

Ἡ ΠΕΡΙΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΕΤ. Α. ΦΑΚΑΤΣΕΛΗΣ
ΙΔΡΥΤΑΙ 1952—54

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ—ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ
1954—56

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
1956—73

† ΜΙΧ. ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Σ Τ Ν Α Ρ Ο Μ Α Ι
(έτήσια)

Έσοτοιζοῦ	Λογ.	700
Νομ. Προσώπων & Ὁργανισμῶν, Τραπεζῶν		1000
Κοινοτήτων & Σχολείων		800
Έσοτοιζοῦ	Λογ.	30
Τιμὴ τεύχους	Λογ.	200

Έμβάσματα: «ΗΠ. ΕΣΤΙΑΝ» Ὁδὸς Σμύρνης ἀριθ. 11, Ἰωάννινα, Τηλέφ. 26.659

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚὴ ἙΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Επιτροπὴ Ἐπιμελείας ὅλης
ΑΡΙΣΤΕΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΙΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΝΙΚΟΣ ΤΕΝΤΑΣ
ΚΩΝ. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς

Α. Ι. ΒΡΑΝΟΤΣΗΣ	(Ἀθήνα)
ΧΡΥΣ. ΖΙΤΣΑΙΑ	(Θεσσαλονίκη)
ΓΙΩΡΓ. Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ	(Ἀθήνα)
ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗΣ	(Ἀθήνα)
ΑΝΔΡ. ΡΑΛΟΣ	(Γάσσον Ρομανίας)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ	(Ἀθήνα)

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εὐθυμίου Σκαλτσά	: Τὸ Ναυαρίνο καὶ ὁ φιλελληνισμός	Σελ.	961
Γεωργίου Δρ. Καραμαντᾶ	: Ὁ Ἰωάννινος Σωφρόνιος Χρηστίδης	»	969
Πάνου Δ. Τζιόβα	: Ἡπειρωτικὰ σύμμεικτα	»	977
Μιχ. Γ. Τρίτου	: Τὸ μοναστήρι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀνθοχωρίου	»	986
Διονύση Μιτάκη	: Νικόλας Ζέρβας	»	991
Μαρίας Μιχαήλ - Δέδε	: Ἡ παραλλαγὴ τῆς γυναικῆς «βοσκίνας στὸν κύκλο τραγουδιῶν τοῦ Σκεντέρμπεη»	»	1006
Κων. Ἀθαν. Διαμαντή	: Λαογραφικὰ Ροδαυγῆς Τζουμέρκων	»	1011
Χρήστου Σκανδάλη	: Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παλαιοῦ σπιτιοῦ	»	1016
Κ. Ν. Γκαραγκούνη	: Ὑδρογεωλογικὰ Καθασίλων Ἰωαννίνων	»	1022
Χρ. Λασκαρίδη	: Ἡ τύχη ἑνὸς βυζαντινοῦ χειρογράφου	»	1035
Γ. Παπαστάμου	: Ὁ νεκρὸς τῶν μακρινῶν καιρῶν (ποίημα)	»	1042
Chr. Baudelaire (μετ. Μ. Γάκη)	: Moesta et Errabunda (ποίημα)	»	1042
Σταύρου Βαδούρη	: «... Ἄν θυμηθεῖτε» (ποίημα)	»	1043
Έρσης Λάγκε	: Θάλασσα πικροθάλασσα (διήγημα)	»	1044
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	: «Γιάννινα» (ποίημα)	»	1048
Γ. S. Eliot (μετ. Κ. Φουσκαρίνη)	: Πορτραῖτο μιᾶς κύριος (ποίημα)	»	1049
Πανταζή Κοντομήνη	: Ἡ Λευκάδα στὴν ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ (μελέτη)	»	1052
Τζαχὴ Σιτκὴ Ταραντζή (μετ. Κ. Τσιλιμαντοῦ)	: 14 ποιήματα	»	1059
Ν. Α. Φορόπουλου	: Τὰ Γιάννινα στὴ λυρική ἔκφραση τοῦ Δ. Σικελιανοῦ (δοκίμιο)	»	1063
Νίκου Μπλέτα - Δούκαρη	: «Οἱ φιλενάδες» (ποίημα)	»	1070
Prospem Merimée (μετ. Μιχ. Κ. Πετρόχειλου)	: Τὸ Μαργαριτάρι τοῦ Τολέδου (πεζογράφημα)	»	1072
Ubaldo Bardi (μετ. Ν. Μπλέτα - Δούκαρη)	: Φεντερικό Γκαρβία Λόρκα (μελέτη)	»	1073
Ἀνδρέα Ράδου	: Φιλοσοφία καὶ Λογοτεχνία (δοκίμιο)	»	1083
Σπύρου Μουσελίμη	: Τῆς «Προβατίνας τοῦ Νερὸ» (ποίημα)	»	1086
Lin Yutang (μετ. Ν. Β. Λώλη)	: Ὁ θάνατος τοῦ στρατηγοῦ Κέρμα (διήγημα)	»	1088
Ἀλ. Μυριάλη	: «Αἰνδος» (ποίημα)	»	1090
Γ. Μ. Πολιτάρχη	: Ἐλεγίον γιὰ τοὺς δυστυχισμένους (ποίημα)	»	1091
Προπέρτιου (μετ. Βασ. Ι. Λαζανά)	: Ἡ Πρώτη Ἐλεγεία τοῦ δεύτερου Βιβλίου (ποίηση)	»	1092
Χρήστου Δ. Τζέρη	: Ἐνας ἀρχαῖος μῦθος σὲ Ἡπειρ. παραμῦθι	»	1095

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Ἐνα θλιβερό γεγονός (Α. Γερωνιζοῦ) — Ὁδὸς Ρήγα Φεραῖων (Γ. Σακελλίου) — Τὰ Γιάννινα στὴ Ρομανία («Η.Ε.» — Κὰρλ Τίμπερ) (Ν. Μπλέτα - Λούζαρη). — Πνευματικὰ γεγονότα. — Πνευματικὸ μνημόσυνο (Γ. Μ. Πολιτάρχη). — Κριτικὴ τοῦ βιβλίου. — Τεχνολογικὰ. — Οἱ συνεργάτες τοῦ ἈΑ' Τόμου. — Περιεχόμενα τοῦ ἈΑ' Τόμου.

Δ)ΝΣΕΙΣ: Συντάξεις: Δ. Κόκκινος — Μελετίου Γεωγράφου 53 - Ἰωάννινα
Τυπογραφείου: Φ. Β. Μπαμπούσης — Γ. Διδολή 15 (Α. Τούμπα) - Θεσσαλονίκη
Έκτύπωση: Τυπογραφεῖο «Η ΔΩΔΩΝΗ», Κονίτσης 195, τηλ. 920.610 & 925.159 - Θεσσαλονίκη

Ἡ ΠΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΝΑΛΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΛΑ'

◆ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1981 ◆

ΤΕΥΧΟΣ 355 - 356

ΕΥΘΥΜ. ΣΚΑΛΤΣΑ

Προέδρου

Δ/κού 'Εφετείου 'Αθηνών

ΤΟ ΝΑΥΑΡΙΝΟΝ ΚΑΙ Ο ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

**Ὁ Κόδριγκτων συνεμορφώθη πρὸς τὰς ὁδηγίας
τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἢ παρήκουσεν αὐτάς;**

Ὁ φιλελληνισμὸς ποὺ ἀποτελεῖ ὅλως ἰδιαίτεράν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν εἶναι φῶς αὐτόματον, ἀλλ' ἀνταύγεια τοῦ μεγάλου πλανήτου τοῦ ἀθανάτου ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὅστις ἐκλάμψας, καὶ καταγλαύσας τὴν οἰκουμένην εἰς παρῳχημένην ἐποχὴν, παραμένει ἔκτοτε τηλαυγὴς εἰς τὸ στερέωμα τῆς ἀνθρωπότητος, φωτίζων καὶ καθοδηγῶν τὴν ἀκοίμητον αὐτῆς πρόοδον διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Εἶναι συνεπῶς ὁ φιλελληνισμὸς γνήσιον τέκνον τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν. Ἡ σοβαριτέρα ἐκδήλωσις τοῦ ἀνεπήδησεν ἀπὸ τὰς ἡρωϊκὰς νουσίας τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 καὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἐκ τῶν συνελεσθῶν τῆς νίκης. Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβὲς ὅτι ἡ κυριωτέρα ἐκδήλωσις τοῦ φιλελληνισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, ἂν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἀποφασιστικόν, διὰ τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος, οὔτε εἶναι ἐπίσης ἀκριβὲς ὅτι ἔγινε παρὰ τὴν θέλησιν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Μία τοιαύτη ἐνέργεια θὰ ἦτο κλασσικὴ ἀνυπακοή τοῦ ἡγήτορος εἰς βαθμὸν διαταράσσοντα ἐπικινδύνως τὰς διπλωματικὰς σχέσεις τῆς χώρας ἣν ἐξεπροσώπει οὗτος. Ἡ ἐκδήλωσις τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα τοῦ φιλελληνισμοῦ, ἡ βάσις τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας τῶν εὐρωπαϊκῶν χώρων, ἀλλὰ προὐδὼν διπλωματικῶν διεργασιῶν τῶν τριῶν δυνάμεων πρὸς τερματισμὸν μιᾶς ἀνωμάλου καταστάσεως εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Αἱ τρεῖς δυνάμεις διὰ λόγους ἰδικῶν τῶν πολιτικῶν συμφερόντων, ἐπεδίωκον τὸν τερματισμὸν τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, ἡ εὐόδωσις δὲ ἀκριβῶς τῶν συμφερόντων αὐτῶν ὠδήγησεν εἰς τὴν ναυμαχίαν ταύτην. Ὡς εἶναι γνωστὸν ἡ Ἀγγλία, ἰδίως ἡ Ἀγγλία, ἀντειτάχθη μετὰ σφοδρότητος, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος, κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Μόνον ὁ ῥώσος πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει βαρῶνος Στρογγάνωφ ἐπέδειξε τοσοῦτον ἐνδιαφέρον καὶ τοιαύτην δραστηριότητα ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, ὥστε μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς ὅτι δὲν ἦτο ἀπλῶς φιλέλλην, ἀλλὰ ὁ πλέον γνήσιος καὶ ὁ πλέον ἐνθερμος μὲ βαθεῖαν ἐθνικὴν πίστιν Ἑλληνα.

Ἡ Ἑλλάς εἶχε τύχην διότι σὴν κρίσιμη στιγμήν ἦτο ὁ Στρογγάνωφ πρεσβευτὴς στὴν Πόλιν. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐξεργάγη εἰς χρόνον καθ' ὃν ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἦτο εὐμενὴς πρὸς τὴν Τουρκίαν. πᾶσα δὲ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως σκοπομένη μεταβολὴ ἐφαίνετο ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ συμφέροντα τῆς Μεγάλης Βρεταννίας. Ὁ φόβος τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ρωσίας εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς κατάλυσιν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἢ τῆς δημιουργίας μεγάλου Χριστιανικοῦ Κράτους ἐξαρτωμένου ἠθικῶς ὑπὸ τῆς Ρωσίας, εὐρίσκετο εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Βρεττανικὴν πολιτικὴν. ἥτις τὴν ὑπαρξιν ἰοχυρᾶς Τουρκίας ἐθεώρει ὡς φραγμὸν κατὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ρωσίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας διηύθυνεν ὁ Κάστερλιγκ, ὅστις κατεπολέμα τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἀρνούμενος τὸν Ἑθνικὸν του χαρακτῆρα. Μεταγενεστέρως ὅμως ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἀγὼν ἐδραιώθη διὰ τῶν θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων, αἱ ξέναι δυνάμεις ἤρχισαν, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πολιτικῶν, κυρίως, συμφερόντων νὰ μεταβάλλουν πολιτικὴν καὶ εἰργάζοντο διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἐπὶ τοῦ ἀναγεννωμένου Ἑθνους. Τοιοῦτοτρόπως, μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Κάννινγκ εἰς τὴν ἀρχήν, ὅστις ἐπέδειξε φιλελληνικὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα, καίτοι περιορισμένα, ἐχάραξαν νέαν τακτικὴν, ἡ Ἀγγλία ἤρξατο μεταβάλλουσα πολιτικὴν. Τὰ δεινὰ καὶ ὁ ἡρωϊσμός τῶν Ἑλλήνων πάντων δὲ τούτων ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ἀποκορύφωμα τῆς δόξης καὶ τῆς τραγωδίας, ἐξήγειρον τὸν φιλελληνισμὸν τῆς Εὐρώπης. Βεβαίως καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν πολιτικῶν συμφερόντων δὲν εἶναι πάντοτε ὁμοιόμορφος. Ἡ ἐκτίμησις τῆς καταστάσεως ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν κύκλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ WELLINGTON ἦτο διαφοροετικὴ ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Κάννινγκ. Καὶ ἂν ὁ WELLINGTON δὲν παρητεῖτο, ἡ συνθήκη τῆς 27ης Ἰουλίου 1827 κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν θὰ ἐπραγματοποιεῖτο καὶ ἴσως καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου δὲν θὰ ἐγίνετο. Ἡ Αὐστρία προσεπάθει νὰ ματαιώσῃ τὴν Ἀγγλο-Γαλλορωσικὴν συνεννόησιν καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, προέτεινε πενταμερεῖς τῶν Δυνάμεων ἐν Λονδίνῳ συζητήσεις, αἵτινες τοῦλάχιστον θὰ ἀνέβαλον τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης. Τὴν Αὐστριακὴν πρότασιν ὑπεστήριξαν οἱ Κυβερνητικοὶ κύκλοι τοῦ Λίβερπουλ καὶ τοῦ Οὐέλινγκτον, αἵτινες ἐβλεπαν μὲ ἐπιφύλαξιν τὴν ἐνδεχομένην ἑλληνικὴν ἀνεξαρτησίαν. Ἄν ὁ κατὰ τὴν 27ην Αὐγούστου 1827 θάνατος τοῦ Κάννινγκ, ὁ ὁποῖος ἐχαρακτηρίσθῃ ἀπὸ τὴν Πύλιν ὡς «θαῦμα τοῦ Προφήτου», εἶχε συμβῇ πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης, τοῦτο θὰ εἶχε μοιραίαν συνέπειαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Μολονότι τὰ συντηρητικὰ κυβερνητικὰ Ἀγγλικά στοιχεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Οὐέλινγκτον, ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἐν τούτοις, ἡ ἀναληφθεῖσα διεθνὴς ὑποχρέωσις δὲν ἐπέτρεπε μεταβολὴν τῆς πολιτικῆς.

Καρπὸς ὄθεν τῆς τοιαύτης μεταστροφῆς τῶν μεγάλων δυνάμεων, ὑπὲρ τοῦ ἀγωνιζομένου Ἑθνους, ὑπογορευθείσης ἐκ πολιτικῶν συμφερόντων καὶ ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν δυνάμεων τούτων πρὸς ἐπικράτησιν καὶ ἐπιβολὴν ἰδίας πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ ἐκκολληπτομένου Κράτους, ὑπῆρξεν ἡ συνθήκη τῆς 27ης Ἰουλίου 1827 τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, δι' ἧς ἐπεδιδώκειτο ἡ ἀνακωχὴ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων καὶ ἡ συμφιλίωσις τούτων, συμφῶνως μὲ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης αὐτῆς. Ἡ συνθήκη αὕτη, ἥτις ἦτο προῖον συμβιβασμοῦ τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων καὶ ἐπὶ προῶν, τῶν ἐνδιαφερομένων, διὰ τὸ ἀναγεννώμενον ἔθνος, τριῶν δυνάμεων, ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν πολῦτιμος διὰ τὴν Ἑλλάδα, δι' ὃν λόγον ἐκ τοῦ ἐξω-

τερικοῦ συνεβούλευσε τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν (Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν) νὰ ἀποδεχθῇ ταύτην, φοβούμενος μήπως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπορρίψουν ταύτην καὶ ἐρμείνουν εἰς τὸ αἶτημα περὶ πλήρους ἀνεξαρτησίας. Ὁ Καποδίστριας ὅστις εἶχε ψηφισθῇ ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τῆς Τροιζήνης Κυβερνήτης τῆς Χώρας, ἀκολουθῶν ἐκ τῆς μεγάλης του διπλωματικῆς πείρας τὸ δίδαγμα ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ ὁ οὐδὲν κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας του, νὰ ἀρνεῖται ἔστω καὶ τὸ μέτριον κέρδος, ὅταν μάλιστα τοῦτο τοῦ παρέχεται ὑπὸ τῆς ἀσυνεποῦς καὶ εὐμεταβλήτου διπλωματίας, ἡ ὁποία ἡμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ αὐριον καὶ τὸ ὀλίγον τὸ παρεχόμενον σήμερον, ἀπέστειλεν διὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βιάρου ἐμπιστευτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὴν Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν (Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν) δι' ἧς προέτρεπεν ὅπως «οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, ἂν προσκληθῶσιν ἀπὸ τοὺς δημοσίους πράκτορας τῶν μεσολαβουσῶν δυνάμεων, νὰ συγκατατεθοῦν, ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους εἰς τὴν συνθήκην ταύτην καὶ νὰ ἀποκριθοῦν χωρὶς τινα δισταγμὸν, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐπιστηριζόμενον μετὰ τελείαν πίσιν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς καὶ εὐμενεῖς σκοποὺς τῆς Αὐτῶν Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως τῆς Μεγ. Βρεταννίας, τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας, ἀποδέχονται τὰ ἄρθρα τῆς συνθήκης τῆς θῆς παρελθόντος Ἰουλίου (1827) τὰ διαλαμβάνοντα τὴν εἰρήνευσιν τῆς Ἀνατολῆς». Ἀραγε τὸ κλασσικὸ αὐτὸ διπλωματικὸν δίδαγμα τὸ εἶχαν ὑπ' ὄψει του οἱ χειρισθέντες ἢ χειριζόμενοι ἐσχάτως παρόμοιον Ἑθνικὸν Θέμα;

Αἱ τρεῖς δυνάμεις εἶχον ἀποφασίσει, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἰδίων συμφερόντων τὴν δημιουργίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ὑπὸ τύπον αὐτονομίας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τούτων τῆς συνθήκης αἱ τρεῖς Δυνάμεις διεβίβασαν ἀλλεπαλλήλους ὁδηγίας πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους ἀρχηγοὺς τῶν θαλασσίων δυνάμεων Κόδριγκτων, Δεριγνὺ καὶ Χέϋδεν. Αἱ ὁδηγίαι αὗται ἔλεγον: «εἰς ἐνδεχομένην περίπτωσιν ἀρνήσεως τῆς Πόλης τοῦ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν μεσολάβησιν καὶ νὰ στέρξῃ εἰς τὴν ἀνακωχήν... θὰ ἐμποδίσετε οἷονδήποτε ἐκ θαλάσσης ἀνεφοδιασμὸν εἰς ἄνδρας, ὅπλα καὶ προοριζόμενον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ προερχόμενον εἴτε ἐκ Τουρκίας εἴτε ἐξ Ἀφρικῆς γενικῶς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέτρον ἀπατεῖ μεγάλην σωφροσύνην... Δὲν πρέπει ὅμως νὰ γίνῃ χρῆσις τῶν ναυτικῶν τούτων δυνάμεων, παρὰ μόνον ἂν οἱ Τοῦρκοι ἐπιμένουν νὰ θιάσουν τὰς ἀποκλεισθησομένας δυνάμεις... Εἶναι εὐνόητον ὅτι αἱ παροῦσαι ὁδηγίαι, δὲν δύναται νὰ προβλέψουν πᾶσαν περίπτωσιν καὶ εἶναι φανερόν ὅτι δέον ν' ἀφεθῇ εἰς ὑμᾶς σχετικὴ ἐλευθερία ἣν ὁ Βασιλεὺς οἷς παρέχει πλήρως». Ὁ Γ. Κάννινγκ ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ζήτημα, ἀποκομίζων τὰ μεγαλύτερα δυνατὰ ὀφέλη γιὰ τὴν Ἀγγλίαν. Γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸν ἔστειλε καὶ τὸν Στράτφορντ Κάννινγκ εἰς Κωνσταντινουπόλιν ὅστις θὰ ἐπίεζε τοὺς Τούρκους νὰ προβοῦν οὐ ἐμπορῶντες ἀπειλῶν αὐτοὺς ἐμμέσως ὅτι εἰς περίπτωσιν ρωσικῆς ἐπιθέσεως αἱ εὐρωπαϊκαὶ δυνάμεις θὰ παρέμεινον οὐδέτεραι.

Αἱ ἀνωτέρω «ὁδηγίαι» εἶχον συνταχθῇ μετὰ πρᾶσεκτικῆς διπλωματικῆς τέχνης καὶ μάλιστα Ἀγγλικῆς, τοῦ κειμένου γραφέντος ἐν Λονδίνῳ. Οἱ Ἀγγλοὶ διπλωμάται γνωρίζουν κατὰ παράδοσιν περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους εὐρωπαίους συναδέλφους τῶν, πῶς θὰ φθάσουν ἀσφαλῶς εἰς τὸ ἀντικειμενικὸν τῶν σκοπῶν χωρὶς νὰ φανερώσων ἐκεῖνο ποῦ θέλουν. Κυρίως δὲ νὰ μὴν ἀναφέρονται εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν παρὰ, κατὰ τρόπον διαφορούμενον τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἐπιδίωξις. Ἡ τελειότης τῆς τέχνης ταύτης, εἶναι ἡ ἀσαφὴς φρασεολογία ἡ ἐπιδεχομένη πολλὰς ἢ μίαν ἐρμηνεί-

αν, αλλά και την αντίθετον εκείνης που φαίνεται ή λογικωτέρα. Μετέρχονται και τὰ φοβερώτερα μέσα αλλά φροντίζουν νὰ γίνεται τοῦτο ἀπὸ ἀπόψεως εὐθύνης κατὰ τρόπον ὥστε νὰ δύνανται εἰς τὸ τέλος νὰ νήσουν τὰς χεῖρας «ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ ἀθώου τούτου».

Ἡ Πύλη ὅμως εἶχεν ἤδη ἀρνηθῇ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ ἐντεῦθεν ἡ συνθήκη ἢ ἔπρεπε νὰ ἐγκатаλειφθῇ ἢ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἀπόφαισις τῶν τρωῶν Δυνάμεων ἐπὶ τοῦ ἀρνούμενου νὰ τὴν ἀποδεχθῇ Ἰμβραήμ. Ὅθεν ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀνακωχῆς ἀναιτέθη εἰς τοὺς ναυάρχους τῶν τριῶν συμμάχων δυνάμεων, διότι αὐτοὶ διέθεταν τὰ μέσα τῆς ἐπιβολῆς τοῦτέστιν τὰ ὅπλα. Περαιτέρω ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀγγλος πρεσβευτῆς Σιράτφορντ Κάννινγκ ἔγραφε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1827 εἰς τὸν Κόδριγκτον:

«... Σχετικῶς μὲ τὸ θέμα τῆς συρράξεως, μολονότι τὰ ἀποφασισθέντα μέτρα δὲν ἐλήφθησαν μὲ ἐχθρικὸν πνεῦμα, ἐν τούτοις ἡ ἀπαγόρευσις τῶν ἐνισχύσεων δέον ἐν τέλει, ἐν ἀνάγκῃ καὶ μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῶν ἄλλων μέσων, νὰ ἐπιδιωχθῇ διὰ τῶν ὅπλων». Εἰς ἄλλην δὲ ἐπιστολὴν (31.8.1827) ὁ ἴδιος πρεσβευτῆς ἔγραφε πρὸς τὸν Κόδριγκτον: «... καλεῖσθε ἤδη νὰ προβῇτε εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σοβαρῶν ἐκείνων μέτρων τῶν διαταχθέντων παρὰ τῆς Βασιλικῆς Κυβερνήσεως... Ἀμελητὴ νὰ λάβετε τὰ κατάλληλα μέτρα ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ ναυάρχου Δεριγνὺ πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἐπίτευξιν τῶν προθέσεων τῶν συμμάχων Κυβερνήσεων». Διὰ τῶν ἀνωτέρω παρατιθεμένων ἐγγράφων εἶχε δοθῇ τὸ πρᾶσινον φῶς εἰς τὸν Κόδριγκτον. Ἡ ἐπακολουθήσασα ὅθεν ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, δὲν ἦτο ἀνυπακοὴ οὐδὲ ἐγένετο ὑπὸ τὴν ἐπὶ ῥεῖαν καὶ μόνον τῶν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων, ἀλλ' ἦτο συγκεκριμένη καὶ σαφὴς ἐκτέλεσις καθήκοντος, ἀνεξαρτήτως ἐὰν ὁ Κόδριγκτον ἐπεθύμει καὶ ὡς αἰτομον τὴν δρᾶσιν ταύτην. Ἡ Ἀγγλία συνεπῶς, ἐκτιμῶσα τὰ πολιτικά της συμφέροντα, ἐπεδίωκε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης καὶ διὰ τῶν ὅπλων εἰς περίπτωσιν μὴ ἐπιτεύξεως τοῦ σκοποῦ της, δι' ἄλλων ἡπιωτέρων μέσων. Ἐξ ἄλλου δὲν ἀποκλείεται καὶ ἄλλη ἐνδόμυχος σκέψις τῆς Ἀγγλίας, τοῦτέστιν νὰ εὕρῃ εὐκαιρίαν πρὸς καταστροφὴν τοῦ Τουρκο-Αἰγυπτιακοῦ Στόλου ὅστις καθίστατο ἐπικίνδυνος ἀντίπαλός της εἰς τὴν Μεσόγειον, ἂν καὶ ἡ ἀποψις ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἀνοιγε τὸν δρόμον τῆς Ρωσίας πρὸς τὴν Μεσόγειον, εἶχε πολλοὺς ὑποστηρικτάς. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ Ἀγγλος ναύαρχος Κόδριγκτον ἦτο καὶ Φιλέλλην διότι εἰς ἓνα κατάλογον συνδρομῶν φιλελλήνων εἶχεν ἐγγραφῇ δι' ἑκατὸν λίρας γεγενῶς διὰ τὸ ὅποιον ἐπετιμήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Νιούντλεϋ εἰπόντος ὅτι «... τοιαύτη προσφορά ἐκ μέρους ἀνδρῶν κατέχοντος ὅλους ἐξαιρετικὴν θέσιν καὶ προοριζομένου διὰ τοιοῦτον σκοπόν, προσλαμβάνει πολὺ πολυμικρὸν χαρακτῆρα. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὁ Κόδριγκτον ἀναφέρει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὅτι εἶπε εἰς τὸν Καναδίστριαν εἰς τὴν Μάλταν αὐτὰ τὰ λόγια, «Δὲν εἶμαι φιλάνθρωπος οὐδὲ πανίανασι Φιλέλλην. Δὲν ἐκτιμῶ ἰδιαιτέρως τοὺς Ἕλληνας οὔτε τοὺς Τούρκους. Δὲν ἔχω προσωπικὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς μὲν οὔτε πρὸς τοὺς δέ». Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς καὶ ἀφοῦ ὁ ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν ναυτικῶν δυνάμεων ναύαρχος Κόδριγκτων ἐξήντησε ὅλα τὰ ἥπια μέτρα, ἀπεφάσισε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου γιὰ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Τουρκικὸν στόλον, ἔχων δὲ ὑπ' ὄφει ὅτι τὰ πράγματα ὀδύγονον ὀφεύκτως εἰς ἐνοπλον ρήξιν. ἔλαβε ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα καὶ ἐκινήθη εἰς διάταξιν μάχης. Τρεῖς περιήπου ἡμέρας πρὸ τῆς συγκρούσεως ὁ ναύαρχος DE RIGNY (Δεριγνὺ) ἐδήλωσε δι' ἐγγράφου του πρὸς τὸν Γάλλον ναύαρχον Λετελλιέ, τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στό-

λου καὶ πρὸς πολλοὺς Γάλλους ἀξιωματικοὺς ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα, ὅτι εἶναι πιθανὸν νὰ εὐρεθοῦν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πυροβολήσουν ἐνόντιον τῆς Γαλλικῆς Σημείας καὶ ὅτι ἡ στρατιωτικὴ τιμὴ ἐπιβάλλει νὰ ἀποχωρήσουν ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς ὑπηρεσίας. Οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοί, μετὰ τινας ἀμφιπαλιντεύσεις συνελθόντες εἰς συμβούλιον ὑπέβαλον εἰς τὸν Αἰγύπτιον ναύαρχον τὴν παραίτησίν των καὶ ἐζήτησαν αὐστριακὸν πλοῖον πρὸς ἀναχώρησιν, πλην ὅμως τοῦτο δὲν ἐξετελέσθη καὶ οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ ἔμειναν προσφέροντες τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα. Ἐσχάτως ὅμως ὁ γνωστὸς κατὰ τὴν κατοχὴν σύνδεσμος τῶν συμμάχων "Αγγλος Σύν)χης Κρίς Γιουντχάους, ὅστις παρηκολούθει τὰς ἀνταρτικὰς ὁμάδας τοῦ Στρατηγοῦ Ζέρβα, εἰς ὁμιλίαν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου τὴν 27ην Ὀκτωβρίου 1977 σχετικὴν μὲ τὰ γεγονότα τοῦ Ναυαρίνου ὑποστήριξεν ὅτι ὁ Ντερνὺ εἶχεν ἐπιτύχει τελικῶς νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς Γάλλους ἀξιωματικοὺς νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν στόλον τοῦ Ἱμραήμ.

Ὁ εἰσπλους τοῦ συμμαχικοῦ στόλου εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου ἐγένετο μὲ ἡσυχία καὶ οὐδεὶς πυροβολισμὸς ἐρρίφθη οὔτε ἐκ μέρους τῶν τουρκοαἰγυπτίων. Μόνον ὁ ναύαρχος τῶν τουρκοαἰγυπτίων Ταχὴρ Πασᾶς ἔδωκε διαταγὴ νὰ ριφθῇ ἐκ τοῦ φρουρίου ἄσφαιρος βολή, ταυτίζοντος πρὸς τὸ παράγγελμα: ΠΡΟΣΟΧΗ! προέβη δὲ διὰ σήματος πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου εἰς σύστασιν νὰ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὸ λιμένα ὁ Κόδριγκτων ἀπήντησε διὰ σημμάτων: «ἦλθα νὰ δώσω καὶ ὄχι νὰ λάβω διαταγὰς».

Ὁ Κόδριγκτων εἰσέπλευσε μὲ τὴν ναυαρχίδα «Ἀσία» τὴν 1.30 μ.μ. τῆς 8/20 Ὀκτωβρίου 1827 προχωρῶν βραδέως διὰ μέσου τῶν ἐκατέρωθεν φρουρίων καὶ κανονιοστασίων διὰ νὰ τοποθετηθῇ ἔναντι τοῦ τρικρότου τοῦ φέροντος τὴν σημαίαν τοῦ Τούρκου ναυάρχου. Εἰς τὰ τουρκοαἰγυπτιακὰ πλοῖα, κατὰ τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὸν λιμένα τοῦ συμμαχικοῦ στόλου, προσκλήθη ἐρεθισμὸς μόλις συγκρατούμενος ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν.

Ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὁ σπινθὴρ ἦναψε καὶ, γενικευθεῖσης τῆς ναυμαχίας, κατεστράφη ὁ Τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος.

Ὁ Κόδριγκτων ἀπέβη ἡ μεγάλη προσωπικότης τῆς ναυμαχίας, ὑπῆρξεν ἡ καρδιά, ὁ ἐγκέφαλος καὶ τὰ νεῦρα τῆς μάχης καὶ κατέστη ὁ κύριος στόχος τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων. Ἡ εὐστοχία τῶν πυροβολητῶν τῆς «Ἀσίας» ἐπροκαλοῦσε τὴν γενικὴν ἐκπληξιν. Ὁ Κόδριγκτων εὐρίσκετο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος περιφερόμενος ἐπὶ τοῦ σωροῦ τῶν ξύλων καὶ τῶν θραυσμάτων τῶν βομβῶν, διὰ νὰ συντονίζῃ τὴν μάχην, θεατὸς ἀπὸ τὰ ἐχθρικά πλοῖα, μὲ ὅλας τὰς διόπτρας στρεφόμενας πρὸς αὐτόν. Δὲν ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν του οὔτε ὅταν ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ ἐπὶ τῆς Ναυαρχίδος «Ἀσία» εὐρισκόμενος ἐπίσης νεαρὸς υἱὸς τοῦ σηματοφόρου Γουλιέλμος Ἰωάννης Κόδριγκτων, ὁ μετέπειτα στρατηγὸς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Κρημίας, ἐτραυματίσθη. Ὁ Ταχὴρ Πασᾶς διέταξε νὰ σχηματισθῇ δημορία ἐκλεκτῶν σκοπευτῶν πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκραύγαζε, δεικνύων τὸν Κόδριγκτων». Νὰ τὸν σκοπεύσετε καλὰ εἰς κεφαλὴν ἢ τὴν καρδίαν. Σκοτώστε τον.

Ὁ Κόδριγκτων ἐσώζετο ἐν τούτοις, αἱ σφαῖραι τὸν ἐσέβοντο ἐνῶ ἄλλοι πλησίον του εὐρισκόμενοι ἔπιπτον.

Μετὰ ἀπὸ τὴν τετράωρον περίπου λήξιν τῆς μάχης, 60 ἐχθρικὰ πλοῖα εἶχαν καταστραφεῖ, ἐνῶ κανένα ἀπὸ τὰ συμμαχικὰ πλοῖα δὲν εἶχε πάθει κάτι περισσότερο ἀπὸ σοβαρὰς ζημίας. Ἡ «Ἀσία» εἶχε δεχθῇ ἐν συνόλῳ 176

βολάς ἐξ ὧν αἱ 125 ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ τοῦ καταστρώματος. Οἱ σύμμαχοι εἶχον 174 νεκροὺς καὶ 475 τραυματίας, ἐνῶ οἱ Τούρκοι 6000 νεκροὺς καὶ 4.000 τραυματίας. Πολλὰ ἀπὸ τὰ θύματα αὐτὰ ἦσαν Ἕλληνες καὶ ἄλλα στρατολογημένα ἄτομα διαφόρων ἐθνικοτήτων καὶ ἀνάμεσά τους ὑπῆρχον κατὰ τὸν Κόδριγκτων καὶ ὠρισμένοι Ἀμερικανοὶ καὶ Βρετανοὶ ναῦται, ποὺ εἶχον αἰχμαλωτισθῆ ἴσως ἀπὸ πειρατὰς. Καὶ ἀπὸ τῇ συμμαχικῇ πλευρᾷ ὑπῆρχον ἐπίσης μερικοὶ Ἕλληνες νεκροὶ ἀλλ' ὄχι μὲ ἀλυσίδες. Ἐκαστος ναύαρχος εἶχεν Ἕλληνες διερμηνεῖς καὶ πλοηγούς, ὁ διερμηνεὺς τοῦ Κόδριγκτων ὠνομάζετο Πέτρος Βικέλης, γνωστὸς εἰς τοὺς ναύτας ὡς Πήτερ Μήτισελ, εἶχε σταλῇ στὴν αἰγυπτιακὴ ναυαρχίδα στὴν ἀρχικὴ φάση τῆς ναυμαχίας γιὰ διαπραγματεύσεις, πλὴν ὅμως ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ Τούρκου ἀξιωματικοῦ ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ καθ' ὃν χρόνον ἀνήρχετο τὸ κατὰστρωμα. Εἶναι ὁ μόνος Ἕλλην, λέγει ὁ Κρις Γιουντχάουζ, τὸν ὁποῖον γνωρίζει μὲ τὸ ὄνομά του ποὺ ἐφονεύθη στὴν ναυμαχία ἢ ὁποία ἔδωσε τὴν ἀνεξαρτησία στὴ χώρα του.

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου δὲν ἦτο ὁμοία μὲ τὴν ναυμαχία τοῦ Τραφάλκαρ κατὰ τὴν ὁποίαν κατεστράφη ὁ Γαλλοῖσπανικὸς στόλος τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1805 ἀπὸ τὸν Νέλσωνα καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν διεκρίθη ὁ Κόδριγκτων ὡς κυβερνήτης τοῦ «Ὁρίωνος». Ἐκ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθοῦν μαθήματα τακτικῆς, ἀφοῦ πολλὰ ἀπὸ τὰ πλοία ποὺ εἶχαν ἐμπλακῇ πολεμοῦσαν ἀγκυροβολημένα, τὸ ἐν παραπλεύρως τοῦ ἐτέρου. Ἦταν ἓνα ὁλοκαύτωμα ποὺ ἐξεκίνησε ἀπὸ μίαν παράλογον ἐνέργειαν.

Ἡ εἰδησις περὶ τοῦ διεθνοῦς σημασίας γεγονότος τοῦ Ναυαρίνου μετεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἶναι γνωστὰ τὰ ζωηρὰ συναισθήματα ποὺ διήγειρεν. Εἰς τὴν Βιέννην τὸ ἐκ τῆς ναυμαχίας ποτήριον ὑπῆρξε πικρόν. Ὁ αὐτοκράτωρ Φραγκίσκος ἐχαρακτήρισε τὴν πρᾶξιν τῶν ναυάρχων ὡς δολοφονίαν, ὁ δὲ Μέττερνιχ τὴν ἐθεώρησεν ὡς ἀρχὴν τοῦ χάους. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου εἶχεν εὐρὴ τὴν αὐστριακὴν πολιτικὴν, καθ' ὃν χρόνον ἡσυχολεῖτο διὰ τῶν ἐπαφῶν τῆς μὲ τὸ Λονδίνον, διὰ τὴν διάβρωσιν καὶ ματαίωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Γεωργίου Κάννιγκ καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐγκατάλειψιν τῆς συνθήκης τῆς βῆς Ἰουλίου (1827).

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν δὲν ἦσαν ὀλίγοι οὔτε ἀσήμαντοι οἱ δεχόμενοι τὴν ναυμαχίαν ὡς εὐχάριστον γεγονός.

Ἄλλ' ἡ Κυβέρνησις Γόδεριχ, ἡ ὁποία προσπαθοῦσε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν χώραν εἰς τὴν πολιτικὴν Γραμμὴν τοῦ Κάστερλυ, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Γεώργιος Κάννιγκ, ἐπεχείρησε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ γεγονός διὰ τῆς ἐπιρρίψεως εὐθύνης εἰς τὸν Κόδριγκτων, ὁχυρουμένη εἰς τὰς διπλωματικὰς ἀσφαεῖς ὁδηγίας καὶ ἀπεδοκίμαστε, διὰ τῶν πρεσβευτῶν τῆς, τὸ συμβᾶν ὡς ὑπέρβαον τῶν πρὸς τοὺς ναυάρχους ὁδηγιῶν, ἔγινε δὲ λόγος περὶ παραπομπῆς τοῦ Κόδριγκτων εἰς δίκην. Ὁ σχηματίαςας μετ' ὀλίγων Κυβερνήσεων σιδηροῦς δαυδὸς Οὐέλκτον, ὅστις εἰς ἓν κρίσιμον σημεῖον τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ, ἀπήντησεν εἰς τὸν ζητήσαντα ἐπικουρίαν ταξίαρχον Κέμπτ, «δὲν ὑπάρχει ἐπικουρία, νὰ βαστάξῃ τὴν θέσιν του ἕως ὅτου σκοτωθῇ». ἐχαρακτήρισε τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου ὡς «ἀτυχὲς συμβεβηκός», ὁ δὲ Βασιλεὺς Γεώργιος Δ' κατὰ τὴν νέαν σύνοδον τῆς Βουλῆς ὡς «ἀπαίσιον γεγονός». Κατὰ τῶν χαρακτηρισμῶν τούτων ἡγέρθη θύελλα διαμαρτυριῶν εἰς τὴν Βουλὴν. Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ἥτις δὲν συνεμερίζετο τὰς ἀπόψεις τοῦ WELLINGTON, ὁ βουλευτὴς Μιρούχαμ, ἐπικρίνων τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ βασιλικοῦ λόγου εἶπε: «Διαμαρτύρομαι, μετ' ἀποστροφῆς, ἐναντίον τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐχαρακτηρίσθη τὸ εὐκλές, ἔνδοξον καὶ ἀθάνατον κατόρθωμα τοῦ ναυτικοῦ. Ποῖος τολ-

μᾶ νὰ προσάψῃ μομφὴν εἰς τὸν ἄνδρα διότι ἐξετέλεσε τὸ πρὸς τὴν Πατρίδα καθήκον του, τὸ κατ' ἑμὲ διὰ τὴν ναυμαχίαν χαίρω, διότι θὰ ἀπολήξῃ εἰς τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος».

Ὁ λόρδος Ρώσελλ ἐξ ἄλλου ἐχαρακτήρισε τὴν φράσιν τοῦ βασιλικοῦ λόγου ὡς ἀδεξιωτάτην καὶ εἶπε: «Ἀφ' οὗτου ὑπάρχει ἱστορία οὐδεμίᾳ νίκη ὑπῆρξε δικαιότερα καὶ ἐνδοξότερα».

Ἐν τούτοις ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις διέταξε ἀνακρίσεις διὰ τὰ γεγονότα, ὁ δὲ Κόδριγκτων περιεπλάκη εἰς μακρὰν ἀλληλογραφίαν, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν παρέβη τὰς δοθείσας πρὸς αὐτὸν ὁδηγίας. Τὸ πόρισμα τῶν ἀνακρίσεων ἐδικαίωσε τὸν Κόδριγκτων καὶ ἐν τέλει αἱ ὑπηρεσίαι του ἀνεγνωρίσθησαν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπονεμηθέντος αὐτῷ τοῦ μεγαλοσταύρου τοῦ Λουτροῦ. Οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Οὐέλινγκτον ἐτήρησε τόσο ἐχθρικὴν στάσιν πρὸς τὸν Κόδριγκτων ἦσαν πολιτικοὶ καὶ στρατηγικοὶ καὶ ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι θεωροῦσε τοὺς Ρώσους ἀπειλὴ γιὰ τὰ Βρεταννικὰ συμφέροντα στὴ Μεσόγειο καὶ ἀκόμη στὴν Ἰνδία. Ἡ προσπάθεια τῆς Ρωσίας νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν εἰρήνην μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κάθεδον τοῦ Ρωσικοῦ στόλου εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ τὴν ἀπειλὴν ὁλοκληρωτικῆς καταστροφῆς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Οὐέλινγκτον εἶχεν ἀνθελληνικὰ αἰσθήματα καὶ ἐδυοπιστοῦσε πρὸς τὸν Καποδίστρια τὸν ὅποιον εἶχε γνωρίσει ὡς κύριον σύμβουλον τοῦ Τσάρου εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης τὸ 1814—1815. Ἦτο ἀνήσυχος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν νήσων τοῦ Ἰονίου ὅπου ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς θὰ ζητοῦσε τὴν ἔνωσίν του μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ γενικωτέρας ἀπόψεως, ὁ Οὐέλινγκτον ἦτο ὑποστηρικτὴς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ συστήματος, ποὺ ἐδημιουργήθη ἢ μᾶλλον ἀπεκατεστάθη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἀλλ' ὁ σιδηροῦς δούξ, ὅστις ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησιν μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Γκόντεριτς ποὺ ἦτο Πρωθυπουργὸς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ναυμαχίας, γιὰ νὰ μπορέσῃ, ὡς ἀρκετὰ ἰσχυρὸς, νὰ ἐλέγξῃ τὴν δημιουργηθεῖσαν κρίσιν ἐκ τῆς Ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, ἦτο ἐνωχλημένος καὶ ἐκ τῶν πρὸ τῆς ναυμαχίας γεγονότων ἦτοι ἀπὸ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἐναντίον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τὴν συγκρότησιν τῶν Φιλελληνικῶν Ἐπιτροπῶν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, καὶ τὴν ἀποστολὴν χρημάτων καὶ ἐθελοντῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ χαρακτηριστικωτέραν περιπτώσιν τὴν ἄφιξιν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1824 τοῦ λόρδου Βύρωνος, ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἐμπολέμων τὸ 1823 ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ὑπουργοῦ ἑξωτερικῶν Γ. Κάννινγκ, ἀπὸ τὸ πρωτόκολλον τῆς Πετροπόλεως ποὺ ὑπεγράφη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1826 ἀπὸ τὰς Κυβερνήσεις τῆς Βρεταννίας καὶ Ρωσίας, ποὺ προέβλεπε τὴν μεσολάβησιν τούτων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, χωρὶς ὅμως νὰ προβλέπονται κυρώσεις γιὰ νὰ γίνῃ τὸ πρωτόκολλον ἀποτελεσματικὸν καὶ τέλος ἀπὸ τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου τῆς 6 Ἰουλίου 1827 ποὺ ἐνίσχυε τὸ πρωτόκολλο τῆς Πετροπόλεως, μετὰ τὴ συμμετοχὴ τῆς Γαλλίας καὶ τὴν προσθήκην τοῦ ὅρου τῆς χρήσεως ἐν ἀνάγκῃ τῶν ὅπλων διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀναγκῆς εἰς τοὺς ἐμπολέμους.

Ἡ Ἀγγλία, ἀφοῦ ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τῆς, συνιστάμενον πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης, μετὰ χρῆσιν καὶ τῶν ὅπλων εἰς περιπτώσιν ἀποτυχίας τῶν ἡπίων μέσων, ἠθέλησε, δι' ἐξυπηρέτησιν ἄλλων πολιτικῶν σκοπῶν, νὰ ἀποδώσῃ εἰκονικῶς τὴν εὐθύναν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐν Μεσογείῳ Ἀγγλικῆς Μοίρας, ὁχυρουμενῇ εἰς σκόπιμον ἀσάφειαν τῶν ὁδηγιῶν τῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ βιαία αὕτη ἀντίδρασις τῆς Ἀγγλίας ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἄλλη Κυβέρ-

νηοις εἶχεν ὑπογράψει τὴν συνθήκην καὶ εἶχε δώσε σχετικὰς ὁδηγίας εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς Ἀγγλικῆς Μοίρας καὶ ἄλλη Κυβέρνησις μὲ διαφορετικὴν ἐκτίμησιν τῶν γεγονότων ἀντιμετώπιζε τὰ ἀποτελέσματα τῆς συνθήκης.

Ἐνῶ καὶ ἀρχὴν ἡ Κυβέρνησις τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐφάνη ἀποδοκιμάζουσα τὴν ἐνέργειαν τοῦ Κόδριγκτον, προσεκτικωτέρα μελέτη τῶν γεγονότων πείθει, ὅτι ἡ δρᾶσις αὕτη ἦτο ἠθελημένη, οὔτε ἦτο νοητὸν ἄλλωστε νὰ παραβῇ εὐθέως τὸ καθήκον τοῦ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικῆς μοίρας, ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματά του.

Τὸ ἴδιο περίπου συνέβη καὶ μὲ τὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντην καὶ τὴν Ρωσικὴν αὐλήν. Μέχρι τοῦδε ἐγνωρίζαμε ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐνῆργησεν αὐτοβούλως ἄνευ οἰασομένης γνώσεως τῶν Ρωσικῶν Ἀρχῶν, δι' ὃν λόγον καὶ ἀπεκηρύχθη ἀμέσως τὸ κίνημα μόλις ἐγνώσθη ἀπὸ τὸν εἰς Λάϊμπαخ εὐρισκόμενον αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον. Ἐσχάτως ὅμως, κατόπιν ἐρεῦνης τῶν Ρωσικῶν Ἀρχεῖων ὑπὸ τοῦ Ρουμάνου Ἀκαδημαϊκοῦ Α. Ὀτισέιτα, ἀποδεικνύεται ἡ τοῦλάχιστον σφόδρα πιθανολογεῖται ὅτι πάντες, μηδὲ τοῦ Καποδίστρια ἐξαίρουμένου, ἦσαν ἐν γνώσει τοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντου (Ἐφημερίς «Καθημερινή» 27.2.1966). Ἀλλὰ ἡ Ρωσία ἤθελε τὸν τελευταῖον τοῦτον, οὐχὶ ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὡς πράκτορα προκλήσεως εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, καταστάσεως τοιαύτης ἀναρχίας, ὥστε νὰ κατασθῇ «ἐπιτακτικὴ καὶ ἀδύρητος ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Τσάρου διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν» οὐχὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμφερόντων. Τοῦτο δὲ θὰ ἐπετυγχάνετο μόνον ἐὰν ἡ Ρωσία ἐνεφανίζετο τελείως ξένη πρὸς τὰς παρακάτω τὰς ὁποίας θὰ προῦκάλει ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία καὶ ὁ Ὑψηλάντης. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, γράφει ὁ Καθηγητὴς Ὀτισέιτα, ἡ Ρωσικὴ Αὐλὴ ἐπέτρεψε καὶ ἠνέχθη τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν Ἐπικράτειάν της, τὴν διενέργειαν ἐράνων εἰς αὐτὴν καὶ τὴν στρατιολογίαν ἀκόμη ἐθελοντῶν. Ἄλλως θὰ ἦτο ἀκατανόητος, πῶς μία δύναμις ἐξ ἴσου αὐταρχικὴ μὲ τὴν Τουρκίαν ἐπέτρεψε τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς δρᾶσιν μίας συνωμοτικῆς ὀργανώσεως ὅπως ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Μὲ παρομοίας φαίνεται διαταγὰς ὁ Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον καὶ διὰ τοῦτο ἡ Αὐτοκρατεία ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τὸν Ὑψηλάντην «διὰ νὰ τὸν ἀποχαιρετήσῃ», πρᾶγμα ὅπερ σημαίνει εἰς τὴν διπλωματικὴν γλῶσσαν, διαταγὴ πρὸς ἀναχώρησιν. Ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης φαίνεται ὅτι ἠκολούθησε τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος του ἀντὶ νὰ θυμιορφωθῇ πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Τσάρου καὶ νὰ γίνῃ πράκτωρ τῶν σκοπῶν τῆς πολιτικῆς του, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἁμεσος καὶ βίαια ἀντίδρασις τοῦ Τσάρου.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο περιστατικῶν τοῦ Ναυαρίνου καὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Προῦθου, συνάγεται ὅτι ἄλλαι ὁδηγίαι δίδονται δημοσίᾳ καὶ ἄλλαι ἰδιαιτέρως, ἀναλόγως τῆς ἐκάστοτε ἐξυηρητέσεως τῶν πολιτικῶν συμφερόντων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Κ. Παπαρηγοπούλου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμος Β'.
- 2) Α. Κόζανου: Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμος 11ος.
- 3) Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τόμος ΙΒ', Ἐκδοτ. Ἀθηνῶν Α.Ε.
- 4) Σ. Μαρκεζίνη: Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α'.
- 5) Κρίς Γιουντχάους: Διάλεξις εἰς Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου: Ἐφημ. «Καθημερινή» 25-ῆς (28) 10/1977.

Αίδεσιμ. Πρεσβυτέρου
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΡ. ΧΑΡΑΜΑΝΤΑ π.θ.
Καθηγητῆ Δημ. Τεχν. Σχολῆς Καλύμνου

**Η ΥΠΟ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ
ΧΡΗΣΤΙΔΗ (1869—1889 τὸ α΄ & 1902—1906 τὸ β΄) ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ
ΤΟ 1871 ΙΕΡΑΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΑΥΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ «ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΙΟΥΔΑΪΚΑ» ΤΟΥ 1872**

Ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Σωφρόνιος κατὰ κόσμον Τριαντάφυλλος Χρηστίδης, ὑπῆρξε ἀναμφίβολα γιὰ τὴν ἐποχὴ του μὴ ἀπὸ τῆς πρὸ σεμνῆς καὶ ἐπιβλητικῆς μορφῆς τῆς Ἱεραρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Γεννήθηκε τὸ 1816 στὸ χωριὸ Σκοπιὰ τῆς ἐπαρχίας Αὔλωνίας¹ ὅπου καὶ ἔμαθε τὰ πρῶτα τοῦ ἑλληνικὰ γράμματα. Σπούδασε στὴν Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἀπὸ τὴν ὁποία, ἔπειτα ἀπὸ λαμπρὲς σπουδές, ἀποφοίτησε μὲ τὸν ἐπί-
ζηλο βαθμὸ «Ἀρίστα». Μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν σπουδῶν του χειρετονή-
θηκε Διάκονος καὶ Πρεσβύτερος καὶ γιὰ 15 περίπου χρόνια ὑπηρέτησε στὴ
θέσῃ τοῦ Ἱεροκήρυκα καὶ τοῦ Πρωτοσύγκελλου τῆς Ἱερᾶς Μητρόπολης
Ἀρτας.

Ἀπὸ τὴν θέσῃ του τούτῃ ἐξελέγη τὴν 3ην.5.1863 Μητροπολίτης Βερροί-
ας καὶ Ναούσης².

Τὴν 26ην.5.1869 ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τὸν
μετάθεσε στὴν Ἱερὰ Μητρόπολιν τῶν Ἰωαννίνων³. Στὴν Ἱερὰ Μητρόπολιν
τῆς Ἡπειρωτικῆς πρωτεύουσας ἀνάπτυξε ἐνδιαφέρουσα ποιμαντορικὴ δρα-
στηριότητα. Φρόντισε μὲ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπιμόρφωση τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου
τῆς Ἡείρου. Γιὰ τὸν σκοπὸ τοῦτο ἱδρύσας τὰ Ἰωάννινα Ἱερατικὴ Σχολή.
Πρὸ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τῶν Ἰωαν-
νίνων, ὁ Μητροπολίτης Σωφρόνιος ὑπέβαλε στὴν Ἱερὰ Σύνοδο τοῦ Πατρι-
αρχείου, γιὰ ἐγκρίσιον τὸν Κανονισμό της, ὁ ὁποῖος ἐγκρίθηκε τὴν 8ην.1.1871
ἀπὸ τὸν τότε Τοποτηρητὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, Μητροπολίτη Διδυμο-
τείχου Διονύσιον. Ὁ Κανονισμὸς αὐτὸς περιλαμβάνει 18 ἄρθρα. Ἐπιπρόσθετα
ἡ Ἱερατικὴ τούτῃ Σχολὴ ποὺ ἱδρύθηκε μὲ τὴν ἐπαινετὴ πρωτοβουλία τοῦ
Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρονίου, εἶχε τὴν ἐπίσημην ὀνομασία «Ἱερατι-
κὴ Σχολὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος». Ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λί-
θου ἐγένετο τὴν 2.7.1871. Ἀπὸ σχετικὸν δημοσίευμα τῆς ἐποχῆς πληροφοροῦμα-
στε τὰ ἀκόλουθα:

1. Φωτίου Γ. Οἰκονόμος: Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις Ἑκκλησία, σελ. 48, Ἀθήνα 1966.
2. Κωδῆς Π. Ἀρχιεπισφ. ΚΒ, σελ. 436 καὶ Βασιλείου Γ. Ἀτέση, Μητροπολίτου πρώην Λήμνου, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, σελ. 29, Ἀθήνα 1975.
3. Κωδῆς Π. Ἀρχιεπισφ. ΕΖ, σελ. 46.

«Τὴν 2 Ἰουλίου 1871 ἐγένετο μετὰ θαθείας συγκινήσεως ἡ κατάθεσις τοῦ θεμελίου λίθου τῆς ἐν τῇ Νήσῳ τῆς λίμνης Ἰωαννίνων ἀνεγειρομένης τῷ πρῶτον ἡδῇ ἐν Τουρκίᾳ Ἱερατικῆς Σχολῆς, ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων Σωφρονίου»⁴

Ὁ Κανονισμὸς τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων ποὺ ὅπως προαναφέραμε ἐγκρίθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τοῦ Παιδιαρχείου καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἔγκρισή του ἐστάλη ἐπικυρωμένος στὸν Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρόνιο εἶναι ὁ ἀκόλουθος:

† Ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου
Διδυμοτείχου Διονύσιος ἐπιθεβασιῶ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

Τῆς ἐν τῇ Νήσῳ τῆς λίμνης Ἰωαννίνων Ἱερατικῆς Σχολῆς
τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος

Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς Σχολῆς

1. Σκοπὸς τῆς Σχολῆς ταύτης ἐστὶ τὸ παρέχειν στοιχειώδη τινὰ ἐκκλησιαστικὴν μάθησιν καὶ παρασκευάζειν δι' αὐτῆς ἐφημερίους δυναμένους ἵνα καὶ τὰ ἱερατικὰ αὐτῶν καθήκοντα δεόντως ἐκπληρώσι καὶ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν χριστιανῶν, ἐν οἷς θέλουσιν ἐφημερεύει, ὅσον οἷον τε ἐπαρκῶσι, παρέχοντες αὐτοῖς πνευματικὴν τινὰ τροφήν καὶ συντελοῦντες ἐκ τῶν ἐνόντων εἰς τὴν ἐν Χριστῷ οἰκοδομίῃ τῶν πιστῶν.

Ἄρθρον Α

Προσόντα τῶν προσερχομένων μαθητεῦσαι

1. Πᾶς ὀρθόδοξος γίνεται δεκτὸς ἵνα μαθητεύσῃ ἐν τῇ Σχολῇ ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους: α) Ὁφείλει ἵνα γνωρίζῃ ἀπλὴν τουλάχιστον ἀνάγνωσιν β) νὰ ἔχῃ ἡλικίαν οὐχὶ μικροτέραν τῶν 25 ἐτῶν γ) νὰ φέρῃ πιστοποιητικὸν ἐκ μέρους τῆς Κοινότητος, ἐν ᾗ ἐγεννήθη καὶ ἔζησε περὶ τῆς ἀμέμπτου διαγωγῆς του καὶ περὶ τῆς εὐσεβοῦς καὶ χριστιανικῆς συμπεριφορᾶς του δ) νὰ ὑπόσχηται δι' ἐγγυήσεως, εἴτε ἀτομικῆς, εἴτε ἐκ μέρους Κοινότητος τινός, ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῶν μαθημάτων του γενήσεται Ἱερεὺς, καὶ ἐν περιπτώσει ἀθετήσεως τῆς ὑποσχέσεώς του, νὰ ἀποτίῃ εἰς τὴν Σχολὴν ἀνὰ 1000 γρόσια κατ' ἔτος, λόγῳ τῶν γενομένων εἰς αὐτὸν ἐξόδων. ε) Νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος παντὸς σωματικοῦ καὶ ψυχικοῦ ἐλαττώματος, ἀντιβαίνοντος εἰς τοὺς θεῖους καὶ Ἱεροὺς Κανόνας. στ) Νὰ μὴ πάσχῃ ὑπὸ χρονίου τινός πάθους. ζ) Νὰ φέρῃ συμμαρτυρίαν τοῦ πνευματικοῦ τῆς Κοινότητος, ἥς τυγχάνει μέλος ὅτι δὲν ἔχει καὶ τὸ κωλύον αὐτὸν πρὸς τὸ ἱερατεῦσαι.

2. Ὁ προσερχόμενος μαθητεῦσαι ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ κατὰ καιρὸν Μητροπολίτου Ἰωαννίνων, παρουσιάζων τὰ ἐν τῇ 1 τοῦ παρόντος ἄρθρου πιστοποιητικὰ καὶ ἐξετασθεὶς, παρούσης τῆς Ἐφορίας, ἂν μὲν φέρῃ τὰ ἐν αὐτῇ τῇ ἄρθρ. προσόντα, παραπέμπεται δι' εἰσιτηρίου πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ Διευθυντὴν τῆς Σχολῆς, ἄλλως δέ, ἀποπέμπεται. Καὶ οὕτω μὲν, εἴπερ ὁ προσερχόμενος τυγχάνει ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων, ἐὰν δὲ ἀνήκῃ ἄλλῃ τινὶ ἐπαρχίᾳ, ὀφείλει ἵνα φέρῃ ἐπίσημα συστατικὰ τοῦ Ἀρχιερέως τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, περιεκτικὰ τῶν ἐν τῇ παρ. 1 ὀριζομένων ὁρῶν καὶ παρουσιάζων ταῦτα ἀρμοδίως, λαμβάνει τὸ εἰσιτήριόν του καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν Σχολὴν.

4. Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιθεώρησις, Τόμ. Α, περίοδος Β, τεύχ. 1, σελ. 44, Κ.Π., 1981.

"Αρθρον Β Περὶ τῶν μαθημάτων

1. Ἡ Σχολὴ ἐπαγγέλλεται διαιτῇ διδασκαλίαν, μέχρις οὗτο, προϊόντος τοῦ χρόνου, δεξιωθῶσι τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ὀρισθῶσιν ἐντελεστερώς ὅσα ὁ προσορισμὸς αὐτῆς ἀπαιτεῖ. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ εἶσι διδάσκονται οἱ ἐν αὐτῇ προσερχόμενοι Ἱερὰν Κατήχησιν, Ἱερὰν Ἱστορίαν, Γραμματικὴν, Πρακτικὴν Ἀριθμητικὴν, Ἐκκλησιαστικὴν Μουσικὴν καὶ γραφὴν, ἐν δὲ τῷ Β' ἐφαρμογὴν τῆς Γραμματικῆς ἐπὶ τινῶν τειμαχίων τοῦ Α' τόμου τῆς Χρηστομάθειας μετ' ὀρθογραφίας, συμπαραμοιτυροῦντος καὶ τοῦ Τεχνολογικοῦ, Πολιτικῆς Γεωγραφίας, Ἑρμηνείαν τῆς Θ. Λειτουργίας Νικ. Βούλγαρη καὶ συνέχειαν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς. Κατὰ πᾶσαν δὲ Κυριακὴν ἀκροῶνται τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τῆς ἡμέρας ἐκ τῶν Κυριακοδορμίων τοῦ Θεοτόκη. Ἄπαντα τὰ μαθήματα ταῦτα εἰσὶν ὑποχρεωτικὰ παντὶ τῷ ἐν τῇ Σχολῇ εἰσερχομένῳ ἵνα μαθητεύσῃ.

"Αρθρον Γ Καθηκοντα τῶν μαθητευομένων

1. Οἱ ἐν τῇ Σχολῇ μαθητευόμενοι ὀφείλουσι α) ἀπὸ πρώτης ἡμέρας τῇ κρούσει τοῦ κώδωνος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σχολῆς, νικητόμενοι καὶ κτενιζόμενοι, νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Ἱερὰν Ἀκολουθίαν, τὴν ὁποίαν ἀναγιγνώσκουσιν ἐκ περιτροπῆς ἀνὰ 4 ἑβδομαδιαίως παρόντος τοῦ ἑφημερίου τῆς Σχολῆς καὶ ἱερουργοῦντος. β) Μετὰ τὸ τέλος τῆς Ἀκολουθίας εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐστιατόριον ὅπου λαμβάνουσι τειμαχίον ἄρτου καὶ καφέ. γ) Παρουσιάζονται εἰς τὴν παράδοσιν, συμφώνως τῇ ἐτησίῳ γινομένῳ τῆς διδασκαλίας προγράμματι. δ) Ἐμφανίζονται ἠθορῶως ἡμέρας τῇ κρούσει τοῦ κώδωνος, ἐν τῷ ἐστιατορίῳ ὅπως γευματίσῃσι καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ γεύματος εἰς, κατὰ τὴν τάξιν τοῦ ἀρχικοῦ στοιχείου τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ποιεῖται ἀνάγνωσιν ἐκ τοῦ παρὰ τοῦ διδασκάλου ὀριζομένου Ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου τῆς ἀπλοελληνικῆς γλώσσης. ε) Μετὰ τὸ γεῦμα ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν περιπατοῦσιν ἔξωθεν τῆς Σχολῆς ἐν τῇ μεγάλῳ περιβόλῳ καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων, ἢ εἰς τὸ μελετητήριον. στ) Μετὰ τὸ τέλος τῆς μετὰ μεσημβρίαν διδασκαλίας εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τὴν ἐσπερινὴν ἀκολουθίαν καὶ ἐκεῖθεν ἀπέρχονται ἐντὸς τοῦ μεγάλου περιβόλου, ποιοῦντες τὸν περίπατον αὐτῶν ἐπὶ μίαν ὥραν, τὸν ὅποιον περατώσαντες ἠθορῶως εἰσέρχονται εἰς τὸ μελετητήριον καὶ μελετῶσιν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀταραξίᾳ μέχρις τῆς ὥρας τοῦ δείπνου. Μετὰ δὲ τὸ δείπνον ὁ ποιήσας κατὰ τὸ γεῦμα τὴν ἀνάγνωσιν ἀναγιγνώσκει εἰς ἐπήκοον πάντων τὸ Ἀπόδειπνον. Μετὰ ταῦτα μικρὸν ἐφησυχάζοντες ἐν τῷ μελετητηρίῳ, ἀσχοῦνται εἰς τὸ μάθημα τῆς Μουσικῆς μετρία φωνῇ, ἢ ποιοῦσιν ἀνάγνωσιν ἐκ τινος ὀφελίμου ἐκκλησιαστικοῦ βιβλίου τῆς ἀπλοελληνικῆς. Ταῦτα ποιοῦσιν ἐναλλάξ κατὰ τὴν περὶ τούτου διαταγὴν τοῦ Διευθυντοῦ καὶ ἀκολουθῶς ἀπέρχονται εἰς τὸ συνυπνιτήριον.

2. Οἱ ἐν τῇ Σχολῇ μαθητευόμενοι, ὡς ἄνδρες ἐργατικοῦ βίου, ἵνα μὴ τῇ ἀργίᾳ καὶ τῇ τοῦ μαθητοῦ βίου ἀπολέσῃσι τὴν ὁποίαν προσεκτίσαστο πρὶν ἔξιν τοῦ σωματικῶς ἐργάζεσθαι, ὀφείλουσιν ἵνα τετρώκῃς τῆς ἑβδομάδος, κατὰ τὴν περὶ τούτου ἰδιαιτέραν διαταγὴν τοῦ Διευθυντοῦ, ἐργάζωνται ἀνὰ μίαν ὥραν ἐν τῷ παρακειμένῳ τῇ Σχολῇ κήπῳ κεκρίμῃ ἐν τῷ μεγάλῳ περιβόλῳ.

3. Οὐδεὶς τῶν μαθητῶν δύναται ἵνα ἀπουσιάζῃ τῆς Σχολῆς, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχῃ ἀνάγκη κατεπείγουσα, γνωστὴ γινομένη τῷ Διευθυντῇ καὶ ἐπὶ τῇ ἐκ μέρους τούτου διαταγῇ ταχεύας ἐπανόδου μὴ παρατεινομένης ἐπέκεινα τῆς μιᾶς ἑβδομάδος.

4. Ἄπαντες οἱ μαθηταὶ ὀφείλουσιν ἵνα προσάγωνται πρὸς ἀλλήλους μετὰ συμπεριφορᾶς ἀδελφικῆς καὶ σεμνότητος, ἀποφεύγοντες πᾶν ἄτακτον διάδημα καὶ λόγους

ἀπρεπείς καὶ συμμορφούμενοι ἀπαρεγκλίτως τῇ προορισμῷ τῆς Σχολῆς. Ὁ τυχὸν δὲ ἐνοχληθεὶς οἴφθιποτε τρόπῳ παρά τινος τῶν συναδελφῶν του, εἴτε κινήματι τινι, καὶ εὐφύμῳς νὰ καθυποβάλλῃ εἰς τὸν Διευθυντὴν τὰ ἑαυτοῦ παράπονα, ὅστις ἐνεργεῖ ἀριμοδίως τὸ δέον.

5. Ἀπαντᾷ οἱ μαθηταὶ ὀφείλουσι καὶ ἐν τῇ ἐστιατορίῳ καὶ ἐν τῇ ὑπνωτηρίῳ καὶ ἐν τῇ παραδόσει καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ πανταχοῦ, νὰ διατελῶσιν ἀθορόβως, φυλάττοντες συνάμα μετὰ πολλῆς προσοχῆς καθαριότητα καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων καὶ ἐπὶ τῶν κλινῶν τῶν καὶ ἀποφεύγοντες πᾶσαν λαθροφαγίαν.

6. Οἱ μαθηταὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Σχολήν, ὀφείλουσιν ἵνα φέρωσιν μεθ' ἑαυτῶν 2 τουλάχιστον ὁλοκληρούς ἐνδυμασίας, ὥστε ρυπαινομένης τῆς μιᾶς, νὰ φορῶσι τὴν ἄλλαν πρὸς τούτους καὶ κτενίον ἵνα κτενίζονται καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ λούονται καθ' ἑκάστην 15/νυκτερίαν.

7. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν περιορίζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς 15, θέλει δὲ ἀκροβῶς αὐξήθῃ, ἀναλόγως τοῦ πλουτισμοῦ τῶν πόρων τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον Δ

Περὶ ἀκροατῶν

1. Ἐκτὸς τῶν κυρίως μαθητῶν, δύναται καὶ πᾶς ἄλλος ἱερωμένος ἵνα εἰσέρχεται ἐν τῇ Σχολῇ καὶ ἀκροᾷται ἐπὶ παραδόσεως τὰ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου γινόμενα μαθήματα, ἀλλ' ὁ τοιοῦτος α) ὀφείλει νὰ εἶναι ἱερωμένος καὶ οὐχ' λαϊκός. β) Ὀφείλει ἵνα προηγουμένως παρουσιασθῇ εἰς τὴν Ἐφορίαν, ἐκφράσῃ τὴν περὶ τούτου ἐπιθυμίαν του, λάβῃ παρ' αὐτῆς ἔγγραφον ἄδειαν καὶ τότε δύναται νὰ ἀκροᾷται τῶν τῆς Σχολῆς μαθημάτων. γ) Μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐν τῇ παραδόσει μαθημάτων ὀφείλει ἵνα ἀπερχεται εἰς τὰ ἴδια, χωρὶς νὰ προβαίνει εἰς περαιτέρω σχέσεις καὶ συναναστροφάς μετὰ τῶν μαθητῶν. δ) Ἐπειδὴ συνεχῶς θέλει εἰσέρχεσθαι καὶ ἐξέρχεσθαι τῆς Σχολῆς, οὐδόλως ἐπιτρέπεται αὐτῷ ἵνα προμηθεύῃ τοῖς μαθηταῖς πράγματα ἀντιθαίνοντα τῇ περὶ λαθροφαγίας διατάξει τοῦ Κανονισμοῦ. ἄλλως ἐὰν φωραθῇ πράττων τοιοῦτον τι, θέλει ἀπαγορευθῇ αὐτῷ ἢ ἐν τῇ Σχολῇ εἰσοδός του. ε) Ἐν τῇ παραδόσει εὐρισκόμενος ὀφείλει ἐξ ἴσου τοῖς μαθηταῖς συμμορφοῦσθαι τῇ Κανονισμῷ τῆς Σχολῆς, ἀπέχων παντὸς ἀτάκτου διαδήματος.

Ἄρθρον Ε

Περὶ Ποινῶν

1. Ἐὰν τις τῶν μαθητῶν παρεκτραπῇ τῶν ἐν τῇ τρίτῳ ἄρθρῳ διαγραφομένων καθήκοντων τῶν μαθητῶν, ὁ διδάσκαλος προσκαλὼν αὐτὸν κατ' ἴδιον, νοθετεῖ καὶ ἐπιπλήττει αὐτόν. Ἐὰν ἐκ δευτέρου παρεκτραπῇ, ὁ διδάσκαλος ἐπιπλήττει αὐτόν ἐνώπιον ὅλων τῶν μαθητῶν. Ἐν καὶ ἐκ τρίτου τότε ἐπὶ 2 ἡμέρας ἐν τῇ παραδόσει ἀκροᾷται τὰ μαθήματα ὅρθως καὶ ἀπαγορεύεται αὐτῷ συγκαθέζεσθαι μετὰ τῶν ἄλλων μαθητῶν ἐν τῇ ἐστιατορίῳ καὶ συντρώγειν, μετὰ δὲ τὴν ἐσπερινήν ἀκολουθίαν χορηγεῖται αὐτῷ ἀπλούς ἄρτος πρὸς τροφήν του. Ἐὰν δὲ πάλιν ἐξοκεῖλῃ εἰς παρεκτροπὴν τότε προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἵνα, σκεφθεὶς ἐπὶ 24 ὥρας, δώσῃ ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ὅτι τοῦ λοιποῦ θέλει συμμορφωθῇ μὲ τὸν Κανονισμόν τῆς Σχολῆς. Ἐὰν τέλος καὶ ταύτην τὴν ὑπόσχεσιν του παραβῇ, τότε ὁ διδάσκαλος παρουσιάζει τῇ Ἐφορίᾳ χρονολογικὴν σημείωσιν τῶν εἰδῶν τῶν ἀτακτητημάτων του, ὡς καὶ τῶν μέτρων, τὰ ὅποια ἐκάστοτε ἔλαβε πρὸς σωφρονισμόν του καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἀριμοδιότητα αὐτῆς. Ἡ δὲ Ἐφορία, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν ταῦτα πάντα, διὰ πρακτικοῦ ἀποφαίνεται τὴν ἐκ τῆς Σχολῆς ἀποπομπὴν τοῦ ἀναγώγου τούτου μαθητοῦ, ὑποχρεοῦσα

αὐτὸν ἵνα ἀποξημιώσῃ τὴν Σχολὴν ἀνάλογως τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ὅπερ διέ-
 τρυφεν ἐν τῇ Σχολῇ.

2. Ἐάν τις τῶν μαθητῶν, μαθητεύσας μέχρι τινός, ἐν τῇ μέσῃ τῶν σπουδῶν του
 μεταμελήθῃ καὶ θελήσῃ νὰ ἀποσυρθῇ τῆς Σχολῆς, ἐπίσης ὑποχρεοῦται ἵνα ἀποτίσῃ
 τῇ Σχολῇ ποσόν, ἀνάλογον τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐξήσεν ἐν τῇ Σχολῇ, ὑπολογιζόμενον
 1000 γρ. καθ' ἕκαστον ἔτος.

Ἄρθρον ΣΤ

Περὶ Ἐφορίας

1. Τὸ προσωπικὸν τῆς Ἐφορίας συνίσταται ἐκ 4 μελῶν: 1) ἐκ τοῦ κατὰ και-
 ρὸν Μητροπολίτου Ἰωαννίνων, ὅστις καὶ πρόεδρος ἐστὶ τῆς Ἐφορείας, 2) Ἐκ τοῦ
 Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Ἐλεούσης ἢ ἐκ τινος ἄλλου ἐκ τῶν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ ἱκανῶν
 ἐπὶ τούτῳ ἀδελφῶν, 3) Ἐξ ἑνός ἐκ τῶν Ἡγουμένων τῶν λοιπῶν ἐπὶ τῆς Νήσου Μο-
 νῶν καὶ 4) Ἐκ τινος ἐκ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις διακεκριμένων κληρικῶν. Καὶ ὁ μὲν
 Μητροπολίτης μετὰ τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς Ἐλεούσης, ἢ ἐτέρου ἐκ τῆς αὐτῆς
 Μονῆς ἐκλεγομένου, εἰσὶν αὐτοδικαίως παντοτεινὰ μέλη τῆς Ἐφορείας, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ
 2 ἀντικαθίστανται διὰ κλήρου κατὰ διετίαν, τιθεμένων πρὸς τοῦτο 4 ὑποψήφιοι. Τὰ
 ἐπὶ μίαν 2ετὴν περίοδον χρηματίζαντα 2 μέλη τῆς Ἐφορίας δὲν ἀποκλείονται τῆς
 ἐπομένης κληρώσεως, ἀλλ' εἰσὶ καὶ αὐτοὶ ὑποψήφιοι καὶ ἐὰν κληρωθῶσι, δύνανται
 νὰ ᾧσι καὶ Ἐφοροὶ καὶ ἐπὶ ἄλλην διετίαν.

2. Ἡ Ἐφορεία ὀφείλει ἵνα ἅπαξ τοῦ μηνὸς συνέρχεται τακτικῶς ὑπὸ τὴν προ-
 εδρεῖαν τοῦ Μητροπολίτου καὶ συσκέπτεται περὶ διαφορῶν τὴν Σχολὴν ἀφορώντων
 πραγμάτων ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκτάκτως, ἐὰν τις ἐκτακτὸς περίστασις τῆς Σχολῆς παρου-
 σιασθῇ. Ἡ σύσκεψις δὲ αὐτῆς ἀφορᾷ τὸ οἰκονομολογικὸν τῆς Σχολῆς, τὴν ἐφεύρεσιν
 καὶ ἐπαυξήσιν τῶν πόρων τῆς Σχολῆς, τὴν ὅσον ἔνεστι καλύτεραν διαρρύθμισιν τοῦ
 διδασκικοῦ μέρους, καὶ εἴ τι τοιοῦτο. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς κατα-
 στρώννται ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ διδλῆϊ καὶ ὑπογράφεται ὑπ' αὐτῆς.

3. Ἡ Ἐφορεία ὀφείλει ἵνα διατηρῇ 3 βιβλία. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ καταχωρί-
 ζονται ἅπαντα τὰ σχετικὰ τῆς Σχολῆς ἐπίσημα ἔγγραφα, οἷον, ἀλληλογραφία τῆς
 Σχολῆς, διαθήκηκα ἀφιερωτῶν τῆς Σχολῆς, ἀφιερώματα, καὶ πάντα ἐν γένει τὰ
 τοιοῦτου εἶδους ἔγγραφα, ἐν οἷς καὶ τὰ Πρακτικὰ τῶν συσκέψεων τῆς Ἐφορείας.
 Ἐν δὲ τῇ δευτέρῃ διατηρεῖται ἀκριβὲς λογαριασμὸς τῶν ἡμερησίων ἐξόδων τῆς
 Σχολῆς. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ καταστρώννεται καθ' ἐξαμηνίαν τακτικὸς ὑπολογισμὸς
 τῶν δαπανηθέντων ἐν τῇ Σχολῇ ἐπὶ μίαν ἐξαμηνίαν, ὅστις ὑπογράφεται ὑπὸ τῆς
 Ἐφορείας καὶ ἐπικυροῦται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιερέως.

4. Κατὰ πᾶσαν διετίαν ὁ Ἀρχιερεὺς συγκαλὼν τὴν κατὰ καιρὸν Ἐφορείαν τῆς
 Ἰουμαίας Σχολῆς, τὸν Σχολάρχην τῆς αὐτῆς Σχολῆς καὶ ἐξ ἑτέρων ἄτομων, παρεπι-
 δημοῦντα ἐν Ἰωαννίνοις ἐκ τε τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων καὶ ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν,
 κοινοποιεῖ αὐτοῖς τὸ Καταστατικὸν τῆς Σχολῆς, ἀναφορικῶς τοῦ ἐνεργητικοῦ καὶ παθη-
 τικοῦ αὐτῆς μέρους, ἐνώπιον δὲ τῆς Συνελεύσεως ταύτης γίνεται καὶ ἡ κλήρωσις
 τῶν 2 μελῶν τῆς Ἐφορείας.

5. Ὁ Ἀρχιερεὺς ὀφείλει ἵνα ἅπαξ τουλάχιστον τοῦ μηνὸς τακτικῶς καὶ ἐκτά-
 κτως ἐπισκέπτεται τὴν Σχολὴν, ἐπισχῶν διὰ τῆς παρουσίας του τὴν εὐστάθειαν τῆς
 Σχολῆς παρὰ τε τῇ Διευθυντῇ καὶ τοῖς μαθητευομένοις.

6. Οὐδόλως ἐπιτρέπεται αὐτῷ νὰ ἀπουσάζῃ τῆς Σχολῆς ἐκτὸς ἂν παρουσιασθῇ
 αὐτῷ ἀπόλυτος ἀνάγκη, ἀλλὰ τότε ὀφείλει ἵνα προηγουμένως εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου
 τὸν Μητροπολίτην καὶ ἀφοῦ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν, τότε συγκαλεῖ ἅπαντας
 τοὺς μαθητάς καὶ ἀναδείκνυσιν αὐτοῖς τὸν προσωρινὸν ἀντιπρόσωπον καὶ τοιοῦτος

ἔσται ἀδελφός τις τῆς Μονῆς Ἐλευσίνης, ἢ ὅντινα ὁ Ἀρχιερεὺς ἤθελε διατάξει, τότε ἀναχωρεῖ, ἐπανακάμπτων ὅσον οἶον τε ταχύτερον.

7. Ὁ διδάσκαλος προσδιορίζεται ἐπὶ 2 ἔτη καὶ περισσότερα. Ὁ δὲ συμφωνούμενος μισθὸς ἀποτίεται αὐτῷ ἐν τῷ τέλει ἐκάστης τετραμηνίας, φυλακτομένου πάντοτε τοῦ ἐνὸς ἔκτου τοῦ ἐτηρίου μισθοῦ του, ὅπερ θέλει στερεῖσθαι ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἤθελεν ἀποσυρθῇ τῆς Σχολῆς ἄνευ εὐλογοφανοῦς αἰτίας, ἐναντίον ἦτοι τῶν συμφωνημένων καὶ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Σχολῆς. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι 2 μῆνας πρὸ τῆς λήξεως τῆς συμφωνίας ὀφείλει αὐτὸς τε καὶ ἡ Ἐφορεία ἵνα συνεγνωῶνται περὶ ἀνανεώσεως τῆς συμφωνίας.

8. Ὀφείλει ἵνα προσκαλῇ ἐν γνώσει τοῦ Ἀρχιερέως τὸν ἀριόδιον πνευματικόν, ὅπως ἐξομολογῶνται οἱ ἐν τῇ Σχολῇ καὶ μεταλαμβάνωσι τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων κατὰ τὰς 4 ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἦτοι τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ Πάσχα, τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Τὸ ἄρθρο Z ἐλλείπει

Ἄρθρον Η Περὶ Ἐπιστάτου

1. Ἐν τῇ Σχολῇ ὑπάρχει καὶ ἐπιστάτης, διοριζόμενος ὑπὸ τῆς Ἐφορίας, καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ διδάσκαλου.

2. Ὁ Ἐπιστάτης καθήκον ἔχει νὰ φροντίξῃ περὶ τῆς εὐταξίας τῶν μαθητῶν ἐν τῇ παραδόσει, ἐν τῷ μελετητηρίῳ, ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν τῇ περιπάτῳ καὶ ἐν γένει, ὅπουδὴποτε τῆς Σχολῆς εὐρίσκονται. Ἐὰν βλέπῃ μαθητὴν τινὰ ἀτακτοῦντα ὀφείλει δι' ἀπλοῦ λόγου νὰ προσκαλῇ αὐτὸν εἰς τὸ καθήκον του, ἄνευ χρήσεως τινὸς μέσου. Ἐὰν δὲ βλέπῃ αὐτὸν μὴ διορθούμενον, καταγγέλλει αὐτὸν εἰς τὸν διδάσκαλον ὅστις ἐνεργεῖ τὰ δέοντα.

3. Ὀφείλει ἵνα φροντίξῃ περὶ τῆς καθαριότητος πανταχοῦ τῆς Σχολῆς, ἐπιβλέπων καὶ τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ Σχολῇ ὑπηρέτας, ἂν ἕκαστος ἐκτελῇ ἀκριβῶς τὴν ἀνατεθειμένην αὐτῷ ὑπηρεσίαν.

4. Ὀφείλει ἵνα καθ' ἐκάστην ἐσπέραν περιέρχεται τὴν Σχολήν, παρατηρῶν μήπως ὑπάρχῃ κίνδυνος πυρκαϊᾶς, καὶ νὰ κλείῃ ἐπιμελῶς τὰς θύρας τῆς Σχολῆς.

5. Ὀφείλει ἵνα ὑπηρετῇ τὸν διδάσκαλον καὶ νὰ προσάγῃ τοῖς μαθηταῖς ἐν τῷ ἐστιατορίῳ τὴν ὑπὸ τοῦ μαγείρου διανεμομένην τροφήν, παρασκευάζων καὶ τὸν πρωῒνόν καφὲν μετὰ τὴν ἀκολουθίαν.

Ἄρθρον Θ

Περὶ τῶν ὑπὸ τῆς Σχολῆς τοῖς μαθηταῖς παρεχομένων

1. Ἡ Σχολὴ παρέχει εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ μαθητευομένους α) τὴν ἀναγκαίαν τροφήν καὶ τὸν πρωῒνόν καφὲν, ὡς εἴρηται. β) ἅπαντα τὰ διδακτικὰ βιβλία. γ) ἐπανωφόριον μᾶλλον —ράσον— καὶ ἕν μέλαν τῆς κεφαλῆς κάλυμμα. δ) κλίνην μετὰ τῶν ἀναγκασιούτων αὐτῇ καὶ πᾶσαν ἄλλην περιποίησιν ἀναγκαίουσαν εἰς ὑπότροφον μαθητὴν. ε) πᾶσαν ἱατρικὴν περίθαλψιν ἐν ταῖς ἀσθενείαις αὐτῶν, προσκαλοῦσα δι' ἐξόδων τῆς τὸν ἐπισκεπτόμενον αὐτοὺς ἱατρὸν, προμηθεύουσα τὰ ἀναγκαιοῦνται φάρμακα καὶ ἔχουσα ὠρισμένον ἐπὶ τούτῳ δωμάτιον, ἐν ᾧ νοσηλεύονται οἱ τυχόν ἀσθενοῦντες.

2. Οἱ μαθηταί, ἀποφοιτῶντες τῆς Σχολῆς, ὀφείλουσιν ἵνα ἀποτίωσι τῇ Σχολῇ τὰ ὑπ' αὐτῆς εἰς αὐτοὺς παρεχόμενα, τοῦτέστιν τὰ διδακτικὰ βιβλία, τὸ ἐπανωφόριον μετὰ τοῦ τῆς κεφαλῆς καλύμματος καὶ τὴν κλίνην ὁλόκληρον, καὶ διὰ τοῦτο ὀφεί-

λουσιν ἵνα μεταχειρίζονται αὐτὰ μετὰ προσοχῆς, ὅπως ὦσι χρήσιμα καὶ εἰς ἄλλους, ἵνα μὴ ἐπιβαρύνωνται οἱ γλίσχροι τῆς Σχολῆς πόροι.

3. Ἡ Σχολή, θελτιοιμένων τῶν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς μέσων, ὑπόσχεται ἵνα παρέχῃ καὶ ἐπίδομά τι τῇ οἰκογενεῇ ἐκείνου, ὅστις, ἐρχόμενος ἵνα μαθητεύσῃ ἔστι γεννηθεὶς καὶ ἀνεπαρκῆς πρὸς συντήρησιν τῆς οἰκογενείας του. Τὸ ποσὸν ὅμως τοῦτο, ὑποχρεοῦται ἵνα ἀποδώσῃ τῇ Σχολῇ ἄνευ θόκου ἐντὸς τετραετίας, μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του.

4. Ἄπαντα τὰ λοιπὰ ἀναγκαιοῦντα τοῖς μαθηταῖς, εἴτε ἐνδύματα, εἴτε ἄλλο τι, προμηθεύονται αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτων ἐπιβάλλεται ἡ δέουσα καθαριότης διότι ἡ ἀκαθαρσία ἐφ' οἷουδήποτε αὐτῶν πράγματος τιμωρεῖται.

Ἄρθρον Ι

Περὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Σχολῆς

1. Οἱ μαθηταὶ ἐκκλησιάζονται τακτικῶς ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν καὶ ἑσπέραν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, κειμένῳ ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Σχολῆς.

2. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ θέλει ἐφημερεύει πάντοτε εἰς ἓκ τῶν ἐν τῇ Μονῇ Ἑλεούσης ἱερέων, ὃν τινὰ ἐγκρίνῃ ὁ τῆς Μονῆς ταύτης Ἡγούμενος.

3. Ὡς ψάλλται καὶ ἀναγνώσται θέλουσι χρησιμεύει αὐτοὶ οἱ μαθηταί, ἐκτελοῦντες τὸ ὑποῤῃγῆμα τοῦτο ἀνὰ τέσσαρες ἐβδομαδιαίως.

4. Ἐκαστος πρὸς τούτοις τῶν μαθητῶν ὀφείλει ἵνα, κατὰ τὸ ἀρχικὸν στοιχεῖον τοῦ ὀνόματός του, ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα ἐκτελῇ τὴν λοιπὴν ἐν τῷ ναῷ ἀναγκαίουσαν ὑπηρεσίαν. τουτέστι νὰ καθαρῖξῃ τὴν ἐκκλησίαν, νὰ ἄπτη τὰς κανδήλας, νὰ ὑπηρετῇ τὸν ἱερέα ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι καὶ νὰ κρούῃ τὸν Κῶδωνα τῆς ἐκκλησίας ἐν τε τῇ πρωΐνῃ καὶ ἐν τῇ ἑσπερινῇ ἀκολουθίᾳ.

Ἄρθρον ΙΑ

Περὶ τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων

Τὰ μαθήματα ἄρχονται παραδιδόμενα ἀκριβῶς καὶ ἀνυπερθέτως τὴν 16ην Αὐγούστου καὶ διὰ τοῦτο οἱ βουλόμενοι μαθητεῦσαι ὀφείλουσιν ἵνα ἐμφανίζωνται πρὸς τὸν Μητροπολίτην ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 15ης Αὐγούστου, ἄλλως παρελθούσης τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων, εἰσὶν ὅλως ἀπαράδεκτοι.

Ἄρθρον ΙΒ

Περὶ τῶν ἐνιαυσίων ἐξετάσεων

1. Οἱ μαθηταὶ ἐξετάζονται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, ὥς ἐν τοῖς Σχολαίοις εἴθισται. Τὴν 17ην Ἰουλίου ἐνεργοῦνται καὶ δημόσιαι ἐξετάσεις, ἀρχόμεναι δι' ἱερὰς τελετῆς, παρούσης ὑποχρεωτικῶς πάντοτε τῆς Ἐφορίας καὶ μηδενὸς λογίου καὶ φιλομούσου ἀκροατοῦ ἀποκλειομένου. Μετὰ δὲ αὐτὴν ὁ διδάσκαλος ἀφηγεῖται περὶ τῆς λαβούσης χώραν ἐνιαυσίου διδασκαλίας καὶ περὶ τῶν μαθημάτων, εἰς ἃ μέλλουσιν οἱ μαθηταὶ ἀνιστάμενοι διὰ κλήρου.

2. Οἱ εὐδοκیمیησαντες ἐν ταῖς ἐξετάσεσι προβάλλονται, οἱ δὲ μὴ, μένουσι στάσιμῳ καὶ εἰς τὸ ἐπερχόμενον ἔτος, ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι, ἐὰν καὶ ἐν ταῖς ἐξετάσεσι τοῦ ἐπομένου ἔτους εὐρεθῶσιν ἀδόκιμοι, ἀποπέμπονται τῆς Σχολῆς καὶ ὑποχρεοῦνται, ἵνα ἀποζημιώσωσι τὴν Σχολήν, κατὰ τὸ Δ ἄρθρον.

Ἄρθρον ΙΓ

Περὶ ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων

1. Αἱ ἀπολυτήριαι ἐξετάσεις γίνονται τῇ 16 Ἰουλίου, προηγούμεναι τῶν ἐτησίων, καὶ οἱ ἀποφοιτῶντες μαθηταὶ ὑποχρεωτικῶς ἐξετάζονται εἰς ὅλα τὰ μαθήματα, ἅπερ διήκουσαν ἐν τῇ Σχολῇ. Οἱ εὐδοκیمیησαντες ἀξιοῦνται τοῦ ἀποφοιτηρίου φέρον-

της τὴν σφραγίδα τῆς Σχολῆς καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν Ἐφόρων καὶ ἐπικυρωμένου παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως.

2. Οἱ ἀριστεύσαντες ἐκ τῶν ἀποφοιτώντων μαθητῶν λαμβάνουσι καὶ ἰδιαίτερον ἀποδεικτικόν, ὅπως, δυνάμει αὐτοῦ, μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀξιῶνται καὶ τοῦ τίτλου τοῦ Οἰκονόμου ἢ ἄλλου τινὸς ἐκκλησιαστικοῦ τίτλου.

Ἄρθρον ΙΔ

Περὶ τῶν παύσεων τῶν μαθημάτων

1. Τὰ μαθήματα παύουσιν ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν ἐξετάσεων μέχρι τῆς 15ης Αὐγούστου. Ἐπομένως ἐν τῇ διαστήματι τούτῃ οἱ θουλόμενοι ἐκ τῶν μαθητῶν δύνανται ἵνα ἀπέρχωνται εἰς τὰς πατρίδας τῶν, ἀλλ' ὀφείλουσιν ἵνα ἐν ταῖς ἐνάρξεσι τῶν μαθημάτων ᾧσι παρόντες.

Ἄρθρον ΙΕ

Περὶ τῶν ἑορτῶν καθ' ἃς τὰ ἐν τῇ Σχολῇ μαθήματα ἀργοῦσιν

1. Ἑορταὶ καθ' ἃς τὰ ἐν τῇ Σχολῇ μαθήματα ἀργοῦσιν εἰσὶν 1) Ἑορταὶ αἱ Κυριακαί, 2) Ἡ Ὑψώσις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, 3) Τὰ εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, 4) Τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, 5) Αἱ δύο πρώται ἡμέραι τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως 25 καὶ 26) 12, 6) Τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, 7) Τῶν Θεοφανείων, 8) Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, 9) Τῆς Ὑπαπαντῆς, 10) Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, 11) Τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς μέχρι τῆς Τρίτης τῆς Διακαινησίμου, 12) Τῆς Ἀναλήψεως καὶ 13) Τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων.

Ἄρθρον ΙΣΤ

Περὶ τῶν εἰδικῶν τῆς Σχολῆς ἑορτῶν

1. Ἡ Σχολὴ ἑορτάζει τὴν ὅγην Αὐγούστου διὰ τὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θείας Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἱερὸν ἐν αὐτῇ Ναόν. Ἐχει δὲ καὶ ἰδιαίτεραν ἑορτὴν τῇ 4ῃ Δεκεμβρίου ὡς ὑπαρχούσης τῆς Ἱερᾶς Κάρας τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας, ὅποτε καὶ δημοτελὲς Ἱερὸν μνημόσυνον ἐπιτελεῖται, ἱεουργοῦντος τοῦ Ἀρχιερέως, ὑπὲρ τῶν κατετόρων καὶ τῶν συντηρητῶν τῆς Σχολῆς καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ αὐτῆς.

Παρὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ Κανονισμοῦ τοῦτου ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου, ἡ Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς «Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος» ἀρξισε τὴν λειτουργίαν τῆς 10.9.1873 δηλ. ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνοπεράτωσιν τοῦ διδασκτηρίου τῆς. Τὰ ἐγκαίνια καὶ ἡ ἔναρξιν τῶν μαθημάτων ἔγιναν μὲ πᾶσα δυνατὴ μεγαλοπρέπεια τὴν Κυριακὴν 10.9.1873 μὲ προσεξάρχοντα τὸν Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σωφρόνιον.

Τὸ σχετικὸν δημοσίευμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μᾶς πληροφορεῖ μὲ κάθε δυνατὴ λεπτομέρεια γιὰ τὴν μέραν τελετῆς τῶν ἐγκαίνιων τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων.

«Ὅρισθείσης τῆς Κυριακῆς 10ης Σεπτ. μηνὸς ὡς ἡμέρας τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαίνιων τῆς κατὰ νῆσον τῆς Ἀχερουσίας λήμνης νεοδηθέντος Ἱερατικῆς Σχολῆς, τὸ ἑσπέρας τῆς προτεραίας μεταβάς ὁ Μητροπολίτης κ. Σωφρόνιος ἐκεῖσε, ἐξετέλεστο ἐν τῇ παρακειμένῃ Ἱερᾷ Ἐκκλησίᾳ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος τὴν, ὡς εἴησται, ἑσπερινὴν Ἱερὰν Ἀκολουθίαν. Τὴν δ' ἐπιούσαν ἱεουργήσας ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας ἐν ὅλῃ τῇ ἀρχιερατικῇ στολῇ μεταβάς εἰς τὴν ἐν λόγῳ Σχολήν, ἐν μέσῳ τῆς αἰθούσης αὐτῆς ἐπετέλεσε τὸν ἁγιασμόν».

(Συνερίζεται)

1. Ἡ λήμνη τῶν Ἰωαννίνων Παμβώτις θεωροῦνταν ὅτι ἦταν ἡ Ἀχερουσία λήμνη τῶν ἀρχαίων.

ΠΑΝΟΥ ΔΗΜ. ΤΖΙΟΒΑ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΣΥΜΕΙΚΤΑ

«Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΕΦΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΔΙΟΡΙΣΜΟΥΣ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΥΣΗ ΤΟΥΣ»

Ο θεσμός των κοινοτικών εφοριών είχε δημιουργηθεί στα 1870^{1α} και ήταν μία καινοτομία στα τότε διοικητικά της επαρχίας των Ιωαννίνων. Η πόλη, που είχε πολλά αγαθά χάρη στους εδωγέτες της¹ είχε αναθέσει τη διαχείρισή τους στην εφοροεπιτροπεία της κοινότητας των Ιωαννίνων², αλλά για τις κοινότητες της τότε μεγάλης επαρχίας δεν είχε ακόμη δημιουργηθεί το διαχειριστικό όργανο των κοινοτικών πόρων. Η επαρχιακή Δημογεροντία, χωρισμένη στην αντίστιχη του Ζαγορίου και των τριών τμημάτων³, είχε όλη την εθνοτή της μεγάλης επαρχίας που αριθμούσε ένα σύνολο πληθυσμού 68.000⁴. Με βάση αυτά τα δεδομένα έπρεπε να δη-

1α. Κώδικα Νο 1 αριθ. 10, βιβλίο 6 ετών 1870-1873 σ. 55. Στις 16.6.1869 άρχισε να εφαρμόζεται ο νέος διοικητικός οργανισμός της επαρχίας του Βιλατίου των Ιωαννίνων, με γενική διοίκηση στα Γιάννινα και επαρχιακούς κώδικους στην Προέξια, στη Λάρισα, στο Βεράτι και στο Αργυροκάστρο. Ο νέος οργανισμός στηριζόταν στις διακηρύξεις — αμφοφιλίας, ισότητας και δικαιοσύνης — διατάγματος, γνωστού στην ιστορία με το όνομα «γάτι-χοιμαγιοτών», που η Τουρκία αναγκάστηκε να εκδώσει, ύστερα από τον Κριμαϊκό πόλεμο, την παρουσία του Γκόβα στα πρόθυρα των Ιωαννίνων και την εξέγερση της Ήπειρου κατά το οθωμανικό ζυγό, γάτο από την πίεση των μεγάλων δυνάμεων. (Βλ. Δημητρίου Σαλαμάρα, Καθώς χάραξε ή λευτεριά, Γιάννινα 1963, σ. 25).

1. Βλ. το άρθρο 2 του Κανονισμού πόλεως και επαρχίας του 1908, Αρχείο Πάνου Τζιόβα, που ζητά γράψει: «Η Κοινότης Ιωαννίνων εκτός των Έκκλησιών ζεζητημένη αγαθά προσεχόμενα εκ κληροδοτημάτων αιμνήστον εισερχετόν προσορισμένα προς εκπαιδευτικούς σκοπούς».

2. Κατά το αυτό άρθρο «Η διοίκηση των εκκλησιών και των αγαθοεργών ιδρυμάτων της πόλεως και η διαχείρισις των ετήσιων προσόδων των κεφαλαίων αυτής ανατίθεται κατά τας διαθήκας των αιμνήστον εισερχετόν εις δεκαεννεαμελή Επιτροπήν, εφοροεπιτροπείαν, καλουμένην.

3. Η Δημογεροντία του Ζαγορίου και των τριών τμημάτων, ήτοι των Κορυνέων, του Μαλακασίου και της Τσαρκοβίστης, είχαν ιδιαιτέρους κώδικες αποτάσεων. Στο Αρχείο της Μητροπόλεως των Ιωαννίνων υπάρχει κώδικας αποτάσεων της επαρχιακής Δημογεροντίας των τριών τμημάτων, του 1905 και της Ένωσης Δημογεροντίας, που προήλθε μετά την κατάργηση του θεσμού γέννημα και θάναμα, από τα 1911 (κώδικας Ένας).

4. Βλ. το άρθρο 19 του Κανονισμού πόλεως και επαρχίας του 1908. Κατά τις εκτιμήσεις του 1908, η επαρχιακή δημογεροντία κατά τμήμα περιλάμβανε τον έξις πληθυ-

μιουργηθεί ένα καινούργιο διοικητικό σωματείο, πού θα είχε την εθούνη της διαχείρισης και θα ήταν υπόλογο στην Δημογεροντία του αναλόγου τμήματος⁵.

Με βάση την παραπάνω επείγουσα ανάγκη συντάχθηκε σχέδιο κανονιστικών διατάξεων, πού συζητήθηκε στις 26 του Νοέμβρη του 1870 από την επαρχιακή Δημογεροντία και έγκριθηκε το όλο κείμενό του, πού είναι το παρακάτω:⁶

«Α. Πάσα κοινότης οφείλει να διορίζει έφοροεπιτρόπους τρεις εκ των εύπολ-
λήπτων και τιμών υπάρχόντων κατοίκων, ο δέ διορισμός ενεργείται δια πλειοψηφί-
ας⁷. Ούτοι δέ θέλουσιν επιτροπεύει εν ταῖς εκκλησίαις και έφορείαις εν τοῖς Σχο-
λείοις⁸, ο εις εκ των οποίων θέλει φέρει τον τίτλον Ταμίας⁹, συνεργαζόμενος μετά
των άλλων δύο και κρατών εν γνώσει των συναδέλφων του τακτικόν λ) σιμόν¹⁰.

σμο και τους αντίστοιχους εκλέκτορες: «Κατά των άνω εκτεθέντα τρόπον το τμήμα
Ζαγοριόν έχον πληθυσμόν 20.000 είκοσι χιλιάδων κατοίκων θα υποδείξη δέκα αντιπρο-
σώπους. Το τμήμα Μαλακασίου δέκα όκτώ χιλιάδων (18.000) έννέα πληρεξουσίους,
το τμήμα Κουφέντων (16.000) δέκα έξι χιλιάδων όκτώ αντιπροσώπους και το τμήμα
Τσαρκοβίστης (14.000) θα υποδείξη έπτά αντιπροσώπους.

5. Βλέπε το άρθρο 3 του επαρχιακού Κανονισμού του 1909, 'Αρχείο Πάνου Τζιόβα, πού ρητά γράφει: «'Η έφοροεπιτροπεία τυγχάνει υπόλόγος και υπεύθυνος δια την διαχεί-
ρισιν των κοινών αγαθών εις την ενιαίαν δημογεροντίαν της Μητροπόλεως 'Ιωαννί-
νων». 'Η παραπάνω διάταξη είχε ισχύ από το 1871, όποτε και εφαρμόστηκε ο θεσμός
των τριμελών κοινοτικών έφοροεπιτροπειών.
6. Βλ. Κώδικα Νο 1 ένθ' άνωτ. όπου στις σελίδες 55—56 καταχωρούνται οί κανονιστι-
κές διατάξεις και επί λέξει διαβάζουμε: «Τό καταχωρούμενον Σχέδιον συζητηθέν πα-
ρά της επαρχιακής Δημογεροντίας εκ των αντιπροσώπων των τμημάτων Ζαγορίου,
Μαλακασίου, Κουφέντων και Τσαρκοβίστης την 26 Νοεμβρίου ένεκρίθη έχον ως
εφεξής».
7. Την διάταξη αυτή τη διατήρησε και ο κανονισμός του 1909 με τυπικές τροποποιή-
σεις. 'Ετσι το άρθρο 14 του κανονισμού του 1909 γράφει: 'Η εκλογή άρχεται από
της ανατολής του 'Ηλιου μέχρι της μεσημβρίας και από της όγδόης μέχρι της δωδε-
κάτης ότε και λήγει». Μετά το πέρας της εκλογής «άποσφραγίζεται ή κάληπ και άρ-
χεται ή διαλογή των ψηφών έξ όν αναδεικνύεται ή έφοροεπιτροπεία κατά πλειονο-
ψηφίαν μη λαμβανομένου ύπ' όψει του αριθμού των ψηφοφορησάντων».
8. Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Κανονισμού της επαρχίας του 1909, πού είναι στερεό-
τυπο και είχε ισχύ και πριν την πολιτική μεταβολή του 1908 «Πόροι της κοινότητος
είναι α) αί δυνατά χορηγία των ιερών εκκλησιών β) τά ένόκια ή γεώμορα των βα-
ρυντικών κτημάτων γ) αί δωρεά και τά κληροδοτήματα». Πάνω στις εκκλησίες και
τά εκπαιδευτικά άσκει την έποπτεία και ή έφοροεπιτροπεία της κάθε κοινότητος κατά το
άρθρο 2 του Κανονισμού του 1908.
9. Σύμφωνα με το άρθρο 16 του Κανονισμού του 1909, διατηρήθηκε ή παλαιά διάτα-
ξη. 'Ετσι στο άρθρο 16 διαβάζουμε: «Είς εκ των έφοροεπιτρόπων θέλει είσθε και
ταμίας».
10. α) 'Ο ταμίας οφείλει να συνεργάζεται μετά των συναδέλφων, και σε περίπτωση δια-
φωνιών ή μονομερών ενεργειών τη διαφορά την έλυνε ή 'Επαρχιακή Δημογεροντία
πρίν το 1908 και ή 'Ενιαία Δημογεροντία μετά το 1908. (Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα,
'Η 'Ενιαία Δημογεροντία 'Ιωαννίνων, περιοδικό 'Ηπειρωτική 'Εστία, έτος 1979, σ.
631). β) Το άρθρο Α' άκόμη πρόβλεπε και τά εξής: «'Εννοείται δέ ότι εν τη Κοινό-
τητι έζειν, εν ή δέν υπάρχουσι εκκλησιαστικά αγαθά, ούδε έλέη προς διατήρησιν
Σχολής, οί διοριζόμενοι έφοροι, θέλουσιν εκλέγει τους διδασκάλους μετά προηγου-
μένην έγγραφον ύποχρέωσιν της Κοινότητος, ύποσχόμενης κοινώς την πληρωμήν του

Β. Ἐκάστη κοινότης ὀφείλει ἵνα προμηθευθῇ ἕναν κώδικα τῆς ἐκκλησίας¹¹, ἐν ᾧ πρῶτον ἀμέσως νά γραφῶσιν ὅλα τὰ Ἱερά τῆς ἐκκλησίας, καί πᾶν ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, μηδενὸς ἐξαιρουμένου, καθὼς καί τὰ τυχόν ὑπάρχοντα κτήματα¹², τῶν ὁποίων ἡ ἐποπτεία καί αἱ πρόσδοδοι θέλουσιν εἶσθε ὑπὸ τὴν ἀμεσον προστασίαν τῶν ἐφοροεπιτρόπων, φιλοτιμουμένων πρὸς τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω βελτίωσιν, καί μετὰ τὴν ἐτησίως γενομένην ἐξέλεγχξιν¹³ τῶν λογ(γ)σμῶν, ἃν φανῇ κατάχερσις τις ἀναγγέλεται αὕτη πρὸς τὴν Ἱερὰν Μητροπόλιν καί ἐξετάζοντες ἐνώπιον τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιώτητος καί τῆς ἐπαρχιακῆς Δημογεροντίας¹⁴ καί κατὰ συνέπειαν ἐνεργεῖται ἡ παύσις αὐτῶν καί ἡ ἀπότισις τῶν καταχρασθέντων.

Γ. Ὁ διορισμὸς τῶν ἐφοροεπιτρόπων γινόμενος διὰ κοινῷ Γράμματος τῆς Κοινότητος¹⁵ ἄρχεται ἀπὸ τῆς Αἱς Ἰανουαρίου καί παρατείνεται ἐπὶ δύο ὁλόκληρα ἔτη¹⁶, ὁπότε γινομένης νέας ἐκλογῆς παρὰ τῆς κοινότητος, οἱ νέοι ἐπιτρόποι θέ-

μισθοῦ τῶν διδασκάλων, καὶ τὸ παρὸν ἄρθρον θέλει χρησιμεύσει ὡς ὅρος τοῦ διορισμοῦ τῶν ἐφόρων. (Βλ. Κωδικὰ 10, βιβλίον 6, §90¹ ἀνωτ. σ. 55, Πάνον Δημ. Τζιόβα, Γεωβάσιος Ὁρολῶς ὁ Πόντιος, Ἱστορικὴ μονογραφία στοὺς χώρους Κιαισαρείας καὶ Ἰωαννίνων, μὲ βάση ἀνέκδοτα στοιχεῖα, ἐφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» 6—10—79.

11. Στὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας καταχωροῦνταν καὶ τὰ προικοσύμφωνα. Ἐν τούτοις ἡ διάταξη αὕτη εἶχε ἐφαρμοστῆ κατὰ 10 χρόνια γρηγορότερα, ἢ ὅτῃν ἐφαρμογὴ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐφοροεπιτροπῆς. Σὲ προικοσύμφορον τοῦ Συρράκου μὲ ἡμερομηνία 15 Ἀυγούστου 1860, διαβάζουμε: «ὅπου ἐν καιρῷ τοῦ στεφανώματος θέλουν ἐκτιμηθοῦν καὶ νά καταγραφοῦν εἰς τὸν κώδικα τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς χώρας μας». (Βλ. Δημ. Χ. Γκαρτζονίκας, Μποντζόδραχοι, οἱ ἐξ Ἀρχαιοπελασγῶν τῆς Πίνδου Νεοέλληνες, Ἰωάννινα 1971, σ. 31).
12. Τὴν διάταξιν τοῦ ἁρθροῦ Β διαφύλαξε καὶ ὁ νέος ἐπαρχιακὸς κανονισμὸς τοῦ 1909, καὶ μὲ τὸ 32 ἄρθρο του ρητὰ καθόριξε: «Οἱ ἐφοροεπίτροποι ἐκάστης κοινότητος ὑποχρεοῦνται ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ παρόντος νά ἀποστέλλωσι εἰς τὴν ἐνιαίαν διοικητικὴν δημογεροντίαν κατάλογον τῶν κληροδοτημάτων μετ' ἀντιγράφου τῶν διαθηρῶν, ὧν διετέθησαν ταῦτα καὶ τὸν κατάλογον τῶν βακουφικῶν κτημάτων τῆς κοινότητος».
13. Τὴν διάταξιν τοῦ ἁρθροῦ Β ὡς πρὸς τὴν ἐξέλεγχξιν τῶν λογ(γ)σμῶν ἐφαρμοσε καὶ ὁ ἐπαρχιακὸς κανονισμὸς τοῦ 1909, μὲ τροποποιήσεις. Ἔτσι τὸ ἄρθρο 25 ρητὰ γράφει: «Ἡ ἐφοροεπιτροπεία κατὰ τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους συντάττει τὸν ἀπολογισμὸν αὐτῆς καὶ ὑποβάλλει πρὸς ἐξέλεγχξιν εἰς τὴν ἐνιαίαν διοικητικὴν Δημογεροντίαν».
14. Σύμφωνα μὲ τὸ παραπάνω ἄρθρο ἡ Ἐνιαία Δημογεροντία ἐλέγχει τὸν λογαριασμὸ «καὶ ἐπικυροῖ αὐτόν» ἐν περιπτώσει καταχρῆσεως ἢ ἐλλείμματος παραπέμπεται ὁ καταχραστής εἰς τὸ Μ.Ε. Δικαστήριον πρὸς ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως».
15. Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐφοροεπιτρόπων ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο Γ γινόταν μὲ κοινὸ Γράμμα τῆς Κοινότητος, τροποποιήθηκε ἀπὸ τὸν κανονισμὸ τοῦ 1909 ποὺ ρητὰ γράφει: ἄρθρο 14. Μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἐπιτυχόντων «συντάσσεται» ἐπὶ τούτῳ πρακτικόν, ἐν ᾧ ἐγγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν τε ἐπιτυχόντων καὶ ἐπιλαχόντων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφίων, ὧν ἔτυχεν ἕκαστος καὶ ἀποστέλλεται τοῦτο μετὰ τῶν ψηφοδελτίων τεθειμένων ἐντὸς πανίον ἐσφραγισμένον ἔξωθεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐνιαίαν διοικητικὴν δημογεροντίαν, ἥτις ἀποφασίζει περὶ τοῦ κύρους αὐτῆς».
16. Ἡ διάρκεια τῆς θητείας τῆς ἐφοροεπιτροπῆς διατηρήθηκε καὶ ἀπὸ τὸν κανονισμὸ τοῦ 1909. Ἔτσι στὸ ἄρθρο 2 ρητὰ καθορίζεται: «Ἐκάστη κοινότης διοικεῖται ὑπὸ τριμελοῦς ἐφοροεπιτροπῆς ἐλεγγομένης κατὰ διετίαν ὑπὸ τῶν ἀναρτιζόντων τὴν κοινότητα μελῶν καὶ ἐχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ παρόντος κανονισμοῦ ὀριζόμενα προσόντα».

λουσιν παραλαμβάνει τὸν λογ)ισμόν¹⁷, ὅστις θεωρηθεὶς προηγουμένως καὶ κατα-
στοθεὶς ἐν τῷ κώδικι τῆς ἐκκλησίας ὑπογράφεται παρὰ τῆς πρώτης ἐφοροεπιτρο-
πῆς καὶ τῶν Ἀρμογερόντων τῆς Κοινότητος¹⁸.

Δ. Οἱ διορισμοὶ τῶν ἐφοροεπιτροπῶν δέον ἵνα παρουσιάζονται ἐν τῇ Ἱερᾷ
Μητροπόλει καὶ ἐπικυρώνονται παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως, γενομένης πράξεως ἐν τῷ
κώδικι τῆς ἐπαρχιακῆς Ἀρμογεροντίας¹⁹.

Ε. Ἐὰν ἐν τῷ διετῇ χρονικῷ διαστήματι τοῦ διορισμοῦ ἐφοροεπιτροπείας μέλος
τι ἀναχωρήσει ἐκτὸς τῆς ἐπαρχίας καὶ ἀπουσιάσει ἔξ μῆνας, τὰ δύο ἑτέρα μέλη
δύνανται νὰ ἐργάζωνται²⁰. Ἐὰν δὲ ἀπουσιάσῃ καὶ οἱ τρεῖς ἐφοροεπιτροποὶ καὶ ἡ
ἀπουσία καὶ τῶν τριῶν παραταθῇ τρεῖς μῆνας, τότε ἡ κοινότης διορίζει ἐφοροεπι-
τροπoύς ἄλλους διὰ πλειοψηφίας, οἵτινες ἀναλαμβάνουσι τὰ καθήκοντα τῆς ὑπηρε-
σίας καὶ τοὺς κώδικας, ἀναγνωρίζοντες τὰς ἀρμοδιὰς λαβοῦσας χώραν πράξεις πα-
ρὰ τῶν προκατόχων. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀποβιώσεως, τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν τριῶν οἱ δύο
ἐργάζονται μέχρι λήξεως τοῦ Ἀπορισμοῦ²¹. Ἐὰν δὲ ἀποβιώσῃ οἱ δύο ἢ καὶ τρεῖς,
ὁ μὴ γένητο, τότε ἡ κοινότης, δι' ἐπίσης πλειοψηφίας ὥς ἐν τῷ Αφ' Ἀρθρῷ ἐκλέ-
γει ἀντικαταστάτας.

ΣΤ. Ἐὰν ἐν τινι Κοινότητι ἐπάρχη λάσσω ἐννοεῖται ὅτι τοῦτο τίθεται ὑπὸ
τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τῶν ἐφοροεπιτροπῶν καὶ ὀφείλουσιν ἵνα διατηρῶσιν ἰδιαίτε-

17. Ἡ παραλαβὴ τῶν λογαριασμῶν σύμφωνα μὲ τὸν κανονισμό τοῦ 1909 γίνεταν ἀπὸ τὸν
ταμία τῆς νέας ἐκλεγμένης ἐφοροεπιτροπείας. Τὸ ἄρθρο 16 ρητὰ καθορίζει, ὅτι ὁ
Ταμίας παραλαμβάνει παρὰ τῆς προκατόχων ἐφοροεπιτροπείας τὰ τυχόν ἐν τῷ τα-
μείῳ εὑρισκόμενα χρήματα ἢ τίτλους καὶ ἐὰν ἐκείνος καθυστερᾷ τι ἀναγγέλλει τοῦτο
τῇ ἐφοροεπιτροπείᾳ καὶ τῇ ἐνστάῃ διοικητικῇ Δημογεροντίᾳ.

18. Πέρα ἀπὸ τὴν ἐφοροεπιτροπὴν διατηρήθηκε καὶ ὁ θεσμός τῶν τοπικῶν Δημογεροντι-
ῶν, ποὺ εἶχαν τοπικὴ ἀρμοδιότητα, μαζί μὲ τὸν Μουχτάρη (Ὁ ἑνδοκοινοτικὸς αὐτὸς
ἀρχὴς εἶχαν ἰδιαιτέρη σημασίαν καὶ ἐξέδιδαν πιστοποιητικὰ βαπτίσεων καὶ παροί-
μοια προσοδοτοτήσεων καὶ ἐκλέγονταν ἀπὸ τῇ Γενικῇ συνέλευσιν τῶν δικαιοῦχων το-
πικῶν τῆς κοινότητος. Τὸ αὐτὸ εἶχε ἰσχὺ καὶ τὰς ἐκείνης τῆς πόλεως τῶν Ἰο-
αννίνων. Βλ. Ἀμμ. Σαλαμάρια, Ἡ Κόσσα καὶ ἡ Ἰλιόσσα, Πάρισι 1958, σ. 19.

19. Τῆς διατάξεως τοῦ ἁρθροῦ Α διατήρησε καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ 1908 μὲ τὴν διαφορὰ
ὅτι τὴν ἐπιζήτηση τοῦ ἐλλογικοῦ τὴν ἐπιζήρουν ἡ Ἐνστάς Δημογεροντία, ποὺ προ-
ῆλθε ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τοῦ Λόγδοι καὶ τὴν ἀπαύγησην τοῦ Θεοῦ «γέννημα καὶ θεόμη-
μα». Βλ. Πάριον Ἀμμ. Τζιόβα, Ἡ Ἐνστάς Δημογεροντία Ἰωαννίνων, περιοδικὸ Ἡπει-
ρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1979, τεῖχος 327-328 σ. 633.

20. Ἡ διάταξη τοῦ ἁρθροῦ Ε τροποποιήθηκε ἀπὸ τὸν Κανονισμό τοῦ 1909, ποὺ μὲ τὸ
21 ἄρθρο του καθορίζει: «Μέλος τι τῆς ἐφοροεπιτροπείας δὲν δύναται νὰ ἀποδημή-
σῃ τῆς κοινότητος ἄνευ ἀδείας τῆς ἐνστάς Διοικητικῆς δημογεροντίας, ἥτις δύναται
νὰ χορηγήσῃ ἀδειαν οὐχὶ ὅμως μᾶλλον τῶν τριῶν μηνῶν. Ἐὰν δὲ μέλος τι ἤθελεν
ἀποδημήσῃ ἄνευ ἀδείας τῆς ἐνστάς διοικητικῆς δημογεροντίας ἢ ἐὰν ὁ χρόνος τῆς
ἀποδημίας του ἤθελεν ἐπερθεῖ τοὺς τρεῖς μῆνας, θεωρεῖται αὐτοδιαζήτως παραιτηθὲν
καὶ παρὰ τῆς ἐνστάς διοικητικῆς δημογεροντίας διορίζεται ὁ ἐπαλχόν».

21. Καὶ γὰρ τὴν ἀποβίωση ἐνὸς ἐφοροεπιτροπῶν ὁ κανονισμὸς τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρ-
χίας τοῦ 1908 τροποποίησε τὴν παλαιὰν διάταξιν καὶ μὲ τὸ ἄρθρο 20 καθορίζει ἀνάμει-
σα στ' ἄλλα: «Ἐν περιπτώσει παραιτήσεως ἢ παύσεως ἢ θανάτου τινὸς τῶν μελῶν
προσκαλεῖται ὁ πρώτος ἐπαλχόν, ἐν ἱσοψηφίᾳ δὲ γίνεται κλήρωσις παρὰ τοῦ Μη-
τροπολίτου».

ρον κώδικα²², ἐν ᾧ ἀμέσως νὰ καταγραφῶσιν αἱ διαθῆκαι τῶν Λαοσοφειτῶν. ἢ ἐὰν ἰδιαιτέρως ὑπάρχουσιν ἀνιερῶματα νὰ ἐγγραφῶσιν ἐν αὐτῷ, ἐν ᾧ καὶ οἱ λογ)σμοὶ τῆς διαχειρίσεως ἐτησίως θέλουν καταστρέφεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι²³, ὥς τοῦτο θέλει γίνεσθαι καὶ διὰ τὴν διακρίσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων καὶ ἐξόδων²⁴.

Ζ. Μόνοι οἱ ἐφοροεπίτροποι θέλουν φροντίζει ἵνα διορίζωσι τοὺς διδασκάλους τῆς κοινότητος ἐπὶ ἐν ἣ δύο ἔτη²⁵, μηδενὸς ἑτέρου ἀναμνησμένου, ἐκτὸς τοῦ Ἀρχιερέως²⁶ καὶ τοῦτον ἀναφορικῶς τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς συμπεριφορᾶς τῶν διδασκάλων ἐκείνων, οἵτινες τυγχάνουσιν ἄγνωστοι κατὰ τοῦτο, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν πιστοποιητικῶν, ἅπερ ἀφείλουν ἵνα φέρωσιν οἱ διδασκαλοὶ παρὰ τῶν Κοινοτήτων ἐκείνων ἐν αἷς ὑπερέστησαν ἢ παρὰ τῆς Σχολῆς, ἐν ἣ ἐξεπαιδεύθησαν²⁷, ἐπιχωρομένων τῶν συμφωνητικῶν παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως²⁸. Ἐὰν ὁμως στερεῖται τις πιστοποιητικὸν καὶ θέλῃ ἵνα διδάξῃ τίθεται ὑπὸ τὴν ἀσθηρὰν ἐξέτασιν τῶν καθηγῶν τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαῖον Γυμνασίον²⁹, καὶ λαμβάνων πιστοποιητικὸν παρέχον ἐγγύγνα ἱκανότητος πρὸς τὴν ἐπιδιωκόμενὴν διδασκαλικὴν θέσιν, διορίζεται ἐν αὐτῇ ἐπὶ προηγουμένη διαβεβαιώσει ὅτι διατελεῖ ὁπαδὸς τοῦ Ὁρθοδόξου Λόγματος τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας³⁰.

22. Ἡ διακρίσις τοῦ λάσσου καταχωροῦνταν σὲ ἰδιαιτέρων κώδικα, καὶ ὑπῆρχε ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν διακρίσιν ξεχωριστὴ πρὸ ὑπαγόμενων στὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον τῆς Δημογεροντίας. Βλ. Πάνον Λημ. Τζιόβα, ἔνθ' ἀνωτ., περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1979, σ. 7.
23. Τὴν διάταξιν γιὰ τὴν ἐτήσια κατάστροφον τῶν λογισμῶν ἐφάρμοσε καὶ ὁ κοινοτισμὸς τοῦ 1909 πρὸς μὲ τὸ ἄρθρον 17 ὁρτὰ γράφει: «Τὸ ταμεῖον καθ' ἑαυτον ἔτος ἐξελέγχεται καὶ ἐπιθεωρεῖται ὑπὸ τῶν ἐφοροεπιτρόπων καὶ τὸ πόρισμα τῆς ἐπιθεωρήσεως καὶ ἐξελέγξεως εἰς διπλοὺν ὑποβάλλεται ἀνελλιπῶς εἰς τὴν Δημογεροντίαν».
24. Βλ. τὸ ὡς ἀνω ἄρθρον 17 τοῦ ἐπαρχιακοῦ κοινοτισμοῦ τοῦ 1908. Ἡ περὶ τὴν ΣΤ διάταξις τίθεται ἐν ἐνεργείᾳ ἐὰν μὴ ἀντίκειται εἰς ὁρτὰς διατάξεις τῶν διαθηκῶν τοῦς ὅρους τῶν ὁποίων ἀφείλουν ἀπαργγῆτως οἱ ἐφοροεπίτροποι ἵνα ἐκτελῶσι τὴν προσηλῆχ ὅτι ἐτησίως νὰ ὑπογεροντὰ κατὰ καθῆκον ἵνα τελέσῃ καὶ λαμβάνον δημοτιλῆς μνημόσινον ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων ἐλθεσθῶν εἴτε ὀριζόμενον καὶ τοιοῦτον μνημοσίον ἐν ταῖς διαθήκαις, εἴτε μὴ. Βλ. Βιβλίον 1, Κώδικ' 6, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 55-56.
25. Κατὰ τὸ ἄρθρον 33 τοῦ Κανονισμοῦ τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ 1908, οἱ διδασκαλοὶ διορίζονται ἀπὸ τὴν ἐφορεία τῶν κοινοτήτων γιὰ ἕνα μόνον ἔτος καὶ μὲ δικαίωμα ἀναδιορισμοῦ καὶ γιὰ δεύτερον ἔτος.
26. Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 527)10-7-1903 ἐπιστολὴν τοῦ τότε Μητροπολίτη Καισαρείας Γεωργίου Ὁρολογᾶ πρὸς ἐφόρους τοῦ Ἰντζ-Σαῖ, Κώδ. Καισαρείας σ. 136, ὅπου προτίει νὰ μὴ κλείσων συμφωνία μὲ τὸ δάσκαλον Σαφαντίδη. Βλ. Πάνον Τζιόβα, Γεωργίου Ὁρολογᾶ ὁ Πόντιος, ἐφημερίδα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ 20-9-79.
27. Ἐμμανουὴλ Τσαλίζογλου, Ἑλληνικὰ Ἐκπαιδευτήρια καὶ Ἑλληνορθόδοξοι Κοινότητες τῆς περιοχῆς Καισαρείας, Ἀθήνα 1976, φωτοτυπία, ἐκτὸς γεμμένου Ἀπολυτηρίου τῆς κατὰ Καισαρείαν Ἱερατικῆς Σχολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10-6-1894.
28. Μὲ τὴν πολιτικὴν μεταβολὴν τοῦ 1908 τὴν ἐπαρκοσίαν τῶν συμβολαίων τὴν ἐνεργοῦσε ἡ Ἑνιαία Δημογεροντία μὲ ἀπόφασίν της. Βλ. Πάνον Τζιόβα, ἔνθ' ἀνωτ., περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1979 σ. 407.
29. Στὰ 1860 ἡ Σύγκλητος τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν ἀναγνωρίζει τὴ Ζωσιμαῖον Σχολὴν «διὰ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν αὐτῆς καὶ τὴν ἀρίστην κατάστασιν των ὡς ἰσότημ μὲ τὰ Γυμνάσια τοῦ ἐλευθέρου Κράτους. Βλ. Λημ. Β. Σωμοπολόν, Ἡπειρωτικά, Ἰωάννινα 1975 σ. 130.
30. Βλ. Ἐμμανουὴλ Τσαλίζογλου, ἔνθ' ἀνωτ., ὅπου παραρτᾶται ἐνδεικτικὸ σὲ φωτοτυπία ἐκτὸς γεμμένου πρὸς γράφει (2-9-1893) «σημειωμένον ἀκριβῶς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Η. Ἐκάστου Διδασκάλου τὸ συμφωνητικὸν θέλει συντάσσεται ὑπὸ ρητοῦς ὄρους σχετικῶς πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τὴν ὁποίαν ἀναδέχεται καὶ ἐπικυροῦται παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως³¹ καὶ ἐν περιπτώσει παρεκτροπῆς τῶν ἐν τῷ συμφωνητικῷ ὄρων ὁ διδάσκαλος μετὰ πρώτην παρὰ τῶν ἐφοροεπιτροπῶν ἐνώπιον καὶ τῶν Δημογεροντῶν τῆς Κοινότητος³² παρατήρησιν, καὶ δευτέραν παρὰ τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῆς ἐπαρχιακῆς Δημογεροντίας, ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ τρίτη ἔλαβε χώραν παρεκτροπὴ, παύεται ἀμέσως τῆς θέσεώς του, λαμβάνων τὸν ἑαυτοῦ μισθόν, ἐφ' ὅσον ὑπὲρ ῥέτῃσε, καὶ οὐδενὸς πιστοποιητικοῦ παρὰ τῆς κοινότητος ἀξιοῦται.

Θ. Ἐὰν διδάσκαλος τις ἤθελεν ἀποσυρθῇ ἄνευ αἰτίας προσκρούσης εἰς τὰ συμφωνημένα, καὶ γνωστῆς μὴ γενομένης τῇ ἐφοροεπιτροπῇ καὶ δι' αὐτῆς πρὸς τὸν Ἀρχιερέα καὶ τὴν ἐπαρχιακὴν Δημογεροντίαν, ὁ τοιοῦτος ὀφείλει ἵνα ἀποτίσῃ τῇ Σχολῇ τὰ δύο δωδέκατα τοῦ συμφωνημένου ἐτήσιου μισθοῦ, τὰ ὁποῖα πάντοτε θέλουσι μείνει καθυστερούμενα³³, ὥς ἐγγύησιν τις εἰς χεῖρας τῆς ἐφοροεπιτροπῆς μέχρι τῆς λήξεως τοῦ διορισμοῦ τοῦ διδασκάλου.

Ι. Ἐὰν δὲ ἐφοροεπιτροπὴ τις ὁμοφώνως θελήσῃ ἵνα παύσῃ τὸν διδάσκαλον ἐν τῷ Σχολικῷ ἔτους ἄνευ αἰτίας ἰσχυράς, σχετιζομένης τῇ κακοηθείᾳ παρὰ τὰ ἐν τῷ Η' Ἀρθρῷ ἄλλ' ἀπλῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσῃ, τότε ὀφείλει ἵνα πληρώσῃ τῷ διδασκάλῳ ἕξ ἰδίων, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ ἢ τῶν προσόδων τῆς ἐκκλησίας, τὸν δεδουλευμένον μισθὸν καὶ ἐνὸς ἔτους, ἐὰν συμβῇ ἐν τῷ Α' ἔτη³⁴ ἡ περίστασις αὕτη, ἐὰν δὲ ἐν τῷ Β' ὅλον τὸν ἐπὶ ὅλοιον ἐτήσιον μισθὸν τοῦ ἔτους καὶ τὸν δεδουλευμένον. Ἐν περιπτώσει δὲ διαφωνίας τῆς ἐφοροεπιτροπῆς, ἡ συμφωνία τοῦ ὑπάρχοντος διδασκάλου κατ' οὐδὲν διασφίεται μέχρι τῆς λήξεως τῆς συμφωνίας.

ΙΑ. Οἱ διδάσκαλοι παρουσιαζόμενοι ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ συμφωνητικοῦ θέλουσι παραλαμβάνει ἐν ἀντιγράφῳ ἐκ τοῦ κώδικος τῆς ἐπαρχιακῆς Δημογεροντίας τὸ πρόγραμμα τῶν ἑαυτῶν καθηκόντων καὶ τῶν διδασκαστέων μαθημάτων³⁵ κατὰ τὴν ἀναδεχομένην αὐτῶν ἱεράν ὑπηρεσίαν, ὑπογράφοντες ὅτι ἔλαβον ἀντίγραφον.

ΙΒ. Τὰ τρία ἄτομα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἐφορίαν ὀφείλουσι τακτικῶς συνέρχεσθαι συνδιασκεπτόμενα³⁶, περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Σχολείων Διδασκάλων καὶ παν-

31. Βλ. Πάνον Δημ. Τζιόβα, ἔνθ' ἀνωτ. περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1979, σ. 407.

32. Β. Ἀνέκδοτα πρακτικὰ ἐφορείας ἐκπαιδευτικῶν Ἰωαννίνων, Ἀρχεῖο Μητροπολίτεως Ἰωαννίνων, βιβλίον ἐτῶν 1910—1916, ὅπου ἀπολύεται ὁ καθηγητὴς τῆς Γαλλικῆς Douat σὰν ἀκατάλληλος.

33. Βλ. τὸ ἐπ' ἀριθ. 540 πρακτικὸ τῆς Ἑνιαίας Δημογεροντίας Ἰωαννίνων, ὅπου καθυστερούμενα χρήματα καὶ δεδουλευμένοι μισθοὶ δίδονταν ἕστειρα ἀπὸ αἴτησιν τοῦ ἐνδιαφερομένου στὴν Ἑνιαίαν Δημογεροντίαν. Πάνον Τζιόβα, ἔνθ' ἀνωτ., περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1981, σ. 20.

34. Ἡ διάταξις καταργήθηκε ἀπὸ τὸν κανονισμό τοῦ 1908. Σὲ κανένα πρακτικὸ τῆς Ἑνιαίας Δημογεροντίας δὲν ἀναφέρεται τέτοια περίπτωσις.

35. Ἡ διάταξις ἐφαρμόστηκε καὶ ἀπὸ τὸν νέο κανονισμό τοῦ 1905. Τὸ ἄρθρο 28 ρητὰ γράφει: «Τὸ διδάσκον ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις προσωπικὸν δέον νὰ ἀκολουθεῖ τὸ πρόγραμμα τῆς ἐνιαίας διοικητικῆς Δημογεροντίας».

36. Οἱ συνεδριάσεις διακρίνονταν σὲ τακτικὰ καὶ ἑκτακτικὰ. Βλ. ἄρθρο 35 τοῦ Κανονισμοῦ πόλεως καὶ ἐπαρχίας τοῦ 1908.

τὸς ἀναφερομένου εἰς τὴν προόδον αὐτῶν³⁷, μὴ γεινόμενα ζῶπων, καὶ ἀποσχορακίζοντα ἅφ' ἑαυτῶν πᾶν μέτρον δυνάμενον νὰ ἐπιφέρῃ ταραχὰς καὶ προζαλέσει διχοστασίας³⁸.

Οἱ διδάσκαλοι τῶν κοινοτήτων τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἰωαννίνων ἐπάγονταν κατ' ἐνθυσίαν στὴν τριμελῆ ἐφοροεπιτροπεία τῆς καθ' ἑκάστης κοινότητος καὶ μετὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ συμβόλαιου ἐποβάλλονταν σὲ ὑποχρεώσεις καὶ ἀπαγορεύσεις. Τὸ σπουδαῖο αὐτὸ κεφάλαιο, ἀνέκδοτο μέχρι σήμερον, θὰ τὸ παραρτήσει ἡ παρούσα ἐργασία, καὶ θὰ σχολιάσει τὰ σημεῖα ποὺ πρέπει. Πρέπει ἰδιαίτερα νὰ τονιστεῖ, πὺς ἡ σχέση ἐργασίας μεταξὺ διδασκάλου καὶ Κοινότητος, ἦταν προὖν κανονιστικῶν διατάξεων ἐπιχειρουμένων, ἀπὸ τὴν ἐπαρχιακῇ Δημογεροντίᾳ, καὶ σὺν τέτοιον εἶχαν ἰσχύϊ νόμου. Ἔτσι τὰ καθήκοντα καὶ οἱ ἀπαγορεύσεις τῶν διδασκάλων ρυθμιζόνταν ἀπὸ τὴν παλαιὰ κανονιστικὴν διατάξιν ποὺ τὸ πρῶτον ἐφαρμόστηκαν στὰ 1871³⁹.

«Πᾶς διδάσκαλος ἀποκαθιστάμενος εἰς Κοινότητα τινὰ, εἰ μὲν Ἑλλήν, ὀφείλει ἐκ τῶν προτέρων νὰ παραλαμβάνει ἀντίγραφον τῶν διδαχθησομένων μαθημάτων ἐκ τοῦ προγράμματος τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίας Σχολῆς⁴⁰, οἱ δὲ Ἀμφοδιδάσκαλοι, νὰ συμμορφῶνται πληρῶς κατὰ τὸν ἐν χρήσει ὁδηγὸν τῆς Κεντρικῆς Ἀλληλοδιδασκτικῆς Σχολῆς⁴¹ ὥς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν παιδῶν. Καὶ ἀναφορικῶς τῶν ὡς πρὸς τὴν Κοινότητα ὀφειλομένων καθηκόντων ὑποχρεοῦται νὰ ρυθμίζει τὴν διαγωγὴν του ὡς ἀκολουθῶς:

Α'. Ἀπαγορεύεται εἰς αὐτὸν αὐστηρῶς ἡ ὁποιαδήποτε ἀνάμειξις εἰς τὰ τῆς Κοινότητος⁴² πράγματα ἐπὶ ποινῇ ἀπολύσεως τοῦ τῆς θέσεως ἣν κατέχει, ἐὰν ποτὲ παρεκτραπῇ τοῦ διαγεγραμμένου κύκλου τῆς ἐντελεῦς οὐδετερότητος.

Β'. Λέν ἐπιτρέπεται αὐτῷ νὰ συντάσσῃ οἰονδήποτε ἔγγραφο περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Κοινότητος⁴³ ἐκτὸς ἐὰν αὐτὴ αὕτη ἡ ἐνδιαφερομένη Κοινότης, οὕσα ἐν πληρεῇ ὁμοφωνίᾳ ἤθελε προσκαλέσει αὐτὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

37. Στὰ πρακτικὰ τῆς Δημογεροντίας τοῦ 1911 ἀναφέρονται περιπτώσεις τέτοιες. Βλ. Πάνου Δημ. Τζιόβα ἔνθ' ἀνθρ., περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1981, σ. 23.

38. Βλ. Κώδικα Καισαρείας, Ἀρχεῖο Κώστα Βλάχου σ. 137-138, ὅπου ὁ Γεωβάσιος Ὁρολογᾶς προτείνει στὴν ἐφορεία τοῦ Ἰντὲ-Σοῦ νὰ μὴ χλευσθεῖ ὁ δάσκαλος Σαραντίδης ποὺ κομματίζει καὶ διαφασκε τὴν Κοινότητα.

39. Βλ. Κώδικα 10 βιβλίον 6, ἔνθ' ἀνθρ., σ. 61-65.

40. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς τὰ καταχωρεῖ ὁ Κανονισμὸς τῆς καθ' ὅς καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτῶν. Βλ. Δημ. Σιωμαποῦλου, ἔνθ' ἀνθρ., σ. 145 κ.ε.

41. Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸ «Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων συστήσασα πρώτη ἐν τῇ Ἑθνοπαύρῃ Τουρκίᾳ τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον διέχευεν αὐτὴν εἰς τὰς παρκατεμένας ὁθωμανικὰς χώρας, ἔχει δὲ τώρα εἰς τὰ 1856 τοῖα ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα». Βλ. Γεωργίου Ἀθ. Οἰκονόμου, Ἱστορία τῶν τριῶν Ἑλ्लाδικῶν Παρθενωλογίων τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἔκδοσις Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας, Ἰωάννινα 1957, σ. 19, παραλοπὴ 1.

42. Βλ. Κώδικα Καισαρείας, ἔνθ' ἀνθρ., σ. 137-138, ὅπου ἐπὶ λέξει καταχωρεῖται «μὴν ἐπέλθῃ χάριν ἐνὸς προσώπου κομματισμὸς εἰς τὸν τόπον δυνάμενος πολυειδῶς νὰ βλάψῃ τὰ συμφέροντα τῆς Κοινότητος».

43. Ἀπὸ ὅ,τι εἶναι γνωστὸ, κανένα ἔγγραφο δὲν συντάσσονταν ἀπὸ τὸν δάσκαλο, οὔτε ἀζομὴ καὶ αὐτὸ τὸ προικοσύμφωνο. Βλ. Δημ. Χ. Γιωτζίνοβιτς, ἔνθ' ἀνθρ., σ. 41.

Γ'. Δέν ἐπιτρέπεται αὐτῷ ἐπίσης νά διατηρῇ σχέσεις ἰδιωτικῶς μέ οἰκογενεῖ-
ας πρὸς κοινὸν σκάνδαλον⁴⁴.

Λ'. Δέν ἐπιτρέπεται αὐτῷ πρὸς τούτοις νά ὑπογράφηται μάρτυς⁴⁵ εἰς ὅτι δῆ-
ποτε ἔγγραφον, εἴτε Κοινόν, εἴτε ἰδιωτικόν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς Ὑψη-
λῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς ὀφείλει:

Α'. Νά δεικνύει τὴν ἀνήκουσαν ἐπιμέλειαν εἰς ἅπαντας τοὺς μαθητὰς ἀνεξαι-
ρέτως.

Β'. Νά μὴ ἐπιτρέπη ἐντὸς τῆς Σχολῆς ἵνα ἀκολουθῇ ἀνήθικόν τι, ἢ ἀπλῶς λέ-
γονται παρὰ μαθητῶν λέξεις κακοῦθεις ἀντικειμένη εἰς τὴν ἠθικὴν.

Γ'. Νά ἀποκλείη τοῦ περιβάλλοντος τῆς Σχολῆς πάντα μαθητὴν κακοῦθι μετὰ
προηγηθείσας περὶ βελτιώσεώς του προτροπὰς, συνεννοούμενος μέ τὴν ἐφοροεπι-
τροπὴν τῆς Κοινότητος καὶ περὶ τοιούτων, καὶ περὶ παντὸς ἀναφερομένου εἰς τὴν
προόδον τῆς Σχολῆς.

Δ'. Ποῖν τῆς ἐνάρξεως τῶν μαθημάτων ὀφείλει νά συντάξῃ εἰδικὸν πρόγραμ-
μα, προσδιορίζον διὰ τούτου τὰ διδασκόμενα μαθήματα καὶ τὰς ὥρας τῆς παρα-
δόσεως αὐτῶν.

Ε'. Εἰς τοὺς Ἑσπερινοὺς τῶν Σαββάτων, Λεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορ-
τῶν καὶ μνήμας ἑορταζομένων ἁγίων νά παραλαμβάνῃ τοὺς μαθητὰς καὶ νά μετα-
βαίνῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οὗτοι δὲ ἐπίσης τὰς προῖδας τούτων νά παρευρίσκονται εἰς
τὴν θεῖαν λειτουργίαν.

ΣΤ'. Νά γυμνάζῃ τοὺς μαθητὰς τῶν ἁνωτέρων τάξεων καὶ τοὺς μᾶλλον προ-
ηγμένους ἵνα κοινοταρχώσιν, ἀναγινώσκωσι τὸν Ἀπόστολον καὶ πᾶσαν ἀνάγνωσιν
ἐπιτρεπομένην παρὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς Ἀναγνώστας.

Ζ'. Νά δίδῃ ἐνιαυσίους ἐξετάσεις εἰς ἐποχὴν ὠρισμένην⁴⁶, προσκαλὼν εἰς ταύ-
τας καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν πέριξ χωρίων, καὶ ὄν τὰ ἀποτελέσματα μετὰ τῆς
ἐφοροεπιτροπῆς τῆς Κοινότητος δι' ἐκθέσεως ὀφείλει νά υποβάλλῃ εἰς τὴν Ἱερὰν
Μητροπόλιν.

Η'. Ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν ὀφείλει νά διδάσκῃ τοὺς μαθητὰς τὸ μέρος τῆς
Ἱεροῦς Ἱστορίας καὶ κατηχήσεως, νά ἐμυνηγῶν τούτους εἰς τὴν πρὸς τὰ θεῖα εὐ-
λάβειαν καὶ νά εἶναι τὸ Ζῶν παράδειγμα τούτων, ἀποφεύγων οἰανδήποτε σκανδα-
λώδη διασκέδασιν.

Θ'. Νά ὁρίξῃ μετὰ τῆς ἐφοροεπιτροπῆς τὸ διάστημα τῶν ἐνιαυσίων παύσεων⁴⁷.

Ζ'. Δέν δύναται νά ἀπουσιάζῃ καὶ διακόπτει τὰς ἐργασίας αὐτοῦ, εἰ μὴ λόγῳ

44. Βλ. Πάνον Δημ. Τζιόβα, ἔνθ' ἀνωτ., περιοδικὸ Ἡπειρωτικὴ Ἑστία, ἔτος 1979, σ. 626, ὅπου ζητεῖται ἡ καταδίκη τοῦ διδασκάλου Βασιλείου Σαχίνη ἀπὸ τοὺς κατοί-
κους τῆς Κοινότητος τοῦ Γρεβενθίου.

45. Βλ. Δημ. Χ. Γκαρτζονά ἔνθ' ἀνωτ., σ. 41.

46. Οἱ ἐτήσιες ἐξετάσεις γιὰ τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς πόλεως κανονίζονταν ἀπὸ τὴν ἐφορεία
τῶν ἐκπαιδευτῶν, ποὺ ὄριζε τὴν ἡμερομηνία καὶ τὴν ὥρα. Βλ. τὸ ἑπ' ἀριθ. 18016—5—
1911 ἀνέκδοτο πρακτικὸ τῆς ἐφορείας τῶν ἐκπαιδευτῶν Ἰωαννίνων, ἔνθ' ἀνωτ., σ. 30.

47. Τὸ διάστημα τῶν ἐτήσιων διακοπῶν ὄριζε, γιὰ τὴν πόλιν ἡ ἐφορεία τῶν ἐκπαιδευτῶν. Βλ.
τὸ ἑπ' ἀριθ. 18016—5—1911 πρακτικὸ τῆς ἐφορείας τῶν ἐκπαιδευτῶν Ἰωαννίνων ἔνθ'
ἀνωτ., σ. 30.

κατεπειγούσης ανάγκης καὶ ἐν διαστήματι 8—12 ἡμερῶν, καὶ τοῦτο τῇ αἰτίσῃ καὶ ἀποφράσει τῆς ἐφοροεπιτροπῆς, ἐν περιπτώσει δὲ παρατάσεως περισσοτέρας, θέλει ὑποβιβάζεται ὁ μισθὸς του, ἐκτὸς ἀσθενείας, ἥτις ἐὰν παραταθῇ ἐπὶ ἓνα μῆνα καὶ δὲν παρέχει σημεῖα ἀναρρώσεως, τότε ἡ ἐφοροεπιτροπὴ φροντίζει περὶ ἄλλον διδασκάλον πληρόνουςα τὸν μισθὸν τοῦ πρώτου μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Λευτέρου, πρὸς ὃν χορηγεῖ καὶ ἐνὸς μηνὸς μισθόν, ἐὰν ἡ ἀσθένεια, ὃ μὴ γένοιτο, ἐπέλθῃ κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον μῆνα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως.

ΙΑ' Ὁ διδάσκαλος μετὰ τῆς ἐφοροεπιτροπῆς ὁρίζει καὶ τὰς ποινὰς τῶν ἀτάκτων μαθητῶν⁴⁸ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σχολικοῦ ἔτους, τὴν διατύπωσιν τῶν ποινῶν ὑπογράφει ὅτε διδάσκαλος καὶ οἱ ἐφοροεπίτροποι. Ἐπίσης συντάσσεται παρ' αὐτῶν ταινοχρόνως καὶ τὸ ἑορτολόγιον⁴⁹, καθ' ὃς ἡμέρας ἀργεῖ τὸ Σχολεῖον⁵⁰.

48. Οἱ ποινὲς τῶν μαθητῶν τῆς πόλεως ἐπιβάλλονταν ἀπὸ τὸν Μητροπολίτη καὶ ἀπὸ τὴν ἐφορεία τῶν ἐκπαιδευτῶν τῆς πόλεως. Βλ. τὸ ἐπ' ἀριθ. 18911 9—1911 πρακτικὸ τῆς ἐφορείας τῶν ἐκπαιδευτῶν Ἰωαννίνων, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 38.

49. Κατὰ τὸ 1879 οἱ μέρες τῆς ἀργίας ἦταν: «Σεπτεμβρίου ἡ 8 καὶ ἡ 14· Ὀκτωβρίου ἡ 26· Νοεμβρίου ἡ 8, 14 καὶ 21· Δεκεμβρίου ἡ 6, 25, 26 καὶ 27· Ἰανουαρίου ἡ 1, 6, 7, 17 καὶ 30· Φεβρουαρίου ἡ 2· Μαρτίου ἡ 25· Ἀπριλίου ἡ 23· Μαΐου ἡ 21· αἱ Κυριακαὶ πάσαι, τὸ Σάββατο τῆς Ἀπόκριου καὶ τὸ Σάββατο τῆς Τυροφάγου· αἱ ἡμέραι ἀπὸ τῆς Μεγάλης Πέμπτης μέχρι τοῦ Θωμᾶ, ἡ τῆς Μεσοπεντηχοστής, ἡ τῆς Ἀναλήψεως καὶ δύο ἡμέραι κατὰ τὴν Πεντηχοστήν». Αὐτὲς τῆς ἀργίης γράφει ὁ κανονισμὸς τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς καὶ αὐτὲς πρέπει νὰ εἶχαν ἰσχύϊ καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἐκπαιδευτήρια, τόσο τῆς πόλεως ὅσο καὶ τῆς ἐπαρχίας. Βλ. Δημ. Σιωμοπούλου, ἐνθ' ἀνωτ., σ. 155.

50. Βλ. Κώδικα 10 βιβλίον 6 ἐνθ' ἀνωτ., σ. 64—65.

MIX. Γ. ΤΡΙΤΟΥ
Κοθηγητού

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ ΑΝΘΟΧΩΡΙΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ (ΚΙΑΤΡΑ ΡΟΣΙΑ)

1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ

Σ' ένα μαγευτικό άσχημο τοπίο, στους πρόποδες του Περιστεριού, νότια απ' το Μετσόβο και ανατολικά απ' το Άνθοχωρι, βρίσκεται σαν φύλακας της Έλληνο-θωδοξου παραδόσεως το ιστορικό μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής (Κιάτρα Ρόσια), που φέρνει έντονα τα σημάδια της φθοράς απ' την εγκατάλειψη και τη λησμονιά. Προέχειται για το μοναδικό βυζαντινό μνημείο της περιφέρειας, γιατί στην Έπαρχία Μετσόβου σηνιθίζεται ο τύπος της απλής βασιλικής, για να μπορεί ν' αντέξει στο βάρος των πολλών χειμώνων, που πέφτουν σ' όλη τη διάρκεια του μαζρού και δύσολου χειμώνα. Κάτω απ' το μικρό και φονεωτό λόφο, όπου βρίσκεται το γραφικό αυτό μοναστήρι, κυλάει ο μικρός παραπόταμος του Αράχθου Λέσεντζα. (Η λέξη είναι σλαβική και σημαίνει τοπίο που περνάει από δύσβατο πέτρινο μέρος).

Όλη η περιοχή που περιβάλλει το γραφικό αυτό μοναστήρι γεμίζει τον προσεγγητή από ιερό δέντρο, σαν να θέλει να τον προστασενάσει ινυχολογικά για το άγιο προσκίνημα που θ' ακολουθήσει. Σ' απόσταση δυο χιλιόμετρων περίπου και συγκεκριμένα στη θέση «Τζιάνα Κασαρίτσι» επάσχει μικρό οροπέδιο που φέρνει την όνομασία «Πόδια της Παναγίας». Έξω, οι πολυπληθείς προσεγγητές, τόσο κατά τη μετάβασή τους στο μοναστήρι, όσο και κατά την επιστροφή, ζάνουν μετανοίες κατάνοντας προς το μέρος του μοναστηριού. Προέχειται για κάτι τι το όριακό, που συνειδητοποιεί στους προσεγγητές την ιερότητα του χώρου, στον οποίο πρέπει να εισέλθουν με πνευματικότερα αισθήματα και με αγιότερες σκέψεις.

Ανατολικά του μοναστηριού βρίσκεται βράχος με κόκκινα πετρώματα, όπου κατά την παράδοση επάσχει άκοιμητη καινήλια. Στα κόκκινα αυτά πετρώματα όφειται το μοναστήρι την όνομασία του «Μοναστήρι της Κόκκινης Πέτρας» ή στα βλάχικα «Κιάτρα Ρόσια».

2. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Άμεσες ιστορικές μαρτυρές για τη χρονολόγία της αρχικής κτίσεως της μονής δεν επάσχει. Σημειώνουμε γι' αυτό τόσο σε πληροφορίες που μās έδωσαν ό έλλαβεστάτος και ηρωτής γύρω απ' τα πνευματικά ερημείους του Άνθοχωριού π. Γεώργιος Γουγγόλης και ό Απόστολος Μαργαρίτης απ' το Αιήλιο, όσο και σε προσωπικές έρευνες που ζάναν στα διάφορα λειτουργικά βιβλία του μοναστηριού.

Είναι πολύ πιθανό πως το μοναστήρι είναι κτίσμα του 17ου αιώνα. Το 1732 έγινε έπισκεψη του ναυάρχου. Στο πάνω μέρος της κεντρικής εισόδου του ναού δια-

βάζουμε: «ΜΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΛΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΝΤΑΦΟΥ ΕΤΕΙ 1732». Ο Στέργιος Ντάφος αναζήτησε το νόθημα στην πιο πάνω χρονολογία. Το 1865 αγιογραφήθηκε το άγιο βήμα. Σ' ένα σημείο της προθέσεως διαβάζουμε: «ΜΕΗΣΙΣ ΤΗΣ ΛΟΥΛΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΙΜΩΝ 1765». Με ξέσδα λοιπόν της Σίμωας αγιογραφήθηκε το άγιο βήμα.

Σε παλιό λειτουργικό βιβλίο της Αγίας Παρασκευής Ανθοχωρίου διαβάσαμε πώς στις 20 Μαΐου του 1820 ο προπομπός μεγάλου Τουρκοζικού στρατεύματος, που ακολουθούσε ξέξι χιλιάδες στρατιώτες και τελούσε κάτω απ' την αοχηνία του Πασόμπη, ενώ βάδιζε προς τα Γιάννινα για να επιτεθεί εναντίον του Άλη Πασά, δέχτηκε Έλληνική επίθεση στην περιοχή «Γκοντσάμπας», κάτω απ' το μοναστήρι, στα ύψηματα της Λέσεντζας. Οι Τούρκοι έχασαν άντεπίθεση και συνέλαβαν τους Έλληνες που ζήτησαν προστασία στο μοναστήρι της Ζωοδόχου. Έχει, μαζί με τους πολέμιους, οι Τούρκοι έφαζαν και τους μοναχούς και επί πλέον έχασαν μεγάλες καταστροφές στο μοναστήρι.

Μετά τη μεγάλη αυτή καταστροφή παρατηρείται μία νέα επάνδρωση του μοναστηριού με μοναχούς. Στο σανιδένιο δίπτυχο της Αγίας προθέσεως διαβάζουμε: «1825 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ Α' ΑΦΟΝΤΑΣ ΗΛΘΕΝ Ο ΠΑΠΑΓΑΒΡΙΑΝΣ ΚΑΙ ΓΕΝΝΑΜΙΟΣ Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΕΚ ΚΟΜΗΣ ΧΑΛΚΙΑΟΣ». (Η λέξη «ΧΑΛΚΙΑΟΣ» αποτελεί παραφθορά της λέξης «χαλίκι» που είναι χωριό των Τριζώνων απ' το οποίο κατάγονταν οι δυο αυτοί μοναχοί).

Η τελευταία ανιστόρηση του ναού, μετά την καταστροφή του 1820, έγινε το 1844. Στην έσωτερική πλευρά του νόθημα πάνω ακριβώς απ' την κεντρική πόλη διαβάζουμε: «ΙΣΤΟΡΗΘΗ ΟΤΤΟΣ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΙΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΤΗΕΡΑΓΙΑΣ ΛΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΚΑΙ ΛΕΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΩΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΙΠΗΣ ΠΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ ΑΕ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΤΟΥ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΕΛΦΩΝ ΑΥΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣΙΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΜΑ ΣΥΝΑΡΜΟΗΣ ΕΞ ΙΔΙΑΣ ΑΥΤΩΝ, ΕΣΤΩ ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΑΙΩΝΙΟΝ, ΕΤΕΙ 1844 ΙΟΥΛΙΟΥ Κ'». Ο έστανρωμένος της Αγίας Τράπεζας άγοράστηκε το έτος 1876. Πίσω του διαβάζουμε: «ΛΕΗΣΙΣ ΤΟΥ ΛΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΕΣΤΩ ΕΙΣ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΙΩΝΙΟΝ 1876 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 10».

Σε άλλα παλιά λειτουργικά βιβλία που έρευνήσαμε διαβάσαμε πώς το 1840 μεγάλη πυρκαϊά έκαψε το τέμπλο του μοναστηριού, που ήταν έργο του 17ου αϊ. Απ' την πυρκαϊά αυτή διασώθηκαν μονάχα τα βημόθυρα και το πάνω μέρος της ωράας πόλης που ένσωματώθηκαν στο σημερινό τέμπλο, που είναι έργο του 19ου αϊ.

3. ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Το μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής, όπως άλλωστε και όλα τα μοναστήρια, δεν περιόριστηκε μονάχα στη θρησκευτική του άποστολή, αλλά έπαίξε σημαντικό ρόλο τόσο στον εθνικό, όσο και στον κοινωνικό τομέα. Λόγω της ασφάλους του θέσεως λειτουργήσε μέσα σ' αυτό στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας «χρηφό σχολείο». Σε παλιό λειτουργικό βιβλίο της μονής διαβάσαμε: «Έτει 7.129 πήραμε μάθημα έγω και ο Τούρφνας εις τον κανόνα». (Η χρονολογία 7.129 είναι από χίσεως κόσμου. Η αντίστοιχη χρονολογία από τη γέννηση του Χριστού είναι το έτος 1621). Άρα το 1621 λειτουργήσε χρηφό σχολείο στο ιστορικό αυτό μοναστήρι.

Πολλά γυναικόπαιδα εύρισκαν καταφύγιο στο μοναστήρι στη διάρκεια των

ιστοριζών περιπετειών του γένους. Όταν ο περίφημος Μπεζιό Άγας έκαψε το 1912 το Μεγάλο Περιστέρι, το Γρεβενίτι και το Φλαμπουράρι, όλα τα γυναικόπαιδα των χωριών αυτών βρήκαν προστασία στο μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής. Έκει, έμειναν απ' τον Οκτώβριο του 1912 μέχρι το Φεβρουάριο του 1913 που απελευθερώθηκαν τα Γιάννινα.

Αλλά και η κοινωνική προσφορά της Μονής υπήρξε σημαντική. Στο μοναστήρι της Κόκκινης Πέτρας έφρσιζαν στοργή τα όρφανά και άπροστάτευτα παιδιά της γύρω περιοχής. Οι μοναχοί φρόντιζαν πολύ για τα εγκαταλειμμένα αυτά παιδιά. Τα μεγάλωναν, τα μόρφωναν, τα πάντρευαν και τα παρέδιδαν ολοκληρωμένα και χριστιανικά καλλιεργημένα στην κοινωνία.

Στις δύσκολες μέρες της πείνας και της δυστυχίας η μονή τάιζε όλα τα γύρω χωριά. Συγκρατημένα, υπήρχε στο μοναστήρι μεγάλος φούρνος που έβγαζε μικρά ψωμάκια από βούτυρο και καλαμπόκι βάρους τριακοσίων περίπου δραμίων. Τα ψωμάκια αυτά μαζί με τη μυζήθρα τα μοίραζαν στους πεινασμένους κατοίκους των γύρω χωριών. Έτσι, το μοναστήρι είχε γίνει στα δύσκολα εκείνα χρόνια κέντρο πνευματικού και υλικού έφοδιασμού, που είχε πάντα ανοιχτές τις πόρτες του για τους φτωχούς και κατατρεγμένους.

Λόγω της στρατηγικής θέσεως του μοναστηριού πολλοί όδοιπόροι που πήγαιναν απ' την Ήπειρο, προς τη Θεσσαλία, ξεκουράζονταν στο μοναστήρι, έτρωγαν, κοιμόταν και συνέχιζαν κατόπιν την πορεία τους. Στο Μοναστήρι της Ζωοδόχου Πηγής ξεκουράζονταν και ο γνωστός απ' το όμηονιο τραγούδι Ρόβας, όταν με τα καραβάνια του πήγαινε στη Βλαχιά. Στη Βλαχιά τον συνόδευε πολλές φορές και ο Ήγούμενος της μονής π. Στέφανος, που έφρανε για προσζήνηση τα ίσαρά λείψανα.

4. ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Στην κορυφή μικρού λόφισμου, νότια του μοναστηριού, βρίσκεται το παρεκκλήσι της μονής, που τιμάται στη μεταμόρφωση του Σωτήρα. Άνήκει στο 17ο αϊ. και αρχικά ήταν θαλωτό. Ο θόλος όμως καταστράφηκε και σήμερα στεγάζεται με διόρυγη στέγη από πλάκες. Στις εικόνες του τέμπλου που κλήθηκαν διαβάσαμε: «ΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΛΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΙΧΟΥ ΚΑΡΒΟΥΝΗ ΕΤΕΙ 1687».

Στο δυτικό μέρος του μοναστηριού βρίσκονται τα κελιά του. Σήμερα είναι κατεστραμμένα απ' την άπροσεξία των προσκυνητών, που στην προσπάθειά τους ν' ανάγουν φωτιά για να ζεσταθούν, τα έκαψαν. Στα κελιά υπήρχαν ξεχωριστά δωμάτια για τους προσκυνητές κάθε χωριού της επαρχίας Μετσόβου. Έκει έμειναν και οι οργανοπαίχτες, που τραγουδούσαν την ήμερα της γιορτής, μετά τη θεία λειτουργία.

Έξω απ' τον περίβολο του μοναστηριού υπήρχε το 1910—11 Τοόρικο ταμπούρι, στο οποίο είχε εγκατασταθεί λόχος με 150 άνδρες. Ο λόχος αυτός είχε για σκοπό του τον έλεγχο της γύρω περιοχής. Το Καλοκαίρι οι άνδρες του λόχου άνειβαν στο παραπλήσιο βουνό Περιστέρι, το δε χειμώνα παύειναι στο ταμπούρι του μοναστηριού. Ο πιο πάνω λόχος έφρανε στις 31 Οκτωβρίου του 1912, όταν απελευθερώθηκε το Μέτσοβο.

Στις μέρες της άκμης του μοναστηριού υπήρχαν μελισσοστάσια με πολλές κυψέλες, καθώς και ειδικά κτίσματα για τους αγελαδοτρόφους, τους βουκόλους, τους γιδοδοσκόους, τους τσιμπάνους και τους γερατζήδες. Το μοναστήρι είχε στην κυριότητα του πολλές δεκάδες αγελάδες, βόδια, γόδια, πρόβατα και άλλα. Οι γερατζήδες έφτελούσαν διάφορες άποστολές και προμήθευαν το μοναστήρι με διάφορα είδη απ' τα Γιάννινα, τα Τρίκαλα και το Μέτσοβο. Επίσης οι γερατζήδες κάθε Σάβ-

βατο συγγενέωναν πρόσφορα ἀπ' τα σπύρια τοῦ Μιτσοῦρου γιὰ τὴς λειτουργικῆς ἀνάγκης ὅλης τῆς ἐβδομαΐδας.

Στὸ βράχο μετ' τὸ κοκκινόχρῳα σώζεται μέχρι σήμερα σὲ πολὺ καλὴ κατάστασι ἀσκητήριον. Ἐπίσης σώζεται καὶ στὸ γῶρο ποὺ ὑφίσταται γάτω ἀπ' τὸ παρεκκλήσι τῆς Μεταμορφώσεως. Σ' αὐτὰ τὰ ἀσκητήρια καὶ σὲ ἄλλα, ποὺ σήμερα δὲν σώζονται, ὑπῆρχαν ἀσκητές. Ὅλη τὴν ἐβδομαΐδα ἀσκήτευαν καὶ τὴν Κυριακὴ κατέβαιναν στὸ καθολικὸ τῆς μονῆς γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴ θεία λειτουργία. Σὲ λειτουργικὰ βιβλία τοῦ μοναστηριοῦ ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ἀσκητίζων Νήφων καὶ Τρύφωνα.

5. ΜΟΝΑΧΟΙ — ΜΟΝΑΧΕΣ — ΙΕΡΑ ΛΕΙΨΑΝΑ

Τὸ μοναστήρι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐπὶ ἔξῃ ἀνδριζοῦ σ' ὅλες αἱ φάσεις τῆς λειτουργίας του. Πάντα ὁμοῦ ὑπῆρχαν τοεῖς μέχρι πέντε μοναχοὶ ποὺ μένανε σὲ ξεχωριστὰ κελλιά καὶ διακονοῦσαν τὸ μοναστήρι. Ἀπ' τὰ δίπτυχα τῆς προθέσεως μαθαίναμε τὰ ὀνόματα τῶν ἱερομονάχων, μοναχῶν καὶ μοναζουσῶν, ποὺ μόνασαν σ' αὐτὸ τὸ μοναστήρι. Τὰ ὀνόματά τους εἶναι:

Ι Ε Ρ Ο Μ Ο Ν Α Χ Ο Ι: Ρωμανός, Λημανός, Παρθένιος, Τρύφων, Ποιμὴν, Γεωβάσιος, Μελέτιος, Γαβριήλ, Γεννάδιος, Στέφανος, Ἀββαζοῦμ, Καλλίνικος, Γρηγόριος, Κων(ν)ος, Κωνσταντῖος.

Μ Ο Ν Α Χ Ο Ι: Λιονέσιος, Σιλβεστρος, Γεράσιμος, Ἀββαζοῦμ, Ἰωαννῖσιος, Νήφον.

Μ Ο Ν Α Χ Ε Σ: Χριστοφόρος, Παγκρατία, Καλλίνικη, Ἄννα, Σαλώμη, Βηθλε-
ἐμ, Συγαλητικὴ, Εὐγενία, Παῖσια, Ζηνοβία, Ἐλένη, Τρυφάνη, Κεχαριτω-
μένη, Χριστοφόρος.

Τελευταῖος ἱερομόναχος ἦταν ὁ π. Κωνσταντῖος ἀπ' τὸ Ἀνῆλιο. Κοιμήθηκε τὸ 1927 καὶ ἔκτοτε τὸ μοναστήρι ἐγκαταλείφθηκε. Ὅτι ἀπέμεινε ἀπὸ ῥῶα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα μεταφέρθηκαν μετ' ἐντολὴ τῆς Μητροπόλεως στὸ μοναστήρι τῆς Βουτσᾶς.

Ἡ λειψανοθήκη τοῦ μοναστηριοῦ μετ' τὰ ἅγια λείψανα σήμερα φυλάσσεται γιὰ ἀσφάλεια στὸ ναὸ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Ἀνθοχωρίων. Σ' αὐτὴ τὴ λειψανοθήκη ὑπάρχουν μικρὰ τεμάχια λειψάνων τῶν ἑξῆς ἁγίων: Τρύφωνος, Μοδέστον, Χαραλάμπους, Ἀναργύρων Κοσμᾶ καὶ Λημανοῦ, Εὐσταθίου καὶ Ταχόβου τοῦ Πέτρου. Οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς κρατώντας τὰ ἱερὰ λείψανα ἐπισκέπτονταν μιὰ φορὰ τὸ γό-
νο ὅλα τὰ γύρω χωριά γιὰ νὰ δέχονται οἱ πιστοὶ τὴν χάρη καὶ τὴν εὐλογία τῶν ἁγίων. Ἐπὶ πλέον τὰ ἱερὰ λείψανα χρησιμοποιοῦνταν καὶ γιὰ τὴν ἐξωφάνιση τῶν ἀκριδῶν, ποὺ κατὰστρεφαν τοὺς καρπούς.

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Τὸ μοναστήρι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς εἶναι βυζαντινοῦ στυλοῦ, ἀγιορετίτιζον τύπου. Προέκειται γιὰ τὸν τύπο ἐκεῖνο ποὺ διαμορφώθηκε στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἔγι-
νε ὁ πάγιος τύπος τῶν μονῶν μετ' ἰδιαίτερο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τοὺς χοροὺς δηλ. τὶς δύο κόγχες ποὺ ὑπάρχουν δεξιᾶ καὶ ἀριστερά, ὅπου ὑπῆρχαν τὰ ἀναλόγια
στὰ ὁποῖα ἔβγελναν οἱ μοναχοὶ μοιρασμένοι σὲ δύο χοροὺς.

Ἡ ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ ἔγινε σὲ δύο φάσεις. Ἡ πρώτη ἔγινε συγχρόνως μετ' τὴν ἀρχικὴ κτίσι τοῦ μοναστηριοῦ. Λείψανα τῆς πρώτης ἀγιογραφίσεως εἶναι οἱ ἀγιογραφίαι τῶν ἁγίων Ἀντωνίου, Ἰωναννοῦ, Τρύφωνος, Βησσαρίωνος, Χαραλάμπους, Παντελεήμονος καθὼς καὶ ἡ ἀγιογράφηση τῆς προθέσεως. Ἡ δεύ-
τερη

φάση αγιογραφίσεως έγινε τὸ 1844 καὶ περιλαμβάνει τὶς ὑπόλοιπες αγιογραφίες, ποὺ εἶναι κατώτερης ποιότητος ἀπ' τὶς αγιογραφίες τῆς πρώτης φάσεως.

Στὴ δεξιὰ κόγχη εἰκονίζονται: Στὸ πάνω μέρος ἡ βάπτισμα τοῦ Σωτήρα καὶ κάτω ἀπ' αὐτὴν οἱ ἅγιοι: Μόδεστος, Κοσμάς καὶ Δαμιανός, Ἀνδρέας καὶ οἱ πρωτόθροντοι Πέτρος καὶ Παῦλος κρατώντας στὰ χέρια τοὺς τὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Στὴν ἀριστερὴ κόγχη εἰκονίζονται: Στὸ πάνω μέρος ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρα σὲ μιὰ ὑπέροχη σύνθεση καὶ κάτω ἀπ' αὐτὴν οἱ στρατιωτικοὶ ἅγιοι Γεώργιος, Δημήτριος, Προκόπιος, Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης καὶ Θεόδωρος ὁ Τήρωνας. Στὴ συνέχεια εἰκονίζονται οἱ ἅγιοι: Μηνᾶς ὁ Αἰγύπτιος, Μεροκούριος, Κων)νος καὶ Ἑλένη, Εὐστάθιος μὲ τὴ γυναῖκα του Θεοπίστη καὶ τὰ δύο τοὺς παιδιὰ.

Στὸ δυτικὸ μέρος εἰκονίζεται σὲ μεγάλῳ σχῆμα ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς οἱ ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Στὴ συνέχεια τῆς δεξιᾶς κόγχης εἰκονίζονται οἱ ἅγιοι: Ἀντώνιος, Ὀνούφριος, Θεοδοσίος, Τρύφων, Βησσαρίων, Χαράλαμπος καὶ Παντελεήμων.

Ὁ τροῦλλος τοῦ ναοῦ εἶναι μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιβλητικὸς. Καθὼς τὸν κυττάξεις σὲ καταλαμβάνει ἱερὸ δέος καὶ θεία μεταρσίωση. Οἱ χρωματιστοὶ ὑαλοπίνακες, ποὺ ὑπάρχουν στὰ μικρὰ καὶ ἐπιμύκη παράθυρα τοῦ τροῦλλου, σχηματίζουν ὑπέροχες πολυχρωμες δέσμες φωτός, ὅταν ὁ ἥλιος τοὺς ἀγγίξει. Ἔτσι, τὸν εὐλαβὴ προσκυνητὴ τὸν κατακλύζει ἔντονα ἡ αὐρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ θεία ἔκστασις. Στὸ κέντρο τοῦ τροῦλλου εἰκονίζεται ἐπιβλητικὸς ὁ Παντοκράτορας καὶ γύρω του ὑπάρχει σὲ μικρὴ λωρίδα ἡ ἀρχιερατικὴ προσφώνηση: «ΚΤΡΙΕ, ΚΤΡΙΕ ΕΠΙΒΛΕΨΟΝ ΕΞ ΟΥΡΑΝΟΥ ΚΑΙ ΙΔΕ...».

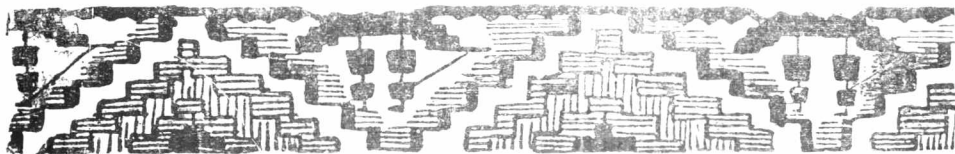
Γύρω ἀπ' τὸν Παντοκράτορα ὑπάρχουν τὰ Χερουβείμ καὶ τὰ Σεραφείμ, στὶς δὲ μικρὲς λωρίδες ποὺ δημιουργοῦν τὰ παράθυρα ὑπάρχουν οἱ σπουδαιότεροι προφῆτες. Τέλος, στὰ τέσσερα σφαιρικὰ τρίγωνα τοῦ τροῦλλου εἰκονίζονται οἱ Εὐαγγελιστές: Ματθαῖος, Μάρκος, Λουκάς καὶ Ἰωάννης.

Στὴ μικρὴ κόγχη τῆς προθέσεως εἰκονίζεται σὲ ὑπέροχη σύνθεση ἡ Ἀποκαθίλωση τοῦ Χριστοῦ καὶ πάνω τῆς ἡ ἁγία Τριάδα.

Στὴν κόγχη τοῦ ἱεροῦ βήματος εἰκονίζεται ἡ Πλατυτέρα καὶ ἀπὸ κάτω οἱ προφῆτες Δαβὶδ, Μωϋσῆς καὶ Δανιήλ. Τέλος, στὴν κατώτερη ἡμικυκλικὴ ζώνη τῆς κόγχης εἰκονίζονται οἱ ἅγιοι: Νικόλαος, Ἀθανάσιος, Χρυσόστομος, Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ Σπυρίδων.

Τὸ μοναστήρι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς λόγῳ τῆς ἐπιβλητικῆς θέσεως καὶ τῆς μεγάλης παραδόσεως του ἀποτελεῖ ἕνα στολίδι καὶ μιὰ ἐξαιρετικὴ εὐλογία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν περιοχὴ μας. Κυρίως ὅμως τὸ ἀνωτέρω μοναστήρι, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μοναστήρια μπορεῖ νὰ ξεκουράσει ψυχικὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο, ποὺ κουρασμένος ἀπ' τὶς βιομέρινες, ἀποπροσανατολισμένους πνευματικὰ καὶ διχασμένους ἐσωτερικὰ, ψάχνει νὰ βρεῖ διέξοδο. Τὸν βοηθεῖ νὰ βρεῖ καὶ νὰ συνάψει ζωντανὴ σχέση μὲ τὴν Ἀνώτερη ἀρχὴ τοῦ κόσμου, ποὺ κατὰ τὸν Γκαίτε κάνει τὸν ἄνθρωπο ἐλεύθερο καὶ τοῦ δίνει τὴ μαγικὴ ἐκείνη δύναμη, ποὺ στηρίζει παγερὴ ἄνοια τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου.

Κάθε προσκύνημα στὸ γραφικὸ καὶ γεμάτο παράδεισο αὐτὸ μοναστήρι ἀποτελεῖ προσκλητήριον γιὰ ψυχικὴ περισυλλογὴ καὶ ἐπιστροφή στὴν ἐσωτερικότητα. Ἐκεῖ, στὴ σιωπὴ τῆς ἐρήμου, ὁ ἄνθρωπος συναντᾷ τὸ Θεὸ ποὺ τοῦ χαρίζει πληρότητα ἐσωτερικὴ καὶ γαλήνη, τοῦ γεννᾷ ἐροταστικὴ διάθεση καὶ τὸν ἐνθώνει πάλιν ἀπ' τὸ θόρυβο τῶν βεβήλων στιγμῶν τοῦ παροδικοῦ ὁδηγώντας τὸν στὴν αἰώνια μακαριότητα.

ΔΙΟΝΥΣΗ ΜΙΤΑΚΗ

ΝΙΚΟΛΑΣ ΖΕΡΒΑΣ

‘Ο πιό τρανός—άξιολογικά—πολέμαρχος Σουλιώτης τοῦ 1821

στ’. Στὴ Βαβαροκρατία

Τὰ ἔκτροπα τῆς Πρόνοιας ἀποτελέσαν ἀποφασιστικὴ ἀπαρχὴ νέας ξενοκρατίας, ἀφοῦ τὸ ἐπόμενο ἔτος 1833 ἡ Βαβαρικὴ Ἀντιβασιλεία καὶ ὁ Βαβαρικὸς στρατὸς περιφρονοῦσαν ἀπροσχημάτιστα τοὺς πόθους καὶ τὶς θυσίες τοῦ Ἔθνους. Τὸ ἱερὸ θράγμα τῆς γενιᾶς τοῦ Εἰκοσιένα γιὰ Σύνταγμα⁵⁴ καταντᾷ στὸ ἐξῆς ἐφιάλτης, τὸ θρησκευτικὸ ὀρθόδοξο λαϊκὸ αἶσθημα οὔτε κἀν λαμβάνεται ὑπόψη, ἡ αὐτοδίκαιη διανομὴ τῆς ἐθνικῆς γῆς στὸν πολυθυσιασμένον καὶ χιλισταλανισμένον ἑλληνικὸ λαὸ ματαιώνεται ἀπάνθρωπα καὶ τὰ λευτεροφόρα ἐνδοξὰ παλληκάρια πετάγονται ἀσπλαχνα στοὺς δρόμους καὶ σπρώχνοντα ἐστὴν ψωμοζητία ἢ τὴ ληστεία.

Τοὺς παλαιοὺς τοῦ λαοῦ γι’ ἀπόπειρῃ τῆς νέας ξενικῆς τυραννίας τοὺς ἔπιασαν σωστά οἱ συνεννοημένοι καὶ μὴ ἄλλους παράγοντες ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ρούμελης, ποὺ μὴ ἐπικεφαλῆς τοὺς Τσέλιο καὶ Ζέρβα ξεκίνησαν ἀπὸ Ξηρόμειρο καὶ Βυζιὰ νὸς Ξεσηκωί. Ἡ ἐπαναστατικὴ φλόγα ἀπὸ ἀρχῆς Φλεβάρη 1836 μέσα σ’ ἓνα μῆνα κάλυψε τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ Εὐρυτανίαν καὶ προχωροῦσε γιὰ τὴ Φωκίδα. Πλὴν πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ ἔγιναν τῶρα ἐπίσκοποι καὶ δελεασμένοι ἀπὸ τοὺς ξένους παράγοντες ἔστρεψαν τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν, ποὺ χειρότεροι διώκτες τους κατέστησαν οἱ πρὶν κατατρεγμένοι καὶ φυλακισμένοι ἀπὸ τοὺς Βαβαροὺς σὰν προδότες, ἦτοι ὁ Τζαβέλας, ὁ Γρίδας καὶ ὁ Μαιμούρης. Πικραμένος τότε ἀπὸ τὴν προδοσίαν ὁ Δημοτσέλιος καὶ βλέποντας πῶς ἡ ἱερὴ ἐπανάστασις καταντοῦσε ἀδελφοκτονία, ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὰ μέσα Μάρτη γιὰ νὰ καταλιῇ σὰν κακοποιὸς ἐξόριστος στὴν Ἅγιαν Μαύραν. Ὁ Ν. Ζέρβας ἀναγκάστηκε στίς 24—25 Μάρτη 1836 στὰ Σαρδίνια τοῦ Βάλτου νὰ δώσει μάχην μὲ βασιλικὰ στρατεύματα πολυπληθέστερα, ποὺ τὰ κατανίκησε καὶ ἔφερε τὸ Τζαβέλα σὲ πολὺ δύσκολη θέσιν. Στὸ μέταξυ κατέφθασαν στὸ Βάλτο καὶ οἱ Γρίδας — Μαιμούλης, ὁπότε οἱ βασιλικοὶ ἔγιναν ἐκεῖ 4000 περίπου καὶ οἱ κάπου 500 ἐπαναστάτες διαπραγματεύονταν ὡς τὴ μὴ χειρότερη λύσιν τὸ προσκύνῃμα τους στὸν Ὁθωνα, ὅπως γινόταν πρὶν στὸ Σουλτάνο. Μὰ τὰ βασιλικά ὄργανα φέρθηκαν ἀπίστευτα ἀνάλγητα στοὺς πρῶν συν αγωνιστὲς τους καὶ τὴν 13 Ἀπρίλη 1836 στὸ Θεριακίσι τοῦ Βάλτου θεριάκεψε ἡ θηριωδία, ἀφοῦ 200 περίπου στασιαστὲς δίχως πολεμοφόδια φονεύθηκαν καὶ μόλις καμιά σαρανταριὰ γλύτωσαν σὰν αἰχμάλωτοι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι μπήκαν γιὰ νὰ σωθοῦν στὴν τουρκικὴ ἐπικράτεια, γιὰ νὰ πεῖ χαρακτηριστικὰ ὁ ἀληθινὸς πατριώτης Μακρυγιάννης: «Τᾶφαγαν τὰ περισσότερα καὶ καλύτερα παλληκάρια οἱ δολεροί»⁵⁵.

Αὐτὰ γράφθηκαν παρενθετικά, γιατί θέβαια δὲ θὰ χωροῦσαν τὰ λεπτομερειακὰ σὲ μιὰ περιορισμένη μονογραφία. κυρίως γιὰ ν’ ἀνασκεύασμιε τοῦτα τοῦ Γαζῆ: «Υπέ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 778.

54. Βλ. Δ. Μιτᾶκη, Τὸ Σύνταγμα στὴ Νεοελληνικὴ συνείδηση, «Στερεὰ Ἑλλάς», Μᾶης - Ἰουλῆς 1981.

55. Μακρυγιάννης, Ἀπομνημονεύματα, ἐπιμ. Ἀσδοραῆ, Ἀθ. 1957, σ. 373.

πесе δὲ εἰς δύο ἀμαρτήματα ἐπικίνδυνα, ὧν τὸ μὲν ἐπρᾶξεν εἰς τὴν Πρόνοιαν τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὰ 1832... τὸ δὲ ἄλλο, ὅταν ἔγινεν ἀντάρτης κατὰ τῆς Ἀντι- βασιλείας τὸ 1836... ὅτε καταδιωχθεὶς κατέφυγεν εἰς τὴν Τουρκίαν, διαμείνας ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1843»⁵⁶.

Ὅτι ὁ Ζέρβας τὸ 1832 ὑπόπεσε σ' ἀμαρτήματα, ἔγινε παραδεκτὸ ἀναντίρρητα. Ἀλλὰ τὸ νὰ λέγει ὁ Γαζῆς ἀμαρτήματα καὶ τὸ ὅτι ὁ Ζέρβας ἀντάρτεψε τὸ 1836 γιὰ τὴν ἀποτίναξή τῆς ξενοκρατίας, εἶναι δικό του ἀμάρτημα. Ἄν δὲν προδινόταν καὶ πετόχαινε ἡ Ἐπανάστασι τοῦ 1836, δὲ θὰ χρειαζόταν ἡ δευτέρη πολιτικοποι- νωνικὴ ἐπανάστασι τοῦ 1843 καὶ ἀσφαλῶς θ' ἀπόδαινε στεριότερος καὶ φωτεινότε- ρος ὁ δρόμος τῆς νεοελληνικῆς φυλῆς, ἐνῶ εἰδικότερα ὁ Νικόλαος Ζέρβας, ὁ πιὸ ἱκα- νὸς καὶ τίμιος Σουλιώτης ἡγέτης, παρὰ τὸ πρὶν τετραετίας ὀλισθημιά του, θὰ ξέπλενε σχεδὸν τὴν κηλίδα ἐκεῖνη. Τώρα δὲν τὸν βλέπομε μὲ τὸ ἐὰν πέτυχε ἢ ὄχι ἡ ἐπανά- στασι τοῦ 1836, δὲν τὸν κρίνομε ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα, μὰ ἀπὸ τὴν προαίρεσι, ποὺ ἐδῶ εἶναι ἐπαινετότερη: «ἐπαινετότερον δ' ἢ προαίρεσις»⁵⁷. Δηλ. ὄχι μόνον δὲν ἀπο- τελεῖ ἀμάρτημα γιὰ τὸ Ζέρβα τὸ 1836, μὰ συνιστᾷ καὶ εἰδικότερο τίτλο ἐθνικῆς τιμῆς του.

Ἡ ἄλλη ἀνακρίβεια τοῦ Γαζῆ ἔγκειται στὸ ὅτι φέρνει στὸ τουρκικὸ ἔδαφος τὸ Ζέρβα ἀπὸ τὸ 1836 μέχρι τὸ 1843. Ὁ ὑποφαινόμενος ἔτυχε νὰ διαπιστώσει κάμποση ἀνέντιμη ἢ στρεβλωτικὴ προσπάθεια γιὰ νὰ ἐμφανιστοῦν οἱ πιὸ καθάριοι καὶ ἄξιοι ἀγωνιστὲς ὡς ἀνάξιοι καὶ κοιννοὶ ἐγκληματίες καὶ προδότες. Μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴν τάσι κυρίως, καὶ λιγότερο ἀπὸ ἀγνοία, ἐπικράτησε ἡ ἀνακρίβεια, ὅτι τάχα ὁ μεγάλος αὐτὸς ἥρωας τοῦ 1811 πέρασε μιὰ ὀλάκερη ἐφταετία μὲ τοὺς Τούρκους, ἐνῶ πραγμα- τικὰ πέρασε ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ἔδαφος γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ἀγγλοκρατημένῃ Ἰόνιῳ πολιτείᾳ, ὅπως ἀποδειχνεται ἀναμφισβήτητα μὲ διάφορα ἔγγραφα.

Ὁ Ἐπαρχὸς Ἀκαρνανίας ἀνάφερε ἀπὸ Βόνιστα τὴν 29 Αὐγούστου καὶ 8 Σε- πτεμβρίου τοῦ 1836 τὴν εἰς Ἀγίαν Μαύραν μεταβάσιν του καὶ τὴν ἐκεῖθεν εἰς Κέρ- κυραν» καὶ ὅτι μὲ τὰ μέτρα ποὺ πῆρε νὰ τοποθετήσῃ ἐθνοφυλακίᾳ στὰ Ἀκαρνανικὰ παράλια ἀνάγκασε «τὴν Διοίκησιν Λευκάδος νὰ διώξῃ ἐκεῖθεν τὸν Ν. Ζέρβαν» καὶ παρότι τραδήχτηκε στὴν Κέρκυρα, ἀγρυπνοῦν πάντα οἱ ὑπηρεσίαι μὴ τυχὸν περάσῃ στὸ ἐλληνικὸ κράτος.

Στις 12/24.9.1836 ἡ Καγκελαρία ἔγραψε στὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν:
«Ὁθων κλπ.

Κατὰ βεβαίως εἰδήσεις οἱ φυγᾶδες ἀρχηγοὶ τῶν ἀποστατῶν Δῆμος Τζέλιος, Ν. Ζέρβας διατρίβουσιν ἐπὶ τῆς Ἀγίας Μαύρας, ὁ δὲ διαδόχτος Παλασκάκης εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἡ ἐπὶ τοῦ Β. Οἴκου καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων Γραμματεία ἐπιφορ- τίζεται νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου τὴν Ἰονικὴν Κυβέρνησιν, συνάπτουσα φιλικὴν καὶ γειτονικὴν παρακάλεσιν διὰ νὰ διώξῃ αὐτοὺς τοὺς κακούργους ἀπὸ τὰς Ἰονικὰς νή- σους, ἢ νὰ καθυποβάλῃ αὐτοὺς ὑπὸ αὐστηροτέτην ἐπιτήρησιν, ἐμποδίζουσα αὐτοὺς ἀπὸ ὅλα τὰ κακεντρεχῆ των κινήματα καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχουν κοινωνίαν ποσῶς μὲ τὴν ἐνταῦθα ἐπικράτειαν καὶ τοὺς ὑπηκόους καὶ εἰδοποιούσα ἡμᾶς φιλικῶς περὶ τῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας ἔχρουσι συνδεδεμένους καὶ περὶ τῶν σκοπῶν τοὺς ὁποίους ὑπο- τρέφουσι: ὡσαύτως καὶ περὶ τῶν πηγῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας αὐτοὶ μέχρι τοῦδε ἔλαβον πλουσίας χορηγίας, φωραθέντες δὲ ὅτι ἐπιβουλεύονται, τότε ἀμέσως νὰ εἰδοποιήσῃ οὗ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ τοὺς γειτνιαζοντας Διοικητὰς Ἀκαρνανίας καὶ Ἡλίδος

56. Γ α ζ ἡ, ὁπ.σ. σ. 101.

57. Ἀ ρ ι σ τ ο τ ἔ λ η, ἩΘ. Εὑδ. 2228α.

58. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 18.10.1836.

καὶ Πάτρως. Μὲ τὴν ἐνταῦθα Β. Πρεσβείαν τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας θέλει γενῇ περὶ τούτου μυστικῇ συνεννόησις. . .⁵⁹

Ἄλλὰ καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸ Ζέρβα:

«Ὁθων κλπ. Ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς τῶν 16 Σεπτεμβρίου τρ. ἔτους περὶ τῆς σημειομένης ὑποθέσεως διατάσσεται ἡ Γραμματεία τῶν Ἑσωτερικῶν νὰ προσπαθήσῃ ὅλαις δυνάμεσι εἰς τὸ νὰ κρατήσῃ ὑπὸ φύλαξιν τὸν ἀποστάτην Ν. Ζέρβαν, ὅταν ἤθελε περάσῃ εἰς τὰ ἐντεῦθεν χῶματα, παραδίδουσα αὐτὸν εἰς τὸ στρατοδικεῖον διὰ νὰ δικασθῇ τὸ συντομώτερον.

Τὸ αὐτὸ θέλει γενῇ καὶ περὶ τοῦ Δήμιου Τζέλιου καὶ τοῦ Παλασκάκη. Ὁ τελευταῖος θέλει παραδοθῇ εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς ὡς λιποτάκτης.

Γνωστὸ (οποῖασις) εἰς τὴν Γραμμ. τῶν Στρατιωτικῶν

» εἰς τὴν Γραμμ. τῆς Δικαιοσύνης

» εἰς τὴν Γραμμ. τῶν Ἐξωτερικῶν

μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἐκφράσῃ εἰς τὴν Ἰονικὴν Κυδέρνησιν τὴν ὀφειλομένην εὐχαρίστησιν διὰ τὴν ἀποδιώξιν τοῦ Ν. Ζέρβα ἐκ τῆς Ἀγίας Μαύρας.⁶⁰

Πρὶν τρεῖς μέρες εἶχε δοθῇ καὶ ἄλλη ἀνάλογη διαταγή, καὶ εἰδικὰ πρὸς Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν νὰ διορίσῃ νὰ ἐξετάσῃσι τὰς περὶ τῆς ἐπιβιβάσεως τοῦ Ν. Ζέρβα ὁμοῦ μὲ τὴν συνοδείαν του εἰς τὸ Χελιδόβαρον ἐπὶ ἐνὸς ἰονικοῦ πλοίου, νὰ ἐξεύρῃ τοὺς ἀποδόχους καὶ συμπράκτορας καὶ νὰ τοὺς παραδῶσῃ εἰς τὰ δικαστήρια⁶¹. Νὰ καὶ ἡ ἐνέργεια στὸν Ἀγγλο πρεσβευτὴ στὴν Ἀθήνα Λάιονς:

Ἡ πρότασις τῆς Γραμματείας τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπὸ 11/23 Ὀκτωβρίου τρ. ἔτους περὶ τῶν ἀποστατῶν Ν. Ζέρβα καὶ Δ. Τσέλιου ἐγκρίνεται ἐξαιρέτως ὡς πρὸς τὴν γεννητομένην αἰτησιν πρὸς τὸν Κύριον Λύονς διὰ νὰ μεσολαβήσῃ νὰ ἀπομακρυνθῶσιν οἱ ρηθέντες ἀποστάται ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ἢ νὰ καθυποβληθῶσιν ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Τὸ ἀποτέλεσμα θέλει μᾶς φανερωθῇ⁶².

Ὁ ὑποπρόξενος στὴν Ἰόνιο πολιτεία Κ. Κανελέτος ἀπάντησε ἀπὸ Κέρκυρα στὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν Ρίτσο Νερουλλὸ σχετικὰ: «Ἐσπευσα ἐπανειλημμένως νὰ παρακαλέσω τὴν Ἰονικὴν Κυδέρνησιν διὰ τῆς εἰς ἀντίγραφον ἐνταῦθα ἐγκλεισμένης ἀναφορᾶς μου περὶ τῆς ἀποδιώξεως τῶν κακούργων Ν. Ζέρβα καὶ Δήμιου Τζέλιου ἢ τουλάχιστον τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀστυνομικῆς ἐπιτηρήσεως, δὲν ἔλαβον μέχρι τοῦδε καμμίαν ἀπάντησιν⁶³. Ὁ ἴδιος στὸν ἴδιο ἀπὸ Ζάκυνθο:

«Ἐξοχώτατε!

Ἀπαντῶν τὴν ὑπ' ἀριθ. 4402 πρόσκλησιν τῆς Γραμματείας περὶ τοῦ ἐπαράτου καὶ ἀποστάτου Ν. Ζέρβα καὶ τὸν αὐτῷ ὅτι ὁ ἀποστάτης οὗτος πρὸ τινῶν ἡμερῶν συμμορφωθείς εἰς τὸ γενικὸν μέτρον τῆς Ἰονικῆς Κυδερνήσεως περὶ ἐγγυήσεως, ἔδωκε πρὸς τὴν τῆς Κερκύρας Διοίκησιν ἐγγυητὴν κάποιον ἔμπορον καλούμενον Τζάντον, Ἱππερώτην, καὶ οὕτως ἡσύχως διατρίβει εἰς Κέρκυραν. Οἱ δὲ λοιποὶ, Δημῖκος, Κ. Χώρας καὶ ἕτεροι ἑπτὰ, ὅλοι τὸν ἀριθμὸν ἐννέα, μὴν ἔχοντες ἐγγυητὰς δὲν ἐδύναντο νὰ διαμένωσιν ἐν Κερκύρᾳ, ὡς διαταχθέντες ἀπὸ τὴν Τοπικὴν Διοίκησιν ἀνεχώρησαν δι' Ἀγίαν Μαύραν εἰς τὸ Βασιλεῖον τῆς Ἑλλάδος, ὅπου καὶ ὁ ὑποεπιστάτης τοῦ τελωνείου Χελιδόβαρον δὲν τοὺς ἐδέχθη καὶ ἐπιστρέψαντες εἰς Ἀγίαν Μαύραν ἀνεχώρησαν μὲ Ἰονικὸν πλοῖον εἰς Παλιογαλιά, ὅπου καὶ ἔλαβον ἀπὸ τὸν ὑποεπιστάτην ἐκεῖνον ὑποδοχὴν. Αἱ θέσεις αὗται καίονται ἀπέναντι τῆς Ἀγίας Μαύρας ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Διοικητοῦ Βονίτσης.

59. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 12.9.1836.

60. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 17/29.9.1836.

61. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 14/26.9.1836.

62. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 11/23.10.1836.

63. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 4/16.10.1836.

Ὁ Δῆμος Τζέλιος, ὦν Ἴονιος, δὲν ἔδωσε ἐγγύησιν, ζῶν εἰς Ἀγίαν Μαύραν, ὅχι μὲ ἀφθονίαν, ἔχων ἀνταπόκρισιν μετὰ τοῦ Χρήστου Μακρυστάθη ἀπὸ Μύτικα τῆς Ἀκαρνανίας...»⁶⁴.

Τὸ «ὅχι μὲ ἀφθονίαν» γράφηκε γιατί ὀργιάζαν οἱ διαδόσεις γιὰ τοὺς κατατρεγμένους καπετάνιους:

«Ακοῦεται ἀπὸ πολλὰς θεαταίας πηγὰς ὅτι ὁ Δ. Τζέλιος, ὅστις ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς μερίστην πενίαν, ἀπὸ τινος καιροῦ ἔστειλεν εἰς τὴν οἰκογενεὶάν του κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σημαντικὰς ποσότητες καὶ αὐτὸς ζῇ εἰς μεγάλην ἀφθονίαν καὶ τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του βοηθοῦνται καὶ υποστηρίζονται ἔξωθεν.

Ὁ Ν. Ζέρβας ἔστειλε νεωστὶ τὸν ὑπηρετήν του εἰς Ἀγρίνιον διὰ νὰ τοῦ πάρῃ ἐντεῦθεν τὰ καλύτερά του φορέματα, τὸ ὅποιον ἐπέτυχε χωρὶς δυσκολίαν καὶ τοῦτο γίνεται φανερόν ὅτι οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν ἀνταρτῶν διατηροῦσι μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ πιθανῶς μὲ τοὺς παλαιούς συντρόφους των συχνὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι οὔτε ἐμποδίζονται οὔτε ἐπαγρυπνοῦνται ἀπὸ τὰς ἀρχάς.

Ὅθεν θέλουν δοθῇ διαταγαὶ εἰς τοὺς Διοικητὰς καὶ τὴν Χωροφυλακὴν νὰ ἐπαγρυπνῶσιν αὐστηρῶς καὶ νὰ ἐξετάσωσιν ἀκριβῶς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τὰ δικαστήρια τοὺς ἀποδόχους τούτων...»⁶⁵.

Ἀκόμα διάταξαν τὰ Ἀνάκτορα «νὰ παραγγεῖλθῇ ὁ Εἰσαγγελεὺς τοῦ Μεσολογίου νὰ κρατήσῃ ὑπὸ φυλάκειν τὸν Θωμᾶν Πανταζῆν, σύρων αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου ὡς κλεπταποδόχου τῶν ἀποστατῶν. Προσέτι νὰ ἐξετάσῃ διὰ τὰς περαιτέρω σχέσεις τοῦ Δήμου Τζελίου καὶ Ν. Ζέρβα, ἐνεργῶν τὰ ἴδια καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνεργῶν του»⁶⁶.

Καὶ ὁ Εἰσαγγελεὺς Μεσολογίου ἀναφέρει σχετικὰ τὰ ἑξῆς:

Ἐν Μεσολογίῳ
τῇ 10 Νοεμβρίου 1836
Πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης
Βασιλικὴν Γραμματείαν τῆς Ἐπικρατείας
Περὶ τῶν ἀρχιστασιαστῶν Δήμου Τζελίου,
Νικολάου Ζέρβα καὶ Σωτήρη Στράτου.

Κατὰ τὰς ὁποίας ἔλαβε τελευταία ἐπιστήμιους πληροφορίας περὶ τῶν ἀποκεκηρυγμένων⁶⁷ ἀρχιστασιαστῶν, σπεύδει ὁ ὑποφαινόμενος ν' ἀνακοινώσῃ πρὸς τὴν Σ. Γραμματείαν ὅτι ὁ μὲν Δῆμος Τζέλιος διαμένει εἰσέτι εἰς Ἀγίαν Μαύραν ζῶν ἐνδεέστατα καὶ βοηθούμενος εἰς τὰς πρὸς διαίτησιν ἀνάγκας αὐτοῦ παρὰ τῶν κατοίκων. Ὁ δὲ Νικόλαος Ζέρβας μεταβάς εἰς Κέρκυραν εὐρίσκειται ἐκεῖσε, ἐλπίζων, καθ' ὃ λέγει νὰ ἐπιτύχῃ τῆς ἀφέσεως παρὰ τῆς Α.Μ., ἂν διέλθῃ ἀπὸ τὴν νῆσον ἐκείνην, διὰ τῆς Ἴονικῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὁ Σωτήρης Στράτος μένει εἰς Ἀσπρόποταμον δανειζόμενος χρήματα διὰ νὰ δυνήθῃ φιλοδορῶν νὰ ὀνομασθῇ καπετάνιος τῶν Ἀγράφων ἀπὸ τὸν δεξιὴν Ἐμὴν Παζά.

Εὐπειθέστατος

Ὁ παρὰ τοῖς ἐνταῦθα ἐκτάκτοις Στρατοδίκαις

Εἰσαγγελεὺς

Μ. Κασσιέρης»⁶⁸.

64. ΓΑΚ, 'ΟΘ. 'Εσωτ. Φ 174.

65. ΓΑΚ, 'ΟΘ. 'Εσωτ. Φ 174, 14/26.9.1836.

66. ΓΑΚ, 'ΟΘ. 'Εσωτ. Φ 174, 21.9/3.10.1836. Ἡ Καγγελαρία γνωστοποιοῦσε μ' ἄλλα καὶ στὸ Ἐργασίον Στρατιωτικῶν τὴν διαταγὴν τῆς αὐτῆς «ὅπως διατάξῃ ἰδιαιτέρως τὸν Τζαβέλιαν, Τζόγχαν καὶ Φαρμαζάκην».

67. Οἱ Στέλιος Ζέρβας εἶχαν ἀποκηρυχθεῖ ἀπὸ τὸν Ὅθωνα, τὴν 16/28.2.1836, καὶ ἀργότερα προσδιορίστηκε ποσὸ γιὰ τὸν καθένα 3.000 δραχμῆς, γιὰ ὅποιον τοὺς ἔπαινε. Βλ. Κ α σ ο μ ο ὕ λ η, Ἡμερολόγιο, Ἐπιμ. Ἐμμ. Πρωτοψάλτη, ἈΘ. 1968, σ. 156—7.

68. ΓΑΚ, 'ΟΘ. 'Εσωτ. Φ 174.

Σε προηγούμενη σχετική αναφορά του ὁ Κασσιέρης ἔγραφε κι αὐτά: «Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος Μαλανδρῆς εἶδε τὸν Δῆμιον Τζέλιον καὶ Ν. Ζέρβαν ὁμιλοῦντας εἰς τὸ Ὑγειονομεῖον τῆς Ἀγίας Μαύρας, ὅταν ὁ τελευταῖος ἐφθασεν ἐκεῖσε, ὦν εἰς κάθαρσιν, καὶ ἐνῶ ἐπῆγον διάφοροι ἐκ τῶν ἐν Ἀγίᾳ Μαύρᾳ νὰ ἰδῶσιν αὐτόν, ἐπῆγε καὶ ὁ Θωμᾶς Πανταζῆς, ὅστις εὐρισκόμενος πρὸ τινων ἡμερῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν ἐκείνην νῆσον ἐπέστρεψε τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πλαγιά, πλησιάζας δ' ἀμφοτέρους ὁμίλησε μετὰ τοῦ Δῆμιου Τζέλιου καὶ ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ τελευταίου τούτου δὲν ἤκουσεν ἄλλο ὁ μάρτυς Μαλανδρῆς εἰμὴ παράπονα γενικά καὶ ἀφηρημένα ἐναντίον ἄλλων ἀορίστων ἀτόμων, ἐξαιτίας τῶν ὁποίων, ὡς ἔλεγεν, ἐγκατέλειψαν αὐτὸς τε καὶ ὁ Ν. Ζέρβας τοὺς θαμνοὺς των, οἱ ἄλλοι ἀπολαμβάνουσι μισθοὺς χωρὶς νὰ στείλωσι καὶ πρὸς αὐτοὺς μέρος διὰ νὰ ζῶσιν»⁶⁹.

Πραγματικὰ οἱ Ζέρβας - Τσέλιος εἶχαν προαχθεῖ σὲ τετράρχες⁷⁰ μόλις δέκα μέρες πρὶν κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν, δηλ. στὸ μεγαλύτερο θαθιὸ πού παραχώρησαν τότε σὲ Ἑλλήνες ἀξιωματικούς οἱ Βαβαιοί. Μᾶλλον ὅμως δὲν γνώριζαν τίς προαγωγές τους, γιατί ἂν ξέραμε πῶς τίς γνώριζαν καὶ παρόλα αὐτὰ κήρυξαν τὴν Ἐπανάστασίν τους ὡς πρωτοστάτες, θὰ τοὺς ἀναγνωρίζαμε ἀκόμα πὺς μεγάλη τιμὴ. Ὅπωςδὴποτε σήμερα δυστυχοῦν πολὺ καὶ τοὺς κατηγοροῦν καὶ τοὺς κατατρέχουν ἀνέλεγκτα σχεδὸν οἱ πάντες. Οὕτε καὶ στὰ Ἰόνια νησιά, ὅπου βρίσκονται, ὁ Τσέλιος ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη ἕως Μάη πιθανῶς, σὰν Ἰόνιος, γιατί γεννήθηκε στὸ Μεγανήσι, καὶ ὁ Ζέρβας χάρις στὸν Ἠπειρώτη Τζάντο πού ἐγγυήθηκε, ἴσως ἀπὸ τὸν Αὐγούστο. Οὕτε καὶ μέσα σὲ πολλὴ δυστυχία δὲ βρίσκουν λίγη παρηγοριά κι ἡσυχία.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Εἰσαγγελέας τοῦ Στρατοδικείου Κασσιέρης ἀναφέρει τὰ ὡς ἄνω καθαρά καὶ ὅτι ὁ Θωμᾶς Πανταζῆς δὲν θεωρεῖται φίλος τοῦ Ζέρβα» καὶ ὅτι εἶναι μᾶλλον ἄθωος, ὁ Πάνος Ράγκος ὡς Ἐπαρχὸς Τριχωνίας στρέφεται σαφῶς κατὰ τοῦ τετράρχη Γιώργη Κίτσου κ.ἄ.:

«Ἐν Ἀγρινίῳ
τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1836
Περὶ τοῦ Ν. Ζέρβα κλπ.

Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Βασιλικῇ
Γραμματείᾳ τῆς Ἐπικρατείας

Ἐπιστῆσας τὴν μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 12268 διαταγὴν τῆς Β. Γραμματείας ἐπροσπάθησα μὲ κάθε τρόπον διὰ νὰ ἀποκαλύψω τόσον περὶ τῶν φορεμάτων τοῦ Ν. Ζέρβα καθὼς καὶ περὶ πάσης ἄλλης σχέσεώς του μὲ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλὰ τίποτε θετικὸν δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἐξιχνιάσω μὲ ψηλαφητὴν ἀποδείξιν.

Εἶναι δύσκολον λοιπὸν διὰ τῶν νομίμων μέσων καὶ ἀποδείξεων νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὰ δικαστήρια ὅσοι τυχόν πλαγίως ἢ ἄλλως πῶς ἀνταποκρίνονται μὲ τοὺς. Ἄλλ' ὅσον ἄχρι τοῦδε δὲν ἐκατωρθώθη τοῦτο, διότι καὶ αὐτῆς τῆς χωροφυλακῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡδύνατό τις νὰ λάθῃ συνδρομήν, ἢ ἀστυνομικὴ ἐπαγρύπνησις εἶναι νεκρωμένη καὶ δὲν ἔχει ὡς ὁδηγὸν ἱκανὸν καὶ δραστήριον, ἄλλο τόσον αἱ ὑποψαί μου αὐξάνουν ὅτι ἀκολουθεῖ μία ταιαυτὴ συνεννόησις διὰ τὸν συγγενικὸν δεσμὸν μεταξὺ ἴσως ἐξ αὐτῶν τῶν κατεχόντων δημόσιον θέσιν πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἐμπιστοσύνην. Ἐπειδὴ ὅταν τόσον προφανῶς καὶ ἀναρρυθρίστως ἀξιωματικοὶ τῆς Κυβερνήσεως ὑπερασπίζονται ὡς καὶ τὰ ἄψυχα ὄντα τῶν ἀποκηρυγμένων ἀποστατῶν, ὅποیان ἄλλην συνεννόησιν δὲν κάμνουν ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῶν αἱ συγγενικά των σχέσεις καὶ οἱ ὁμόφρονες παλαιοὶ σύντροφοί των, καὶ μὲ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πρώτους συντρόφος των οἱ ὅποιοι, ἂν καὶ κατῆλθον εἰς τὴν μετάνοιαν, δὲν παύουν συχνὰ νὰ συγκοινωνοῦν μὲ ἄλλας ἐπαρχίας. Δικαιοὶ τὰς ὑποψίας μου ταύτας ἡ πρὸ

69. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 31.10.1836.

70. ΓΑΚ, ὉΘ. Στφ. ΜΑ, Φ 421, 23.1/4.2.1836.

ήμερων αναχώρησις τοῦ Κώστα Μαλάμου, ὅστις ἐνῶ διὰ Βονίτζης ὑπῆλθεν εἰς Ἀγρίν Μαύραν, ἐπανήλθε πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐκείθεν καὶ μετέβη εἰς Μεσολόγγι.

Διὰ τὴν παύσιν ὅθεν πᾶσα μεταξὺ τούτων σχέσις καὶ τὰ ματαιώθη πᾶν ἐνδεχόμενον σχέδιον αὐτῶν, κρίνω ἀναγκαίαν τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν ἀπὸ τὰ ἐνταῦθα καὶ τῶν οἰκογενειῶν των καθὼς καὶ παντὸς ἄλλου ἀπὸ τὸν ὅποιον ἢ ἀρχὴ ἡμιπορεῖ νὰ λάβῃ ὑποψίας.

Εὐπειθέστατος
Ὁ Διοικητὴς Τριχωνίας
(Τ.Σ.) Πάνος Ράγκος⁷¹.

Μέχρι τότε, ἐνῶ ἤδη τοῦ Δημοστολείου ἡ οἰκογένεια δυστυχοῦσε ἀπροστάτευτη καὶ τὸ σπίτι του στὸ Ἀγρίνιο εἶχε λεηλατηθεῖ ἀπὸ τὰ λεγόμενα βασιλικά στρατεύματα, τοῦ Ν. Ζέρβα ἡ οἰκογένεια εἶχε κάποια προστασία, ὅχι τόσο ἀπὸ τὸ βασιλικὸ ἀδερφό του Διαμάντη Ζέρβα, ὅσο ἀπὸ τὸν πεθερὸ του Γιώργη Κίτσο. Ἀπὸ τώρα καὶ πέρα τὰ πράγματα δυσκολεύουν πολὺ, ὅχι μόνο γιὰ τὴν οἰκογένειά του, μὰ καὶ γιὰ τὸν πεθερὸ του, ὅπως γίνεται φανερό ἀπὸ τὰ τρία ἀκόλουθα ἔγγραφα⁷² τῆς Καγγελαρίας:

1. «Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν
Περὶ τοῦ Νικολάου Ζέρβα.

Ὅθων κλπ.

Κατὰ ἀναφορὰν τῆς Γραμματείας τῶν Ἑσωτερικῶν τῶν 5/17 Νοεμβρίου 1836 περὶ τῆς σημειουμένης ὑποθέσεως, ὁ φαλαγγίτης Γ'. Κίτσος, πενθερὸς τοῦ Νικολάου Ζέρβα ἀντεστάθη εἰς τὴν κατάσχεσιν τῆς διὰ στρατιώτου προσδιορισθείσης οἰκίας τοῦ ἀργηγροῦ τούτου τῶν ἀποστατῶν ἐπὶ προφάσει τοῦ ὅτι ἐνοικίασεν αὐτὴν εἰς ἰδίαν χρῆσιν.

Ἡ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ἐντέλλεται κατ' ἐπανάληψιν νὰ δηλώσῃ ἀνίσως αἱ τετραρχαί τῆς φαλαγγος τοῦ Ἀγρινίου δὲν ἡμιποροῦσαν νὰ τοποθετηθοῦν ἀλλέως πως, ἢ τουλάχιστον ὁ Κίτσος νὰ διορισθῇ ἀλλαχόσε, 9/21.11.1836».

2. Πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν
Περὶ τοῦ Νικολάου Ζέρβα.

Ἐπὶ τῇ ἀναφορᾷ τῶν 5/17 Νοεμβρίου τρ. ἔτους περὶ τῆς σημειουμένης ὑποθέσεως, διατάσσεται ἡ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν νὰ ὑποκινήσῃ καὶ πάλιν τὴν περὶ μεταθέσεως τῆς οἰκογενείας τοῦ Ζέρβα καὶ τῶν ὁπαδῶν του ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιον, ἀφοῦ ἐκδοθῇ ὁ Νόμος περὶ εὐθύνης τῶν δήμων ἕνεκα τῶν ληστειῶν. Ἐν τούτῳ ὁ Διοικητὴς* θέλει συνεννοηθῇ μὲ τὴν ἀρχηγίαν τῆς εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη σταθμενούσης Χωροφυλακῆς διὰ νὰ ἐπιτηρῶνται αὐστηρὰ ὅλα τὰ άτομα, ὅσα εἶναι ἐν ὑποψίᾳ ὅτι συνεννοοῦνται μὲ τὸν πρωταποστάτην ἐκεῖνον.

Παρεκτὸς τούτου, πρέπει νὰ εἰδοποιηθοῦν ἔτι ἅπαξ αἱ παράλαι ἀρχαὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος περὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς τεθείσης διὰ τὴν κεφαλὴν* τοῦ Νικολάου Ζέρβα καὶ περὶ τῆς πιθανῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἀπὸ τὰ χῶματα τῶν Ἰονικῶν νήσων.

Καινοπ. εἰς τὴν Γραμμ. τῶν Ναυτικῶν, διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου ὅλα τὰ πλοῖα τῆς μοίρας τοῦ Πλοιάρχου Κανάρη (ἀπὸ τὸ σημεῖον ἀρχίζοντα) καὶ προσκαλοῦσα αὐτὰ διὰ νὰ ἐπαγρυπνώσι.

71. ΓΑΚ, Ὅθ. Ἑσωτ. Φ 174. Ηρ6λ. καὶ Α. Μ ι τ ἄ κ η. Γεωργιὸς Κίτσος, ἀνάτυπο ἀπὸ τῆ «Ηπειρωτικῇ Ἑστία» (Θεσσ., 1981), σ. 34—37.

72. ΓΑΚ, Ὅθ. Ἑσωτ. Φ 174.

* Διοικητὴς = Πάνος Ράγκος.

* «κεφαλὴν» = τὸ ἐπισηρηνυμένο κεφάλι τοῦ Ν. Ζέρβα μὲ 3.000 δραχμῆς, πολὺ μεγάλο ποσὸ γιὰ ὅποιον τὸ πῆγαινε στοὺς Βαβάρους, μὰ καὶ ἐξευτελισμένο τίμημα γιὰ ἓνα τόσο ἄθιο ἥρωα καὶ Δημοκράτη Ἑλληνα.

Κονοπ. εἰς τὴν Γραιμ. τῶν Στρατιωτικῶν, περὶ τῆς Χοροφυλακῆς καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη σταθμευόντων στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων.

Κοιν. ὁμοίως εἰς τὴν Γραιμ. τῶν Οἰκονομικῶν περὶ τῶν κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη τελωνειακῶν ἄρῶν. 9/21.11.1836».

3. «Πρὸς τὴν Γραιμ. τῶν Ἑσωτερικῶν

Περὶ τῶν ληστῶν τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας
"Οθων κλπ.

Ἡ ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Γραιμιατεία διατάσσεται ἐν τῇ παρόντι, ἐπὶ τῇ δάσει τοῦ ἄρθρ. 23 τοῦ νόμου τῶν 10/22 Νοεμ. παρελθόντος ἔτους τοῦ ἀφορῶντος τὴν εὐθύνην τῶν δόμων ὡς πρὸς τὰς ληστείας, νὰ λάβῃ χωρὶς ἀναβολὴν τὸ μέτρον, ὥστε ὅλη ἡ περιουσία τῶν ἀποδημιούντων ἢ περιφερομένων ἀτόμων τῶν μεθεξάντων εἰς τὰ ἀποστατικά καὶ ληστρικά κινήματα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος νὰ τεθῶν τὸ συντομώτερον ὑπὸ μεσέγγυον καὶ κατ' ἐξῆρσιν ἢ περιουσία τοῦ Σωτήρη Στράτου, Δήμου Τζέλιο, Νικολάου Ζέρβα καὶ τῶν λοιπῶν.

Καὶ τὸ μὲν ληψιθρόμιον μέτρον θέλει μᾶς γνωστοποιηθῇ εὐθὺς, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ἐντὸς τεσσάρων ἐβδομαδῶν. Κοινοπ. εἰς τὴν Γραιμ. τῆς Δικαιοσύνης. 25.1./6.2.1836».

ζ'. Μιὰ ἐπιστολὴ ἐλέους στὸν "Οθωνα

Εἶναι ἀπίστευτο τὸ πόσο ἄπονα καὶ ἀπάνθρωπα καταπρέχτηκαν οἱ οἰκογένειες τῶν πρωτεπανστατῶν τοῦ 1836 κατὰ τὰ ἀνθελληνικά ἐκεῖνα χρόνια τῆς θαβαρακρατίας. Ἀρκεῖ νὰ λάβοιμε παραδειγματικά ὑπόψη τὴν οἰκογένεια τοῦ Δημοστέλιου, ποὺ σχεδὸν ξεκληρίστηκε, ἀφοῦ τρία τουλάχιστο ἀγοράκια του Ξυπόλητα, γυμνά, ἄσπιστα καὶ ἄσιτα πέθαναν⁷³ καὶ κάποια γλύτωσαν ἀπὸ κάποιες δειλὲς προστασίες, ὁπότε ὁ τραγικὸς πατέρας, ὁ πιὸ καθάριος "Ελληνας πατριώτης καὶ ἄγυρτος ἀγωνιστὴς τοῦ 1821, ὁ μόνος ἀπροσκύνητος μεγαλοκαπετάνιος ποὺ κρατοῦσε μαχόμενος μ' ἄπειρα τούρκικα ἀσκήρια στὴν Ἑσπερία Στερεὰ τῇ λαμπράδᾳ τῆς λευτεριάς ἄσθεστη μέσα στὰ μαῦρα σκότη γενικοῦ προσκυνημοῦ, δίχως νὰ χάνηται ἀπὸ τίς ἄφθονες δελεαστικὲς ἀριματολικὲς προσφορὰς τῶν Τούρκων, ὁ πιὸ περήφανος πολέμαρχος, ταπεινώθηκε καὶ γονάτισε γιὰ ἔλεος στὸν "Οθωνα γιὰ χάρι τῶν ἁμοιῶν καὶ ἀπάνθρωπα καταπρεγμένων παιδιῶν του. Ἀνάλογα ἀναγκάζεται νὰ κάνει καὶ ὁ Ζέρβας:

«Βασιλεῦ!

Ἰδοὺ εἰς τοὺς πόδας σας "Ελλήν πλήρης σημείων, τὰ ὁποῖα ἐντετυπωμένα τοῦ ἔμειναν ἀπὸ τὰς πληγὰς ἃς πολεμῶν ἀπέκτησεν εἰς μάχαι, τὰς ὁποίας ἐμέθεξε σκοπεύων τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους του ἀπὸ τὸν τυραννικὸν ζυγὸν καὶ τὴν σύστασιν τοῦ ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην προστασίαν τῆς Ὑμετέρας Μεγαλειότητος.

Ἰδοὺ ἔμπροσθέν σας "Ελλήν γονυπετής, ὅστις εἰς μάτην ἀναζητεῖ τὴν γλυκυτάτην παρηγορίαν τῶν συγγενῶν του, ἐνῶ αὐτοὶ εὐτυχιστέρως παρ' αὐτὸν ἔπесαν πολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς Πατρίδος. Ὁ "Ελλήν οὗτος καταλειμμένος, πλανώμενος ἔσθην κακεῖσε, εὐρίσκει εἰς τὰ δάση ἡτυχίαν, φοβούμενος τὴν ἱρίαν ὑπαρξίν του, ἥτις δύναται νὰ τοῦ ἀραιρευθῇ διὰ χειρὸς ληστῶν*, ὑπαρξίν, τὴν ὁποίαν κατεφρόνησε εἰς τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα καὶ εἰς τοὺς κινδύνους τῆς δόξης.

Καὶ διατὶ ὅλα ταῦτα, ὦ Βασιλεῦ; Διότι ὑπέπεσεν εἰς ἐλάττωμα, ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης ψαθυρότητος*, ἐκφράζων τὴν λύπην του εἰς τὸ νὰ βλέπῃ τοὺς συνεθνεῖς του,

73. Δ. Μιτάκη, Τὰ τρα Τσελιόπουλα, «Στερεὰ Ἑλλάς» (1978), σ. 104—105.

* λ η σ τ έ ς, ἐννοεῖ ἐκείνους ποὺ ἐπιδίωξαν νὰ τοῦ πάρουν τὸ κεφάλι γιὰ νὰ πάρουν τίς ψ α θ υ ρ ό τ η ς = χαλαρότης, ἑλλειψη συνεκτικότητος.

οἷτινες τὰ πάντα ἐθυσίασαν διὰ τὴν στερέωσιν τῆς κυβερνήσεώς των ἐπέχοντες δευτέρου τύπου* ἐκείνου τῶν ξένων.

Ὁ ρηθεὶς Ἕλληνας, Βασιλεῦ, εἶναι ὁ ταπεινὸς Νικόλαος Ζέρβας, ὅστις καταφυγὼν εἰς τὴν φιλόξενον ταύτην γῆν πρὸ ὀλίγου διατρίβει εἰς μακρινὴν ἐξοχήν. Ἰννορίζων ὅτι ἡ τριμυρία σας, συνωδευμένη ἀπὸ ἐκείνην τῆς Βασιλείσεως, ἤτις οὐρανόθεν ἐκλέχθη σύζυγός σας, θέλετε, διὰ τῆς αἰδεσίμου παρουσίας σας, ἡδύνη τὸ ἐλληνικὸν τοῦτο χώμα. Ἐπὶ τούτου σας ἐπρόσμενε ἐδῶ, ἵνα ἱκετεύσῃ ἐκ μέρους σας φίλων-θροωπίαν, συγχώρησιν, χάριν.

Ἐὰν τούτων ἔσφαλε, τὸ ὅποιον ὡς Ἕλληνας καὶ στρατιώτης δὲν ἀρνείται, τὸ σφάλμα του δὲν ἡμιπορεῖ νὰ θεωρηθῇ παρὰ ὡς στιγμαῖον καὶ δὲν δύναται νὰ μηδενώσῃ τὴν περασμένην διαγωγὴν τοῦ Ζέρβα καὶ τὰς παρελθούσας κινδυνώδεις ὑπερηρεσίας του.

Δὲν συνένευσε ὁ Ζέρβας εἰς τὰς ὁρέξεις τῶν τοῦ πολέμου συντρόφων του εἰς τὸ νὰ ὑπογράψῃ τὴν χάρτην, δι' οὗ ἐπροβάλλετο ἡ παραχώρησις τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὰς Ὀθωμανικὰς χεῖρας. Οὗτος ὡς πιστὸς Ἕλληνας ἀντεστάθη καὶ ἡμιπόδισε* νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐχθρῶν ἡ ἐνδοξὸς αὕτη γῆ, τὴν ὁποίαν ἐστόλισσε γενόμενος Κόμης τῆς, καὶ οὕτως ἀπέφυγε τὴν ἀνυπερβλήτον δυστυχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελε ὑπόκειται τὸ ἔθνος, ἐνῶ ἐμβαίνων ἐν Μεσολογγίῳ ὁ Κιουταχῆς (θα) ἐφέρετο εἰς Πελοπόννησον καὶ (θα) ἠγώνετο μὲ τὸν Ἱμπραήμ πασά.

Ἄνευ τοῦ Ζέρβα, ὦ Βασιλεῦ, ὅλο τὸ στράτευμα κατατρεχόμενον ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς ἤθελε πνιγῇ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς ὁ Στρατάρχης Βεκαργέρ* τὸ διαμαρτυρεῖ.

Ὁ Ζέρβας ἀποδεικνύων εἰς τὸ στράτευμά του τὴν σταθεράν το ἑλληνικὴν νίκην ἢ τοῦ θανάτου ἐναντιούμενος εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐμψύχωσε τοὺς ἐτέρους πολεμιστὰς μεθ' ὧν ἐνίκησε λαμβάνων λάφυρα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοὺς ἐκλεκτοτέρους 47 ἵππους των.

Διὰ προσταγῆς τοῦ Στρατάρχου Βεκαργέρ* ὁ Ζέρβας ἐπολιόρκησε καὶ εἰσῆλθεν

* δ ε ὕ τ ε ρ ο υ τ ὕ π ο υ, οἱ Ἕλληνες στὴν Ἑλλάδα λογίζονταν σὲ δεύτερη κατηγορία ἀνθρώποι συσχετιζὰ μὲ τοὺς ξένους.

* ἀ ν τ ε σ τ ἄ θ η κ α ἰ ἡ μ π ὀ δ ι σ ε. Ἐπικαλεῖται γεγονότα πού ὁ Σπηλιᾶδης θὰ ἱστορήσῃ ἀργότερα, βλ. κεφ. β'. Θὰ λέγαμε ὅτι τὸ Μεσολόγγι σώθηκε ἀπὸ βέβαια παράδοση τὸν Ἰούλιον τοῦ 1825, κυρίως χάρις στοὺς Καραϊσκάκη - Γιώργη Κίτσο - Ζέρβα. Ὁ πρῶτος μὲ τὴν ἐντυπωσιακὴν παρουσίαν του ἔξω καὶ τὴν νυχτερινὴν ἐφοδὸν του εἰς τὸν στρατόπεδον τοῦ Κιουταχῆ ἐμψύχωσε ἀποφασιστικά. Ὁ δεύτερος γιατί μ' ἐπιδέξιο χειρισμὸ καὶ χρηματικὴ συμβολή συγκράτησε τοὺς κλονισμένους ἢ δειλασμένους ὀπλαρχηγούς. Καὶ ὁ Ζέρβας συντέλεσε μὲ τὴν δυναμικὴν του παρέμβαση.

* Β ε κ α ρ γ έ ρ. Τὰ πράγματα δὲν ἀφήνουν ἀμφιβολία πὺς πρόκειται γιὰ τὸν Ἀρχιστρατάρχη Τούρτες, ἀφοῦ εἶδε ἀπὸ τὸ πλοῖο καὶ θαύμασε τὸ Ζέρβα στο Φάληρον νὰ συγκροτεῖ ἀπὸ τὰ κοσμοκαλάσματα στρατὸ καὶ ν' ἀναχατίζει ἀποτελεσματικὰ τὶς ἐχθρικές ἐπιθέσεις* Ὁ ἴδιος ἐπίσης πρόσταξε νὰ πολιορκηθῇ ἡ Βόνιτσα καὶ θὰ μπορούσε νὰ μαρτυρήσῃ κατὰ τὴν κατάληξιν τῆς τὴν ἀνδραγαθία τοῦ Ζέρβα. Ἄν δὲν εἶχαμε τὰ πραγματικὰ αὐτὰ δεδομένα, ἀλλήμονο, δὲ θὰ μπορούσαμε ἀπὸ τὸ γραμματικὸν τύπον νὰ μαντέψομε τὸ Β ε κ α ρ γ έ ρ! Πιθανῶς ἐδῶ προτινέμενος τὸ μικρὸ ὄνομα R i c h a r d. Τὸ R. ἴσως ἐκλήφθηκε ὡς Β πού ξενικὰ προσφέρεται μπ καὶ οἱ λόγιοί μας τὸ ἐξελλήνισαν β (πρὸβλ. Βαρθόλμη, ἀντὶ Μπαρθ - Βότσαρη, ἀντὶ Μπότσα). Κάποτε στὸ περ. «Στερεὰ Ἑλλάς» (1074, σ. 229) ὑποσημειώσαμε: «Παρατηρητέα ἡ παραποίηση τοῦ ἐπώνυμου τοῦ Ἀρχιστρατάρχου. Συνήθως τὸ πρόσθεσαν Τ ζ ο ὕ ρ τ ζ, ὁπότε ἐδῶ συγχύσθηκε μὲ τὸ G e o r g e καὶ ἐξελλήνιστηκε Γ ε ὠ ρ γ ι ο ς! Ἐπειδὴ τὸ ὀρθὸ εἶναι C h u r c h (Τσέρτς ἢ καταχρηστικὰ Τσώρτς) μὲ τὴν ἔννοια τοῦτῃ ἔπρεπε νὰ μετα-

εις τὴν Βόνιτζαν ὡς ὁ αὐτὸς Στρατάρχης διαμαρτυρῶν ἡμπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ θεβαιώσῃ καὶ περὶ ἄλλων ἐπιχειρήσεων καὶ εἰς τὴν Καρπένησον, ὅπου ἐφονεύθη ὁ Μάρκος, καὶ ἄλλας προσέτι οἵτινες εἶναι πολλὰ γνωστὰ καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὰς διηγείται.

Εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Μακρυνόρου, ἐνῶ οἱ ἄλλοι Στρατάρχαι* δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑπάγουν, ὁ μόνος* Ζέρβας ἐπροσφέρθη ἐτοιμος ν' ἀπαντήσῃ τὸν κίνδυνον, καὶ διερχόμενος ὠρμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ ἐχθροί, τοὺς ὁποίους βοηθούμενος ἀπὸ τὴν θείαν Πρόνοιαν ἐνίκησε καὶ κατεδάφησε, λαμβάνων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του, τὰς θέσεις καὶ τὰ φρούρια τῆς Ἐπάκτου* καὶ τοῦ Μεσολογγίου ἄχρι Μακρυνόρου.

Τὰ μεγάλα ταῦτα κατορθώματα τοῦ Ζέρβα δὲν ἡμποροῦν νὰ ἐξαλειφθῶσι ἀπὸ τὴν μνήμην ἐνὸς Βασιλέως, ὅστις λαμπρῶς ἐπιστρέφων εἰς τὸ ἐνδοξον Βασίλειόν του θέλει ἐκφράσῃ ἐτι πλεῖον τὴν Δικαιοσύνην του, ἵνα ἐμψυχώσῃ τὸν λαόν του, ὅστις ὑπὸ τὴν αἰγίδα του αἰσθάνεται τὸ εὐτυχέστερον ἀποδοχόμενον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἀσύγκριτος διαφορά, ἥτις περὶ μετὰ τῆς προστασίας τοῦ Βασιλέως τῶν καὶ τοῦ ζυγοῦ τῶν ἐχθρῶν τῆς Χριστιανοσύνης, ὑπὸ τῆς τυραννίας τῶν ὁσίων τετραχασίους χρόνους ἀνεστέναξε.

Υπάρχει τις, ὃ Βασιλεῦ, ὅστις ἐπιθυμεῖ, ὥστε ὁ Ζέρβας νὰ τελειώσῃ τὰς ἡμέρας του εἰς φρικτὴν ἐξορίαν χωρὶς ν' ἀξιώσῃ νὰ θεωρήσῃ ἐκ νέου τὸ ἱερὸν ἔδαφος τῆς πατρίδος του, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁποίας μὲ τὸ σῶμα του ἐσυντρεξε. Naί, Βασιλεῦ, ἡ ζηλοτυπία καὶ ὁ φθόνος παντοῦ ὑπάρχει. Ἐκείνοι, οἵτινες ἐστάθισαν μακρὰν ἀπὸ τοῦ κινδύνου, οἵτινες ἐπροτίμησαν δειλὴν ὑπαρξίν παρὰ ἐνδοξον θάνατον, μὴ ὅλον ὅτι αἰσθάνονται ὅτι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Ζέρβα εἶναι ἄξιαι ἀνταμειδῆς καὶ θραβεῖων, ἐπιθυμοῦσι τὴν ἀπώλειάν του. Ἀλλ' ἡ Ὑμετέρα Μεγαλειότης, ἥτις δὲν συμβουλεύεται παρὰ μὲ τὴν συνειδησίην της, ἥτις ἐλευθέρως καὶ ἀπροσωπολήπτως κρίνει, ἡ Ὑμετέρα Σεμνότης, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ θεία δύναμις τῆς χάριτος ὑπάρχει, θέλει γενναίως μεταχειρισθῇ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν εἰς βοήθειαν ἐνὸς πολεμιστοῦ, ὅστις ὁμολογεῖ τὸ σφάλμα του καὶ ἱκετεύει εὐσπλαχνίαν καὶ συγχώρησιν, ἵνα εἰς τὴν γῆν τῶν προγόνων του ἐπιστρέψῃ.

N. Ζέρβας».

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτῃ δὲν φέρνει χρονολογίαν, ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι γράφηκε τὸ Γενάρη τοῦ 1837, ὅταν νιόπαντρος ὁ Ὅθωνας μὲ τὴν Ἀνναλίαν γύρισαν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ πέρασαν ἀπὸ τὴν Ἰόνιον πολιτείαν γιὰ νὰ φτάσουν στὴς 2 Φλεβάρη στὸν Πειραιά. Στὴς 5/17 Μάρτη διαβιβάσθηκε «Πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Γραμματεῖαν διὰ τὴν ἀναφέρει»⁷⁴ καὶ κατάντησε τὸν ἐπόμενον Μάρτη νὰ βγαί ἀρνητικὴ ἀπόφασις: «Ὅθων κλπ. Ἐπὶ τῇ ἀναφορᾷ τῆς Ἡμετέρας ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματείας ἀπὸ 4/16 Φεβρουαρίου τ.ε. ἀποκρινόμεθα ὅτι κατὰ τὸ παρὸν δὲν εὐαρεστούμεθα νὰ ἐγκρίνομεν εἰς τὸν ἀρχιστασιαστὴν Νικόλαον Ζέρβαν τὴν παρ' αὐτοῦ ζητηθεῖσαν χάριν»⁷⁵. Πιθανῶς χάρις δόθηκε καὶ σ' αὐτὸν τὸ 1841 ποὺ δόθηκε καὶ στὸν

φραστεῖ «Ε κ κ λ η σ ί α!», Ἄπ' αὐτὰ καταλαβαίνει κανεὶς πόσο δύσκολη καὶ ἐπιπονη ἀποβαίνει κάποτε ἡ ἀναδίφηση, ἀφοῦ μὴ παρᾶξενη ἢ δυσανάγνωστη λέξη μπορεῖ νὰ ὀλοχληθῇ μέρα ἢ καὶ νύχτα μαζὶ ἰτοῦ μελετητῇ.

- * Σ τ ο α τ ὰ ρ χ α ι . Ἀσφαλῶς ἐδῶ ἀναφέρεται σὲ στρατηγούς, λεκτικὴ παρατηρία.
- * μ ὁ ν ο ς . Ἀποτελεῖ ἀνακρίβεια. Στὸ Μακρυνόρος μαζὶ πῆγε καὶ ὁ Τσέλιος τὸ ἴδιο ἐπικίνδυνα μπροστά, ποῦ ἦταν καὶ ἀνώτερος βαθμολογικά τοῦ Ζέρβα. Ἀλλὰ φανερὰ ὁ γραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς δὲ μποροῦσε ν' ἀναφέρει καὶ δεῦτερο ἐξόριστο καὶ ἐπικηρυγμένο.
- * Ἐ π α κ τ ο ς = Ναύπακτος. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ γραφεὺς ἀποδίδει μὲ φανερὴ ὑπερβολὴ τὰ λόγια τοῦ Ζέρβα.

74. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, ἡ σημείωσις ἔγινε πάνω στὴν ἐπιστολὴ.

75. ΓΑΚ, ὉΘ. Ἐσωτ. Φ 174, 2/14.3.1838.

Τσέλιο. "Όποτε όμως κι αν γύρισε στο ελληνικό κράτος ο Ζέρβας, βέβαια είναι πώς τα χρόνια της εξορίας του τα πέρασε στα Ίόνια νησιά κι όχι στην τουρκική επικράτεια.

η'. Πρὸς τὸ γέρμα του

Πρὸς τὸ γέρμα του ὁ Ζέρβας εὐτύχησε νὰ δεῖ τὴ συνταγματικὴ ἀνατολὴ τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1833 καὶ νὰ γίνῃ αἰρετὸς ἐκπρόσωπος τοῦ λαοῦ στὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, μὰ καὶ νὰ πρωτοστατήσῃ ξανὰ ἀγωνιστικὰ γιὰ ἐθνικὴ λευτεριά.

Ληκταῖος ἀκόμα 54 ἐτῶν καὶ στρατιωτικὰ ἀποκαταστημένος, ἀφοῦ ἔφερεν βαθμὸ ὑποστράτηγου, ὅπως κι ὁ Γρίβας καὶ ὁ Ράγκος, ἐκστράτευσε γιὰ τὴ λευτεριά τῆς Ἠπείρου μ' αὐτοὺς καὶ μὲ τὸ συνταγματάρχην Σωτήρη Στράτο καὶ τὸν Ἀντισυνταγματάρχην Νικόλα Κάσκαρη καὶ μ' ἄλλους πολλοὺς καὶ μὲ προπομποὺς τοὺς νεαροὺς ἀνθυπολοχαγοὺς Σπύρο Γ. Καραϊσκάκη καὶ Δημήτρη Θ. Γρίβα ὁ Νικόλας Ζέρβας τὸ 1854⁷⁶.

Στὸ τέλος τοῦ Γενάρη ἢ τὴν 1 Φλεβάρη καίνοῦ τοῦ ἔτους ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο ὁ Ζέρβας μ' ἐπικεφαλῇς χιλίων περίπου Σουλιωτῶν πῦμαιναν ἐκεῖ ὅπως κι ὁ ἴδιος κι ἀκόλουθα τέθηκαν στὶς διαταγές του κι οἱ Βλάχοι τῆς Ἀκαρνανίας ὑπὸ τὸν Δημήτρη Τσόγκα, ἐνῶ τὴν 5 Φλεβάρη συναντήθηκε μὲ τὸν Γρίβα στὴ Βρύση τοῦ Κουδαρᾶ κοντὰ στὸν Καραδασρᾶ, ὅπου προσυνεννοήθηκαν οἱ δύο στρατηγοὶ καὶ τὴν 7 Φλεβάρη στὸ Κοιμῶτι τῆς Ἄρτας ἀναγνώρισαν ἐπίσημα τὸν Γρίβα σὰν ἀρχηγὸ τῆς ἀπελευθερωτικῆς στῆν Ἠπειρο ἐκστρατείας⁷⁷.

Σημειωτέον ὅτι, κάθε ἄλλο παρὰ ἀξιολογικὰ κατώτερος ὑπῆρξε ἀπὸ τὸν Γρίβα σὰ στρατιωτικὸς ἡγέτης ὁ Ζέρβας, μὰ δέχτηκε προφανῶς τὸ ἀρχηγικὸ προβάδισμά του καὶ ἀπὸ συναίσθησιν πὼς δὲ θὰ δινόταν στὸν ἴδιο καὶ ἀπὸ πρόθεσιν νὰ συμβάλῃ στὴν πρὶ κατὰλληλὴ καὶ γοργή λύσῃ τῆς στιγμῆς γιὰ τελεσφόρηση τοῦ ἀγώνα, γιατί ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ συμπεροβληθεῖ γι' ἀρχηγός, ὅχι μόνον ὁ ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Πάτρα Τζαβέλας, μὰ καὶ ὁ ἀκατάλληλος Ράγκος.

Επίσης τὴν 7 Φλεβάρη στὸ Πάτα ἀποφασίστηκε ὁ Στράτος νὰ προχωρήσῃε στὰ Τζουμέρκα, ὁ Ράγκος νὰ πάει στ' Ἄγραφα, ὁ Σπ. Καραϊσκάκης νὰ πολιορκίῃε τὴν Ἄρτα καὶ ὁ Ζέρβας μὲ τὸν Κάσκαρη νὰ τραβήξουν γιὰ τὴν ἰδιαιτέρη τους πατρίδα, τὸ Σούλι. Οἱ δύο τελευταῖοι σύντυχαν στὸ χωριὸ Καντζᾶ (Στεφάνη) τῆς Πρέβεζας καὶ νίκησαν τούρκικα σῶμα ἀπὸ 300 ἄντρες κι ἀκόλουθα ἀναπτύχθηκαν ἀπὸ τὰ κατῶμερα τοῦ Σουλίου μέχρι τὴ Σπλάντζα, ἐνῶ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Σουλτάνου Φουὰτ πασᾶς ἐπικύρησε τὰ κεφάλια «τῶν Θεοδ. Γρίβα καὶ Νικ. Ζέρβα ἀντὶ 40.000 γροσίων»⁷⁸.

Τὴν 10 Μάρτη ἀπῆλθον προκήρυξιν στοὺς κάτοικους τῆς Ἐπαρχίας Σουλίου πὺν τέλειωσε ἔτσι: «Ἀκούσατε τῆς φωνῆς μου διὰ τὴν εὐτυχίαν μας καὶ τὴν ἀπὸ καρδάρου ζυγοῦ ἀπελευθέρωσίν μας. Ἡ ἐλάχιστη κατὰχρησις νὰ μὴ φανῇ. Ταῦτα κατὰ γρῆος ὡς πατριώτης, ὡς ἀδελφός καὶ ὡς συμπατριώτης. Ἀπὸ χωρίον Βαρλάμι, τὴν 10 Μαρτίου 1854. Ν. Ζέρβας»⁷⁹.

76. Λ η μ. Κ α ρ α τ ξ έ ν η. Ἡ Ἐπανάστασις τῆς Ἄρτης τοῦ 1854, Ἀθ. 1973, σ. 40—59.

77. Ι. Κ ρ α ψ ί τ η. Μνήμη Σουλίου, Ἀθ. 1974, σ. 36—38 καὶ Κ α ρ α τ ξ έ ν η, ὅπ.π. σ. 65—67. Βλ. καὶ Σ τ. Η α π α δ ό π ο υ λ ο υ, Οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1854 καὶ 1978 στὴ Μακεδονία, Θεσσ. 1970, σ. 14.

78. Κ α ρ α τ ξ έ ν η. ὅπ.π. σ. 61, 68 καὶ 78—79.

79. Κ ρ α ψ ί τ η, ὅπ.π. σ. 48—50.

Παρότι όμως τὰ διάφορα επαναστατικά σώματα προχωρούσαν στην αρχή νικηφόρα κι ακράτητα, στη συνέχεια ή έκστρατεία πήρε τροπή κατηφορική για πολλούς και διάφορους λόγους, ιδίως άφούτου με την σκανδαλώδη ανάμειξη των Άγγλογάλλων τὸ ὅπο την άρχηγία τοῦ Τζαβέλα μέτωπο τῆς "Αρτης άρχισε νά καταρρέει.

Άπερίσπαστος πιά ὁ περίφημος Τουρκαλβανός πολέμαρχος Τσέλιος Πίτζαρης ξεκίνησε τὴν 18 Ἀπρίλη ἀπὸ τὴν Ἄρτα με 1500 άντρες δυνάμη και με σκοπὸ νά φτάσει τὴν ἐπόμενη στὰ Πέντε Πηγάδια σὲ βοήθεια τοῦ ἐκεῖ Ἀδῶη πασά. Πλὴν στοὺς Κοιτιζιάδες ὁρέθηκε ἀντιμέτωπος με τὸ Ζέρβα, και παρὰ τὴν πρόθεσή του νά προσπεράσει με τίς κατὰ πολὺ ἰσχυρότερες δυνάμεις του για νά φτάσει ἔγκαιρα στὸν προορισμὸ του, ἀναγκάστηκε νά δώσει μάχες και νά καθηλωθεῖ πάνω ἀπὸνα μερόνυχτο στὴ θέση αὐτή, ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα τῆς 19 μέχρι τὸ θράδι τῆς 20 Ἀπρίλη, ὁπότε ὁ Ζέρβας ἀπὸ ἔλλειψη τροφῶν μὰ και ἀπὸ στρατηγική σκοπιμότητα ἀποσύρεται στὸ Γεφύρι τῆς Πάσας, ὅπου τὴν ὕστεραία δίνει νέα μάχη, ἐνισχυμένος και ἀπὸ τὸν Παπαγεράσιμ Ρωγών. Ἐτοί παρασύρει τὸν Πίτζαρη, ποὺ ἀναγκαστικά ἀκολουθεῖ, στὸ προδαιγμαμένο στρατηγικὸ σχέδιό του. Δηλαδή ἔφερε τὸν Ἀδωνὸ στρατηγὸ σὲ δύσκολη θέση, σὲ δίλημμα: ἢ νά προχωρήσει νά χτυπήσει ἀπὸ τὰ νῶτα τοὺς στὰ Πέντε Πηγάδια Σουλῶτες για νά τοὺς κατατσακίσει, ὅπως σκόπευε με τὸν Ἀδῶη πασά, ὁπότε ὅμως θὰ κινδύνευε ὁ ἴδιος ν' ἀποκληιστεῖ και ἀπὸ τοὺς προειδοποιημένους πιά Σουλῶτες στὰ Πέντε Πηγάδια και ἀπὸ τὸ Ζέρβα, ἢ ν' ἀκολουθήσει τὸ Σουλῶτη στρατηγὸ με τίς μικρὲς συγκριτικά δυνάμεις του και νά τὸν νικήσει. Προτίμησε τὸ δεύτερο κι ἔπεσε σὲ στρατηγικὴ παγίδα, γιατί ὁ Ζέρβας, σὰν πείστηκε πὺς ὁ Πίτζαρης τὸν ἀκολουθεῖ, ἀπὸ τὴ μιά μεριά ἄφησε ἕνα τιμῆμα τοῦ σώματος του ἀπὸ 100 ἐκλεκτοὺς άντρες νά κρυθοῦν τὴ νύχτα και ν' ἀφήσουν νά προσπεράσει τὸ σῶμα τοῦ Πίτζαρη και νά χτυπήσουν ἀπὸ πίσω, ὁπότε ὁ ἴδιος θάδινε σύνθημα, και ἀπὸ τὴν ἄλλη εἰδοποίησε τὸ Σπύρο Καραϊσκάκη ποὺ κρατοῦσε ἀκόμα με 400 άντρες στὴν Ἄνω Πέτρα, δηλαδή δὲν εἶχε ἀποσυνοθεῖ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα, ὅπως εἶχαν κάμει ὁ Τζαβέλας, ὁ Δημ. Γρίβας και οἱ πολλοὶ ἐκεῖθε. Πραγματικά ὁ ἄξιος γιὸς το Ὀθωλικοῦ Γιοῦ τῆς Καλόγριας πετὰ σὰν ἀετὸς και τίθεται τῶρα ὅπο τίς διαταγὲς τοῦ ἀήτητου στρατηγοῦ Ζέρβα, ποὺ στὴν Πλάκα ἔδωσε τὴν ἄλλη μέρα, «22αν Ἀπριλίου, πεισματωδῶς φονικὴν μάχην, καθ' ἣν τὸ τιμῆμα τῶν 100 ἀνδρῶν, ποὺ εἶχαν ἀφήσει ὅπισθεν τὸν Πίτσαρη, ὄχι μόνον ἐδοθήθησαν, ἀλλὰ και συντελέσαν ἀποτελεσματικῶς εἰς περιφανῆ νίκην τῶν ὅπλων τῶν επαναστατῶν. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων ἀνῆλθον εἰς 200 νεκροὺς και εἰς τὸν ἐλαφρὸν τραυματισμὸν τοῦ Πίτσαρη. Ἡ ἥττα αὐτῇ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πλάκα, ὅπου ὁ Ζέρβας παρέσυρε τὸν Πίτσαρη, ὑπῆρξε συντριπτικὴ δι' αὐτοὺς. Εἰς τοὺς Ἑλληνας περιῆλθον λάφυρα 12 φορτία πολιορκηθίων»⁸⁰.

Στὸ μεταξὺ ὅλα τὰ μέτωπα κατέρρεαν, τὴν 6 Μάη οἱ στὴ Λάκκα Σουλῶ Σουλῶτες συνθηκολόγησαν, ἀλλ' ὁ πὺς τρανὸς Σουλῶτης στρατηγὸς δὲν πήρε μέρος στὶς διαπραγματεύσεις οὔτε δέχτηκε σὲ συνομιλία τὸν Ἀγγλο μεσολαθετὴ Λόγκθοργ. Οἱ Ζέρβας - Καραϊσκάκης παρὰμειναν στὰ μαρτυρικά Ἠπειρωτικά μέρη ἕνα μὴνα ἀκόμα μετὰ τὴ μεγάλη νίκη τους στὴν Πλάκα, ὅπου τὴν 22 Μάη ἔδωσαν κατὰ τὴ Σουλχηκαρία για τὴν τιμὴ τῶν ὅπλων τὴν τελευταία τους φθοροποιὰ για τοὺς ἐχθροὺς μάχη ἐναντία στοὺς ἐπερχόμενους, με 3000 ἐνοπλοὺς και ὅπο τὸ δλέμμα τοῦ Φουάτ, Ἀχμέτ πασά, Μαχμούτ μπέη και Πίτζαρη⁸¹.

80. Κ α ρ α τ ξ έ ν η, ὅπ.π. σ. 113—114. Ἐν ἀπὸ περιέργεια ὁ ἀναγνώστης κοιτάξει στὶς ἐλληνικὲς ἐγκυκλοπαιδεῖες τὴ λ. «Πλάκα», θὰ δεῖ ὅτι γίνεται λόγος μόνο για τὴν ἥττα τῶν Βασιλαϊώτη - Μόρκων Μπότσαρη τὸ 1822, ἐνῶ για τὴ νίκη τῶν Ζερβά - Σπ. Καραϊσκάκη τὸ 1854, τίποτε. Ἐνα κι αὐτὸ παρὰδόξο δείγμα μέσος ἀμέτοχες σοβαρὲς παραλείψεις κι ἀνακρίβειες τῶν ἐγκυκλοπαιδῶν μας και ἱστορῶν μας.

81. Κ α ρ α τ ξ έ ν η, ὅπ.π. σ. 115—119.

θ'. Θάνατος και μεταθανάτια

Γράφεται πώς πέθανε τὸ 1867⁸². Ξεφύλλισσα καὶ ξαναξεφύλλισσα τὶς τοπικὲς ἐφημερίδες, χωρὶς νὰ δῶ τίποτε. Μοῦ φαίνονταν ἀπίστευτο ἕνας τέτοιος ἥρωας ν' ἀγνοήθηκε ἀπὸ τὸν τύπο, ὅποτε τὰ σημεῖωμάτα Βλαχογιάννη⁸³ — ἀγριασμένα νᾶναι τὰ κόκκαλά του! — ἔλυσαν τὴν ἀπορία μου καὶ μ' ὁδήγησαν στὸ σωστό: «Ν ἰ κ ὀ λ α ο ς Ζ έ ρ θ α ς. Τὴν νύκτα τῆς 31 Δεκεμβρίου πρὸς τὴν 1 Ἰανουαρίου ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ἐν Ἀγρινίῳ ὁ ὑποστράτηγος Νικόλαος Ζέρβας εἰς ἡλικίαν 68 ἐτῶν. Ἡ κηδεῖα τοῦ σεβαστοῦ τούτου τῆς Ἱερᾶς Ἐπαναστάσεως λευψάνου ἐγένετο τὴν ἐπιούσαν (1 Ἰανουαρίου) μεγαλοπρεπεστάτη. Οὐ μόνον συνώδευσαν αὐτὸ μέχρι τοῦ κοιμητηρίου πᾶσα ἡ αὐτόθι στρατιωτικὴ δύναμις, ἀλλ' ἀπαξάπαντες οἱ κάτοικοι Ἀγρινίου προσέδραμον ἄνθρωποι εἰς τὴν ἐκφορὰν τοῦ ἐπιστήμιου τούτου νεκροῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξεφωνήθησαν τρεῖς ἐπικήδειοι λόγοι ὑπὸ τῶν κυρίων Ἀριστοδούλου Μάνεση, ὑπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ, τοῦ ἱατροῦ Θεοφανίδου καὶ τοῦ δικηγόρου Δ. Α. Κάτζου. Ὁ μακαρίτης Ζέρβας ἦν ἐκ τοῦ ἡρωοτρόφου Σουλίου καὶ ἐπεδειξάτο κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα ἐν πολλαῖς καὶ ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν. Ὑπερήνευσε τὴν Πατρίδα ἐν κινδύνοις καὶ θλίψεσι καὶ διωγμοῖς ἕως τέλος τοῦ βίου του. Ἐν τῇ τελευταίᾳ Ἐθνικῇ Συνελεύσει ἀπεχώρησεν εἰς τὴν νέαν του πατρίδα τὸ Ἀγρίνιον (Βραχώρι) ὅπου ζῶν ἀγαθὸς καὶ ἐν ἄκρᾳ ἀρμονίᾳ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του, ὧν πάντων ἀπέλαυε τὴν ἀγάπην καὶ τὸν σεβασμὸν ἐξεμέτρησε τὸ ζεῖν. Καίτοι δὲ ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ οὐ διέλειπεν ἕως τελευταίας πνοῆς του ὀνειρευόμενος τὸ μεγαλεῖον τῆς φίλης Πατρίδος καὶ ἡ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπαλλε τοὺς εὐγενεστέρους παλιοὺς ὑπὲρ παντός, ὅτι ἦν ἐθνικόν.

Λιωνία σου ἡ μνήμη. Στρατηγέ τοῦ Ἀγῶνος Ζέρβα! Ἀναπαῦσαι Κύριε τὴν ψυχὴν σου ἐν σκηναῖς δικαίων! ⁸⁴.

Ὡστε πραγματικὰ πέθανε ὁ ξεχωριστὸς ἥρωας τοῦ Σουλίου τὴν 31.12.1868 καὶ κηδεύτηκε τὴν 1.1.1869. Τὴν κηδεῖα του παρακολούθησε καὶ τὴν Πρωτοχρονιά ὅλος ὁ λαὸς τοῦ Βραχωρίου καὶ τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐπικήδειους, ποὺ ἀποτελεῖ μικροβιογράφησιν καὶ μαθαίνουμε μ' ἄλλα καὶ τὸ γένος τῆς μητέρας⁸⁵ του, ἀκούμε ἀκόλουθα:

82. ΜΕΕ, ΙΒ' 17 καὶ Χ ρ. Σ τ α σ ι ν ὀ π ο υ λ ο υ, Λεξικὸ Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Α' 628.

83. ΓΑΚ, Βλαχ. Σημ. κοιτὶ 19 καὶ Βιβλιοθήκη ΓΑΚ, Περιεχόμενα, 15α σ. 577—8. Σημειωτέα καὶ ἐδῶ τὰ τοῦ Βλαχογιάννη αὐτά: «Νικόλῳ Ζέρβας, φηγὰς εἶχε γίνει καπετάνιος Καμιαίνας μετὰ τὸ 1836. Προσετάλεσεν ἐκεῖ καὶ τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν ἐδηλητηρίσεν, ὑποπειθεὶς ὡς ἄπιστον. Ἐπειτα ἐπῆρε τοῦ Ἀνδρ. Ἰσκον τὴν ἀνεμάν, κόρη τοῦ ἀδελφοῦ του Γιαννάκη Ἰσκον» (ἀρ. 165). Καὶ (ἀρ. 191): «Ἐποπτευθεὶς τὴν γυναῖκα του ἐπὶ ἀπιστίᾳ τὴν ἐφαρμάζωσε (Στάλης)».

84. Ἐφ. «Ἀλήθεια», 14.1.1869. Βλ. καὶ 20.1. ποὺ τοῦ εἶχε ἀπονεμθῇ χροσὸς σταυρός.

86. Ἡ μητέρα του ὀνομαζόταν Βασιλικὴ Οἰζονόμον, ἐνῶ ἡ τελευταία του γυναῖκα (ἀνεμὰ τοῦ Ἰσκον προφανῶς) λεγόταν Ἀργυρώ: «ἐνεργήθη νὰ χορηγηθῇ εἰς τὴν Ἀργυρῶ χήραν τοῦ ἀποθιώσαντος ἐποστρατήγου τῆς ἐνεργητικῆς ἀλλαγῆς Νικόλαου Ζέρβα σὺντάξεις ἐκ δοξασιῶν 111». Ἐφ. «Ἀλήθ.» 22.11.1869. Ὅσο γιὰ τὸ θεῖο Τοῦσαι ἔπεσε στὸ Μεσολόγγι τὸ Μάρτη τοῦ 1286, δηλ. πρὶν τῆς Ἐξέδου. Βλ. Ἀρχεῖο Ρώμα, Β' 102—3, ἐπιστολὴ τοῦ Νικόλα στοῦ Δραγώνα. Πρὸβλ. τὸ λάθος τοῦ Ἀ ρ τ. Μ ί χ ο υ, Ἀπομν. σ. 34, ποὺ γέγραπται ὁ Τοῦσαις νὰ φονεύεται τὸ Νοέμβριον 1825.

N. ΖΕΡΒΑΣ ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΣ⁸⁶.

Ἐπὶ τῷ νεκρῷ τοῦ στρατηγοῦ Νικολάου Ζέρβα, ἀπηγγέλθη ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ ἐν Ἀγρινίῳ τῇ 1 ἰανουαρίου 1869 ὁ ἐξῆς ἐπικήδειος λόγος:

ὑπὸ ΔΗΜ. ΚΑΝΤΣΟΥ.

«Οὐκ οἶδατε ὅτι ἡγούμενος μέγας πέπτωκεν
ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐν τῷ Ἰσραήλ!» (α)

Ταῦτα ἔλεγεν ὁ προφητὰνὰς Δαβὶδ πρὸς τοὺς παῖδας αὐτοῦ κοπτόμενα ὀρώντας τὰ πλήθη, διαρρηγνύοντα τὰ ἱμάτιά των, ἠμφιεννύμενα καὶ περιζωννύοντα σάκκους, καὶ νηστεύοντα διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀβεννήρ. Ὅμοια τοῖς προσφυῶς δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν οἱ Σουλῶται ἡμεῖς εἰς τὸν ἐρωτῶντα ξένον περὶ τοῦ μεταστάντος νεκροῦ, οὗ τὴν ἐν τάφῳ προπομπὴν συνοδεύει ἅπασα ἡ πόλις, ἡ μὲν ἐν σιγῇ καὶ κατηφείᾳ, ἡ δὲ ἐν μελανοίῳ ἐσθῆτι καὶ δάκρυσιν. «Οὐκ οἶδας ὅτι ἡγούμενος μέγας πέπτωκεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἐν τῷ Ἰσραήλ; Καὶ θεοαίως, εἰς τίνα ἄλλον καταλλήλοτερον δύναται νὰ δοθῇ τὸ ὄνομα ἡγούμενος; παρὰ εἰς τοῦτον καὶ μόνον, ὅστις εἰκοσιπενταετηρίδα ὄλην ἐμύχθησεν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος; ἐξετίθετο εἰς τοὺς προφανεστέρους κινδύνους, περιφρόνει τὴν ζωὴν ἀπέναντι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὴν πλήττουσαν αὐτὸ ἀδυσώπητον τυραννίαν τοῦ Φαλάριδος Μαχίουτ καὶ τοῦ Νάβιδος Ἀλῆ Τεπελενιώτου; Πῶς διακαίτερον ἄλλος νὰ βαστάσῃ δύναται τὸ βάρος καὶ τὸν ὄγκον τοῦ ἡγούμενου; παρὰ τὸν προκείμενον ἄπνουν, ἀθλήσαντα τοὺς περιφανεστέρους ἀγῶνας, ἀκηθέντα εἰς ἀπάσας τὰς μάχας, ἀνδρωθέντα ἐν τῷ μέσῳ πάσης κακουχίας καὶ εὐρωσθέντα ἀπὸ τὴν ἡδύτητα τῆς κληρονομίας τῶν ὅπλων, καὶ τοῦ μολύβδου τὸν εὐάρεστον συριγμόν; Ναί! αὐτὸς καὶ μόνος! Ναί! αὐτὸς οὗτος!

Ἀλλὰ τίς ὁ σήμερον τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀνδρὸς προσκαλούμενος ἀπὸ κρηπίδας ταύτης, ὡς ἀπὸ τοῦς ἐμβόλους οἱ υἱοὶ τῶν ὑπάτων καὶ στρατηγῶν τῆς Ρώμης, ἡ τὰς ἐν τῇ ἑξὶν ἐπιτετευγμέναις πράξεσι ν' ἀπαγγεῖλῃ προσέρχεται ἐνώπιον διδασκάλων ἐν παιδείῳ, ἱερῶν περιπύτων, ὑπαλλήλων πεφωτισμένων, στρατιωτικῶν λογάδων καὶ ἐν γένει πολιτῶν πεντημένων; Τίς ἀντιποιεῖται αὐθαδῶς τοῦ ρητορικοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ ἐν ὄρακι χρονικῇ διαστάσει ἀποτολμᾷ νὰ συρράψῃ καὶ ἐκφωνήσῃ λόγον ἐπικήδειον, εἰδικοῖς ἀνδράσιν ἀνέχοντα, Ἐγὼ, πένθιμος ὀμύρρις! Ἐγὼ, στοναχοῦσα συνάθροισις! Ἐγὼ, θαυμαστὴς πλῆθος! Διότι ἐπ' ἐμοὶ τὸ πρῶτον ὁ κληρὸς ἐπεσεν. Διότι ἐστέρηται τέκνων, πρὸς τοῦτο προσφύων! Διότι ἐγὼ παρέπομαι καὶ ὑποχρεοῦμαι κατ' ἐθνομιστάζαν ρωμαϊκὴν νὰ λειτουργήσω τὴν τελευταίαν ἱεροπραξίαν, καὶ νὰ ρίψω ἐν τέλει τὸ παραπέτασμα τοῦ ἀλγεινοῦ τοῦτου δράματος!

Πόθεν οὖν ἄρξομαι, καὶ τοῦ τελευτήσω; Πῶς δυνήσομαι διαπλεῦσαι Ὁκεάνειον πόντον ἄνευ στερροῦ πλοίου, πυξίδος καὶ σῆκας; λέγω παιδείας, γνώσεων ποιικίλων, πείρας ἐξιδασμένης; Διὰ ποίων κλημάκων ἀναθήσομαι εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνον τῆς θρησκευτέου διανοίας, ἐξ ἧς οἱ ἀριμύδιαι ἀναβλύζουν λόγοι διὰ τοὺς τοιούτους νεκρούς; ἐξ ἧς δεόντως ἐκθειάζονται αἱ ἀρεταὶ τῶν ἐν πολέμοις μονακέρων, καὶ μονακέρων! στηρομένων ὁδῶν διὰ τῶν ὀργάνων τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου; Περιεπτάμεναι σκιαὶ τοῦ Περικλέους, τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Κικέρωνος, σύγγνωτε τὴν τόλμην μου, εὐλατεῦσατε τὴν ἀδυναμίαν μου, μὴν ἀποστρέψετε τὸ πρόσωπον ἀπὸ λογοποιοῦ, μόνον ἐφόδον ἔχοντες τὴν προθυμίαν τοῦ πνεύματος.

Ἡ πατρίς τοῦ μεταστάντος συνοῖδατε πάντες, ὅτι εἶναι τὸ Σούλιον τῆς Ἠπείρου, εἰς τὰ πλάγια τοῦ ὁποίου πάλαι ποτὲ Πύρρος ὁ βασιλεὺς εἶχε τὴν ἑδραν τῆς Ἀδυναστείας του. Σπέρμα εὐσεβῶν γονέων, τοῦ Τσίμα Ζέρβα καὶ τῆς Βασιλικῆς Οἰκονόμου, μῆς τῶν ἰσχυροτέρων φυλῶν τοῦ τόπου, διετήρησεν ἀλώδηντα ἐφ' ὅσον ἐξῆλ (68) τὰ πρῶτα διδάγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἄντα, προῦσης τῆς ἡλικίας, ἐξέτειναν τὰς ρίζας τῶν ἐφ' ἑλκας τὰς ψυχικὰς δυνάμεις του, μέχρι τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστέων.

86. Ἐφ. «Ἀλήθεια», 23.1.1869.

Αἱ θρησκευτικά πεποιθήσεις τῇ ἐνέπνευσαν τὴν ἱλαρότητα τῆς καρδίας, τὴν φαιδρότητα τοῦ προσώπου, τὴν χάριεσσαν τῶν χαρακτήρων ἐπιφάνειαν, ἐπιδηλουμένην ἔτι καὶ νῦν εἰς τὸ ἄγνον τοῦτο σκῆνωμα. Τὰ δὲ λόγια ἐκκλησιαστικοῦ πατρὸς «ὁ ἐλεῶν πτωχόν, δανεῖζει Θεῷ, παρώρμησαν τοῦτον εἰς τὴν ἐκ τοῦ ὑστερήματος ἐλεημοσύνην πρὸς πάσης ἡλικίας πένχτος τοσοῦτον, ὥστε τῆς εὐποιΐας ἡ ἐλευθεριότης πρὸς τοὺς κατὰ τὸν νεκρὸν ἐνίοτε σπανίζοντα καὶ τοῦ ὁλοῦ. Ἐπράττε δὲ τοῦτο τόσον ἀφανῶς, μετὰ τόσης προφυλάξεως καὶ μυστικότητος, ὥστε αὐτὸς καὶ μόνος ἐξετέλεσεν ἀκριβῶς τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, εἰπόντες: «ὅταν ποιῇτε τὴν ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερὰ τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ».

Ἡ αὐτὴ αἰτία, αἱ αὐταὶ πεποιθήσεις ἀπὸ ἀφηλικιότητος ἐνεθάρρυναν τὸν ἐν μακαρίᾳ «ἡ λήξει νὰ εἶναι ἀπτόητος εἰς τὰς μάχας, νὰ καταφρονῇ τὸν θάνατον, ν' ἀδιαφορῇ περὶ τῶν πληγῶν καὶ τραυμάτων, ἐπιφωνῶν εἰς τοὺς πελωρίους ὑπεναντίους του. «Σὺ ἔρχῃ πρὸς με ἐν ρομφαίᾳ καὶ ἐν δόρατι καὶ ἐν ἀσπίδι, καὶ γὰρ πορεύομαι πρὸς σέ ἐν δυνάμει Κυρίου Σαβαώθ, Θεοῦ παρατάξεως Ἰσραὴλ, ἣν ὠνείδισας σήμερον» (β) ὅτε μετὰ ταύτην εἰς ἄνισον πάλην συνεπλέκετο. Καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἐπιμαρτυροῦσι τὰς ἀριστείας του ἐπιζῶντα γηραλταῖα λείψανα, σωζόμενα μνημεῖα οὐτόθι, κοιλάδες, φάραγγες καὶ νάπαι' ἐν Ἑλλάδι δὲ διαπρυσίως κηρύττουσιν Αἰτωλικόν, Μεσολόγγιον, Βόνιτσα, Μύτικας, Ἀγρίνιον, Ναύπλιον, Καρπενήσιον, Ἀμπελιανή, Καλιακούδα κτλ., μέρη εἰς τὰ ὅποια ἠνδραγάθησεν, γιατί εἰς ἃς ἠκούσθησαν ἀλαλαχμοὶ χαρμόσυνοι, ὕμνοι μελωδικοὶ ἐπινίκιοι, τὸ «ἐλεῶ!» μετὰ βαρυδρόμου φθόγγου. Τίς τῶν διούκων συναθλητῶν δὲν τὸν εἶδεν ὑπόπτερον Ἀγγελον εἰς τὰς ἐξόδους τῶν πολιορκιῶν νὰ διατρέγῃ τὰς ἀποστάσεις, νὰ πηδᾷ τὰς τάφρους καὶ προχώματα, νὰ διασχίζῃ ὡς θέλος τὰς πυκνὰς ἀνάγας, φάλαγγας, νὰ εἰσδύῃ μέχρι τῶν σκηνῶν τῶν στραταρχῶν, καὶ ἐπανακάμπτον ὡς ἀπὸ πανηγύρεως χαρίεις, νὰ καθορᾷται ἐκθαμβος διὰ τὴν ἀνέλπιστον σωτηρίαν του, προδύλως φαινομένη ἐκκυβευθεῖσαν ἀπὸ τὴν ἀίματωδᾶ φουστάνελλαν του; Καταλλήλως διὰ τὸν προκείμενον νεκρὸν δύναται νὰ εἴπῃ τις τὸ Ὀμηρικὸν ἐκεῖνο!

«Γούνατά τε κνύμαι τε πόδες τε
»χειρές τ' ὀφθαλμοί τε παλλάσσο.» (γ)

Τίς ἄγνοεῖ τὸ μέγα ἐκεῖνο κατόρθωμα τῷ Ἀθηνῶν (ἐνθα ἤδη ὀργαζόνται...) ὅτε ξιφῆρης καὶ πρὸς τῇ μυτωλαίᾳ τοῦ αἰμινήστου Καραϊσκάκη, ὡς λέων βρυχώμενος ἐπεκαλεῖτο τὴν κατάπausιν τῆς φυγῆς, ἐκράτει διὰ τοῦ φόβου στασίμους τοὺς διώκτας, καὶ ἐπιτέλους ἐπραγματοποίησε τὸ πραξικόπημα ἐκεῖνο, δι' οὗ οὗτος ἐξησφάλισε τὴν ἐπιθόρᾳ εἰς τὰ πλοῖα τῶν περιλειφθέντων ὀλίγων μαρτύρων τῆς φρικτῶδους ἐκείνης μάχης, Κόκλῃς Ὁράτιος ἀναδειχθείς; Τίς δὲν γινώσκει ἐκ τῶν ἐπιζώντων τὴν εὐστάθειαν καὶ ἀφοδίαν τοῦ χαρακτήρος του, τὸ ἀκαμπτον τῆς καρδίας, τὴν λεόντειον ψυχὴν του, εὐρισκόμενον εἰς τὰς κρισιμωτέρας πολιορκίας καθ' ἃς οἱ υἱοὶ τῆς Ἀγαρ ἐξώθεν ὤμνουν,

«... ἡ πόλει κατασκαφᾶς
»θέντες, λαμπάξαιν ἄστρ' Καδμείων δια,
»ἡ γῆν θανέντες, τὴν δὲ φυράσειν φόνφι.» (δ)

Ἐπιμαρτυρήσατε ἡ παλαιὰ γενεά, οἱ μικρὸν μετ' αὐτοῦ ἀφικησόμενοι εἰς τὴν

(α) Βασιλειῶν Βας, Κεφ. Γ. κῶλον 38.

(β) Βασιλειῶν Α. Κεφ. ΙΖ' κῶλον 45—46.

(γ) Ἰλιὰς Ρ. 336.

ἀ ν α ρ — ἀρήσαμε ἀνολοζλήροτη τὴ λῆξη, ὅπως ἔχει τυπωθεῖ, ἐνὺ ὑποθέτομε πὼς ὁ ρήτορας θὰ εἶπε ἀρχαιοπινῶς ἀ ν α ρ σ ί ο υ ς = ἐχθρικάς ἢ ἀ ν α ρ ί θ μ ο υ ς.

(δ) Δοῦμα Δισχύλου τῶν ἐπτά ἐπὶ Θήβας. Στίχος 45—48, Ἀγγελοῦ πρὸς Ἑτεοκλήν.

πηγὴν τῆς νεότητος, εἰς τὴν ζωηφόρον θρύσιν, ἂν ἴδατε ἐν συμπλοκαῖς μεμηρυῖαι πάρδαλιν ἀγριωτροῦ τούτου, ὅτε τὰ στίφη τοῦ Ἀαλῆ Πασσᾶ ἐπεξήγουν νὰ ὑποτάξουν τοὺς νέους Πρανήνους, τοὺς Σουλιώτας, νὰ καταστήσουν λαόν, «ὥς σκύμνει ἀνασταθέντα καὶ ὥς λέοντα γαυριῶντα» (ε) ; Εἶπατε περὶ τούτου ἂν πώποτε ἐπανήλθεν ἀπὸ ἄθλου χωρὶς ἄθλον, ἀπὸ ροπῆς ὅπλου κενός, ἀπὸ σπαθισμοῦ χωρὶς ἐχθρικῆς κεφαλῆς; «τάξον Ἰωνάθαν οὐκ ἀπεστράφη, καὶ ρομφαία Σαοὺλ οὐκ ἀνέκαμψε κενή» (ς). Καὶ ἐν τούτοις ὁ κρατουργὸς οὗτος ὑπεῖκει σήμερον εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἀναχωρεῖ ἀφ' ἡμῶν, διὰ τὰ δῶματα τῆς αἰωνίου κατοικίας, μεταβαίνει ὅπου ὁ Ἐνώχ καὶ Ἡλίας συγκαθέζονται. Καὶ ἐν τούτοις ἐκδημεῖ ἀφίνων ἄφατον λύπην, ἀφόρητον ἄλγος εἰς ἔθνος ὁλόκληρον, εἰς πατρίδα δεδουλωμένην, εἰς οἰκογένειαν ἀσθενή, εἰς σιῆνος πειναλέων καὶ ρακενδυτῶν. Τί οὖν ποιητέον ἡμεῖς οἱ περιλειπόμενοι, ἡμεῖς οἱ κομισταὶ τοῦ νεκροῦ, οἱ ἀπέλπιδες; Ὁδηγήσωμεν αὐτὸν ἐν τύμῳ, κόψωμεν ἐμαυτοὺς ἐπὶ τῷ ἀνεπανορθώτῳ δυστυχήματι, (ἐν ἡμέραις μάλιστα κρίσεως), καὶ εὐχληθῶμεν τῷ Θεῷ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ διανοίας, ὅπως κατατάξῃ τὴν ψυχὴν του ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως· ἐνθα οἱ δίκαιο ἀναπαύονται. Γένοιτο, γένοιτο, γένοιτο. (Τὰ λοιπὰ ἀφήνω εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ βιογραφίαν.)

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀγώνα ἀναγνώρισε ὅτι στὸ Ζέρβα ἡ Πατρίδα χρωστοῦσε μ' ἄλλα πολλὰ καὶ 120.302 γρόσια καὶ 11.355 φοίνικες γιὰ ἐκδουλεύσεις του, δηλ. χρηματικὸ ποσὸ τεράσιο ποῦ δὲν πῆρε ποτέ, ὅταν ἄλλοι ἀσύγκριτα πιδ εὐποροὶ ἀπ' αὐτὸν κατὰφερναν ἐπιτίδια νὰ μὴ τοὺς χρωστᾷ ἡ Πατρίδα παρὰ ἐλάχιστα. Ἡ ἴδια Ἐπιτροπὴ κατάρταξε τὸν ἀπαράμιλλο ἡγέτη ἀγωνιστὴ στὴ Δεύτερη⁸⁷ τάξῃ ἀξιοματικῶν, ὀφθαλμόφανα ἄδικα, γιὰτὶ σ' αὐτὸν αὐτοδίκαια ταίριαζε ἡ Πρώτη, ἀφοῦ κατὰ τὴ γνώμη μας ὁ ἀξιοθαύμαστος αὐτὸς ἥρωας ὑπῆρξε ἀξιοκρατικὰ ὁ πιδ τρανὸς πολέμαρχος Σουλιώτης στὰ χρόνια τῆς Πάλιγγενεσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς μετεπαναστατικῆς περιόδου ὁ πρῶτος.

(ε) Ἀριθμοί, Κεφ. ΚΓ.

(ς) Βασιλειῶν Αἰς κῶλον 22.

87. ΛΕΒ, Μητροῦ Ἀξιοματικῶν, ἀρ. 109.

ΜΑΡΙΑΣ ΜΙΧΑΗΛ - ΔΕΔΕ

Η ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΒΟΣΚΙΝΑΣ ΣΤΟΝ ΚΥΚΛΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΤΟΥ ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΕΗ

Στόν κύκλο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν γιά τόν Σκεντέρμπεη, τόν Γεώργιο Καστριώτη, ἔθνιζό ἥρωα τῶν σημερινῶν Ἀλβανῶν, ὑπάρχει καί τὸ τραγούδι ποὺ ἀναλύουμε ἐδῶ. Προέχεται γιὰ μιὰ παραλλαγή τῆς γυναίκας βοσκίνας ποὺ εἶναι πολὺ γνωστὸ θέμα στόν ἐλληνικὸ χῶρο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Τὸ ἀλβανικὸ κείμενο, εἶναι στὴ γκέκιχη διάλεκτο καὶ ἐπίσης ξαναγραμμένο στὴ σύγχρονη τόσκιχη τὴν ἐπίσημη τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας, στόν τόνο τοῦ INSTITUTI I FOLKLORIT, SEKTORI I FOLKLORIT GOJOR, (TIRANA 1967) μὲ τὸν τίτλο TREGJIME DHE KENGE POPULORE PER SKENDERBEUN).

Ἡ μετάφραση ποὺ ἀκολουθεῖ, ἔγινε ἀπὸ τὸ πρῶτο κείμενο καὶ θὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε πὺς ἡ ἀκρίβεια στὴν ἀπόδοση ὑπερέβηκε τοῦ λογοτεχνικοῦ στοιχείου.

Σὰν στίχος, καὶ σὰν ποιητικὸ σύνολο, δὲν ἔχει οὔτε τὴ χάρη οὔτε τὴν ποιητικὴ ἔξαρση ποὺ ἔχουν οἱ ἀνάλογες ἐλληνικὲς παραλλαγές. Ἐχει τὴν καχεξία τῆς μίμησης, καὶ δὲν φαίνεται παρὰ μιὰ ἀπλὴ προσομοίωσις στόν ἥρωα Καστριώτη, ἀπὸ ἀδέξιους μᾶλλον καὶ φτωχοὺς σὲ γλωσσικὰ μέσα Γκέγκιδες. Ὡστόσο, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν παρατηρηθεῖ πὺς στὴν φτωχὴ αὐτὴ παραλλαγή, ὑπάρχει ἀρκετὸς συναισθηματισμὸς καὶ πὺς ἡ τιμωρία ποὺ ἐπιβάλλεται στὴν κακὰ πεθερὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ γιό της, ἔχει περισσότερο τὸν χαρακτήρα τῆς ἀνταποδόσεως παρὰ τῆς σκληρῆς καὶ ἀμετροῦς ἐκδικήσεως: κατὰ τὸν μετριάζει τὴν ἐντίπωση τοῦ μᾶλλον ἀφελοῦς διγνηματικοῦ καὶ ὅχι ποιητικοῦ χαρακτήρα ποὺ ἔχει.

Στὸ παλληκάρι ἦρθε χαρτί
νὰ πάει ν' ἀνταμώσει τὸν Σκεντέρμπεη
τοὺς Τούρκους γιὰ τὰ πολέμους.
Κι αὐτὸς στὴ μάνα του παράγγειλε
— Τὴν ὁμορφὴ νὰ μοῦ φροντίζεις
— Πήγαινε γιέ μου σὸ καλὸ
καὶ γιὰ τὴν ὁμορφὴ εἶμαι γ' αὐ.
Μόλις καὶ πέρασε τὸ παλληκάρι τὸ βουνὸ
καὶ κείνη παίρνει τὰ ψαλίδια
καὶ τῆς κοπέλλας κόβει τὰ πλεξίδια
κι ἀντρίκια τὴν ἐντύνει
μὲ πύγγες σὰ ποδάρια
νὰ χάσει τὴν ἀσπράδα της
ποὺ τόσο τὴν ἀγάπαγε ὁ γιός της
καὶ τὴν στέλνει ἀγελάδες νὰ φυλάει
μὲ τοὺς γελαδάρηδες στόν κάμπο
καὶ διαταγὴ τῆς δίνει
«ἂν δὲν περάσουν χρόνια ἐννία
σὸ σπíti μὴ ζυγώσεις».

Πενήντα έβδομάδες σαν περάσανε
 δυό μῆνες άδεια έδωσε
 στους συντρόφους του ό Σκεντέρμπεης
 κι άπ' τόν άγώνα όλο δύναμη
 χτύπησ' ό γιός τήν πόρτα της
 — Τήν πόρτα Κυρα-Μάνα άνοιξε
 — Γιέ μου μὴν είσαι σύ;
 — Ναί μάνα εγώ είμαι ό ίδιος.
 Τήν πόρτα άνοιξε ή μάνα του
 — Ποῦ μοῦ επῆγε ή Κυρά μου
 — "Όσο εσύ περνοῦσες γιέ μου τό θουνό
 μās πέθαν' ή Κυρά σου
 ένα κακό πνεῦμα πέρασε από δῶ
 καί κείνη τοῦπεσε ζωπίσω.
 Κι όσο έλεγε τὰ λόγια αὐτά
 τήν πόρτα χτύπησ' ή κοπέλλα
 — "Άνοιξ' τήν πόρτα Κυρά-Μάνα
 — Ποιά είσαι σύ βοσκίνα
 — Καλά βοσκίνα είμαι 'γώ
 μόνο τ' άφεντικό μου δέν τό έχω.
 'Απάντησε από μέσα ό γιός της
 — Κάνε με μένα άφεντικό σου.
 Μάνα ποιά είναι τούτη ή κοπελιά
 Τόν άγκαλιάζει δυνατά ή κόρη άπ' τό λαιμό
 — "Όσο πού νά περάσεις τό θουνό εσύ παλληκάρι
 ή μάνα σου επῆρε τὰ ψαλίδια
 καί μοῦ κόβει τὰ κοτσίδα
 καί μ' άντρικά με ντύνει
 καί με τσαρούχια
 καί μ' έστειλε άγελάδες γιά νά τῆς φυλάξω
 καί μοῦ 'δωσε καί διαταγή
 στο όπίτι μὴ γυρίσω.
 Μ' ένα κορίτσι χορταράδων έμεινα
 κοιμήθηκα κατάχαμα εκεί
 — 'Εσύ δέν είσαι μάνα μου άλλο πιά
 άφοῦ έχεις έτσι ταπεινώσει τήν Κυρά μου
 Καί τῇ μητέρα του τῇ θγάζει έξω
 "Όποιος περνάει από κεί πέρα λέει
 — "Όπως σύ έκανες σέ σένα κάνουν.

Τὰ χαρακτηριστικά στοιχεία τῆς αλβανικῆς αὐτῆς παραλλαγῆς καί μερικῆς
 από τίς διαφορές της εἶναι τὰ παρακάτω:

1) Δέν αναφέρεται σέ συγκεκριμένο πρόσωπο, σέ έναν ήρωα όνομαστικά,
 ἀλλά αρκετά άόριστα, εἶναι ἐδῶ ἀπλῶς τό αλληκάρι. Θά πρέπει όμως νά σημειω-
 θεῖ πὼς ή λέξη παλληκάρι, έχει τήν πλατειά έννοια τοῦ νέου γενναίου άντρα πού
 ἐδῶ πολὺ καθαρά παίρνει τό χαρακτήρα τοῦ πολεμιστῆ. Αὐτό φέρνει πάρα πολὺ
 κοντά τοὺς ήρωες τῶν δύο παραλλαγῶν πλὴν ἐξετάζουμε ἐδῶ. Πρόκειται γιά δύο πο-
 λεμιστές πού ό ένας εἶναι ἐπώνυμος καί ό άλλος ὄχι.

* Ἡ έρμηνεία με κάποια επαφύλαξη διότι ή λέξη τοῦ στίχου TALJAN δέν εἶναι γνωστή
 καί δέν υπάρχει στό αλβανικό λεξικό.

2) Είναι φανερό πώς η παραλλαγή του Σκεντέρμπεη είναι νεώτερη. Και διότι το παλληκάρι πηγαίνει με τον Καστριώτη έναντιόν των Τούρκων φυσικά, αλλά και γιατί σαφώς η πρόσκληση γίνεται με «χαριτί» ενώ στον ΜικροΚωνσταντή των 'Αναστενάρηδων, απλώς πηγαίνει «μήνυμα στον πόλεμο να πάει», έκφραση όμως που πάντως αφήνει ανοιχτό το θέμα του χρόνου μία και είναι τόσο ακαθόριστο.

3) Σέ αντίθεση με τις περισσότερες τουλάχιστον ελληνικές παραλλαγές, η γυναίκα του παλληκαριού δεν εμφανίζεται καθόλου στην πρώτη αυτή εισαγωγική φάση της ιστορίας που τραγουδιέται. Εκείνη που παρουσιάζεται άμέσως και μάλιστα πολύ έντονα, είναι η μητέρα του πολεμιστή. Με την αναφορά του παλληκαριού μάλιστα σέ αυτήν και την παράκληση ή 'σως και διαταγή (το λιγότερο πιθανόν όμως), έχουμε άμέσως μία κατ' εὐθείαν εισαγωγή στο θέμα της γυναίκας βοσκίνας. 'Αλλά και κάτι άλλο έχουμε έδω με την άμεση αυτή αναφορά στη μάνα. Τονίζεται καθαρώτερα ή ισχυρής της κοινωνική θέση, ό πρωταρχικός της ρόλος στην οικογένεια, ή κηδεμονία της στη νύφη.

4) 'Η κακία της πεθεράς έδω δεν περιορίζεται στο να κόψει τὰ μαλλιά της «δόμορφης» που είναι «της κεφαλῆς στολίδι» της «καλῆς» του ΜικροΚωνσταντίνου. 'Η άσπραδα των ποδιών που ιδιαίτερα αγαπούσε ό γιός, γίνεται τό αντιχείμα του μίσους της πεθεράς. 'Ετσι σέ συνδυασμό με τὰ μαλλιά που κόβονται όπως άλλωστε και στίς άλλες παραλλαγές, τονίζεται πάρα πολύ καθαρά τό στοιχείο της έλκυστικότητας της νέας γυναίκας και τό μίσος της πεθεράς παίρνει τις διαστάσεις και τον χαρακτήρα των φροϋδικών αντιλήψεων.

5) 'Η «ώραία» της παραλλαγῆς, φυλάει αγελάδες μαζί με τούς γελαδάρηδες του κάμπου. Δεν υπάρχει κανένα άλλο στοιχείο από εκείνα της παραλλαγῆς του ΜικροΚωνσταντίνου κι έτσι γίνεται διαφοροποίηση πλήρης στο σημείο αυτό. Δεν δίνονται ζωντανά για πολλαπλασιασμό κι αύξηση της περιοσίας του γιου που φεύγει στον πόλεμο κάτι που είναι και μία κάποια δικαιολογία για τό ότι ή γυναίκα του πολεμιστή έχει αυτή τη μεταχείριση. Στην αλβανική παραλλαγή, ή πρόθεση της πεθεράς είναι ή κοινωνική μείωση και ή ταλαιπωρία της νύφης της. 'Η ίδια ή γυναίκα του πολεμιστή άλλωστε είναι πολύ σαφής στά παράπονά της στους σχετικούς στίχους. Αυτό σέ συνδυασμό και με τό ότι απουσιάζουν στίχοι ανάλογοι με εκείνους των ελληνικών παραλλαγών με τούς οποίους ή νέα γυναίκα έκφράζει φόβους για την τύχη της κι ό πολεμιστής της προσπαθεί νά διαλύσει ύπενθυμίζοντας της την περιοσία που της αφήνει για νά ζήσει όσο θά λείπει αυτός, πέρα από την προστασία της μάνας του που φαίνεται ξεγελασμένος νά θεωρεί βεβαία, δίνει ένα άλλο νόημα στο σημείο αυτό του όλου θέματος. Δεν είναι οικονομικοί οί λόγοι της συμπεριφοράς της πεθεράς αλλά ζήλειας και μίσους για τη νύφη της.

6) 'Υπάρχει άρκετή ιδιομορφία στην αναγνώριση της μεταμφιεσμένης συζύγου από τον άντρα της, ό οποίος κάπως άόριστα έδω φαίνεται πώς γρήγορα πίστεψε τη μητέρα του και ήταν έτοιμος νά πάρει κοντά του τη βοσκίνα, αν και δεν είναι πολύ σαφές γιατί θά την έπαιρνε.

7) 'Η τιμωρία που επιβάλλει ό γιός στη μητέρα του είναι επίσης ιδιομορφη. 'Εχει καθαρά τον χαρακτήρα της ίσης ανταποδότησης. Την βγάζει έξω από τό σπίτι και παίει νά την θεωρεί μητέρα του ύστερα από αυτά που έκανε στην καλή του. 'Η τιμωρία μάλιστα φαίνεται πώς ικανοποιεί άπόλυτα και τό κοινό αίσθημα δικαιοσύνης, αφού αναφέρεται πώς ό κόσμος που την έβλεπε δεν είχε αντίρρηση καμιά ενώ αντίθετα της έλεγε πως καλά έπαθε αφού τὰ ίδια είχε και εκείνη πράξει.

Με την όλη συμπεριφορά του γιου προς την μητέρα και στην παραλλαγή έτούτη, έχουμε την ίδια εικόνα για τις σχέσεις τών τριών, γιου-μητέρας-νύφης μεταξύ τους. 'Ο σεβασμός του γιου προς τη μάνα είναι άρχικά δεδομένος.

Τὸ δὲ μάλιστα ἀποκαλείται Κροῦ-Μάνα. Ἡ ἀγάπη ὅμως γιὰ τὴ συζύγου σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν αἰδικὴ καὶ σκληρὴ μεταχείριση τοῦ ἐπέστη ἀπὸ τῆ μάνα, μετατρέπεται τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἀγάπην αὐτὴ σὲ ὀργὴ καὶ ἐκδίχηση ἐναντίον της. Φαινόμενικά, εἶναι τὸ αἶσθημα τῆς δικαιοσύνης τοῦ ὁδηγεῖ τὸ γιὰ σὲ αὐτὴ τὴ συμπεριφορὰ. Ὡστόσο ἡ ἀγάπη γιὰ τὴ γυναῖκα του, εἶναι τόσο φανερὴ στοὺς ἀνάλογους στίχους, τοῦ ὁποῦδῃποτε καὶ τὸ στοιχείο αὐτὸ ὑπάρχει πολὺ ἔντονο.

10) Καὶ στὴν παραλλαγὴ ἐποική, ὑπάρχει σύγχυση καὶ δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν συμβολικοὶ οἱ ἀριθμοὶ τοῦ ἀναφέρονται σὰν διαστήματα χρόνου. Παρὰ τὸ ὅτι ἀναφέρεται ὁ ἀριθμὸς ἐννιά κατ' ἐξοχὴν συμβολικὸς καὶ τοῦ ἐδῶ, βάσιμα μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἔτσι, γιατί εἶναι τόσο ὑπερβολικὸς σὰν χρονικὸ διάστημα τοῦ δὲν δικαιολογεῖται ἄλλοιως οὔτε καὶ ἀπὸ λόγους μετωικῆς γιὰ τὸν στίχο.

Ὁ λόγος τοῦ παρουσιάζουμε τὴν αὐθιγὴ ἐπική παραλλαγὴ δὲν εἶναι μόνον φιλολογικὸς. Ἀπὸ λογοτεχνικὴ πλευρά, ὅπως σημειώθηκε πρὸ πάνω, δὲν ἔχει ἀξία ἰδιαίτερη. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῖς εἶναι ἄλλο καὶ εἶναι πολὺ σημαντικὸ μάλιστα. Στὸ ὅτι, τὸ θέμα τοῦ εἶναι περισσότερο γνωστὸ σὰν τῆς γυναίκας βοσκίνας μὲ τὴς περιπέτειες της, ἔχει περάσει συνειδητὰ καὶ «ἐκ τῶν ὑστέρων» σὲ ἕναν καθαρὰ ἡρωϊκὸ κύκλο τραγοιδιῶν, τοῦ ἀναφέρεται πλέον σὲ ἱστορικὸ πρόσωπο, σὲ συγκεκριμένο ἥρωα, τὸν Γεώργιο Καστριώτη—Σκεντέρμπεη.

Ἔχοντας ὑπ' ὄψιν πὺς ἐλληνικὲς παραλλαγὲς τοῦ ἴδιου θέματος ἀρχίζουν πάντα μὲ μία ἀναφορὰ στὸν ἥρωα, τὸ παλληκάρι τοῦ ἐπιστρατεύεται μὲ ἐνθουσιασμὸ καὶ στὴ συνέχεια μιλοῦν γιὰ τὴς περιπέτειες καὶ τὰ βάσανα τῆς συζύγου, πάντοτε ὡραίαν, καὶ τέλος τὴν ἐπιστροφή τοῦ παλληκαριοῦ, τὴν ἀναγνώριση τῆς συζύγου καὶ τὴν ἐπάνοδο στὴν ὡραία ζωὴ τοῦ ζευγαριοῦ τοῦ ἐποτίθεται μετὰ τὴν «ἐκκαθάριση» τοῦ δευτέρου φοβεροῦ κακοῦ μετὰ τὸν πόλεμο, τῆς κακίης πεθεράς, δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοήσουμε τὸν ἡρωϊκὸ χαρακτῆρα ἢ μᾶλλον τὸν πολεμικὸ τοῦ θέματος. Τὰ βάσανα τῆς γυναίκας βοσκίνας, πρέπει νὰ μὴν θεωρηθοῦν συνδεδεμένα ἅμεσα μὲ τὴν ζήλεια καὶ τὴν κακία τῆς πεθεράς ἀλλὰ νὰ ἐνταχθοῦν στὰ γενικότερα βάσανα τοῦ φέρει ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ προστάτη νέου δυνατοῦ καὶ δίκαιου ἄντρα, τοῦ ἥρωα.

Εἶσι πιθανότατα δὲν εἶναι σωστός ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν τραγοιδιῶν αὐτῶν σὰν τραγοιδιῶν τῆς γυναίκας βοσκίνας μὲ τὴν ἐννοία πὺς ἀποτελεῖ τὴν κεντρικὴ τους ἰδέαν καὶ ἀκόμη περισσότερο πὺς ὑπάρχει ἴσως μία οὐσιαστικὴ σχέση μὲ τὴν ἀρχαία ἀντίληψη τῆς τιμωρίας-ἐξαγνισμοῦ μὲ ἀπόκρωση «διαβατήριον» στὸν ἐξαγνιζόμενο σὲ βοσκό, ὅπως τόσο παραδειγματικὰ φέρεται ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τοῦ Ἥλιου ὁ Ἀπόλλων.

Θὰ πρέπει ὁποῦδῃποτε νὰ προστεθεῖ, πὺς μία παραλλαγὴ τοῦ τραγοιδιοῦ αὐτοῦ ἀποτελεῖ καὶ βασικὸ τραγοῖδι τῶν Ἀναστενάρηδων καὶ τραγοιδεῖται ἀπαράτητα καὶ πρωταρχικά κατὰ τὴν τέλεση τοῦ ἀγίτιζου χοροῦ μὲ τὴν ἴδια τὴ βασικὴ μελωδίαν τοῦ ΜικροΚωνσταντίνου. Τὸ παλληκάρι τοῦ καλεῖται στὸν πόλεμο ἐδῶ, εἶναι ὁ ΜικροΚωνσταντίνος, καὶ ὑπάρχει μία μετῶν ἀναφορὰ ὡς πρὸς τὸν ἥρωα τοῦ ἀφίνει πίσω τὴ γυναῖκα του ἀπροστάτητη μὴ καὶ σαφῶς εἶναι ἔρχοντας καὶ μὲ τὴ σφραγίδα τῆς δωρεᾶς ἀσφαλῶς. Τὰ ἴδια βάσανα περὶ καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ ἥρωα τῶν Ἀναστενάρηδων καὶ ἔχει τελικά τὴν ἴδια καλὴ τύχη, ἐνῶ ἀποφεύγεται συστηματικὰ νὰ ἀναφερθεῖ ὅποιαδήποτε τιμωρία τῆς πεθεράς. Ὁ ΜικροΚωνσταντίνος ὅμως γίνεται κυρίαρχη μορφή στὰ τραγοῖδια τῶν Ἀναστενάρηδων ποὺ ἀποτελοῦμενα ἀπὸ συρράμματα, πολλὲς παραλλαγὲς καὶ ἀποσχεδιασμοὺς, τονίζουν σαφέστερα τὸν ἡρωϊσμὸ καὶ τὴ θυσία σὲ μία κλίμακα πολεμικῶν δραστηριοτήτων

ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐπιζωότησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν προστασία τῶν ἀδύναμων Χριστιανῶν. Θυσία καὶ ἡρωϊσμὸς ποὺ σημαίνει καὶ καρτερία, βαθειὰ πίστις καὶ προσήλωση στὶς ἀρχὲς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μὲ ἄλλα λόγια τὸ θέμα τῆς γυναίκας βοσχίνας, μὲ τὸν ἀναστενάριζο κύκλο τραγουδιῶν, παίρνει σαφῶς ἓνα δευτερεύοντα τόνο. μίᾱ ἥσσανα θέσῃ μέσα στὸ γενικὸ πλαίσιο τῶν δεινῶν καὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ πολέμου. ἐνῶ πρωταγωνιστὴς εἶναι ὁ γενναῖος, ὁ ἐξοίρετος καὶ ἀπὸ τὴ φύσιν προικισμένος μὲ θαυμαστὰς ἱκανότητες ΜικροΚωνσταντῖνος, ὁ στρατιώτης τοῦ Ἁγίου-Πολεμάρχου καὶ τῆς Μητέρας του Ἑλένης. Μεγάλος Κωνσταντῖνος.

Στὴν παραλλαγὴ τῶν Γκέκιδων, πάρα πολὺ ἀχνὰ διαγραμμένη μὲ τὴν μεταφορὰ σὲ ἓναν στρατιώτη τοῦ Καστριώτη καὶ ὄχι τὸν ἴδιον τὸν πρωτοήρωα, ἔχουμε ὡστόσο τὴν ἴδια ἔννοια. Τὸ γεγονὸς πὼς ὁ Σκεντέρμπεης φέρεται πολὺ λιτὰ δοσμένος ἀλλὰ σταθερὰ σὰν ἀρχηγὸς πρωτοήρωας πολεμιστῆς, δίνει ἓναν πολεμικὸ χαρακτήρα στὸ ὅλο θέμα καὶ τὶς περιπέτειες τῆς γυναίκας τοῦ στρατιώτη του τὶς ἐντάσσει νομίζουμε μέσα στὸ πλαίσιο αὐτὸ τῶν πολεμικῶν δραστηριοτήτων καὶ τῶν ἐπιπτώσεων ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχουν σὲ ὁρισμένα, ἀδύνατα κυρίως, πρόσωπα.

ΚΩΝ)ΝΟΥ ΑΘΑΝ. ΔΙΑΜΑΝΘΗ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ - ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ - ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΡΟΔΑΥΓΗ ΤΖΟΥΜΕΡΚΩΝ

1. Ο ΔΑΙΜΟΝΟΜΠΛΟΣ

Ίάνας μυλωνάς έφηνι σουφλιμά τ' νύχτα στού μύλου κι ήρθι κι ού Σιαϊτάνας κι συνύσι (=σύγχυσε) τού μυλουνά: "Έφηνι Ίάνα μπάκακα κι σί λίγου έφηνι τού μπάκακα κι έσταξί στού σουφλιμά τ' μυλουνά κι τού τόν λώδγιασι. Θύμουςι κι ού μυλωνάς κι τόν χτ'πάει μί τού γκαυτό σουφλιμά στού ζάρκου κργιάς, γιατί ήταν ζάρκους ού δαίμονας. Πόνισι ού δαίμονας κι θύμουςι κι έφγι νά φέρ' πουλλούς δαίμονς. (1) μυλουνάς σ'κόθκι κι έφγι στού σπít' τ' νά πλαϊώσ'. "Πήθαν οί δαιμόν' κι πήραν τόν τουρό νά τόν θρούν. Πήγαν στού σπít' τ' κι ήταν κλειδουμένους. "Ανέφκι ού καμένους σιάϊτανους στή σκιπή κι ού μυλουνάς έκιγι κάππις κι παλιου-τοάρχ'α νά γέν' σκροθιμους κι νά θρουμήσ' νά φύδγ' ού δγιαόλους. "Άλλ' αυτός τού ειπί: "τί νά σ' κάμου πώεις τά πιδάκια σ' τά μικρά, άλλιώς ιγώ θά 'μπινα, δέ μί σκιάξ'ν οί σκροθιπ' κι οί θρώμς σου". "Έτσ' ού μύλους έγιγι δαμονόμπλος.

2. ΚΑΤΑΡΑ ΣΤΟ ΠΕΡΔΙΚΑΡΙ

Στού Περδικάρ', πού 'νι μαχαλάς τ' χουργιού, είνι κατάρα νά μή στανέφ' πα-πάς, γιατί στούν 'Αν'κόλα ήταν καλέρ' κι παπάδες κι Ίάνας παπάς πείραξι νά γυ-ναίκα κι αὐτήν' τούς καταράσ'τ'κι κι πέθαναν ούλ' κι τούς έθαψαν ίκει στόν 'Αν'κόλα.

3. ΜΕΛΙΚΟΚΚΙΑ — ΤΡΥΠΙΟ ΛΙΘΑΡΙ — ΚΑΖΑΝΙ ΛΕΠΤΑ

Ίάνας Κουμζιώτ'ς έγλιπι τατικα στούν ύπνου τ' Ίάναν άνθρουπου π' τώλιγι νά πάει στ' μ'Πόλ' νά καζαντήσ'. Σ'κόθκι κι αυτός κι ρουτούντας πήγι στ' μ'Πόλ'. "Ίκει θρίσ'κ' Ίάναν Τούρκου π' σκπούπ'ζι κι τ' μουλόησι τού είνουρο τ'. «Νά ιδεις ιγώ, τ' λέει ού Τούρκους, γλιάπου κάθε τόσο στούν ύπνου μ' νά πάου στ'ς Κουμζιάδ'ς κι ίκει στ'ν άκρ' άπου Ίάνα χουράφ' είνι Μελικουκιά, Τρύπιου Α'θάρ' π' δέν'ν τά για-λάδγια άπ' τ' ντρύπα κι άπ' κάτ' Καζάν' Λιπτά».

Μόλις άκ'σι αυτά ού Κουμζιώτ'ς έφγι κι ήρθι στού χουργιό τ' κι έσακφι στ'ν άκρ' άπ' τού χουράφ' τ' άπου ήταν τά σ'μάδγια πού τού ειπί ού Τούρκους κι ηύρι τού Καζάν' μί τού θησαυρό, τού θλισίδ', κι έτσ' καζάντ'σι.

4. Ο ΓΚΑΒΟΣ ΚΙ Ο ΜΥΛΩΝΑΣ ΜΑΘΑΙΝΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟ ΔΑΙΜΟΝΑ

"Ήταν Ίάνας γκαβός κι κάθνταν σ' ένα δρόμου. Τού δράδ' έτσ' άπό σκοπού κόλλαι σ' ένα πουρνάρ' νά μήν' τόν φάει κάνα ζλάπ'. Νιά νύχτα άκ'σι τ'ς σιαϊτανα-ραϊούς νά μαλλών'ν. Ού τρανός ρωτάί τ'ς ύπουταχτ'κούς τ' τί Ίάκαμαν τήν μέρα κι άνάλογα τ'ς έδινι μαντήλια γιά βραβείου. "Όπγιους δέν έκαμι μιάγλου κακό, ή τώδινι μικρό βραβείου ή κι τούς έδινι. "Ίάνας δέν ειχι κάμ' τίπουτα κι τόν έδινι

δυνατά. Τότε αὐτὸς εἶπὶ στοὺν τραγὸ δαίμονα: «Μὴ μὶ θάρεις, μὴ μποῦ τ' μολοῦνᾶ κι θάλλ' σφῆνις στοῦ μύλου κι θγάλλ' ἀλεύρ' πουλὺ, γιατί μέχρι τότε εἶχαν ἰάνα μικρὸ λιθάρ', ἐνῶ τώρα ἔφκειασαν μύλου μὶ σφηνουτὰ πουλλὰ λ'θάργια. Κι εἰποῦ, συνέχισε, κ' ἐκ'νοῦ τ' γκαθοῦ κι πάει σ' ἱκεῖν' τ' θρύς' κι ν'φτεῖ κι θάλλ' κι ἱκεῖν' τοῦ χορτάρ' κι ἰδεῖ».

Τ' ἄκ'σι αὐτὰ οὐ γκαθοῦς κι τὴν ἄλλ' μέρα εἶπὶ στοῦ μολωνᾶ νὰ θάλλ' σφῆνις, πλύθ'κι κι αὐτὸς κι εἶδῃ. Οἱ δαίμόν' ξέρ'ν οὐλα τὰ μυστικὰ τ' κόσμ'.

5. ΤΟ ΤΕΣΣΕΡΟΦΥΛΛΙ

Σὲ δυσκολόβρετα μέρη καὶ πολὺ σπάνια, φυτρώνει τὸ τεσσεροφύλλι, ποὺ εἶναι μαγικὸ χορτάρι κι ἔχει τὴ δύναμη ν' ἀνοίγει κλειστὰς πόρτες κάτω σὲ ὑπόγειες μυστικὰς λαθουρινθώδεις κρύπτες, ἀπὸ ὅπου μπορεῖ νὰ μπεῖ σὲ παραμυθένια παλάτια ὅπου φυλάγονται θησαυροί. Τὸ χορτάρι αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ βρεῖ ὁ σκαντζόχοιρος, ὅταν κλειστοῦν μὲ πόρτες σὲ κάποιο χῶρο τὰ νεογέννητα μωρὰ του, γιὰ ν' ἀνοίξει νὰ τὰ θυζάξει. Μιά τέτοια περίπτωση μολογᾶνε ὅτι ἔγινε στὸ χωριὸ Καντζᾶ στὸν Κάμπο τῆς Ἀρτας.

6. ΤΟ ΘΕΟΤΙΚΟ ΜΕΛΙΣΣΙ ΤΟΥ ΧΑΒΟΥ

Ὅταν γονεῦει τὸ μελίτσι, σηκώνεται καὶ φεύγει τὸ νέο ἀπὸ τὴ μάννα του, πετώντας σὰ σιμάρι μὲ βοή στὸν ἀέρα. Τότε εἰδικοί μελισσοτρόφοι κρατώντας κρινὶ ἀνοιχτὸ τὸ μαυλᾶνε: «Κάρσε, Μάρω! Κάρσε, Μάρω!» καὶ αὐτὸ μπαίνει μέσα στὸ κρινὶ καὶ τὸ ἀφεντικό του τὸ φέρνει στὴ μάντρα. Ἄν δὲν τὸ μαυλίσουν, φεύγει καὶ καταλήγει μόνον του σὲ κάποιο ἔρημο μέρος μὲ κουφάλα δέντρου ἢ θράχου. Αὐτὰ τὰ δεύτερα μελίτσια εἶναι θεοτικά καὶ θεωροῦνται θακούφικα, δηλ. ἀνήκουν σὲ Ἑκκλησία, καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν τοῖμοῦν νὰ τὰ τρυγήσουν, ἀπὸ δεισιδαιμονία. Ἐνα θεοτικὸ μελίτσι θρίσκειται στοὺς γκρεμοὺς («στεφάνια») τοῦ Χάβου, ὅπου μαζεύτηκε ἄπειρη ποσότητα ἀπὸ μέλι καὶ κερί, καὶ ποὺ κανένας δὲν πηγαίνει νὰ τὸ τρυγήσει γιατί εἶναι θακούφικο. Ἐνας Φλετούρης ποὺ δέθηκε μὲ σχοινὶ καὶ κατεβᾶστηκε ἐκεῖ νὰ μαζέψει μέλι, σὲ μιὰ στιγμὴ νόμισε ὅτι τὸ σχοινὶ ἦταν φίδι καὶ τὸ ἔκοψε μὲ τὸ μαχαίρι ποὺ κρατοῦσε γιὰ τὸ μέλι. Ἔτσι ἔπεσε στὸ χάος καὶ κομματιάστηκε.

7. Οἱ Αἰῶνες

Πάνω στὸ Ἐρηροδούνη ζοῦσε ἡ παλιὰ πλάση. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι λέγονταν Ἀιλλένηδες καὶ ἦταν πελώριοι, ὑπερφυστικοί, μονόματοι, μὲ σώματα σὰ βουνά. Ἀπὸ ἐκεῖ πάνω σκύβαν κάτω στὸ Ποτάμι καὶ πίναν νερό. Ὅταν ἔπιναν, τὸ Ποτάμι σταμάταγε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ κάτω. Οἱ γυναῖκες τοὺς ἔρριχναν τὰ θυζιά τους στὴν πλάτη ὅταν ἔσκυβαν νὰ πιοῦν γιὰ νὰ μὴν τὴς ἐμποδίζουν. Αὐτοὶ φανήκαν ὑπερφίαλοι, γιατί θελήσαν νὰ γκρεμίσουν τὸ Θεό. Ὁ Θεὸς τότε ἔδωλε κοινούπια μὲ σιδερένιες μύτες καὶ τοὺς ξέκαψε. Μόνον ἓνας εἶχε ἐπιζήσει κι αὐτὸς τυφλός. Πήγε λοιπὸν μιὰ μέρα στὸ ἐργαστήρι τοῦ γύφτου καὶ ρωτᾷ νὰ ἰδεῖ πῶς εἶναι ἡ νέα πλάση: «Τί ἄνθρωποι εἰστε σεῖς; Γιὰ δῶσ' μου τὸ χέρι σου νὰ ἰδῶ!» Κι ὁ γύφτος τοῦ δίνει τὸ καμμένο σίδερο ποὺ κρατοῦσε. Ὁ Ἀιλλένης τὸ ἔπιασε καὶ τὸ γροῦδιασε σὰν κουδᾶρι καὶ ἔκαψε ἓνα μορφασιὸ νομίζοντας ὅτι εἶναι τὸ χέρι τοῦ γύφτου: «Ἐ! κάτι εἰστε καὶ ἐσεῖς, εἶπε, ἀλλὰ ἐμᾶς δὲν μᾶς φτάνει τίποτα. Ἐσεῖς εἰστε μικρὴ πλάση. Ἐμεῖς ἤμασταν πολὺ μεγάλοι καὶ δυνατοί».

8. ΤΑ ΤΡΙΑ ΠΟΤΑΜΙΑ (ΑΡΑΧΘΟΣ — ΛΟΥΡΟΣ — ΑΧΕΛΩΟΣ)

Τὰ τρία ποτάμια: Ἄραχθος, Λούρος ἢ Βουδός καὶ Ἀχελῷος ἢ Ἀσπρος, ἦσαν ἀδέρφια καὶ ἀποφάσισαν νὰ ξεκινήσουν μαζί ἀπὸ τὴς πηγῆς τους καὶ νὰ πᾶνε ἀντάμια στὴ μάνα τους, τὴ θάλασσα. Ἐνῶ λοιπὸν τὰ τρία κοιμῶνταν μαζί στὴς πηγές, ξύπνησαν τὰ δύο: Βουδός καὶ Ἀσπρος, καὶ ξεκίνησαν κρυφὰ νὰ πᾶνε στὴ θάλασσα χωρὶς νὰ σηκώσουν καὶ τὸν Ἀραχθό. Αὐτός, μόλις ξύπνησε ἀργὰ καὶ εἶδε ὅτι τὸν γέλασαν τὰ ἀδέρφια του, θύμωσε πολὺ καὶ ἔτσι ὀργισμένος ἔσκισε τὰ δουνά καὶ τοὺς κάμπους μὲ μεγάλη διασύννη καὶ κατάρφερε νὰ φτάσει γρηγορότερα στὴ θάλασσα. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ κοίτη του εἶναι ἀπότομη καὶ ἄγρια.

9. ΤΟ ΑΧΥΡΟ ΤΟΥ ΚΟΥΜΠΑΡΟΥ

Ἕνας εἶχε πάει ἐπίσκεψῆ στὸν Κουμπάρου του. Φεύγοντας τὴ νύχτα ἔκλεψε ἓνα μεγάλο δεμάτι ἄχυρο πρὶν εἶχε ὁ Κουμπάρου γιὰ τὰ ζῶα του. Στὸ δρόμο ποὺ πήγαινε τοῦ ἔπεφτε ἄλλου λίγο κι ἄλλου πολὺ ἄχυρο καὶ ἔτσι σχηματίστηκε ὁ Γαλαξίας στὸν οὐρανό.

10. ΟΙ ΟΒΡΑΙΟΙ ΜΕΤΑΛΑΒΑΙΝΟΥΝ ΜΕ ΑΙΜΑ ΜΙΚΡΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Καλότυχος ὅποιος εὐκολυνθεῖ νὰ πάει στὴν Ἄρτα νὰ τὴν ἰδεῖ! Θὰ θυμᾶται, ὅσα ἰδεῖ καὶ ἀκούσει, σ' ὅλη τὴν ζωή. Πόσες φορές τὰ παιδιὰ παρακαλοῦν τὸν πατέρα: «Θὰ μὲ πάρῃ σὺν Ἄρτα;». «Ὅχι» φέττοι, τ' χρόν' θὰ σὲ πάρω, ν' ἀξήγῃς τσιότσιου ἀκόμα. Θὰ σ' φέρω καλοῦδια τώρα». Τὸ παιδὶ ἀρχίζει τὰ κλάματα, ἀλλὰ παρρησιάζει ἢ Βάσω ἢ ἡ Μάνα: «— Τί λιές, μύρα χαντακουμένους; Θὰ πᾶς νὰ χαθεῖς; Θὰ πᾶς, μύρα φουτουκαμένους, νὰ σὲ πιάσῃ οἱ Οὐδραῖοι νὰ σὲ δάλῃ στὰ λανάρια; Ἄμα σὲ ἰδοῦν θὰ σὲ ζ'γώσῃ κι θὰ σὲ καλοπυγιάσῃ: Ἰάλα ἰδῶ, καλὸ μ', ἰάλα νὰ ἰδεῖς. Θὰ σ' δώκωμι ὅ,τι θέλῃς. Κι καρδέλα κι ζαχαράτα κι λακούμια. Θὰ σὲ ντύσωμι στὰ μεταξουτὰ κι θὰ εἶσι σὰ Βασιλόπουλου. Ἰάλα παραμέσα στοῦ σπῖτ'. Στοῦ μαγαζιῖ εἶνι νὰ κλαβανῇ καὶ ἀπὸ ἱκεῖ θὰ σὲ κατιδάσῃ στοῦ κατώ'. Ἔστ' θὰ σὲ ξιγυλάσῃ κι θὰ σὲ κρύψῃ. Ἰκεῖ σὺν ἀρχῇ θὰ τρώς κι θὰ πίνῃς ὅ,τι θέλῃ ἡ ψ'χὴ σ', τ' πλιοῦ τὸ γάλα. Θὰ σὲ πουθέψῃ σὰ μανάρ' πολὺ γαιρὸ γιὰ νὰ δάλῃς πολὺ ἱάμα. Κι ἄμα παχύνῃς καλὰ καλὰ θὰ σὲ πάρῃ κι θὰ σὲ δάλῃ στὰ λανάργια ξιμπλέτσουτου. Ὅχι τὰ λανάργια μὲ τὰ μικρὰ διλόνια π'γραίνωμι τὰ πρόβγεια μαλλιά, ἀλλὰ τὰ γυφτουλάναρα μὲ τὰ μεγάλα πιρόνια κι θὰ σὲ κ'λᾶν νὰ σὲ τρυπᾶν τὰ πιρόνια κι θὰ τρέχ' τοῦ ἱάμα στοῦ σκαφῖδ' κι θὰ τοῦ μαζώνῃ σὲ ἄσπρου πανί. Μ' αὐτὸ τοῦ ἱάμα οἱ Οὐδραῖοι μεταλαβαίνῃ καὶ κοινοῦνᾶν σὺν Ἰακλητιά τ'ς τ' Χάδρα. Ὅταν κοινοδαλᾶν τοῦ σκουτουμένου Χριστιανόπουλου, δάνῃ ἀχπᾶν ἐμπορεύματα νὰ μὴν τ'ς πουνουαστεῖ καένας».

11. Η ΝΥΦΗ ΚΑΙ Η ΚΑΚΙΑ ΠΕΘΕΡΑ

Ἡ ἀρκούδα ἦταν γυναίκα ποὺ εἶχε μιὰ πολὺ κακὴ πεθερά. Τῆς ἔκανε πολλὰ μαρτύρια. Ἀκόμα καὶ τὰ λάια τὰ μαλλιά τὴν ὑποχρέωνε νὰ τὰ πλένει συνέχεια γιὰ νὰ γένουν ἄσπρα. Ἡ κακομοῖρα τὰ ἔπλενε, τὰ ξεμάτιζε, τὰ ξανάπλενε, ἀλλὰ ἀσπρίζουν ποτὲ τὰ λάια μαλλιά; Καὶ στὴ στενοχώρια τῆς ἔβγαλε στεναγμοὺ καὶ εἶπε: «Ἀχ! Θεέ μου, κάνε τὸ θαῦμα σου νὰ γίνω ἀρκούδα νὰ φάω τὴν πεθερά μου». Καὶ φτύησε ὦρα ἀχαμνὴ νᾶν τὰ οὐράνια ἀνοικτὰ καὶ ἔστρεψε ἡ κατάρα καὶ ἡ νύφη ἔγινε ἀρκούδα μὲ τὰ λάια μαλλιά μπροστὰ τῆς.

12. ΠΩΣ ΞΕΜΟΛΟΓΑΕΙ Ο ΟΒΡΙΟΣ

«Όταν οί Όθραίοι πάνε στον πνευματικό τους να ξεμολογηθούν, αυτός τους ρωτάει κι αυτοί απαντούν: — Μήν έφαες άγριογόμαρο (λαγό ή σκαντζόχοιρο); — Ούκου, ούκου! — Άνάποτο τής γής (κάδουρα); — Ούκου, ούκου! — Κρυγιάς κλασιμένο (πισινό); — Ούκου, ούκου! — Σύρμα του νερού (χέλι); — Ούκου, ούκου!

13. Η ΒΡΙΖΑ — ΤΟ ΚΡΙΘΑΡΙ — ΤΟ ΣΤΑΡΙ

Η Βρίζα, τὸ Κριθάρι καὶ τὸ Σιτάρι μιὰ φορά ἔκρεναν καὶ ἦταν ἑτοιμα νὰ πᾶν στὴν Ἐκκλησιά. Βγήκε τὸ Σιτάρι καὶ φωνάζει τῇ Βρίζα: «— Ψηλή, λιχνή, πάμε στὴν Ἐκκλησιά!». «— Ἐγὼ εἶμαι ψηλή, λέει ἡ κλανιάρα, καὶ τὴ φτάνω ἀπὸ ἐδῶ τὴν Ἐκκλησιά». «— Καλημέρα σας, προπύδια τοῦ κόσμου», λέει στὸ Κεχρί, Κριθάρι καὶ Κουκιιά. «— Ἦλλὰ τὰ ἔτ (η), τ' μὴ τ'ς τάδλα!», λένε αὐτὰ στὸ στάρι (γιατὶ τὸ στάρι γίνεται τηγανίτες, καθάριο ψωμὶ κλπ.). «— Στρῶμα τ' λαχανιοῦ!», συνεχίζουν, (γιατὶ γίνεται πέτρα, δηλ. φύλλο, πού τὰ βάζον στρῶμα στὸ ταψὶ γιὰ τὴν πίττα μὲ τὰ λάχανα).

Ἀπὸ τὴν ὀνομασία αὐτὴ τοῦ κακοφάνηκε τοῦ σταριοῦ καὶ ἔτκασε, καὶ ἐνῶ μέχρι τότε ἦταν κοτρολιάς, δηλ. δολόκληρο τὸ σπειρὶ χωρὶς σχισιάδα, ἔκτοτε ἔτκασε καὶ ἀπόκτησε τὴ σχισιάδα πού ἔχει.

14. ΤΑ ΝΤΖΙΝΙΑ — ΞΩΤΙΚΑ

Τὰ Ντζίνια ἢ Ξουδικὰ παίρν' γκρίσ' τ' ἀνθρώπ' κι πρέπ' νὰ τὰ χτυπήσ' μὲ τοῦ ξέρδιου τοῦ χέρ' γιὰ νὰ φύδουν. Δὴν γκάν' νὰ γυρίεις νὰ τὰ κ'τᾶς. Νὰ μὴ μπυτῆεις τ' ντάδλα τ'ς γιὰτὶ θὰ κ'τσαθεῖς κι θὰ σὶ πριάσ' ἀπόξου, θὰ σὶ θρεῖ ἀπόξου. Τότ' πέρπ' νὰ σὶ διαβάσ' παπᾶς, νὰ σὶ σταυρώσ' μὲ τὰ ἱερά τ' (ἄμια) ὅταν ξενένεσαι μέσ' στὸ Ἱερὸ, νὰ κάτσεις σκυφτὰ ἢ γυονατιστὰ μπρουστὰ στοῦ Ἁγίου Βῆμα τ'ν ὦρα π'λέει τοῦ Βαγγέλιου, νὰ σ' δώκ' ἁγιασμό. Ἀκόμα ν' ἀνοίξεις παρακλήσια, νὰ πᾶς σὶ θαυματουργικὰ εἰκόνες κι Ἐκκλησίες. Ἐπίσης σὲ ριχτολόγους κι ξουρκι-στοάδες. Ἄμια εἰπεῖς τοῦ Πατρημιῶν κι τοῦ Πιστεῦου κι τὰ χτυπήεις μὲ τοῦ ξέρδιου τοῦ χέρ', φεύγ'ν. Ἀν ρίξεις πέτρα μὲ τοῦ δέξιου χέρ' ἢ πέτρα γουόξ' ἀπάνου σου. Ἄμια λαλήσ' τρεῖς φορές οὐ κόκους, τότε τὰ διμόνια φεύγ'ν τοῦ ἴδιου κι τὰ Καρκαντζούλια. Οὐ δαίμονας φουδάτι τοῦ θυμιάμα, τοῦ Σταυροῦ, κι δὲ μπορεί νὰ σ' σκόψ' τ' ἄλλὰτ'. Γι' αὐτὸ στὰ φυλαχτὰ βάζ'ν κ' ἰάλατ'.

15. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟ ΣΚΟΠΙ

Γάνας ντζιουπάνους πού ἔχε χρόνια νὰ πάει σ'ν Ἰκκλησιά, ἀπουφάσισε νὰ πάει νὰ κοινωνήσ'. Οὐ παπᾶς πρoutoῦ τοῦν κοινωνήσ' τοῦν ρώτσι ἂν ἡτοιμάσκι. Κι αὐτὸς τοῦ εἶπει: «Τόντας θάρσις οὐ πρώτους κοῦδονας, ἰάδλα τοῦ κρυιάσ' νὰ φ'θεῖ. Ὅταν θάρσις οὐ δεύτερος, τοῦ κοίταξαι ἂν φύθ'κι. Ὅταν θάρσις οὐ τρίτους, τὸ ὄγαλα κι τὸ ἔφαγα κι τώρα ἦρθαι νὰ μὲ κοινωνήεις». «Καλά! εἶπει οὐ παπᾶς, θὰ σὶ κοινωνήσου μὲ τοῦ σκόπ'!»

Πῆρε λοιπὸν τοῦ σκόπ' πού ἔχε γιὰ νὰ πιρπατάει κι τοῦν ἔδειρε γιὰ κι τοῦ εἶπει: «Σὶ κοινωνῶν'σαι!»

Ὅταν γύρ'σι στοῦ σπίτι, τοῦν ρώτ'σαν ἂν κοινωνῶν'σι. Κοινωνῶν'σαι, εἶπει, ἀλλὰ τί τὰ θέλεις εἶνι πολὺ δαυρὸ πρᾶμα ἢ κοινωνοιά.

Μιὰ μέρα ἀνημπόρισε τοῦ μικρὸ παιδί τ'ς κι εἶπαν νὰ τοῦ πᾶν νὰ τοῦ κοινωνήσ'ν.

Μπά! εἶπὶ αὐτός, δὲ θὰ βαστάξῃ τοῦ πιδὶ τῇ γκοινουνιά, εἶναι μικρό. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι τοῦ σπιτιοῦ τοῦ πῆραν καὶ τοῦ πῆγαν στὴν Ἱκκλησιὰ γιὰ νὰ τοῦ μιταλάδῃν. Πῆγναι καὶ αὐτὸς μαζί. Κι ὅταν εἶδε ὅτι οὐ παπᾶς τοῦ μιτάλαδι μὲ τὸν χρυσὸ κουταλάκι, θιά-μαξὶ καὶ ρώτοι πῶς πρέπῃ καὶ αὐτὸς νὰ κοινουνήσῃ. Τοῦ εἶπαν λοιπὸν ὅτι πρέπῃ γιὰ νὰ κοινουνήσῃ νὰ κρατήσῃ σαρακουστή τοῦλάχιστο ὀχτῶ μέρες ἀρτῆμὴ καὶ τρεῖς μέρες λάδῃ καὶ νὰ ᾖ παστρικάς.

16. ΔΕΚΑ ΟΧΤΩ ΓΕΝΑΡΗ ΠΑΕΙ Ο ΓΥΦΤΟΣ ΓΙΑ ΤΥΡΙ ΣΤΟΝ ΚΟΥΜΠΑΡΟ ΤΟΥ

Στις 18 τοῦ Γενάρη πααίνῃ ὁ Γυφτος γιὰ τυρὶ στὸν Κουμπάρο του τὸ Βλάχο. Ὁ Γυφτος ἐκεῖ πού γύριζε καὶ δούλευε, ἔπιασε ἕνα Βλάχο Κουμπάρο καὶ ὁ Βλάχος τοῦ εἶπε: «Τὴν Ἀγίου Ἀθανασίου νᾶρθεις στὴ στάνη μου νὰ πάρεις τυρὶ, ἐννοώντας τὴν Ἀγίου Ἀθανασίου στίς 2 Μάη, ὁπότε ἀνεβαίνουν οἱ Βλάχοι στίς σά-νες καὶ ὄχι στίς 18 Γενάρη πού κατεβαίνουν στὰ χειμαδιὰ νὰ ξεχειμάσουν. Ἀλλ᾽ ὁ Γυφτος νόμισε ὅτι τοῦ εἶπε στίς 18 Γενάρη. Πῆρε λοιπὸν τὴ γυναῖκα του καὶ τὴ γοιμάρα του καὶ ἐνῶ χιόνιζε ξεκίνησαν νὰ πάρουν τὰ βουνὰ γιὰ νὰ πᾶνε στὸν Κουμπάρο γιὰ τυρὶ. Τὸ χιόνι ἦταν στιδαγμένον πολλὰ μπόϊα, ὄχι μιὰ φουρκή, ἀπι-θαμνὴ, πῆχνη, μέτρο, γόνα, ζουνάρι, ὥς τὸ λαμπρὸ ἢ νὰ γοιμῶναι τὸν ἄνθρωπο. Ἐρριξε πολλὰ καταχόδια καὶ εἶχε στρώσει πολλὰ στρώματα: κοκορόχιονο σπειρωτό, νερό-χιονο, τουλοῦπες μεγάλες πού πέφτουν ἀμέτρητες σιγὰ-σιγὰ μὲ σιγαλιὰ καὶ μέσα σὲ σαούρα. Προχωροῦσε στὰ βουνὰ καὶ κόντευε νὰ κοκκαλώνει καὶ νὰ χαθεῖ ἀπὸ τὸ χιόνι. «Ἐ! Κουμπάρε, σὲ ποιά ράχη εἶσαι;» φώναζε. Δὲν ἔβλεπε μπροστά του. Ἐκεῖ κάπου πάγωσε καὶ πέθανε ἡ γυναῖκα του. Παραπέρα χάνει καὶ τὴ γοιμάρα του πού τὴν ἀντάμωσε ὁ λύκος. Συναντάει τὸ λύκο πῶτρωγε τὴ γοιμάρα του πατώντας μὲ τὸ ἕνα πόδι καὶ τραβῶντας μὲ τὸ στόμα κρέας καὶ τοῦ εἶπε: «Ἐσὺ πού πατᾶς καὶ τρα-βάς, μὴν εἶδες τὸν Κουμπάρο μου πουθενά, μὴν εἶδες τὴ γοιμάρα μου πουθενά; — Τὴν γοιμάρα σου τὴν ἔφαγα, τώρα θὰ φάω καὶ ἐσένα. Τί χαλεύει ὁ Κουμπάρος σου ἐδῶ τέτοιο γκαϊρό;». Ἔτσι βγήκε ἡ κουθέντα «τὴν Ἀθανασίου τὸ Γενάρη πααίνῃ» ὁ Γυφτος γιὰ τυρὶ στὸ βουνό.

ΧΡΗΣΤΟΥ ΣΚΑΝΔΑΛΗ

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΟΥ ΣΠΙΤΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ*

Περιοχής Κρυφοβού Ήπειρου

(ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ)

Πρώτο Βραβείο Κουτλιδαίου Διαγωνισμού 1977—1978
του Λυκείου Έλληνιδων

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΣΧΕΣΗ
ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ

Α'. ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ

α'. Οικογένεια

Έκτος από οικογένεια τη λένε «φαμίλια», «φαμηλιά», λέγοντας ακόμη: «τό σπιτί μ'» έννοούν την οικογένεια. Ό άρχηγός της οικογένειας λέγεται: «ν'κουρί'ς», «άφέντι'ς», «οικογενειάρχ'ς». Συνηθισμένη φράση: «Είμι οικογενειάρχ'ς άντρουπους», Άλλες: «Είμι ν'κουρί'ς στού σπιτί μ'», «Εδω έγω είμι άφέντι'ς».

Ή οικογένεια προσφωνείται από τους άλλους χωριανούς με παρωνύμιο από τό μικρό όνομα του οικογενειάρχη ή από τό επώνυμο. Π.χ. «οί Κωσταίοι, οί Παναίοι, οί Θανασαίοι». Καί: «Οί Άντρουτοαίοι, οί Σκανταλαίοι, οί Μπουκουβαλαίοι, κλπ.».

Τά ίδια μέλη της οικογένειας όταν θέλουν νά μιλήσουν από περηφάνεια γιά τό σόι τους καί την οικογένειά τους καί όταν θέλουν νά προβάλλουν την οικογένειά τους κυρίως σάν καλή καί ήθική λένε: «Οί Παναίοι είνι καλοί», «Δέν μπουρίπ νά φιάσι γ'ς Σκανταλαίους στο χορό», «Οί Μπουκουβαλαίοι είνι ήρουχ' άντρώπ», «Τών Άνδρουτοαίων τα κορίσια είνι καλά», «Οί Τσιαναίοι είνι ήρουχ' οικογένεια καί ήθικιά», «Ήθικιά οικογένεια οί Νικαίοι», (Πληροφ. προσοπ. Ή Συνήθεια διατηρείται καί σήμερα).

β'. Όνόματα μελών οικογένειας

1. Πώς προσφωνείται ό πατέρας από τά παιδιά. Τά παιδιά φωνάζουν τόν πατέρα: «πατέρα», «ό πατέρας, πατέρα όρέ, ού πατέρα, ω πατέρα!». Τά αγόρια μετά από τά δεκαπέντε, απ' όταν μπουν περίπου στήν έφηβεία δηλαδή, μπροστά του τόν φωνάζουν «πατέρα» μέ πίσω του, δηλ. όταν κουβεντιάσουν καί δέν είνι παρών ό πατέρας, τόν φωνάζουν καί

* Συνέχεια έξ του προηγούμενου, σελ. 831.

τὸν λένε: «γέρο». «Ὁ γέρος μ'» «τοὺν γέρου μ'». «Οὐ γέρους οὐ θκόσμ'» (ὁ γέρος ὁ δικός μου). Μπροστά του ντρέπονται νὰ τὸν ποῦνε γέρο. Τὰ κορίτσια δὲν τὸν λένε ποτὲ γέρο, οὔτε γι' ἀστεῖα. Εἶναι ντροπὴ καὶ μεγάλη προβολὴ νὰ τὴς ἀκούσει ὁ ἴδιος, μὰ καὶ ξειρότερα.

«Ἀκοῦς ἐκεῖ ἡ ἀδιάντροπ' μὴ τ' ν' τσιούπρα τς' λέει τὸν πατέρατς' γέρου! οὐὶ νὰ τ' ν' κάψ' ἡ ἀστραπούλα μὴ ξαστριά!».

Ἀντίθετα τὰ παιδιὰ ἀπ' ὅταν μάλιστα βάλουν τσιγάρο στὸ στόμα, ἀπ' ὅταν θὰ φυλάξουν τὰ πρόβατα μόνα τους ἢ θὰ τ' ἀρμέγουν μόνα τους, ἢ ἀπ' ὅταν, ὅπως λένε, θὰ βάλουν μακρὺ παντελόνι, πρέπει νὰ τὸν λένε κουβεντιάζοντας μὲ ἄλλους «γέρο». Γιατὶ τὰ πειράζουν οἱ ἄλλοι: «Ἄ! ὁρὲ ἐσὺ φου- νάεις ἀκόμα πατέρα θέλς κι τσιγάρου».

Διάφορες φράσεις τῶν παιδιῶν (ἀρσενικῶν): «Ὁρε, ποιὸς τὸν χαμπε- ριάζ' τὸ γέρο!». Ἔχω τὸ γέρο στὰ πρόβατα. Τί θὰ τὰ κάν' ὁ γέρος μ' ἐμένα θὰ τὰ δώκ'.

Ἀκόμη ὅταν τὰ ἀγόρια, τὰ μεγαλύτερα, ἐρωτοτροποῦν μὲ κορίτσια λένε πάντα μπροστὰ στὸ κορίτσι «ὁ γέρος». Ποτὲ «ὁ πατέρας». Τὰ κορίτσια μικρὰ καὶ μεγάλα ἀκόμα κι ὅταν παντρευτοῦν λένε τὸν πατέρα τους πάντα «πατέρα». (Ἡ συνήθεια διατηρεῖται. Πληρ. προσωπικές).

Μετὰ τὸ 1961 περίπου καὶ στὸ χωριὸ φωνάζουν τὰ μικρὰ, ὄχι πολλὰ, τὸν πατέρα «μπαμπά». Τὸ πολὺ ὡς τὰ δώδεκα χρονῶν, ὡς τὴν ἡλικία τὴν σχολικὴ. Ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὸ κόβουν. Αὐτὸ συμβαίνει γιὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια. Δὲ φωνάζουν ὅμως «μπαμπά» ποτὲ τὰ παιδιὰ τοῦ γεωργοῦ ἢ τοῦ κτηνοτρόφου. Μόνο κάποιοι ταξιδμενοῦ, τεχνίτη ἢ ἐργάτη ποὺ ἐργάζεται στὴν πόλη καὶ ἔρχεται κάθε Σάββατο στὸ σπίτι. Ἐπίσης φωνάζουν «μπαμπά» ὅταν ἔρθουν σὲ σχέση μὲ παιδιὰ ποὺ λένε τὸν πατέρα παρόμοια. Καὶ αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἀκό- μη ὅταν βρεθοῦν στὸ περιβάλλον τῶν παιδιῶν, ποὺ τὸν φωνάζουν πατέρα, ἀλλάζουν ἀμέσως. Γιατὶ τὰ κοροϊδεύουν τ' ἄλλα. Τὰ παιδιὰ ὑπαλλήλων τὸν λένε «μπαμπά» περισσότερο καὶ λιγότερο «πατέρα».

Πολλὰ κορίτσια ποὺ λένε τὸν πατέρα «μπαμπά», σὰν παντρευτοῦν, τὰ περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὸν λένε «πατέρα».

2. Π ὡ ς π ρ ο σ φ ω ν ε ῖ τ α ἢ μ η τ έ ρ α ἀπὸ τὰ παιδιὰ. Τὴ λένε «μάνα», μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἀγόρια καὶ κορίτσια. Σὲ περίπτωσι πα- ράκλησις ἢ χαρὰς τὴ λένε «μανούλα» «μάνα μ'». Χαϊδευτικὰ τὰ παιδιὰ: «μα- νούλα μ'». Φράσεις: Μάνα! Μάνα οὐρή! — ὦ! μάνα! — Ὀρ' μάνα! — Μάνα γιέμ! — Ἄει μῶρ' μάνα!

Τὰ ἀρσενικὰ τῆς οἰκογένειας λένε τὴ μάνα μετὰ τὸ γάμο τους: «Γριά. Ὀρ' γριά! — Γριά μουρή!». Κυρίως τὰ μεγάλης ἡλικίας. Τὰ μικρότερα τὴ λένε γριά κάπου κάπου μπροστὰ τῆς καὶ πάντα πίσω τῆς, ὅταν κουβεντιά- ζουν μὲ ἄλλους. Π.χ. «Ἡ γριά μ'. — ἡ γριά ἡ δ' κή μ' — Πάει ἡ γριά μ' στὰ πρόβατα». — «Ἔχου τ' γριά ἄρουσ'». «Ἡ γριά μ' ἔχ' τ' σακούλα ἀκόμα». Ἔχου «τ' γριά ἰδιότροπ'» δὲν τὰ στρέει μὴ τ' νύφ' τς'.

Τὰ κορίτσια μικρὰ καὶ μεγάλα δὲν λένε, «γριά».

«Μαμά». λένε τὴ μητέρα τὰ κορίτσια καὶ τ' ἀγόρια τῆς σχολικῆς ἡλικί- ας, ὡς τὰ δώδεκα, μετὰ ἀπὸ τὸ 1961 σὲ ἀρκετὰς οἰκογένειες. «Τὰ χαϊδιάρικα καὶ τὰ μοναχὰ» κυρίως τὴ λένε μαμά. Ὅπως καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ πατέρα ἀναφέραμε, τὰ παιδιὰ τοῦ κτηνοτρόφου καὶ γεωργοῦ δὲ λένε ποτὲ «μαμά» οὔτε μικρὰ οὔτε μεγάλα.

Λίγες οἰκογένειες, ἀπὸ κάποια τυχαία ἴσως συνήθεια λένε τὴ μάνα «μη-

τέρα». Μὰ καθὼς παρατηρήθηκε καὶ τὰ παιδιὰ αὐτῶν τῶν οἰκογενειῶν μετὰ τὰ 14—15 Λένε μὰν ἀφήνοντας τὸ «μητέρα».

Τὰ ἀγόρια καὶ κορίτσια ποὺ Λένε μαμά, μετὰ τὰ δώδεκα κόβουν τὴ συνήθεια. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὴν κρατήσουν σιὸν καιρὸ τῆς παντριεῖς ἢ μετὰ ἀπ' αὐτὴ δὲ Λένε μὰ «μαμά». (Πληρ. προσωπικές. Οἱ συνήθειες διατηροῦνται).

3. Ὁ Παππούς. Τὰ παιδιὰ (ἀγόρια - κορίτσια) Λένε: «ὁ παπούς, οὐ παπ', τοὺν παπ'μ' — ὦ παπ'!». Καὶ τὰ μεγάλα ἐγγόνια τὸν Λένε τὸ ἴδιο. Οἱ ἄντρες σὰν παντρευτοῦν Λένε τὸν παπποῦ: «οὐ γέρος» ὅταν κουβεντιά- ζουν μὲ ἄλλους. Μπροστά του σπάνια τὸν Λένε ἔτσι. Δηλ. τὸν πατέρα μπορεῖ νὰ τὸν ποῦνε γέρο, ὅχι ὅμως τὸν παπποῦ.

Τὸν προπάππου τὸν Λένε: «ὁ παπ' ἢ ὁ παππούλ', ἢ οὐ μινάλους οὐ παπ'». Ὅταν κουβεντιάσουν οὐ παρέα γιὰ τοὺς παπποῦδες Λένε πάντα τὸν ἕνα παπ' καὶ τὸν ἄλλο «προπαπ'».

4.) Ἡ γιὰ γιὰ σιτὴν οἰκογένεια. Τὴ Λένε: «Βάβω, βά- βου, ἢ βάβω μ' — ἢ βάβου μ'». Τὰ μικρὰ τὴ Λένε καὶ «βαβούλα» χαϊδευτικὰ καὶ «βαβούτω», γιὰ νὰ τὴν καλοπάρουν ἢ γιὰ νὰ πετύχουν κάτι. Οἱ μεγάλοι (ἄντρες καὶ γυναῖκες) Λένε: «Βάβω». Μετὰ τὸ 1961 τὰ μικρὰ (ὡς τὰ δώδε- κα) τὴ Λένι καὶ γιὰ γιὰ. Μόλις ὅμως μποῦν σιτὴν ἐφηβεία τὴ Λένε κι αὐτὰ «Βάβω». Τὰ παιδιὰ τῶν γεωργοκτηνοτρόφων, μικρὰ καὶ μεγάλα δὲ Λένε «για- γιά». Μόνο ὅσοι θέλουν νὰ «κάνουν τοὺν ξηπουλητισμένου», ὅπως Λένε στὸ χωριό, τὴ Λένε «γιαγιά».

5. Πῶς προσφωνεῖ ὁ ἄντρας τὴ γυναῖκα. Νιόπαντρος ὁ ἄντρας τὴ φωνάζει σι' ὄνομά της τὴ γυναῖκα του, «Μαρία, Λέν', Γιαννού- λα! Ἡ Νίκη μ' — ἢ Βασίλω μ' — ἢ Φώτω ἢ Θ'κὴ μ', κλπ.». Σὰν ἀποκτήσουν παιδιὰ Λένε: «Γυναίκα!». Ἡ μὲ παρωνύμι σι' ὄνομά του: «Κώτσαίνα! — Νάσαινα!», «Νάσαινα, φέρ' γ' ἄλέτρ' ἐδῶ!», Γιάνναίνα! φέρει τὰ σιὰ βό- τια!». «Ἡ Φώτσαίνα ἢ Θ'κὴ μ'».

Ὅταν γεράσουν: «Γριά!» «ὦ γριά!» «ἢ γριά ἢ Θ'κὴ μ'». Ἀκόμη οἱ ἄντρες μετὰ τὸ γάμο φωνάζουν τὴ γυναῖκα οὐρή! — Μουρή! Ὑλά δῶ ὀρή! ἔλα μουρή! Τοῦτος ὁ τρόπος τοῦ «μουρή» ἦταν ὁ πρὸ συνηθισμένος πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο τοῦ Σαραντα. Τότε λέγανε: «Ἐσένα Λέω μουρή! Ὑλά δῶ μουρή! Ὑλε σκούζ'ν τὰ παιδιὰ μουρή! Ὑλε οὐρή! Δὲν κοῦς ἐσένα Λέω! Ὑντε! Ὑε! ἢ ὁ πρὸ συνηθισμένος σιτούς βοσκοὺς τὸ σφυριχτό: φσσα! Ἡ γυναῖκα συνήθιζε στὸ σφυριχτό καὶ ἤξερε ποῖο εἶναι βιασικὸ καὶ ποῖο γρήγορο καὶ μὲ νεῦρα τοῦ ἄντρα της. «Φσσα!» ἔκανε ὁ ἄντρας: «Γίνγκε τοῦ φαῖ» πετά- ζονταν κι ἔλεγε ἢ γυναῖκα!

Ὅταν κουβεντιάσει μ' ἄλλους λέει ὁ ἄντρας: «Ἡ γυναῖκα μ'. — ἢ γυ- ναῖκα ἢ Θ'κὴμ'. — Ἡ Φώτσαίνα. — Ἡ κυρά μ'. — Φράσεις: «Ἡ κυρά ἢ Θ'κὴμ' δὲν ἦρθι ἀκόμα — Ὑντε μῶρ' κυρά κάθισι κι γιὰ χαλῆσι! — Ἡ γυναῖκα ἢ Θ'κὴμ' τὰ φκισαί αὐτὰ τὰ σκουπιά!».

Ὁ γέρος λέει τὴ γριά του: «Γριά! Κούσιαλο! Μουρή! Μιάρμιου!».

Φράσεις: «Ὅρ' μιάρμιου! — Ὑλά κούσιαλο! Ὑντε γριά, ἔλα δῶ!»

Ἡ γριά μ' εἶνι ἄρρουσι! — Ὅρ' γριά! τί κάν! κι δὲ σκῶθηκες ἀκόμα! Ὑντε ὀρὲ κούσιαλο!».

«Μετὰ τὸ 1961 φωνάζουν οἱ πρὶςσοίτεροι οὐζυγοὶ πρὸς γυναῖκες τοὺς σι' ὄνομά τους. Πρὶν ἀπὸ τὸ 1935 σπάνια ἄντρας ἔλεγε τ' ὄνομα τῆς γυναῖκας

του. Δὲν τὸ θεωροῦσαν «ἀντρίκιο καὶ λεβέντικο», νὰ φωνάζουν τ' ὄνομα τῆς γυναῖκας. Ἄν κανένας προσφωνοῦσε τὴ γυναῖκα σι' ὄνομα τὸν κορόϊδευσαν οἱ ἄλλοι. Οἱ γέροι στὸ χωριὸ συνεχίζουν νὰ μὴ προσφωνοῦνε τὶς συζύγους σι' ὄνομα τοὺς καὶ σήμερα ἀκόμα. Καὶ πολλοὶ νέοι συνεχίζουν νὰ μὴ λένε τὶς συζύγους σι' ὄνομα τοὺς καὶ σήμερα. Πληροφορίες γιὰ τὶς παλιὰς συνήθειες ἔχουμε ἀπὸ: Κ. Τσιάπα, Μ. Σκανδάλη, Μ. Σιούτη).

6. Πῶς προσφωνεῖ ἡ γυναῖκα τὸν ἄντρα. Πρὶν ἀπὸ τὸ 1935 κατὰ γενικὸ κανόνα δὲν ἔλεγε οὔτε φώναζε καμιά γυναῖκα τὸν ἄντρα τῆς σι' ὄνομά του. Λέγανε: «Ἀφέντ', ν' κοκὺρ». Συνήθως φωνάζανε ἢ εἰδοποιοῦσαν τὸν ἄντρα γιὰ κάτι μὲ μιὰ φράση σχετικὴ ἢ μὲ κάποια περίφραση στερεότυπη: «Ὀρέ! Ἔλα! Ἐσένα λέω μωρέ! Δὲν ἀκοῦς! Τοῦ φαί γίγκε! Ἐσένα κρένω! Τόχ'ς ἢ δὲν τόχ'ς νάρ'ς μωρέ! Μάστα κάτ' τὰ γίδια!

Ἀκόμη ἔβαζαν τὸ παιδί νὰ φωνάξει τὸν πατέρα του. «Κρίν' τ' πατέρα σ' νάρθ'». Ὅταν βρίσκονταν τὸ ζευγάρι σὲ μακρινὴ ἀπόσταση καὶ πάλι ἡ γυναῖκα δὲν τὸν φώναζε μὲ τ' ὄνομά του, παρὰ ἔτσι: «Ἐπ'!! Μάστ' τ' γίδια! Πᾶν' τὰ πρόβατα στὰ χουράφιασσαν! Δὲν κοῦς μωρέεεε!...». Ἡ βάζαν κάποιο ἄλλο τορμπανόπουλο ἢ γεπιγονοπούλα νὰ φωνάξει: Μπάρμπα Νάσιουσου! ἢ θειάκου Νάσινα Λέει νάρθ'ς κάτ'!

Παραξηγιόταν ἡ γυναῖκα ποὺ τολμοῦσε νὰ φωνάξει τὸν ἄντρα τῆς μὲ τ' ὄνομά του, ἐκτὸς ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἄντρας τῆς τὴ μάλωνε:

«Ἀποὺ πότι μουρὴ ἄν'ξεις τοῦ σιόμα κι φωνάξεις τοῦν ἄντρας μὲ τ' ὄνομά τ'!». Σὰν ἀκουγε γιὰ νὰ φωνάξει νέα γυναῖκα τὸν ἄντρα τῆς ἔλεγε: Οὔϊ γιάμ' γίνκε σουργούν' ἢ (Νάσαινα)! Φώναξι τ' ὄνομα τ' ἄντρός τς'. Οὔϊ πάει οὐ κόρηους χάλασι! Νάξεις φώναξι. Νάσιου!». Τὶς γυναῖκες αὐτὲς τὶς ἔλεγε: «Εἰβγαλ'μένες, παρδαλές, π'τάνις, τέτοιες, πάντες, ράντες, κλπ.».

Μετὰ τὸν πόλεμο καὶ κυρίως μετὰ τὸ 1950 οἱ γυναῖκες λένε τ' ὄνομα τοῦ ἄντρα. Ὅμως ἀπὸ συνήθεια πολλὰς ἀκόμη καὶ σήμερα δὲ λένε τ' ὄνομα τοῦ ἄντρα τοὺς. Οἱ γριεὲς κρατᾶνε τὴ συνήθεια καὶ σήμερα, νὰ μὴ τὸν προσφωνοῦν σι' ὄνομά του.

Λένε: «ὁ γέροντάς μ'. Τὸ γεροντιάμ' ἢ ὅπως οἱ παλιὰς γυναῖκες ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. (Πληροφορίες γιὰ τὰ παλιὰ ἔχουμε ἀπὸ: Μ. Σιούτη, Μ. Σκανδάλη, Κ. Τσιάπα καὶ ἄλλους γερόντους καὶ γριεὲς τοῦ χωριοῦ).

7. Πῶς προσφωνεῖται ἡ νύφη στὴν οἰκογένεια καὶ προσφωνεῖ. Γιὰ τὴ νύφη σὰν σύζυγο εἴπαμε παραπάνω. Ὁ πεθερὸς τὴν νύφη τὴ λέει: «νύφ'! - ὄρ' νύφ'!» καὶ καμιά φορά: «ὄρ' νυφ'αδιά!». Ὅταν θέλει ὁ πεθερὸς νὰ μιλήσει εἰρωνευτικὰ γιὰ τὴ νύφη λέει πάντα: «Νυφαδιά! ὄρ' νυφαδιά μ' ποὺ τδεῖς τ' ἄλογο δεμένο!».

Ἡ νύφη τὸν πεθερὸ τὸν λέει πάντα «πατέρα». Πρὶν ἀπὸ τὸ 1935 τὸν ἔλεγε: Ἀφέντ', ν' κοκὺρ' κλπ., ὅπως εἴπαμε παραπάνω.

Τόσο παλιὰ ὅσο καὶ σήμερα ὁ πεθερὸς λέει τὴ νύφη καὶ στὸ ἀντρωνυμικὸ παρωνύμ: «Κώτσαῖνα, Γιάννοβα, Μήτσαῖνα! κλπ.».

Πάντα ὁ πεθερὸς, ὅταν κάνει σ' ἄλλους λόγο γιὰ τὶς νύφες τοῦ μεταχειρίζεται τὸ ἀντρωνυμικὸ παρωνύμ: «Ἡ Κώτσαῖνα εἶνι ἀξιώτερ' ἀπ' τ' Νάσαινα».

Ἡ πεθερὰ τὴ νύφη τὴ λέει: «Νύφ'». Εἰρωνευτικά: «Νυφαδιά μ'» Ἡ σι' ἀντρωνυμικὸ: Νάσαινα, Χρήστια, κλπ.».

Ἡ νύφη τὴν πεθερὰ τὴ λέει: «Μάνα» Ὅταν κάνει λόγο μ' ἄλλους γιὰ τὴν πεθερὰ λέει: «Ἡ πιθιρά μ'».

Ὁ κουνιάδος καὶ ἡ κουνιάδα τὴ νύφη προσφωνοῦν: «Νύφ'». Ὅρ' νύφ'. Καί, ὅταν θέλουν νὰ ξεχωρίσουν τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, λένε: «Ἡ νύφ' ἡ Γιαννούλα, ἡ νύφ' ἡ Βασίλω». Ἡ: «ἡ νύφ' ἡ Κώσιτα» δηλ. ἡ γυναίκα τοῦ Κώσιτα. Μετὰ τὸ 1961 τὴ φωνάζουν καὶ σι' ὄνομα, τὸ κύριό της.

Ἡ νύφη τὴν κουνιάδα πρὶν ἀπὸ τὸ 1935 τὴν ἔλεγε «Κυρά». Ἄν ἦταν μικρῆς ἡλικίας στὸ κύριο ὄνομά της. Τὴν ἔλεγε καὶ «Ἄντραδέρφη». Π.χ. Ὅρ' ἀντραδέρφ' τὶ σόχω κάνει καὶ μὲ τρώεσαι. Τοῦτο ἔλεγε σὲ περίπτωση διαφωνίας ἢ φιλονικίας. Μετὰ τὸ 1961 ἡ νύφη προσφωνεῖται σι' ὄνομά της τὸ κύριο ἀπὸ τὸν κουνιάδο καὶ κουνιάδα καὶ πολλὰς φορὲς καὶ ὁ πεθερὸς καὶ ἡ πεθερὰ τὴν κρᾶζουν στὸ κύριο.

Ἡ πεθερά, ὅταν μιλάει στὸ παιδί της γιὰ τὴ νύφη, λέει: «Ἡ γυναίκα σ'» «Αὐτή». Ἡ δὲν μεταχειρίζεται ὄνομα ἀλλὰ μιλάει περιφραστικά: «Νὰ τ'ς πεῖς...» «Ἐκείνῃς...» «Εἰσιτ'νῃς».

Οἱ συγγενεῖς τὴ λένε: «Νύφη», «ἡ νύφ' (η. ἡ Κώσιτα)».

Σήμερα (Μετὰ τὸ 1961) τὴ λένε σι' ὄνομά της.

8. Ὁ γ α μ π ρ ὸ ς σ τὴ ν ο ἰ κ ο γ ἔ ν ε ι α. Ὅταν ἕνας μπεῖ στὴν οἰκογένεια γαμπρός, τὸν πεθερό του φωνάζει: «Πατέρα, πεθερέ». Ἄν εἶναι γέρος πολὺ τὸν λέει τὶς περισσότερες φορὲς καὶ «γέρο».

Τὴν πεθερὰ τὴν λέει: «Μάνα» κάπου κάπου καὶ συνήθως «πεθερά». Συνήθως λέει στὴ γυναίκα του: «Πέσε σι' νά'ρθ'». «Πέσε στὸν πατέρα νά'ρθ'» καὶ κατὰ παρόμοιες περιφράσεις.

Ὁ τρόπος προσφωνήσεως τοῦ γαμπροῦ ἐξαρτεῖται συνήθως ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς γυναίκας του πάνω του.

Τὸ γαμπρὸ τὸν φωνάζουν ὅλοι στὸ κύριο ὄνομά του: Μῆτρο, Γιάννη κλπ.

9. Ο ἰ ν ὕ φ ε ς μ ε τ α ξ ὺ τ ο υ ς. Δυὸ νύφες στὴν ἴδια οἰκογένεια λέγονται «συν'φάδες». Μεταξὺ τους οἱ νύφες προσφωνοῦνται στὸ κύριο ὄνομά τους. Πολλὰς φορὲς φωνάζει ἡ μιὰ τὴν ἄλλη καὶ στὸ ἀνδρῶνιμκό της. Π.χ. Χρήσταινα, Κώσιταινα, κλπ. Καμὴ φορὰ καὶ «συν'φάδα». «Ὅρ' συν'φάδα! θὰ πᾶμ γιὰ πλύμα σήμερα!». «Ἄντε, οὐρὴ συν'φάδα! τί σοῦχα κάνει!». Ὅταν κουβεντιάσει μὲ κάποιον ἄλλο μιὰ νύφη τῆς οἰκογένειας, καὶ κάνει λόγο γιὰ τὴ συν'φάδα της λέγει πάντα «ἡ συν'φάδα μ'» ἢ «ἡ Γιάννοβα ἡ συν'φάδα μ'» Οἱ συν'φάδες σὲ μιὰ οἰκογένεια ἢ μαλώνουν ἢ ἔχουν σχέσεις καλὰς μεταξὺ τους. Μάλιστα, ὅταν «τά'χουν καλὰ» μεταξὺ τους, φτάνουν καὶ μέχρι νὰ ἀπατοῦν τοὺς ἄντρες τους ἀπὸ κοινοῦ Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ πολλὰ εὐτράπελα τοῦ λαοῦ γιὰ τὶς συν'φάδες. (Κοίτ. περιοδικὸ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ 1977 Χρ. Σκανδάλη: Εὐτράπελα, μῦθοι κλπ. Ἑπαινος Ἀκαδημίας, 1971).

10. Ὁ θ ε ἰ ὂ ς καὶ ἡ θ ε ἰ ἂ σ τὴ ν ο ἰ κ ο γ ἔ ν ε ι α. Τὸν θεῖο λένι τ' ἀνεψίδια πάντα «μπάρμπα». «Μπάρμπα - Γιάννη, μπάρμπα - Γάκη, κλπ.». Τὴ θεῖα τὴ λένε «θειάκο π.χ. θειάκου Γίτσα, θειάκου Μαρία». Τὰ μικρὰ παιδιά τῆς σχολικῆς ἡλικίας λένε τὴ θεῖα καὶ «θείτσα». «Θεῖτσα Βασίλω τί μοῦ φερες». Ὅταν ὅμως ὁ θεῖος ἦρθε ἀπὸ τὴν πόλη ὅπου ἐργαζόταν γιὰ καιρὸ ἢ ἀπὸ τὴν ξενιτιά τότε τὰ παιδιά τὸν λένε: «Θεῖο». Τὴ θεῖα λένε «θειά», ὅταν ἦρθε ἀπὸ τὴν πόλη. Π.χ. «Ἡ θειάκου Γιούλα κι θειά Νίκη». Οἱ θεῖοι λένε τ' ἀνεψίδια σι' ὄνομά τους καί: «τ' ἀνεψίδια μ'. τ' ἀνεψίδ' μ' ἢ

ἀν'ψιά μ', ἢ ἀν'ψιούλα μ', οἱ ἀν'ψιές μ'». (Οἱ συνήθειες διατηροῦνται ἀπὸ παλιὰ καὶ σήμερα. Μόνο σὲ μερικὲς οἰκογένειες ἔχουν ἐξασθενήσει γιὰτὶ ἡ μάνα τοὺς εἶναι ἀπὸ κεφαλοχώρι νύφη ἢ γιὰτὶ ὁ πατέρας καὶ ἡ οἰκογένεια πῆγαν γιὰ μικρὸ διάστημα σὲ πόλη).

11. Τὰ παιδιὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς. Τὰ φωνάζουν στὰ βαφτιστικά τοὺς ὀνόματα. Γιὰ ἕνα ἀγόρι ἀνάμεσα σὲ ἀδερφὲς λένε: «Τοῦ πιδί». Γιὰ κορίτσια ἀνάμεσα σ' ἀδέρφια ἀρσενικά: «Ἡ κουπέλα, ἡ τσιούπρα, τὸν τσιουπρί. Γιὰ πολλὰ κορίτσια: «Τὰ τσιουπριά, τὰ τσ'πριά».

Ἡ μάνα λέει πολλὰς φορές: «Ἡ θ'χατέρα, ἡ θυγατέρα μ', Ὅρ' θ'γατέρα!». Γιὰ τὸ γιὸ λένε καὶ οἱ δυὸ γονεῖς: «Οὐ γιός, οὐ γιόκας μ', τοῦ γιόκα μ'». (Ἡ συνήθεια διατηρεῖται καὶ σήμερα ὅπως παλιά. Πληρ. προσωπικὲς καὶ ἀπὸ Κ. Σκανδάλη καὶ Μ. Σκανδάλη).

12. Τ' ἀδέρφια μετὰξὺ τοὺς. Φωνάζουνται στὰ ὀνόματά τοὺς τὰ κύρια. Πολλὰς φορές ὁ μεγάλος ἀδερφὸς λέει τὴν μεγάλη ἀδερφή (συνήθως νά'ναι σὲ ἡλικία παντρεῖας) «ἀδερφή, ὄρ' ἀδερφή!». Καὶ ἡ ἀδερφή λέει τὸν μεγάλο ἀδερφό: «ἀδερφέ!, ὄρ' ἀδερφέ» «Ἔ! ὄρὲ ἀδερφέ μ' κοιτὰς πότε νὰ μὲ βγάλ'ς νὰ παντρευτεῖς!».

Ὁ μεγάλος ἀδελφός, ὅταν μιλάει γιὰ τὸ μικρὸ ἀδερφό του, λέει: «Τὸ πιδί. Τοῦ πιδί εἶνι ἄρρουστο».

ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Κ. Ν. ΓΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ

Υφηγητού Γεωλογίας

ΥΔΡΟΓΕΩΛΟΓΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΙΚΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΘΕΡΜΟΜΕΤΑΛΛΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΚΑΒΑΣΙΛΩΝ ΝΟΜΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της έρευνας αυτής, είναι νά συμβάλλει στήν όσο τὸ δυνατόν καλύτερη, τεχνικὴν ἀξιοποίησιν τῶν θερμOMETΑΛΛΙΚΩΝ πηγῶν τῆς περιοχῆς Καβασίων με ἔργα Πολιτικοῦ Μηχανικοῦ.

Ἡ τεχνικὴ ἀξιοποίησις τῶν θερμOMETΑΛΛΙΚΩΝ νερῶν Καβασίων με τὴ δημιουργίαν συγχρόνων λουτρικῶν ἐγκαταστάσεων θὰ συμβάλλει στὸν τομέα τῆς λουτροθεραπείας τῆς ΒΔ Ἑλλάδας καὶ τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκῶν θερμΟΚΗΠΙΩΝ με ἐξοικονόμηση ἐνεργείας. Ἡ μεγαλύτερα θύωσις συμβολῇ θὰ εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς περιοχῆς αὐτῆς στὸν τομέα τῆς ἀπασχολήσεως, τοῦ εἰσοδήματος τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων. Ἐπίσης στήν αὐξήσιν τοῦ τουρισμοῦ πρὸς ὄφελος τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας γενικότερα.

Ἡ γεωλογικὴ καὶ ἡ ὑδρογεωλογικὴ δομὴ ἐξασφαλίζει τίς συνθήκας ἐκείνας ποὺ εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ τὴν δημιουργίαν τῶν ἔργων Πολιτικοῦ Μηχανικοῦ ποὺ ἐξετάζουμε στήν ἐργασία αὐτή.

1. Γεωγραφικὴ θέση καὶ μορφή τῶν πηγῶν

Ἡ περιοχὴ τῶν θερμOMETΑΛΛΙΚΩΝ πηγῶν ἀπέχει περίπου 4 χιλιόμετρα βόρεια τοῦ χωριοῦ Καβάσιλα. Στὴ θέση αὐτὴ διέρχεται ὁ ποταμὸς Σαραντάπορος, ἐκατέρωθεν τοῦ ὁποῦ ἐξέρχονται τὰ θερμOMETΑΛΛΙΚὰ νερά. Στὴ νότια πλευρὰ τοῦ ποταμοῦ (πρὸς τὸ χωρίο Καβάσιλα, Βλέπε Σχ. Νο 1), θρίσκονται οἱ κύριες πηγὰς οἱ ὁποῖες εἶναι 4 καὶ ἀναδύζουσι σὲ μικρὴ ἀπόστασις ἢ μία με τὴν ἄλλη. Πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι κοντὰ στὶς κύριες ἀναδύσεις ὑπάρχουν καὶ ἄλλες μικρότερες ποὺ ἀναδύζουσι ἐποχιακὰ μικρὰς ποσότητες νεροῦ καὶ θρίσκονται ΒΑ τῶν κυρίων ἀναδύσεων καὶ ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἀπέναντι πλευρὰ (Βόρεια) τοῦ ποταμοῦ ἀναδύζουσι πηγὰς σὲ μία ἀπόστασις 300 μ. ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ (Πηγὰς Πυξαρίας) καὶ ἀπέχουσι ἀπὸ τίς πηγὰς Καβασίων περίπου 500 μέτρα. Στὴν εὐρύτερη περιοχὴ, ἐντὸς τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐδάφους, σὲ ἀπόστασις 3 χιλμ. περίπου ὑπάρχουν ἀξιοποιημέναι πηγὰς τῆς ἴδιας ποιότητος. Ἐπίσης ΒΑ σὲ ἀπόστασις 5 χιλμ. ἔχουμε μικρὰς ἀναδύσεις θερμOMETΑΛΛΙΚΟῦ νεροῦ στήν περιοχὴ Ἀγίας Βαρβάρας.

2. Γεωλογία καὶ τεκτονικὴ τῶν πηγῶν Καβασίων

Γεωτεκτονικὰ ἡ περιοχὴ τοποθετεῖται στήν Ἰόνιον ζώνη καὶ μάλιστα στὸ ἐσωτερικὸ καὶ κεντρικὸ τμήμα αὐτῆς.

Στὸ χῶρος τῆς Ἡπείρου καὶ εἰδικότερα στήν εὐρύτερη ἐξεταζόμενην περιοχὴ τῆς Κόνιτσας, ἐπὶ τῶν ἰζημάτων τῆς Ἰονίου ζώνης, ἔχουν ἐπωθηθεῖ τὰ ἰζήματα τῆς ζώνης

Σχ. 1. Γεωγραφική θέση.

της Πίνδου και επί αυτών, τα ιζήματα και η οφειλομένη σειρά της υποπελαγονικής ζώνης που εντοπίζονται κυρίως θόρεια, στην περιοχή Αμάραντος.

Στή γεωλογική δομή της περιοχής θερμών μεταλλικών πηγών Καβασίλων συμμετέχουν οι παρακάτω γεωλογικοί σχηματισμοί.

α) Α λ λ ο υ θ ι α κ έ ς ά π ο θ έ σ ε ι ς. Καλύπτουν την κοιλάδα μέσα στην οποία ρέει ο ποταμός Σαραντάπορος.

Αυτές αποτελούνται από τα φερτά υλικά που μεταφέρει ο ποταμός δηλαδή άμμοις, χαλίκια, κροκάλες, ποικίλου μεγέθους που προέρχονται από την αποσάθρωση των ανάντη του ποταμού γεωλογικών σχηματισμών.

β) Δ ι λ λ ο ύ θ ι α κ ρ ο κ α λ ο π α γ ή - λ α τ υ π ο π α γ ή. Αυτά βρίσκονται σε συνεκτική - ήμισυνεκτική καθώς και σε ασύνδετη κατάσταση. Αποτελούνται κυρίως από υλικά ποταμίου προελεύσεως (παλαιά ποτάμια αναβαθμίδα).

Καλύπτουν τον χώρο πάνω (μορφολογικά) από τις πηγές και έχουν σχετικά μικρό πάχος. Τα υλικά αυτά στη θέση των πηγών υπέστησαν καταλίευσή κατά τις πρόσφατες έκσκαφες, που έγιναν με τη διαμόρφωση του χώρου για την ανέγερση λουτροθεραπευτηρίου.

γ) Φ λ ύ σ χ η ς. Είναι ο κύριος γεωλογικός σχηματισμός της περιοχής και υπόκειται των κροκαλοπαγών στη θέση των πηγών. Αποτελείται από εναλλαγές στρωμάτων μικρού σχετικά πάχους μαρμαρυγιούχων ψαμμιτών με πρασινωπές ιλυώδεις μάργες.

Ο φλύσχος στην επιφανειακή του ζώνη είναι αποσπασμένος. Γεωτεκτονικά ανήκει στην Ίόνιο ζώνη και η ηλικία αποθέσεώς του είναι του Άνωτέρου Ήωκαίνου - Άκουτάινου. Η έπαφή του με τους υποκαίμενους άδδεστόλιθους στην περιοχή των πηγών είναι κανονική και τεκτονική (με ρήγμα).

δ) Α σ β ε σ τ ό λ ι θ ο ι. Βρίσκονται ΒΑ της θέσεως των πηγών. Είναι υπολιθογραφικοί, μικρολατυποπαγείς και φέρουν μικρές και λεπτές ένστροφες πυριτολίθων. Ανήκουν στην Ίόνιο ζώνη και υπόκεινται του φλύσχη.

Η ηλικία τους έχει προσδιοριστεί από τα απολιθώματα ως Παλαιοκαινική - Άνωτ. Ήωκαίνου. Αποτελούνται από στρώσεις μεγάλου πάχους ή είναι άστρωτοι. Παρουσιάζονται άρκετά καρστικοποιημένοι.

Από πλευράς τεκτονικής τα στρώματα κλίνουν προς Δυσιάς με τιμές κλίσεως κυμαινόμενες από 10" - 30". Τόσο στην φλύσχη όσο και στους άδδεστόλιθους υπάρχουν πολλά μικρά ρήγματα και πτυχές μεγάλης ακτίνας καμπυλότητας.

Πάνω στο φλύσχη, βρίσκονται έπωθημένα τα ιζήματα της ζώνης Όλονου - Πίνδου (φλύσχη και άδδεστόλιθοι).

Η περιοχή διασχίζεται από μεγάλα ρήγματα διεύθυνσεως κυρίως Α—Δ. Το ρήγμα που φέρει σε τεκτονική έπαφή το φλύσχη και τους άδδεστόλιθους στη θέση των πηγών μαζί με το μεγάλο ρήγμα που πιθανώς υπάρχει κατά μήκος του ποταμού (καλύπτεται από τις αποθέσεις), θεωρούνται οι φορείς που εξέρχονται τα θερμομεταλλικά νερά στην περιοχή. (Βλέπε γεωλογικό χάρτη και θέσεις τεχνικών έργων).

3. Υδρογεωλογία της περιοχής των πηγών. — Υδρογεωλογία των θερμομεταλλικών πηγών

Ο φλύσχος εξαπλώνεται σε μεγάλη έκταση στην περιοχή των πηγών. Τα στρώματα των ίλυθών μαργών του φλύσχη είναι άδιαπέραστα από το νερό. Τα δε στρώματα των μαργαρυγούχων ψαμιτών παρουσιάζουν μικρή ύδροπερατότητα. Στο σύνολό του ο φλύσχος θεωρείται άδιαπέρατος σχηματισμός. Οι άδδεστόλιθοι της περιοχής είναι διαπερατοί καθώς επίσης οι αποθέσεις των κοκαλοπαγών και γενικά οι ποτάμιες αποθέσεις.

Οι θερμομεταλλικές πηγές των Καθασίλων και της Πυξαρίας στην άπέναντι όχθη του ποταμού όφείλονται, όπως προαναφέραμε, στα ρήγματα της περιοχής.

Τα νερά της βροχής και των ατμοσφαιρικών κατακρημνισμάτων γενικά, διά μέσου των ύδροπερατών γεωλογικών σχηματισμών κατεισδύουν σε μεγάλα βάθη. Εκεί λόγω της γηγενούς θερμότητας και πιθανώς της υπάρξεως μαγματικών έστιών, θερμαίνονται και ανέρχονται προς την επιφάνεια κυρίως μέσω των ρηγματίων συμπαρασύροντας μαζί και τα μεταλλικά συστατικά που απόκτησαν κατά την διέλευσή τους από τα πετρώματα βάθους.

Στην περιοχή των πηγών έχουμε διασταύρωση δύο ρηγματίων, διά μέσου των οποίων τα θερμομεταλλικά νερά εξέρχονται και αναβλύζουν. Κατά την άνοδο τα θερμομεταλλικά νερά διαχέονται και αναμιγνύονται με τα επιφανειακά νερά του υπερκαίμενου ύδροφορέα των αποθέσεων του ποταμού, και έτσι μειώνεται η θερμοκρασία τους. Είναι πιθανόν οι αποθέσεις του ποταμού στη θέση διασταυρώσεως των ρηγματίων να είναι λεπτές άργιλικής συστάσεως (άδιαπέρατα) και να έμποδίζεται ή άμεση έξοδος του θερμού μεταλλικού νερού. Και έτσι το θερμομεταλλικό νερό κινείται και εξέρχεται στην έπαφή του φλύσχη και των άλλουδιαχών αποθέσεων και στις δύο πλευρές του ποταμού.

Πρέπει να αναφερθεί ότι σε απόσταση 3 χλμ. περίπου από τις πηγές Καθασίλων και δυτικά μέσα στο Αλθωνικό έδαφος, πάλι κατά μήκος της κοίτης του ποταμού Σαραντάπορου, εξέρχονται θερμομεταλλικά νερά τα οποία έχουν αξιοποιηθεί από τους Αλθωνούς.

Επίσης βορειοανατολικά των θερμομεταλλικών πηγών Καθασίλων και σε απόσταση περίπου 5 χλμ., στη θέση Σιούξη Αγίας Βαρβάρας, κοντά στην κοίτη του ποταμού Σαραντάπορου (500 μ. περίπου) διαπιστώσαμε μικρές έκροες θερμομεταλλικού νερού εντός του φλύσχι, πάλι σε διασταύρωση ρηγμάτων του ποταμού πιθανώς και ενός άλλου.

Οι τρεις θέσεις που εξέρχονται τα θερμομεταλλικά νερά δηλαδή η περιοχή Καθασίλων - Πυξαριάς, Αλθωνίας και Σιούξη Αγ. Βαρβάρας, βρίσκονται σχεδόν σε ευθεία γραμμή και πιθανώς να είναι το ίδιο ρήγμα ή φορέας θερμομεταλλικού νερού, δηλαδή το ρήγμα που ακολουθεί ο ποταμός Σαραντάπορος. Οι περιοχές αυτές συνδέονται με την ίδια τεκτονική δομή.

4. Υδρογεωλογία των γλυκών νερών

Τα υπάρχοντα πηγαία γλυκά νερά της περιοχής είναι λιγοστά. Τα νερά αυτά προέρχονται κυρίως από τον μικρό υδροφόρο όριζοντα, που σχηματίζεται στο εξωτερικό αποσαθρωμένο τμήμα του φλύσχι. Το τμήμα αυτό παρουσιάζει υδροπερατότητα.

Κοντά στην περιοχή των θερμομεταλλικών πηγών και σε απόσταση περίπου 1000 μέτρων, προς το χωριό Καδάσιλα, υπάρχει μικρή πηγή με πόσιμο νερό μικρής παροχής.

Επίσης αρκετό και καλής ποιότητας πόσιμο πηγαίο νερό έχει το χωριό Καδάσιλα.

5. Ποιότητα των υπαρχόντων γλυκών νερών της περιοχής Καθασίλων

Το νερό του χωριού Καδάσιλα κατόπιν μικροβιολογικής και χημικής εξέτασης, βρέθηκε κατάλληλο για πόση. Η χημική ανάλυση του νερού Καθασίλων δίδεται στον παρακάτω πίνακα.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ
ΧΗΜΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ ΝΕΡΟΥ ΚΑΒΑΣΙΛΩΝ
(Επιτόπιες αναλύσεις)

Χρώμα 0,00	Όξινη Λοσίων	Γεύσις Ποτήμ. ύδατ.	Λιώρημα 0,00	Θολρότης 0,00
PH	Αγωγιμότης	Αλκαλικότης (P)	Αλκαλικότης (M)	Σκληρότης ολική
7,70	690	0,00	7,60	19,80

Επίσης έγινε μικροβιολογική και χημική ανάλυση των νερών του ποταμού Σαραντάπορου. Το νερό του ποταμού, μικροβιολογικά, βρέθηκε ακατάλληλο για πόση. Δύναται να χρησιμοποιηθεί όμως κατόπιν ειδικού καθαρισμού και χλωρίωσης.

Παραθέτουμε παρακάτω τον μέσο όρο των χημικών αναλύσεων του νερού του ποταμού (επιτόπιες αναλύσεις).

Η Π Ι Ν Α Κ Α Σ
ΧΗΜΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ ΝΕΡΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ
(Επιτόπιες ἀναλύσεις)

Χρώμα	Όξινη	Γεύσις	Λιώρημα	Θολρότης
3,00	Λοσιον	Οργανική	2,00	3,00
PH	Αγωγιμότης	Αλκαλικότης (P)	Αλκαλικότης (M)	Σκληρότης ολική
8,10	320	0,00	2,60	8,20

6. Αναλύσεις καὶ χαρακτηριστικά τῶν θερμομεταλλικῶν νερῶν τῶν πηγῶν Καβσίων

α) Η μικροχλωρίδα τῶν θερμομεταλλικῶν πηγῶν Καβσίων.

Δείγματα τῆς μικροχλωρίδος τῶν πηγῶν ἐξετάσθηκαν ἀπὸ τὸ ἐργαστήριο Συστηματικῆς Βοτανικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (Καθηγητῆς Κων. Θ. Ἀναγνω-
στίδης).

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐξετάσεων τῆς μικροχλωρίδος εἶναι τὰ παρακάτω: Ροδό-
χροι, ἰώδεις, ἐρυθρές, κίτρινες, λευκοφρεξιδεικάλυφες καὶ λευκά τοκυπόματα μέσα
σὲ τάπητα ἀπὸ κυανοφάνη. Ἀμυεῖς κατὰ τὸ πλεῖστον κοινῶνεις ἀπὸ:

OSCILLATORIA MINIMA — OSCILLATORIA SPLENDIDA,
SPIRULINA LABYRINTHIFORMIS,
SYNECHOCYSTIS SALINA — CHROOCOCCUS MINOR,

καθὼς καὶ:

ACHROONEMA — DEMANTHOS — PELONEMA.

β) Ἀναλύσεις Κ.Ι.Τ. (Επιτόπιες ἀναλύσεις νερῶν).

Πηγὴ γῆ		Χρῶμα	Όξινη	Γεύσις	Λιώρημα
№ 1		0,00	Λοσιον	Ποσ. ὕδατος	0,00
№ 2		0,00	Λοσιον	Ποσ. ὕδατος	0,00

Θολρότης	PH	Αγωγιμότης	Αλκαλικότης (P)	Αλκαλικότης (M)	Σκληρότης ολική
0,00	7,60	1850	0,00	3,10	21,8
0,00	8,20	1850	0,00	3,20	32,0

Σημείωση: Οἱ παραπάνω τιμές τῶν ἀναλύσεων ἀποτελοῦν τὸν μέσο ὄρο.

γ) Μικροβιολογικὲς ἀναλύσεις τῶν θερμομεταλλικῶν νερῶν.

Ἡ δειγματοληψία τῶν νερῶν ἔγινε σχολαστικὰ καὶ τηρώντας τὴς προδιαγραφές

των μικροβιολογικών αναλύσεων, δηλαδή: Αποστειρωμένες φιάλες, δειγματοληψία προσεκτική και φύλαξη των δειγμάτων σε ψυγείο, καθ' όλη τη διάρκεια της μεταφοράς τους. Οι αναλύσεις δὲ ἔγιναν ἐντός 24 ὥρων ἀπὸ τῆ στιγμῆ τῆς δειγματοληψίας.

Οἱ μικροβιολογικὲς ἀναλύσεις τῶν θερμομεταλλικῶν νερῶν ἔδωσαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Διηλαδὴ τὸ νερὸ βρέθηκε κατάλληλο γιὰ πόση καὶ χρήση.

Ἡ σύσταση αὐτῆ τοῦ νεροῦ (ὑδροθειοϋχα καὶ ὀργανικὰ) συμβάλλει στὴ δημιουργία τῆς θεραπευτικῆς λάσπης.

δ) Ἡ χημικὴ ἀνάλυση τοῦ νεροῦ τῶν πηγῶν Καθασίλων εἶναι ὡς παρακάτω:

PH : 7.6

Εἰδικὴ ἀγωγιμότης (25°C)	1920	μMHOS
Σπερὸ ὑπόλειμμα (180°C)	1108.0	MG/LIT
Διοξείδιο πυριτίου (SiO ₂)	25.5	»
Κατιόντα		
Ἀσβέστιο ἰόν (Ca ⁺⁺)	105.8	MG/LIT
Μαγνήσιο ἰόν (MG ⁺⁺)	32.6	»
Νάτριο ἰόν (Na ⁺)	242.0	»
Κάλιο ἰόν (K ⁺)	21.5	»
Ἀμμώνιον ἰόν (NH ₄ ⁺)	θετικὴ ἀντίδραση ἀνιχνεύσεως	

Ἀνιόντα

Υδροανθρακικόν ἰόν (HCO ₃ ⁻)	269.4	MG/LIT
Χλώριο ἰόν (Cl ⁻)	397.1	»
Φθόριο ἰόν (F ⁻)	2.2	»
Νιτρικόν ἰόν (NO ₃ ⁻)	1.3	»
Νιτρῶδες ἰόν (NO ₂ ⁻)	—	
Θεικόν ἰόν (SO ₄ ⁻)	175.7	»
Ολικὴ σκληρότης σὲ γαλλικοὺς βαθμοὺς (°F) ...	39.8	
Ἀνθρακικὴ σκληρότης σὲ γαλλικοὺς βαθμοὺς ...	22.1	
Μὴ ἀνθρακικὴ σκληρότης σὲ γαλλικοὺς βαθμοὺς ...	17.7	

7. Μετρήσεις θερμοκρασίας, παροχῶν, περιεκτικότητος σὲ CO₂, Rn (ραδόνιον), ηλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος νερῶν, καὶ χαρακτηρισμὸς τῶν πηγῶν Καθασίλων

Ἀπὸ μετρήσεις θερμοκρασίας διαπιστώσαμε ὅτι ὁ μέσος ὅρος τῆς θερμοκρασίας τοῦ θερμομεταλλικοῦ νεροῦ εἶναι 32°C.

Σύμφωνα μὲ τὴς δικές μας παρατηρήσεις ἡ θερμοκρασία τοῦ θερμομεταλλικοῦ νεροῦ πρέπει νὰ εἶναι μεγαλύτερη σὲ βαθύτερα σημεία. Καὶ αὐτὸ γιατί τὸ θερμομεταλλικὸ νερὸ ἐξερχόμενο ἀναμιγνύεται μὲ τὸ ἐπιφανειακὸ νερὸ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ καὶ ἔτσι ἐλαττώνεται ἡ θερμοκρασία του μὲ ἀποτελέσματα νὰ ἀναδύξῃ μὲ μειωμένη θερμοκρασία (τῶν 32°C).

Ἡ παροχὴ τῶν κυρίων θερμομεταλλικῶν ἀναδύσεων Καθασίλων υπολογίζεται ὅτι εἶναι τῆς τάξεως τῶν 200 M3/H κατὰ τὴν κρίσιμη περίοδο Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου.

Ἐὰν υπολογίζουμε καὶ τὴς δευτερεύουσες θερμομεταλλικὲς ἀναδύσεις νεροῦ Καθασίλων καὶ τῆς Πυξαρίας, στὴν ἀπέναντι ἀκριβῶς ὄχθη τοῦ ποταμοῦ Σαραντάπορου (ἀπόσταση 500 μ. περίπου), τότε ἡ συνολικὴ παροχὴ θερμομεταλλικοῦ νεροῦ στὴ θέση αὐτὴ ἀνέρχεται σὲ 400 M3/H γιὰ τὴν κρίσιμη περίοδο Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου, τὴν δὲ ὑπόλοιπη περίοδο ἡ παροχὴ εἶναι μεγαλύτερα.

θα χρειάζεται για συνεχή ροή υπολογίζεται σε 10 M^3 την ώρα.

— Ξεχωριστά τμήματα φυσιοθεραπείας εισπνοών, ηλεκτροθεραπείας, ποσιθεραπείας, σάουνα, σκωτσέζικα ντους, κλπ., δυναμικότητας 400 ατόμων/8ωρο με ανάγκες σε νερό $8 \text{ M}^3/8\omega\text{ρο}$ θα λειτουργούν με συνεχή ροή νερού με απαιτούμενη ποσότητα νερού 5 M^3 την ώρα.

— Έξωτερική πισίνα Ολυμπιακών διαστάσεων $25 \times 12 \times 1,40 \text{ μ.}$ δυναμικότητας 500 λούσεων/8ωρο χωρητικότητας 420 M^3 . Θα γίνεται συνεχής ανανέωση του νερού με συνεχή ροή. Οι ανάγκες σε νερό της πισίνας με συνεχή ροή υπολογίζεται σε 80 M^3 την ώρα. Η πισίνα αυτή θα διατίθεται και για αθλητικούς σκοπούς, και κινησιοθεραπεία, γενικά, εντός θερμομεταλλικού νερού, όπως π.χ. προπόνηση αθλητών.

— Μονάδα θεραπείας με λασπόλουτρα, από τη λάσπη που δημιουργείται από τα θερμομεταλλικά νερά. Η μονάδα αυτή θα δημιουργηθεί κοντά στο λουτροθεραπευτήριο για να αξιοποιηθεί η θεραπευτική λάσπη, δυναμικότητας 320 λούσεων το 8ωρο, με επί πλέον ξενοδοχείο, έστιάτοριο, μπάρ, δυναμικότητας 200 ατόμων.

9. Προσωπικό του συγκροτήματος

Για τη σωστή λειτουργία του λουτροθεραπευτηρίου και του ξενοδοχείου οι ανάγκες σε προσωπικό θα είναι:

- 4 γιατροί
 - 20 λουτρονόμοι
 - 4 τεχνικοί
 - 10 διοικητικοί
 - 18 βοηθητικό προσωπικό
 - 20 προσωπικό ξενοδοχείου
- Σύνολο ατόμων που θ' απασχοληθούν: 76.

9.1. Θέση λουτροθεραπευτηρίου

Στην περιοχή των πηγών με κατάλληλη διεύθυνση του ποταμού, υπάρχει αρκετός χώρος για οποιαδήποτε εγκατάσταση. Πάντως πρέπει οι εγκαταστάσεις να γίνουν κοντά στις πηγές για οικονομία (στα ύλικά), στη μεταφορά του θερμομεταλλικού νερού και για μικρότερες απώλειες θερμότητας.

10. Η μικρή λουτροθεραπευτική μονάδα υπό εξέλιξη (τοπικής σημασίας) με την φροντίδα της Νομαρχίας Ίωαννίνων

10.1. Εισηγήσεις για τη βελτίωση του υπό κατασκευή μικρού λουτροθεραπευτηρίου (τοπικής σημασίας)

Στο σχέδιο του μικρού λουτροθεραπευτηρίου που θα κατασκευασθεί, με την φροντίδα της Νομαρχίας Ίωαννίνων, χρειάζεται να γίνουν ορισμένες συμπληρώσεις και βελτιώσεις για την καλύτερη λειτουργία του. Γιατί, κατά τη γνώμη μας θα πρέπει να προβλεφθούν και άλλοι απαραίτητοι χώροι. Οι χώροι που πρέπει τουλάχιστον να συμπεριληφθούν είναι οι παρακάτω για την κάλυψη των τοπικών αναγκών της ευρύτερης περιοχής της Κόνιτσας.

1) Να προβλεφθεί χώρος για περιφερειακή κάθοδο των λουομένων που βρίσκονται σε αναπηρικό καροτσάκι ή κρεβάτι (από ατυχήματα ή άλλες παθήσεις). Δηλαδή

ο λουόμενος ανάπηρος να μπορεί να φθάσει στη λουτρική δεξαμενή (πισίνα) με τη βοήθεια συνοδού.

2) Οί δεξαμενές λουομένων πρέπει να γίνουν, εάν είναι δυνατόν, λίγο μεγαλύτερες. Επίσης να προβλεφθούν, μέσα στις δεξαμενές λούσεως (πισίνες) και περιφερειακά, πάγκοι, που θα φέρουν χειρολαβές για να μπορούν οι λουόμενοι να κάθονται να κάνουν κινησιοθεραπεία και για συντελεστή ασφάλειάς των.

3) Χρειάζονται επίσης από υγιεινής πλευράς να γίνουν ντους καθαριότητας για τους λουομένους, με θερμομεταλλικό νερό πριν την είσοδό τους στις δεξαμενές λούσεως.

4) Να προβλεφθεί χώρος για εγκατάσταση τουλάχιστον 10 μπανιέρων. Γιατί θα υπάρξουν λουόμενοι που θα θέλουν να κάνουν ατομική λούση.

5) Να προβλεφθούν δύο χώροι α) ανδρών και β) γυναικών, που θα προορίζονται για ανάπαυση των λουομένων μετά τη λούση. Αυτό, κατά τον συνεργάτη μας Τσεχσλοβάκο υγιεινολόγο μηχανικό λουτροθεραπείας Υφηγητή JAN UHLIARIK, είναι απαραίτητο για να γίνεται καλύτερη θεραπευτική. Οι χώροι ανάπαυσης θα είναι τελείως χωριστοί, ώστε να μην μπαίνει υγρασία από τον χώρο λούσεως.

6) Πρέπει να μελετηθεί και να γίνει μια εξωτερική πισίνα Ολυμπιακών διαστάσεων για να καλύπτονται οι ανάγκες σε περίοδο αιχμής. Αυτή εκτός από τις λούσεις και κινησιοθεραπεία, θα διατίθεται και για αθλητικούς σκοπούς, όπως π.χ. προπόνηση αθλητών στο θερμομεταλλικό νερό. Σκοπός επίσης αυτού είναι να προσελκύσουμε και νέο κόσμο στη λουτροθεραπεία, ή όποια θα γίνεται υπό μορφή σπόρ.

7) Να προβλεφθεί χώρος, εντός του λουτροθεραπευτηρίου, για μπάρ, αναψυκτήριο.

8) Το σχεδιαζόμενο αυτό λουτροθεραπευτήριο είναι μικρό και θα είναι μόνο για τις τοπικές ανάγκες. Δηλαδή για τους κατοίκους της ευρύτερης περιοχής της Κόνιτσας. Πιστεύουμε ότι δεν θα μπορέσει να ανταποκριθεί σε μεγαλύτερες ανάγκες. Λόγω της μεγάλης θεραπευτικής ικανότητας των νερών είναι βέβαιο ότι θα έχουμε μεγάλη προσέλευση λουομένων, τουλάχιστον από τον χώρο της ΒΔ Ελλάδας.

10.2. Θέση μικρού λουτροθεραπευτηρίου υπό εξέλιξη (φροντίδα της Νομαρχίας) στις πηγές Καδασίων

Το πρηνές που υψώνεται άνωθεν των πηγών έχει μεγάλη μορφολογική κλίση (70%) και αποτελείται από συνδεδεμένα και ασύνδετα ύλικά ποταμίδια ανάβαθμίδας. Τα ύλικά αυτά υπέστησαν κατολίσθηση, κατά την έκσκαφή στη βάση του πρηνούς, για τη διαμόρφωση του χώρου των πηγών.

Κατόπιν αυτού κρίνουμε απαραίτητο να μεταφερθεί ή αρχική θέση του μικρού λουτροθεραπευτηρίου, ή όποια είναι ακριβώς μπροστά από την κατολίσθηση.

Προτείνουμε ή απόσταση του μικρού λουτροθεραπευτηρίου από το πρηνές να είναι τουλάχιστον 30 μ. και να τοποθετηθεί από το μέσον του υπάρχοντος παλαιού κτιρίου και προς τα ΒΔ (προς το στένωμα της κοιλάδας).

Η θέση του λουτροθεραπευτηρίου που προτείνουμε είναι ευνοϊκότερα από την αρχική του μελετητού, διὰ τούς παρακάτω λόγους:

α) Στη θέση αυτή ή κλίση του πρηνούς είναι μικρότερα και δεν έχουν παρουσιασθεί φαινόμενα κατολισθήσεως μέχρι σήμερα.

β) Υπάρχουν ανάβαθμίδες στο πρηνές από τη διανοιχθείσα οδοποιία.

γ) Το κτίριο είναι ασφαλέστερο, από τις κατολισθήσεις και εξοικονομούμε χώρο κοντά στις πηγές για μελλοντικές επεκτάσεις του λουτροθεραπευτηρίου, αφού έχει «θεραπευτεί» ή δημιουργηθεί κατολίσθηση. (Βλέπε γεωλογικό χάρτη και θέσεις τεχνικών έργων).

δ) Μεταξύ του πρανού και του κτιρίου πρέπει να υπάρχει αρκετός χώρος για τη διακίνηση των λουσιμένων.

ε) Στην θέση αυτή θα έχουμε περισσότερη ηλιοφάνεια στο μικρό λουτροθεραπευτήριο, που θα χρειάζεται τις φθινοπορινές ημέρες.

11. Δυνατότητες θερμάνσεως των λουτρικών εγκαταστάσεων

Το θερμομεταλλικό νερό είναι θερμοκρασίας 32°C. Η θερμοκρασία αυτή είναι μικρή και δεν δύναται να θερμαίνει τις λουτρικές εγκαταστάσεις απ' ευθείας κατά τις ψυχρές μέρες του έτους (και του χειμώνα αν χρειάζεται να λειτουργούν).

Για τον λόγο αυτό και έχοντας υπ' όψη την εξοικονόμηση ενέργειας προτείνουμε:

α) Θέρμανση των εγκαταστάσεων με το θερμομεταλλικό νερό του οποίου θα ανεβάσουμε τη θερμοκρασία σε μεγαλύτερα επίπεδα με θερμ αντλίες.

β) Προτείνουμε να γίνουν γεωτρήσεις βάθους από τις οποίες αναμείνουμε να δώσουν νερό μεγαλύτερης θερμοκρασίας. Τότε η θέρμανση των λουτροθεραπευτηρίων και των άλλων εγκαταστάσεων, θα γίνεται με το ίδιο το θερμομεταλλικό νερό, που θα κυκλοφορεί εντός των σωλήνων για θέρμανση, και κατόπιν θα χρησιμοποιείται για λουτροθεραπεία. Το αποτέλεσμα αυτού είναι η πλήρης εξοικονόμηση ενέργειας.

12. Ένδεχόμενα προβλήματα κυκλοφορίας των θερμομεταλλικών νερών στις εγκαταστάσεις

Είναι γνωστό, ότι θα θερμομεταλλικά νερά περιέχουν πολλά συστατικά στα οποία οφείλονται οι θεραπευτικές τους ιδιότητες. Η κυκλοφορία του νερού εντός των αγωγών μεταφοράς θα πρέπει να γίνεται έτσι, ώστε να μην αλλοιώνονται και χάνονται τα θεραπευτικά συστατικά. Έτσι το θερμομεταλλικό νερό, εντός των αγωγών, δεν πρέπει να στροβιλίζεται και να «χτυπιέται» γιατί χάνεται μέρος του θεραπευτικού αερίου που περιέχει. Επίσης πρέπει να αποφευχθούν διαθρώσεις των αγωγών, από τα νερά και ή απόθεση συστατικών εντός αυτών με αποτέλεσμα την άχρηστευσή τους μετά από χρονικό διάστημα.

13. Θεραπευτικές ενδείξεις των θερμομεταλλικών πηγών Καθασίων. (Κατόπιν έισηγήσεως των 3 ιατρών)

Οι πηγές Καθασίων χαρακτηρίζονται ως υδροθειο-χλωριο-νατριοχες και οι θεραπευτικές ενδείξεις των οφείλονται κατά κύριο λόγο στο περιεχόμενο θείο, υδροθειο και στο ραδιενεργό αέριο Rn (ραδόνιο). Στους ίδιους λόγους οφείλονται και οι θεραπευτικές ιδιότητες της λάσπης που σχηματίζεται από τα θερμομεταλλικά νερά κοντά στις πηγές.

Κατόπιν των εξετάσεων του νερού και της λάσπης από ειδικούς επιστήμονες, οι θεραπευτικές ενδείξεις αυτών σύμφωνα με τη γνώμη των Ιατρών:

DR. MED. G. SCHEEKBARTH, DR. MED. M. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ, DR. MED. ΟΔ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ είναι οι παρακάτω:

1. Λουτροθεραπεία και λασπόλουτρα

α) Παθήσεις δερματικές, όπως έκζεμα, δερματίτιδες κλπ.

β) Παθήσεις ρευματικές, αρθρικές, όπως χρόνια ρευματισμοί, χρόνια παραμορφωτική αρθρίτιδα, σπονδυλοαρθρίτιδα, ούρινη αρθρίτιδα κ.ά.

γ) Παθήσεις γυναικολογικές, όπως χρόνιοι μεταφλεγμονώδεις καταστάσεις των σαλπίγγων και της μήτρας, λευκόρροιες, ανεπάρκεια ωοθηκών.

δ) Επίσης δοσθαι στο κυκλοφοριακό σύστημα.

2. Εισπνευσιοθεραπεία

α) Παθήσεις αναπνευστικού συστήματος, όπως ασθματικές καταστάσεις, χρόνιοι βρογχίτιδες, χρόνιο πνευμονικό έμφύσημα, χρόνια ρινίτιδα, φαρυγγίτιδα, λαρυγγίτιδα.

3. Ποσιθεραπεία

α) Παθήσεις πεπτικού συστήματος, όπως υποσθενικές και υπερσθενικές δυσπεψίες, χρόνιες κολίτιδες, χρόνια δυσκοιλιότητα.

β) Παθήσεις ήπατος και χολής, όπως χρόνια χολοκυστίτιδα, λιθίαση της χολής.

4. Συγκρίσεις με παρόμοιες αξιοποιήσεις θερμών νερών στην Ελλάδα και στην Ευρώπη (κατά τον ιατρό Dr. med. Μεν. Καραγκούνη)

Οι θερμιομεταλλικές πηγές Καθασίλων μοιάζουν ως προς την σύσταση και τις θεραπευτικές ιδιότητες με τις κάτωθι πηγές της Ελλάδος.

α) Η γ γ έ ε Θ ε ρ μ ο π υ λ ω ν Φ θ ι ώ τ ι δ ο ς: Πηγή Αγίων Αναργύρων. Υδροθειοχλωριονατριοῦχος, θερ. 40,4°C, ραδιενέργεια 0,3 Mache.

β) Η γ γ ή η Κ α λ λ ί δ ρ ο μ ο υ: Υδροθειοῦχος αλιπηγή, θερμ. 33,5°C, ραδιενέργεια 0,30 Mache.

γ) Η γ γ έ ε Κ α ῖ ᾱ φ α: Υδροθειοχλωριονατριοῦχος, θερμ. 34,6—35,6°C.

δ) Η γ γ έ ε Κ υ λ λ ή ν η ς: Υδροθειοχλωριονατριοῦχος, θερμ. 24,8°C, ραδιενέργεια 0,60 μονάδες Mache.

Επίσης με τις κάτωθι πηγές χωρὼν της Εὐρώπης:

α) Ο ὕ γ γ α ρ ί α: Πηγές Apenta-quelleh (Buda-pest), ολιγομεταλλικές θεικονατριοῦχες γιὰ ποσιθεραπεία, ραδιενέργεια 103 μονάδες Mache.

β) Ρ ω τ ί α: Πηγές Piatigorsk, θειοῦχες - χλωριονατριοῦχες και ἀλκαλικῶν γαιῶν, θερμὲς και ψυχρὲς, ραδιενέργεια 100—150 μονάδες Mache.

14. Δυνατότητα ιδρύσεως θερμοκηπίων. — Δημιουργία συγκροτήματος θερμοκηπίων στην περιοχή

Έχοντας ὅπ' ὄψη τὴν ἐπάρκεια τοῦ θερμιομεταλλικοῦ νεροῦ και σκεπτόμενοι τὴν πλήρη ἀξιοποίησή του ἐρευνήσαμε τὴ δυνατότητα ἐγκαταστάσεως και λειτουργίας θερμοκηπίων ὕψιλης τεχνολογίας στὴν περιοχή τῶν θερμιομεταλλικῶν πηγῶν κοντὰ στις λουτρικὲς ἐγκαταστάσεις.

Ἰξετάζοντας τὲς συνθήκες τῆς περιοχῆς στὸν τομέα αὐτό, βλέπουμε ὅτι οἱ δυνατότητες και προοπτικὲς παρουσιάζονται ἀρκετὰ εὐνοϊκὲς τόσο ἀπὸ πλευρᾶς παραγωγῆς ὅσο και ἀπὸ πλευρᾶς καταναλώσεως τῶν προϊόντων. Καὶ αὐτὸ γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους:

α) Ἡ ποσότητα τοῦ θερμιομεταλλικοῦ νεροῦ εἶναι ἐπαρκὲς και γιὰ ἔδρυσή θερμοκηπίων.

β) Χῶρος γιὰ ἐγκατάσταση θερμοκηπίων ὑπάρχει (ἀφοῦ γίνει διαμόρφωση) και ἡ μεταφορὰ τοῦ θερμιομεταλλικοῦ νεροῦ εἶναι εὐκόλη.

γ) Ἡ θέρμανση τῶν θερμιοκηπίων εἶναι ἐξασφαλισμένη καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τῆς λειτουργίας τῶν, ἀπὸ τὸ θερμιομεταλλικὸ νερό, χωρὶς κανένα πρόσθετο ἐξοδὸ γιὰ θέρμανση (ἐξοικονόμηση ἐνεργείας).

δ) Ἡ παραγωγή θὰ μπορεῖ νὰ εἶναι συνεχής καθ' ὅλην τὴν διάρκεια τοῦ ἔτους καὶ ἡ ποιότητα τῶν προϊόντων ἀνώτερη, λόγῳ τοῦ παρθένου ἐδάφους καὶ τῆς ὑψηλῆς τεχνολογίας ἣ ὁποία θὰ ἐφαρμοσθεῖ.

ε) Οἱ δυνατότητες διαθέσεως τῶν προϊόντων εἶναι ἀριστες. Ἡ περιοχὴ τῶν Καθασίλων - Κόνιτσας καὶ γενικὰ ὁλόκληρη ἡ περιοχὴ τῆς Ἡπείρου ἔχει ἐλλείψη ἀπὸ ὁποροκηπευτικὰ προϊόντα, τῇ χειμερινῇ περίοδῳ.

Ἡ διάθεσις - κατανάλωσις τῶν προϊόντων αὐτῶν στὶς ἀγορὰς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν ἄλλων περιοχῶν εἶναι σχεδὸν βεβαία. Ἐξ ἄλλου ἡ κατασκευή, ἡ λειτουργία καὶ τὸ εἶδος τῆς παραγωγῆς τῶν θερμιοκηπίων θὰ γίνῃ μὲ εὐρωπαϊκὰς, Ὀλλανδικὰς (ἢ Ὀλλανδία εἶναι ἡ πλέον ἀναγνωρισμένη χώρα, στὸν τομέα τῶν θερμιοκηπίων) προδιαγραφὰς καὶ θὰ εἶναι δυνατό νὰ γίνῃ καὶ ἐξαγωγή ἀκόμη τῶν προϊόντων.

στ) Μὲ τὴ δημιουργία τῶν λουτρικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τὴν προσέλευσις τῶν λουσιμένων ἀπὸ διάφορες περιοχὰς θὰ δημιουργηθοῦν παράλληλα νέες μονάδες ξενοδοχείων, ἐστιατορίων, κλπ. καὶ κατὰ συνέπεια ἡ ζήτησις τῶν προϊόντων στὴν τοπικὴ ἀγορὰ θὰ εἶναι πιὸ αὐξημένη ἀπὸ τὴ σημερινή.

η) Δημιουργεῖται ἀκόμη ἕνας φορέας γιὰ ἀπασχόλησις τῶν κατοίκων - καὶ συγκράτησις τοῦ πληθυσμοῦ στὴν παραμεθόριον περιοχὴ.

ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΕΠΙΛΟΓΟ

Ἡ παρούσα μελέτη εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, ἐπισταμένης ἐρεῦνης ἐπὶ τοῦ θέματος ἀξιοποιήσεως τῶν θερμιομεταλλικῶν πηγῶν Καθασίλων. Ἡ ἐρευνα αὕτῃ ἔγινε σὲ ἀρκετὰ μεγάλῳ χρονικῷ διάστημῳ μὲ πολλὰς ἐπιτόπιες ἐπισκέψεις καὶ μὲ συγκέντρωσις ὅσο τὸ δυνατόν περισσοτέρων στοιχείων ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν ἀξιοποίησιν τῶν θερμιομεταλλικῶν πηγῶν.

Διὰ τὴν ἐκπόνησις τῆς παρούσης ἐρεῦνης, εἶχα συνεργασίαν μὲ ξένους ἐιδικούς ἐπιστήμονες ποὺ διαθέτουν ἐμπειρίαν στὴν ἀξιοποίησιν θερμιομεταλλικῶν νερῶν. Ἡ συνεργασία μου μὲ τοὺς ξένους ἐιδικούς ὑπῆρξε χιμεσις, καθ' ὅτι, ἐκλήθησαν καὶ ἐξέτασαν ἐπιτόπου τὰ θερμιομεταλλικὰ νερὰ καὶ τίς δυνατότητες ἀξιοποιήσεώς τους.

Ἐπίσης μεγάλη συνεργασία, μὲ ἐπιτόπου ἐπισκέψεις καὶ ἐποικοδομητικὰς συζητήσεις, εἶχα, μὲ τοπικούς παράγοντας τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων, τῆς Ἑταιρείας Ἀγροτικῆς Ἀναπτύξεως ἢ «Ἡπειρος». Καθὼς ἐπίσης μὲ συναδέλφους ἀπὸ τὸ Ε.Μ. II, καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.

Ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τίς θερμὰς εὐχαριστίας στοὺς παρακάτω οἱ ὁποῖοι συνέβαλαν μὲ κάθε τρόπο στὴν ἐρευνα γιὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν θερμιομεταλλικῶν πηγῶν Καθασίλων.

α) Στὸν JAN UHLIARIK, Ὑψιγγιτὴ ὕγειονολόγο μηχανικὸ, τεχνικὸ διευθυντὴ λουτροθεραπείας τῆς Τσεχοσλοβακίας.

β) Στὸν PROF. KL. FIEDLER, Κοσμητορὰ τῶν Γεωεπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀμβούργου.

γ) Στὸν P. GREDEL, εἰδικὸ Ὀλλανδὸ τεχνικὸ γιὰ θερμικήν πηκὴ ὑψηλῆς τεχνολογίας.

δ) Στὸν K. ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗ, Καθηγητὴ Βοτανικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ε) Στὸν ΙΩΑΝ. ΖΑΜΠΑΚΑ, Καθηγητὴ Κλιματολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

στ) Στὸν ΧΡ. ΠΑΤΣΙΟΥΡΑ, Πολιτικὸ Μηχανικὸ τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων, καθὼς καὶ σὲ ἄλλους παράγοντες τῆς Νομαρχίας Ἰωαννίνων ποὺ βοήθησαν στὴν ἔρευνα αὐτῇ.

ζ) Στὸν ΣΤΕΦ. ΚΟΥΦΟΝ, Γεωπόνον τῆς ἐταιρίας Ἀγροτικῆς Ἀναπτύξεως «Ἡ Ἡπειρος».

η) Ἐπίσης καὶ στὸν ΚΩΝ. ΤΡΙΚΟΛΑ, Γεωλόγο γιὰ τὴ βοήθειά του, στὴ συγκέντρωση στοιχείων.

θ) ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ, Γεωλόγο.

ι) Καὶ τοὺς ἱατρούς:

— DR. MED. SCHEEKBARTH

— DR. MED. MEN. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ

— DR. MED. ΟΔ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ

Πιστεύω ὅτι, ἡ ἀξιοποίηση τῶν θερμομεταλλικῶν πηγῶν Καρβασίλων καὶ τῶν ἀπυροθέρμων Ἀμαράντων, θὰ συμβάλλει ἀποφασιστικὰ στὴν ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς καὶ θὰ ἐπιφέρει σημαντικὰ οἰκονομικὰ ὀφέλη γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Κόνιτσας καὶ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν συγκράτηση τοῦ ἀκριτικοῦ πληθυσμοῦ.

Σ η μ ε ί ω σ η: Σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὶς θερμομεταλλικὲς πηγὲς Καρβασίλων, ἐντὸς τοῦ Ἀλβανικοῦ χώρου, οἱ Ἀλβανοὶ ἔχουν ἀξιοποιήσει παρόμοιες πηγές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Συμβολὴ τῆς τεχνικῆς Γεωλογίας γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ φυσικοῦ τοπίου Κόνιτσας - Ἰωαννίνων: Κ. Ν. Γκαρφαζοῦνη, «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», Ἰωάννινα 1950.
2. Εἰσηγητικὴ ἔκθεση περὶ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν θερμομεταλλικῶν πηγῶν Καρβασίλων - Κόνιτσας Ν. Ἰωαννίνων: Κ. Ν. Γκαρφαζοῦνη, Ἀθήνα 1979.
3. Γεωτεχνικὴ καὶ ὑδρογεωλογικὴ ἔρευνα στὴν περιοχὴ τῶν λουτρῶν Καρβασίλων: Β. Κοζοτσάκη, Ἀθήνα 1981.
4. Ἐρευνα ἐπὶ τῶν γεωγραφικῶν θερμοπηγῶν τινῶν τῆς Ἑλλάδος: Κ. Θ. Ἀναγνωστόδης, Θεσσαλονίκη 1961.
5. Λουτροπόλεις καὶ ἱαματικὰ πηγαί: Ε.Ο.Τ., Ἀθήνα 1966.

Η ΤΥΧΗ ΕΝΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΥ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ 1662 ΣΤΗ ΜΟΣΧΑ

Τὸ 1662, ἀκόμα ἕνας ἑλληνικὸς κώδικας ταξιδεύει γιὰ τὴ Ρωσία. Πρόκειται γιὰ ἕνα περγαμινὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου, τὸ ὁποῖο εἶναι διακοσμημένο μὲ θαυμάσιες ζωγραφιὲς καὶ ποὺ σήμερα βρίσκεται στὸ Κρατικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο¹ τῆς Μόσχας. Ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ τὴν τύχη αὐτοῦ τοῦ χειρογράφου μᾶς δίνει μιὰ ἐπιστολή, ποὺ βρίσκεται στὸ κρατικὸ ἀρχειο παλιῶν ὑποθέσεων² τῆς Μόσχας καὶ ἡ ὁποία δημοσιεύθηκε γιὰ πρώτη φορά τὸ 1977 ἀπὸ τὸ B.L. FONKIČ³.

Ἀναδημοσιεύοντας τὴν ἐπιστολή, πιστεύουμε πὼς ἡ ἱστορία τοῦ χειρογράφου θὰ γίνεи γνωστὴ σ' ἕνα πλατύτερο κοινὸ καὶ πὼς αὐτὸ θὰ συμβάλει στὴ συγκέντρωση νέων στοιχείων γιὰ τὴν ἀκριβὴ χρονολόγησή του.

Ἡ ἐπιστολή. (Περὶληψη):

Οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας τῆς Χρυσοπηγῆς⁴ στὸ Γαλατῆα, πιστεύοντας

1. GIM (=Gossoudarstvennyĭ Istoricheskiĭ Mouzeĭ=Κρατικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο), Νο 303.
2. TSGADA (=Tsentral'nyi Gossoudarstvennyĭ Arkhiv Drevnikh Aktov = Κεντρικὸ Κρατικὸ Ἀρχεῖο Παλιῶν Ὑποθέσεων), 1662, Νο 611. Gramota epitropov tserkvi Bogoroditsy - Khristopigi v Galate k tsariou Alexeïou Mikhaïlovitšiu (=Γράμμα τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τῆς Χρυσοπηγῆς στὸ Γαλατῆα πρὸς τὸν τσάρο Ἀλέξιο Μιχαήλοβιτς).
3. B. L. Fonkič. Greko-rouskie koul'tournye sviazi v 15—17 vv. (=Ἑλληνο-ρωσικὲς πολιτιστικὲς σχέσεις τὸν 15ο-17ο αἰῶνα), izdatel'stvo Naouka, Moskva 1977, s. 226—227.
4. Δυστυχῶς γιὰ τὸν λαμπρὸ αὐτὸν βυζαντινὸ ναὸ σήμερα δὲ γνωρίζουμε ποὺ ἀκριβῶς ἦταν χτισμένος, οὔτε καὶ σώζεται τίποτα ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τῆς ἱστορίας καὶ παράδοσης. Ὁ R. Janin (στὸ ἔργο του: «La Géographie ecclésiastique de l'empire Byzantin, première partie le siège de Constantinople et le Patriarcat Occuménique, tome III, Les églises et les monastères, deuxième édition, Paris 1969, p. 242) ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Une église de la Théotocos à-la-source-d'or est signalée comme ayant disparu à Galata peu après le milieu du XVIIe siècle, probablement lors de l'incendie de 1660. On a de fortes raisons de croire qu'elle remontait à l'époque byzantine». Κάνοντας μιὰ χρονολογικὴ ἀναδρομή, τὰ στοιχεῖα ποὺ γνωρίζουμε εἶναι: Γύρω στὸ 1540, στὴ Χρυσοπηγή, ὁ Θεοφάνης Ἐλεαβούλκος — ὁ περισσότερὸ γνωστὸς μὲ τὸ ἐπώνυμο Νοταρῶς — ὁ ὁποῖος τὸ 1549 τιμήθηκε μὲ τὸ ὁφθαλμὸ τοῦ μεγάλου οἰκτοῦ τοῦ πατριαρχείου, εἶχε κάνει ἕνα κύκλω ἐκλεπτῶν μαθητῶν, ποὺ ἀργότερα διακρίθηκαν ὡς ἱεράρχες καὶ λόγιοι. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα μᾶς πληροφοροῦν ἡ λεγόμενη «Χρονογραφία τοῦ Λωροθέου Μονεμβασίας»: «Τότε ἦταν καὶ ὁ πολλὸς καὶ μέγας ἄνθρωπος ὁ κτὶ Θεοφάνης, τοῦ ὁποῖου τὰ λείψανα ἔκαμαν θαύματα, καὶ ἦτον μέγας οἰκτορ τότε, καὶ ἐκαθέζετο εἰς τὴν Χρυσοπηγὴν, (στὸν Γαλα

ὅτι θὰ τοῦ δοθῇ κάποια οἰκονομικὴ βοήθεια γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ καμέ-
νου ναοῦ, στέλλουν δῶρο οἶδον τσάρο τῆς Ρωσίας Ἀλέξιο Μιχαήλοβιτς ἕνα
χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ποὺ παλιὰ τὸ εἶχε δωρίσει στὴν ἐκκλη-
σία αὐτὴ ὁ αὐτοκράτορας Ἀλέξιος Β΄ Κομνηνός.

Ἐυσεδέστατε, θεόσπεπτε, θεοφύλακτε καὶ χριστιανικώτατε μέγα βασιλεῦ
καὶ αὐτοκράτορ, κραταιώτατε ἀείμιτε, ἐλέω Θεοῦ μέγα αὐθέντα βασιλεῦ καὶ
μέγα κνέζη, κύριε κύριε Ἀλέξιε Μιχαήλοβιτς πάσης Μοσχοβίας, μεγάλῃς
καὶ μικρῇς Ρωσίας καὶ Ἀσπρῆς, καὶ Κιόβου, βασιλεῦ Καζανίου, βασιλεῦ Ἀστρα-
χανίου, βασιλεῦ Σιμπηρίου, μέγα κνέζη Σιμολένσκας, Νεβνγκράδιου, Βλανδι-
μυρίου, Ντινβερσκίας, Γγιουρσκίας, Μπερσίας, Μπουλγαρίας, Τζερνιγκοβίας, Ῥα-
ζανίου, Πολωτσκίας, Ροστούβου, Ἰερουσαλίου, Μπελωζερσκίας, Ὀντοσκίου,
Ὀμπωρσκίου, μέγα αὐθέντα γῆς Ἰθσερίας, καὶ τῶν βασιλείων Γγιουρτζίας,
καὶ παντὸς σορίου μέρους, καὶ αὐτῶν τῶν πολλῶν αὐθεντάδων, μέγα αὐθέντα
καὶ κατεξουσιαστῇ, ὅθω τῶν αὐσεδέστατε μέγα βασιλεῦ, ὅπως ἡμεῖς οἱ
εὐτελεῖς καὶ μικροὶ δούλοι τῆς Ἰωάννης Παλεολόγου οὐδὲ καὶ Ἀλεξανδρῆς
Λασκαρακί, οἱ ἐποικτροποι τοῦ ναοῦ τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου
καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῆς ἐπονομαζομένης Χρυσοπηγῆς, οἱ ὁποῖα εὕρισκε-
ται εἰς τὸ κάστρον τοῦ Γαλατᾶ ἄντιξρι τῆς Κωνσταντίνου πόλεως, προσκυνού-

τᾶ) καὶ ἐδίδασκε καὶ ἑκάστην Κυριακὴν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔδωκε μαθητὰς πολ-
λοῖς θαυμαστοῖς, Θεοφάν τὸν Θεσσαλονίκης, Ἀρσένιον Τορνόβου, Λιμασσηνὸν τὸν Νιαν-
πάκτου καὶ Ἀρτῆς, Μεθόδιον τὸν Μελενίκου, Γερόθεον τὸν Μονεμβασίας... (οἱ ὅποιοι)
ἦσαν πολλὰ καλοὶ λόγοι καὶ προσημνένοι» (βλ. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἀθ-
ῆνα, 10, 372). Τὸ 1578 εἶχε ἐπισκεφθῇ τὴ Χερσόνησον ὁ Genlach, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν ἀνα-
γέει στὶς σημειώσεις του. Ἀπὸ τίς ἀρχὲς τοῦ 1581 μέχρι καὶ τὸν Αὔγουστο τοῦ ἰδίου
ἔτους εἶνα ἐγκατεστημένοι στὴ Μονὴ τῆς Χερσονήσου οἱ Μάξιμος Μιχαυόνιος, ἐπίσκο-
πος Κυθήρων, ὁ ὁποῖος διδάσκει καὶ χρητίζει στοὺς πιστοὺς (βλ. Ὁρθογενετικὴ καὶ Ἡ-
θικὴ Ἑγκυκλοπαίδεια, Ἀθήνα 1964, 8, σ. 632). Ἐπίσης γνωρίζουμε ὅτι, κατὰ τὰ ἔτη
1587—1588, ἐκεῖ ἐκήρυττε καὶ ὁ Μελέτιος Πηγᾶς (βλ. ΙΕΕ δ.π., 10, σ. 129). Τὸ 1604,
ὁ Ἀντώνιος Πατριάρχης συντάσσει ἕνα κατάλογο τῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ ὑπάρχουν τὴν ἐπο-
χὴ ἐκεῖνη στὸ Γαλατᾶ. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναγέει καὶ τὴ Χερσόνησον. Στὶς 14 Ἰουλίου τοῦ
1660 καταστρέφονται τὰ τρία τέταρτα τοῦ Γαλατᾶ ἀπὸ πυρκαγιά. Ἡ πυρκαγιά εἶναι με-
γάλῃ καὶ τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς τεράστιο. Ἐκτὸς ἀπὸ πολλὰ σπῆτια, καταστήματα
καὶ δημόσια κτίρια ἀποτεφρώθηκαν καὶ οἱ νοεῖ Χερσονήγῃ, Ἅγιος Γεώργιος, Παναγία,
Ἐλεούσα καὶ Παναγία Καστελιώτισσα. Τὸ 1662, ἔρχομε τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἐπιτρόπων
πρὸς τὸν τσάρο Ἀλέξιο Μιχαήλοβιτς γιὰ οἰκονομικὴ βοήθεια μὲ σκοπὸ νὰ ἀνακαινίσουν
τὴν καμένη τους ἐκκλησίαν. Τέλος, τὸ 1678 ὁ Fr. Smith καὶ τὸ 1680 ὁ C. Du Cange, μνη-
μονεύοντας τὴς ἐκκλησίας τοῦ Γαλατᾶ, οἱ ὁποῖες βοήσκονται μέσα στὸ κάστρο, δὲν κάνουν
λόγον γιὰ τὴ Χερσόνησον, ποὺ, ὅπως μαθαίνομε ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ, ἦταν χτισμένη μέσα
στὸ κάστρο (βλ. ΘΠΕ δ.π., Ἀθήνα 1964, 1, σ. 166—167). Ἐπίσης στὰ χρόνια αὐτά,
δηλαδὴ μετὰ τὸ 1662, δὲν ἀναγράφεται πονθενά οὔτε καὶ αὐτὸ τὸ Ἀγίασμα τῆς ἐκκλησί-
ας. Συνδυάζοντας, λοιπόν, τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστολῆς, τὰ ὁποῖα μέχρι τώρα μᾶς ἦταν
ἄγνωστα, μὲ τὴς πληροφορίες τοῦ Fr. Smith καὶ τοῦ C. Cange, γτάνομε στὸ συμπέρασμα
ὅτι ἡ προσπάθεια τῶν ἐπιτρόπων τῆς Χερσονήγῃς νὰ ξαναχτίσουν τὴν ἐκκλησίαν τους δὲν
καρποφόρησε. Ἀκόμα, μᾶς εἶναι ἄγνωστο ἂν τελικὰ ὁ τσάρος ἀνταποκρίθηκε στὴν πα-
ράκλησιν τῶν ἐπιτρόπων καὶ ἔστειλε χρήματα, πράγμα ποὺ δὲν τὸ πιστεύομε, γιατί οὔτε
ἀπὸ ρωσική, οὔτε ἀπὸ ἑλληνικὴ πλεονὰς ὑπάρχει κάποια πληροφορία γιὰ κάτι τέτοιο καὶ
τὸ πιο σπουδαῖο εἶναι ὅτι ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ ναοῦ δὲν πραγματοποιήθηκε παρὰ τὴν ἐπι-
θυμία καὶ τὴν προσπάθειαν τῶν ἐνοριτῶν καὶ ἐπιτρόπων τῆς Χερσονήγῃς.

μεν τὴν μεγάλην σου βασιλείαν καὶ δῶμεν ἡδυσιν περὶ δι' αὐτὸν τὸν πανθαύμαστον καὶ περι⁹δόκτον ναὸν πῶς ἦτον ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν χριστιανικῶν κτισμένως, ὁ ὁποῖος παρμεγεθῆς καὶ ὀρέος καὶ κατὰ πολλὰ εὐτρεπισμένος. ¹⁰Ἐγένονταν μέσα εἰς αὐτὸν μεγάλας δέσπαις καὶ ἀγρηγνίαις καὶ παράκλησαις, καθεκάστιν ἡμέραν, καὶ ἔτρεχαν πολλοὶ καὶ ἤπηρον πλή¹¹θος χριστιανῶν, ἀσθενῆς καὶ ἐλαϊσάνον τὴν ὑγίαν τους, καὶ ἦτον καθολικὰ ἀκουσίμα εἰς ὅλα τὰ περίχωρα καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς τόπους, ¹²καὶ τοῦτο πάλιν τὸ περισσότερον, οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς πιστοὺς ἐγένονταν τὰ θαύματα, ἀλλὰ τοῖσι εἶπεν καὶ εἰς τοὺς ἀπίστους. "Ὅμως ¹³ὁ ἐχρὸς (sic) τῆς ἀλήθειας καὶ μισόκαλος διάβολος, βλέποντας τὸν πόθον καὶ τὴν πολλὴν εὐλαδίαν τῶν χριστιανῶν, ἐφθόνησεν, καὶ ἀναμεταξὶ εἰς τὴν ¹⁴μεγαλωτάτην πύρ καὶ ἄν ὅπου ἔγγηγεν, ἐπυρπολύθη καὶ ἀφανίστην καὶ αὐτὸς ὁ υπερθαύμαστος ναὸς ὃ φρήξον ἦλκε καὶ στέναξον ¹⁵ἡ γῆ, μέγας θρίνος ἔγγηγεν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ ἔχρησαν ἄμετρα δάκρυα, ἀλλὰ καὶ ἀρπαγὴν μεγάλην ἔγγηγεν εἰς τὰ σκεύη καὶ διδλία ¹⁶ὅπου εὐρίσκονταν ἀφιερωμένα ἀπὸ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ ὀρθοδόξων βασιλαίων, ἀφιερωμένα ἀπὸ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ ὀρθοδόξων βασιλαίων, καὶ μεταμύλης καὶ μὲ μεγάλων ἐξόδων ἐλυτρώσαμεν ¹⁷μερικὰ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀσεθῶν, καὶ ἀναμεταξὶ εἰς αὐτά, εὐρίκαμεν καὶ αὐτὸ τὸ υπερθαύμαστον διδλίον τοὺς αἰκούς τῆς παναγίας ¹⁸ἡμῶν, γεγραμμένους μετὰ ταῖς ἀγωνιάταις ζωγραφίαις, τὸ ὅποιον εὐρίσκονταν εἰς τὸν κόνδικα τῆς ἐκκλησίας, πῶς νὰ ἦτον προ¹⁹σῆλωνα τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ὀνήτῃ υἱὸς δὲ τοῦ Ἐπιμανοῦλ Κομνηνοῦ βίτῃ, μετὰ καὶ ἄλλων διδλίων καὶ σκευῶν, καὶ ἐλευθερώ²⁰σαμεν τὸ ἀπὸ ἑναν ἑτερόφιλον μὲ μεγάλας ἐξόδους καὶ ἔστοντας μὲ θεοῦ δοθήτεια, ἐδάλαμεν ἀρχὴ νὰ ἀνακαινίσωμεν πάλιν αὐτὸν ²¹τὸν ναὸν τῆς κυρίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, Χρυσοπηγῆς, πλὴν μὲ μεγάλας ἐξόδους, καὶ ἔτῃ ὁμοφωνή²²σαμεν νὰ στείλωμεν αὐτὸ τὸ πανθαύμαστον διδλίον πρὸς τὴν μεγάλην σου βασιλείαν, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ νὰ ἤμειστον πληροφορημένοι ¹³νὰ εἶναι ἀγιώτατον διδλίον, ὅπου μᾶς τὸ φανέρωνεν ὁ ἱερὸς κόνδικας τοῦ αὐτοῦ ναοῦ, καὶ προσήλωσης τοῦ ἄνωθεν ²⁴εὐσεβοῦς βασιλέως, ἐξόχος δὲ γράφῃ καὶ τὸ ἔτος, ὅταν ἐπροσηλόθηκα, νὰ εἶναι ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξὶ χιλιάδαις καὶ ²⁵ἑξακοσίους ἐνενήντα πέντε. Καὶ ἰδοὺ ὅπου τὸ ἐγγχειρίσαμε πρὸς τὸν κύρ Γεώργιον τοῦ Θεοδόρου, τὸν τῆς Μακαριδονίας, ἐκ ²⁶χώρας Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος εἶναι πιστὸς δούλος τῆς μεγάλης σου βασιλείας, καὶ λάβετε με πόθον καὶ ἀγάπην μεγάλην διὰ τὴν χάριν τῆς πα²⁷ναγίας, νὰ τὸ ἔχεις εἰς σκέπος καὶ δοθήτεια εἰς τὸν ὑψηλότατόν τῆς θρόνον, μετὰ παντὸς τοῦ παλλαττείου καὶ τοῦ στρατοπαίδου αὐτοῦ. ²⁸καὶ τὸ πλουσιοπάροχόν τῆς ἑλεος εἶναι ὥσπερ τὸν ἥλιον, ὅπου ἀκτινοβολὰ καὶ φέγγῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Βαροῦμεν κεφαλὴν καὶ ἡμεῖς ²⁹οἱ ἐπίτροποι τῆς ἄνωθεν ἐκκλησίας, εἰς τὸ πλουσιοπάροχον ἑλεός τῆς, καὶ ἦτι φωτίζει ὁ πανάγαθος θεὸς εἰς τὴν ἀρίαν καὶ ἀγαθὴν ³⁰τῆς καρδίας, νὰ μᾶς προσφάσῃ, ὡς νέος κτήτωρ, ἵσως με τὴν δοθήτεια τοῦ θεοῦ καὶ με τὸ ἑλεός τῆς τελιωθῇ καὶ ὁ υπερθαύμαστος ³¹οὗτος ναὸς τῆς Χρυσοπηγῆς, καὶ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὸ πρῶτον κάλος, καὶ θέλεις λάβῃ τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, Χριστοῦ, χιχοπλάσιος. ³²ἡ δὲ ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς δούλοι τῆς μεγάλης σου βασιλείας, θέλωμεν ἴσθαι χρεόσται ἀπαρετήτος νὰ παρακαλοῦμεν τὸν θεόν, νυκτὸς ³³καὶ ἡμερὸς περὶ τὴν ὑγίαν τῆς μεγάλης σου βασιλείας, ὁ δὲ θεὸς τῆς εἰρήνης νὰ δώσει εἰρηνικὴν κατάστασιν εἰς τὴν χριστιανικὴν ³⁴τάτης σου βασιλείαν, νίκη κατ' ἐχθρῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, εἰς τὸ ἔνθεον ὕψος τῆς μεγάλης σου βασιλείας, ἀμήν. 1662 ³⁵φεβρουαρίω 2.

³⁶† Τῆς μεγάλης σου βασιλείας Ἰωάννης Παλεολόγου βίτῃ, Ἀλεξανδρίας Λασκαράκη βίτῃ ἐπίτροποι τῆς Χρυσοπηγῆς καὶ οἱ λοιποὶ ³⁷δούλοι τῆς προσκυνοῦμεν τὴν μεγάλην σου βασιλείαν.

Περιγραφή της επιστολής:

Το πρωτότυπο της επιστολής αποστέλλεται από ένα φύλλο χαρτιού, διαστάσεων 554 X 430 χιλ., χωρίς υδατόσημα· το κείμενο καταλαμβάνει 37 στίχους και οι υπογραφές 2. Η μελάνη έχει χρώμα κανερί.

Στο πίσω μέρος του φύλλου υπάρχουν οι παρακάτω ρωσικές σημειώσεις:

- 1) (XVII αί.) «Έτος 1662, 17 Αυγούστου, ημέρα που έγινε η μετάφραση προσέρχεται από την Κωνσταντινούπολη και άφορα την ανοικοδόμηση ναού». 2) (XVIII αί.) «Γράμμα παρακλητικό για την παροχή βοήθειας προς ανοικοδόμηση του καμένου ναού της Θεοτόκου της επονομαζόμενης Χρυσοπηγής, που σημαίνει χρυσή πηγή, και με το γράμμα αυτό το ναό οι επίτροποι ήρθαν στον τσάρο Αλέξιο Μιχαήλοβιτς και του έδωσαν δώρο τους σίκους της υπεργίας Θεοτόκου διακοσμημένους με θαυμάσιες ζωγραφιές· παλιά οι Οίκοι αυτοί δωρίστηκαν σ' αυτήν την εκκλησία από τον αυτοκράτορα Αλέξιο Β' Κομνηνό, κι αυτό το δηλώνει η παλιά σημείωση». 3) (XVIII αί.) «το 1662». 4) (XIX αί.) «№ 458».

Η επιστολή βρίσκεται μέσα σ' ένα χάρτινο κάλυμμα, το οποίο, εκτός από τη σημείωση: (XIX αί.) «Έτος 1662 № 611», φέρει τον τίτλο - γραμμένο από χέρι που ανήκει στο τέλος του XVIIIου αιώνα:

«Παρακλητικό γράμμα προς τον τσάρο Αλέξιο Μιχαήλοβιτς από τους Ίωάννη, γιό του Παλαιολόγου και Αλεξάνδρη Ασκαράκι, επίτροπους της εκκλησίας της Θεοτόκου, της επονομαζόμενης Χρυσοπηγής (δηλαδή Χρυσή Πηγή), η οποία βρίσκεται στο κάστρο του Γαλατῆ, απέναντι από τη Βασιλεύουσα, για την παροχή οικονομικής βοήθειας προς ανοικοδόμηση του καμένου ναού, όπου, εκτός των άλλων, γίνεται λόγος και για την από μέρους των επίτροπων επιστολή προς την αυτόν μεγαλειότητα, σὰ δώρο, ενός χειρογράφου του Ακαθίστου, το οποίο παλιά είχε δωρίσει σ' αυτήν την εκκλησία ο αυτοκράτορας Αλέξιος Κομνηνός».

Η Ιστορία της επιστολής:

Κομιοτής του κώδικα και της επιστολής είναι κάποιος Γεώργιος, γιός του Θεοδώρου, από τα Γιάννενα· και όμως, στις «έλληνικές υποθέσεις» του Πασόλοκι πικιάζ', ούτε η άφιξη του Γεωργίου αναφέρεται, ούτε και η μετάφραση της επιστολής υπάρχει στα ρωσικά. Η επιστολή γράφτηκε στις 2 Φεβρουαρίου του 1662 και στο Πασόλοκι πικιάζ' δεν πρέπει να έφτασε αργότερα από το πρώτο μισό του Αυγούστου του ίδιου έτους· ή δὲ μετάφραση, όπως μας πληροφορεί και η σημείωση του 17ου αιώνα, έγινε στις 17 Αυγούστου.

5. Το Possol'skii prikaz - στην εποχή των τσάρων - είναι η αρμόδια υπηρεσία ή το «γραφείο», που από τα μέσα του 16ου και μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα, χειρίζεται τα θέματα των διπλωματικών σχέσεων με τις άλλες κυβερνήσεις. Συγκεκριμένα, τα «γραφεία» αυτά, είδος υπογραφείου, δημιουργήθηκαν στην εποχή των πολιτικών μεταρρυθμίσεων του 1550-1556 - από τον Ίβαν IV - και στο τέλος του 16ου αιώνα ανήρχονταν στον αοιθμό 22. Το 1719, ο Πέτρος ο Μέγας, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, θά αντιταστήσει το Possol'skii prikaz με το Σώμα των εξωτερικών υποθέσεων (βλ. M. Laran, J. Saussay: La Russie ancienne IX-XVII s. Masson et Cie, Editeurs, 120, Bd. Saint Germain, Paris 1975, p. 170).

Τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου, GIM No 303:

Ὁ Β. L. Fonkič ὑποθέτει ὅτι στὸ χειρόγραφο θὰ ὑπῆρχε κάποια σημεῖωση⁶ ποὺ θὰ ἀνέφερε τὸ 1187 ὡς χρόνον τῆς δωρεᾶς τοῦ βιβλίου πρὸς τὸ ναὸ τῆς Θεοτόκου τῆς Χρυσοπηγῆς, γεγονός ἐποὶ, κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα, ἐπέτρεψε ὥστε ἡ σημεῖωση αὐτὴ νὰ συνδεθῇ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ αυτοκράτορα Ἀλεξίου Β΄ Κομνηνοῦ, ὁ ὁποῖος στὴν πραγματικότητα βασιλεύσε μόνον ἀπὸ τὸ 1180 μέχρι τὸ 1183. Τὸν 19ο αἰῶνα, τὸ χειρόγραφο τῆς ἐπιστολῆς ταυτίζεται ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη Vladimir⁷ μὲ τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου τῆς Θεοτόκου, τὸ ὁποῖο φυλάσσεται στὸ Κρατικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο τῆς Μόσχας, μὲ τὸν κωδικὸ ἀριθμὸ 303. Τὴν ταύτιση αὐτὴ τοῦ Vladimir δέχεται καὶ ὁ Β. L. Fonkič, μ' ὅλο ποὺ, σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Prokhorov⁸ καὶ τοῦ V. D. Likhačev⁹, τὸ χειρόγραφο τοῦ GIM χρονολογικὰ ἀνήκει στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 14ου αἰῶνα.

Ἀφήνοντας τὴν ἐξακρίβωση τῆς χρονολογίας τοῦ χειρογράφου στοὺς εἰδικούς, ἐμεῖς θὰ συμφωνήσουμε μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Β. L. Fonkič στὸ θέμα ὅτι τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ἀρ. 303, εἶναι αὐτὸ ποὺ περιγράφεται στὴν ἐπιστολὴ τῶν ἐπιτρόπων τῆς Χρυσοπηγῆς γιὰ τοὺς ἐξῆς λόγους: Μέχρι τὸ 1662 τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου εἶναι ἄγνωστο στὴ Μόσχα. Συγκεκριμένα, τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Ἀρσένιος Σουχάνοφ, Ὀκτώβριος τοῦ 1653, κατευθύνεται στὴν Ἑλλάδα — μὲ σκοπὸ τὴ συγκέντρωση παλίων χειρογράφων, γιὰ τὴ διόρθωση τῶν λειτουργικῶν βιβλίων τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας — τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου δὲν ἀναφέρεται ἀνάμεσα στὰ

6. Καθὼς ὁμοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸ ζεῖμενο τῆς ἐπιστολῆς, ὁ χρόνος τῆς δωρεᾶς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ δωρητῆ εἶχαν γραφτεῖ στὸν «ζόνδιον τῆς ἐκκλησίας», δηλαδὴ σὲ κάποιο βιβλίο σὺν εἶδος κτηματολογίου τῆς ἐκκλησίας (βλ. στίχ. 17 καὶ ἐξῆς τῆς ἐπιστολῆς: «...καὶ αὐτὸ τὸ ὑπερβαῖμαστον βιβλίον..., τὸ ὁποῖον ἐφύσκιονταν εἰς τὸν ζόνδιον τῆς ἐκκλησίας, πὼς νὰ ἦτον προσήλωμα τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ βήττις υἱὸς δὲ τοῦ Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ...», στίχ. 23: «...ὅπου μᾶς τὸ φανέρονεν ὁ ἱερός ζόνδιος τοῦ αὐτοῦ ναοῦ...», στίχ. 24—25: «...ἐξόχος δὲ γράφη καὶ τὸ ἔτος, ὅταν προσηλόθησαν, νὰ εἶναι ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἑξὶ χιλιάδαι καὶ ἑξακοσίαις ἐνενηνῆτα πέντε.») καὶ ὄχι στὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, ὅπως μᾶς δίνει τὴν ἐντύπωση ὁ Β. L. Fonkič, γιὰτὶ καὶ στὴ συνέχεια, ποὺ θὰ δεχτεῖ τὴν ταύτιση τοῦ χειρογράφου τῆς ἐπιστολῆς μὲ τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, GIM 303, θὰ πεῖ: «αὕτη ἡ ταύτιση μᾶς φαίνεται σωστὴ, ἂν καὶ τὸ χειρόγραφο τοῦ GIM 303 χρονολογεῖται στὸ δεύτερον μισὸ τοῦ 14ου αἰῶνα καὶ μ' ὅλο ποὺ δὲν ἔχει καμιά σημεῖωση γιὰ τὴ χρονολογία 1187». Ἐπίσης, στὸ πῶς μέρος τῆς ἐπιστολῆς, ὅπου ἐπὶ τῶν οἱ ρωσικῆς σημεῖώσεις, στὸ τέλος τῆς δευτέρας σημείωσης μιλώντας γιὰ τὴ δωρεὰ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, διαβάζομε: «...καὶ αὐτὸ τὸ δηλώνει ἡ παλαιὰ σημεῖωση». Ἡ ὑπόμνηση αὐτὴ τῶν ρώσων τοῦ 18ου αἰῶνα πιστεύομε ὅτι ἀναφέρεται στὴ μαρτυρία τῆς ἐπιστολῆς καὶ ὄχι σὲ σχετικὴ σημεῖωση τοῦ χειρογράφου.

7. Βλ. Ἀρχιμανδρίτη Vladimir Sistematičeskoe opisanie rukopisnei Moskovskoj Patriaršeĭ biblioteki, Cast I Rukopissi Grečeskie (= Συστηματικὴ περιγραφή τῶν χειρογράφων τῆς Μοσχοβιτικῆς Πατριαρχικῆς — σήμερα λέγεται Συνοδικῆς — βιβλιοθήκης. Μέρος Α' Ἑλληνικὰ Χειρόγραφα) Moskva 1894, s. 416—417.

8. G. M. Prokhorov. A Codicological Analysis of the illuminated Akathistos to the Virgin (Moscow, State Historical Museum, Synodal gr. 429). - DOP, 26, 1972, p. 239—252.

9. V. D. Likhačev. The Illumination of the Greek Manuscript of the Akathistos Hymn (Moscow, State Historical Museum, Synodal gr. 429). DOP, 26, 1972, p. 255—262.

λίγα ελληνικά χειρόγραφα, πού τὴν περίοδο αὐτὴ εἶναι γνωστὰ στὴ Μόσχα. Δὲν ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἀνάμεσα στὰ 498 χειρόγραφα, πού τὸ 1665 μετέφερε ὁ Σουχάνοφ ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Ὅρος"¹⁰ στὴ Μόσχα, καὶ οὔτε ἀναφέρεται στοὺς καταλόγους τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κρατικοῦ Τυπογραφείου¹¹ τῶν ἐτῶν 1718, 1725 καὶ 1727. Τέλος, δὲν ὑπάρχει οὔτε στὰ 14 ἑλληνικὰ χειρόγραφα, πού τὸ 1655 ἔστειλε συμπληρωματικά ἢ μονὴ Ἰθέρων μὲ τὸ Διονύσιο τὸν Ἰθρήτι ἀπὸ τὰ Γιάννενα¹².

Κατὰ τὸ τελευταῖο ὅμως τέταρτο τοῦ 17ου αἰῶνα τὸ χειρόγραφο εἶναι γνωστὸ στὸ Κρατικὸ Τυπογραφεῖο. Συγκεκριμένα, στὶς 17 Ἰανουαρίου τοῦ 1677, μὲ τὴν παράδοση τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κρατικοῦ Τυπογραφείου ἀπὸ τὸν παλιὸ βιβλιοθηκάριο Γαβριήλ στὸν καινούργιο Μαρντάργια, γίνεται ἡ καταγραφή τῶν χειρογράφων, τὰ ὁποῖα φυλάσσονται ἐκεῖ. Τὸ πρωτότυπο αὐτῆς τῆς καταγραφῆς δὲ σώζεται στὶς μέρες μας. Ὑπάρχουν ὅμως δύο ἀντίγραφα: 1) ἓνα ἀντίγραφο τοῦ πρωτοτύπου, τὸ ὁποῖο ἔγινε τὸ 1679 καὶ σήμερα βρίσκεται στὴν κρατικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Β. Ι. Λένιν¹³ καὶ 2) ἓνα χει-

10. C.A. Belokourov. Arcenij Soukhanov. Moskva 1891, 1, s. 326. N. F. Kapterev. Karakter Otnošení Rossii k Pravoslavnomu Vostoku v XVI i XVII stoletiiakh, Sergiev Possad, 1914, s. 60—348. A. V. Kartašov, prof. Doukhovnoi Akademii v Parize, Očerki po Istorii Rouskoj Tserkvi, YMCA—PRESS, Pariz 1959, 2, s. 151 (=Συμβολὲς στὴν Ἱστορία τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, Παρίσι). Β. L. Fonkič, ὁ.π. σ. 79.
11. Β. L. Fonkič, ὁ.π. σ. 144. Τὸ Κρατικὸ Τυπογραφεῖο (Pečatnyj dvor) ἰδρύθηκε στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰβαν IV καὶ βρισκόταν κοντὰ στὸ Κρεμλίνο, στὴ σημερινή οδὸ τῆς 28ης Ὁκτωβρίου. Τὸν 13ο αἰῶνα στεγάστηκε σ' ἓνα κτίριο μὲ μοσχοβίτικο ρυθμὸ, τὸ ὁποῖο προοριζόταν γιὰ τυπογραφεῖο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (βλ. M. Laran, J. Saussay ὁ.π. σ. 197, 315).
12. Τὸ 1660, ἡ ἀδελφότητα τῆς μονῆς Ἰθέρων, στέλνοντας στὴ Μόσχα τὸν ἀρχιμανδρίτη Ἰσαάκ γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὸ Διονύσιο στὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, — ἔξω ἀπὸ τὴ Μόσχα — πού τὴν εἶχε παραχωρήσει ὁ τσάρος Ἀλέξιος Μιχαήλοβιτς στὴ μονὴ Ἰθέρων, μεταξὺ τῶν ἄλλων γράφει στὸν τσάρο: «... ἐστείλαμεν καὶ μὲ τὸν ἀρχιμανδρίτην ἡμῶν καὶ Διονύσιον ἕτερα βιβλία δι' ὁμοίως ἐστείλαμεν μετ' αὐτὸν καὶ τὴν ἁγίαν δεξιὰν χεῖρα τοῦ ἐν ἁγίοις ἱερομάρτυρος καὶ θαυματουργοῦ Βασιλείου καὶ τὴν ἡφερεν τὴν μεγαλοπρεπεστάτην βασιλεία σου...». Τὰ βιβλία αὐτὰ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὸ Διονύσιο, ὁ ὁποῖος ἔφθασε στὴν παραπάνω ἑλληνικὴ μονή, γιὰ νὰ ἀντικαταστήσει τὸν ἀρχιμανδρίτη Κλήμεντα, στὶς 26 Ἰουνίου τοῦ 1655. Ἐσφαλμένη εἶναι ἡ ἄποψη τοῦ Χ. Γ. Πατρινέλη, ὁ ὁποῖος, στὴν ΕΕΒΣ, 32 (1963), σ. 314—317 καὶ στὴ ΘΗΕ, 1964, 5, σ. 41, ἀναφέρει ὅτι ὁ Διονύσιος στέλνεται γιὰ δευτέρη φορὰ στὴ Μόσχα ἀπὸ τὴ μονὴ Ἰθέρων μὲ παλαιὰ χειρόγραφα. Ἡ ἀνακρίβεια αὐτὴ τοῦ Πατρινέλη ἐπισημαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν Β. L. Fonkič ἀπὸ τὸ 1977 (βλ. ὁ.π. Β. L. Fonkič, σ. 126). Ὁ Διονύσιος ἐπέστρεψε στὸ Ἅγιον Ὅρος τὸ Μάιο τοῦ 1669 τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχώρησής του ὑπόβαλε αἴτηση στὸ Πασόλτσι προζάτς, ὅπου ἔντονα παραπονιέται γιὰ ἄνιση μεταχείριση — γιατί, ἕτερα ἀπὸ 15 χρόνια ἐπ' ἔργου ἐργασίας, ἀμείβεται ἀπὸ τὴ ρωσικὴ κυβέρνηση μόνο μὲ 200 ρούβλια, τὰ ὁποῖα μόλις καὶ κάλυπταν τὰ ἔξοδα τῆς ἐπιστροφῆς του (βλ. N. F. Kapterev, ὁ.π. σ. 219. A. V. Kartašov, ὁ.π. σ. 177). Ὑπάρχουν, φυσικά, καὶ ἄλλες ἀνακρίβειες στὸν Πατρινέλη, ἀλλὰ σ' αὐτὲς θὰ ἐπανέλθουμε γράφοντας εἰδικὰ γιὰ τὸ Διονύσιο.
13. GBL = βραχυγρ. τοῦ Gossoudarstvennaia Biblioteka SSSR, imeni V.I. Lenina. f 344 sobr. P.P. Sibanova, No 232). Β. L. Fonkič ὁ.π. σ. 166.

ρόγραφο αντίγραφο τοῦ αντιγράφου τοῦ 1679, τὸ ὁποῖο γράφηκε στὰ 1843 καὶ βρίσκεται κι αὐτὸ στὴν κρατικὴ βιβλιοθήκη τοῦ Β. Ι. Λένιν¹⁴. Στὰ φύλλα, λοιπόν, 8—13 τοῦ καταλόγου τοῦ 1679 εἶναι καταγραφμένα 74 ἑλληνικὰ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα, ὕστερα ἀπὸ διαταγὴ τοῦ Τοάρου, εἶχαν δοθεῖ ἀπὸ τὴν Αὐλὴν στὸ Κρατικὸ Τυπογραφεῖο· στὸ πίσω δὲ μέρος τοῦ δέκατου φύλλου, μὲ αὐξοντα ἀριθ. 29, ἀναφέρεται τὸ χειρόγραφο τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ μισὴ δέσμη φύλλων περγαμνῆς.

Στὴν περιγραφὴ αὐτὴ μόνο τὸ χειρόγραφο 303 τοῦ Κρατικοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ, γεγονόςς πὺ μᾶς κάνει νὰ δεχτοῦμε τὴν παραπάνω ἄποψη τοῦ Β. Ι. Φονκίεῦ ὡς ἀπόλυτα σωστή.

14. GBL, f 310 sobr. V.M. Oundol'skogo, No 857.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΔΩΡΙΑ

Be in me as the eternal moods...

Ezra Pound

Ζεῖ μέσα μου παράξενα τὸ Αἰώνιο
Σὰν τὴν πνοὴ τῶν σκοτεινῶν ἀνέμων·
Καὶ πλάσμα σκέψης διαβατάριο δὲν εἶναι
καθὼς ἡ τέρψη εὐωδιᾶς, τῶν λουλουδιῶν.
Ἐπάρχει μέσα μου ἀπέραντη μιὰ Μοναξιά
ποὺ μοιάζει τῶν ἀνήλιαγων τῶν βράχων καὶ γκρεμιῶν
καὶ τῶν μουντῶν νερῶν.
Ἀφήνει θεῖα λόγια, προφητικά, ἡ Μοναξιά μου
Στοῦ μέλλοντός μου τὶς θλιμμένες μέρες·
Καὶ στοὺς σκιεροὺς λειμῶνες τῆς ψυχῆς μου
ὥς ἄνθη Ὁρκου
Μιὰ θύμηση βαθιά!

Ο ΝΕΚΡΟΣ ΤΩΝ ΜΑΚΡΥΝΩΝ ΑΛΙΡΩΝ

Empty are the ways.

Ezra Pound

Ἄδειες εἶναι οἱ στράτες
ἄδειοι εἶναι οἱ ἰδρόμοι τῆς χώρας
Καὶ τ' ἄνθη τῆς μαραμμένα
Γέρνουν τὶς κορφές τους
Λυγίζουν, σκύβουν μάταια στὴ γῆς
Ἄδειοι εἶναι οἱ δρόμοι τῆς Ἰωνίας Χώρας
Τώρα κανεῖς διαβάτης δὲν μπορεῖ
νὰ περπατήσει ἐκεῖ
Ὅσο κι' ἂν φαίνεται, πῶς κάποιος ὄρθιος νεκρὸς
βαδίζει στὰ χαμένα...

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

CHARLES BAUDELAIRE

MOESTA ET ERRABUNDA

Ἀγάθη, πές μου, κάποτε πετάει μακριὰ ἡ καρδιά σου,
πέρα ἀπ' τὸ μαῦρον ὠκεανὸ τῆς βρώμικῆς μας πόλης,
σὲ κάποιον ἄλλον ὠκεανόν, ὅπου τὸ φῶς ἀστράφτει,
βαθύ, γαλάζιο, φωτεινό, μὲ ὄψη παρθενική;
Ἀγάθη, πές μου, κάποτε πετάει μακριὰ ἡ καρδιά σου;

Ἡ θάλασσα, ἡ ἀπέραντη, παρηγορεῖ τοὺς μόχθους μας.
 Ποιὸς νὰ 'κανε τὴ θάλασσα νὰ 'χει βραχνὸ τραγούδι,
 ποὺ συνοδεύει τὸ τεράστιο ὄργανο τῶν ἀνέμων,
 μὲ αὐτὸ τὸ ὑπέροχο κι' ἀτέλειωτο ναυούρισμά του;
 Ἡ θάλασσα, ἡ ἀπέραντη, παρηγορεῖ τοὺς μόχθους μας.

Βαγόνι ἢ πλοῖο, πάρτε με μακριὰ ἀπ' αὐτὸ τὸν τόπο.
 Μακριὰ. Ἡ λάσπη ἐδῶ ἔγινε ἀπὸ τὸ πικρὰ δάκρυά μας.
 — Κάποτε, ἀλήθεια, ἡ πικραμένη καρδιὰ τῆς Ἀγάθης
 θὰ λέει: μακριὰ ἀπ' τὴν τύψη κι' ἀπ' τὸ κρίμα κι' ἀπ' τὸν πόνο,
 βαγόνι ἢ πλοῖο, πάρτε με μακριὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν τόπο.

Πόσο μακριὰ, παράδεισε, βρίσκεσαι ἀπὸ κοντὰ μας,
 ὅπου ὅλα εἶναι χαρὰ κι' ἀγάπη, κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο,
 ἐκεῖ ποὺ ὅ,τι ἀγαπήσεις εἶναι ἄξιο ν' ἀγαπηθεῖ,
 κι' ὅπου ἡ καρδιὰ χάνεται μὲς στὴν καθαρὴ ἡδονή.
 Πόσο μακριὰ, παράδεισε, βρίσκεσαι ἀπὸ κοντὰ μας.

Μὰ ὁ πράσινος παράδεισος τῶν νεανικῶν ἐρώτων,
 τραγούδια καὶ περίπατοι καὶ φιλιὰ καὶ λευλούδια,
 τὰ βιολιά ποὺ ἀντηχοῦσαν πίσω ἀπ' τοὺς γαλαζίους λόφους,
 μὲ τὰ ποτήρια ἀπὸ κρασί, τὸ θράδι, μέσα στὰ ἄλση,
 — μὰ ὁ πράσινος παράδεισος τῶν νεανικῶν ἐρώτων.

Ὁ ἀθῶος ὁ παράδεισος μὲ τὶς κρυφές χαρές,
 εἶναι ἤδη πιὸ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἰνδία ἢ ἀπὸ τὴν Κίνα;
 Μποροῦμε, μὲ τὶς παρακλήσεις, πάλι νὰ τὸν δοῦμε
 καὶ νὰ τὸν ζωντανέψουμε, μὲ μιὰ φωνὴ ἀσημένια,
 τὸν ἀθῶο τὸν παρὰδεισο, μὲ τὶς κρυφές χαρές;

(Μετ.: ΜΙΧ. ΓΑΚΗ)

“...ΑΝ ΘΥΜΗΘΕΙΤΕ,,

«...”Αν θυμηθεῖτε», ἔγραψε
 ἔβαλε τελεία
 κι' ἔγειρε νὰ κοιμηθεῖ
 σὰν τοῦ Ξενοφῶντα τὸ στρατώτη τῶν Μυρίων
 «ἀπείρηκα συσκευαζόμενος
 καὶ τρέχων καὶ βαδίζων».

Κάποιος ἀπ' ὅλους βέβαια θὰ θυμήθηκε
 μᾶλλον περίεργος
 παρὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον.
 Χτύπησε τὴ μισάνοιχτή του πόρτα,
 καὶ τὸν βρῆκαν
 νὰ μὴν ἔχει πιὰ ξυπνήσει.

ΕΡΣΗΣ ΛΑΓΚΕ

ΘΑΛΑΣΣΑ ΠΙΚΡΟΘΑΛΑΣΣΑ

(διήγημα)

Τὸ πρωῒνὸν δὲν προμηνοῦσε τίποτα.

Ὁ δρόμος κατηφορικός καὶ πέρα ἀνάσκαμα, ἴδιο μουντζούρα παιδιοῦ πάνω στὴ ζωγραφιά του. Ὅλο σπίτια ψηλὰ εἶχε φτιάξει. Ὑστερα ἄλλος καταδίκασε τόσα δὰ πλασματάκια καὶ τόσα δὰ αὐτοκίνητα. τῆς μιάμιση δραχμῆς, νὰ τρέχουν συνέχεια χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ γοῦν ἀπ' τὴν μουντζούρα τοῦτη.

Ἐφευγα μ' ἓνα μικρὸ κατάλογο γιὰ ψώνια. Γυρίζοντας θάπαιρνα καὶ ψωμί, γιὰ δυὸ μέρους βέβαια. Κανεὶς δὲν σκοτιζόταν γιὰ φρέσκο πιά. Πίτουρο ἀλεσμένο κι ἐμπλουτισμένο βιταμίνες μᾶς γέμιζε τὸ στομάχι.

Ποιανοῦ νὰ τὸ πεῖς;

Πάρα κάτω.

Μπαίναμε λοιπὸν καὶ μεῖς μὲ τὴ σειρά μας στ' ἀνακάτεμα θολοί, βλέποντας μόνο τ' ἄμεσα τῆς στιγμῆς, ἓνα λεκὲ ἥλιο, μικροέρωτες, τὴ γάτα τῆς αὐλῆς, λίγες σταγόνες ἀπὸ κοντά, μισὸ κουλούρι. Πέντε λεφτὰ ἀργότερα ξεκίνησε τὸ «πλαστικό» λεωφορεῖο, μὲ ξεχαρβαλωμένες πόρτες, παλιωμένο ἀπὸ τὰ δρομολόγια, ξεκίνησε ὅλ' ἀνθρωπάκια, γιὰ δυὸ στάσεις πρὶ ἑκεί, μέσα στὴν ἴδια πάντα μουντζούρα. Ἐγὼ προσωπικὰ ἔβγαينا στὴ βιβλιοθήκη. Καὶ κατεβαίνοντας, πρωτοαντίκρισα τὴ θάλασσα, γνωστὴ κι ὅμως τελείως ἀταίριαστη, ὅπως ἀφάλαξε μὲ κυματάκια γιὰ τὴν Ὀμόνοια, ρηχῇ, ρηχότατῃ, ἴδια μὲ κεῖνα τὰ «στραγαλίσια» τῆς ἄμμου πρὶ σκοτομώμαστε νὰ παίζουμε δρασκελώντας τὰ ἀπὸ πάνω (ψηλὰ τὸ πόδι καὶ σκοτούρα ἂν ἔπεφτε). Ρηχότατα καὶ δῶ. Δυὸ σπιθαμῆς, μισὴ ἑκεί, στὰ πεζοδρομία τέσσερις πόντοι, ἴσα ἴσα νὰ βλέπεις τὸ ρυτίδιασμα στ' ἀεράκι κι ὅλα αὐτὰ σκουρόχρωμα, παράξενα. Ἀπάνω τὰ λάδια, ἰριδισμοὶ καὶ χαρτιὰ κι ἀποτσίγαρα καὶ σκόνες κι ὅ,τι ἄλλο, εἰσιτήρια, κομμάτια ψωμί, τὰ περιστέρια στὰ στεγνά, στὸ προαύλιο τῆς Βιβλιοθήκης, λὲς καὶ δὲν ἔτρεχε τίποτα.

Στὶς διαβάσεις μπουλνύκι ὁ κόσμος, μαζεύοντας τὰ μπατζάκια, μὲ τὰ παπούτσια στὸ χέρι, σήκωνε κατσούφης τὰ παιδιά στοὺς ὤμους καὶ πλατσούριζε χεῖμώνα καιρὸ. Ἐνῶ τ' αὐτοκίνητα (βῆμα σημειωτὸν) κολύμπηγαν, τὶς ρόδες ἀπὸ τὴ μέση καὶ κάτω πλυμένες καὶ σήκωναν πίσω ὑπόγκριζο ἀφρό, πρὶ καὶ κείνος μὲ τὴ σειρά του ἔφευγε κι ἔσκαγε κυματάκια στ' ἀνέβασμα τῆς Ἀκαδημίας.

(Τὸ κοίταξ' ὁ Κοραῆς, τᾶβλεπε ὁ Σωκράτης, μουνσκεῖαν δέντρα, τὸ πρῶτο σκαλὶ ὑποβρύχιο καὶ γλοῦν-γλοῦν τραβιόταν καὶ γύριζαν πρὶ βρώμικα πάλι, δειλὰ καὶ σταθερὰ καὶ μόνιμα, μὲ ρουφηχτροῦλες καὶ μικροδίνες.

Καὶ μέσα σ' ὅλα ὁμαλὴ ἡ ζωὴ.

Γινόταν βέβαια ὑποθέσεις, πὼς λέει, εἶχαν φρακάρεῖ ὅλοι μαζὶ οἱ ὑπόνομοι τῆς πόλης. Μὰ βρέθηκε τὸ δίχτυ τῆς ἀποχέτευσης ἀπόλυτα ἐντάξει κι ἀπλῶς τὰ ὑπόγεια πρὶ εἶχαν πλημμυρίσει, γεμίσαν νερό.

Τὸ παράξενο εἶναι, ὅτι δὲν εἶχε κὰν βρέξει. Ἀκόμη καὶ κεῖνῃ μιὰ κάποια ὑγρασία πρὶ πέφτει φορὲς φορὲς, κάτι ἀλλιῶτικα πέπλα πρῶινὰ καὶ μυρίζ' ἡ γῆ, ὅταν λέμε πὼς, «ναὶ κάπου θὰ ἔχει βρέξει...» Τὰ εἶχαμε κι αὐτὰ τελείως ξε-

χάσει, ἐνῶ τὰ φύλλα στίς ἐξοχὲς εἶχανε στρίψει, ἴδια τρυπάνια στῆς σκουριᾶς τὸ χροῶμα.

Δὲν εἶταν λοιπὸν ἀπ' τὶς βροχές. Βρεθήκαν καὶ οἱ ὑπόνομοι ἐντάξει, τὸ νερὸ φυσικὰ δὲν ἔφρευγε, μιὰ καὶ τὸ κράταγε νόμος σπουδαιότατος, ὁ «τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων».

Πρῶτοι ἀρχίσαν νὰ ὑποψιάζονται οἱ εἰδικοί, ὅτι θὰ εἶχαν νὰ κάνουν μὲ θάλασσα.

Βάλανε τὸ νερὸ στὰ γυαλάκια, ἄλλοι τὸ ἀκολούθησαν ὑπόγεια, χρωματίζοντάς τα μὲ ἴνες ποὺ δὲν ξεπλένονταν οὔτε ἀπλώναν. Βρῆκαν οἱ πρῶτοι νὰ συγκοινωνεῖ μὲ τὰ Φάληρα, ἐκεῖ ποὺ χρόνια ἄραζε ὁ Στόλος. Οἱ ἄλλοι ποὺ τὸ ἀνάλυαν, βρῆκαν νάτριο, μαγνήσιο, κάλιο καὶ ἴχνη ἰωδίου καὶ βρώμας βέβαια καὶ βενζίνας κατάλοιπα καὶ αἷμα καὶ κόπρανα καὶ βακτηρίδια καὶ κομματάκια φελού καὶ νάιλον καὶ ἰούς καὶ ἄλλα βακτηρίδια καὶ κομματάκια καὶ σαλμονέλλες καὶ κόκκους κι ὅ,τι ἄλλο.

Δηλαδή θάλασσα. Τίμια θαλασσοῦλα ἔτοιμη γιὰ τὰ μπάνια μας τὸ καλοκαίρι κι ὄχι μακριὰ καὶ δυσκολόβρετα, ἀλλὰ ἐδῶ δά, μπροστὰ στὸ πόδια μας ρηχὴ, γαλήνια καὶ μικροκυματοῦσα στοὺς δρόμους.

Ἡ Ἀθήνα πελώρια πλάζ.

Φαντάσου τὰ τουριστικὰ πλακάτ κι ἀκόμη, σκέψου τὸ σάλο ποὺ θὰ γινόταν στὰ ταξιδιωτικὰ γραφεῖα τοῦ κόσμου. Καὶ ποιός, παρακαλῶ, ποῖο ἄλλο κράτος ἢ παρακράτος ἢ κρατίδιο εἶχε νὰ ἐπιδείξει κάτι τέτοιο;

Ἐκεῖ εἶταν τὰ πράγματα ὅταν κατέβαινα στίς δέκα (σὰν κάθε μέρα) μὲ δίχτυ καὶ κατάλογο νὰ πάρω φρέσκα πορτοκάλια.

Εἶχε καλμάρει κι ὁ κόσμος. Ζύγιασε τὰ ὑπέρ, τὰ κατὰ, τὰ ξαναζύγιασε, εἶδε ὅτι τὸ συνάλλαγμα... ὅτι τὰ ὑπέρ θρискόντανε σὲ πλειοψηφία κι «ὦχ ἀδερχέ...» γιὰ τὰ λίγα... (ποιά λίγα ὅλες οἱ κάτω συνοικίες εἶχανε πλημμυρίσει).

Τοὺς μετακόμισαν καὶ κείνους, λέγοντας ὅτι ἀπ' τὸ συνάλλαγμα θὰ φτιάχναν λέει φτωχοπόλεις, ἔξω, σὲ ἥλιο κι ἀέρα καὶ πεῦκο καὶ χαρά, ἄσε νάρθει πρῶτα τὸ εὐλογημένο.

Γιὰ τὴν ὥρα τοὺς εἶχαν στριμώξει ὅπως ὅπως σ' ἐκκλησίες καὶ σχολιὰ προσφυγικὰ καὶ «μὴ μιλάτε ἀφοῦ σὰς λέμε, εἶναι γιὰ τὸ καλὸ ὅλων».

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα.

Βράδυνασε καὶ ξημέρωσε καὶ κανένας δὲν κουνούσε. κανένας δὲν ἔκανε τὴν ἀρχὴ νὰ κάνει κάτι. Περνοῦσαν, καμώνονταν πὼς δὲν βλέπαν καὶ πὼς ἡ κίνηση εἶταν ἀπόλυτα κανονικὴ, ὅπως θὰ ἔπρεπε Φλεβάρη μήνα, σχολεῖα, γραφεῖα, δουλειές, φλερτάκια, σινεμαδάκια, κεντράκια...

Μόνο τὰ πλαστικὰ παπούτσια τοῦ μπάνιου γίνανε ξαφνικὰ τῆς μόδας. Θησαύριζαν τὰ ἐργοστάσια. Κλείσανε τ' ἄλλα ποὺ δούλευαν κανονικὰ παπούτσια, τὰ γύρισαν ἅμὰν καὶ γρήγορα καὶ βγάζαν τοῦ μπάνιου κι αὐτά, σ' ὅλα τὰ σχέδια κι ὅλα τὰ εἶδη, μαζὶ καὶ μπότες συμπαγεῖς ἀπὸ λάστιχο μαῦρο, ψηλότερο ἀπ' τὸ γόνατο, ἴδιες μὲ κείνες ποὺ φόραγαν οἱ ψαράδες τῆς Ἰρλανδίας.

Πουλήθηκαν τὰ στοκ τῶν ψαράδων, βγήκανε ἄλλες πιὸ ἀνοιχτόχρωμες (μύδα ντόπια) καὶ στὰ σαλόνια καὶ στὰ κέντρα ἐμφανίζονταν οἱ πλούσιες κομπές, μὲ κεντημένες τέτοιες μπότες, τὸ κέντημα πλαστικὸ ἐννοεῖται, χαριτωμένο ὅμως, φανταχτερὸ καὶ προπαντὸς ἀνεξίτηλο. Οἱ ἄλλες ἀρχιόντουσαν στὸ νὰ φορᾶνε χρώματα. Κίτρινα, κόκκινα, γαλάζια κι ἔβλεπες καὶ τριγύριζαν μὲς στὰ λασπόνερα σὰν ἀναμνήσεις ἀπὸ καιροὺς ἀλλοτινοὺς.

Τὴν τέταρτῃ μέρα παρουσιάστηκαν τὰ φορτία. Ἦρθαν βραδάκι, ποιός ξέ-

ρει μὲ τί ὑπόγειο ρεῖμα. Ἀζοῦσῆζαν χιτῆτοι σιγανοί, ἀπανωτοί σὺν ἄδεια, μι-
κρά τέμπανα. Ὅσοι γινώζικαν ἀπὸ τῶν δώδεκα τὸ σινεμά τὰ εἶδαν προστά τους
ροῦξ-μυθ, πρησιμένα, τὴν κοιλιά κατὰ πᾶν, τὴ γούνα βορμένη καὶ βορμερή,
ὀλόκληρη σειρὰ πὺν σκόρπιζε γλυκερή μπόχα. Ἀδύνατον νὰ περάσεις χωρὶς νὰ
τ' ἀγγίξεις. Ἡ πόλη σ' ὅλη τὴ θαλάσσια ἔκτασή της καὶ ἰδίως στὰ παράλια, θυ-
θίστηκε κατ' ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸ κρέας. Μαζί τους ἔνα κρέμα παχιά βρόμα
καὶ τὸ χειρότερο κατσαρίδες, ζωντανές, διστευτές, ζοηρές-ζοηρές, καστανές, μαῦ-
ρες χοντρές, κοκκινόξανθες μὲ κεφαῖες μακροῖς, πὺν ξαπολύθηκαν μ' ἀπέραντη
ταχύτητα στ' ἄλλο μισὸ τῆς στεριανῆς Ἀθήνας. Ἀπὸ τρεῖς, οἱ πρὸ τολμηροί, πα-
τοῦσαν δεξιόξερβα νὰ τὶς σκοτώσουν. Πόσες; Ἄνα, εἴκοσι, ἑλα ἑκατό, ἑλα δια-
κόσιες, τριακόσιες, τί ἔγινε; Ἕταν χιλιάδες.

Τὰ παραρτήματα κυκλοφόρησαν γύρω στὶς δυνὸ τὸ πρῶν.

«Ἀθήνα κυριεύεται ἀπὸ στρατιές κατσαρίδων. Ψόγια ποντίκια στὰ παράλια.
Ποιοί εἶναι οἱ ὑπεύθυνοι;»

Στὶς πέντε συνεδρίαζε ἔκτακτα ἡ ὑγειονομικὴ ἐπιτροπὴ. Τί νὰ γάνουν; Στεί-
λανε σκάφανδρα στὶς πλημμυρισμένες ἐπονομοῦν, μὲ τοὺς βατραχανοθρώπους. Ἀρ-
χὴ δὲν βρῆκαν καὶ δὲν ὑπῆρχε τέλος κι οὔτε συγκεκριμένη ἔστιά πουθενά.

Λοιπὸν ἀπλώσαν γύρω ἀπ' τὶς πλημμυρισμένες γειτονιὲς φίλτρα. Κάτι πρὸ-
χειρες τεζαρισμένες σίτξε, ἴσα ἴσα νὰ παίρνουν καὶ νὰ φράζον ἀπὸ τοῖχο σὲ τοῖχο.
Πέρασαν οἱ σκουπίδιαφοῖοι μετὰ, γραφεῖαν ὅτι εἶχε μαζευτεῖ ἀπ' τὰ παρόθυρα,
μὲ εἰδικές ἀπόχες, βρόμαγε, κλείναν τὰ παραδίπλα παντζούρια, τὰ παίρνουν κι
ἄντε πάλι.

Φυσικά, ὄχι ὅλα, ὄχι τὶς κατσαρίδες. Γι' αὐτὲς οὔτε κονθέντα νὰ γίνεται.
Τὶς ἔβλεπες χαρούμενες νὰ σὲ κοιτᾶν ψηλά ἀπὸ τὰ ἔρμαινα ντονάρια, μὰ ἡ
κατάσταση εἶχε ἰσορροπήσει.

Τὰ σπίτια μουγλιασμένα, κάποις βαρὺ, ὅλο λεζίδες, γίνανε πάλι κατοική-
σιμα. Κανεῖς δὲν πρόσεχε, κανεῖς δὲν ἠθῆζε νὰ ἔσσει, κανεῖς δὲν ἀπασχολοῦσε
τὸ πῶς καὶ τὸ ἀπὸ πὺν καὶ πούς καὶ τί μὰς εἶχε γάνει ἔτσι.

Ζούσαμε βλέποντας μόνο τὰ ὅσα φράζονταν κι αὐτὸ προσοφινά, τὰ ἐπιμέ-
ρους πὺν ἔλεγα, ἔστω καὶ μέσα στὰ νερά βορλιαγμένον.

— Σὲ θέλω κοντά μου, τῆς ἔλεγε.

Ἐξείνη ἔγειρε, μὰ γλυκερὴ ἀηδία γι' αὐτὴ τὴν ἔντονη ἀποφορὰ πλαστικῶν
κι ὀξέων καὶ σαπίλας.

— Τηλεφώνησα τοῦ Γιάννη, εἶπε.

— Ἐσὺ ἡ ἴδια;

— ...καὶ χάριζε πὺν μ' ἄκουσε.

Ἐξείνος ἔσκυψε στὰ χαρτιά.

— Στὸ εἶχα πεῖ ὅτι τὸν θέλεις ἀκόμα καὶ δὲν μπορεῖς νὰ θέσεις ὅρια χρο-
νῶν. Πῶς γίνεται ν' ἀγαπᾷς δύο; συνέχισε.

Εἶχε στὴ φούχτα του στάχτες τσιγάρων, τὶς πῖναξε ἀπ' τὸ παράθυρο στὰ νερά
κι ἤρθε κοντά της ἀμύλητος.

— Μὲ θέλεις; ἔξεινη.

Ἐκανε «ναὶ» καὶ κοίταξε τὰ λασποκείμενα πὺν πῆγαιναν καὶ γούζαν φέ-
ροντας ἕνα σωρὸ σκουπίδια. Ἐσκυψε κι ἔβαλε τὶς μπότες του καὶ βρέθηκε μεμιάς
στὴν πόρτα κι ἔξω.

Μὰ ἐβδομάδα εἶχε κιόλας περάσει καὶ μόνο κάτι γενναίες ποῦχαν δεινοπα-
θῆσαι χρόνια, ἀρπάζαν τὰ παιδιὰ τους καὶ κλαῖγαν.

— Τὰ ἔπιπλα, τὰ σπιτάκια μας...

Κανείς δὲν τὶς ἄκουγε. Κι ἡ ἀτμόσφαιρα πανηγυρική, γιὰ ἓνα πανηγύρι ποὺ δὲν θὰ γίνει ποτέ.

— Ἄσα, ξεε... ἄ... ἔ...

Ἐποῦτῃ τῇ φορὰ βοὴ ὄχλου κι ἀπ' ἀνάμεσα βαθιὲς φωνὲς πολλαπλασιασμένες ἀπ' τὰ μεγάφωνα. Μέρους τώρα μᾶς παρασκεύαζαν γιὰ κάτι, τὴ θάλασσα ἀπὸ κάτω.

Ἐδῶ ποὺ καθόμουνα ξενέρωναν νεράκια μαλακά, χωρὶς πίεση. Τάπαιρνε ἡ δίνη, τάφερνε βόλτα, γυρῶζαν καὶ πιάναν τὶς ἄκρες μαζί μὲ φνύλλα καὶ δυὸ τραπέζια καφενείου. Λίπλα τηλεφωνοῦσαν.

— Μαμά, βρῆξα παιδιὰ τοῦ Πανεπιστημίου, νὰ μείνω ἀκόμα; Μὴ φοβῶσαι, δὲ γίνεται τίποτα;

— Ὅχι, θὰ τοῦπε κείνη κι αὐτὸς μουντρομένος, τὸ κεφάλι λοξὰ φωτισμένο μὲ μαῦρες σκιὲς μακριές, πολὺ μακρὸς ὁλόκληρος γιὰ νᾶναι φυσιολογικὸ ἀνθρώπινο σῶμα.

Πάρα κάτω.

Τὴ δέκατῃ μέρα κι ὅπως καθόμαστε, δὲν εἶταν ὁμορφο τὸ βράδυ, χασμουρήματα, κρόο, κάτω τὰ φῶτα. στὸ πλάι σθηστὸς ὁ Λυκαβηττὸς, ἴδιος μακέτα χωρὶς σκιές, τίποτα. Καθόμαστε κι ἀκούστηκε τὸ σφύριγμα ἀργὸ καὶ μακρινό, ξεκάθαρο ὅμως σφύριγμα τραίνου.

Τ' ἀκούσαμε καὶ τρομάξαμε. Γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τί γυρεῖει τραῖνο στὸ κέντρο τῆς Ἀθῆνας;

— Πάω νὰ δῶ. εἴπ' ἐξείνος.

Ἡ νύχτα δὲν περνοῦταν.

Προσπαθῶ νὰ συγκεντρωθῶ.

Στὶς 12 γυρῶζανε κομμάτια πολλῶν ἀνθρώπων μαζί. Ἀπάνω οἱ προβολεῖς στραμμένοι στ' ἀξιοθέατα νερά καὶ κεῖνα φλῖς-φλῖς ἀνέβαζαν ψοφίμια καὶ λάσπες καὶ βρόμα. Τί θέαμα ἀλήθεια τῆς καινοεργιοφτιαγμένης Βενετίας, νὰ μὴ χορταίνεις νὰ κοιτάξεις! Στὶς μία, νᾶσου τὰ μεγάφωνα πάλι.

Λέγαν:

— Λαὲ τῆς Ἀθῆνας - Βενετίας, Λαὲ τῆς Ἑλλάδας. Πρὶν δυὸ ὥρες φτάσανε οἱ πρῶτοι τουρίστες, μὲ εἰδικὸ βαπόρι-τραῖνο (τὰ σφουρίγματα θὰ τ' ἀκούσατε). Καθίζον λοιπὸν κάθ' ἐνσυνείδητον πολίτη κι ἐπειδὴ δὲν ἔχουν τελειώσει τὰ πλωτὰ μας ξενοδοχεῖα, καθίζον λέω διζὸ σας εἶναι, νὰ πάрте καὶ νὰ φιλοξενηστε ὅσους περισσότερους τουρίστες σᾶς εἶναι δυνατόν.

— Λαὲ τῆς Ἑλλάδας, δουλεύουμε γιὰ ἓνα καλύτερο μέλλον, γιὰ τὸ συνάλλαγμα ποὺ ὅπου νᾶναι θὰ πλημμυρίσει τὸν τόπο. Βοηθήστε τὶς προσπάθειές μας κι ὁ Ξένιος Δίας θά'ναι μαζί σας.

Στὶς 1.15 σταμάτησ' ἡ φωνή, μέσα σὲ ἀποθέωση ἀπὸ χειροκροτήματα καὶ ζήτω. Ὡς ἐδῶ.

Ἐπίλογος:

Ὁ τόπος γέμισε ξένους.

Συνάλλαγμα δὲν εἶδαμε.

Ἀνέβασαν τὰ τρόφιμα ἀπλῶς, μὰ καὶ μαζεύτηκαν ἀπὸ τὶς ἀγορὲς γιὰ τοὺς τουρίστες καὶ τὴν ἐνημερία τῶν χρόνων ποὺ θᾶρθουν.

Πῶς τᾶχαν καταφέρει ἐντέλει νὰ βουλιάξουν τὴ μισὴ Ἀθῆνα μέτρα ὁλόκληρα κάτω ἀπ' τὴ θάλασσα, δὲν τόμαθε κανεὶς. Τᾶχανε πάντως φέρεи βόλτα. Ποτὲ δὲν θὰ ξαναβγαίνει. Ποτὲ ὁ Πειραιᾶς δὲν θὰ φαινόταν πάλι. Ὅσο γιὰ κεῖνες τὶς συνοικίες, ἐκεῖνες τὶς ἄλλοτε φτώχειονιές, χάσανε τοὺς ἀνθρώπους

τους, γιατί εκεί ακριβώς χτίσανε τὰ υψόλιγνα χτίρια μὲ τὰ μπετόνινα ποδάρια, σὰν τὶς ἀράχνες, ποὺ βυθίζόντανε μερόνυχτα στὰ βρώμικα νερά. Φτιάχνανε, λέει, ξενοδοχεῖα γιὰ τοὺς δικούς τους. Ἰστερα βάλανε σημαῖες, σφραγίδες μὴν τύχει καὶ πλησιάσει ἰθαγενὴς καὶ μολύνει τὸν τόπο...

Ποιόν τόπο; Ποιόν τόπο; Ποιόν τόπο;

Ἀπάνω γυρίζανε εἰδικὰ συστήματα κλιματισμοῦ γιὰ ὑγρασίες καὶ τέτοια. Ρίχναν καὶ στὰ νερά ἀπολυμαντικά δηλητήρια γιὰ νὰ μὴν πιᾶσουν ἀρρώστιες. Ψοφάγαν ἐμᾶς ἓνα γύρω σ' ἀπόσταση χιλιομέτρων οἱ γάτες, οἱ σκύλοι, ἴσως καὶ κάποιο ἀλόγιστο παιδί, πάνω πλέαν τυμπανισμένα ποντίκια πάντα, τίς τοὺς ἐνοιαζε; Εἴχανε ζώσει τίς γειτονιές τους μὲ σύματα ἠλεκτροφόρα, ρουφοῦσαν τὴ βρώμα καὶ μὲ σωλῆνες ὑπόγειους, τὴ ρίχναν παραέξω, στίς ἄλλες θάλασσες τίς δικές μας.

Ἔτσι ζούσαμε.

Κι αὐτὸ 154 χρόνια.

Μαύρη ζωὴ καὶ ἄχαρη.

ΓΙΑΝΝΙΝΑ

«Νόστιμον ἡμαρ»

Τὸ χιονισμένο Περιστέρι ἀπέναντι.
 Ζωγραφισμένο στὴν οὐγία
 τῆς Μαγιάτικης ἡμέρας.
 Κοντά μας οἱ σγουροί, ὁλοπράσινοι
 μᾶς χαιρετίζουν λόφοι
 μὲ τὸ γαλάζιο καλωσόρισμα
 τῆς λίμνης μας κι ὁλάνοιχτη
 τῆς μνήμης τὴν αὐλαία.
 Οἱ ὄρκοι τρέχουν πίσω - ἐμπρὸς
 νὰ συναντήσουν τῆς χαρᾶς τὴ νότα
 σὲ μιὰ σταγόνα διάφανη
 π' ἀνάδλυσε τρειμουλιαστή στὰ μάτια.
 Κι ἐλουλουδίζουν οἱ καῦμοι
 τὴ γῆ μυρμώνουν.
 Ὅπως πληθαίνει φεγγερὸ
 στοὺς ἀνοιξιάτικους ἀγρούς
 τῆς «Παναγιάς τὸ δάκρυ».
 — Φύλαξε Θεέ μου αὐτὴ τὴν ἄνθινι
 στιγμή, στὸν ἱερό σου κόρφο.
 Κι ὅταν μαυρίζουν οἱ οὐρανοὶ
 κι ὅταν ριγεῖ ἡ ψυχὴ κι ὅταν...
 ἐπάνω μου νὰ τὴν ἀπλώνεις
 καὶ νὰ μὲ τυλίγεις.

T. S. ELIOT

Μετάφραση: ΑΝΤΡΕΑΣ Κ. ΦΟΥΣΚΑΡΙΝΗΣ

ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ ΜΙΑΣ ΚΥΡΙΑΣ

I

Μές στὸν καπνὸ καὶ τὴν ὀμίχλη ἐνὸς ἀπογεύματος τοῦ Δεκέμβρη
"Ἐχεις ρυθμίσει τὴ σκηνὴ ἴδια — ὅπως θὰ φαίνεται —
Μὲ τὸ «κράτην» αὐτὸ τ' ἀπόγευμα γιὰ σένα».
Τέσσερα κεριά στὸ σκοτεινὸ δωμάτιο,
Τέσσερες λάμπεις μετέωρες στὸ ταβάνι,
'Ατμόσφαιρα τοῦ τάφου τῆς 'Ιουλιέτας
"Ετοιμος νὰ τὰ πῶ ὅλα ἢ νὰ σιωπήσω.
Λέμε, θ' ἀκούσουμε τὸν τελευταῖο Πολωνὸ
Νὰ στέλνει Πρελούδια, μές ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ τ' ἄκρα τῶν δαχτύλων του.
«Τόσο οἰκείνος, ὁ Σοπέν, ποὺ ἡ ψυχὴ του
Θ' ἀναστηθεῖ, θαρρῶ, μόνο στοὺς φίλους του
Δυὸ ἢ τρεῖς, ποὺ δὲ θὰ ἐγγίζουν τὸ λουλουδί
Ποὺ ρίχνει τὴ γύρη του καὶ ἀμφιβάλλει στὴν αἴθουσα συναυλιῶν.»
— Κι ἔτσι ἡ συζήτηση γλυστράει
'Ανάμεσα σ' ἐπιθυμίες μικρὲς καὶ σὲ προσεκτικὲς ὑποκλίσεις
Μές ἀπ' τοὺς λεπτεπίλεπτους ἥχους τῶν βολιῶν
Καὶ τῶν ἀπόμακρων πνευστῶν
Καὶ ἀρχίζει.
«Δὲν ξέρετε τί σημαίνουν γιὰ μένα αὐτά, φίλοι μου,
Καὶ πόσο σπάνιο καὶ παράξενο, νὰ βρίσκεις
Σὲ μιὰ ζωὴ τόσο πολὺπλοκη, μὲ τόσο ἀλλόκοτους σκοποὺς,
(Πραγματικά, δὲν τ' ἀγαπῶ... τὸ ξέρατε; δὲν εἰσθε δὰ τυφλοί!
Βλέπετε τόσο καλὰ!)
Νὰ βρίσκεις ἓνα φίλο τέτοιας περιωπῆς,
Ποὺ ἔχει, καὶ δίνει
Αὐτὰ τὰ πλεονεκτήματα στὶς φιλικὲς του ὑπάρξεις.
Πόσο σπουδαῖο αὐτὸ ποὺ σοῦ λέω —
Δίχως αὐτὲς τίς φιλίες — ἡ ζωὴ, τί ἐφιάλτης! *

'Ανάμεσα στοὺς χαρούμενους ἥχους τῶν βιολιῶν
Καὶ στὶς μελωδίες
Τῶν ραγισμένων πνευστῶν
Μές στὸ μυαλό μου ἓνα πληκτικὸ τὰμ-τὰμ ἀρχίζει
Νὰ χτυπάει ἓνα πρελούδιο δικό του, ἀνόητα,
'Ιδιότροπα μονότονα,
Ποὺ εἶναι τελικὰ «ἓνα φαλτσάρισμα».
— "Ἀς τραγουδήσουμε λοιπόν, ὑπνωτισμένοι ἀπ' τὸν καπνὸ,
"Ἀς θαυμάσουμε τὰ μνημεῖα,
"Ἀς συζητήσουμε τὰ τελευταῖα γεγονότα,
Κι ἄς ρυθμίσουμε τὰ ρολόγια μας μὲ τὴν ἐπίσημη ὥρα.
Κι ὕστερα, ἄς καθήσουμε γιὰ ἓνα μισάωρο νὰ πιοῦμε τὴν μπύρα μας.

Τώρα πού οι πασχαλιές ανθίζουν
 "Έχει μιὰ λεκάνη μὲ ἄνθη πασχαλιάς στοὶ δωματίό της
 Κι ὅσο μιλάει στριφογυρίζει στὰ δάχτυλά της ἕνα.
 «"Α, φίλε μου, δὲν ξέρεις, δὲν ξέρεις
 Τί εἶναι ἡ ζωὴ, ποτέ σου δὲν τὸ κράτησες στὰ χέρια σου»
 (Ἄργα στριφογυρίζοντας τὸ κοτσάνι τοῦ λουλουδιοῦ)
 «Τ' ἄφησες νὰ σοῦ πέσει, τ' ἄφησες νὰ σοῦ πέσει,
 Μὰ ἡ νιότη σκληρὴ, δὲν ἔχει τύψεις
 Καὶ χαμογελάει σὲ ὅ,τι δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ.»
 Κι ἐγὼ χαμογελῶ,
 Καὶ πίνω τὸ τσάι μου,
 «Ἀκόμα καὶ μ' αὐτὰ τὰ ἡλιοβασιλέματα τοῦ Ἀπρίλη
 Πού κάπως φέρνουν στὴ μνήμη τὴ χαμένη μου ζωὴ, καὶ τὸ Παρίσι τὴν "Ανοιξη,
 Βρίσκομαι σὲ ἀνυπολόγιστη ἡρεμία, καὶ βρίσκω τὸν κόσμον
 Θαυμάσιο καὶ νεανικό, παρ' ὅλ' αὐτά.»

Ἡ φωνὴ ξαναγυρνᾷ σάν τὸ γρήγορο φαλτσάρισμα
 Ἐνὸς σπασμένου βιολιοῦ ἐν' ἀπόγευμα τοῦ Αὐγούστου:
 «Εἶμαι σίγουρη κάθε στιγμή ὅτι καταλαβαίνει
 Τὰ αἰσθήματά μου, σίγουρη πάντοτε ὅτι νιώθεις,
 Σίγουρη πῶς μὲς ἀπ' τὸ θάραθρο τεντώνεις τὰ χέρια σου.

Ποιὸς μπορεῖ νὰ σὲ πληγώσει, δὲν ἔχεις Ἀχιλλεῖο πτέρνα.
 Θὰ συνεχίσεις, κι ὅταν θάχεις πετύχει
 Θὰ λές: ἐδῶ, πολλές φορές κάποιος ἀπέτυχε.
 "Ὁμως, τί ἔχω ἐγὼ, φίλε μου, τί ἔχω.
 Νὰ σοῦ δώσω, τί μπορεῖς νὰ δεχτεῖς ἀπὸ μένα;
 Μόνο τὴ φιλία, μόνο τὴ συμπάθεια
 Ἐνὸς πού τελειώνει τὸ ταξίδι του.

Θὰ καθήσω ἐδῶ, νὰ σερβίρω τσάι στοὺς φίλους...»

Παίρνω τὸ καπέλο μου: πῶς μπορῶ νὰ ἐπανορθώσω δειλά
 Γιὰ ὅσα μοῦ εἶπε;
 Θὰ μὲ δεῖς κάποιο πρωὶ στοὶ πάρκο
 Νὰ διαβάζω τὰ κόμικς καὶ τὴν ἀθλητικὴ σελίδα.
 Κυρίως προσέχω
 Μιὰ Ἀγγλίδα κοντέσσα πού πηγαίνει στοὶ ἰκρίωμα.
 "Εναν Ἕλληνα πού σκοτώθηκε σ' ἕναν Πολωνέζικο χορό,
 "Εναν Ἰηστὴ Τραπεζῶν πού ὁμολόγησε.
 Κρατῶ τὴν ἀταξία μου,
 Παραμένω ψυχραίμος
 Ἐκτὸς κι ἂν ἕνα πλανόδιο πιάνο, μηχανικὸ καὶ ξεχαρβαλωμένο
 Ἐπαναλαμβάνει κάποιο παλιὸ συνηθισμένο τραγοῦδι
 Μὲ τίς εὐωδιὲς τῶν ὑακίνθων στὸν κήπον
 Ν' ἀνακαλοῦν στὴ μνήμη πράγματα πού ἄλλοι ἐπιθύμησαν.
 Εἶναι τοῦτες οἱ σκέψεις σωστὲς ἢ λανθασμένες;

III

Ἡ νύχτα τοῦ Ὀκτώβρη ἀπλώνεται παντοῦ* γυρνώντας ὅπως πρὶν
 ἔχοντας ἐπιπλέον μιὰ λεπτὴ αἴσθηση ἀνψυχίας
 Ἀνεβαίνω τὰ σκαλοπάτια καὶ γυρνῶ τὸ χερούλι τῆς πόρτας
 Καὶ νιώθω σὰν νὰχ' ἀνεβεῖ μὲ τὰ χέρια καὶ τὰ γόνατα.
 ("Ἐτσι λοιπόν, θὰ πᾶς στὸ ἐξωτερικό· καὶ πότε γυρνᾷς;
 Ὅμως αὐτὴ εἶναι μιὰ ἄχρηστη ἐρώτηση.
 Ὅτε κι ἐσὺ δὲν ξέρεις πότε θὰ γυρίσεις,
 θὰ βρεῖς τόσα νὰ μάθεις.»
 Τὸ χαμόγελό μου πέφτει βαρὺ στὰ κειμήλια.

("Ἴσως μοῦ γράψεις.»
 Ἡ αὐτοκυριαρχία μου χάνεται γιὰ ἓνα δευτερόλεπτο·
 Ἦταν ὅπως τὸ εἶχα ὑπολογίσει.
 ἔχω συχνὰ ἀναρωτηθεῖ τίς τελευταῖες μέρες
 ("Ὅμως ἡ ἀρχὴ δὲν ξέρει ποτέ της τὸ τέλος!)
 Γιατί δὲν ἀποκαλυφθήκαμε στοὺς φίλους.»
 Αἰσθάνομαι σὰν κείνον ποὺ χαμογελᾷ καὶ γυρνώντας ξαφνικά
 Παρατηρεῖ, τὴν ἐκφρασὴ του στὸν καθρέφτη.
 Ἡ αὐτοκυριαρχία μου χάνεται· εἴμαστε οἱ ἀλήθεια στὸ σκοτάδι.

Γιὰ ὅλους μίλησα ἔτσι, γιὰ ὅλους τοὺς φίλους μας,
 Ὅλοι ἦταν οἱ γούροι πῶς τὰ αἰσθήματά μας θάμεναν
 Ἑρμητικὰ κλεισμένα! Τόσο λίγο καταλαβαίνω τὸν ἑαυτὸ μου!
 Πρέπει νὰ τ' ἀφήσουμε στὴ μοίρα τώρα.
 θὰ γράψεις, ὅπωςδήποτε.
 Ἴσως δὲν εἶναι καὶ τόσο ἀργά.
 θὰ μείνω ἐδῶ νὰ σερβίρω τσάι στοὺς φίλους.»
 Κι ἐγὼ πρέπει νὰ δανείζομαι κάθε σχῆμα ποὺ ἀλλάζει
 Νὰ βρῶ μιὰ ἐκφραση... χόρεψε, χόρεψε
 Σὰν τὴν ἀρκούδα ποὺ χορεύει
 φώναξε σὰν παπαγάλος, οὐρλιαξε σὰν πίθηκος.
 Ἄς τραγουδήσουμε λοιπόν, ὑπνωτισμένοι ἀπ' τὸν καπνὸ —

Ὁραία! Κι ἂν πέθαινε αὐτὴ κάποιο ἀπόγευμα
 Ἐν' ἀπόγευμα γκρι καὶ σκοτεινὸ, ἓνα βράδυ κίτρινο καὶ ροδοκόκκινο·
 θὰ πέθαινε καὶ θὰ μ' ἄφηνε μὲ τὴν πένα στὸ χέρι
 Μὲ τοὺς καπνοὺς νὰ κατεβαίνουν ἀπ' τίς στέγες τῶν σπιτιῶν
 Ἀναμφίβολα
 Δίχως νὰ ξέρω τί νὰ αἰσθανθῶ ἢ κι ἂν καταλαβαίνω
 Ἄν ἦμουν σοφὸς ἢ ἀνόητος, ἀργὸς ἢ πάρα πολὺ γρήγορος...
 Δὲ θὰ ἦταν σὲ πλεονεκτικὴ θέση, μετὰ ἀπ' ὅλ' αὐτά:
 Αὐτὴ ἡ μουσικὴ εἶν' ἐπιτυχημένη μὲ μιὰ «θανατηφόρα πτώση»
 Τώρα ποὺ μιλάμε γιὰ θάνατο —
 Δὲ θάχα δίκιο νὰ χαμογελάω λοιπόν;

* Στὸ γαλλικο γράμμα: cauchemar.

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

Η ΛΕΥΚΑΔΑ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Στις 19 'Ιουνίου 1951, ώρα 8 τὸ βράδυ, πέθανε ὁ Ὑάγγελος Σικελιανὸς στὴν κλινικὴ «Παρμακάριστος» στὴν Ἀθήνα. Ἡ πελώρια δρῦς σωριάστηκε ξέψυχη μ' ἓνα παράξενο βουητό, πὺδ ξεχύθηκε ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τῆς Ἑλλάδας καὶ συγκλόνισε γενικώτερα τὸν πνευματικὸ κόσμο. Κι' ὕστερα ἀπὸ 15 μέρες, στὶς 5 'Ιουλίου 1951, ὁ μεγάλος συναθλητὴς καὶ φίλος τοῦ Νίκου Καζαντζάκης ἔγραφε σ' ἓνα γράμμα τοῦ πρὸς τὸν Πρεβελάκη¹: «Ποτὲ ὁ Ὑάγγελος Σικελιανὸς δὲν ἦταν τόσο κοντὰ μου, ὅσο ἐτοῦτες τῆς μέρες. Ποτὲ δὲν ἔβαλα στὸ νοῦ μου πῶς μποροῦσε νὰ πεθάνει, κι' ὅ,τι ἔνιωσα στὸ φοβερὸ χτύπημα ἦταν ἀγανάκτηση καὶ κατὰπληξη. Δὲν μπορῶ ν' ἀνεχτῶ νὰ ζοῦν τόσοι πιποτένιοι καὶ νὰ χάνεται μιὰ τέτοια "ἐντελέχεια"». Κι' ἓνας ἄλλος σημαντικὸς ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων μας, ὁ ποιητὴς Τάκης Παπατζώνης, θὰ γράφει ἔπειτα ἀπὸ ἓνα χρόνο: «Ελάχιστες εἶναι οἱ μορφές τῆς νέας μας Ἑλλάδας, πὺδ ξεχώρισαν μέσα στὰ 130 χρόνια, Σολωμός, Κάλβος, Παπαδιαμάντης, Παλαμῖας, Καβάφης, Σικελιανός. Μόλις ξεπερνᾶν τὰ δάχτυλα τοῦ ἑνός μας χεριοῦ. Μορφές πὺδ ἡ καθεμιὰ τους σφραγίζεται μὲ τὰ σήμαντρα τῆς ἴδιας τῆς προσωπικότητος, ἐνῶ σύγχρονα — καὶ τοῦτο εἶναι τὸ κοινὸ τους σημεῖο — ἀκτινοβολοῦν ὅλες τὴν ἴδια Ἑλλάδα, στὴν ἀπέραντη ποικιλία τῶν προβολῶν της στὸν πολιτισμὸν κόσμο. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ἡ μορφὴ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Σικελιανοῦ, πὺδ θὰ θαμπώνει τὰ μάτια μας καὶ θὰ βουίξει σι' αὐτιά μας, τουλάχιστον στὴ γενιὰ τὴ δική μας, ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ πὺδ δοξασμένα φαινόμενα, τὸ πὺδ πρόσφατο, τῆς ποιήσῃς μας»².

Ἀπὸ τότε πέρασαν τριάντα χρόνια κι' ἡ σκέψη τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, ὁλοένα καὶ πὺδ πολὺ, σκύβει μ' ἀγάπη πάνω ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Λευκαδίτη ποιητῇ καὶ λούζεται στὴν πλούσια ἀκτινοβολία τῶν στίχων του. Ὁ Σικελιανὸς μᾶς ἄφησε ἓνα μεγάλο ἔργο. Ἐνα ἔργο θεμελιωμένο στὰ τρίσβαθα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ πανανθρώπινης οὐσίας. Κι' ὅσο ζοῦσε γεύτηκε ὅλες τῆς πίκρες, πὺδ ξεχύνει ἡ μικρότητα κι' ἡ μισαλλοδοξία. Τίμησε χωρὶς νὰ τὸν τιμήσουν, λαιδορήθηκε, περιφρονήθηκε αὐτὸς ὁ ἄκακος Ἑλληνολάτρης καὶ πάντα ἀντιμετώπιζε τ' ἀναθεμάτα καὶ τοὺς λιθαβολισμοὺς μ' ἀξιοπρέπεια καὶ καλωσύνη. Γιατὶ στάθηκε στὴ ζωὴ τοῦ ἓνα ἄκακο μεγάλο παιδί, μιὰ καλοκάγαθη ὑπαρξη, πὺδ ἤξερε ἓνα μονάχα: Ν' ἀπλώνει τὴν πλούσια ἀγάπη της σ' ὅλους.

Γεννημένος στὴν πόλη τῆς Λευκάδας στὰ 1884 κι' ἀναθρεμμένος μέσα οὐ μιὰν οἰκογένεια, πὺδ ἔσερνε πίσω της μιὰ παράδοση ἀγωνιστικὴ καὶ πνευματικὴ, ἀγάπησε μὲ πάθος τὴ γενέτειρα γῆ του καὶ τὴν τραγούδησε μὲ τοὺς καλύτερους στίχους του. Καὶ τοῦτες οἱ γραμμές, χωρὶς νάχουν καμμιὰν ἀπολύτως ἀξίωση μελέτης καὶ ἀξιολόγησῃς τῆς ποιητικῆς τοῦ προσφορᾶς, ἀπο-

1. Βλ. «Σικελιανός», 1884—1951, Βίος, ἔργα, ἀνθολογίες, χοιτικές, εἰκόνες, βιβλιογραφία, σύνθεση ἐπιμ. Γεώργ. Γρηγόρη, ἔκδ. «Ἐταιρείας Λευκαδικῶν Μελετῶν», Ἀθ. 1971.

2. «Νέα Ἑστία», ἀφιέρωμα στὸ Σικελιανό, Χριστούγεννα 1952, τεῦχος 611, σελ. 24.

βλέπουν σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ στοιχεῖο, νὰ ἐπισημάνουν κάποιες πλευρὲς αὐτῆς τῆς μεγάλης του ἀγάπης πρὸς τὸ νηοί του. Εἶχε ζήσει πολὺ ἔντονα τὰ παιδικὰ καὶ ἐφηβικά του χρόνια σὲ νησί. Ἐδῶ ἔβγαλε τὸ δημοτικόν, ἐδῶ τὸ τότε Ἑλληνικὸ σχολεῖο καὶ τὸ Γυμνάσιον. Ἐδῶ ἔζησε τὰ πρῶτα χρόνια τῆς γνωριμίας του μὲ τὴ μεγάλη σὺντροφον τῆς ζωῆς του καὶ τῆς πνευματικῆς του πορείας τὴν Εὐὰ Σικελιανοῦ — μιὰ ἡρωϊκὴ στ' ἀλήθεια προσωπικότητα — πού τὴν παντρεύτηκε στὰ 1907 στὶς 9 τοῦ Σεπτεμβρίου, ἕνα χρόνο μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἀπὸ τὴ Λιβύη, ὅπου ἔγραψε τὸν «Ἀλαφροῦσκοιττον». Οἱ ἔντονες αὐτὲς χαρὲς κι' οἱ παιδικὲς του μνημὲς πότισαν ὡς βαθειὰ τὸ ἔργο του. Ἡ φύση τοῦ νηιοῦ του, ὁ ἀγέρας, ἡ θάλασσα κι' οἱ ἄνθρωποι, ζυμώθηκαν μὲ τὸ εἶναι του καὶ μετουσιώθηκαν σὲ καρπερὴ νοσταλγία κι' εὐγνωμοσύνη. Ἀνάσανε ἀνέγγονος κάτω ἀπὸ δασεῖς φουντωσιές, ἤπνε κρυσταλλένιον νερὸ σὲ λαγγαδίσιες θρυσομάννες κι' ἀγκάλιασε σὰν μάννα του τὴ Γῆ τὴ Λευκαδίην, νοιώθοντας πῶς εἶναι ἕνα μ' αὐτόν, ἕνα μὲ τὴ φύση ὁλόκληρη. Ὑπῆρξε σ' ὅλην του τὴ ζωὴ ἕνας ἀμετανόητος φυσιολάτρης. Κι' ἡ γῆ τῆς Λευκάδας καὶ στὶς πρὸ φοβερὲς τῆς στιγμῆς, σὰν σειόταν ἀπειλητικὰ ἀπὸ τοὺς σεισμούς, καὶ τότε ἀκόμα τὸν ἔθελε καὶ τὸν τραβοῦσε ἀπάνω της. «Στὸ νηοί πού γεννήθηκα — τὴ Λευκάδα — διηγεῖται ὁ Ἀγγελος Σικελιανὸς στοὺς φίλους του, οἱ σεισμοὶ εἶναι συχνοί. Ὅταν ἦμουν μικρὸς τοὺς φοβόμουν, γιατί πίστευα πῶς αὐτὸς ὁ θόρυβος ἔβγαινε ἀπ' τὴ ντιουλάπα, ἀλλὰ εὐθὺς μόλις ἔμαθα πῶς ἡ Γῆ ἢ ἴδια χοροδοιοῦσε, ἡ χαρά μου δὲν εἶχε πιά ὅρια· ἤθελα νὰ ὀρμήσω ἔξω γιὰ νὰ συγκεράσω τὴ χαρά μου μὲ τὴ χαρὰ τῆς μάννας γῆς, δὲν μπορούσαν νὰ μὲ συγκρατήσουν»³.

Κι' ἦταν πραγματικὰ ἀσυγκράτητος στὶς σχέσεις του μὲ τὸ φυσικὸ περιβάλλον τοῦ νηιοῦ του, ὅπως φαίνεται ὀλοξάστερα στοὺς στίχους τοῦ «Ἀλαφροῦσκοιττον» κι' ἄλλου. Ρουφοῦσε μὲ λυτρωτικὸ ἀνασασμὸ τὴν Ἰόνια αὔρα του καὶ τὴν ἀπίθωνε στάλα-στάλα στὰ τρίσθαθα τῆς ψυχῆς του. Ξάπλωνε ὕστερα στὰ χώματά του κι' ἔσπινε ἰ' αὐτὴν τοῦ ν' ἀφουγκραστεῖ κάποια μυστικὰ μηνύματα, πού τὰ πρόσμενε σὰν θεϊκὲς παρορμήσεις. Γιατὶ ὁ Σικελιανὸς δὲν ἦταν σὰν τοὺς ἄλλους, τοὺς κοινούς θνητούς. Ἔτσι ἰθὺς τοῦλάχιστον. Καὶ τούτῃ τὴ συμπεριφορὰ του, τούτῃ τὴν ἀλλιώτικη στάση του μπροστὰ στὸν κόσμον καὶ στὴ φύσιν, μόνο ἔτσι μπορούμε νὰ τὴν καταλάβομε. Ἐνιωθε πῶς ἔμπαινε σὰν σὲ μυθικὴ περιουσία, ἀπ' τὰ σπλάχνα τῆς Γῆς στὰ δικά του σπλάχνα, τὸ ποιητικὸ φῶς καὶ κυλοῦσε στὶς φλέβες του «σὰν τὸ λάδι πρὸς τὸ λύχνον τοῦ παρθένου του λογιανοῦ», ὅπως παραστατικὰ μᾶς ἐκφράστηκε ὁ ἴδιος. Μεγαλόστομος ὁραματιστὴς καὶ ἐμπνευσμένος μύστης δὲν ἔχει συγκρατημὸ οὐδ' ὕμνολογία γιὰ τὴν ὁμορφὴν γενέτειράν:

Παντοῦ ὁ λαὸς· καὶ λάτρεψα
καὶ στὴ λαχτάρα μου εἶπα:
«Βάλε τὸ αὐτὶ στὰ χόματα»
Καὶ φάνη μου πὼς ἡ καρδιά
τῆς γῆς βαρὺ ἀντιχτύπα.

(Ἀλαφροῦσκοιττον)

καὶ σ' ἄλλο σημεῖον τοῦ ἴδιου ποιήματος λέει:

Στὸν ἐλαιῶνα ἐξείτομον
ποὺ εὐώδιαζε τὸ λιόφυλλο

3. Robert Levesque: «Τὰ παιδικὰ χρόνια τοῦ Σικελιανοῦ», ὁ.π. σελ. 11.

ξερό, καὶ τὸ χορτάρι.
 Τὰ διάφωτα ματόκλαδα
 μὸζλειεν ὁ βόγγος τῶν ἑλιῶν,
 τὰ χάρδια ἀπὸ τ' ἀγέρινα.

(Ἄλκιφ ροῖσσιωτοζ)

Αὐτὴ ἡ τόσο ἔντονη φυσιολατρικὴ πατριδολατρεῖα τοῦ ποιητῆ συνδυάζεται συχνὰ μὲ τὴν ἀρχαία μας κληρονομία καὶ παράδοση. Καὶ δὲν εἶναι λίγες οἱ ἀφορμὲς αὐτὲς γι' αὐτό: ὁ Λευκάτιος κί' ὁ θρύλος γιὰ τὴ Σαμφώ, ἡ ἀναφορὰ πὺν κάνει ὁ Ὅμηρος σὺν βροχερὸ κί' ὀλόφωτο ἀκρωτήρι, «Λευκάς Πέτρη», ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνα πὺν βαστοῦσε σὴν ράχη τοῦ ὁ θράχος, ὅλα μαζὶ τὸν συγκινοῦν καὶ τὸν ἐμπνέουν. Τὰ μέρη αὐτὰ τὰ περπάτησε βῆμα μὲ βῆμα καὶ τὰ ψηλάφησε μὲ τὴν ἀφή τοῦ προσκυνητῆ. Κί' ἀπάνω ἀπὸ τοῦτες τίς ράχες ἀντίκρουσε τὸ νησί τοῦ ἀλλιώτικο, μὲ τὸ λαὸ τοῦ καὶ τὴ φύση τοῦ. Ζήλεψε τὸν πιστικό, τὸν «ἀδρὸ ἀργάτη» τὸν «ἰδρωμένιστο χωριάτη», πὺν ὀλοῦθε κυβέρναγε, ὅπως γράφει μὲ μιὰ διθυραμβικὴ ἐνίσσης παρόρμηση:

Κί' εἶπα ὅλα γύρω βλέποντας:

«Νησί,
 ἀβασίλευτη στὸ πέλαο δόξα,
 ὃ ριζωμένο
 στὸ πολύθοο διάστημα
 καὶ στοῦ ὁμήρου τὸ στίχο
 λουσιμένο,
 βυθισμένο στὸν ὕμνο!

.....

καὶ ἡ ἄχρη σου τρέμει σὰ φύλλο,
 μέσα θρονιάει ὁ Λευκάτιος,
 μαζώνεται ἡ μπόρα,
 ξεσπάει μέσ' στὸ θεῖον ἑλισσόμενα,
 τριζυμίζει τὸ πέλαο,
 νησί μου
 ἄλλη θροφή ἀπ' τὴ θροφή μου
 δὲ θὰ βρῶ,
 ἀπ' τὴν ψυχὴ μου ἄλλη γνῆξη,
 ἄλλο χορμὶ ἀπ' τὸ χορμὶ μου...

(Ἄλκιφ ροῖσσιωτοζ) βαθὺς λόγος)

Μὲ τὴν ἴδιαν ἀγάπη μιλάει γιὰ τὸ νησί τοῦ καὶ σὺν θαυμάσιο ποίημά τοῦ «Τὰ χῶματα». Ἐδῶ ὁ ποιητής, εὐλαβικὸς ὁδοιπόρος, ἀποθέτει τὰ μῦθα τοῦ οἴστρου καὶ τῆς λατρείας τοῦ σὲ τόπους Ἑλληνικούς, πὺν ἀγάπησε, σὲ τόπους χαρακτηριστικούς πὺν ὅλοι μαζὺ συναποτελοῦν τὴ μάνα-Γῆ τοῦ, ὅπως τὴν ἀποκαλεῖ σὴν ποιητικὴ τοῦ σύνθεση «Πρώτη γνωριμία μὲ τὴ γῆ μου». Ὡστόσο γιὰ κανέναν ἀπὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς δὲ μιλάει μὲ τόσο θαυμασμὸ ὅπως κάνει γιὰ τὴ Λευκάδα. Κανένα χῶμα δὲ θάνει ψηλότερα σὴν συνείδησή τοῦ ἀπ' τὸ χῶμα τὸ δικό τοῦ, τὸ χῶμα τῶν γονιῶν τοῦ καὶ τῶν προγόνων τοῦ, πὺν τὸ δοξάσαν στοὺς ἀγῶνες τῆς ἀνεξαρτησίας.

ὦ χόματα τῆς γῆς μου!
 Χῶμα Λευκαδίτιζο,
 Προτόχομα,
 τιτάνια ζύμη τοῦ χορμιοῦ μου
 τοῦ ἴδιου μου τοῦ ἀζοίμητου μυαλοῦ

(«Τὰ Χόματα»)

Κι' ὅσο μεσιτώνει μὲ τὸ χρόνο ἡ σκέψη του καὶ πλαταίνει ἡ γνώση του καὶ βαθαίνει ἡ ποιητικὴ του ἐνόραση, τόσο ἡ φυσικὴ ὁμορφιά του αἰχμαλωτίζει. Πιστεύει πὼς καὶ τὸ συναπάντημά του μὲ τὴ σωστὴ γνώση καὶ τὴ σοφὴ ἐμπειρία συντελέστηκε σὲ κάποια γωνιά τῆς πατρικῆς του γῆς. Καὶ ποτὲ δὲν ἔπαυε νὰ μετουσιώνει σὲ ἐνεργὸ δύναμη τὴ μυθικὴ Ἑλληνικὴ παράδοση. Οἱ μυθικὲς καταβολὲς τῆς φυλῆς του κρύβουν μέσα τους τὴ ζωογόνο πνοὴ τῆς μυστικῆς θεϊκῆς οὐσίας ἀπ' τὴν ὁποία ὁ ποιητὴς μεταλάβαινε συχνά. Καὶ λέει:

Βέβαια
 σὲ χάποιαν ἄκρη τῆς Λευκάδας
 ὅπου τὰ χαλίκια εἶναι χαθάρια
 τελειωμένα ἀπὸ τὸ κῆμα σὰν ἀνὰ περιστεριοῦ
 σὲ πρωτογενώρισα,
 ἐφηβόχορμη, ἀλαφρόχορμη Ἀθηνᾶ!

(«Τὰ Χόματα»)

Στὰ 1925 τὸν Ἰούνιο μῆνα, ἔφτασε στὴ Λευκάδα γιὰ νὰ παραβρεθεῖ στὶς γιορτὲς ποὺ εἶχαν ὀργανωθῇ γιὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Βαλαωρίτη. Στὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς ἀπάγγειλε, μετὰ τὸν σιγαλόφωνο Παλαμᾶ, ὁ βροντιόφωνος Σικελιανὸς τὴν «Ὁδὴ στὸν Βαλαωρίτη». Καὶ σ' αὐτὸ τὸ ποίημα ἡ γενεΐειρα μὲ τοὺς ξωμάκους τῆς τὸν ἐμινέουν. Σπικουρικὰ μιμεῖται τὸ Βαλαωρίτη καὶ κάνει ἓνα τημητικὸ προσκλητήριό τῶν ἰδρωκόπων χωρικῶν καὶ ψαράδων ποὺ ῥθαν νὰ τὸν τημήσουν.

Κι' ἀπ' τὰ γηρά τὰ Στανρωτὰ ὡς ὅπου εἶν' ἀπλωμένοι
 ὁ θεῖος γιολός, ποὺ μέσα τον κοιτιοῦνται οἱ οὔρινοί,
 βοσζός, ξωμάχος ἢ ψαράς, στὰ νέγια ἀνασχοιμένοι,
 τὴ θρονεζή Σου ἐπρόσμενε ν' ἀφονγχεαστεῖ φωνή. . .

Καὶ νὰ Ἀη-Πέτρος, Λογγάνο, Νεδροί, Καρνά, Σφακιώτες,
 ὅθι καλὸν καὶ χωριό, μετόχι καὶ ζελλί,
 ὅλοι πιστοὶ τοῦ Λόγου Σου κινήσανε στρατιώτες,
 γιὰ νὰ χαροῦν τῆς ὁῆς Σου τὴ νέα ἀνατολή.

(«Ὁδὴ στὸ Βαλαωρίτη»)

Σ' ἓνα ἄλλο τοῦ ποίημα τὴ «Λευκαδίτικη ραψωδία» ὁ Σικελιανὸς μᾶς δίνει μιὰ φευγαλέα καὶ ἀνέρεη εἰκόνα τοῦ Λευκαδίτη δουλευτῆ τῆς γῆς, ποὺ μοχθεῖ νὰ κάμει τὰ βραχερά πλάγια τοῦ ἰσίου του ἀμπέλια ζηλευτὰ καὶ πολύκαρπα. Ὁ ἄνθρωπος κι' ἡ φύση γίνονται ἓνα. Κι' ὁ ποιητὴς ζεῖ κι' ἐδῶ τὸ νησί του μὲ τὸ δικό του τρόπο καὶ τὸ βλέπει μὲ τὸ δικό του μάτι. Τόζησε τὸ νησί καὶ τὸ εἶδε κι' ὁ συντοπίτης συναθλητὴς του ὁ Βαλαωρίτης, μὰ ἡ δια-

φορὰ ἀνάμεσά τους εἶναι εὐδιάκριτη: ὁ Σικελιανὸς παίρνει δύναμη ἀπ' τὰ χώματά του, γίνεται Τιπάνας, ἀντρειώνεται καὶ πετάει κουβαλώντας μαζί του τὸ σπόρο τῆς οὐσίας του. Ἀπλώνεται σ' ἄλλους κόσμους καὶ γίνεται παγκόσμιος. Ὁ Βαλαωρίτης ἀντίθετα ριζώνει σὶδ νηοί, αἰχμαλωτίζεται ἀπ' τὴ δύναμή του καὶ δὲν εἶναι τίποτα χωρὶς τὴ Λευκάδα του. Ἄν τὴ σβήσεις, σβήνει κι' αὐτός. Παρόλα αὐτὰ ἡ ἀγάπη καὶ τῶν δύο εἶναι τὸ ἴδιο βαθειὰ κι' ἀπαρασάλευτη. Ἄς ποῦμε λοιπὸν ἐδῶ πῶς στὴ «Λευκαδίτικη ραψωδία» του ὁ Σικελιανὸς συναγωνίζεται ἀντάξια τὸ Βαλαωρίτη σὲ Λευκαδολατρεία:

Ἄντρες ὄρτοί στ' ἀλέτρια τους, καλόγνωμοι ὀργωτῆδες,
 γυναῖκες ποὺ θυzaίνονταν μὲ τὰ θυζιά στὸν ἥλιο,
 ὅλοι σταθήκανε νὰ ἰδοῦν τὸν ἄξιο ἀλογάτη. . .
 Κι' ὥς στέκει ἀνάερο τὸ τσαπί, γλιστράει τὸ κλαδευτήρι.
 σ' ἄντας περνᾷ οἱ γερανοὶ ἀπάνω ἀπ' τὰ χωράφια
 κι' ἡ ἀργατιά στὸ φτέριασμα σηκώνει τὸ κεφάλι
 καὶ χαιρετάει τὸ διάβα τους μὲ τὴν καλὴ τὴν ὥρα,
 ὅμοια οἱ σκαφτιάδες στάθηκαν κι' ἀγνάντια οἱ ξευγολάτες
 νὰ ἰδοῦν τὸ νιὸ ποὺ διάβαινε καβάλα στ' ἄλογά του.

πολὺν τ' ἀμπέλια ἐπλύθηκαν καὶ τρυγημοὺς δὲν ἔχουν,
 κι' ὥσ' ἂν κυρίαρια τὰ τσαμπιά τὸνα χτυπάει μὲ τ' ἄλλο.
 Στείλε κυβέρινα τοῦ σπιτιοῦ τὴν κάλλια σου τὴν κόρη!»

Ἀπὸ τούτους τοὺς καλόγνωμους ὀργωτιάδες τῆς παιρίδας του ζητάει τὸ μπόλιασμα καὶ τὸ κέντρισμα, καὶ θωρώντας τὴν ἀνθρώπινη παρουσία μὲ τὸ δικό του ὀπτικὸ πρίσμα θαρρεῖς πῶς, ὅσο πιὸ κοντὰ ζεῖς στὴ φύση, τόσο ἀποτελεσματικότερα συναντιῖσαι μὲ τὴς μυσηκὲς δυνάμεις τῆς ὑπαρξῆς τῆς καὶ ἐπομένως κατακτᾷς τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία, βρίσκεις τὴ μέθεξη κι' ἀνυψώνεσαι πάνω ἀπ' ὅλα. Βλέπεις, ὁ ποιητὴς μας κινεῖται σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ποὺ δὲν μᾶς εἶναι πάντα οἰκεῖα. Κι' αὐτὸ ἰθὺς κανεῖς καὶ στὴ γενικότερη, τὴν κοινωνική, τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορά του. Ἀκόμα καὶ στὸ ντύσιμό του καὶ στὸ λόγο του καὶ στὶς κινήσεις του δὲν ἦταν σὰν ἐμᾶς. Καὶ γι' αὐτὸ πολλοὶ τὸν κατηγοροῦσαν γιὰ φαντασιοκόπο κι' ὄχι σπάνια τὸν χλευάζαν. Οἱ κεραῖες τῶν γύρω δὲν μίποροῦσαν νὰ συλλάβουν τὰ ὁράματά του καὶ μὲ πολλὴ εὐκολία τὰ βάφτισαν «Σικελιανικὴ οὐτοπία». Πῶς λοιπὸν νὰ παρακολουθήσουμε ἄνετα τὰ ὑψηλότη του φτερουγίσματα καὶ νὰ γευτοῦμε «τοῦ λόγου του τὸ ἀληθές», ὅταν μᾶς λέει:

— Ἐμὲ λεχόνια ἢ μάννα μου
 στὴ μπόρα τὴ Μαρτιάτικη
 ποῦχε τὰ οὐράνια ἀνοίξει
 ἐσκώθη καὶ μὲ πῆρε στὴν ἀγκαλιά της
 τὸν χειρὸν γιὰ νὰ μοῦ δέξει.

Καὶ συμπληρώνοντας τὴ μήνησίν του¹ ψάλλει:

Ποτίστε με, ποτίστε με
 καὶ κέντρωσέ με ἐσὺ χωριάτη.

ποὺ ὥσαν γυναῖκα ἀνέβασες
 τὴν Πλάση στὸ ψηλὸ σου τὸ χρεβάτι·
 ποὺ τρεῖς φορὲς σοῦ ἀλλάξανε
 τὰ δόντια, γιὰ ν' ἀλέσεις μὲ τὴν τρίτη
 γενιὰ τὸ χρυθαρόψωμο
 στὸ βαρυνθήμελὸ σου σπίτι

(ᾠνοῖξη)

Σὲ μιὰ ἄλλη ποιητικὴ του σύνθεση ἀναπνέουμε τὸν πάναγνον ἀγέρα
 τῆς λαϊκῆς παράδοσης κι' ἀρχοντιᾶς, ζῶμε οὖν μιὰ «παρθενικὴ ἀτμόσφαιρα»
 ὅπου τὰ τοιαῦτα ἦθελ καὶ ἔθιμα ζωντανεύουν τὰ παιδικὰ του βιώματα. Ἐμπνέ-
 εται ἀπὸ τὴ γαμήλια πομπὴ πού γίνεται πανηγύρι χαρᾶς. Ὅλο τὸ χωριὸ κα-
 ταστόλιστο εἶναι στὸ πόδι καὶ χαίρεται τὴ λαϊκὴ τελετουργία γιὰ τὴ συνέχι-
 ση τῆς ζωῆς:

Κι' ὅλο ἔχ' ἀδειάσει τὸ χωριὸ
 στὸ λιώχαρον ἀλώνι
 ὀμπρὸς στὴν ἐκκλησιά!
 Στῆμένη ἡ νύφη
 σὲ θρονὶ ποὺ ἀστράφτει, χαμηλό,
 μήτε δεξιά ἄς κοιτάει μήτε ξεροβά,
 ἐνῶ οἱ στολίστρες
 πίσω ἀπ' τοὺς ὄμους τῆς ὀρθῆς
 ἀπ' τὴν κορφὴ τοῦ κεφαλιοῦ τῆς
 τῆς χωρίζουνε στὴ μέση τὰ μαλλιά,
 κι' ἀφοῦ τὰ στρώσουν μὲ τὸ χτένι
 καὶ στὸν ἀέρα τὰ τινάξουν δῶθε ξεῖθε
 δυνατά,
 στὰ τρία τοὺς δάχτυλα χωρίζοντας
 τὸν ἀπαλόνε θησαυρὸ
 μὲ ἥσυχα χέρια ἀρχίζοντε
 νὰ δένουν τὶς πλεξιῶδες
 σὰ σφεντόνα
 ἀπανωτά!

Ὁ ποιητὴς νιώθει νὰ ἀναβαφτίζεται ζώντας στὸν λυτρωτικὸ κι' ὀλόδρο-
 σον ἀγέρα τῆς χωριάτικης παρουσίας καὶ μαζί του ἀναβαφτιζόμαστε κι' ἐμεῖς.
 Κι' ὅσο περνᾶνε οἱ καιροὶ καὶ σβήνονται οἱ ἐθιμικὲς μας καταστάσεις τόσο τὸ
 ἀναβάφτισμα θὰ γίνεται πὺρ ἐντονο καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ποιητῆ θὰ παραμένει σὰν
 μιὰ νοσταλγικὴ μαρτυρία γιὰ νὰ θυμίζει ποιητικὰ πῶς «ἀπέσβετο τὸ Λάλον
 ὕδωρ»

Μὲ μέλι ἀλείβει τὸ κατόφλι
 ἡ μάννα τοῦ γαμπροῦ,
 στ' ἀνώφλι σπάει τὸ ρόδι
 πρὶν ἡ νύφη προσδιαβεῖ.

Τὸ ποίημα τελειώνει μὲ μιὰν ἀναφορὰ — καὶ πάλι — στὸν ἀρχαῖο μῦθο
 πὺρ συντροφεύει τὸν ποιητὴ στὰ βήματά του. Ἡ νύφη μὲ τὶς μακριὲς πλε-
 ξίδες τοῦ θυμίζει τὴ Λητώ πὺρ γέννησε στὴ Δῆλο, ἀπὸ τὸ Δία, τὸν Ἀπόλλω-

να καὶ τὴν Ἄρτεμη καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἀναφορὰ τελειώνει τὸ ποίημά του διαλαλώντας πὼς καὶ τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ εἶναι μὴ γέννα ὑστερα ἀπὸ μὴ — ἐπώδυνη συνήθως — κραυγὴ.

ὦ, πού, ὅπως ἡ Λητώ γεννῶντας τὸν Ἀπόλλωνα
ἐκράτει δοτὴ στῇ Δῆλο τὴν αἰθέρια φοινισιά,
μὲ χέρια ἀχνὰ κι' ἀνάλαφρα
πιασμένη ἀπ' τοῦ ἄντρα τῇ γερῇ καρδιά,
φέρνεις στὸν κόσμον
— εἰκόνα μυστικῆς της —
τὸ παιδὶ
μὲ μιὰ κραυγὴ σου,
καθὼς τὸ ἔργο
ὁ Ποιητῆς!

Μὰ ἡ ἀγάπη τοῦ ποιητῆ στὸ νηοί του δὲν ἐξαντλεῖται μονάχα ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῶν ποιημάτων του. Λέξεις ἀπ' τὸ Λευκαδίτικο ἰδίωμα γίνονται στὰ χέρια του λαμπερὰ στολίδια τῶν νοημάτων του: π.χ. ἀ κ λ ο ὕ θ α ε, ὁ λ ο ὕ θ ε ν ε, ἐ κ ε ἰ ὅ ς, λ ά μ π α σ μ α, σ υ ν ν ή θ α γ ε, τ η ρ ά ω, κ.ά. πολλές. Ζοῦσε μέσα του ἡ γενετήρια μὲ τὴ συνολικὴ τῆς περιουσίας. Μὰς τὸ γράφει ἡ Εὐα Σικελιανοῦ, ἡ γυναῖκα πού τὸν συντρόφεψε ἀπ' τὰ πρῶτα ποιητικά του σκιρτήματα ὥς τὴν ὥρα τῶν μεγάλων του ὀραματισμῶν καὶ τοῦ συμπαραστάθηκε σὲ στιγμὲς ἀληθινὰ κρίσιμες. Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη εἶναι ὁ εὐνοημένος ἀπὸ τὴ μοῖρα ποιητῆς. Νὰ τί γράφει ἡ Εὐα: «Στὴ Λευκάδα, τὸ Ἰόνιο νηοί, καὶ σιὸν Ἄγγελο τὸ γιό της, τοῦτο τὸ ἐσωτερικὸ ἀνάσασμα, τούτῃ ἡ καρδιά, πού δίνει τὸ αἷμα τῆς ζωῆς καὶ παίρνει πνεῦμα, γινόταν πραγματικότητα. Δὲν ἦταν σ' ἐκεῖνον μιὰ ὀρισμένη στάση μπρὸς στὴ ζωὴ, ἢ μονάχα ἓνα ἀπίστευτο αὐθόρμητο γλωσσικὸ ἰδίωμα· ἐκεῖνος ἦταν ὁ χρυσὸς αἰτὸς «ποῦ τόνε θρέφει τὸ ἀντίκρυσμα τοῦ ἡλίου,» κι' ἦταν ὁ νεκρὸς στὸ κοιμητήρι· ἦταν ἡ γλήγορη βάρκα, κι' ὁ ἴοκιος τῶν νεφῶν· τὰ δελφίνια πού πηδοῦσαν, κι' ὁ ζητιάνος μέσ' στὸ χαντάκι. Ὅταν ἔβλεπε τὴν τοῖπα τοῦ χωριάτη ν' ἀνοίγει στὰ δυὰ τῇ γῇ, ἦταν τὸ σκουλήκι πού γύριζε βιαστικὰ στὴν τρύπα του· κι' ἦταν ὁ τυραννισμένος ταῦρος πού ἔτρεχε νὰ ξεφύγει τὸν οἶστρο, ... τὸ φίδι πού ἔκανε τὸ χορτάρι νὰ γέρνει σιὸ πέρασμά του, ... τὰ γοργὰ ἄτια στ' ἄλῳνι πού κάλπαζαν μέσ' στ' ἄχερο. Τὰ πράγματα γύρω του δὲν ἔμοιαζαν νᾶναι χωριστὰ ὄντα, ἦταν μέρος ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ του ἐπίγνωση, καθὼς πηγαίναμε ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό, ἀπὸ βουνὸ σὲ βουνό, ἀπὸ λιμάνι σὲ λιμάνι. Ὅλα ὅσα βλέπαμε στὸ νηοί του ἢ στὴ θάλασσά του γίνονταν, κατὰ ἓνα τρόπο, ὁ ἑαυτὸς μας»⁵.

5. Βλ. π. σημ. 1 ὅ.π. παρ. σελ. 84.

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

ΤΖΑΧΤ ΣΙΤΚΗ ΤΑΡΑΝΤΖΗ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗ

Έφυγε δίχως γυρισμό
τῆς "Ανοιξῆς ὁ γλυκασμός,
στὴ μέση κόπηκε ὁ σκοπός·
οἱ κήποι ὅλοι κλειδωμένοι,
μὰ τὸ κλειδί στὰ οὐράνια μένει.

Ὁ Χάρος πλάκωσε γοργός,
οὔτε λουλούδι οὔτε καρπός.
Λειώνει ἡ κερήθρα στὸ λιοπύρι
στὴ μέλισσα ἔμεινεν ἡ γύρη!

ΠΕΤΑΕΙ, ΠΕΤΑΕΙ

Πετάει, πετάει τὸ λελέκι,
πετάει, πετάει τὸ γελέκι.
Πετάει, πετάει ἡ παπαδιά,
πετάει, πετάει...
μὰ τί θαρρεῖτε ὅτι πετάει;
Πετάει ἡ νιότη μου, παιδιά!

ΥΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἀπ' τὸν Ἀδάμ ἡ φύτρα μου πῶς σέρνει κι' ἀπ' τὴν Εὐὰ σωστό.
Μ' ἄρπαξε κάποτε ἔρωτας γιὰ τῆς μηλιᾶς τὴν κλάρα θερμός.
Νωπὸς μένει στὴ μνήμη μου ὁ κατακλυσμός,
μὰ δόξα σοι, πού ἀνέσχηκα στοῦ Νῶε τὴν Κισσό!

Πάρεξ ἀπὸ τὸν θάνατο —σὺν ἔρθῃ μὲ τῶν ἡμερῶν —
ὅλες τίς μέρες πού ἔχησα κακὲς ἢ εὐτυχισμένες
μὲ τὴ σκληρὴ ἐργασία μου κι ἰδρώτα ποτισμένες
δὲν τίς ἀλλάζω μὲ καμιά μυθοσκοπία τῶν οὐρανῶν!

ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΠΑΙΔΙΚΟ ΚΗΠΟ

Παρόλο πὺξ ἔρω πῶς ἔσπασε
γιατὶ ψάχνω τὸ τσέρι μου νὰ θρῶ;
Τὰ παιχνίδια μου, ἂν κουντίσω, δὲν παίζουνε
καὶ στὴν κούνια μου ξένο κοιμάται παιδάκι.

Ἄχ! τὴ ζωὴ μου νὰ ῥχιζαῖς νέου,
τὸν ἔρωτα, τὴ νιότη μου, τὴν τέχνη τοῦ ὁραίου!

ΑΠ' ΟΛΑ ΠΙΟ ΦΡΙΧΤΟ

Ἄλλος ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ἀλχητεύει
καὶ τῇ ζωῇ του ἄσκοπα ἀσωτεύει.

Γιὰ τὸν ἐπιούσιον ἄλλος ἀγωνίζεται
καὶ σθητάει ὅλ' ἡ ἡσυχία του κι ἀφανίζεται.

Μὲ δουλειὲς μεγάλες ἄλλος περιζώνεται
καὶ ἰδρωκοπάει καὶ ξεπατώνεται!

Ἄλλη μένει χήρα, ἄλλος ὀρφανὸς
κα ἰδική τους μοίρα ὁ κατατρεγμένος.

Τὰ συλλοϊκά του ἄλλου ἀρρώστεια παίρνει,
— δίχως ἀντιστῦλι καὶ βοήθῃ πιστό·
ἀγάπη, ἐμένα δέρνει
ἀπ' ὅλα πιὸ φριχτό!...

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΛΥΓΜΟΙ

Τῇ νύχτᾳ τὰ νερὰ ἐναρχωθήκαν,
σὰν τὰ θρύα τὰ ψάρια ἐκοιμηθήκαν.

Στὰ φύλλα σίγασε τὸ θρόϊσμα τ' ἀγέρα
καὶ τὰ πουλιὰ ὅλα στίς φωλιές τους πέρα.

Μὲ τὴν ὁσμὴ τοῦ «ἐνώπιον ἐνωπίω» τὸ λουλούδι
καὶ δίχως κίνδυνο πλαιγιάζει ἐλέφαντας καὶ ζούδι.

Στὸν οὐρανὸ ἄστρα, Θέ μου, στῇ γῇ μνήματα.

ΑΠΙΘΑΝΗ ΦΙΛΙΑ

Δὲν εἶναι, φίλε μου, πράσινα τὰ κλαδιά·
κι ὁ οὐρανὸς δὲν εἶν', ὄχι, γαλάζιος.
Ἄν ἤξερες σὲ κόσμῳ ποῖον θρίσκομ' ἐγὼ
σὲ κόσμῳ ποῖον ἐσὺ μέσα θαδίζεις...
Λές νὰ περνοῦν ἀπ' τὸ δικό σου τὸ μυαλό
ὅ,τι ἰδέες κατεβαίνουν στὸ δικό μου;
Δὲν τὸ πιστεύω· τ' ἄστρα κι ὁ βοριάς
δὲν εἶν' γιὰ μᾶς τὸ ἴδιο μοιρασμένα.
Ἐσὺ τραβᾷς γιὰ τὴ δική σου τὴ νυχτιά·
κι ἐγώ, πού λές, τραβῶ γιὰ τὴ δική μου.
Παράτα τα, ἀδερφέ, παράτα τα
γιὰ μᾶς τὰ πλοῖα πού μπήκαμε χωρίζουν.

ΣΑΣΤΙΣΜΕΝΟΣ ΝΕΚΡΟΣ

Χτὲς πέρασε ἀπ' τὸν τάφο μου
πολὺ κοντὰ μιὰ ὡραία γυναίκα.

Ἀχόρταγα τὰ πόδια τῆς ἐκοίταζα
— σὰ θησαυρός ζεστῆς ἡμέρας
τῇ νύχτα μου πού συνταράξαν.
Νὰ σὰς τὸ πῶ, δὲ θὰ πιστέψετε:
Νὰ σηκωθῶ πῆγα νὰ δώσω
τὸ μαντίλι τῆς πού ἔχε πέσει χάμω.
Ποῦ ἔχα πεθάνει λησιμονώντας...

ΕΝΑ ΟΛΟΚΛΗΡΟ ΘΕΡΟΣ

Στὸ ναύτη πού ἔπεσε μάρτυρας δέηση ἐπιμνημόσυνη,
στὴν οἰκουμένη προσευχὴ εἰρήνης,
χαιρετισμὸς στὸ ὕδρόβιο γένος ἔγινε,
στῶν θαλασσῶν τὶς κόρες σερενάτα,
στὸν ἥλιο εὐγνωμοσύνη, εὐχαριστία,
ὀλόκληρο ἓνα θέρος
στοῦ Ἀδραμυττιοῦ τὸν κόλπον ἢ σκιά μας.

ΝΑ ΜΗ ΜΕ ΞΕΡΟΥΝ ΛΑΘΟΣ

Ὁ κήπος μου ὅλο δέντρα καὶ λουλούδια,
μέ σκέτη πέτρα εἶναι χτιστὸ τὸ σπιτικό μου.
Σὰ μάνα καὶ σὰν ἀδερφή
δέντρα, λουλούδια, πέτρες ἀγαπᾶω
γιὰ ὅλα ἔχω μιὰ θύμηση,
πότε πικρή, πότε γλυκιὰ μιὰ θύμηση.
Ἄν δὲν ὑπάρχει αὐτὸ τὸ κυπαρίσσι,
στὴν πέτρα αὐτῇ ἂν δὲ γραφεῖ τὸ ἐπίγραμμαί μου
καὶ τὸ λουλούδι αὐτὸ στὸν τάφο μου ἂν δὲν ἔρθεῖ στεφάνι,
πεῖτε με ἐσεῖς, πουλιά, σὲ τούτους
νὰ μὴ μὲ ξέρουν λάθος.

ΛΥΧΝΑΡΙ ΣΥΓΧΩΡΑ ΜΑΣ

Τόσον ἀλλήλο-σφιχταγκαλιαστήκαμε,
βγήκαμε τόσο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας
πού λησιμονήσαμε τὸ λυχναράκι μας νὰ σθῆσουμε
νὰ σύρουμε καὶ τὶς κουρτίνες.
Φαίνεται πῶς ξημέρωσε
ἀπ' τὸ παράθυρον ἡ μέρα μᾶς κατασκοπεύει.
Τὴν ὁμορφὴ νυχτοῦλα ν' ἀποχαιρετήσουμε
καὶ τὸ στρατὶ πρέπει νὰ πάρουμε πού ἡ μέρα δείχνει.
Λυχνάρι μας συγχώρα μας,
ἂν μέχρι τούτην ὥρα ἐδῶ σ' ἔχουμε σύρει,
ρίχτα ὅλα στὸ νυχτιάτικο μεθύσι μας
κι ὅσο εἶν' καιρὸς στὴ δυναστεία σου γύρνα.
Ἄς πάρουμε κι ἐμεῖς τὸν ἡμερήσιο δρόμο μας.
Ἄντε, λοιπόν, καλὸ σου κατευόδιο.
Ἐμπιστευόμαστε σὲ σένα τῇ νυχτιά μας.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΑΡΗΓΟΡΙΑΣ

Τί υπάρχει γι' αὐτὸ νὰ σκιαχτεῖς,
φτάνει νὰ ἴσαι λιγάκι γενναῖος.
Πᾶς πού ἡ μοῖρα μας ἀπὸ θῶ ἀναχωρεῖ
κι ἔβαλε πλήρη ταξίδι στὰ ξένα.
Τὸ ταίρι σου, τὸ φίλο σου ἀποχαιρετᾷ
καὶ τοὺς λές νὰ μὴ σὲ ξεχάσουν.
Πάντα στὸ νοῦ σας νὰ μὴ ἔχετε, λές,
καὶ τοὺς δίνεις ὑπόσχεση νὰ τοὺς γράφεις
(ἂν τὸ χέρι σου ἀκουμπᾷ καὶ νὰ γράφει μπορεῖ).
Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σιμῇ
ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπο ἀνταμῶνει.
Κι ἐσὺ ξεγελιέσαι
κι ἐμεῖς ξεγελιούμαστε.

Στὸ πρόβλημα τὸ μέγα τοῦ θανάτου
ἴδιο τῶν ἀνθρώπων ἡ ἐλπίδα.
μοιραῖα ἔλα θυθοῦνε σὲ γαλήνης κύματα.

Μὰ ὅ,τι τὴν ἡρεμὴ νυχτιὰν ἀνατριχῶ με σάλο,
ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἀνθρώπινοι λυγμοὶ — καὶ τίποτ' ἄλλο!...

Η ΜΟΝΑΞΙΑ ΜΑΣ

Μέγας ὁ Θεὸς στὸν οὐράνιο θόλο,
μυῖνδες, πασάδες στὸν ἐπίγειο θρόνο·
ἄπειροι φτωχοὶ μὲς στὴν ἀθλιότητα,
χήρα καὶ γριά στοῦ κόσμου τῇ σκληρότητα.
Στῆς Ἰουλιέτας ὁ Ρωμαιοὺς τὰ μύρα,
— ποῖός ἀπ' τὴ ζωὴ πού δὲ γεύτη ἀριῦρα;
Ποῖός δὲ νιώθει μόνος στὴ ζωὴ περίσσια;
ἀλλὰ κι οἱ νεκροὶ ἐκεῖ στὰ κυπαρίσσια;

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Ἐγὼ νὰ πεθάνω, πεθαίνω· καρφὶ δὲ μὲ νοιάζει.
τὰ παράξενα πράγματά μου ὅ,τι πάθουν θὰ πάθουν·
Λέτε ἔνας νὰ βγεῖ ἀγαθὸς ἰδιοκτητῆς
τὰ γράμματά μου κάπου νὰ μοῦ τὰ ἐμπιστευτεῖ;
Καὶ τί θ' ἀπογίνει τὸ τετράδιο ποιημάτων
ἢ τὰ διδύλια μου; Κάηκα, ἂν πέσουν σὲ χέρια μπακάλη!
Σ' αὐτὸ τὸ κρεβάτι ποιοὶ θὰ πλαγιάζουν, ποῖός ξέρει.
Κι αὐτὸ μου τὸ πάπλωμα ποιά ὄνειρα θὰ σκεπάζει.
Σὲ ράχη ἀδύνατο ξένου, τόσο λεπτὰ νὰ ἴσταθεῖ.
Εἶναι παραγγελιὰ τὸ κοστούμι μου καὶ τὸ πανοφῶρι,
δὲν εἶναι φτιαγμένά γιὰ κάθε τὰ παπούτσια μου πόδι.
αὐτὴ τὴ γραβάτα ἐγὼ ἂν τὴ δέσω διορφαίνει
κι αὐτὸ τὸ καπέλο κάνεις ἔτσι δὲν τὸ φορεῖ.

Μετάφραση (ἀπ' τὰ τούρκικα): ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΛΙΜΑΝΤΟΥ

ΝΙΚΟΥ Α. ΦΟΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΣΤΗ ΛΥΡΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Ἡ ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ ρωμιαλέα, συγκινησιακὴ δὲν περιορίστηκε μόνο σὲ ὑψηλὰ νοήματα ἰδεῶν, μορφῶν, φιλοσοφικῶν ἀναζητήσεων, ὑπαρξιακῶν καταστάσεων. Ὅτι μπόρεσε νὰ συγκινήσει τὸν ποιητὴ, ἔγινε τραγούδι, πῆρε μορφή, ζωογόνα αἰσθήση. Ἰδιαίτερη ἐπιδίωξη τῆς πνευματικῆς ἀνησυχίας του, ἔδωσε τὸ ἱστορικὸ με-
γαλεῖο, εἴτε αὐτὸ ἀναφερόταν στὸ ἔνδοξο παρελθόν, εἴτε γεννιόταν μὲς στὰ στέρεα
θήματα τῆς νεοελληνικῆς φυλῆς.

Ἀγκαλιάζοντας ἀπλόχερα τὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο, στάθηκε ἐμμονα γιὰ νὰ τρα-
γουδήσει, νὰ ὑμνήσει ὅλα τὰ σημαδιακὰ γεγονότα, τὶς νίκες τῶν Ἑλλήνων, νὰ ἐμ-
ψυχώσει, νὰ μεταδώσει καὶ στοὺς ἄλλους τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης ποὺ φώλιαζε μὲς στὰ
στήθια του γιὰ τὴν πατρίδα. Ἀνθρώπος τοῦ καιροῦ του, ἀγωνίζεται μὲ τὸν ποιητικὸ
λόγο νὰ κρατήσει ψηλά, μὰ καὶ ἐλεύθερα, χωρὶς ὑπερβολὲς καὶ ἀκροβατισμοὺς τὴν
Ἑθνικὴ παράδοση, συνταιριασμένη μὲ τὴν ἀγωνιστικότητα καὶ τὸν πόθο τοῦ λαοῦ,
ἐνὸς λαοῦ ποὺ ξέρει νὰ μάχεται γιὰ τὴν ἐλευθερίαν «σὺν χρέος», μὰ καὶ σὺν διεκδι-
κηση τῶν ἐθνικῶν του πόθων.

Ἀγρυπνο τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης τοῦ ποιητῆ ἐκφράζεται ἐντονότερα σὲ
δεξιμένη στιγμή γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὰ παθήματά της, τὶς ἀγωνίες της, τὶς δόξες της,
της, τὰ δράματά της μὲ μεγαλόπνοο πνεῦμα, μὲ πνεῦμα ποὺ σφραγίζει ἐντονα τὴν
παρουσία ἐνὸς θάρρους, ἐνὸς ἐθνικοῦ θὰ λέγαμε ποιητῆ.

Θρημνίμος σ' ἓνα οἰκογενειακὸ περιβάλλον ποῦχε δώσει τὴν παρουσία του στὸ
μεγάλον ξεσηκωμὸ τοῦ Γένους μὲ πολεμιστὲς τὸ 1821, σημάδεψε καίρεα τὸ χαρα-
κτήρα τοῦ Ἀγγέλου ἢ εὐαισθησία σ' ὅτι πλησίαζε ἀνθρώπινα τὴν ἔννοια τῆς Πα-
τρίδας. Δὲν κάνει διάκριση ὁ Σικελιανὸς τῆς ἐλληνολατρίας τοῦ ἀποκόπτοντας τὴν
ἔννοια τῆς πατρίδας ἀπὸ τὶς θασικὲς ἀρχὲς τῶν μηνυμάτων ποὺ φέρνει ὁ ἐλεύθερος
ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του. Ἰσα ἴσα προσπαθεῖ νὰ συνταιριάσει τὴν ἔννοια τῆς παρα-
δόσεως μὲ τὴν ἀνύψωση τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, νὰ ἐξυψώσει τὸ λαϊκὸ αἶσθημα, νὰ
δημιουργήσει τὴν ὑπευθυνότητα ἐκείνη ποὺ ἔφερε στὸ παρελθόν καὶ ποὺ τὴ χρεια-
ζόταν οἱ νεοέλληνες γιὰ νὰ μποροῦν νὰ γεύονται τὶς ἐθνικὲς τοὺς παραδόσεις.

Ἡ συγκίνησή του ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν Βαλκανικῶν πολέμων τοῦ 1912—1913,
ποὺ καὶ ὁ ἴδιος τοὺς ἔζησε ὑπηρετώντας σὺν στρατιώτης, τοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν
νὰ νιώθει σύγκορμα τὴν ἀνάσταση τοῦ Γένους καὶ νὰ ἐξάρει τὴ Μεγάλῃ Ἰδέαν ποὺ
διάχυτα μέχρι τότε εἶχε γαλουχήσει τόσες γενεὲς Ἑλλήνων, μετὰ ἀπὸ τὴν Ἐπανά-
σταση τοῦ Ἐικοσιένου. Οἱ «Ἐπίνικοι» τοῦ ποιητῆ ἀποτελοῦν μιὰ μουσικὴ ἱερωργία
στὶς νέες σελίδες δόξας ποὺ χαράζει ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ στὴν ἱστορικὴ της πορεία.
Τραγουδῆσε μ' ὅλη τὴν ψυχικὴ του δύναμη ὅλες τὶς πτυχὲς τοῦ μεγαλείου τῆς
φυλῆς καὶ τοὺς ἄθλους μὲ πανανθρώπινη συνέπεια καὶ χάρισε ἓνα καινούργιο κλῆμα
ξαναζωοτανεύοντας ἀναμυρφοποιητὰ μιὰ γνήσια ψυχικὴ ζωὴ, ἓνα πραγματικὸ νόημα
ἐλευθέρου στοχασμοῦ στὴν ἐλληνικὴ ποίηση.

Ἐδῶ δὲν εἶναι πρόθεσή μας νὰ ἀνατάξουμε τὴν ἐπική ποίησιν τοῦ Σικελιανοῦ, στοχεύσαμε ἐπιφανειακὰ μερικές θέσεις ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς πτυχῆς τῆς ποίησός του, τῆς ποίησιν ἐκείνης ποῦ τοῦ ἔδωκε τὴ θέσιν ποῦ κατέχει σήμερον κοντὰ στοὺς δύο ἄλλους ποιητὲς μας Σόλοφιῶ καὶ Παλάμιᾳ.

Ξεφυλίζοντας τὸ «Λυρικό Βίον»² θὰ σταθοῦμε στὰ κομμάτια ἐκεῖνα τῆς λυρικῆς ἔξαρσιν τοῦ Σικελιανοῦ ποῦ ἀναφέρονται στὰ Γιάννενα, στὴν πόλιν ἐκείνη ποῦ γεύτηκε τοὺς καρποὺς τῆς Ἐλευθερίας καὶ ποῦ ὁ ποιητὴς συμμετεῖχε στὴ χαρὰ αὐτῇ διπλά, σὰν στρατευμένους καὶ σὰν στοχαστὴς καὶ ὕμνητὴς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δόξας τῆς πόλιν. Ἱεροτελεστία γιὰ τὸ Σικελιανὸ θὰ σταθεῖ τὸ συγκλονιστικὸ γεγονός καὶ μὲ κατανυκτικὴ διάθεσιν θὰ ψάλλει ἀφιερώνοντας μεγαλόστομους στίχους στὴν «Ἀνάστασιν» τῆς Ἡπειρωτικῆς γῆς.

Στὴν «Προσευχὴ γιὰ τὰ Γιάννενα» ὁ ποιητὴς θὰ πλέξει τοὺς στίχους του μέσα ἀπὸ προαιώνιες ἰδέες Ἑλληνικοῦ μεγαλείου, ἀναζητώντας τὸν παῖδαν του νὰ φωτισθεῖ μὲ τὸν δάδα ποῦ φῶτιζε ἡ παρουσία τοῦ Δία κάποτε «στοῦ Δία τὴ μαντικὴ πλατιὰν ἀνατριχίλα» γιὰ νὰ στρέψει ἀμέσως τὴ σκέψιν του στὴν αἰώνια μορφή τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς τὸν «Κύριον» ποῦ μὲ τὴν Ἀνάστασίν του ἐπισφράγισε τὴν ἀληθινὴν χαρὰ τῆς εὐτυχίας: «Πάσχα Κυρίου ν' ἀνάτειλε φαντάζει ἡ κυρα - Μέρα

νὰ σιμίζουμε σ' Ἀνάστασιν τὰ πικραμένα χεῖλη!»

Ἡ ἐπὶ κλῆσιν τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ μεγαλεῖο τῆς φύσεως συνταιριασμένη μᾶς ἄφησαν τὶς εἰκόνες ἐκεῖνες ποῦ μέχρι σήμερον ἡ ποίησιν τοῦ Σικελιανοῦ μᾶς χαρίζει. Εἰκόνες καὶ νοήματα δεμένες μὲ λεπτομέρειες, μὲ διονυσιακὴ εὐτυχία μὲ κρυφὴ δύναμιν ποῦ ὁδηγοῦν στὶς πιὸ τρυφερὰς πτυχῆς τῆς δημιουργίας, μᾶς φέρουν τὰ ωραιότερα μινύματα ποῦ μποροῦν νὰ συγκινήσουν τὴν ἀνθρώπιν ψυχὴ. Μακριὰ ἀπὸ πάθη μέσα σ' ἓνα φόντο ὀνειρίου καὶ μυστηρίου, ἀνασκάπτει τὰ βαθύτερα ἐσωτερικὰ διώματα. Δημιουργεῖ ποίησιν μὲ μεγαλοπρέπεια, μὲ φλογερὸ πάθος, μὲ μύριες ἀποχρώσεις ποῦ λάμπουν μέσα σὲ ἐμφύχα καὶ ἄφυχα διαμάντια τῆς φύσεως.

Ἐδῶ θὰ μεταφέρω τὸ πρῶτο μέρος τοῦ ποιήματος³ ὁλόκληρον, γιατί θὰ ἤθελα νὰ μὴ διασπασθοῦν οἱ εἰκόνες καὶ τὰ νοήματα τοῦ ποιητῆ.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΓΙΑ ΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

I

Τὸ δρῦ τ' ἀρχαιομίλητο κι ἂν θρόισε στὴ Δωδώνη
γιὰ τὸν ποιητὴ πολεμιστὴ· κι ἂν σείστηκεν τὰ φύλλα
γι' αὐτόν, στοῦ Δία τὴ μαντικὴ πλατιὰν ἀνατριχίλα·
κοίτα: ἡ καθάρια γέμισιν τοῦ φεγγαριοῦ σιμώνει,

σφίγγουν τὰ χιόνια στ' Ἄγναντα, κι ἡ δύναμιν τοῦ Ὀνειρίου
δίνει τὰ πάντα πιὸ σφιχτά, ἀπ' τὰ γλυκὰ ἀκρογιάλια
ὡς τὰ θαθιά, τὰ εὐωδερὰ περιβόλια τῆς Ἡπείρου
ἔκδ' ἀστράφτουνε στὰ σκοτεινὰ κλαδιὰ τὰ πορτοκάλια·
καὶ νά: ὁ χειμῶνας ἄξαφνα μ' ὅλο τὸν ἥλιον λάμπει,
φωτᾷε διαμάντι τὰ βουνά, κι ὁ ἄέρας τὰ ζυγώνει,
κ' εἶν' ἄπλωτὸς χορότοπος, θελοῦδὸ κάτω οἱ κάμποι,
π' ἀκόμα ἡ ἐχτρικὴ φωτιά καπνίζει ἄργα κι ὀργώνει·

στὰ ρημαγμένα τὰ χωριά, καὶ στὸ ἥσυχο λιοπύρι
— τώρα οἱ ἀρνάδες γέννησαν — καὶ στὴ θαμπὴ γλυκάδα

2. "Ο.π. σσ. 24—34.

3. "Ο.π. σσ. 24—25.

τοῦ ὠραίου Δεκέμβρη μακρινὸ φαντάζει πανηγύρι,
μ' ὅλα τ' ἄρια βελάσματα, ἡ ἐλπιδοφόρα Ἑλλάδα!

Κ' εἶναι τὰ χιόνια ἀμυγδαλιές· κι ὁ ἥλιος εἶν' τ' Ἀπρίλη·
Πάσχα Κυρίου ν' ἀνάτειλε φαντάζει ἡ κυρά — Μέρα,
νὰ σμίξουνε σ' Ἀνάσταση τὰ πικραμένα χεῖλη!
Ἰερὴ θυσία πάει ὁ στρατός, σὲ ἐαρινὸν ἄερα...

Ὁ ὕμνος αὐτὸς ποὺ σὰν προσευχὴ τοῦ ποιητῆ στο Μεγάλο γεγονός τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς πόλεως, στάθηκε ὁρόσημο μὰ καὶ προσκλητήριο δονήσεως ψυχῶν, μὲ τίς μύριες ἀποχρώσεις καὶ μὲ τὰ βαθύτερα νοήματα, ἐνώνει ὑπαρξιακὰ τὴ ζωογόνα αἰσθησιὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπο σὲ μιὰν ἀέναη πράξη ζωῆς χωρὶς ὑπερβατικούς στοχασμούς ὀνειροπολήσεων, ἀλλὰ μεγαλειώδους πραγματικότητας. Εἶναι ἡ πραγματικότητα θριάμβου ποὺ θ' ἀκουσθεῖ ἰδιαίτερα στο δεύτερο μέρος τοῦ ποιήματος⁴, μὲ πολλὰ ἐπιφωνήματα καὶ ἀναμνήσεις παιδικῶν χρόνων:

Θλιπτὸ ξανάρθε τ' ὄνειρο τ' ἄθωο — τὸ παιδιακίσιο
νανούρισμα τῆς μάνας μας, στίς κούνιες μας στὰ βράδια:
«Κοιμήσου, τὸ παιδάκι μου, κι ἐγὼ θὰ σοῦ χαρίσω
τὴν Ἀρτα μὲ τὰ Γιάννενα, τὴ Χιὸ μὲ τὰ καράβια...»

Ἡ ἐννοια τῆς πατρίδας γιὰ τὸ Σικελιανὸ εἶναι ἓνας διαρκὲς διάλογος μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴ μακρινὴ ἀρχαιότητα καὶ δυναμώνεται ὕστερα μὲ τοὺς καινούργιους θριάμβους τῆς φυλῆς, τοὺς θριάμβους ἐκείνους ποὺ ζεῖ ἐντονα, διαγράφοντας νέα μηνύματα, νέες προοπτικές. Χαρακτηριστικὰ γράφει ὁ Θεόδωρος Εὐδής στο διβλίό του «Ἀγγελος Σικελιανός⁵»: «Ὁ Σικελιανὸς στήν ἐννοια τοῦ Ἑλληνισμοῦ διαχετεύει μέγα μέρος ἀπὸ τὴν ποίησή του, μὲ τὸ ἴδιο πάντα μυσταγωγικὸ πάθος». Καὶ πράγματι, τὸ πάθος αὐτὸ τοῦ Σικελιανοῦ ἐκδηλώνεται ἐντονα, σὰν μύχιος πόθος καὶ ψυχικὴ ἱκανοποίησι:

Τὰ Γιάννενα! Τὰ Γιάννενα! Τὰ πόθησε ἡ ψυχὴ μας,
ὠραῖε Θεέ, στῆς λησμονιάς τίς ὥρες ἀφημένη·
Σοῦ τὰ 'ταξ' ἄσειστο ναὸ λατρείας ἡ προσευχὴ μας·
ἡ θέρμη μας τὰ δίψασε στὴν πίκρα πλανταγμένη·

.....
ὡσὰν ἄσπερι τ' οὐρανοῦ στο μυροβόλο ἄερα,
στῶν κήπων Σου, πεντάγλυκε Νυμφίε, τὴν ὁμορφάδα!
Τὰ Γιάννενα! Τὰ Γιάννενα! Γονατιστὴ ἡ Ἑλλάδα,
μὲς στῆς θυσίας τῆς τοὺς καπνοὺς γυρμένη πέρα ὡς πέρα,
μέσα σὲ χιόνια ἀμυγδαλιές κ' ἥλιο λαμπρὸ τοῦ Ἀπρίλη,
τὸ Πάσχα Σου, τὸ Πάσχα Σου γυρεύει νύχτα — μέρα,
νὰ σμίξουνε σ' Ἀνάσταση τὰ πικραμένα χεῖλη!

Δεινὸς πάντοτε ὁ ποιητὴς μὲ τὴν παρουσία τοῦ λαοῦ στίς ἐκδηλώσεις τῆς «Ἐθνικῆς Παιγγενεσίας», δὲν ξεχνᾷ, ἀλλὰ θυμᾶται τὰ στρατευμένα παιδιὰ, τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ μὲ τίς θυσίες τοὺς ἔφεραν τὴ Νίκη καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πόλεως. Ἡ σκέπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκείνῃ ποὺ κατὰ τὸν ποιητὴ θέλησε νὰ

4. Ὁ.π. σσ. 26—27.

5. Θεοδόρου Εὐδή, Ἀγγελος Σικελιανός (Ἰζαρός 1973) σ. 291.

δώσει ένα τέλος, μὴν ἀνάσσει, ἓνα ξεκούρασμα θὰ λάβουμε στὸ διαρκὲ ἀγῶνα τῆς μάχης καὶ τοῦ χαμοῦ. Νά πῶς μὲς ἐξυμνεῖ τὴν παρουσία του:

Ὁραῖε Θεέ! Τὶς τρικυμιές σταμότητες, κι ἐχύθη
ἢ εὐλογία Σου, στὸ στρατὸ τὸν κουρασμένο, ἀνέσσα,
καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ τοῦ γλύκανες τὰ στήθη.
Ὁραῖε Θεέ, τὸ χέρι Σου μπροστὶ καὶ νὰ ἴμπει μέσα.

Στὸ ποίημα: «Παρηγορήσιμα»⁶ ἐκφράζεται πρὸς τὴ Μητέρα τοῦ Θεοῦ, τὴν Παναγία καὶ μάλιστα μὲ τὴν προσφιλὲς ἐκφραστὴ Παρθέναν Μάνα. Ἡ πίστις τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοῦ ποιητῆ, εἶναι ἡ Παναγία εἶναι ἡ προστάτις τοῦ στρατοῦ καὶ οἱ αὐτὴ βοηθᾷ νὰ ξεπεράσει ὅλα τὰ ἐμπόδια ποὺ τοῦ παρουσιάζονται γιὰ νὰ κατατροπώσει τὸν ἐχθρό, εἶναι διάχυτη στὸ ποίημα. Ὁ διαλεκτὸς τῶν γραμμιάτων μας Γιώργος Θεοτοκάς, στὸ διήγημα τοῦ Πνευματικῆ Πορείας καὶ στὸ κεφάλαιο «Ἀγγελος Σικελιανός», ἐρητηνεύοντας τὴ συνύπαρξιν Χριστιανισμοῦ καὶ Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Μυθολογίας στὴν ποίησιν τοῦ Σικελιανοῦ, νὰ τί γράφει: Ὁ ποιητής, στὸν ἀγῶνα του νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴν πρὶν γνήσια ψυχικὴ ζωὴ τῆς Ἑλλάδας, γρήγορα ἄγγιξε τὸ ὁλοῦ στρώμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ συνταυρίσῃ, σὲ μιὰ ὅσο μπορούσε πλατύτατη ὀρθοκεντρικὴ σύλληψιν, τὸ Χριστιανισμὸ μὲ τὸν Ὁρφισμὸ καὶ μὲ κάθε ρεύμα ἑλληνικῆς μυστικιστικῆς πού, ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ χρόνου, τοῦ φαίνονταν νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν σὺν ἀπαύρασμα τῆς ἰδίας ζωντανῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἰδίας λαχτάρου τῆς αἰωνιότητος.

Ἡ λαχτάρου τῆς αἰωνιότητος γιὰ τὸ Σικελιανό, ἦσαν τὸ ἴδιο τὸ διάδυ τῆς ζωῆς καὶ τῆς σκέψης του, σὺν μιᾷ ἐμμονῇ ἰδέᾳ τῆς θεϊκῆς ἀποστολῆς ποὺ εἶχε μέσα στὸν Παγκόσμιον, καὶ ἰδιαίτερα στὸν Ἑλληνικὸ χῶρον.

Ἐδῶ μπόρεσε πράγματι νὰ ξεδιπλῶναι ὁ ποιητὴς τὰ ὑψηλότερα νοήματα τῆς ὀρθοκεντρικῆς προσέγγισής πρὸς τὸ Χριστιανισμὸ. Ἀποκαθαρισμένος ἀπὸ τίς μυθικὰς ἐξάρσεις ποὺ τοῦ ἔδινε ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸν Ἀρχαῖο κόσμον καὶ τὸ κάλλος τοῦ Μύθου, ποὺ σαγῆνευε τὴ μεταφυσικὴ εὐθυγράμμιση τῶν νοημάτων του, ὁ Σικελιανός ἔδωσε μιὰ νέα διάστασιν στὸ χῶρον τῆς πίστεως καὶ κατόρθωσε νὰ συγκεράσῃ τὰ ὑψηλὰ νοήματα τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ τὴν ἀπλή πίστιν τῶν ἀνθρώπων, τὴν πίστιν ἐκείνην ποὺ χαλύδωνε τίς θελήσεις καὶ δυνάμεις τῆς θέλησιν γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μεγάλων προσδοκῶν.

Μεγαλόστομος, ὁ ποιητὴς κατόρθωσε νὰ ξεπεράσῃ τὴν πνευματικὴ ἀτονικότητα τῶν ὑψηλῶν νοημάτων του, νὰ πετάξῃ τὸ μανδύα τῆς ὑπαρξιακῆς ἀνιχνιατικότητος, νὰ προσεγγίσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ γνήσιου μυσταγωγικοῦ τρόπου τῆς λατρείας τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ συμψάλλῃ μαζί του τοὺς μεγάλους στίχους πρὸς τὴ Μητέρα τοῦ Θεοῦ.

Παρθέναν Μάνα, τοῦ στρατοῦ Σου ἀσπίδα
τῶν πρώιμων μυγαλιῶν ἐὰν ρέψῃ ἢ ἐλπίδα
τοὺς ὥμους τῆς Ἠπείρου ποὺ φλογίζουν;
Παρθέναν Μάνα, ἐσώθη τὸ φεγγάρι
ποὺ φώταε τὴ μεγάλη Σου·τὴ Χάρη,
κ' εἰ ἀρματωμένοι τοὺς νασοὺς φροντίζουν.

6. "Ο.π. τόμος Β' σσ. 28 - 29.

7. Γιώργος Θεοτοκάς, Πνευματικὴ Πορεία, Β' ἔκδοσις σ. 246.

σὲ ρημοκκλήσια, ὅπου μιὰ φλόγα τρέμει
τοῦ χλωμοῦ καντηλιοῦ Σου, κ' οἱ ἀνέμοι
κ' ἡ ἑροχὴ παραδέρνουν νὰ τὴ σθήσουν·
κ' οἱ λαβώμενοι βόγγουν γιὰ τὰ χάδια
τὰ δροσποπάροχά Σου, στὰ σκοτάδια,
μεταλαβή τους πρὶν νὰ ξεψυχήσουν...

Κυρά· ποὺ δρόσο ἐρίχναν τὰ μαλλιά Σου,
νὰ κοιμηθεῖ ἡ σκλαβιά στὴν ἀγκαλιά σου·
ὁποῦ μπροστά Σου ὅσ' εἶναι δάφνη στέκει,
κι ὅσο λιθάνι γιὰ τὰ γόνατά Σου,
κι ἀπ' τὴν παρηγορήτραν ὁμορφιά Σου
παίρνει ὅση χάριν ἔχει τὸ τουφέκι·
ποὺ τὰ βαθιὰ Γιαννιώτικα περβόλια
μοσκοβολᾷ γιὰ τὴ δική Σου ἀνάσα·
ποὺ τάμα Σοῦ χρυσώσανε τὰ βόλια·
κ' ἡ ἔρμη πολιτεία Σοῦ τάχτη πᾶσα
σὰ νύφη, καὶ σὰ χήρα ποὺ τὴ δόλια
μοίρα τῆς στέκει σὲ καλόγριας ράσα·
ἄπλωσ' τὰ χέρια στὸ χαμό, κι ἄς γείρει
ἡ Χάρη Σου καθὼς σὲ πανηγύρι,
Παντάνασσα, κι ἄς ἔρεῖ τὸ μονοπάτι,
πέρ' ἀπ' τὸ δρόμο μὲ κορμιὰ στρωμένο,
'ποὺ περιμένει τὸ συγυρισμένο,
γιὰ νὰ Σὲ πᾶει στὰ Γιάννενα, ἄσπρον ἄτι!

Παρθένα Μάνα! Τὸ πικρὸ ποτήρι
ὡς τὴ στερνὴ τὸ 'πιαμε στάλα. Δράμε
ἐκεῖ, ποὺ τὰ ἴδια σπλάχνα Σου ξεσκίζουν.
"Ανοιξ' τὸ δρόμο, Ἀκοίμητη, νὰ πᾶμε...
"Ὅπου τουφέκι, καὶ λιθανιστήρι.
Οἱ ἄρματωμένοι τοὺς ναοὺς φροντίζουν!
Στὸ ναὸ Σου ὅλος νὰ μπεῖ ὁ στρατὸς Σου κάμε!

Ἡ ἐπίκληση ποὺ μὲ τὸν τελευταῖο του στίχο ὁ ποιητὴς κάνει, καθρεπτίζει
ὅλα τὰ νοήματα ποὺ διαπνέουν τοὺς στίχους του. Ἡ πίκρα τῆς σκλαβιάς ξεδιαλύ-
νεται μὲ τὴ Χάρη τῆς Παναγίας, ποὺ ὁλοζώντανη παραστέκει, ἐκεῖ, ποὺ μὲ ἀπο-
φασιστικότητα πολέμου· οἱ στρατιῶτες μας, γιὰ νὰ διώξουν τὸ ἐφιαλτικὸ ὄνειρο
καὶ νὰ στήσουν πανηγύρι στὴν ἔρημη πολιτεία. Τόσο ἐντονη εἶναι ἡ βοήθεια καὶ ἡ
παρουσία τῆς «Παρθένας Μάνας», ποὺ τὸ τουφέκι βογγᾷ, ὅταν αὐτὴ ἀνοίγει τὸ
δρόμο γιὰ τὴ μάχη, ἡ προστασία τῆς ἀντιφεγγίζει μὲ τὸ «λιθανιστήρι» σὰν προμε-
τωπίδα σ' ὅλες τὶς ἐνέργειες τῶν στρατευμένων παιδιῶν τῆς. Ἡ νίκη καὶ μόνη
θὰ στεφανώσει, ὅταν ἡ Χάρη τῆς θελήσει νὰ σταθεῖ στρατοκόπος καὶ ὁδηγητὴς
γιὰ νὰ «ἔρεῖ τὸ μονοπάτι» ποὺ θὰ θρονιάσει ἡ Ἐλευθερία. Ἡ μοίρα τῆς φυλῆς θὰ
στεφανώσει ὅπως πάντα τοὺς ἀδικοχαμένους πολέμιστές, ἀφοῦ τὸ δρόμο πρὸς τὴν
Ἐλευθερία μὲ τὰ «κορμιὰ» τοὺς τὸν ἔχουν στρώσει.

Πρὶν ἀκόμη ὁ ποιητὴς δώσει τὶς εἰκόνας ποὺ ἔδωσε στὸ ποίημά του, τὴν «Πα-
ρηγορήτισσα», γεύθηκε ὁ ἴδιος ὅπως φαίνεται τοὺς χυμοὺς τῆς πίστεως, ἔτσι ποὺ
κατόρθωσε πράγματι νὰ μεταδώσει τὴ χαρὰ ἐκείνη ποὺ μεσουράνησε γιὰ τὴν ἀπε-
λευθέρωση τῆς πόλης τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ποὺ θεωρήθηκε σὰν θεῖο σημάδι ἡ προ-
στασία τῶν ἀγωνιζομένων ἀπὸ τὴν Παναγία.

Στὸ ἄλλο ποιήμα⁸ τοῦ Στᾶ Γιάννεννα ἡ σύλληψη γίνεται πρὸ μυσταγωγικῆ. Ὁ ποιητὴς ἀκούει: Μιὰ φωνή: Μνήσθητι Κύριε!, μιὰ φωνὴ ποὺ θὰ ξεπεράσει τὸ εἶναι τοῦ καὶ θὰ σταθεῖ ἀποφασιστικῇ: καὶ σπρώχνει τὰ κορμιά ὅλα / ἀκράτητα πρὸς τὸν ὀχτρό: / «Ἡ χαρὰ τοῦ θανάτου! Ἡ χαρὰ τοῦ θανάτου!» /

Ἡ μεταφυσικὴ ἐνόραση τοῦ ποιητῆ συνταριασμένη μὲ τὴ χριστιανικὴ πίστη τοῦ λαοῦ, ἔδωσε στὴ δομὴ τοῦ στίχου τοῦ ποιήματος ἐκεῖνο ποὺ θὰ λέγαμε «ἀπροσδιόριστη θρησκευτικὴ ἀκρίβεια», ἀλλὰ καὶ ρωμιαλέα ἐργήγηση τῆς Σικελιανῆς ποίησης, τῆς ποίησης ἐκείνης ποὺ συνθέτει ἓνα εἶδος καθολικῆς ἐνότητας μέσα στὸν νεοελληνικὸ χῶρο, μὲ τὰ γνωρίσματα τῆς φυλετικῆς αὐτοσυνειδησίας γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ μεγαλείου. Ἀποκαθαριμένος ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ παγκινισμὸ, τὴ μεθυστικὴτητα τοῦ μύθου, τὴ διάρκεια τοῦ συμβολισμοῦ, γίνεται ἓνας προφητικὸς, μεγαλόστομος Δανιδικός.

ΣΤ' ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΥΨΙΣΤΟΥ! ΑΜΗΝ!

Οἱ λόγχεις μ' ἓνα θόρυβο, μὲ μιὰ κλαγγὴ τὰ σφίγγουν τὰ τουφέκια.
Ἄχολογᾷν τοῦ κανονιοῦ οἱ θροντές. Καὶ ὡς τὰ πελέκια
σὲ δάσος, κατεβαίνουνε τὰ χέρια
«Μνήσθητι Κύριε! Φτάνουνε!» «Ὡς στ' ἀστέρια
Βοᾷ ἡ φωνή. Τρομολογᾷν τ' ἀγέρια.
Ὁ ὀχτρός φαίνεται ὀλάκερος. Τὰ Γιάννεννα ἀποκάτου.
Ξάφνου περνάει σὰν ἀστραπή,
καβάλα σ' ἄσπρο ἄλλογο,
μὲς στοὺς καπνοὺς τῶν κανονιῶν
ὁ Ἄι-Γιῶργης καθαλάρης!

Δεινὸς μὲ τὴ μαγεία τῆς φύσεως συνεχίζοντας ἐγγήλατεύει τὴ ζωντανία τῶν εἰκόπων τοῦ στὸ φυσικὸ περιβάλλον, στὸ ἀπαύγασμα τῆς Θεϊκῆς παρουσίας, γιὰ νὰ συνδέσει καὶ πάλι χαριμόσυνα, ἐντυπωσιακὰ ὅτι ἀλλάξε τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου.

«Ἡ Παρθένα, ἡ Παρθένα!
Σκορπάει ἡ ἴδια τὸν ὀχτρό, ἡ Παρθένα!»
«Ὅλα τὰ Γιάννεννα, χρυσά, ἀνσμιμένα
λάμπουνε οἱ κῆποι, χάλκωμα, στὰ μάκρη!
τῆς πολιτείας φωτᾶνε, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη
πυρκαϊά, τὰ παράθυρα στὸν ἥλιο.
Τὰ Γιάννεννα, τοῦ πόνου τὸ θασίλειο!

Χρυσοστολισμένη ἡ Γιαννιώτικη Πολιτεία, πανηγυρίζει ἀπ' μόνῃ της, τὸ γεγονός, μέσα στὶς μύριες ὁμορφιές της:

«Λάμπουνε οἱ κῆποι, τῆς πολιτείας φωτᾶνε, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη / πυρκαϊά, τὰ παράθυρα στὸν ἥλιο». Τὸ φῶς τῆς λευτεριάς φωτεβολάει, σμίγει ἡ χαρὰ μὲ τίς Οὐράνιες ὀπτασίες, μὲ τὴν παρουσία καὶ πάλι τῆς Παναγίας, ὁ ὀχτρός ντροπιασμένος νικιέται. «Μιὰ γυναίκα γλιτωρεῖ σὰν αἶμα μπρὸς ἀπ' τὴν ὄψη τῶν πολεμιστῶν» καὶ ὁ ποιητὴς μὲ κατάνυξιν βλέπει, δραματίζεται:

8. Ἀγγελῶν Σικελιανοῦ, Λυρικὸς Βίος τόμος ΣΤ' (Ἰαννῆς 1969) σσ. 60—63.

«Ἡ παναγία ἀπ' τὰ Γιάννενα!
Ἐφάνη, ἐφάνη, ἐφάνη!
Δὲ βγάνει ἀπ' τὸ κεφάλι τῆς τὸ ἅγιο στεφάνι!»

Ἡ χάρις τῆς Παναγίας θὰ δοθῇθῃ νὰ τελεσθῇ τὸ Θαῦμα, ἡ πόλη καὶ πάλι θὰ βρεθεῖ στὰ σπλάχνα τῆς Μάνας. Ὁλόκληρη ἡ Ἑλλάδα θὰ πανηγυρίσει τὸ γεγονός τῆς λύτρωσής τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς ἀπιστοὺς κατακτητῆς. Νὰ ἡ Παναγία μὲ τοὺς δραματισμοὺς τοῦ ποιητῆ, ἡ Γιαννιώτικη Παναγία, ποὺ μὲ τὴ δύναμι τῆς ψυχῆς ὀρθώνεται ὁλόσωμη γιορταστική. «Ἐφάνη, ἐφάνη, ἐφάνη».

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν πανδαισία ποὺ «Οἱ καρπῆρες ἀκούονται καθαρότερες» καὶ ἡ γιορταστικὴ ἀτμόσφαιρα θὰ ἐπικρατήσῃ πέρα ὡς πέρα, ὁ ποιητὴς θημιᾶται, σκέπτεται: «Στὴν κορυφὴ τοῦ Δρίσκου, ἔξωτον, λεύτερη, φαίνεται ὁλομόναχος ἕνας ἥρωας, τὰ φάντασμα» καὶ ψιθυρίζει:

Δὲν τολμᾶν νὰ τὸ ποῦνε ὅλα τὰ χεῖλη:
«Μνήσθητι Κύριε, Τὸν Μαβίλη! Τὸν Μαβίλη!»

Γιὰ νὰ ὁλοκληρωθεῖ τὸ μνημόσυνο:

Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΠΑΛΙΚΑΡΙΟΥ

Στήστε χερσὶ! Ἄς πατήσουμε, κι ἄς πάει,
τὴ γῆ, τ' ἀδέλφια μας ὁπῶχει φάει!

Μνημόσυνο ἱερὸ γιὰ τοὺς νεκροὺς καὶ ἀνδριάντα πνευματικὸ στήνει ὁ Σικελιανὸς στὸν ἐπώνυμο ἀλλὰ καὶ ἀνώνυμο ἥρωα τοῦ πολέμου. Ἀνθρώπινη ὑποχρέωση καὶ ἔθνικὸ καθήκον συντροφεύουν τὴ στιγμὴ αὐτὴ τοὺς νέους ποὺ ἔδωκαν ὁλοκαύτωμα τὸν ἑαυτὸν τους, γιὰ νὰ δρῶσιν οἱ ἄλλοι τοὺς καρποὺς τῆς Ἐλευθερίας. Αὐτοὺς ὅλους ὁ ποιητὴς ἀνασταίνει στὰς στίχους του.

Τὰ «Εἰσόδια»⁹ ἀποκαλύπτουν τὸ κορυφωμα τῆς σκέψης σ' ἕνα στοχαστικὸ κόσμιο λυρικῆς ἑξάρσης, κοσμικὸ ἀλλὰ καὶ ὑπεροπτικὸ μὲ μιὰ κατεύθυνση ποὺ ξεπερνᾷ τὴ μνημιονική, ἱστορικὴ ἀναγραφὴ τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἀναφορὰ τοῦ ποιητικοῦ στοχασμοῦ τοῦ Σικελιανοῦ σὲ μορφὲς ποὺ ἐνώνουν τὰ μεγάλα σύμβολα τῆς Χριστιανικῆς Παράδοξης ὀρθώνονται μαζί μὲ τὰ χαρούμενα πρόσωπα, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδιῶν γιὰ τὰ ἐλευθέρια τῆς πόλης. Ἡ ἀναμονὴ τῶν σκληρομένων γιὰ νὰ ὑποδεχθῶν τοὺς νικητῆς κορυφώνεται. Μπροστὰ ἀπ' τῶν Γιάννεων τὴν πόλη, σκιᾶς σκαλεύουν μ' ἀλαλαγμὸν ἀμύλητο πληθαίνουν. Θέλουν νὰ σπρίξουν τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία τους μ' αὐτοὺς ποὺ θέρισαν σὲ λιονταρίσια ὄρνιθ, γιὰ νὰ τοὺς χαρίσουν τὴν πολυπόθητη ἐλευθερία. Ὁ ποιητὴς τοὺς δραματίζει νὰ ἀφουγκράζονται μὲ ἀγωνία τὴν κάθε κίνηση τῶν ἐλευθερωτῶν.

Ἄλόγων ποδοβολητό, ἄβιος ρυθμὸς στῆς χαρᾶν τῆς δόξας,
σὺν ποταμὸς ποὺ φούσκωσε καὶ σπάει τῶν γεφυρῶν τὰ τόξα,
περνάει... Πλατὸ καλμὸν ἔχουμε τ' ἄστρα
στὸν ὄρθρο τὸ λατρευτὸ, πάνω ἀπ' τὰ ἔρμα κάστρα...

Μπροστὰ, ἐπικεφαλῆς θὰ ἴαγε κανεὶς τῆς ποιητῆς, στέκει ὁ «Γέροντας Ἱερέας», σύμβολο πίστεως κι ἀφοσιώσεως, ποδηγέτης τοὺς μαύρους χρόνους, τοὺς σκληροὺς χρόνους, θὰ γευθεῖ πρῶτος τὴ χαρὰ, σὺν μιᾷ ὁλοκληρώσει ἐνθουσιασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀμείβετ' αὐτὸν κόπων καὶ τῆς ἀγωνίας ἐνὸς πνευματικοῦ καθηγητῆ, ἐνὸς ἀνθρώπου.

που πού μέχρι τώρα είχε νοιώσει τήν ανάγκη νά περιμένει γιά νά παραδώσει τὸ ποίμνιό του σὲ χριστιανικά χέρια.

Νά πῶς σχολιάζει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς πρὶν ἀκόμα δώσει σὲ στίχους τὴς σκέψεις του: «Ἕνας γέροντας ἱερέας σκεῖ τὸ πλῆθος, γονατίζει καὶ φιλεῖ τὸ χῶμα, ἔπειτα ἀκουμπάει τ' αὐτὴ στὴ γῆ. Μουρμουρίζει σὰ σὲ προσευχή:»

(Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΙΕΡΕΑΣ)

Τοὺς ἀκούω· κατεβαίνουν, κατεβαίνουν!

Σηκώνεται καὶ ξαναλέει ὁλόγυρά του, ὑψώνον-
τας τὰ χέρια ὁλότρεμα:

Τοὺς ἀκούω· κατεβαίνουν, κατεβαίνουν!

Ο ΓΕΡΟΝΤΑΣ ΙΕΡΕΑΣ

Πάσχα, Κυρίου Πάσχα!

ΜΙΑ ΦΩΝΗ

ἀπ' ὅλα τὰ στήθη

Χριστὸς Ἀνέστη! Κύριος Ἀνέστη!

ΟΙ ΦΙΛΕΝΑΔΕΣ*

Αὐτὸ τὸ ὕφος τοῦ σιληνοῦ κρύσταλλου τὸ γνωρίζω·
εἶναι τὰ γαλάζια μάτια τῆς σιωπῆς σου. Ἡ Εἰρήνη...

Ἄς μὴν ξαναγυρίσουν οἱ δαρτὲς βροχές.
ἄς μὴν ξαναγυρίσει τὸ χοντρὸ χαλάζι·
τότε θὰ καταλάβεις τὴ γυμνὴ ὑγεία τ' οὐρανοῦ μου
καὶ τὸ σύμπαν δὲν θὰ πυραχτῶνει ἀπέραντο ποτὲ πιά
ἀπὸ δολοφονημένους στρατιῶτες ἢ νεκρὰ φύλλα λιόδεντρου.

Χρώματα, πρόσωπα, φῶς·
χοροί, τραγούδια, πάθος·
νερό, σίδερο, φωτιά·
ἀητοί, ἀλόγατα, ὠκεανός.
Ἡ γῆ πρέπει νὰ εἶναι δική μας.

Ἐδῶ κοντὰ ξαπλώνουν ἐρωτευμένες κοπέλλες·
ὁ πόθος τους μυρίζει πυρκαγιά.
ὁ ἥλιος θυμωμένος πάλλει ἀνάμεσα στὶς κνήμες τους·
αὐτὴ τὴν ἁρμονία ὀνειρευτήκαμε τόσες φορὲς
τὶς μακρυνὲς νύχτες τῆς χειμωνιάτικης πορείας μας.

Πίνω κραοὶ ἀπὸ δαμάσκηνα·
τρώγω ψωμὶ ἀπὸ κριθάρι·
ἀπαγγέλλω ὁλόκληρη πανσέληνο·

* Τὸ ποίημα, ἐμπνευσμένο ἀπ' τὸν μεγάλο ζῶντα Γερμανὸ ζωγράφου Karl Timmer (στὸν ὁποῖον εἶναι καὶ χαρισμένο), μεταφράστηκε, εἰδικὰ γιὰ τὴν «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», ἀπ' τὸν ἴδιον τὸν ποιητὴ καὶ δημοσιεύεται μαζὶ μ' ἕναν πίνακα τοῦ ζωγράφου.

διασχίζω τὰ δάκρυά σου.
 "Αχ, πότε τὰ χέρια σου
 θά'γγίζουν τὸ ριζικό μου.
 ἀγαπημένη; "Ερωτά μου...

Ἐκείνη ἔλεγε πάντοτε: «Ἡ καρδιά! Ἡ καρδιά
 εἶναι — ξέρεις — φωνὴ ἀπελπισμένου ἀστεριοῦ
 καὶ στὸν ταραγμένον ὕπνο μου καλεῖ
 τ' ἀντρικὸ περπάτημά σου».

Ἐκεῖνος ἀπαντιοῦσε: «Ἔζησα ὅλα τὰ ὀνόματα
 τῆς ἀγάπης, ὅλα τὰ χεῖλια ἀπὸ χαζὰ κορίτσια,
 ὅλα τὰ χάρδια τοῦ ἡμερου πουνέντε σου. "Όλα...»

Ἡ αὐγή... Ἡ αὐγή... Ἡ αὐγή φτάνει κρατώντας
 στὸ στόμα τῆς μιὰ πορφυρὴ μελωδία.

"Ε, ναί!

Σὺ ἀγαπᾷς τὴν πατρίδα μου.

ἐγὼ ἀγαπῶ τὴν πατρίδα σου.

Βλέπεις:

ἐμεῖς ἀγαπᾶμε ὅλες τὲς πατρίδες τοῦ Κόσμου.

PROSPER MERIMEE

ΤΟ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙ ΤΟΥ ΤΟΛΕΔΟΥ

Ποιός θά μου πῇ, ὁ ἥλιος εἶναι πιὸ ὠραίος στὴν ἀνατολὴ ἢ τὴ δύση του; Ποιός θά μου πῇ γιὰ τὴν ἐλιά ἢ τὴν ἀμυγδαλιά πιὸ εἶναι ὠραιότερο ἀπ' τὰ δένδρα; Ποιός θά μου πῇ, ἂν ὁ Βαλενσιανὸς ἢ ὁ Ἀνδαλουσιανὸς εἶν' ὁ γενναιότερος; Ποιός θά μου πῇ ποιά εἶναι ἡ ὁμορφότερη τῶν γυναικῶν; «Θὰ σᾶς πῶ ποιά εἶν' ἡ ὁμορφότερη τῶν γυναικῶν: Εἶναι ἡ Αὐγὴ τοῦ Βάργκα, τὸ μαργαριτάρι τοῦ Τολέδου».

Ὁ μαῦρος Τουζανὶ ζήτησε τ' ἀκόντι του, ζήτησε τὴν ἀσπίδα του. Τὸ ἀκόντι του τὸ κρατεῖ στὸ δεξί του χέρι, τὴν ἀσπίδα κρεμᾷ στὸ λαιμό του. Κατεβαίνει στὸ σταῦλο καὶ παρατηρεῖ τίς σαράντα φοράδες του, τὴν μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη καὶ λέει: «Ἡ Μπέρτζα, εἶν' ἡ πιὸ ἀνδρεία, ἐπάνω στὴν πλατεῖά ράχη τῆς θὰ φέρω τὸ μαργαριτάρι τοῦ Τολέδου, ἢ μὰ τὸν Ἀλόχ, ἡ Κορδοῦνη δὲν θὰ μὲ ξαναδῇ ποτέ».

Φεύγει, καλπάζει, φθάνει στὸ Τολέδο, καὶ συναντᾷ ἓνα γέρο κοντὰ στὸ Ζακατίν. «Γέρο μὲ τ' ἄσπρα γένεια δῶς τὸ γράμμα αὐτὸ στὸ Δὸν Γκυτιέρο, στὸν Γκυτιέρο Δὲ Σαλντάνα. "Ἄν εἶν' ἄνδρας, θὰ ἔλθῃ νὰ κτυπηθῇ μαζὺ μου στὴν πηγὴ τοῦ Ἀλμαμί. Τὸ μαργαριτάρι τοῦ Τολέδου πρεπεῖ ν' ἀνήκει σ' ἓναν ἀπ' τοὺς δικούς μας».

Κί' ὁ γέρος πῆρε τὸ γράμμα. Τὸ πῆρε καὶ τὸ πῆγε στὸν κόμη Σαλντάνα, ποὺ ἔπαιζε σκάκι μὲ τὸ μαργαριτάρι τοῦ Τολέδου. Ὁ κόμης διάβασε τὸ γράμμα, διάβασε τὴν πρόσκληση γιὰ μονομαχία καὶ μὲ τὸ χέρι κτύπησε τὸ τραπέζι τόσο δυνατὰ, ποὺ πέσαν τὰ πιόνια χάμω. Καὶ σηκώνεται, ζητᾷ τ' ἀκόντι του καὶ τὸ καλὸ ἄλογό του, καὶ τὸ μαργαριτάρι σηκώνεται κι' αὐτὸ τρέμοντας ὁλόκληρο, γιὰτὶ κατάλαβε, ποὺ πῆγαινε νὰ μονομαχήσῃ.

«Αὐθέντη Γκυτιέρο, δὸν Γκυτιέρο ντὲ Σαλντάνα, μείνε σὲ παρακαλῶ, καὶ παίξε ἀκόμη μαζὶ μου» — Δὲν θὰ παίξω περισσότερο στὸ σκάκι, θέλω νὰ παίξω στὸ παιχνίδι τῶν ἀκότιων στὴν πηγὴ τοῦ Ἀλμαμί. Καὶ τὰ δάκρυα τῆς Αὐγῆς δὲν μποροῦν νὰ τὸν σταματήσουν, ἀφοῦ τίποτε δὲν σταματᾷ ἓναν ἱππότη ποὺ διάζεται νὰ μονομαχήσῃ. Τότε τὸ μαργαριτάρι τοῦ Τολέδου πῆρε τὸν μαντύα του κι' ἀνεβασμένο στὴν μούλα του ἐπῆγε στὴν πηγὴ τοῦ Ἀλμαμί.

Γύρω ἀπ' τὴν πηγὴ ἡ χλόη εἶναι κόκκινη, κόκκινο ἐπίσης εἶναι τὸ νερὸ τῆς πηγῆς. Μὰ τοῦτο δὲν εἶναι τὸ αἷμα ἑνὸς χριστιανοῦ ποὺ κοκκίνισε τὴ χλόη, ποὺ κοκκίνισε τὸ νερὸ τῆς πηγῆς. Ὁ μαῦρος Τουζανί, εἶναι πλαγιασμένος μὲ τὴν πλάτη. Τὸ ἀκόντι τοῦ Δὸν Γκυτιέρο θραύσθηκε μέσα στὸ στήθος του. Τὸ αἷμα του χάνεται λίγο-λίγο. Ἡ φοράδα τοῦ Μπέρτζα τὸν παρατηρεῖ κλαμένη γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ γιατρέψῃ τὴν πληγὴ τοῦ κυρίου τῆς.

Τὸ μαργαριτάρι κατεβαίνει ἀπ' τὴ μούλα του. «Ἱππότη, ἔχε θάρρος, θὰ ζήσεις γιὰ νὰ παντρευτῆς μιὰ ὠραία μαύρη. Τὸ χέρι μου ξέρει νὰ γιατρέψῃ τίς πληγές ποὺ κάμει ὁ ἐκλεκτός μου». Ὁ Μαργαριτάρι τόσο ἄσπρο, ὡ μαργαριτάρι τὸς ὠραῖο, θγάλε ἀπ' τὸ στήθος μου τὸ κομμάτι τ' ἀκόντιου ποὺ τὸ ξεσχίζει. Τὸ κρῦο τοῦ σιδήρου μὲ πληγώνει καὶ μὲ διαπερᾷ. Ἀνύποπτη τὸν πλησιάζει, ἀλλ' ἔχει ξανάρθει τίς δυνάμεις του καὶ ἐλευθερώνοντας τὸ σπαθί του κτυπᾷ μ' αὐτὸ τὸ τόσο ὠραῖο πρόσωπό τῆς.

UBALDO BARDI

Μουσικός - Σκηνογράφος και Διευθυντής της Μπαρράκας
Εισαγωγή - Μετάφραση: ΝΙΚΟΣ ΜΠΛΕΤΑΣ - ΔΟΥΚΑΡΗΣ

ΦΕΝΤΕΡΙΚΟ ΓΚΑΡΘΙΑ ΛΟΡΚΑ*

Το 1923, στο σπίτι του στη Γρανάδα, ο Γκαρθία Λόρκα, αποφασίζει να παρουσιάσει, πάντα με την υποστήριξη του Ντέ Φάλλια, ένα θεατρικό έργο με μαριονέτες.

"Όταν ήταν μικρός, είχε φτιάξει ένα θεατράκι με μαριονέτες: το στέριωνε πάνω σε μια κασσόνα και ο ίδιος ζωγράφιζε τα σκηνικά, ενώ τις φιγούρες τις έφτιαχνε με χαρτόνι. Τις ονόμαζε «οί φίλοι μου»: πολλές απ' αυτές παριστάνανε τις υπηρέτριες του σπιτιού, τους χωριάτες, τους όμπρέρος που παρακολουθούσαν την παράσταση, εκφράζοντας την αποδοκιμασία τους, που γέμιζε περηφάνεια το niño mimado*. Συχνά οι μαριονέτες ήτανε λίγες: τότε τις αντικαταστάτουσε με τη φαντασία και προσδιόριζε τους τόπους περιγράφοντάς τους με ζωντανή φωνή, όπου κινιόντουσαν οι ήπιότες του, τα έντοια και διάφορα ζώα. Απ' αυτή τη νεανική δραστηριότητα σώθηκε μονάχα ένα ντοκουμέντο, δεδομένου ότι δεν κατέστη δυνατό να βρούμε κανένα από τα πρώτα θεατρικά «κομμάτια» του, μέχρι την ήμερομηνία του 1923 που ο ποιητής συμπλήρωνε τα 25 χρόνια.

Η ψήμη του φανατικού λάτρη του θεάτρου των muñecas**, είχε διαδοθεί μεταξύ των φίλων της οικογένειας: πράγματι τα Χριστούγεννα κείνης της χρονιάς, με τη βοήθεια του Ντέ Φάλλια, παρουσίασε μια κομωδία που ξέρουμε μονάχα τον τίτλο: La niña que riega la albahaca y el príncipe preguntón. (Η κοπέλλα που ποτίζει το βασιλικό κι ο απαιτητικός Πρίγκιπας).

Ο Φεντερίκο έγραφε στο Φερνάντεθ Αλμπάγκρο: «Σου στέλνω τουτό το σημείωμα για να σε προσκαλέσω στη θεατρική εκδήλωση που, εγώ κι ο Ντέ Φάλλια, ετοιμάζουμε στο σπίτι μου... Θά ρθεις;... Πρέπει να ρθεις...», τελείωνε.

Κείνο το βράδυ πολλά πιτσιρίκια και φίλοι γέμισαν τη σάλα. Ο Φεντερίκο είχε στερήσει ένα θεατράκι από μαριονέτες, που μανουδράριζε ο ίδιος κι η αδερφή του Κόντσια. Μια μαριονέττα παρουσίασε το πρόγραμμα που συμπεριλάμβανε, εκτός από την κοπέλλα που ποτίζει το βασιλικό, ένα έντερμέτζο του Θερδάντες (Los dos habladores****) συνοδευόμενο από μουσική του Στραδίνσκυ, την «Ιστορία του Στρατιώτη» και το Misterio de los Reyes Magos****. Ο ποιητής είχε μελετήσει προσεκτικά τα κείμενα και τα είχε προσαρμόσει μαζί με τον Έρμεντεχίλντο Λάνθ όπως πάντα ο ίδιος ζωγράφιζε τα σκηνικά. Ο Ντόν Μανουέλ, στο πιάνο, έπαιζε μουσική του Ντεμπισσύ, Αλμπένιθ, Ραβέλ και Πεντρέλλ, αποσπώντας την επιδοκιμασία του κοινού και της κριτικής, όπως μαρτυρεί στο Σόλ της Μαδρίτης ο Χοσέ Μαρία Γκουαρνίδο.

Λίγες μέρες αργότερ, αφού έδωσε τόση χαρά σε ανηψάκια και στους φίλους του, ο Λόρκα πήρε το δίπλωμα της Νομικής.

Ωστόσο, ανέτειλε το 1927, το έτος του pronunciamiento***** της νέας ποιητικής γενιάς, με την ευκαιρία των εκατοντάχρονων του Γκογκόρα. Η ομάδα που

* Συνέχεια εκ του προηγούμενου, σελ. 866.

είχε σχηματιστεί γύρω από το Χεράρδο Ντιέγο (Λόρκα, Άλμπέρτι, Βιλιαλόν, Θερνούντα, Άλόνσο, Γκιλιέλν κλπ.) άρχισε ν' άποχτά συνείδηση για τον έαυτό της και για τή δύναμη που διέθετε, κι άρχισε νά εκδηλώνει, όχι μόνο με τήν πολεμική αλλά και κατά θετικό τρόπο, δηλαδή με συγκεκριμένες ποιητικές έργασίες, τά σπάνια προτερήματα που τής δύνανε ξεχωριστή θέση.

Ο Λόρκα, γράφει ο Νταμάσο Άλόνσο, αυτός που ίσως ήταν ο πιό καταρτισμένος νά μιλά για τον ποιητή των Σολεδάδες, «έδωσε σέ μερικά κομμάτια αυτόν των τραγουδιών τελείως διαφορετική έρμηνεία άπ' αυτή που φαινόταν»²⁰.

Ήταν τά «άχόρταγα για γνώση» χρόνια, όπου οί καλλιτέχνες ψάχνανε νά βρουν νέες μορφές έμπνευσης. Κείνο τόν καιρό στό σπίτι του Χουάν Ραμόν Χιμένεθ, ο Λόρκα συγκεκριμενοποιεί τή δραστηριότητά του σάν ζωγράφος: ή φιλία με τόν Σαλθαντόρ Νταλί, σκηνογράφο του πρώτου του θεατρικού έργου, με τόν ζωγράφο Μπαρράδας και πιό άργά με τούς λογοτέχνες Μόντες και Σεμπάστιαν Γκάς, τόν έκανε νά εκδηλώσει αυτή του τήν κλίση. Προσκολλήθηκε πράγματι στή Βαρκελωνική ομάδα τούς «Juvenil y bulicioso»*, που ζούσε μιá μποέμικη ζωή κατά τρόπο παράδοξο κι αλήθεια αυτή ή μποέμικη ζωή δέν είχε καμιά σχέση με τή φτώχεια και μεταχειριζότανε αλήτικες συνήθειες. Και τά μέλη της ήταν όλα καλοντυμένα λεβεντόπαιδα, θαλαστοί «καθώς πρέπει» οίκογενειών. Ο Φεντερίκο έκανε μιá έκθεση με σχέδια στήν γκαλλερί Νταλμάου της Βαρκελώνας²¹. Ο Σεμπάστιαν Γκάς, με τήν ευκαιρία αυτόν των σχεδίων, έγραφε ανάμεσα στ' άλλα, πώς ή διαίσθησή επέβαλε τή γραμμή τους. Κάτι τόν ψυχικό πέρναγε στό χέρι του καλλιτέχνη κι αυτός τόν εκφραζε με τόν δικό του αίσθησιακό τρόπο, δίνοντάς του κείνο τόν ζωντανό χρώμα που είναι ή ξεχωριστή νότα των ευαίσθητων καλλιτεχνών²².

Πάντοτε άπ' αυτή τήν άφορμή ο Γρεγόριο Πριέτο έγραφε ότι ο Φεντερίκο έκανε τά χρώματα, στήν ποίησή και στό θέατρο, βάση μιās φρασολογίας κατάλληλης για νά καθορίσει επακριβώς τόν τρόπο που κινούνται τά πρόσωπά του: τόν πράσινο είναι ή έλπίδα, τόν κόκκινο τόν πάθος του ανθρώπου τής Άνδαλουσίας, τόν άσπρο ή αίσιόδοξη αντίληψη της ζωής, τόν μαύρο ο πόνος κι ο θάνατος²³.

Τό 1927 βγαίνει τόν πρώτο θεατρικό έργο του που είχε αξιόλογη επιτυχία: Μαριάνα Πινέδα.

Ο λυρισμός κι ή λαϊκή παράδοση που υπάρχουν στό Μαριάνα Πινέδα συναντιούνται και στό σχέδια του Λόρκα, που, φεύγοντας από τή Γρανάδα, είχε μαζέψει έντυπώσεις και δοκουμεντά απαραίτητα για νά τόν βοηθήσουν στή δημιουργία έσωτερικών κι έξωτερικών καταστάσεων περιβάλλοντος και που ακόμα σήμερα, στήν ιστορία της Ισπανικής σκηνογραφίας, θεωρούνται από τά πιό ενδιαφέροντα που πραγματοποιήσε ο ποιητής. Η άρνητική έμπειρία που είχε άποχτήσει από τόν έργο του ή Βασκανιά της Πεταλούδας, τόν έπεισε πώς έπρεπε ν' αντιμετώπισει τόν

20. Damaso Alonso: Garcia Lorca y la expresion de lo espanol. στο «Ensayos sobre poesia espanola», Madrid, 1944, σελ. 346.

* Ο πιτσιρίκος μίμος.

*** Κοΰλες.

**** Οί δυό φανλατάδες.

***** Τόν μιστήριο των βασιλικών μάγων.

***** Λιακήρυξη, στάση, άνταρσία.

21. Sebastian Gasch: Cartas a sus amigos, Cobalto, Barcelona, 1950, σελ. 9.

22. Sebastian Gasch: Cartas a sus amigos, Cobalto, Barcelona, 1950, σελ. 9.

23. Gregorio Prieto: Dibujos de F. G. Lorca. Afrodisio Augusto, Madrid 1949—50.

πρόβλημα και να το λύσει» και όπως λέει ο Αντόνιο Όμπρεγκόν σ' ένα θεατρικό χρονικό «Yo copié de la vida, de las noticias que leo, de lo que pasa...»^{24*}.

Εν τῷ μεταξύ, ἡ ποιητικὴ πείρα τοῦ Λόρκα βαθαίνει· δημοσιεύει στὴν Ἐπιθεώρηση τῆς Δύσης τὰ ποιήματα «La casada Infiel» καὶ «Romance de Santa Olalla» (1928)***, τὸ Γενάρη τοῦ 1929 ἡ Φιλολογικὴ Ἐφημερίδα παρουσιάζει τὸ «Degollacion de los inocentes»****. Ὁ Λόρκα ὅμως δὲν ἐγκαταλείπει τὴν κλίσση ποῦ ἔχει γιὰ τὴ σκηνογραφία καὶ τὴν ἐνδυματολογία ὅπως εἶδαμε γιὰ τὸ Μαριάννα Πινέδα· ἀργότερα, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς παρουσίας τοῦ Zapatera prodigiosa***** θὰ δείξει τὸ σπάνιο ταλέντο του σὰν ἐνδυματολόγος, σχεδιάζοντας τὰ κοστούμια ὧλων τῶν προσώπων τοῦ ἔργου, ποῦ ἐγινε στὴ Μαδρίτη τὸ 1930.

Τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1928, ὁ Φ. Γκ. Λόρκα ἔδωσε ἀκόμα μιὰ φορὰ δείγμα τῆς μουσικῆς του ἱκανότητος, σὲ μιὰ «συνάντησι» στὴν Πανεπιστημιακὴ Ἑστία μὲ τὸ Nanas infantiles (νανουρίσματα) καὶ ποῦ ἀργότερα θὰ τὸ ἐπαναλάβει σὲ διάφορα μέρη στὴν Ἰσπανία καὶ στὴν Ἀμερικὴ. Σ' αὐτὴ τῇ «συνάντησι» ἔδειξε τίς θαθεῖς γνώσεις ποῦ εἶχε γιὰ τὴ λαογραφία (φολκλὸρ) καὶ τὴν ἐξαίρετικὴ λεπτότητα τοῦ συναισθηματισμοῦ του ποῦ τὸν ὁδήγησε σὲ ἀπόλυτα καθορισμένες ἐκλογές.

«Ἐπὶ δέκα χρόνια — θὰ πεῖ τὸ 1933 — χιῶθηκα κυριολεκτικὰ στὸ φολκλὸρ, μὰ μὲ ποιητικὴ συναίσθησι κι ὄχι μόνον σὰν ἐρευνητής... Δυστυχῶς στὴν Ἰσπανία ἔλοι πέσαν μὲ τὰ μοῦτρα στὸ Κανσιονέρο γιὰ νὰ τὸ ἐκφυλίσουν τελικὰ, νὰ τὸ δολοφονήσουν, ὅπως κάνανε τότες καλλιτέχνες καὶ μὲ τὴ θαρροῦελα (εἶδη τραγουδιῶν).

Τὸ 1929 ὁ Λόρκα μαζί μὲ τὸ δάσκαλό του Φερνάνδο Ντέλος Ρίος πραγματοποεῖ ἓνα ταξίδι στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες προτὶν αὐτοῦ τοῦ ταξιδιοῦ εἶναι τὸ «Ποιητὴς στὴ Νέα ὸρκκη», ποῦ δημοσιεύθηκε στὴν Ἐπιθεώρηση τῆς Δύσης κι ἄλλα ἐνδιαφέροντα ποιήματά του.

Ὁ Λόρκα, ἀπὸ κλίσση, κατάβαθα Ἰσπανὸς καὶ ποιητής, ταυτίζει τὴν Ἀμερικανικὴ κοινωνία τῶν οὐρανοξύστων, τῶν μηχανῶν, τοῦ ἐπιδεικτικοῦ φωτισμοῦ, μὲ τὸ σύγχρονο σύμβολο ποῦ περισφίγγει τὸ άτομο, τὸ κάνει νὰ ὑποφέρει, τὸ γονατίζει, τὸ κάνει νὰ οὐρλιάζει ἀπὸ φόβο· τὸ ἄτομο αὐτὸ δὲν τὸ βλέπει, τόσο λόγῳ μιᾶς ἐπίκτητης κοινωνικῆς συνείδησης, ὅσο καὶ γιὰτὶ ἐνστικτώδεια ταυτίζεται μὲ τὸν κόσμο τῆς φύσης, τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς ἀπειλεῖται ἀπ' αὐτὴ τὴν τεράστια τέλεια μηχανή καὶ τότε φωνάζει ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὸ ξέσπασμα.

Ἡ Ἰσπανολόγος Μίλντρεντ Ἀνταμς κι ὁ συγγραφέας Νέρσελ Μπρίκελλ ἦταν οἱ φίλοι ποῦ συμπαραστάθηκαν στὴν ἀπομόνωσή του στὴν Ἀμερικανικὴ μεγάλο-πολη. Στὶς 16 Δεκεμβρίου 1929, στὸ Ἰσπανικὸ Ἰνστιτοῦτο ὁργανώθηκε μιὰ βραδιά πρὸς τιμὴ τοῦ ποιητῆ, ὕστερ' ἀπὸ τὴν πρεμιέρα τοῦ θεάματος ποῦ παρουσίασε ἡ Ἀρχεντινίτα. Ὁ Λόρκα διάβασε μερικὰ ποιήματά του, τὰ πιὸ ὠραία, ἀπὸ τὸ Poema del Cante Jondo.

Ἡ παραμονὴ τοῦ Λόρκα στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες ὑπῆρξε ἀξιομνημόνευτη, λόγῳ τῆς συνάντησης μὲ τὴ διάσημὴ Ἰσπανίδα μπαλλαρίνα Ἐρκαρναθιὸν Λόπεθ.

24. Antonio Orzègon: «Un eterno en el principal palace de Barcelona, Dona Rosita la soltera...».

* Νιάτα καὶ ξεφάντομα.

** «Ἐγὼ ἀντέγραφα πὸ τὴ ζωὴ, ἀπὸ τίς εἰδήσεις ποῦ διαβάζω ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει...».

*** «Ἡ ἄπιστη παντρεμένη» καὶ «τὸ ρομάντζο τῆς Ἀγίας Ὀλῆλλιας».

**** Ἡ καρατόμηση τῶν ἀθῶων.

***** Ἡ θαματουργὸς τσαγκάρισσα.

τῇ λεγόμενῃ Ἀρχεντινίτᾳ, καλλιτέχνιδα μεγάλῃς ἀξίας καὶ σπάνιου ταλέντου.

Ἡ Ἀρχεντινίτᾳ, ὅπως καὶ ὁ ποιητής, εἶχε βαθιὰ μελετήσει τὴν Ἀνδαλουσιανὴν λαογραφίαν, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ ἐμπνευστοῖ μιμνησθέντα, «ταμπλὸ» λυρικοδραματικά, αὐστηρὰ καλλιτεχνικοῦ χαρακτῆρα, ἀλλὰ δὲν εἶχ' ἀκόμα βροί τὸν ποιητὴ πού θὰ ἤξερε νὰ ξεκαθαρίσῃ καὶ νὰ μορφοποιήσῃ τὸ πληθωρικὸ ἀκατέργαστο ὕλικὸ αὐτοῦ τοῦ λαϊκοῦ θησαυροῦ²⁶.

Αὐτὴ ἡ συνάντησις ὑπῆρξε πράγματι ἀξιόλογη, γεννήθηκε μὲ σταθερὴ συνεργασία, ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς μένει σήμερα ἕνα μονάχα ἐνδιαφέρον δοκουμένον, οἱ δίσκοι τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν πού «ἀνακάλυψε» καὶ ἐναρμόνισε ὁ Λόρκα, τραγουδισμὲν ἀπὸ τὴν Ἀρχεντινίτᾳ, μὲ συνοδείαν πιάνου ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ποιητὴ.

Ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι χάρις σ' αὐτοὺς τοὺς δυὸ καίνα τὰ τραγούδια γίνανε γνωστὰ καὶ ἀγαπηθῆκαν, ὅχι μόνον στὴν Ἰσπανίαν, μὰ σ' ὅλο τὸν κόσμον.

Ὅλοι — γράφει ὁ Φ. ντὲ Ὀνις — στὴν Ἰσπανίαν καὶ ἄλλου τραγουδᾶνε τά: «Los cuatro muleros», «Los peregrinitos», «En el café de Chinitas», «Ahora empieza el tiroteo», «Debajo de la hoja de la verbena», «La Tarara»* καὶ ἄλλα τραγούδια πού ὁ ποιητὴς εἶχε μάθει ἀπὸ τὴς ὑπεράριστες τοῦ σπιτιοῦ ὅταν ἦσαν μωρό. Εἶν' ἕνα ἡχηρὸ παράδειγμα τοῦ πῶς μποροῦν νὰ ξαναζωντανέψουν οἱ λαϊκὲς ἀξίες πού διατήρησε καὶ διαφύλαξε ἡ παράδοσις, μὲ μιὰ ἐνέργεια πολιτιστικῆς ἀνάγκης²⁷.

Αὐτὰ τὰ τραγούδια ἡ Ἀρχεντινίτᾳ, μέχρι τὸ θάνατό της, τὰ ἔκανε κεντρικὸ πυρῆνα γιὰ τὰ δημόσια ρεσιτάλ της. Ὁ ποιητὴς ἀπ' αὐτὸ τὸ πείραμα ἔθγαλε πολὺτιμα διδάγματα καὶ τοῦ ἀνοιξαν τὸ δρόμον πού τὸν ὁδήγησε σὲ πρὸς πλατιεῖς καὶ πρὸς συγκεκριμένους ἐμπειρίες.

Γυρνώντας στὴν πατρίδα τὸ 1932, μετὰ ἀπὸ μιὰ ὀνειρώδικη στάθμευσή στὴν Κούδα, στὴ Γρανάδα του, ὁ Λόρκα ξαναρχίζει νὰ συγχάζει στὸ σπίτι τοῦ Κάρλος Μόρλα. Ὁ διπλωμάτης φίλος του μᾶς ἀφησε ἐν' ἀπὸ τὰ πρὸ ἐνδιαφέροντα ἀνθρώπινα δοκουμένα γιὰ τὸν ποιητὴ. Σημειώνει στὸ ἡμερολόγιό του ὅλες τὴς συζητήσεις πού ἔκανε μὲ τὸ Λόρκα, τὴς ποιητικῆς θεγγέρες, τὴς νεανικῆς του ἀνησυχίας, τὴς στιγμὲς πού πάλευε μονάχος, κλεισμένος στὸν ἑαυτὸ του.

Ὡστόσο δουλεύει τὸ ποίημα τοῦ Cante Jondo πού τὸ ἄρχισε τὸ 1921 καὶ θὰ δημοσιευτοῖ τελικὰ δέκα χρόνια κατόπιν.

Στὸ μεταξὺ τὰ πολιτικὰ νερὰ στὴν Ἰσπανίαν θολώνουν μετὰ τὴν πτώση τῆς δικτατορίας τοῦ Πρίμου ντὲ Ριβέρα καὶ τὸ ξεσκήσιμον στὴ Χάκα πού πνίχτηκε σ' ἕνα λουτρὸ αἱματος, ἔρχονται οἱ γενικὲς ἐκλογές τῆς 12 Ἀπριλίου 1931 πού φέρνουν στὴν ἐξουσίαν μιὰ δημοκρατικὴ κυβέρνησις, μὲ πλειοψηφία τῶν σοσιαλιστῶν ἀμέσως ἡ κυβέρνησις θέτει τὴς βάσεις γιὰ μερικὲς βαθιὲς μεταρρυθμίσεις.

Ἡ ζωὴ τῶν χωρικῶν — ἔγραφε ὁ Μοντισόλλι — εἶναι μολυσμένο νερό, πού λιμνάζει. Ὁ Δούκας Ντ' Ἀλμπαν κατέχει μιὰ κατσταριά χιλιάδες ἐκτάρια, ὁ Δούκας τοῦ Μεντιναθὲλι κατέχει 98 χιλιάδες. Μεγάλον μέρος αὐτῆς τῆς γῆς χρησιμεύει γιὰ τὸ κυνῆρι καὶ νὰ βοσκᾶνε οἱ ταῦροι. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἑκατομμύρια campesinos* ζοῦνε μονάχα ἀπὸ τὸ μάζεμα τῆς ἐλιάς, πού γίνεται τὸ Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον. Βρίσκουν ἐποχιακὰς δουλειὰς πού τοὺς δίνουν τὴ δυνατότητα μόλις

26. Cesco Viam: Federico G. Lorca, poeta e dramaturgo, La Goliardica, Milano.

27. F. de Onis: La Argentinia, Rivista Hispanica Moderna, New York, Γενάρης - Ἀπρίλις 1946, σελίδες 182—183.

* Οἱ τέσσεροι μοιραῖδες, Οἱ προσκυνητές, Στὸ καφενεῖο τῶν Μηλολονθῶν, Τώρα ἀρχίζει τὸ ντουφεκίδι, Κάτω ἀπὸ τὸ φύλλο τοῦ ἱεροβότανου, Ἡ Ταραντέλλα (περίπου).

και μετά όσας νά ξεπεινώσουν τίς οικογένειές τους, διατρέχοντας όρισμένες φορές δεκάδες χιλιόμετρα για νά φτάσουν στόν τόπο δουλειάς. Σκάει τό παλιό σακκούλι που περιέχει όρμιοσκοπούδια αιώνων κι ό Αντώνιο Ματσάδο χαιρετά τό γεγονός. Με τά πρώτα φύλλα των λεύκων και των μυγδαλιών, ή άνοιξη έφερνε και τή Δημοκρατία.

Αυτόν τόν καιρό ό Λόρκα γύριζε συχνά στην Πανεπιστημιακή Έστία, όπου οι φοιτητές κι οι φίλοι τόν υποδέχονταν με χαρά· ακριβώς αυτή τήν εποχή άρχισε νά σκέφτεται νά φτιάξει ένα είδος "Άρματος του Θέσπη (1931), ένα κινητό θέατρο, που θά έφερνε σ' όλη τήν Ισπανία τό Θέατρο του Siglo de Oro**.

"Όλη γενικά τήν υπόθεση τήν έβλεπε σαν αναγκαία προσφορά στο λαό και τή δυνατότητα τήν έδινε τό αναμενόμενο πολιτικό κλίμα με τίς τόσες έλπίδες κι όπου επιτέλους μπορούσαν νά πάρουν σάρκα και όστά μιιά σειρά πρωτοβουλίες, χωρίς νά τίς έμποδίζουν ύπουλες τυχοφαντίες ή και νά τίς ματαιώνουν πριν καλά καλά άρχίσουν. Στεριώνοντας αυτό τό θέατρο, που θά τ' ονομάσει ή Barraca, ό ποιητής είχε πει: «Είναι μιιά εύγενικιά περιπέτεια νά πάρεις τούς δρόμους και νά φτάσεις μέχρι τίς πιο άπομακρυσμένες επαρχίες, όπως κάποτε οι άρχαιοι τραγωδοί και κωμικοί, όπως οι θεατρίνοι του Χουάν ντε Ένσίνια»²⁸.

Εκινώ Ισως από τό 1927, όταν ό Φεντερίκο παρακολούθησε στη Βαρκελώνη μιιά παράσταση των Compagnos de Notre Dame, ή πρώτη ιδέα νά ιδρύσει και στην Ισπανία ένα Κινητό Θεατρικό Άρμα, που θά είχε σαν καθορισμένο καθήκον νά παρουσιάσει στο άγράμματο προλεταριάτο του κάμπου και της πόλης, τ' άριστουργήματα του Ισπανικού κλασσικού θεάτρου.

Αυτές οι όνειραπολήσεις θά όρουν επιβεβαιώση μονάχα όταν τό τράνταγμα των αντιμοναρχικών θά υποχρεώσει όλα τά κόμματα στο Σαν Σεμινασιάν νά συμμάχησουν και ν' ανατρέψουν τήν παλιά διεφθαρμένη Ισπανική μοναρχία. Ενωμένοι οι όρίζοντες· ή πολιτική ζωή έχει τό ξύπνημά της κι αποφασίζει νά αναδιοργανώσει τούς πολιτιστικούς θεμούς της χώρας.

Η προφορική μαρτυρία του Γκαμπριέλ Ιραντάλ, φίλου του Φερντινάντο ντε λος Ρίος και μέλους της Κεντρικής Επιτροπής του Ισπανικού Έργατικού Σοσιαλιστικού Κόμματος στη Μαρί Λαφρανκ, αφήνει νά φαίνεται καθαρά πως οι διατυμμένοι είχαν δουλέψει για τήν ίδρυση μιιάς όργάνωσης που θά μπορούσε νά ενεργήσει ελαστικά για τό μορφωτικό ανέδασμα του κοινού της Δημοκρατίας²⁹.

Άρχίζει μιιά νέα εποχή, ακόμα κι ή αλλαγή από καθαρά πολιτιστική πλευρά συμπέπει μ' αυτό που θά χαρακτηριστεί σαν «δεύτερη Ισπανική αναγέννηση».

Γεννιέται τό Διεθνές Πανεπιστήμιο του Σαντάντερ και ή Istitucion libre de ensenanza***, που είχε ιδρυθεί τό 1876 από τόν Φρανθίσκο Χ. ντε λος Ρίος.

Τό θέατρο αποχτά ιδιαίτερη σημασία, που κανείς δέν μπορεί ν' άγνοήσει, κατά τή Δεύτερη Δημοκρατία και γίνεται αναγκαίο κεφάλαιο της μορφωτικής πολιτικής της, σαν όργανο για τήν πολιτιστική διαπαιδαγώγηση του Ισπανικού λαού που μιιά άρχουσα τάξη, ανάξια και ποταπή, με τήν καταπίεσή της, τόν είχε οδηγήσει στην άποχτήνωση και στη μιζέρια.

Ό Λόρκα βλέπει συνεπώς τό θέατρο σά βασικό μέσο λαϊκής μόρφωσης, γιατί αντιπροσωπεύει τό ιερό βίωμα του ίδιου του λαού. Πρόκειται νά ξαναδώσουμε, θά πει ό Λόρκα, στο λαό «της αγαπημένης Δημοκρατίας μας» τό θέατρό του.

28. La Vanguardia, Barcelona, 1(12)1932.

29. Marie Laffranque, Bulletin Hispanique. Τόμος LX Όχτώβρης - Δεκέμβρης 1958.

Ἡ Μπαρράκα³⁰, πού τὸ σχέδιό της παρουσιάστηκε τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1931 στὸ Συνέδριο τῆς U.F.E.H.³¹, θὰ δηλώσει ὁ Λόρκα ἀργότερα, ἀντιπροσώπευε τὸ πνεῦμα τῆς νεολαίας τῆς Δημοκρατικῆς Ἰσπανίας, υλοποιώντας τ' ὄνειρο τοῦ ποιητῆ πού ἤξερε ἀπὸ νέος ἀκόμα νὰ θρίσκει τοὺς σωστοὺς δρόμους ἀξιοποίησης τῆς σκηνῆς γιὰ τὴν ποίηση καὶ γιὰ νὰ προσφέρει λαϊκὰ ἔργα στὸ πλατὺ κοινὸ κι ἂς ἦταν ἐλάχιστα κατατοπισμένο.

Ὁ Φεντερίκο δὲν ἦταν τὸ πνεῦμα τοῦ ἐμπορικοῦ θεάτρου· στὰ χρόνια τοῦ ὑπῆρχε στὴ Μαδρίτη ἓνα θέατρο ἴδιο μὲ τὸ Μπρώντιγουέθ, μὰ ὁ ποιητῆς φαίνεται πῶς μᾶλλον δὲ συμφωνοῦσε μὲ τοὺς ἰθύνοντες. Ὅταν τὸν ὑπουργὸ τῆς Δημόσιας Ἐκπαίδευσης Ντομίγκο, διαδέχτηκε ὁ Φερντινάντο ντὲ λός Ρίος, φίλος καὶ θανμαστής τοῦ ποιητῆ, ὥρισε, καταρχή, ἓνα γερὸ κονδύλι γιὰ τὴ Μπαρράκα ἀπὸ 300.030 πεσέτες γιὰ τροφή, διαμονή κι ἔξοδα κίνησης τοῦ ὀμίλου. Αὐτὴ ἡ ἐνίσχυση, λόγω τῆς ἀστάθειας τῶν κυβερνήσεων, κατέδωκε σὲ 100.000 καὶ τελικὰ σὲ 50.000 πεσέτες.

Ἡ Μπαρράκα, διοικητικά, ἐξαρτιόταν ἀπὸ τὴν Ο.Ε.Ι.Σ.³²· τὸ ἴδιο κι οἱ ἡθοποιοί. Οἱ παραστάσεις τῆς Μπαρράκας προσφέρονταν κυρίως δωρεάν, οἱ ἡθοποιοὶ ἦσαν ἄμισθοι καὶ τοὺς διαλέγανε, ὕστερα ἀπὸ μερικὲς πρόβες ἀπαγγελίας, μεταξὺ τῶν σπουδαστῶν. Ἡ πρόκληση ἔγινε ὕστερ' ἀπὸ μιὰ εἰδοποίηση πού κόλλησαν στὸ χῶλ τοῦ Πανεπιστημίου, στὴν ὁδὸ Σάν Μπαρνάρντο. Οἱ πρῶτοι σπουδαστὲς πού διαλέχτηκαν συνεδρίασαν στίς 30 Δεκέμβρη 1931. Ἦσαν ὅλοι μέλη τῆς Ο.Ε.Ι.Σ. ὅσοι γράφτηκαν στὴ Διεύθυνση τῆς Μπαρράκας γιὰ νὰ πάρουν μέρος στίς τουρνέ· αὐτοὶ πού ξεπέρασαν τίς πρόβες ἦταν οἱ ἑξῆς: Πέντρο Μιγκέλ Γκονθάλες Κιχάνο (Νομικὴ), Ἐνρίκε Ντίεθ Κανέδο (Νομικὴ), Λουίς Μεάνα (Νομικὴ), Γκονθάλο Μενέντεθ Πιντάλ (Φιλολογία), Ἀρτούρο Ρουίθ Καστίλλιο (Ἀρχιτεκτονικὴ), Λουίς Σάεθ ντὲ λά Καλθάδα (Πρόεδρος τῆς Ο.Ε.Ι.Σ.), τ' ἀδέρφια Ἰγκέρας, τοῦ Ἰνστιτούτου Σχολῶν.

Ἐν' ἀποσυνδεδεμένο παλκοσένικο ὀχτῶ μέτρα ἐπὶ πάντε σχεδιάστηκε καὶ φτιάχτηκε κιόλας ἀπὸ τοὺς σπουδαστὲς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς προορισμένο νὰ φορτῶνεται σὲ καμιόνια, ἐπέτρεπε στὸν ὀμιλο ν' ἀπαγγέλει στὸ ὑπαιθρο ἢ στίς αἰθουσες τῶν μικρῶν χωριῶν.

«Ἡ Μπαρράκα — λέει ὁ Λόρκα στὸν Ὀυτάβιο Ραμίρεθ — εἶναι ὅλ' ἡ ἐργασία πού μ' ἐνδιαφέρει καὶ μὲ ἐνθουσιάζει, πιὸ πολὺ κι ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ μου παραγωγή· γι' αὐτὴ πολλὰς φορὲς παραμέλησα νὰ γράψω ἓνα στίχο ἢ νὰ τελειώσω ἓνα ἔργο...»

Ὁ ὀμιλος μετακινιόταν ἀπὸ μέρος σὲ μέρος μὲ δυὸ καμιόνια, πού εἶχε θέσει στὴ διάθεση τοῦ ποιητῆ ἡ Direccion General de Seguridad³³· τὸ ὀλικό, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ παλκοσένικο πού σχεδίασαν οἱ σπουδαστὲς τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, ἀποτελοῦνταν ἀπὸ ἓνα σκηνικὸ δάθους, μερικὲς μαῦρες αὐλαῖς, διάφορες κούντες πού ἐπιτρέπανε τὴν εἴσοδο καὶ τὴν ἔξοδο τῶν ἡθοποιῶν, μερικοὶ προβάλλεις, δίσκοι κι ἓνα γραμμιόφωνο.

30. Τ' ὄνομα τῆς Μπαρράκας δόθηκε σ' ἓνα θέατρο ἀπὸ τάβλες, πού θὰ στηνόταν στὸ «Πα-
σέο ντὲ λά Καστελλιάνα» στὴ Μαδρίτη, γιὰ παραστάσεις δωρεάν.

31. Union Federal de Estudiantes Hispánicos (Ὁμοσπονδιακὴ Ἐνωσις Ἰσπανῶν Σπουδα-
στῶν Ο.Ε.Ι.Σ.).

³² Χρυσοῦς Αἰὼν.

³³ Ἰδρυμα ἐλεύθερης διδασκαλίας.

Οἱ σκηνογράφοι τῆς Μπαρράκας «ἦταν οἱ καλλίτεροι ζωγράφοι τῆς Ἰσπανικῆς Σχολῆς τοῦ Παρισιῦ κι ἀκολουθοῦσαν τὴν πρὸ μοντέρνα τεχνοτροπία στὸ πλευρὸ τοῦ Πικάσο».

Ὁ Λόρκα ἔκανε καὶ τὸ σκηνογράφο ἐπίσης μαζί με τὸ Χοσέ Καμπαλλιέρο, σπουδαστὴ τοῦ Πολυτεχνείου, πού μπήκε ὁμοῦ στὸν ὁμιλο μόλις τὸ 1935, καὶ μετὰ τὸν Μανουέλ Ἀγγέλ Ὀρτίθ. Συνδιευθυντὴς ἦταν ὁ Ἐντουάρτο Οὐγκάρτε, πού ὁ Λόρκα τὸν ἐνόμαζε «ὁ ἐλεγχὸς μου». — Yo hago todo, y el observa todo y me va diciendo si sta bien o mal...^{32**}.

Οἱ μοντέρνες προσαρμογές πού ἀνακάλυπτε ἡ σπινθηροβόλα μεγαλοφυΐα τοῦ ποιητῆ ἦταν περισσότερο ἀπὸ ἀπαραίτητες γιὰ νὰ καταφέρει ἓνα κοινὸ διαφορετικὸ κι ἀνόμοιο (χωρικοί, ἐργάτες, ἐρασιτέχνες) νὰ πλησιάσει τὸ θέατρο πού θεωροῦνταν ἡ πρὸ ζωντανῇ ἔκφραση τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος, νὰ παρουσιάσει δράματα κι ἥρωες πού ἀποτελοῦσαν τὴ δάση τῆς ζωῆς σὲ κείνα τὰ κάταπρα χωριουδάκια, τὰ ψημένα ἀπὸ τὸν ἀνελέητο ἥλιο.

Αὐτὸ τὸ σύγχρονο Ἄρμα τοῦ Θέσπη, δαισιχίζοντας τίς στράτες τῆς Ἰσπανίας, ὁδήγησε τὸ Φεντερίκο καὶ τὸν ὁμιλὸ του στὴν Καστίλλια καὶ σ' ἄλλες περιοχές, σύμφωνα μ' ἓνα καλαντάρι πού παρείχε μιὰ τέλεια ἀρμονία ἀνάμεσα στὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση, ἀνάμεσα στὸ πνεῦμα καὶ τὴ θέληση· οἱ παραστάσεις πού δίνανε ἦταν ἐμπνευσμένες ἀπὸ τὰ τοπεῖα κείνης τῆς γῆς κι ἀπὸ κείνους τοὺς ἀνθρώπους, πού καθισμένοι σὲ πάγκους ἢ σὲ κάσσοι ἀκούγαν μετὰ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ τὰ θάματα τοῦ Siglo de Oro. Ὁ Λόρκα δῆλωνε σὲ μιὰ συνέντευξή του στὴν ἐφημερίδα Ἐράλδο ντὲ Μαδρίτη: «el teatro es la poesia que se hace humana...» (τὸ θέατρο εἶναι ἡ ποίηση πού γίνεται ἀνθρώπινη).

Οἱ τουρνὲ τῆς Μπαρράκας μποροῦν νὰ συνοψισθοῦν ἔτσι (ἡμερομηνίες, τοποθεσία, ἔργα, συγγραφεῖς):

1932 - Ἰούλης: Μπουργκο ντὲ Ὅσρια, Σὰν Λεονάρδο, Σόρια (ἐκκλησία), Σόρια (πόλη). Δόθηκαν τὰ ἔργα: Entremeses τοῦ Θερβάντες, La cueva de Salamanca, Los habladores, La guardia cuidadosa, La vida es sueño τοῦ Κάλντερν.

1932 - Αὐγούστος: Λὰ Κορούνια, Κομποστέλα, Ποντεβέντρα, Βίγγο, Μπαγιόνα, Ριμπαδέο, Κάγκας ντὲ Ὀνς, Γράδο, Ἀβιλές, μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Θερβάντες Entremeses.

1932 - Ὀκτώβρης: Γρανάδα, Μαδρίτη, Βαλδεμόρο, Μαδρίτη. Δόθηκαν Entremeses τοῦ Θερβάντες καὶ La vida es sueño τοῦ Κάλντερν.

1932 - Δεκέμβρης: Ἀλικάντε μετὰ τὸ ἔργο τοῦ Κάλντερν.

1933 - Γενάρης: Ἐλσε, Μουρκία. Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου μᾶς εἶναι ἀγνωστος.

1933 - Γενάρης: Ἐλσε, Μουρκία.

1933 - Πάσχα: Βαλλαντολιδ, Ζαμόρα, Σαλαμάνκα. Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου ἀγνωστος.

1933 - Ἀνοιξή (δὲν ξέρουμε ποιό μῆνα): Παράσταση - προσφορὰ στὸν Ἀντώνιο Ματσάδο μετὰ τὸ ἔργο: La tierra de Alvargonzales.

1933 - Ἰούλης: Βαλένθια, Οὐτιέλ, Χάτιθα, Ἀλιάνσα, Ἀλμπαθέτε, Ἀλκατράζ, Ἰνφάντες, Βαλντεπένιας, Τεμιμπλέκε. Ἔργα: Fuenteovejuna τοῦ Λόπε ντὲ Βέγγα καὶ Entremeses τοῦ Θερβάντες.

1933 - Αὐγούστος: Λεόν, Σανταντέρ, Μπουργκος, Τουδέλα, Παμπλόνα, Ἐστέλλα, Λογρόνιο, Οἰέσκα, Ἀγέρμιπε, Χάκα, Καμφράνκ. Ἔργα: Entremeses τοῦ Θερ-

* Γενικὴ Διεύθυνση Ἀσφαλείας.

** Ἐγὼ τὰ φτιάχνω ὅλα, αὐτὸς παρατηρεῖ ὅλα καὶ μοῦ λέει ἂν πᾶνε καλὰ ἢ ἄσχημα (ἂν συμφωνεῖ ἢ ὄχι).

32. La Nacion, Buenos Aires, 28 Αὐγ. 1934.

όαντες - El retablo de las maravillas. Fuenteovejuna του Λόπε ντέ Βέγγα - La tierra de Jauja του Πάσο ντέ Λόπε ντέ Ρουέδα

1933 - Φθινοπωρινή τουρνέ στη Μαδρίτη. Τίρσο ντέ Μολίνα: El burlador de Sevilla.

1933 / 34 - Χειμωιάτικη τουρνέ στη Μαδρίτη.

1934 - Μάρτης: Σεβίλλη. Entremeses του Θερβάντες, Fuenteovejuna του ντέ Βέγγα.

1934 - Απρίλης: Ταγκέρη, Τετουάν, Μαλλίλια: Entremeses του Θερβάντες.

1934 - Αύγουστος: Σανταντέρ, Άμπουέρο, Βιλλιαρκάχο, Φρομίστα, Βαλένθια, Πενιαφέλ, Σεπουλνέδα, Ριάθα, Σεγκόβια. Έργα: El burlador de Sevilla του Τίρσο ντέ Μολίνα, Egloga de Placida y Victoriano του Χουάν ντέ Ένθινα, La tierra de Alvargonzales του Αντόνιο Ματσάδο.

1935 - Μαδρίτη κι έπαρχια: Fuenteovejuna του Λόπε ντέ Βέγγα, με την ευκαιρία των 300 χρόνων από το θάνατο του μεγάλου δραματουργού.

1935 - Αύγουστος: Σανταντέρ (Διεθ. Πανεπ.): El caballero de Olmedo του Βέγγα, Σανταντέρ (Πουέρτο Ρίκο): Las almenas de toro του Μολίνα, Μεδίνα ντέ Ποριάρ: Entremeses του Θερβάντες, Έσπινόσα Μοντέρος: Egloga του Ένθινα. La vida es sueño του Κάλντερν.

1935 Μαδρίτη, Προσφορά στο Φ. Γκ. Λόρκα: El retablillo de Don Cristobal και το έργο του Θερβάντες Los habladores.

1935 - Φθινόπωρο (:): Fuenteovejuna του Λόπε ντέ Βέγγα.

1935 / 36 - Χειμώνας: Βέγγα: Fuenteovejuna, Θερβάντες: El retablo de las maravillas.

1936 - Φλεβάρης: Σαλαμάνκα, Θιουντάτ Ραάλ: Τίτλος του έργου άγνωστος.

1936 - Απρίλης: Σαμπαντέλλ, Βαρκελώνη. Entremeses του Θερβάντες και El caballero de Olmedo του Λόπε ντέ Βέγγα.

Αυτές οι δυο παραστάσεις είναι οι τελευταίες που δόθηκαν πριν ξεσπάσει ο Εμφύλιος Πόλεμος.

Σ η μ ε ί ω σ η τ ο υ Μ ε τ α φ ρ α σ τ η: Πιό κάτω δίνουμε την εξήγηση του τίτλου των έργων:

Entremeses	Ύντερμέτζι: (διαλείμματα)
La cueva de Salamanca	Τό άντρο της Σαλαμάνκας
Los habladores	Οί φαφλατάδες (πολυλογάδες)
La guardia cuidadosa	Ό φρουρός με τον υπέρμετρο ζήλο
La vida es sueño	Η ζωή είναι όνειρο
La tierra de Alvargonzales	Η γη του Άλβαρχκονσάλες
Fuenteovejuna	Βρύση των κατσικιών (όνομα χωριού)
La tierra de Jauja	Η γη της Χασούχα
El burlador de Sevilla	Τό Πειραχτήρι της Σεβίλλης
El retablo de las maravillas	Τό όρθογώνιο των θαυμάτων
Egloga de Placida y Victoriano	Η έκλογή της Πλάσιδας και του Βικτωριάνου
Las almenas de toro	Οί πολεμίστρες του ταύρου
El retablillo de Don Cristobal	Ό άχερώνας του Ντόν Χριστόπιπλ.

Ό Χοσέ Μαρία Σαλαθερία, έγραφε ύστερα από μιá συνέντευξη που είχε με τον ποιητή, στο Παράνγχο του Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης, με την ευκαιρία της παρουσίασης του έργου του Κάλντερν ντέ λα Μπάρχα La vida es sueño.

Τί: Ένας Άνδαλούσιος ποιητής με την έργατική φόρμα: Τό σύνταγμα λέει πώς είμαστε μιá δημοκρατία έργαζομένων. Έδώ όρίζεται ένας ποιητής που υπακούει στις διατάξεις του Συντάγματος. Μοιάζει με μηχανικό, με καλλιτέχνη, μ' έρ-

γάτη, μ' εξαρμολογή, έτσι ντυμένος με τή φόρμα από ψτηνό ύφασμα και το λείπει μονάχα ένα σφυρί από τήν τσέπη. Ο παθητικός τραγουδιστής των τσιγγάνων μεταμορφώθηκε σε μηχανοτεχνίτη ή κάτι παρόμοιο. . . .

«Φαίνεσαστε σαν μηχανοδηγός. . . .»

Μά, τούτη τή στιγμή, δέν είμαι παρά ένας διευθυντής σκηνής.

Ερωτευμένος με τή Μπαρράχα, Bonito nombre! * Η Μπαρράχα.

Ναί, έν' αγνό όνομα, ένα πράγμα που συναρμολογείται κι αποσυναρμολογείται, που τσουλάει και περπατά στις σκάλες του κόσμου. . . .³³

Οι νεαροί σπουδαστές που επιθυμούσαν νά παίξουν στο θέατρο, αφού πέραγαν τις πρόδες, όπως μαθαίνουμε από διάφορα έγγραφα που μάς παραχώρησε ο Λαμπρύ³⁴, τους γράφανε στον κατάλογο, στον καθένα καθορίζανε ένα ρόλο, ώστε νά μπορούν νά φωνάζουν κάθε φορά τό κατάλληλο πρόσωπο για τήν όρισμένη περίπτωση, έτσι δίπλα σ' όνομα του καθενός υπήρχε ή ένδειξη: galan, seductor, mujer peligrusa, novia tierna, hombre infeliz, traidor, canalla, monstruo, κλπ.³⁵

Ο ένθουσιαστής αύτών των νέων, λέει ο Λόρκα σέ μιιά συνέντευξη, ήταν αγνός, πράγματι έστελούσαν τό καθήκον τους με τέτοια προθυμία που έφτανε τά όρια της θυσίας. «Αν κάποιος ήταν στο τέλος των σπουδών ή υπηρετούσε τή θητεία του ή προετοιμάζε τις εξετάσεις, δέ στεναχωριόταν, κείνο που τον ένθουσίαζε τούτη τή στιγμή ήταν τό θέατρο, ή δόξα του άρτίστα. Για ν' αποδώσεις ένα πρωτόγονο θεατρικό έργο χρειάζεται κάτι παραπάνω από τήν επαγγελματική δεξιότητα και τό μυστικό της δουλειάς. Χωρίς άλλο με τή διάθεση, ένωνόταν κι ή μόρφωση κι ή θαυμάια επαγγελματική συνείσθηση αύτών των σπουδαστών που μεταξύ τους υπήρχε απόλυτη, ισότητα. Ο Λόρκα μάς πληροφορεί πώς δέν υπήρχαν πρώτοι ή δεύτεροι ρόλοι, ούτε ή επίδειξη επιτροπότητα. Αποτελούσαν ένα είδος Κοινόδιου και μέσα σ' αυτό βλοι νοιώθαν όμοιοι και δούλευαν πλάτη με πλάτη ανάλογα με τις δυνατότητές τους: αν κάποιος άπάγγελνε, ό άλλος ανάλαβαινε νά μοιράσει τά φέγγ' όλων ή νά χειριζεται τό φωτισμό, όποιος δέν είχε άλλη δουλιά έκανε τό σωφέρ.

Η Μπαρράχα υπήρξε κάτι τό θαυμάσιο, τό μοναδικό σχεδόν, όχι μονάχα για τήν ποιότητα των θεαμάτων, μιά και για τή θέρμη και τήν πειθαργία, για τον ένθουσιασμό και τον καλλιτεχνικό άέρα που έμφύχωνε τά μέλη της. Τά σκηνικά κι ή μουσική προσαρμογή για τά θεάματα, ήταν προσωπική δουλειά του Λόρκα.

Η εμφάνιση του Φ. Γ. Λόρκα στη θεατρική ζωή της Ισπανίας, επιθεωριώνει τή ζουγκλινική ανταλουσιανή, πείρα του, που κυριαρχεί όχι μονάχα σ' όραματικό έργο του, αλλά και στις άξιόλογες σκηνοθεσίες του και στις θεατρικές διασκευές. Ο Λόρκα με τή Μπαρράχα έφερε τή Φωνή της Ισπανίας σέ κάθε μακρινή γωνιά.

Απ' αύτη τήν άποψη, όπως γράφει ο Χαλγιέρμο ντε Τόρρε³⁵, ο Λόρκα δέν είναι ένας ανακαινιστής του κλασσικού θεάτρου, ο Λόπε, ο Θεοδόωντες κλπ., όρθηκαν σ' αύτόν τό έξυπνο πνεύμα που κινούνταν με διάφανη απλότητα, διαγράφοντας καμιά φορά ή διασκευάζοντας τους στίχους τους. Μονάχ' αύτός, τό ξέρουμε καλά, μπορούσε νά επιτρέψει στον έκαστο του ένα τόσο επικίνδυνο παιχνίδι: αλλά τον οδηγούσε τό σύγυρο ένστικτό του. Η κυριαρχία της φωνής και της κίνησης και προπάντων ή αυθεντική χάρη του, ή ανταλουσιανή γνησιότητα, του επέτρεπαν νά περνάει από

33. Salaveria: El carro de la Farandula, la Vanguardia, 1-12-1932, σελ. 5.

34. Jean Lambry: La Barraca, Ιούνης 1961.

* Όμοιο όνομα.

** Γαλαντόμος, διαφθορέας, γυναίκα επικίνδυνη, τριηφοή άρροαθωνιαστικά, άνθρωπος δυστυχισμένος, προδότης, κανάγιας, τέρας κλπ.

35. Guillermo de Torre: Τρίπτυχο της θυσίας, Buenos Aires, 1948, σελ. 97. F. Masini: F. G. Lorca, La Barraca, Cappelli, Bologna, 1966.

τὴν ἀπαγγελίᾳ στὴ μουικὴ, ἀπὸ τὴν κριτικὴ ὀξύνοια στὸ τραγούδι τῶν nanas* καὶ στὴν ἱεροτελεστικὴ καὶ παθητικὴ ἐκφραστὴ τοῦ Cante Jondo. Αὐτὰ τὰ φυσικὰ χαρίσματα τοῦ χρησίμευσαν γιὰ τὴ σκηνοθεσίᾳ τοῦ κινητοῦ θεάτρου· τίς τέτοιες ἀρετές του μᾶς τίς θυμίζουν οἱ δηλώσεις τοῦ Μιγκέλ Οὐναμίου, κατὰ τὴν παράστασι τοῦ Burlador de Sevilla τοῦ Τίρσο ντὲ Μολίνα καὶ τὰ θερμὰ, στοργικὰ λόγια τοῦ Πάμπλο Νερούντα.

Ἐξετάζοντας τὸ λεύκωμα παραστάσεων τῆς Μπαρράκας φαίνεται ἀμέσως ἡ σπουδαιότητά τοῦ ὁ Φεντερίκο, κι ὅχι ἄδικα, ἔδινε στὸ θέατρο τοῦ Siglo de oro· σ' αὐτὸ βρίσκουμε ἔργα τοῦ Θερβάντες, τοῦ Λόπε ντὲ Βέγγα καὶ τοῦ Καλντερόν ντὲ λὰ Μπάρα.

Τὰ entremeses τοῦ Θερβάντες παρουσιάζονται στὴν πραγματικότητά ἀκέραια· ὁ Λόρκα δὲν ἔκανε καμιὰ ἀλλαγὴ, παρεχτὸς μιὰ μικρὴ μεταβολὴ ὅπως ἡ προσθήκη μιᾶς λαϊκῆς ἄριας ἐνὸς κουπλέ, καὶ πάντα ἀντιπροσωπεύουν μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ πετυχημένες δημιουργίες τῆς Μπαρράκας. Τὸ πνεῦμα τῆς τέτοιας σκηνοθεσίας πλησιάζει ἐκεῖνο τοῦ Dollin, ἀλλὰ ἡ οὐσιώδεια διαφορά βρίσκεται στὸ ὅτι ἡ ἐπιδιώξή του δίνει στὸ θέατρο χαραχτήρα ἐρευνας τῶν πηγῶν καὶ τῆς δραματικῆς χειραφέτησης. Ὁ Φεντερίκο ἔφτασε σὲ ταυτόσημα ἀποτελέσματα ποὺ δὲν ὀφείλονται στὴ μελέτη, μὰ σὲ μιὰ ἀταβιστικὴ ροπὴ ποὺ τὸν ἔκανε νὰ παραδεχτεῖ τοὺς κανόνες τοῦ λαϊκοῦ κλασσικοῦ θεάτρου.

Ἡ πεῖρα του ἀπὸ τὸν Μανουέλ ντὲ Φάλλια τοῦ χρησίμευσε νὰ δημιουργήσει σχέσεις καὶ ὅρια μὲ τὸ περιβάλλον καὶ τὸ τοπίο. Αὐτὸ ὀφείλεται ἐπίσης στὴ γραφικότητα — πάντοτε σχεδὸν φυσικὴ — ποὺ συναντοῦσε κατὰ τὴν παραμονή του στίς διάφορες πόλεις καὶ χωριά τῆς Ἰσπανίας. Ἀξίζει νὰ θυμηθοῦμε ἐπίσης πῶς τὸ παιδικὸ θέατρο de las muñecas** τὸν βοήθησε νὰ λύνει πολυάριθμα πρόβλημα τεχνικοῦ χαραχτήρα καὶ νὰ καθορίσει τίς κινήσεις τῶν προσώπων.

Ὁ ποιητὴς ἔδινε μεγάλῃ ἀξία στὴν ἀληθοφάνεια τῶν ἐνδυμάτων τῶν προσώπων τοῦ ἔργου καὶ στὸ στιλιζάρισμα τῶν σκηνῶν. Ἡ ἐπιρροή ποὺ εἶχε ἀσκήσει ὡς τότε ὁ Μαρτίνθ Σιέρρα — καὶ ποὺ τὸ θάθος του χάθηκε στὸ χρόνο — ὑπῆρξε οὐσιώδεια γι' αὐτόν, ὅμως τὸν ὠφέλησε, ἄλλο τόσο, ἡ γνώση τῆς Ἰσπανικῆς λαογραφίας καὶ ἡ σημασία ποὺ ἔπαιρνε γι' αὐτόν τὸ παίξιμο τῆς φάρσας καὶ τῆς λαϊκῆς «pièce». Ἡ ἐργασία ποὺ ἐμπιστεύθηκε στὸν σχεδιαστὴ Σαλβατόρ Μπαρτολότσι, ἐμπνευστὴ τῶν σκηνικῶν τῆς Farsa y Licencia de la Reina Castiza***, ἐπιβεβαιώνει αὐτὴ τὴ διάπιστωση.

Ὁ Φεντερίκο τοῦ ἀνέθεσε τὰ κουστούμια καὶ τὴ σκηνογραφία τῶν entremeses (La cueva de Salamanca, Los habladores, La guardia cuidadosa) τοῦ Θερβάντες, ἀφήνοντάς τον τελειῶς ἐλεύθερο κι αὐτὸς δὲ φοβήθηκε νὰ χρησιμοποιήσει τὴ «χοντροκοπία» καὶ ἔλυσε μὲ ἀπλότητα τὸ τεχνικὸ πρόβλημα τῆς δράσης. Δυὸ μαῦρες κουρτίνες τοποθετημένες ἡμικυκλικὰ ἀποτελοῦσαν τὸ φόντο, ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀντικειμένων ἦταν ἀπὸ χαρτόνι, εὐκόλα στὴ μετακίνησή· ἐπὶ παραδείγματι ἕνα πιάτο κι ἕνα μαχαίρι ἦταν ζωγραφισμένα καὶ κοιμμένα, κατὰ τρόπο ποὺ νὰ μποροῦν νὰ κολληθοῦν σ' ἕνα τραπέζι κι αὐτὸ ζωγραφισμένο κατὰ κάθετη ἔννοια ἢ σὲ ἀκρόνιστο προφίλ.

Αὐτὸ τὸ παρατραβηγμένο στιλιζάρισμα τῶν ντεκόρ θὰ ἦταν θλιβερό, ἂν δὲν κυριαρχοῦσε ἡ ἀπόλυτη ὄντοτητα βλῶν τῶν ἄλλων στοιχείων κι ἂν τὸ παίξιμο τῶν ἡθοποιῶν, μὲ τὸν ἐπιβεβλημένο ἀπὸ τὸ σκηνοθέτη ρυθμὸ, δὲν ἦταν ἡ πιστὴ ἀπόδοσι τῆς ἀρχικῆς ιδέας τοῦ Θερβάντες, ἀνάμεσα στὴ φάρσα καὶ στὸ λαϊκὸ παιχνίδι, ἀνάμεσα στὸ πλαστικὸ καὶ στὸ δυναμικὸ.

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

* Νανούρισμα.

** Κοϊνλες.

*** Φάρσα κι ἀκολασία τῆς Βασίλισσας Καστίια.

ΑΝΔΡΕΑ ΡΑΔΟΥ

Υφηγητού Πανεπιστημίου

Ίασιου Ρουμανίας

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

(δοκίμιο)

Με τὸ σημείωμά μας αὐτό, ἀποβλέπουμε νὰ ἀναλύσουμε, ὅπωςδήποτε μετρώπο συζητητικό, ὀρισμένες πτυχές ἐνὸς θέματος παλίου καὶ πάντα νέου: τὴ ν ἐμπλοκή, τὴν σύμπληξη τῆς φιλοσοφίας στὴ λογοτεχνία.

Πόσο παλιὸ εἶναι, λοιπόν, τὸ θέμα αὐτὸ καὶ πόση ἀλήθεια περικλείει μέσα του;

Γιὰ νὰ ἀπαντήσουμε σ' αὐτὴν τὴν ἐρώτηση, πρέπει νὰ πάρουμε ὑπ' ὄψη τὰ παρακάτω:

«Φιλόσοφοι παρὰ τὴ θέλησή τους» ἦταν ἀνέκαθεν οἱ συγγραφεῖς, ἀφοῦ στὰ ἔργα τους ἀσχολήθηκαν μ' ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης. Ὁ ἀνθρώπος, ὄχι μόνο σὲ προηγούμενες ἐποχές, ἀλλὰ καὶ στὸν αἰῶνα μας, μὲ τίς βαθεῖς καὶ ραγδαῖες ἀλλαγές σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, εἶναι ἕνα θέμα ποὺ ποτὲ δὲν παλιώνει, ἀλλὰ ἀνανεώνεται ἀδιάκοπα καὶ οἱ συζητήσεις, ὅπως καὶ οἱ διερευνήσεις πάνω στὶς μορφές τῆς νόησης αὐτοῦ τοῦ θέματος, γίνονται ὁλοένα καὶ πιὸ ζωηρές, πιὸ ὀξύτερες μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου.

Οἱ συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες πιὸ συνειδητὰ γίνονται φιλόσοφοι τῆς ἱστορίας, προπαντός, στὴ σύγχρονη ἐποχὴ (φυσικά, δίχως νὰ μειώσουμε τὴν κλασσικὴ περίοδο), λόγω τῶν ριζικῶν ἐπαναστατικῶν μεταβολῶν ποὺ συγκλονίζουν τὸν κόσμο, πράγμα ποὺ τοὺς ἀναγκάζει νάχουν μιὰ ἀνώτατη συνείδηση αὐτῶν τῶν ἀλλαγῶν καὶ αὐτῆς τῆς ἱστορίας. Στὴν Εὐρώπη, ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀφειτηρία ἔχουμε τὴν Ἀναγέννηση (ἰταλική, γαλλικὴ, γερμανικὴ κλπ.) καὶ ἀργότερα τίς ἀστικές ἐπαναστάσεις. Ἄλλωστε, ὁ ΧΙΧ αἰῶνας μὲ τὴν ἀλματώδη του πορεία μᾶς ἔδωσε ἀξιόλογες καὶ ἀναντικατάστατες φυσιογνωμίες στὴ λογοτεχνία (BALZAC, FLAUBERT, DICKENS, THACHERAY, TOLSTOI, DOSTOIEWSKI, IBSEN, CEHOV, TWAİN, JAMES, ANDERSEN κ.ἄ.), γιὰ νὰ ἀναφερθοῦμε μόνο σὲ πεζογράφους. Καὶ ἀκριβῶς αὐτὲς οἱ ἀποφασιστικὲς παρορμήσεις, ἡ συνειδητοποίηση καὶ αὐτοσυνειδητοποίηση, θὰ λέγαμε, τῆς ἱστορίας, εὐνόησαν τὴ δημιουργία ἐνὸς πλατιοῦ καὶ βαθειὰ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, συσχετιζόμενου μ' ὅλες τίς εἰδικές καλλιτεχνικές ἀσχολήσεις.

Ἔτσι, λοιπόν, ἡ ἰδεολογικὴ καὶ φιλοσοφικὴ ἀντίληψη ὁσμωση τῆς ἐσωτερικῆς ἐνόρασης καὶ τῆς ἀτομικῆς εὐκοσμίας τοῦ κάθε καλλιτέχνη, τοῦ κάθε λογοτέχνη, διεμβολίζει καὶ ἐπενδύει κάθε κατάσταση, κάθε ἥρωα ποὺ προσπελάζει στὰ ἔργα του.

Ὁ αἰῶνας μας κληρονόμησε καὶ ἐπεξέτεινε τίς συσσωρεύσεις, σφυρηλάτησε μιὰ πιὸ ἐνεργητικὴ ἀλληλουχία μεταξὺ τῆς αὐθορμησίας καὶ τῆς συνείδησης. Στὸ ἐσωτερικὸ μιᾶς σχετικὰ μοντέρνας συνέχειας διαγράφηκε ἔτσι μιὰ σύγχρονη ἀσυνέχεια, θρεφόμενη ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ φιλοσοφία.

Τὸ νέο φαινόμενο καὶ ἐπίτευγμα, πιὸ πρόδηλο, παραμένει ὁ σσσιαλισμός, σὰν συγκεκριμένο πάθος καὶ μιὰ ψηλαφητὴ πραγμάτωση, μὲ ὅλα τὰ θετικὰ καὶ

άρνητικά του, μ' όλες τις ρωμσλέες και ιστορικές κατακτήσεις, αλλά και μ' όλους τους συνταρακτικούς και ανεπιθύμητους κλονισμούς και τις παραμορφώσεις του. Γιατί αν πρόκειται να αναφερθούμε, λόγου χάρη, στον λογικό και όρθολογιστικό χαρακτήρα του στοχασμού των πολλαπλών άριστουργημάτων στη σύγχρονη λογοτεχνία, είναι όλοφάνερο πώς, στα πλαίσια του σοσιαλισμού, παρατηρούμε όχι μόνο μια αύξηση και τόνωση της σημασίας που κατέχει ή πρέπει να κατέχει ή φιλοσοφική σκέψη και ή σκέψη γενικά, στη λογοτεχνία, αλλά παρατηρούμε, προπαντός, τις εσωώσεις μεταξύ αυτής της σκέψης και την πρακτική αντίστοιχία των θεσμών.

"Αλλωστε, το ίδιο το άλμα από το στάδιο της έρμηνείας του κόσμου στο στάδιο της ίδιας της αλλαγής του, μιας αλλαγής με βάση τη διαλεκτο - ύλιστική αντίληψη, δεν μπορούσε παρά να ξαναπλαστεί, να ξαναμορφώσει τη φιλοσοφία στο σύνολό της με όλες τις επιπτώσεις στον τομέα της λογοτεχνίας και της τέχνης, της δημιουργίας, γενικά.

Η λογοτεχνία και ή τέχνη σαν παράγοντες διείδυσης και διερεύνησης του ανθρώπου, σαν παράγοντες μεταμόρφωσης και μετάπλασης της αντικειμενικής πραγματικότητας, σαν ένα σοβαρό μέσο κατανόησης των έσωτερικών νομοτελειών και αλληλεξαρτήσεων αυτού του τομέα της ζωής, και ή έκφρασή τους με τρόπο τέτοιο που να απεικονίζουν σωστά αυτήν την πραγματικότητα, συμβάλλουν άποφασιστικά στην προσπάθεια του ανθρώπου για την κοινωνική πρόοδο, όταν μάλιστα βοηθούν να διαμορφωθεί άληθινή συνείδηση για την κοινωνική ροή και τα προβλήματά της. Έτσι, ο συγγραφέας γίνεται ουσιαστικός παράγοντας της πρόόδου, αφού με το έργο του συντελεί στην «άποκρυπτογράφηση» και συνειδητοποίηση των αντιφάσεων που έπισυμβάινουν στο κοινωνικό περιβάλλον, στο όποιο ζει και δημιουργεί, διευκολύνοντας τη δράση για την λύση, έστω και σταδιακά και μερικώς, αυτών των προβλημάτων και αντιθέσεων. Και το αντίθετο συμβαίνει με τον συγγραφέα, που για ποικίλους λόγους είναι ξεκομμένος από τη ζωή, ο όποιος δεν γνωρίζει ή παραποιεί τις αντιφάσεις του κοινωνικού χώρου, οδηγείται είτε στη φυγή, είτε στη στροφή προς τα πίσω, σε αούθαίρετα και παράλογα συμπλέγματα άνικανοποίητων έπιθυμιών και ύποκειμενικών γενικεύσεων.

Και όπως είναι γνωστό, από τα έργα της λογοτεχνίας και της τέχνης, μπορούν να έπιζήσουν μόνο εκείνα που περικλείουν μέσα τους ένα μεγάλο ποσοστό ιδεών και μπορούν κάλλιστα να ένωματωθούν σε νέο δημιουργημένο ιδεολογικό - πολιτιστικό έποικοδόμημα της νέας κοινωνικο - πολιτικής διάρθρωσης. Δηλαδή, έπιζούν μόνο εκείνα που με το αίσθητικό τους ιδανικό και το ζωντανό μήνυμά τους συμβάλλουν στην πάλη του καινούργιου με το παλιό, κλείνουν μέσα τους την δύναμη και την χαρά της ζωής, την ευεξία και την αίσιοδοξία, έπομένως χαράζουν νέους αίσθητικούς όρίζοντες.

Είναι άλήθεια, πώς ή άπλουστευτική και δογματική έρμηνεία της λογοτεχνίας και της τέχνης (που, δυστυχώς, χρόνια μάλιστα και άκόμα μαστίζει την άυθεντική έπιστημονική έρευνα) θεώρησε όχι μόνο άναγκαία, όπως είναι και φυσικό, αλλά και έπαρκή για την τέχνη και τον δημιουργό την ύπαρξη μιας στέρεης φιλοσοφικής κατασκευής. Άλλά πότέ, μια φιλοσοφική και πολιτική προετοιμασία δεν μπορεί να αντικαταστήσει την έλλειψη ταλέντου. Και ποτέ ο διαλεκτικός και ιστορικός ύλισμός δεν ύποστήριξε πώς είναι άπαρκής ή φιλοσοφική αντίληψη του καλλιτέχνη για την δημιουργία αξιόλογων άριστουργημάτων στον τομέα της λογοτεχνίας και της τέχνης. Η λογοτεχνία και ή τέ-

χνη ἦταν καὶ παραμένουν ἐξάρτημα τοῦ ταλέντου, ταλέντου ποῦ συνάζει πολλά, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὴν ἐλεύθερη κατανόηση τῶν πραγμάτων καὶ τῶν φαινομένων.

Ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ ἀναζητοῦμε σὰν βασικὸ γνώρισμα τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου εἶναι τὸ «καλὸν καὶ ἀγαθόν», κατὰ τὴν ἀριστοτελικὴν ἔννοιαν. «Γιατὶ θεωροῦμε πὼς ἡ υἱοθέτηση ἀπὸ τὴν κριτικὴ τῆς θεώρησης ἑνὸς δογματικοῦ μενόδρου — τῆς ἀναφορᾶς δηλαδὴ μόνο στὰ ἐξωτερικὰ δεδομένα τοῦ ἔργου (ἐπέχῃ, κοινωνικὸς χώρος, συσχετισμὸς μὲ παράλληλες πολιτικοκοινωνικὲς συν-ῶσεις) — συνιστᾷ μιὰν ἀτελὴ κριτικὴ, ποῦ προτείνοντας τὴ μιὰ ὅψη τοῦ ἔργου, τοῦ ἀλλοιώνει τὴν ταυτότητα, ποῦ ἀναντίρρητα ὑπάρχει μέσα ἀπὸ τὴ σύνθεση τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς...» (Νάσος Νικόπουλος, Γιά μιὰ δεοντολογία γιὰ τὴ θεατρικὴ πράξη, ἐφημ. ΑΥΓΗ, 11-6-78).

Ἡ παγκόσμια καὶ ἑλληνικὴ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης μᾶς προσφέρει ἑκατοντάδες παραδείγματα τῶν ὁποίων τεκμηριώνουν τὴν διαπίστωση πὼς μιὰ διάνοια λαθεμένη ἢ συγκεχυμένη μπορεῖ νὰ ἐκθέσει ἓνα αὐθεντικὸ ταλέντο, ὅπως καὶ τὸ αἰτίθετο, μιὰ αὐθεντικὴ διάνοια δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τὴν ἑλλειψη ταλέντου, καλλιτεχνικοῦ χαρίσματος.

Ἐπομένως, κύριος καὶ πρωταρχικὸς παράγοντας καὶ συντελεστῆς καθὲς πνευματικῆς ἀξίας, καθὲς καλλιτεχνικοῦ ἔργου, καθὲς καλαισθησίας, εἶναι καὶ παραμένει τὸ καλλιτεχνικὸ ταλέντο, ποῦ συναρμαλογεῖται καὶ μορφοποιεῖται στὶς πολὺμορφες καὶ πολυεδρικὲς κοινωνικο-πολιτιστικὲς συνθήκες κάθε χώρας καὶ κάθε ἐποχῆς.

Γνωστὸ εἶναι πὼς οἱ συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες μεταπλάθουν αἰσθητικὰ στὰ ἔργα τους διάφορα στάδια καὶ φαινόμενα τῆς ἐθνικῆς καὶ παγκόσμιας ἱστορίας, δημιουργώντας ἔτσι, ἕναν ἄλλον κόσμον καὶ μιὰν ἄλλην ἱστορίαν. Φυσικά, γι' αὐτό, δὲν εἶναι ὑποχρεωτικά, νᾶναι ἀπαραίτητα ἱστορικοί, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι τους ὑποχρεώνονται (ἀντικειμενικά καὶ ὑποκειμενικά) καὶ γίνονται ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι τῆς ἱστορίας γιὰ νὰ καταλάβουν ὁλόπλευρα καὶ δημιουργικὰ τὴν ἐξέλιξη, τὴν πρόοδο. Γι' αὐτὸ καὶ μιλοῦμε γιὰ μιὰ κοινωνικο-πολιτικὴ ἔνταξη τοῦ λογοτέχνη καὶ καλλιτέχνη, ἢ ὁποία καταλήγει οὐσιαστικὰ ὅχι σὲ μιὰ «στράτευση», ἀλλὰ σὲ αὐτοστράτευση» του...

Ἡ φύση τῆς φιλοσοφικῆς νόησης, λ.χ., σ' ἓνα μυθιστόρημα, ἐπικὸ ποίημα ἢ δράμα, ἀπαιτεῖ τέτοια δεξιότητες ἀνάλυση, ὅπως καὶ ἡ ἴδια ἡ καλλιτεχνικὴ τους οὐσία - πεμπτοσύνη τοῦ ἔργου. Καὶ πὺς συγκεκριμένα, θὰ λέγαμε, ἡ καλλιτεχνικὴ ἐνσωμάτωση εἶναι ἐκεῖνη ποῦ ἐπικυρώνει καὶ τὴν «ψυχὴν» τῶν ἰδεῶν. Καὶ νὰ μὴν ξεχνοῦμε πὼς, σ' αὐτὴν τὴν πολὺπλοκὴν πλεκτάνην τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἔργου, ἡ φιλοσοφικὴ πρόθεση, δὲν χρειάζεται νὰ ἀντιστοιχεῖ ὁλοκληρωτικά μὲ τὴ λογοτεχνικὴ πραγμάτωσή της, ὅτι μιὰ γνωστὴ, σχετικὴ αὐτενομία ἐκτύλιξης τῶν εἰκόνων μπορεῖ νὰ μετακινήσει τὴν ἐκούσιαν «φιλοσοφία» τοῦ ἔργου, πρὸς μιὰ κατεύθυνση ἢ ἄλλην, καμμιά φορὰ ἐκπληκτικὴ καὶ γιὰ τὸν ἴδιον τὸν συγγραφέα, τὸν δημιουργό.

Δηλαδὴ, γίνεται λόγος, γιὰ τὸ μέτρο τῆς ἀλήθειας, τὸ ὁποῖο περικλείει ὁ συγγραφέας (δημιουργός) ἢ ἀλήθεια ὄντας συγχρόνως καλλιτεχνικὴ καὶ ἰδεατὴ. Καὶ φυσικά ὁ λεξικὸς πλοῦτος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκφράζεται αὐτὴ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἄλλος γιὰ κάθε μεγάλο λογοτέχνη — τέκνο τῆς χώρας καὶ τῆς κοινωνίας ποῦ τὸ γέννησε καὶ τὸ δημιούργησε — καὶ συγχρόνως ἐκφραστὴ καὶ ὁραματιστὴ τῆς.

“ΤΗΣ ΠΡΟΒΑΤΙΝΑΣ ΤΟ ΝΕΡΟ”

Βόηθα με μνήμη, βόηθα με, νὰ τρέξω στὸ χωριό μου,
 Ν' ἀνέβω ράχες καὶ βουνά, λακκιές, βαθιὰ φαράγγια
 Τῆς Προβατίνας τὸ Νερό τραγοῦδι νὰ ξομπλιάσω
 Ποὺ μὲ τὰ πόδια σκάβοντας τῶρε μιὰ προβατίνα
 Καὶ βρύση, τόπος καὶ βουνὸ ἐπῆραν τ' ὄνομά της.
 Εἶναι πολλὲς κι' ὀνομαστὲς οἱ βρύσες τοῦ χωριοῦ μου,
 Τοῦ Βράτιμου, τ' Ἀναλεσιοῦ, τῆς Σπέλας τ' Ἀγ-Ἀρσένη.
 Ἀπ' ὅλες ἡ καλλίτερη εἶναι τῆς Προβατίνας,
 Πίνεις, παγών' ἡ γλώσσα σου, τὰ δόντια σου μουδιάζουν,
 Γίνεσ' ἀλάφι, καρδερός, ἄξιος κι' ἀντρειωμένος,
 Περιπατεῖς καὶ τὰ βουνὰ ταράζονται καὶ σειοῦνται
 Κι' ἀρπάξουσ' ἀπὸ τὰ ἔλατα, κρατιέσαι ἀπὸ τὰ πεῦκα.
 Ὅποιος τὸ πίνει λιμαχτὰ στὴν κάναλη, στὴ βρύση
 Γερέβ' ἂν εἶν' ἀνέμπορος, κι' ἂν εἶναι θερμασμένους
 Κόβει' ἡ θέρμη, κι' ἂν βαριά ἀρώστια τὸν παιδέβει
 Κι' εἶν' τὸ κορμί του κίτερο, σαρακοφαγωμένο
 Σηκώνεται καὶ περπατεῖ, κι' ἂν εἶναι παθιασμένος
 Κουνιέται κι' ἀναδέβεται, βαθιὲς ἀνάσες παίρνει,
 Καμώνεται νὰ σηκωθεῖ, βουλιέται νὰ πετάξει.

Ἔβαλε στοίχημα βοσκὸς μὲ τσέλεγκα πὼς τρώει
 Ἐνα κριάρι πίνοντας νερὸ ἀπ' τῆς Προβατίνας
 Κι' ἂν δὲν τὸ φάει, κριάρια δυό, νὰ πάρει, νὰ διαλέξει
 Ἀπ' τὴ δική του τὴν κοπή, ὁ τσέλεγκας, ποῖο θέλει.
 Φάγε καὶ πιὲ κρύο νερό, τὸ χώνεψ' ἡ κοιλία του
 Κι' ἄς ἦταν Αὐγούστος καιρὸς, τὰ μερομήνια, οἱ δούμες.
 — Νὰ σοῦ στερέψει τὸ νερό, τὴ βρύση καταριέται
 Ὁ τσέλεγκας ξεσκούφωτος, γιὰ νὰ πιαστεῖ ἡ κατάρα.

Σὲ τοῦτα σιάδια τᾶμορφα, σὲ τοῦτα βοσκοτόπια
 Ἔβοσκαν τοῦ μοναστηριοῦ τὰ πρόβατα, τὰ γίδια
 Καὶ κλέφτες, σὺναξη πολλή, τὰ πῆραν πὸ τὴ στρουγγα
 Καὶ δέσανε τὸν πιστικὸ κοντὰ στὸ στρουγκολίθι,
 Κι' αὐτὸς μὲ τὴ φλογέρα του δεμένος τὸ μνηναί
 Τῆς Μπουλκῶς τῆς γουμένισσας κάτου στὸ μοναστήρι.
 Τρέχουνε λύνουν τὸ βοσκό, τοὺς κλέφτες κυνηγᾶνε.

Ἀπόβραδα μ' ἀστροφεγγιὰ καὶ νύχτα μὲ φεγγάρι
 Βγαίνουν ἀπ' τὶς λοζιάρες τοὺς πανέμορφες νεράϊδες
 Ἄλλη φεγγαροπρόσωπη, ξανθή, σγουρομαλλούσα
 Κι' ἄλλη κοτσίδες τὰ μαλλιά πεσμένα μπρὸς στὰ στήθια
 Τρέχουν τὰ σουρουπώματα μόλις ἡ νύχτα ἀπλώνει
 Στὴ βρύση ποιά νὰ πρωτοπάει, πρώτη νερὸ νὰ πάρει.
 Τὸ δειλινό, γύρμα ἡλιοῦ, ἔρχοντ' οἱ βοσκοπούλες
 Ἀπὸ τὰ πέρα τὰ μαντριά, τίς ἀπὸ δῶθε στάνες

Μὲ τις βαρέλλες ζάλικα, ἔρχονται νὰ γεμίσουν,
 Ἀνάμεσα κι' ὁ πιστικὸς κι' ὁ γέρο μοῦργκος πίσω
 Ἄλλα παιγνίδια πάλι ἐδῶ, κυνηγητὰ καὶ γέλια.

Κι' ἀπάνου στὰ τρεξίματα ὁ πιστικὸς ὁ ἔρμος
 Σπρώχνει τοῦ πρωτοτσέλεγκα τὴν κόρη κατὰ λάθος
 Καὶ πέφτει μέσα στὸ νερό, στὴν πιὸ βαθιὰ κορύτα,
 Καὶ κείνη τὸν κακόμοιρο τὸν σκιάζει τὸν φοβίζει:

- Θὰ νὰ τὸ εἰπῶ τῆς μάνας μου στὴ ρούγα νὰ σὲ βγάλει,
 Θὰ νὰ τὸ εἰπῶ τοῦ τάτα μου νὰ ἰδεῖς τί θὰ σὲ κάμει,
 Θὰ τὸ φωνάξω στὸ χωριὸ ψωμὶ νὰ μὴ σοῦ δώκουν.

Πόσο μεγάλη φαίνεται τῆς πασχαλιᾶς ἡ μέρα
 Ἡ μέρα τοῦ πανηγυριοῦ, χαρά, γάμος ἢ λύπη,
 Πόσο τὸ μάτι χαίρεται, πόσο ἡ ψυχὴ ἀγαλλιᾶται
 Κι' ἀπλώνεται στὸν οὐρανὸ θαυμάζοντας τὴ φύση
 Ἀπὸ τῆς ράχης τὴν κορφή, τοὺς μακρουσμένους τόπους,
 Πόσο κουράγιο δίνεται διαβάτη κουρασμένον
 Τ' ἀνήφορον ἢ ξαποστασιά, ἢ δύναμη ποὺ παίρει
 Τῆς βρύσης τὸ κρύο νερὸ στὰ σκρουμπιασμένα χεῖλη,
 Ἡ ἀνάσα πὸ τὰ ἔλατα καὶ τοῦ βουνοῦ ὁ ἀέρας!

Ἐλάτε σεῖς ποὺ καίγεστε στῆς πόλης τὰ σοκάκια
 Καὶ πίνετε τὴ θρώμα της, χλωμοί, μαραγκιασμένοι
 Καὶ σεῖς ποὺ μωροβράζετε στοῦ κάμπου τὰ λιοπύρια
 Ἀνάσα νὰ χορτάσετε κι' ἀγέρα νὰ γευτεῖτε,
 Ἐλάτε ἀπάνου στὰ βουνὰ καὶ τὶς κοντοραχοῦλες
 Λίγο νὰ ξανασάνετε, νὰ βρεῖτε τὴν ὑγείᾱ σας.
 Νὰ βγεῖτε ἀπὸ τὴν κόλαση κι' ἀπὸ τὸν μαῦρον αἶδη
 Νὰ ἰδεῖτε φεγγαροβραδιές, τὶς ὁμορφιές τῆς Φύσης
 Νὰ ἰδεῖτε, ν' ἀγναντέψετε κάμπους, βουνὰ καὶ δάση,
 Βοσκοὺς νὰ σαλαγὰν σφαχτά, κασίκες νὰ φυλάνε
 Καὶ βοσκοποῦλες πρόσχαρες νὰ παίζουν μὲ τ' ἀρνιά τους,
 Πουρνὸ πουρνὸ τοὺς πιστικοὺς στὴ βρύση νὰ ὀδηγᾶνε
 Ἀπὸ τὰ γρέκια, τὰ μαντριά, τὰ πρόβατα, τὰ γίδια.
 Προβειὰ νὰ δένει γιὰ τυρί, τομάρι κατσικίσιο
 Βγαλμένο ἀπὸ τὴν ἄργαση σὲ πέτσα ἀπὸ πουρνάρι.
 Γιὰ γάλα, σόπι ἀπὸ Κισσὸ βάζ' οὔθε παίρει ἀέρα
 Ὁ τσέλεγκας ταιριαστικά νὰ μὴ χυθεῖ ἢ ἀρμύρα
 Καὶ ξανοστήνει τὸ τυρὶ καὶ τρέξει τὸ γαλάσκι,
 Ν' ἀκοῦστε τὸ παράπονο τῆς κακοπαντρεμένης:

- Μάνα μὲ κακοπάντρεψες καὶ μ' ἔδωκες στοὺς κάμπους
 Κι' ἐγὼ στοὺς κάμπους δὲ βαστῶ, ξεστὸ νερὸ δὲν πίνω.
 Τὸ πίνω καὶ θερμαίνομαι, τὸ πίνω κι' ἀρρωσταίνω.

Μάνα, μανούλα μου!!!

ΣΠΥΡΟΣ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΣ

LIN YUTANG

Ὁ Λιν Γιουτάνγκ, δοκιμιογράφος — βραβεῖο Νόμπελ — εκπαιδευτικὸς καὶ ἀνθολόγος, τοῦ ὁποῖου οἱ ἐργασίες ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δεκαετίας τοῦ 930 βρέθηκαν συχνὰ στοὺς καταλόγους τῶν μπέστ-σέλλερς, δὲν χρειάζεται εἰσαγωγή. Τὸ κομμάτι πού ἀκολουθεῖ εἶναι ἓνα δηκτικὸ καὶ πνευματῶδες δείγμα ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια, πράγμα πού ἀποκαλύπτει ὅτι ἀπὸ τότε δρίσκονταν σωστὰ στὸ δρόμο πού τὸν ἔκαμε τὸ δικό του ἰδανικὸ τοῦ Κινέζου εὐγενοῦς — ἕνας «γερο-πανούργος».

Ὁ τίτλος τοῦ κομματιοῦ, καὶ ἴσως ὄχι μόνον ὁ τίτλος, φαίνεται ὅτι κατάγεται ἀπὸ ἓνα πολὺ γνωστὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος τοῦ Κουάν Χάν-Τσίνγκ, «Ὁ θάνατος τοῦ Στρατηγοῦ Φτερωτὸς Τίγρις», ὁ πρόλογος τοῦ ὁποῖου ἀρχίζει μὲ δυὸ παιδιὰ ἐνὸς Νικητοῦ Στρατηγοῦ τῆς Δυναστείας τῶν Τάνγκ πού ἀπαγγέλλουν τὰ ἐξῆς:

Ρουφήσαμε καρδάρια ἀπὸ γάλα,
ἀλλὰ δὲν μπορούμε νὰ ἱππεύσωμε.
Δὲν ξέρομε τίποτε ἀπὸ ὄτξα
Στὸ ἀντίκρυσμα ὅμως τοῦ κρασιοῦ
ἀρχίζομε νὰ ρουφᾶμε χωρὶς ἀνάσασμό...

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΟΥ ΚΕΡΜΑ*

Καὶ ἔτσι ὁ Στρατηγὸς Τσάνγκ Τσούνγκ-Τσάνγκ, ὁ Στρατηγὸς Κέρμα, δολοφονήθηκε, σύμφωνα μὲ τὴν εἰδήσεις τοῦ προηγου δελτίου. Λυποῦμαι γι' αὐτόν, λυποῦμαι γιὰ τὴ μάνα του, καὶ λυποῦμαι γιὰ τὴ δεκαεξί, χήρα πού ἄφησε πίσω του, καὶ γιὰ τὴς ἐξηντατέσσερες ἐρωμένες πού τὸν ἄφησαν προτοῦ πεθάνει. Καθὼς σκοπεῖω νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴς νεκρολογίαις τῶν ἀλλοπρόσαλλων στρατηγῶν αὐτῆς τῆς ἀλλοπρόσαλλης γενιᾶς, θὰ ἀρχίσω πρῶτα μὲ τὴ νεκρολογία τοῦ Στρατηγοῦ Κέρμα.

Καὶ ἔτσι ὁ ἀγαπητὸς μας Στρατηγὸς Κέρμα εἶναι νεκρὸς! Τί συντρακατικὸ γεγονός! Εἶναι γαϊάτο ἀπὸ μυστηριακὰς συνέπειαις γιὰ μένα καὶ γιὰ τὴν Κίνα καὶ γιὰ μᾶς τὸ φτωχὸ λαὸ πού δὲν φορᾶμε μπότες καὶ δὲν κρεμάμε σπαθιά! "Ἐνα τέτοιο πράγμα δὲν θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ κάλλε μέρα, ἀλλὰ ἂν πραγματικὰ συνέβαινε, θὰδᾶζε ἓνα τέλος σ' ὅλες τὴς συμφορὰς τῆς Κίνας. Ἐὰν πραγματικὰ συνέβαινε, θὰ μπορούσες νὰ ἐκθρονίσσεις καὶ τοὺς πέντε Γιουάν, νὰ ξεσκίσσεις τὴ Διαθήκη τοῦ Δρος Σάν Γάτ-Σέν, νὰ ἀπολύσεις τὴς ἑκατοντάδες τῶν μελῶν τῆς Κεντρικῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Κουδμιντάνγκ, νὰ κλείσεις ὀριστικὰ ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια τῆς Κίνας, καὶ δὲν θάχες πιά νὰ κουράζεις τὸ μυαλό σου γιὰ τὸν Κομμουνισμό, τὸν Φασισμό καὶ τὴ Δημοκρατία, καὶ τὴν καθολικὴ ψῆφο, καὶ τὴ χειραφέτηση τῶν γυναικῶν, καὶ ἐμεῖς ὁ φτωχὸς λαὸς θὰ μπορούσαμε ἀκόμα νὰ ζήσουμε ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐθυμερίᾳ.

Καὶ ἔτσι μιά ἀκόμα ἀπὸ τὴς γραφικὰς καὶ θρυλικὰς φυσιογνωμίας τῆς μεσαιωνικῆς Κίνας πέρασε στὴν αἰωνιότητα. Καὶ ἀκόμα ὁ θάνατος τοῦ Στρατηγοῦ Κέρμα ἔχει μιά εἰδική, σημασίαν γιὰ μένα, γιατί αὐτὸς ἦταν ὁ πρὸ γραφικὸς, θρυλικὸς, μεσαιωνικὸς καὶ ξενδιάντροπος κυβερνήτης τῆς σύγχρονης Κίνας. Ἦταν γεννημένος

* Στὰ ἑλληνικά «κέρμα» εἶναι τὸ κομμάτι τοῦ ψόφιου ζώου. Χρησιμοποιοῦ ἐδῶ τὴ λέξι αὐτὴ γιὰ νὰ ἀποδώσω τὴν Ἀγγλικὴ λέξη «doc - meat».

για κυβερνήτης, σάν αὐτοὺς ποὺ χρειάζεται ἡ σύγχρονη Κίνα. Εἶχε ὕψος ἕνα καὶ ὀγδόντα, σάν πυργωμένους γίγαντες, μ' ἕνα ζευγάρι σχιστὰ μάτια καὶ ἕνα ζευγάρι ἀφύσικα μυῶδη χέρια. Ἦταν ἀπότομος, ἐκδραστικὸς καὶ τρομερὰ δραστήριος πότε πότε. Ἰσχυρόγνωσης καὶ προικισμένος μὲ μέση ἐξυπνάδα. Ἦταν πατριώτης, σύμφωνα μὲ τὶς πεποιθήσεις του, καὶ ἀντικομμουνιστής, πράγμα ποὺ τὸν βοήθουσε στὸ νὰ εἶναι ἐναντίον τῆς Κουόμιντάνγκ. Ἀς μᾶς ἐπιτρέψουν δὲ ὅλες οἱ κριτικές ποὺ στρέφονται ἐναντίον του, νὰ ποῦμε ὅτι δὲν ἦταν ἀντι-κουόμιντάνγκ ἀπὸ πεποίθησι, ἀλλὰ ἀπὸ περίστασι. Αὐτὸς δὲν ᾔθελε νὰ πολεμήσῃ τὴν Κουόμιντάνγκ, ἀλλὰ ἡ Κουόμιντάνγκ ᾔθελε νὰ τὸν πολεμήσῃ καὶ νὰ τοῦ ἀρπάξῃ τὴν περιοχὴ του, καὶ ἀφοῦ ἦταν ἐντιμὸς ἄντρας προτιμοῦσε νὰ πολεμήσῃ παρὰ νὰ θάλῃ τὴν οὐρὰ κάτω ἀπὸ τὰ σκέλια. Μὲ πρώτη εὐκαιρία, καὶ ἂν ἡ Κουόμιντάνγκ τοῦ ἔδινε πίσω τὴν ἐπαρχία του τοῦ Χαν-τουνγκ νὰ τὴν κυβερνήσῃ, θὰ πῆγαινε μὲ τὴν Κουόμιντάνγκ.

Θὰ μπορούσε νὰ πιεῖ καὶ νὰ φάει τοῦ σκασμοῦ, μέχρι ποῦ νὰ γλείφει καὶ τὸ κόκκαλο ἀπὸ τὸ κρέας σάν σκύλος, καὶ θὰ μπορούσε νὰ ὀρκισθεῖ ὅτι αὐτὸ ἦταν ὅλο κι' ὅλο ποὺ ἐπιθυμοῦσε καὶ ὅπως αὐτὸς τὸ ἐπιθυμοῦσε, καὶ ἔτρωγε χωρὶς νὰ ὑπολογίζει τοὺς ἱεραρχικῶς ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους του. Οὐδέποτε ἰσχυρίζονταν ὅτι ἦταν εὐγενικός, πράγμα ὅμως ποὺ δὲν τὸν ἐπηρέαζε στὸ νὰ στέλνει καλογραμμένα ὑπηρεσιακὰ τηλεγραφήματα ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι τῆς σειρᾶς του. Ἦταν μέχρι ἀφαντάστου σημείου ἐντιμὸς, καὶ ἡ ἐντιμιότητά του τὸν ἔκανε νὰ εἶναι πολὺ ἀγαπητὸς ἀπὸ ὅλους τοὺς στενοὺς συνεργάτες του. Ἐὰν ἀγαποῦσε τὶς γυναῖκες, τὸ ἔδειχνε, καὶ μπορούσε νὰ δέχεται τοὺς ξένους προσέξοντας ἐνῶ εἶχε μιὰ ἡμιορφὴ ρωσίδα καθισμένη στὰ γόνατά του. Ἐὰν ἔκανε ὄργια, δὲν προσπαθοῦσε νὰ τὰ κρύβῃ ἀπὸ τοὺς φίλους του καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του. Ἐὰν τοῦ ἄρεσε ἡ γυναῖκα ἐνὸς κατωτέρου τοῦ ἀξιωματικοῦ, τοῦ τὸ ἔλεγε ἀνοιχτά, καὶ δὲν ἔγραφε ψαλμὸς μετανοίας γι' αὐτό, ὅπως ὁ Βασιλεὺς Δαυὶδ. Καὶ πάντοτε ἔπαιζε μὲ ἀνοιχτὰ χαρτιά. Ἐὰν ἐπῆρε τὴν γυναῖκα τοῦ κατωτέρου τοῦ ἀξιωματικοῦ, ἔκανε τὸν ἄντρα τῆς ἀρχηγῆς τῆς ἀστυνομίας τοῦ Τσινάν. Καὶ φρόντισε συστηματικὰ γιὰ τὴν ἠθικὴ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ἀπαγόρευε στὶς μαθήτριες νὰ μπαίνουν στὰ πάρκα τοῦ Τσινάν, καὶ τὶς προστάτευε ἀπὸ τοὺς ἀρπακτικοὺς γορίλλες ποὺ εὐρέονταν σὲ κάθε γωνιά καὶ σὲ κάθε κόγχη, ἑτοιμοὶ νὰ τὶς καταδρόχθουν. Καὶ ἦταν εὐσεβής, καὶ διατηροῦσε ἕνα ὁλόκληρο χρέμι. Πίστευε στὴν πολυανδρία ὅπως καὶ στὴν πολυγαμία, καὶ ὁ ἴδιος ἀνοιχτὰ ἐπέτρεπε στὶς ἐρωμένες του νὰ κάνουν ἔρωτα μὲ ἄλλους ἄντρες, μὲ τὴν προϋπόθεσι ὅτι αὐτὸς δὲν τὶς ᾔθελε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Σέβονταν τὸν Κοιμφοῦκιο καὶ ἦταν πατριώτης. Ἐλεγαν ὅτι ξεκαρδίστηκε στὰ γέλοια ποὺ ἔβριξε ἕναν κοριὸ σ' ἕνα Γαπωνέζικο κρεβάτι τοῦ Μπιπού, καὶ ποτὲ δὲν κουράζονταν νὰ μιλάει στὸ λαὸ γιὰ τὴ συνεπῆ ὑπεροχὴ τοῦ Κινεζικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀγαποῦσε πολὺ τὸν δῆμό του καὶ ἦταν προσεκτικὰ ἀφοσιωμένος στὴ μάνα του.

Πολλοὶ θρόλοι κυκλοφοροῦσαν γιὰ τὴν ἀκέραιη τιμιότητα τοῦ Στρατηγοῦ Κέρμα. Ἀγαποῦσε μιὰ Ρωσίδα πόρνη καὶ ἡ Ρωσίδα πόρνη τοῦ ἀγαποῦσε ἕνα κατσαρὸ σκυλάκι, ὥστε ἔβαλε ἕνα ὁλόκληρο σύνταγμα νὰ παραλάσῃ μὲρὸς ἀπὸ τὸ κατσαρὸ σκυλάκι. Μία φορὰ διώρισε κάποιον Ἐπαρχο σὲ μιὰ συγκεκριμένη περιοχὴ τοῦ Χαντουνγκ, καὶ μιὰ ἄλλη μέρα διώρισε κάποιον ἄλλον στὴν ἴδια θέσι, ὅποτε ἄρχισε μεγάλως καυγάς. Καὶ οἱ δύο ἰσχυρίζονταν ὅτι εἶχαν διοριστεῖ προσωπικὰ ἀπὸ τὸν Στρατηγὸ Κέρμα. Γι' αὐτὸ συμφωνοῦσαν ὅτι ἔπρεπε νὰ πᾶν νὰ ἱδρῶν τὸ Στρατηγὸ νὰ λύσει τὴν διαφορά. Ὅταν ἔφθασαν σ' αὐτὸν ἦταν θράδου καὶ ὁ Στρατηγὸς Τσάνγκ ἦταν στὸ κρεβάτι στὴ μέση τῶν ὀργίων του. «Ἐμπρός», εἶπε μὲ τὴ συνηθισμένη εὐλιχρίνειά του.

Οἱ δύο Ἐπαρχοι τότε τοῦ ἐξήγγησαν ὅτι καὶ οἱ δύο εἶχαν διοριστεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιον στὴν ἴδια περιοχὴ.

«Βρὲ τρελλοί!» τοὺς εἶπε. «Δὲν μπορείτε νὰ τακτοποιήσετε αὐτὸ τὸ τόσο δὴ πραγματάκι μεταξὺ σας, ἀλλὰ ἔπρεπε γι' αὐτὸ ναρθεῖτε ἐδῶ καὶ νὰ μὲ ἐνοχλήσετε;»

"Όπως οί ἦρωες τῆς μεγάλης Κινεζικῆς νοιδέλλας «Χού-Χού», καί ὅπως ὅλοι οἱ Κινέζοι κλέφτες, ἦταν ἓνα τίμιος ἄνθρωπος. Ποτὲ δὲν ξεχνοῦσε μιὰ καλωσύνη καί ἦταν ἀκράδαντα πιστὸς σὲ καίνοια ποὺ τὸν εἶχαν βοηθήσει. Οἱ τσέπες τοῦ παντελονιοῦ του ἦταν πάντοτε γεμάτες μὲ χρήματα, καί ὅταν οἱ ἄνθρωποι τὸν πλησίαζαν καί τοῦ ζητοῦσαν βοήθεια, μπορούσε νὰ δώσει ἓνα μιάτσο χαρτονομίσματα καί νὰ δώσει μιὰ χούφτα σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ ζητοῦσαν. Μοίραζε χαρτονομίσματα τῶν ἑκατὸ δολλαρίων ὅπως ὁ Ροκφέλλερ μοίραζε δεκάρες.

Μὲ τὴν τιμωρίά του καί τὴ γενναιοδωρία του, ἀπέφευγε τὸ μίσος τῶν συνανθρώπων του.

Σήμερα τὸ πρωὶ καθὼς μπήκα στὸ γραφεῖο μου καί ἀνακοίνωσα στοὺς συναδέλφους μου τὰ μεγάλα νέα, ὅλοι χαμογέλασαν, πράγμα ποὺ δείχνει πὼς ὅλοι ἦταν διατεθειμένοι φιλικὰ ἀπέναντί του. Κανεὶς δὲν τὸν μισοῦσε, ἀλλὰ καί κανεὶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸν μισητεῖ.

Ἡ Κίνα ἀκόμα κυβερνιέται ἀπὸ ἄντρες σὰν κι' αὐτόν, ποὺ δὲν φοβόταν τὴν τιμωρίά του, τὴ γενναιοδωρία του καί τὴν ἀφοσίωσή του. Αὐτὸς ἦταν γεννημένος κυβερνήτης, σὰν αὐτοὺς ποὺ χρειάζεται ἡ σύγχρονη Κίνα, καί ἦταν ὁ καλύτερος ἀπ' ὅλους.

ΜΕΤ.: ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΛΩΛΗ

«ΛΙΝΔΟΣ»

"Αν θέλουμε νὰ σώσουμε τὴν κληρονομιά
ὄχι μὲ πίνακες συναλλάγματος - στατιστικές
καί κρατικές προδιαγραφές,
πρέπει νὰ σκύψουμε καί νὰ φιλήσουμε,
μὲ λυγμοὺς καί ἀγάπη ὅ,τι μᾶς φεύγει,
ν' ἀναστήσουμε τοὺς προφιλεῖς μας νεκροὺς
σὴ συνέχεια τῆς ζωῆς, στῶν παιδιῶν μας τὸ βλέμμα...
Ἡ «ΛΙΝΔΟΣ», — εἶναι ἀλήθεια — ἔχει βάσεις ἀγαλμάτων,
ἐπιγραφές, μηνύματα, ἢ θεᾶ ὅμως ἔχει φύγει...
Ὁ δὲ θέλει νὰ βλέπει τὸ σπίτι τῆς δημοπρατήρις.
Ἔχει δώσει ἐντολὴ στὸ Δέντρο, νὰ μὴ δέσει καρπὸ
ὥσπου...
Ἄς σηκωθοῦμε, ὅσοι δὲ θέλουμε νὰ φύγει ἡ Ἑλλάδα
ὄχι γιὰ νὰ κρίνουμε μόνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσουμε.

Εἶναι καί τὸ ποῖημα μιὰ κραυγή!

ΑΛ. ΜΥΡΙΑΛΛΗΣ

ΕΛΕΓΕΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΥΣΤΥΧΙΣΜΕΝΟΥΣ

“Ένα μόνο στίχο νά σοῦ ἔστελνα χαρούμενο
σωζόσουν ἀπὸ τὸν πόνο, γινόμεουν ἀθάνατος

Ποῦ νὰ βρεθεῖ παρὰδειςος νὰ δεχτεῖ τὴν ψυχὴ σου
γαλήνιος καὶ σοφὸς στὴ δυστυχία ποῦ σέ κύκλωνε,
ἀγνάτευες ἀδιάφορος τὴν κακία τοῦ κόσμου
τὰ βράδυνα καθισμένος στὴν πόρτα τοῦ καφενεῖου.

Σὲ γνώρισα τὰ χρόνια ποῦ μπορούσες ἀκόμη
νὰ μιλάς μὲ τοὺς ἀνθρώπους καθὼς ἦσουν σκυμμένος
νὰ γνωρίζεις τὴ φωνὴ τους καὶ νὰ λὲς τὸ ὄνομα.
Δὲν ἔγραψα γιὰ τὴ λύπη σου πικρὸ ἔλεγείο.
«Ἐν τῷ πελάγει τῶν θλίψεων» ποιανοῦ νὰ τὸ πῶ;
Μενάχος στὴ ζωὴ χωρὶς ἀπάνεμο λιμάνι
κάτω ἀπὸ βροχές, καυτοὺς ἡλιους ξεχασμένος,
ὀρφανεμένος κι ἐγὼ τώρα, σὲ συλλογίζομαι
γαλήνιο καὶ σοφὸ στὴ δυστυχία ποῦ σέ κύκλωνε.

Οἱ τύψεις, ὀρθωμένες ἐριννύες, ζωντανεύουν
τὰ πάθη ποῦ κατακυρίεψαν τὴν καρδιά μου
πλέω μόνος καὶ ἀπαρητημένος στὴ θλίψη μου
ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια καὶ στὶς καταστροφές
ποῦ ὀρθώνουνε καθημερινὰ ὅσοι μᾶς μισοῦν.
Κύμα τὰ κόκκαλά μου σαπίζει ἀγριεμένο.

Στὸ κάλεσμα τῆς ἀνάγκης δὲ στάθηκα σιμὰ σου,
εἶναι λόγια οἱ δικαιολογίες, λόγια μόνο.
Ὁ θάνατος ἄλλαξε τὶς θλίψεις καὶ τὶς θύμησης
μὰ νά, τρομερὴ ρομφαία ὁ χρόνος ὀλοένα
μὲ πλησιάζει καὶ ἀνελέητα μὲ παγώνει.
“Ἄν μπορούσα νὰ σκεφτῶ πὼς θάσουνα δίπλα μου
στὸ ταραγμένο λυκοῦπνι σκελετωμένος
ὅπως σὲ γνώρισα τότε στὴν πόρτα τοῦ καφενεῖου.

Ἀπρόσκλητη ματαιότητα ὁ πλοῦτος καὶ ἡ δόξα
τώρα ποῦ δραπετέψες ἔκλεψες τὴ γαλήνη μου.

Ποῦ νὰ βρεθεῖ παρὰδειςος νὰ δεχτεῖ τὴν ψυχὴ σου;
Οἱ δρόμοι μου κόλαση φλογισμένη κι ἀπέλπιδη.

“Ένα μόνο στίχο νά σοῦ ἔστελνα χαρούμενο
σωζόμουν ἀπὸ τὸν πόνο, γινόμεουν ἀθάνατος.

Ὁ λόγος ποῦ ἐγώιστικά θάφτηκε σὲ βᾶθη
ἀνυπολόγιστα, γυρίζει καὶ μὲ κατακαίει.

ΠΡΟΠΕΡΤΙΟΥ

Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια

ΒΑΣ. Ι. ΛΑΖΑΝΑ

Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Στὴν πρώτη ἐλεγεία τοῦ δευτέρου βιβλίου, ὁ Προπέρτιος διακηρύσσει σ' ὅλους τοὺς τόνους: ὅτι, ἀποκλειστικά καὶ μόνο, τὸν ἐμπνέει ἡ Κυνθία. Ὅτι πεῖ, ὅτι πράττει ἡ Κυνθία, ἀποτελοῦσε γιὰ τὸν ποιητὴ ἀφορμὴ καὶ ἔναυσμα γιὰ νὰ συνθέσει στίχους, ποιήματα, βιβλία ὁλόκληρα, ὁμηρικές, ἀκόμη. Ἰλιάδες! Κατόπιν ὁ ποιητὴς στρέφεται πρὸς τὸ φίλο του Μακῆνα. Τὸν διαβεβαιώνει, ἐπίσης, ὅτι δὲν εἶναι προορισμένος ἀπὸ τὴ τὴ Μοῖρα νὰ συνθέτει στίχους ἡρωϊκοὺς καὶ νὰ ὑμνεῖ τοὺς πολέμους. Πάντως, ἂν ὑποθέσουμε — συνεχίζει ὁ Προπέρτιος — ὅτι διέθετε αὐτὲς τὲς ἱκανότητες, ἱκανότητες, δηλαδή, ἡρωϊκοῦ ποιητῆ, ἀσφαλῶς δὲν θὰ ὑμνοῦσε τοὺς Τιτάνες οὔτε τοὺς Μηδικοὺς πολέμους οὔτε τοὺς πολέμους τῆς Ρώμης ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων. Θὰ ὑμνοῦσε ὀψωδοῦντες, τὸν ἴδιον τὸν Μακῆνα καὶ τοὺς ἡρωϊκοὺς ἄθλους του κάτω ἀπὸ τὲς σημαῖες τὲς τροπαιοφόρες τοῦ Καίσαρα. Ἀλλὰ — καταλήγει — ἱκανότητες αὐτοῦ τοῦ «τύπου» δὲν διαθέτει. Εἶναι ποιητὴς ἐρωτικὸς. Ὅπως ὁ ναυτικὸς εἶναι ὁ μόνος ἀρμόδιος νὰ μιλήσει γιὰ τοὺς ἀνέμους, ὅπως ὁ ποιμένος εἶναι ὁ πλέον εἰδικὸς γιὰ νὰ μιλήσει γιὰ τὰ ζῶα, ἔτσι κι' αὐτός, ὁ Προπέρτιος, ἔχει μὴ εἰδικότητα καὶ μὴ ἀποκλειστικότητα: Νὰ μιλεῖ, νὰ ἐκθειάζει, νὰ δοξολογεῖ τὸν Ἑρῶτα. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐλεγείας, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸ στίχο 46 καὶ ἔπειτα, εἶναι ἀφιερωμένο στὴν ὑμνολογίαν ἐρωτικῶν συγκινήσεων καὶ ἀπολαύσεων, ἀλλὰ, συγχρόνως, καὶ στὴν ἀπεκόνιση τῆς ἐρωτικῆς ὁδύνης. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς εἶναι, πραγματικά, θαυμάσιος. Ἡ περιπάθεια καὶ ἡ λυρική ἔξαρση φθάνουν στὸν ὑπέρτατο βαθμὸ. Καὶ ἡ περιπάθεια καὶ ἡ ἔξαρση αὐτὴ καταλήγουν στὸν τελευταῖο στίχο, ὅπου κορυφώνεται ἡ συγκίνηση καὶ ἡ ὁδύνη τοῦ ποιητῆ: «Μὴ κόρη ἀγάπησε σκληρή· ἔτσι τὸ θέλησεν ἡ Μοῖρα».

Η ΠΡΩΤΗ ΕΛΕΓΕΙΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

«Queritis unde totiens scribantur amores»

Γιὰ τοὺς ἔρωτές μου ὑμνολογῶ, ὦ φίλοι, μὲ ρωτᾶτε καὶ τὸ βιβλίον μου γιατί ἡ ἐρωτικὴ περιπάθεια κατακλύζει. Δὲν εἶναι ὁ Ἀπόλλωνας οὔδε ἡ Καλλιόπη, ποὺ μοῦ ὑπαγορεύουν στίχους; ἡ Κυνθία, ἡ ἀγαπημένη, αὐτὴ μὲ ἐμπνέει μόνο! Βαδίζει μ' ἕνα ἔνδυμα τῆς Κῶς, λαμπρὸ κι' ἀχτιδοβόλο; Θὰ γράψω εὐθὺς γιὰ τὰ ὑφαντὰ τῆς Κῶς ὁλόκληρο βιβλίο. Βλέπω τὴν κόρη τῆς κυτῆ στὸ μέτωπό της; ὕμνους τότε

πλέκω γιὰ τὴ χρυσὴ τὴν κόμη της — κι' εὐφραίνεται ἡ ψυχὴ της.
Κρούει τὴ λύρα μὲ τὰ ἄβρά της δάκτυλα· τότε θαυμάζω

- 10 — τὴν τέχνη της κι' εὐθύς, χωρὶς φειδῶ, τὴν ἀνυμνῶ μὲ πάθος.
Τὰ βλέφαρά της χαμηλώνει, ἀναζητεῖ τὸν ὕμνο μήπως;
Εἶναι ἀφορμὴ πάλι γιὰ μὲ νὰ γράψω ὁλόκληρο βιβλίον.
Εἶναι γυνὴ, ἀφοῦ τὸ πέπλο της ἀπόσπασα μὲ βία;
Εὐθύς· ποίημα λαμπρὸ θάναδ' ἀνέβη, ὥσπερ ὁμηρικὴ Ἰλιάδα.
"Ὅ,τι κι' ἂν λεῖ, ὅ,τι κι' ἂν πράξει ἡ Κυνθία, θὰ μοῦ δώσει
τὸ ἔναυσμα μιὰ ἱστορία ὁλόκληρη μὲ στίχους νὰ συνθέσω
"Ἄν, ὦ Μακίγνα, μοῦ εἶχε γράψει ἡ Μοῖρα νὰ ὀδηγήσω
στὸν πόλεμο λεγεῶνες ἡρωϊκῆς, δὲν θάταν οἱ Τιτάνες!
ποῦ θάνυμνοῦσα· τὸ Πῆλιο καὶ τὴν "Ὅσα μῆτε· μῆτε
- 20 — τὸν "Ὀλυμπο καὶ τὴν οὐράνια κλίμακα. Δὲν θάταν οἱ Θῆβες
οὔτε ἡ Πέργαμος ἡ ὀνομαστή, ἡ προσφιλεὴς τοῦ "Ομήρου.
Οὔτε καὶ οἱ θάλασσοι οἱ δυὸ ποῦ ὁ Ξέρξης ἔνωσε· ἀκόμη μῆτε
τοῦ Ρέμου οἱ ἀπόπειρες καὶ ἡ ἀλαζονεία τῆς Καρχηδόνας.
μῆτε τῶν Κίμβρων οἱ ἀπειλὲς καὶ οἱ θρυλικὲς οἱ πράξεις τοῦ Μαρίου.
"Ὅχι! Τοῦ Καίσαρος θανιστοροῦσα ἰότε τοὺς πολέμους,
τοὺς ἄθλους του καί, πρὸ παντός, τὴς θρυλικῆς δικῆς σου πράξεις
κάτω ἀπὸ τὸ ἄστρο τοῦ ἀρχηγοῦ σου· θὰ ἔπραττα τὸ ἴδιο πάλι,
ἂν τὴ Μοδένα ὑμνοῦσα ἦ τοὺς Φιλίππους — τῶν Ρωμαίων μνήμα —
ἢ τὴν κατάκτηση τοῦ Φάρου ἢ τῶν ἀκτῶν τοῦ Πτολεμαίου.
- 30 — ἢ τὴν ἐρήμωση τῆς Ἑτρουρίας, ἢ τὴν φυγὴν εἰς Σικελία,
εἴτε τὸ Νεῖλο, εἴτε τῶν βασιλέων τὴς Ἀλυσίδας,
εἴτε τοῦ "Ακτίου τοὺς γενναίους τὴν Ἱερὰ "Ὀδὸς ποὺ ἀκολουθεῖσαν —
ἢ Μοῦσα μου, παντοῦ καὶ πάντα, ἐσὲ θὰ ἐκθείαζε τὸ φίλον,
τὸν πρόθυμο σὺν πόλεμο, ὅσο πιστὸ καὶ σιτὴν εἰρήνην.
Στὸν "Αδὴ ὁ Θησέας, στὸν Ἡλυσίων τὴν πύλη ὁ "Αχιλλέας,
ἐπισφραγίζουν τὴ φιλία τους — φιλία ἀνεκύμαντη, αἰώνια —
ὁ ἕνας γιὰ τὸν Πειρίθου (τοῦ Ἰξίωνα τὸ γιό), ὁ ἄλλος
γιὰ τὸν περίδοξο τὸν Πάτροκλο, τοῦ Μενοπεία τὸ τέκνο.
Τὸ σάλο τῶν μαχῶν εἰς Φλίγρ' ἀνὰ νὰ ἱστορήσω, τοῦ Ἐγκελάδου
- 40 — καὶ τοῦ Διὸς τὴ σύγκρουση, τοῦ κεραυνοῦ θάπρεπε νάχω
τὴ βροντερὴ φωνή. Οὐδὲ ὁ Καλλίμαχος παρόμοιο θὰ εἶχε
σθένος. Οἱ στίχοι οἱ ἀρρενωποὶ ἀνάρμοστοι σὲ μέ! Ποιέ μου
δὲν θὰ ὑμνοῦν ἄξια τὸν Καίσαρα ἢ τοὺς προγόνους του τοὺς Φρύγες.
"Ὁ ναυτικὸς γιὰ τοὺς ἀνέμους θὰ μιλεῖ, ὁ ἀγρότης γιὰ τοὺς ταύρους,
γιὰ τὴν πληγὴν τοῦ ὁ πολεμιστῆς, γιὰ τὸ κοπάδι τοῦ ὁ ποιμένας.
Κι' ἐγὼ γιὰ μάχες θὰ μιλῶ· ὅμως σὲ σιρῶμα ἐπάνω!
τιμὴ σου νὰ πεθαίνεις γιὰ τὸν "Ερωτα· τιμὴ σου πάλι
νάσαι πιστὸς σ' αὐτόν. Εἴθε ὁ ἔρως μου πρὸς τὴν Κυνθία νὰ μένει
ὁ μόνος εἰς τὴν ζωὴ μου. Καὶ ἡ Κυνθία τὸ ἴδιο ἐπιθυμεῖ. Καὶ ψέγει

1. Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ ἀπ' τὴ μυθολογία ἐπανάσταση τῶν Τιτάνων ἐναντίον τῶν θεῶν τοῦ "Ὀλύμπου. Προσπαθοῦσαν, τὸ ἕνα ὅρος ἐπ' ἀνὰ τὸ ἄλλο, νὰ κ' ἰσχυροῦν τὸν "Ὀλυμπο.
2. Γίνονται ὑπαινιγμοὶ εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ρωμαίων, καθὼς καὶ σὲ γεγονότα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου.

- 50 — τῶν γυναικῶν τὴν ἐλαφρότητα καὶ τὴν Ἑλένη κατακρίνει.
 Κι' ἂν ἔπρεπε μᾶς μητρυιᾶς, καθὼς ἡ Φαίδρα, νὰ γνωρίσω
 τὸ μαγικὸ ποτὶ — ἀναίσθητος ὁ Ἰππόλυτος θὰ πέσει —.
 Κι' ἂν μοῦγραφε ἀπ' τὴν Κίρκη νὰ χαθῶ καὶ ἂν ἡ Κολχίδα
 τὰ βότανά της ἔκαιγε — δὲν θὰ μπορούσα ἀπ' τὴ γυναίκα
 αὐτὴν νὰποσπασθῶ! ὦ, ἔχει αἰχμαλωτίσει τὴν ψυχὴ μου!
 Τὸ ξόδι μου ἀπ' τὸ σπίτι της θὰ βγεῖ — ὅπωςδὴποτε — μιὰ μέρα.
 Γιὰ τὶς ἀρρώστειες ἴσως βότανα νὰ ὑπάρχουν πλῆθος· μόνον
 ὁ ἔρωτας στέρχει τὸν πόνο του. Νὰ λυτρωθεῖ ἀπ' αὐτὸν δὲν θέλει.
 Τοῦ Φιλοκτῆτη ἔγιανε τὸ πόδι ὁ Μαχάων· ὁ Χεῖρων
- 60 — τῆς Φιλύρας γιὸς — τοῦ Φοῖνικος θεράπευσε τὰ μάτια.
 Ὁ Ἀσκληπιὸς μὲ βότανα τῆς Κρήτης, τὸν Ἀνδρογύναιον
 θεράπευσε καὶ στὴν πατρίδα του τὸν ἔστειλε καὶ πάλι.
 Ὁ Τήλεφος, ἀπ' τὴ Μυοσία, τὴ σωτηρίᾳ του σιὸ δόρυ,
 βρῆκε, σιὸ ἴδιο αὐτὸ πού τὸν τραυμάτισε σιὸ Ἰλιον.
 Αὐτὸς πού θὰ μπορούσε νὰ μὲ γιάνει, θὰ μπορούσε ἐπίσης
 τοῦ Ταντάλου νὰ κρατῇ τοὺς καρπούς. Τῶν Δαναΐδων
 τοὺς πίθους θὰ μπορούσε νὰ γεμίσει. ἀκόμη τὸ λαιμὸ τους
 τὸ λεπτεπίλεπτο ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίο τους νὰλαφρώσει.
 Τὸν Προμηθεᾶ ἀπὸ τὸ βράχο τοῦ Καυκάσου θὰ μπορούσε
- 70 — νὰ ἐλευθερώσει κι' ἀπ' τὸ σιῆθος του νὰ διώξει τὸ γεράκι.
 Λοιπὸν ὅταν ἡ Μοῖρα τὴ ζωὴ μου τὴν ζητήσῃ πάλι,
 ὅταν σιὸ μάρμαρο γραμμένο θᾶναι τὸ ὄνομά μου, ὦ, τότε.
 Μαικῆνα ἐσὺ — τῆς νιότης μου ἐλπίδα καὶ τιμὴ καὶ δόξα —,
 ὅπως τὴ ζωὴ μου τίμησες — ἀνίσως τύχει καὶ σιμώσεις
 σιὸ μνήμα μου, τὸ ἄρμα σου τὸ χρυσοχάλινο σταμάτα
 ἐμπρὸς στὴν τέφρα μου κι' ἀφοῦ δάκρυα συμπόνιας θᾶχεις χύσει,
 τότε Μαικῆνα, φίλε μου ἀκριβέ, κι' αὐτὲς ψηθύρισε τὶς λέξεις:
 «Μιὰ κόρη ἀγάπησε σκληρή· ἔτοι τὸ θέλησεν ἡ Μοῖρα»!

ΧΡΗΣΤΟΥ Δ. ΤΣΕΡΗ

Δασκάλου

ΕΝΑΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΜΥΘΟΣ ΣΕ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Πρὶν σαράντα περίπου χρόνια καὶ σὲ ηλικία 8-9 χρονῶν, ἄκουσα, ἀπὸ τὰ χεῖλη μιᾶς ἀγράμματης καλογριᾶς στὸ μοναστήρι τοῦ "Αἰ-Θανάση τοῦ Βα-
βουριοῦ, ἓνα παραμῦθι.

Μικρὸ παιδί τότε, στάθηκα στὴν εὐχαρίστηση, ποῦ μοῦ ἔδωσε τὸ παραμῦθι, καὶ δὲν εἶχα τὸν τρόπο καὶ τὴν ἐμπειρία γιὰ παραπέρα ἀξιολόγηση τοῦ περιε-
χομένου τοῦ παραμυθιοῦ.

Σὲ μιὰ διάλεξη, στὴν κωμόπολη τῶν Φιλιατῶν - Ἠλείου, τὸ 1979 (στὰ πλάισια τοῦ ἔτους ἐλληνικῆς παραδόσεως), ὁ ὁμιλητὴς ἀναφέρθηκε σὲ κάποιο συσχετισμὸ ἀνάμεσα στὸν ἀρχαῖο μῦθο τοῦ Μελέαγρου καὶ ἓνα λαϊκὸ παρα-
μῦθι τῆς περιοχῆς Εὐρυτανίας ἀπὸ τὸν καθηγητὴ Ἰωάννη Κακριδῆ. Ἡ πλη-
ροφορία αὐτὴ μοῦ θύμησε τὸ παιδικό μου παραμῦθι καὶ ξύπνησε τὸ χρέος νὰ
φέρω σὲ δημοσιότητα τὸ παραμῦθι, π ο ὗ ἔ χ ε ι ἀ π ὸ λ υ τ ῆ ὁ μ ο ι ὁ-
τ ῆ τ α μ ἔ τ ὸ μ ῦ θ ο τ ο ὗ Ο ἰ δ ῖ π ο δ α, καὶ καταφαίνεται ἴσως ἡ
συνέχεια τῆς φυλῆς μας.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐκείνης τῆς στιγμῆς ἐσθῆσε καὶ θεώρησα ἔργο τῶν φιλο-
λόγων ἢ τῶν ἐδικῶν ἐρευνητῶν τῆς λαογραφίας μας τὴν ἐρευνα τῶν στοιχείων
αὐτῶν. "Υστερα ἀπ' ὀριμότερη σκέψη ἀποφάσισα νὰ παρουσιάσω τὸ παραμῦθι
καὶ νὰ δώσω ἔτσι τὴ δυνατότητα γιὰ φιλογολογικὴ ἢ λαογραφικὴ ἀξιολόγηση
τοῦ παραμυθιοῦ, γιατί πιθανὸν νὰ μὴν εἶναι γνωστὸ τὸ περιεχόμενό του.

Σήμερα μαζί μὲ τὴν παρουσίαση θέλω νὰ κάνω γνωστὰ τὰ ἑξῆς: α) Τὸ
παραμῦθι εἶναι αὐθεντικὸ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενό· δὲ μπορῶ ὅμως νὰ πῶ τὸ
ἴδιο καὶ γιὰ τὴ γλώσσα καὶ τὸ ὕφος τῆς διηγήσεως. Τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα
τῶν 9 χρόνων δὲν ἔμεινε ἀνεπηρέαστο στὸ χρόνο ποῦ πέρασε. Πάντως στὸ σύνολό
τῆς ἡ διήγηση διατηρεῖ τὴν ἀπλότητα τὴν ἀρχική. β) Προσπάθεια διασταυρώ-
σεως τοῦ περιεχομένου τοῦ παραμυθιοῦ ἀπὸ δυὸ - τρεῖς γερόντισσες τοῦ χωριοῦ
δὲν «ἀπέδωσε». Αὐτὸ μ' ἔκανε ν' ἀναβάλω τὴν παρουσίαση καὶ μοῦ δημιούρ-
γησε ὀρισμένες ἀπορίες ἀναφορικὰ μὲ τὸν τρόπο ποῦ ἔφτασε — ἂν ἔφτασε — ὁ
μῦθος τοῦ Οἰδίποδα στ' αὐτιά τῆς «καλοκάγαθης» καλογριᾶς καὶ στὴν ἀπόμερη
αὐτῆς γωνιά τῆς πατρίδας μας, τὸ Βαβούρι Φιλιατῶν. γ) Ἡ ἐμφαση ἀπὸ τὴν
ἀφηγήτρια δινόταν στὴν παντοδυναμία τῆς μοίρας καὶ μόνο, χωρὶς ἄλλες νύ-
ξεις καὶ προεκτάσεις.

"Ἄς περάσουμε τώρα στὸ περιεχόμενό τοῦ παραμυθιοῦ:

«Μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρό, ζοῦσε σὲ κάποιο χωριὸ τῆς πατρίδας μας ἓνα ἀντρό-

γυνο. Είχαν περάσει αρκετά χρόνια ἀπ' τὸ γάμο τους καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμη παιδιὰ.

Ἀπ' τὰ πολλὰ ἡ γυναίκα ἀπόκτησε ἓνα παιδί (ἀγόρι). Ἡ χαρὰ τῶν γονιῶν ἦταν ἀπερίγραπτη. Στὶς τρεῖς μέρες ἤρθαν οἱ μοῖρες νὰ ὀρίσουν τὸ ριζικὸ τοῦ παιδιοῦ.

Ἡ πρώτη εἶπε: — Νὰ ζήσει πέντε χρόνια καὶ ὕστερα νὰ πεθάνει.

Ἡ δευτέρα εἶπε: — Νὰ ζήσει εἴκοσι πέντε χρόνια καὶ μετὰ νὰ πεθάνει.

Ἡ τρίτη εἶπε καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της: — Νὰ ζήσει πολλὰ χρόνια· νὰ μεγαλώσει. νὰ σκιστῶσει τὸν πατέρα τοῦ καὶ νὰ πάρει τὴ μάνα τοῦ γυναικῆ.

Οἱ γονεῖς, ὅταν ἄκουσαν αὐτὰ τὰ λόγια, τὰ ἔχασαν. Κοιτάχτηκαν μεταξὺ τους καὶ κανένας δὲ μιλοῦσε.

— "Ἄντρα, λέει ἡ γυναίκα, ἐμεῖς δὲν εἴχαμε καὶ δὲν εἴχαμε παιδιὰ, δὲν τὸ θγάζουμε ἀπὸ τὴ μέση; Δὲ λέω νὰ τὸ σκοτώσουμε. Νὰ τὸ ρίξουμε κάπου. . .

Ὁ ἄντρας ἦταν σκεπτικὸς καὶ δὲ μιλοῦσε. Ἡ γυναίκα τοῦ ἔπε νὰ τὸ ρίξουν στὸ ποτάμι μὴπως καὶ τὸ βρεῖ κανένας ἄνθρωπος καὶ τ' ἀναθρέψει. "Ἔτσι κι ἔγινε. "Ἐνα καλοκαιρινὸ βραδυνό, ἔβαλαν τὸ μωρὸ σ' ἓνα σκαφίδι καὶ τ' ἄφησαν νὰ τὸ πάρει τὸ ρέμα τοῦ ποταμοῦ.

Τὸ καλοκαίρι, ὅπως συνηθίζεται καὶ σήμερα, πολὺς κόσμος διανυκτερεύει στὰ κτήματά του, γιὰ νὰ κερδίσει χρόνον δουλειᾶς τὸ πρωί. Κάποιο βράδυ, οἱ κάτοικοι ἐνὸς γειτονικχοῦ χωριοῦ ἄκουσαν κλάματα μωροῦ κατὰ τὸ ποτάμι. "Ἐτρεξαν καὶ τί νὰ δοῦν! "Ἐνα μωρὸ μέσα σ' ἓνα σκαφίδι. Γρήγορα κατάλαβαν πὼς κάποιος τὸ ῥιξε γιὰτὶ τοῦ ἦταν ἀνεπιθύμητο, ὅπως γίνεται συχνὰ μὲ τὰ ἐξώγαμα. Κάποιος φιλόανθρωπος τὸ συμιάζεψε καὶ τὸ ἀνάθρεψε.

Τὸ παιδί μεγάλωσε καὶ γιὰ νὰ ζήσει ἐργαζόταν σὰν ἀγροφύλακας στὸ διπλανὸ χωριό. Πού ἦταν καὶ χωριὸ τῶν γονιῶν του, χωρὶς νὰ τὸ ξέρει.

"Ἐνα βράδυ, πού φύλαγε τ' ἀμπέλια, κατάλαβε κάποιον νὰ πλησιάζει σὲ ξένο ἀμπέλι. Τοῦ φώναξε, ἀλλὰ δὲν πῆρε ἀπόκριση. "Ἐρριξε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο μὲ τὸ ντουφέκι του γιὰ νὰ τὸν φοβίσει ἀλλὰ μὲ λάθος τὸν σκότωσε.

Μαθεύτηκε τὸ γεγονός καὶ ὁ ἀγροφύλακας ὁδηγήθηκε στὸ δικαστήριον. Τὸ δικαστήριον τὸν ὑποχρέωσε νὰ παντρευτεῖ τὴ χήρα γυναίκα. "Ἔτσι ἔγινε αὐτὸ πού ὅρισαν οἱ μοῖρες».

Δὲ θυμᾶμαι νὰ ἔχε συνέχεια τὸ παραμῦθι, σὰν αὐτὴ τοῦ ἀρχαίου μύθου μὲ τὸ θάνατον τῆς Ἰοκάστης καὶ τὴν τύφλωσιν τοῦ Οἰδίποδα. Ἡ δύναμη τῆς μοίρας φάνηκε. Αὐτὸ ἤθελε νὰ δείξει τὸ παραμῦθι καὶ νομίζω πὼς τὸ ᾔδειξε.

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τὸ λόγο ἔχουν οἱ εἰδικοί, ἂν ἔχει τὸ θέμα ἐνδιαφέρον.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΕΝΑ ΘΛΙΒΕΡΟ ΝΕΟ

Τὰ μέσα τοῦ Νοέμβρη ἓνα θλιβερό νέο τῆς τηλεόρασης μὲ λύπησε πραγματικά: πέθανε ὁ Γουίλ Ντυράν, στοχαστής, ἱστορικός καὶ προπάντων ἄνθρωπος. Μιά προσωπικότητα ἐλκυστική. Γεννήθηκε τὸ 1885 στὸ Νόρθ Άνταμς τῆς Μασαχουσέτης. Ἀπὸ τὰ ἐνενήντα πέντε χρόνια τῆς ζωῆς του, σχεδὸν τὰ ἑβδομήντα τὰ ἔζησε μὲ τὴν συναίκα του, μιά μαθητριά του στὸ Μοντέρν Φέρρερ Σκούλ, ποὺ τὴν ἀγάπησε ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ ποὺ τόσο τὸν βοήθησε στὸ ἔργο του τὸ συγγραφικό, μὲ τόσο πίστη ἀγκάλιασε τὰ δικά του ἐπιστημονικὰ ἐνδιαφέροντα, τόσο, ἀπὸ βιβλίο σὲ βιβλίο, αὖξαινε τὴν προσφορά της στὸ ἔργο τοῦ συζύγου, ὥστε ὁ Ντυράν θεώρησε πραγματικό του χρέος ἀπὸ τὸ 1961 νὰ ἐνώνει τὸ ὄνομά της μὲ τὸ δικό του στὴ σελίδα τοῦ τίτλου. Αὐτὴ ἡ συνεργασία, γέννημα πραγματικῆς ἀγάπης, ἐξακολούθησε ὡς προχτές, ὅταν ὁ Ντυράν, σβήνοντας σιγὰ - σιγὰ σὲ μιά κλινικὴ τῆς Ν. Ὑόρκης, ὕστερα ἀπὸ μακρόχρονη καὶ πλούσια σὲ ἀγώνες ζωῇ, ζητοῦσε συνεχῶς πληροφορίες γιὰ τὴν γυναίκα του, ἄρρωστη καὶ αὐτὴ, μὰ ποὺ εἶχε ἤδη πεθάνει. Αὐτὴ ἡ συγκινητικὴ ἀφοσίωση, ὕστερα ἀπὸ ἑβδομήντα χρόνια κοινῆς ζωῆς καὶ πνευματικῆς δημιουργίας, δίνουν τὸν Ντυράν σὰν ἄνθρωπο, μὰ καὶ σὰν συγγραφέα. Γιατὶ ὅλο τὸ ἔργο του τὸ χαρακτηρίζει ἡ θερμότης, ἡ μὲ ζεστὴ καρδιά ἐπαφὴ μὲ τοὺς παλαιούς ἀνθρώπους καὶ τοὺς παλαιούς πολιτισμούς, ποὺ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἔστησαν μὲ σκέψη καὶ ἀγώνα καὶ συχνὰ μὲ ὀδὺ καλλιτεχνικὸ αἰσθητήριο, ἐπάνω στὶς πλαγιὲς καὶ τὶς πεδιάδες τοῦ παλαιοῦ μας κόσμου. Αἰσθάνεται κανεὶς πάντα τὴν ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅταν περνάει τὶς χιλιάδες τῶν σελίδων τῆς Ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀκόμη καὶ στὴν Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας του, καὶ στὸ θαυμάσιο ἐκλαϊκευτικὸ βιβλίο: Οἱ χαρὲς τῆς Φιλοσοφίας, σὲ συνεπαίρνει πάντα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἐκλαϊκευτικὴ δύναμη, αὐτὴ ἡ ἔρμηνυ τῆς καρδιάς τοῦ συγγραφέα, παρούσα σὲ κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου. Αὐτὴ ἡ ἔλλειψη τῆς συναισθηματικῆς συμμετοχῆς, ποὺ χαρακτηρίζει πολλοὺς ἀπὸ τοὺς μεγάλους φιλοσόφους τῶν νεωτέρων χρόνων — ἴσως μόνον ὁ Σοπενχάουερ καὶ ὁ Νίτσε ἀποτελοῦν ἐξάιρεση — κάνουν τὸ ἔργο τους τόσο δύσβατο στὸν κοινὸ ἀναγνώστη. Βέβαια, στὸν τομέα τῆς Φιλοσοφίας, τὸ ἔργο τοῦ Ντυράν δὲν εἶναι δημιουργικὸ, δὲν στήνει φιλοσοφικὸ σύστημα, εἶναι ὅμως θαυμάσια ἐκλαϊκευτικὸ, εἶναι κοινωνικὸ τοῦ ἥθους· εἶναι ἐνέσεις ἀνθρωπιάς, σ' ἓνα κόσμο ποὺ μαραίνεται οὐσιαστικὰ καὶ ἀγωνιὰ μέσα στὸ φριχτὸ κλίμα φόβου καὶ συμφερόντων ποὺ δημιούργησε ἡ καλὴ μας ἐπιστήμη.

Ἡ Ἀμερικὴ ποὺ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὑπερβολικὰ περήφανη γιὰ τὸ κίτρινο κλίμα τῆς ἀγωνίας ποὺ χάρισε στὸν κόσμο ἡ οἰκονομία της καὶ ἡ ἐπιστήμη της, πρέπει νὰ εἶναι ὑπερήφανη τουλάχιστο γιὰ τὸν Ντυράν. Αὐτὸς δὲν ἔβλεπε πυραύλους καὶ χρεώγραφα. Δὲν κοίταξε πρὸς τὰ ψηλά, πρὸς ἓνα μέλλον τοῦ κόσμου μας, ποὺ τὸ σημαδεύει, σὰν καλὸς σκοπευτής, ἡ καταστροφή. Ὁ Ντυράν στράφηκε πρὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπο, ποὺ ἐνὼ πάλευε γιὰ τὸ ψωμί μὲ ἰδρώτα καὶ θάσανα καὶ πάθη, ἐδημιούργησε συγχρόνως τὸν πολιτισμό του. Αὐτὴ ἡ ροπὴ τοῦ φιλόσοφου Ντυράν νὰ ἀναφέρεται σ' ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε, καὶ ὅχι ἰδιαίτερα σὲ κείνο ποὺ θὰ γίνε, αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ σὲ χιλιοχρόνους ἀνθρώπινους ἀγῶνες γιὰ ἐπιβίωση καὶ πρόοδο, στὴν ἱστορικὴ δηλαδὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι κάτι τὸ πολὺ πιὸ θετικὸ ἀπὸ τὴν σκούρα ἢ τὴν ρόδινη μελλοντολογία, ποὺ μ' αὐτὴν ἐξάπτουν ἢ καταθλίβουν τοὺς ἐγκεφάλους μας μελλοντολόγοι, ἐπιστήμονες καὶ ἱστορικοί. Γι' αὐτὸ ἀρᾶσει ὁ Ντυράν σὲ μᾶς τοὺς φύσει ἀπαισιόδοξους, ποὺ δὲν μαγευόμαστε ἀπὸ τὴ θριαμ-

βευτικές τυμπανοκρουσίες των φανατικῶν τῆς προόδου, ποὺ μιλοῦν συνεχῶς γιὰ κομπιούτερς, γιὰ κατάργηση στὸ κοντινὸ μέλλον τῆς χειρωνακτικῆς δουλειᾶς, γιὰ θαυμαστὲς ἐφευρέσεις σὲ ὅλες τὶς περιοχὲς τῆς ἔρευνας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ μᾶς λένε: α) ἂν ἄνθρωποι τὸν τρόπο νὰ αὐξήσουν κατὰ ἓνα καὶ μόνον γόνιμο στρέμμα τὴν ἐπιφάνεια τοῦ πλανῆτῃ καὶ β) ἂν εἶναι ἀκόμη σὲ θέση νὰ θρέψουν τὸν ἄνθρωπο μὲ μὴ ὀργανικὲς οὐσίες καὶ ὅχι μ' αὐτὲς ποὺ μᾶς προσφέρει μόνον ἡ πρωτογενὴς παραγωγή. Αὐτὴ ἡ παραγωγή ποὺ ἄρχισαν νὰ τὴν ξεχνοῦν οἱ κάτοικοι τῶν μεγαλουπόλεων, παρὰ τὸ ὅτι προστρέχουν κάθε μέρα σ' αὐτὴν γιὰ ν' ἀποφύγουν τὶς ταλαιπωρίες τοῦ θανάτου. Καὶ πάλι ἐμεῖς οἱ ἀπαισιόδοξοι πιστεύουμε ὅτι πλησιάζει ἡ μέρα, ὅπου ἡ ἔλλειψη γόνιμου χώματος, μὰ καὶ ἐνέργειας ἀρκετῆς γι' αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει, ὅταν θὰ ἔχει πάρει μερικὰ δισεκατομμύρια ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς, θὰ μᾶς κάμει νὰ ξεχάσουμε κομπιούτερς καὶ μοντέρνα θαύματα καὶ θὰ μᾶς ἀναγκάσει νὰ παρακαλοῦμε τὴν Πρόνοια νὰ μᾶς ἐφοδιάσει μὲ πιὸ ἀποτελεσματικὸς Ἡρώδες, ἀπὸ κείνους ποὺ τώρα μᾶς προτείνει ἡ ἐπιστῆμη μᾶς.

Ἐγὼ προσωπικὰ μαγεύτηκα ἀπὸ αὐτὸ τὸ θαυμάσιο ζευγάρι ἐκλεκτῶν συνανθρώπων. Πρῶτα-πρῶτα διάβασα τὴν τόσο ἐπιστημονικὰ στημένη, ἀποδομένη ὅμως μὲ τόση ἀπλότητα καὶ χάρις ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῶν μεγάλων ἀνθρώπων ομάδων τῆς ἐγγύς καὶ τῆς ἄπω Ἀνατολῆς. Αὐτὴ τὴν βρῆκα ἰδῶ "Υστερα ἄρχισε ἡ ἀποστολὴ ἔργων τοῦ Ντυράν, ἀπὸ παλαιοὺς μαθητὲς στὴ Ζωσιμαία Σχολὴ Ἰωαννίνων, μὲ πρῶτο τὸν μακαρίτη τώρα Γιώργο Σούλη, λαμπρὸ φιλόλογο, καθηγητὴ στὸ Μπέρκλεϋ, καὶ μόλις πρὸ τριῶν μηνῶν πῆρα ἀπὸ παλὴ ὁ ἐπίσης μαθητὴ, τὸν Νίκο Τσουλφανίδη, ποὺ εἶναι τώρα καθηγητὴς στὸ ἀμερικάνικο Πανεπιστήμιο τῆς Ρόλλα, μιὰ σύντομη Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ντυράν, γραμμένη μὲ ἀπλότητα, χάρις καὶ σαφήνεια. Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο παρουσιάζονται ξεκάθαρα τοῦ Ντυράν τὸ ἀπείρητο καὶ λιτὸ γράψιμο, ποὺ ξενίζει, ἂν λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὶς πομπώδεις καὶ στρυφνὲς μακροπεριόδους ποὺ χαρακτήριζαν ἰδιαίτερα τὴν γραφὴ τῶν παλαιότερων φιλοσόφων, μὰ καὶ οἱ θεωρητικὲς προτιμήσεις του. Ἐκεῖ βρίσκουν ἄνετα θέση ὀνόματα, ὅπως τοῦ Ντιοῦ καὶ τοῦ Γουίλ Τζέμς, ποὺ, ἀκολουθώντας τὸν παλαιότερό τους ἀμερικάνο φιλόσοφο Πέρς, ἔστησαν, ἰδιαίτερα ὁ δεύτερος, τὴν φιλοσοφικὴ θεωρίαν τῆς χρησιμότητος. Τὸ βιβλίο τοῦ Τζέμς: ὁ πραγματισμὸς, ποὺ εἶχε ἀντίκτυπο σημαντικὸ σὲ κάποιους φιλοσοφικοὺς κύκλους τῆς Εὐρώπης, — Σίλλερ, Μπερζόν, Παπίνι, — ἔγινε δεκτὸ μὲ παγερὴ περιφρόνηση ἀπὸ τὴν ἀπὸ καθέδρας φιλοσοφοῦσα Εὐρώπη, καὶ τὴν θεωρίαν του τὴν εἶπαν, εἰρωνικά, φιλοσοφικὸ μερκαντιλισμὸ καὶ φιλοσοφία τοῦ δολλαρίου. Δὲν πέρασε ὅμως παρὰ μία ἐλάχιστη ἀρμαθιά ἀπὸ δεκαετηρίδες καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία τοῦ Δολλαρίου ἔγινε ἡ φιλοσοφία, ἡ ἐπιστῆμη τῆς μισῆς οἰκουμένης καὶ ὁ φορέας τῆς, τὸ Δολλάριο, ἔγινε ὁ ποθητὸς ὅλης τῆς γῆς.

Ὁ Ντυράν, στὴν Ἱστορία του τῆς Φιλοσοφίας δίνει σὰν καλὸς καὶ πρακτικὸς Ἀμερικανὸς τὴν θέσιν ποὺ τοὺς πρέπει στοὺς ἰδρυτὲς τοῦ πραγματισμοῦ καὶ συγχρόνως γιὰ νὰ δείξει τὴν προτίμησίν του γιὰ τὸν πρακτικὸ λόγο, ἐκεῖνο τὸν λόγο ποὺ κινεῖται *in medias res*, ἀντίθετα πρὸς τὸν λόγο, τὸν φορέα φιλοσοφικῶν γιγαντοαίωρημάτων, ἀπροσπέλαστων στὴν δύστυχη ἀνθρώπινη μάζα, παραχωρεῖ ἓνα λογικὸ ἀριθμὸ σελίδων, πράγμα, ποὺ σίγουρα γιὰ πρώτη φορὰ συμβαίνει σὲ Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, στὸ ἔργο τοῦ Βελταίρου.

Αὐτὴ ἡ προτίμηση τοῦ Ντυράν γιὰ τὸν μεγάλον αὐτὸ μὰ τόσο πρακτικὸ στοχαστὴ, ποὺ συντέλεσε τόσο στὸ νὰ κανονιστοῦν οἱ λογαριασμοὶ τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ μὲ τὴν ἐλέω Θεοῦ μοναρχία του, αὐτὴ ἡ προτίμηση ποὺ φαίνεται καθαρὰ καὶ στὸ ἐλκυστικὸ τοῦ βιβλίου: Τὸ Νόημα τῆς Φιλοσοφίας, ὅπου τὸν παρουσιάζει, μαζί μὲ τὸν ἄλλο σημαντικὸ Γάλλο τὸν Ἀνατόλ Φράνς, νὰ δροσίξει μὲ κρῦο νερὸ τὶς φιλοσοφικὲς ἐξάψεις, δηλώνει τὸ πόσο Πρακτικὰ μὰ καὶ πόσο ἀνθρωπιστικὰ ἐβλεπε ὁ Ντυράν τὸν κόσμον.

Ὁ Ντυράν μὲ τὴν καλωσύνη του, μὲ τὴν γοητευτικὴ ἀπλότητα τοῦ λόγου του, μὲ τὴν ἀκάματη ἐγκυψή του στὶς ζωὲς τῶν γενιῶν ποὺ ἔφυγαν, μὲ τὴν ἀγάπην του γιὰ τὴν τέχνη, μᾶς δείχνει μιὰ νέα Ἀμερικὴ: τὴν Ἀμερικὴ τοῦ βάθους.

Γιατί υπάρχουν Ἀμερικὲς δύο. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ Ἀμερικὴ ποὺ ξέρουμε. Αὐτὴ ποὺ τὴν ἔδωσε σ' ἓνα κεφάλαιο τῆς Ἱστορίας τῶν Ἰδεῶν ὁ Μπέρτραν Ράσελ, ποὺ σὰν στοχαστὴς τιμᾷ τὴν ἀγγλικὴ σκέψη καὶ σὰν ἄνθρωπος τιμᾷ ὁλόκληρὴ τὴν ἀνθρωπότητα. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ ἀρχίζει ἀμέσως μετὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τὴν δολοφονία τοῦ Λίνκολν καὶ φτάνει ὡς τὶς μέρες μας. Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ποὺ ἔχει τὸν τίτλο: Συναγωνισμός καὶ Μονοπώλια, ὁ Ράσελ μᾶς παρουσιάζει τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ στάθηκαν ἡ ρίζα τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως τῆς Ἀμερικῆς, μαζί με ὅλες τὶς ἀδυναμίες ἐκεῖνες ποὺ προκαλοῦν τὴν ὑποβάθμισή της μέσα στὴ συνείδηση τοῦ μέσου πολίτη τῆς γῆς. Τὰ ὀνόματα τοῦ Μόργκαν, τοῦ Κάρνετζ, τοῦ Βάντερπιλτ, τοῦ Ροκφέλλερ, βρίσκονται στὶς σελίδες τοῦ Ράσελ, μὰ καὶ στὶς μνῆμες ὅλων τῶν κατοίκων τοῦ κόσμου μας ποὺ ἔχουν κάποια ἡλικία. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς σελίδες, καὶ ὄχι στὴν θεωρία τοῦ Τζαίμς, θὰ μπορούσαν νὰ βροῦν οἱ εὐρωπαῖοι φιλόσοφοι τὴν φιλοσοφία τοῦ δολλαρίου. Αὐτὴν ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀδίστακτὴ στάση τῆς πατρίδας τοῦ Λίνκολν ἀπέναντι μικρῶν λαῶν τῆς γῆς, ποὺ ὀφείλει τόσα πολλὰ, στὴν κουλτούρα ποὺ αὐτοὶ οἱ μικροὶ λαοὶ ἔχουν δημιουργήσει, μιὰ κουλτούρα ποὺ βρίσκεται στοὺς ἀντίποδες ἐκείνης τῆς κουλτούρας ποὺ συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ τὸ δολλᾶριο χαρίζει στὸν κόσμο μας.

Πρέπει ὅμως νὰ ἀναγνωρίσουμε ὅτι πιὸ κάτω ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ τὴν λίγη, τῶν Ντόλαρς, ποὺ χορεύει καὶ τραγουδαίει καὶ πίνει καὶ κάνει ἐνέσεις καὶ ἔχει πιστόλι στὴν τσέπη καὶ δημιουργεῖ κάθε μέρα φονικώτερα ὅπλα, ὑπάρχει ἡ ἄλλη Ἀμερικὴ, ἡ πολλή, ἡ Ἀμερικὴ τοῦ μέσου πολίτη, ποὺ, σὰν ἄνθρωπος, δὲν εἶναι καθόλου χειρότερος ἀπὸ μᾶς, μὰ ποὺ ἡ οἰκονομικὴ ἄνεση τοῦ ἔχει δυστυχῶς θολώσει τὸ μάτι καὶ στομώσει τὸ πολιτικὸ αἶσθητήριο. Μὲ αὐτὴν τὴν Ἀμερικὴ τὴν πολλή, ποὺ τὴν ἐκφράζουν ψυχὲς ἀνθρώπων ὅπως τοῦ Λίνκολν καὶ τοῦ Ντυράν, πρέπει πάντα νὰ προσπαθοῦμε, μέσα ἀπὸ τὸ φράγμα ποὺ ἔστησαν δολλάρια, μετοχές καὶ οἱ ὑπηρετές τους, νὰ βρισκόμαστε διαρκῶς σὲ ζεστὴ ἀνθρώπινη ἐπαφή.

ΑΡΣ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΟΔΟΣ ΡΗΓΑ ΦΕΡΡΑΙΟΥ

(Βελιγράδι)

Γιὰ τὸ Ρήγα Φερραῖο, αὐτὸν τὸν νεομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας τοῦ Γένους, ποὺ ὕστερα ἀπ' τὴν ὑποταγὴν τοῦ ξεκίνησε σχεδὸν ἀμέσως τὸ δύσκολο ἀνηφόρισμα τῆς προκοπῆς καὶ τῆς ἀνάστασής του, ἔχουν γραφτεῖ πάρα πολλὰ. Καὶ τὰ περισσότερα ποὺ ἀναφέρονται σ' αὐτὸν φανερῶνουν, ὅπως γράφει ὁ Λέανδρος Βρανούσης, «πόσο ἡ ἀπήχηση τοῦ ἔργου του καὶ τῆς θυσίας του ὑπῆρξε πραγματικὰ τεράστια σ' ἔκταση καὶ σὲ βάθος, κι ἀνεξάντλητη σὲ ἱστορικὴ διάρκεια. Ἡ μορφή τοῦ Πρωτομάρτυρα, συνεχίζει, ἦταν, θαρρεῖς τὸ Σύμβολο ποὺ ἀναζητοῦσε ἡ Πίστις κι ἡ συνείδηση τῶν ὑποδούλων. Πρωτόθρονος στὸ εἰκονοστάσι τῶν καρδιῶν, ντύθηκε κατὰ ἀπ' τὸ φῶς καὶ τὴν αἴγλη τῶν προφητῶν, ἐνῶ παράλληλα ὁ θρῦλος ἄρχισε νὰ ὑφαίνει τὸ συναξάρι του...»¹.

Ὅμως γιὰ τὸ Ρήγα δὲν ὑπάρχουν μόνον οἱ θρῦλοι, τὰ ἐγκώμια, οἱ τεράστιες ἀπήχησεις, μὰ καὶ ὀρισμένες ἀπόψεις, ποὺ δὲν δίνουν τὶς ἴδιες διαστάσεις στὸ ἔργο, τὴ θυσία καὶ τὴ δράση του. Ἀρκετοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, ποὺ διατυπώνουν ἐπιφυλάξεις γι' αὐτὸν καὶ τὸ κίνημά του, τόσο στὴν ἐποχὴ του ὅσο κι ἀργότερα (κι ἀνάμεσά τους ὁ Ρίζος Νερουλὸς κι ὁ Ἰωάννης Φιλήμων). Καὶ τοῦτες οἱ ἐπιφυλάξεις, ποὺ φτάνουν ὡς τὴν ἄρνηση τοῦ ἔργου του, ξεκινοῦν ἀπὸ διστακτικὲς κρίσεις, προχωροῦν σὲ αὐστηρότερες, γιὰ νὰ φτάσουν καὶ σὲ ἱστορικὴ καταδίκη. Ἄλλες ἀναφέρονται στὴν ἑλλειψη προετοιμασίας καὶ

1. Βλ. Α. Βρανούσης, Ρ. Βελιστινλῆς, 1757—1798, Ἀθήνα: 1957, σελ. 105.

σοβαρότητας του κινήματος, κι άλλες του ίδιου που κάποτε χαρακτηρίζεται ως ένας «συμπαθητικός ποιητής», ή ως ένας «έμμανης της ελευθερίας» ή — τέλος — ένας όνειροπόλος και φαντασιόπληκτος².

Βέβαια όλες αυτές οι επικρίσεις έχουν σχέση με γενικότερα ιστορικά προβλήματα, που έχουν πολλές φορές συζητηθεί κι αναφέρονται στη σημασία της ίδιας της επανάστασης του '21, καθώς και της σειράς των απελευθερωτικών κινήματων πριν και μετά απ' αυτήν. Ήδη όμως η ιστορική έρευνα ολοκληρώνοντας τις αναζητήσεις της αλήθειας τόσο για την εποχή του, όσο και για τις προθέσεις, τη δράση και το έργο του, έχει αποκαταστήσει όριστικά το Ρήγα Φερραίο μέσα στο Πάνθεο των ηρώων και των μαρτύρων της ελευθερίας, ενώ ο θρύλος δίνει στην μορφή του — όπως ούποτε επάξια — πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις.

Όσοι επιχείρησαν να προσδώσουν αφέλεια και έλλειψη προετοιμασίας και σοβαρότητας στην προσπάθειά του ή να τη χαρακτηρίσουν «έκτος εποχής», κάνουν το βαρύ ιστορικό λάθος, να θεωρούν το Ρήγα πρώτον (χρονικά) στο ξεκίνημα για το φωτισμό του Γένους και πρώτον στη δράση για το σκωμό του. Πριν απ' αυτόν υπήρξαν στρατιές διαφωτιστών μέσα στους αιώνες της Τουρκοκρατίας και χιλιάδες μάρτυρες και πολεμιστές, άλλοι περισσότεροι γνωστοί, άλλοι λιγότερο, κι άλλοι — τέλος — που ακόμα περιμένουν την ιστορική τους δικαίωση.

Έκείνο που έδωσε στο Ρήγα τις διαστάσεις του θρύλου του, δεν είναι μονάχα ο διαφωτιστικός για το Γένος αγώνας του, αλλά και τα μεγαλόπνοα σχέδιά του, κι ακόμα πιο πολύ η προσπάθεια συντονισμού του διάχυτου στην εποχή του επαναστατικού αναβρασμού, η ανάπτυξη μίας ήγετικής πρωτοβουλίας, και τέλος η θυσία του, ότι προηγήθηκε απ' αυτήν, αλλά κι ότι την ακολούθησε ως θρύλος και συναξάρι³.

Κι αυτά όλα που έτρεξαν με το Ρήγα, κι αυτά όλα που ακολούθησαν τη θυσία του δεν συγκλόνισαν μόνο τους σκλαβωμένους Έλληνες της εποχής του, και τους κατοπινούς, που έδωσαν — ή δέχτηκαν — όλες τις προεκτάσεις της ιστορικής αλήθειας, και φόρτισαν — ή αποδέχτηκαν — τις διαστάσεις του θρύλου του, αλλά και άλλους λαούς, κυρίως της Βαλκανικής, που κι αυτοί — την ίδια εποχή — στέναζαν κάτω απ' τον ίδιο ζυγό, ασφυκτιούσαν κάτω απ' το σκληρό και αυταρχικό καθεστώς των Σουλτάνων.

Έξαίρεση δεν ήταν δυνατό να κάνει — προπαντός — η πόλη του μαρτυρίου και του θανάτου του. Η πόλη που δέχτηκε την τελευταία πνοή του: το Βελιγράδι. Άλλωστε ο πρόωρος θάνατός του κι η θυσία του ή μαρτυρική δεν ήρθαν γιατί στόχος του αγώνα του ήταν μονάχα η απελευθέρωση των Ελλήνων, αλλά και των λαών της Βαλκανικής και των Τούρκων ακόμα, που στέναζαν κι αυτοί κάτω απ' την απεριόριστη και τυραννική δεσποτεία του δοβλετιού.

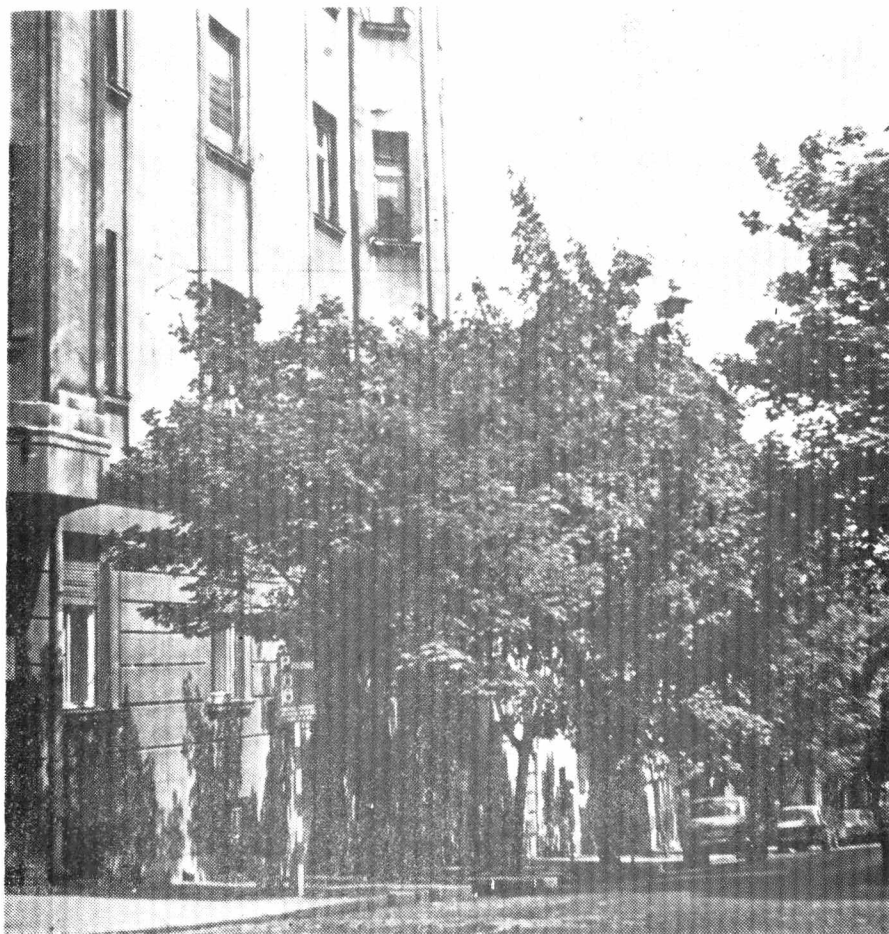
Το Βελιγράδι, λοιπόν, ο τελευταίος σταθμός της ήρωικής και μαρτυρικής περιπέτειας του μεγάλου αυτού Έλληνα (που σωστότερα ήταν Ρωμιός απ' τη Θεσσαλία), ανήκει στις πολιτείες εκείνες, που παραδέχτηκαν τον ήρωισμό του, αναγνώρισαν τη θυσία του, κι έτσι τις προεκτάσεις που είχε ο αγώνας του για το ξεσκάδωμα των ραγιαδών, που ήταν — και γι' αυτούς — η αναγέννηση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, μ' έναν τρόπο — βέβαια — που δεν σήμαινε απλή ανσβίωση μ' ανανέωση και βελτίωση στο πολιτικό, το κοινωνικό, το οικονομικό του σύστημα.

Στο Βελιγράδι, πάνω στον «Ατρόμητο Πύργο» που βρίσκεται κοντά στη συμβολή του Σαίου και του Δούναβη, μεταφέρθηκαν ο Ρήγας κι οι σύντροφοι του αγώνα και του μαρτυρίου του κι εκεί άφησαν την τελευταία πνοή τους στις 24 Ιουνίου 1798⁴, ενώ

2. Βλ. Α. Βρυονάκη, *ό.π.π.*, σελ. 106-107.

3. Βλ. Α. Βρυονάκη, *ό.π.π.*

4. Κανένας απ' τους παλιούς ιστογράφους και απομνημονευματογράφους δεν μας είχε καθορίσει με ακρίβεια — γράφει ο Α. Βρυονάκης — την ημερομηνία του θανάτου του Ρήγα. Ο Σπ. Λάμ-

ὕστερα ἀπ' τὸ στραγγαλισμὸν τοὺς οἱ ἐκτελεστὲς πέταξαν τὰ πτώματά τοὺς μέσα στὸ ποτάμι. Ἀπ' τὸ Βελιγράδι, λοιπόν, ἀπ' τὴ συμβολὴ τούτων τῶν δυὸ ἱστορικῶν ποταμίων ἦταν — φαίνεται — «μοιραῖο», νὰ ξεχυθεῖ ὁ θρόλος τοῦ Ρήγα καὶ τῶν συντρόφων του, ἡ γραφὴ τοῦ συναξαριοῦ τοὺς. «Ἐκεῖ ἐκχέεται, ὅπως γράφει ὁ Κοραΐς, τὸ γενναῖον ἑλληνικὸν αἷμα ἀπὸ τὰς φλέβας των καὶ ἵπταται ἡ μακαρία ψυχὴ των, διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ συγκατοικίῃ με ὅλων τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλευθερίας ἀποθανόντων τὰς αἰοδίμους ψυχάς...»⁵.

Ἐκεῖ κοντὰ στὸ μεγάλο κάστρο τοῦ Βελιγραδίου (πὺ στὸς νεότερους καιροὺς μεταβλήθηκε σὲ τόπο ἀληθινῆς ἀναψυχῆς, χωρὶς νὰ χάσει τίποτε ἀπ' τὰ κύρια χαρακτη-

πρὸς βραχέστερον στὸ ἔγγραφο τοῦ προυργάρχου τοῦ Σερβίνου, τὴν προεδιοῦρε γύρω στὶς 11-12 Ἰουνίου μετὰ τὸ παλιὸ ἡμερολόγιον (22-23 Ἰουνίου μετὰ τὸ νέο). Ὁ D. PANTELIC ἔφερε στὸ φῶς ἐν' αὐστριακῷ ἔγγραφο τῆς 29ης Ἰουνίου 1978, ποὺ καθορίζει ρητὰ ὅτι ἡ ἐκτέλεση ἐγένετο στὶς 24 Ἰουνίου (= 13 Ἰουνίου, κατὰ τὸ παλαιὸ ἡμερολόγιον, ποὺ ἀκολουθοῦσαν τότε οἱ Ἕλληνες). Βλ. Α. Βρανούση ὁ.π.π. σελ. 104, ὅπου καὶ περισσότερες πληροφορίες.
 5. Βλ. Ἀδαμ. Κοραΐ, «Ἀδελφικὴ διδασκαλία» στὴν ἐκδόση «Κοραΐς» ἐπιμέλεια Γ. Βαλέτα, τ. Α, σελ. 40.

ριστικά του) απ' όπου μπορεί ο αισθαντικός επισκέπτης να χαρεί το εξάισιο θέαμα της συμβολής των δυο μεγάλων ποταμιών της Βαλκανικής, αλλά και να προχωρήσει παραπέρα σε αναζητήσεις αναμνήσεων (ή σε δραματισμούς προοπτικών του μέλλοντος), εκεί κοντά διάλεξαν οι αισθαντικοί άνθρωποι της πρωτεύουσας των Σέρβων τον τόπο για ν' αθανάτισουν τη μνήμη του.

Η όρος Ρήγα Φερραίου στο Βελιγράδι είναι ένας δρόμος καταπράσινος, ένας δρόμος πολύ ανθρώπινος, όπως τόσοι και τόσοι στην πόλη αυτή (την παλιά πιά πολύ, αλλά και τη νέα που χτίζεται με παρόμοιες προοπτικές και καινούργιες εκτιμήσεις των ανθρώπινων αναγκών), δεν απέχει ούτε ένα χιλιόμετρο απ' το μεγάλο πάρκο που μέσα κι έξω απ' το παλιό μεγάλο κάστρο της πόλης γαληνεύει και πραύνει τις ψυχές και τα αισθήματα των ανθρώπων, κι ούτε δυο καλά-καλά απ' τον «Ατρόμητο Πύργο», όπου ο εθνομάρτυρας με τους συντρόφους του πέρασαν τις τελευταίες ώρες του βίου τους και κίνησαν απ' κει για την αθανασία.

Ο «Ατρόμητος Πύργος» είναι ένας «κουλές»⁶ του κάστρου, που σώζεται ακόμα και σήμερα. Τότε πρέπει ναταν μέσα στην κοίτη του Σαύου, σήμερα όμως βρίσκεται σε μιάν απ' τις όχθες (τη δεξιά) του ποταμιού, που τα νερά του, κάποια σκοτεινή ώρα της ιστορίας μας, κύλησαν κουβαλώντας τ' άψυχα κορμιά του Ρήγα και των άλλων «καλλίνικων μαρτύρων» του Γένους μα, των συντρόφων του, προς το θρύλο και την αθανασία⁷.

Όμως οι ευαίσθητοι Σέρβοι, που έζησαν κι αυτοί επί αιώνες το ίδιο με μās πολιτικό σύστημα, που ανάσαναν μαζί μας, — και μαζί μ' όλους τους ραγιάδες — τον ίδιον αγέρα, που άλλοτε ήταν ο πνιγερς αγέρας της σκλαβιάς κι άλλοτε δρόσος ελπίδας, άλλοτε έφερνε τα μηνύματα της σφαγής και του θανάτου κι άλλοτε της ελευθερίας και της ανάστασης, κι αντίσταθηκαν με το ίδιο πείσμα στη φθορά και την καταπίεση, δεν ήταν δυνατό να μās δώσουν ένα δείγμα ξερό του σεβασμού τους στον αγώνα και τη θυσία του εθνομάρτυρα. Προχώρησαν περισσότερο. Και τούτο που έκαμαν δεν τους τιμάει απλά. Δίνει στην πράξη τους μιὰ προέκταση αληθινά συγκλονιστική. Θέλησαν να προβάλλουν το πρόσωπο, τον αγώνα του, τους στόχους του και τη θυσία του την κάθε στιγμή, στο παρόν και στο μέλλον, μ' έναν τρόπο απλό και επιγραμματικό, πού, χωρίς να κουράζει, φρονηματίζει, συγκινεί και — χωρίς ύπερβολή — συγκλονίζει τον καθέντα που — περαστικός — αϊφνιδιάζεται απ' αυτήν την αναπάντεχη, την απρόσμενη συνάντηση με την ευαίσθησία τους. Είναι ένα κείμενο χωρίς ιδιαίτερη έξαρση στη φραστική του διατύπωση, που όμως σηματοδευεί τις κύριες και τις καίριες ώρες της ζωής του Ρήγα: Τη γέννηση και τον Τόπο της — πριν απ' όλα — και το θάνατο, καθώς και τον τόπο του. Κι ύστερα ό,τι στάθηκε άξιο και πολύτιμο μέσα σε τούτο το χρόνο: Πριν απ' όλα τα κύρια στοιχεία της ιδιοσυγκρασίας του, που ήταν ο ποιητής και ο πατριώτης (κάτι που μπορεί να σημαίνει — όπως και ήταν — ο δραματιστής ενός κόσμου μελλούμενου κι ο μέχρις αυτοθυσίας αγωνιστής για την πραγμάτωση αυτού του οράματος), οι στόχοι του ύστερα κι ή πρακτική της πραγμάτωσής τους, που ήταν ή απελευθέρωση του λαού του και ή επανίδρυση του Ευζαντίου (που σημαίνει παράλληλη ανάσταση των λαών της Βαλκανικής και της Μ. Ασίας), που επιδιώχθηκαν με την ίδρυση της εταιρείας των Έλλήνων πατριωτών στη Βιέννα. Και τέλος οι συνέπειες: σύλληψη απ' τους Αυστριακούς, παράδοση στους Τούρκους, φυλάκιση, καταδίκη, εκτέλεση. Μια ολόκληρη ιστορία, μια μεγάλη περιπέτεια, μια συγκλονιστική μαρτυρία ζωής. Κι' όλα ετούτα μās τα δίνουν οι αισθαντικοί Βελιγραδιώτες σε μιὰ έντειχισμένη πλάκα, που όλα αυτά τα λέει τόσο απλά, θά έλεγα τόσο απλοϊκά,

6. Κουλές ή Κούλα, λέξη τουρκική, που απαντάει σε πολλά τοπωνύμια και σημαίνει κορυφή βουνού, αλλά και οποιαδήποτε άλλη κορυφή, καθώς και ότι βρίσκεται πάνω σ' αυτήν: πύργος, σκοπιά κλπ. Έδώ σημαίνει πύργος.

7. Καλλίνικοι μάρτυρες». Έτσι αποκαλούνται οι νεομάρτυρες της Τουρκοκρατίας απ' τον ιερόν θμνογράφο τους.

τόσο κατανοητά, για να μπορεί κάθε Σέρβος να τὰ κατανοεί, κι ἂν μπορεί ν' ἀναζητῇ τὶς προεκτάσεις τους. Ὅμως ὁ Ἕλληνας, ποὺ περαστικὸς θ' ἀντικρύσει τοῦτο τὸ ἀληθινὸ μνημεῖο τῆς ἐπιβράβευσης τῆς θυσίας του, δὲν χρειάζεται νὰ κατανοεῖ τὸ κείμενο. Τὸ διαβάζει μὲ τὶς μνήμες του, τὸ διαβάζει μὲ τὴ γνώση τῆς ἱστορίας του, τὸ κατανοεῖ μὲ τὴ διαίσθησή του, ὅπως μπορεί νὰ νιώθει κάποιος ἀπὸ ἓνα κίνημα, ἀπὸ ἓνα σημάδι τὴν ἀγάπη καὶ τὴν κατανόηση, ποὺ τοῦ δείχνουν.

Ἐκεῖ ποὺ ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Ρήγα Φερραίου, πάνω στὸν τοῖχο ἐνὸς σπιτιοῦ, καὶ σὲ ὕψος προσιτὸ γιὰ τὸν καθένα, τοποθέτησαν τούτη τὴν ἀναμνηστικὴ πλάκα:

**УЛИЦА РИГЕ ОД ФЕРЕ
РИГАС ФЕРЕОС КОНСТАНДИНОС,
ВЕЛЕСТИНОС, ТЕСАЛИЈА 1757-
БЕОГРАД 24·VI·1798,
ГРЧКИ ПЕСНИК И РОДОЉУБ
РАДИО НА ОСЛОБОБЕЊУ СВОГА
НАРОДА И ОБНОВИ ВИЗАНТИЈЕ
У БЕЧУ ОСНОВАО 1795 ДРУШТВО
ГРЧКИХ РОДОЉУБА ХЕТЕРИЈА
ЗБОГ ТОГА УХАПШЕН У ТРСТУ 1797
И ПРЕДАТ ТУРЦИМА
НАПИСАО ПОЕМУ О ТУРИЈИ
ЗАТВОРЕН У НЕБОЈШИНОЈ КУПИ
ОСУЂЕН И ПОГУБЉЕН**

Ο Δ Ο Σ Ρ Η Γ Α Φ Ε Ρ Ρ Α Ι Ο Υ

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΡΑΙΟΣ - ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ,⁸

ΒΕΛΕΣΤΙΝΛΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑ 1757 —

ΒΕΛΙΓΡΑΔΙ 23-6-1798,

ΕΛΛΗΝΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΩΤΗΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΚΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΤΟΥ

ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΑΝΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΣΤΗ ΒΙΕΝΝΗ ΙΔΡΥΣΕ ΣΤΑ 1795 ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΤΡΙΩΤΩΝ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΓΙΑ ΤΟ ΛΟΓΟ ΑΥΤΟ ΣΥΝΕΛΗΦΘΗ ΣΤΗΝ ΤΕΡΓΕΣΤΗ ΤΟ 1797

ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΘΗΚΕ ΣΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ

ΕΓΡΑΨΕ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟ ΘΟΥΡΙΟ

ΦΥΛΑΚΙΣΤΗΚΕ ΣΤΟΝ ΑΤΡΟΜΗΤΟ ΠΥΡΓΟ

ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΤΗΚΕ ΚΑΙ ΔΟΛΟΦΟΝΗΘΗΚΕ

8. Τὸ πραγματικὸ ὄνομα τοῦ Ρήγα Φερραίου ἦταν Ἀντώνης. Ἀντώνης Κυριαζής, κι ὄχι Κωνσταντῖνος.

Καλοκαιριάτικο σούρουπο στο Βελιγράδι. 'Ο ήλιος πέφτει δυτικά της συμβολής των δύο ποταμιών. Ώρα για περιδιάβαση, για κουβντα ουσιαστική, για σιωπή πολυσήμαντη μέσα στην παλιά πόλη, όπου κάθε σπίτι είναι και μία μικρή παλιά ιστορία, κάθε δρόμος ένα μικρό περιβάλλον ανθρώπινης και ημερότητας. Αφήνουμε πίσω μας (ό φίλος μου κι εγώ) το μεγάλο κάστρο, το τόσο φορτισμένο από μνήμες και ιστορία, και τόσο θαυμάσια μεταποιημένο σε τόπο αληθινής άναψυχής, για να δρεθούμε μπροστά σε τούτο το ξάφνιασμα, που λέγεται: ο δ ο ς Ρ ή γ α Φ ε ρ ρ α ί ο υ.

Ο φίλος μου, παλιός γνώριμος της σερβικής πρωτεύουσας, σπουδαγμένος και στο δικό της λαμπρό πανεπιστήμιο, ο Γιάννης Παπανδριανός, βολκανολόγος έρευνήτης και συνεργάτης του Ίδρυματος Μελετών Χερσονήσου του Αίμου στη Θεσ/νίκη, οδηγεί προς τα εκεί τα δήματά μας σαν πολύπειρος ξεναγός, που κατανοεί μέσ' απ' τις έμπειρίες του, τί θα μπορούσε να συγκινήσει πιότερο τον ξένο του, τί θα μπορούσε να του δώσει άφορμες και κεντρίσματα, τί — περισσότερο απ' τ' άλλα αξιοθέατα — θα ήθελε να πάρει από μία περιήγηση σ' αυτήν την παλιά κι ωραία πόλη της Βαλκανικής, που έπιζει (ίδια ιστορία μέσα στο σήμερα και το αύριο), όπως χτίστηκε μέσα στους αιώνες των περιπετειών της, σε καιρούς όπου τα πάντα αλλάζουν και μεταβάλλονται μ' έναν ασύλληπτο ρυθμό. Κι αυτό το «τί» νάναι κάτι βαρύ, ακριβό, πολυτίμητο.

Κι ήταν αληθινά τούτη η προσφορά (μαζί με τη μετάφραση του κειμένου και τις φωτογραφίες) ένα βαρύ, ακριβό, πολυτίμητο δώρο. Ένα δώρο που άποτελείται από μια σειρά μνήμες προσώπων, δράσης κα θυσίας, κι ακόμα ένα δώρο που περιέχει την ευαισθησία ενός λαού και τις ευγενικές αντιδράσεις του στα πολυτίμα αγαθά που κουβαλάει για μας ο κόσμος του Ρήγα και των συντρόφων του, καθώς και η δράση, το έργο και η θυσία τους.

Για έναν Έλληνα περιηγητή πρέπει νάναι τούτο το συναπάντημα με την ευαισθησία των κατοίκων της πρωτεύουσας των Σέρβων ή πιό συγκινητική ώρα στο Βελιγράδι. Φυσικά για τον Έλληνα που διατηρεί άκέραιες τις μνήμες και την εθνική του ευαισθησία⁹.

9. Δεν μπόρεσα ακόμα να πληροφορηθώ πότε δόθηκε στο δρόμο το όνομα του Ρήγα Φερραίου, πότε έγινε η ένταξη της πλάκας, που Δημοτικό συμβούλιο τ' αποφάσισε όλα αυτά και τί λέει το κείμενο της άπόφασης — ή των άποφάσεων — του Δημοτικού Συμβουλίου.

ΓΙΑΝΝΗΣ Α. ΣΑΚΕΛΛΙΩΝ

ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Στα πλαίσια των τακτικών εκδηλώσεων για την προβολή του ελληνικού πολιτισμού στη Ρουμανία, που οργανώνει το Φροντιστήριο των Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου «Αλ. Ι. Κούζα» του Ιασίου (Ρουμανία), στις 29.11.81, άφιερώθηκε μία βραδιά στην ιστορία και τον πολιτισμό των Ιωαννίνων.

Οί φοιτητές (ντόπιοι) του Φροντιστηρίου, καθώς και πλήθος ενδιαφερομένων παρακολούθησαν με προσοχή την τεκμηριωμένη όμιλία του κ. Ανδρέα Ράδου (ANDREAS RADOS), ύφηγητή του Πανεπιστημίου, γεμάτη φώς, πάθος και πατριωτισμό για την ιστορία, τον πολιτισμό, την όμορφιά της φύσης και των ανθρώπων των Γιαννίνων, για τους πατροπαράδοτους δεσμούς με τα Ρουμάνικα παραδουνάδια πριγκιπάτα. Μετά την όμιλία ακολούθησε προβολή διαφανιών (σλάιτς) για την νεράιδα της Ήπειρου, καθώς και λαϊκά ήπειρωτικά τραγούδια που ευχαρίστησαν τους παραδρισκόμενους.

Σημειώνουμε πώς πρίν μερικούς μήνες ο κ. Ανδρέας Ράδος έπισκέφτηκε με την οικογένειά του και τα Γιάννινα, φιλοξενούμενος του περιοδικού «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ».

Στις μέρες μας — σὲ μιὰ ἐποχὴ ὁλόπλευρης συνεργασίας κι ἀνάπτυξης τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξύ Ρουμανίας καὶ Ἑλλάδας — παρόμοιες ἐκδηλώσεις ὅπωςδὴποτε συγκινοῦν καὶ προσεγγίζουν περισσότερο τοὺς δυὸ λαοὺς μὲ τὴ δύναμη τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

«Η.Ε.»

ΚΑΡΛ ΤΙΜΝΕΡ

(“Ένας μεγάλος σύγχρονος καλλιτέχνης)

Ὁ Κάρλ Τίμνερ γεννήθηκε στὸ Βερολίνο τὸ 1933, τὸ χρόνο ποὺ ὁ Ναζισμὸς ἀνέβαινε στὴν ἐξουσία. Μικρὸ παιδί ἀκόμα ἔζησε τὴ φρίκη τοῦ πολέμου καὶ τὴν καταστροφὴ τῆς χώρας του ἀπὸ κοντά. Ἐχασε σπίτι καὶ πατέρα, γι' αὐτὸ ἔταν ἦταν ἀκόμα μαθητὴς πῆρε ἐνεργὸ μέρος στὸ κίνημα τῆς Εἰρήνης καὶ μ' ὅλες του τίς δυνάμεις πάλεψε καὶ παλεύει γιὰ νὰ μὴν ξαναζήσει ἡ ἀνθρωπότητα τίς τραγικὲς στιγμὲς ποὺ ἔζησε αὐτὸς κι ἡ γεννὰ του, γιὰ ν' ἀποφευχθεῖ ὁ πυρηνικὸς ὁλεθρὸς, γιὰ νὰ ζήσουν οἱ ἄνθρωποι εἰρηνικὰ κι ἀδερφωμένοι.

Σήμερα ὁ Τίμνερ θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀξιόλογους ζωγράφους σὲ παγκόσμια κλίμακα. Παντοῦ γίνονται προσωπικὲς ἐκθέσεις του καὶ τὰ ἔργα του βρίσκονται σὲ δημόσιες πινακοθηκὲς ὅλων σχεδὸν τῶν χωρῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.

Πολλοὺς πίνακές του ἔχει ἐμπνευστεῖ ἀπὸ ποιήματα τοῦ Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα, τοῦ Μπέρτολντ Μπρέχτ, τοῦ Βλάντιμιρ Μαγιακόφσκυ, τοῦ Ναζίμ Χικμέτ, τοῦ συμπατριώτη μας Νίκου Μπλέτα Δούκαρη καὶ ἄλλων, καθὼς κι ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες γιὰ τὴ Λευτερίαν καὶ τὴ Δημοκρατία τῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδας, Ν. Ἀμερικῆς, Ἰσπανίας, Ἰταλίας, Βιέτ Νάμ κλπ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν ἐπιστήμην. Ἀπὸ πολλὰ χρόνια εἶναι καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Δυτικοῦ Βερολίνου.

Πιὸ κάτω παραθέτομε εἰδικὸ ἄρθρο τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ ζωγράφου, καθηγητῆ καὶ γεωρουνιστοῦ Ρενάτο Γκουττοῦζο, πάνω στὴν τέχνη τοῦ Κάρλ Τίμνερ.

N. M. Δ.

Ὁ Κάρλ Τίμνερ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους καλλιτέχνες τῆς γενιᾶς του. Κι ὄχι μονάχα γιὰ τὴν ξεχωριστὴ θέση ποὺ κατέχει· στὸ ἐλάχιστο «εὐφορὸ» ἔδαφος μιᾶς τέχνης αὐστηρὰ ἀντικειμενικῆς, ποὺ χρειάζεται ἐξαιρετικὴ δεξιότητά, μὰ γιὰ τὴν ὄχι «πρωτοπορικὴ» δημιουργικὴ ρίζα τῆς ἀντικειμενικότητάς του.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἀντικειμενικότητος ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸ θέμα τῆς σημερινῆς τέχνης. Ὅμως μιὰ τέτοια ἀντικειμενικότητα ἐκδηλώθηκε κι ἐκδηλώνεται κάτω ἀπὸ διάφορες μορφές. Μορφές ποὺ ξεκινᾶνε ἀπὸ τίς λεγόμενες ἐμπειρίες «Πόπ» τῶν περασμένων χρόνων, περνᾶνε στὴ χρησιμοποίησιν τῶν καλουμένων «φτωχῶν» ὕλικῶν καὶ καταλήγουν σὲς πιὸ πρόσφατες, μὰ κι αὐτὲς ξεπερασμένες πιά, ὀνομαζόμενες «υπερεαλιστικὲς» παρουσίες. Καμιά ἀπ' αὐτὲς τίς μορφές, ποὺ ὅλες συμπαρομαρτοῦν στὰ πλαίσια τῆς ἀδύναμης πρωτοπορίας καὶ σὲς μέθοδες παρουσίσεως, βασισμένες στὸ θεατρικὸ ὁλοκληρωτισμὸ, δὲν ἄγγιξε ποτὲ ἀπὸ μακριὰ ὁ Τίμνερ.

Ὁ ἀντικειμενισμὸς του ἐκφράζεται μὲ τὸ σχέδιο καὶ τὴ ζωγραφικὴ. Ὁ Τίμνερ ἀντλεῖ τὰ μέσα ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν ὑπόστασιν, φέρνοντας στὴν ἐπιφάνεια στοιχεῖα τῆς Ἀναγέννησης καὶ τοῦ 1600, πού, ἡ πέσανε σ' ἀχρησία ἢ καταλήξανε στὸ ἐπίπεδο τοῦ γλυκανάλατου ἀκαδημαϊσμοῦ.

Μὰ ἡ «ἀναστήλωση» ποὺ καταφέρνει νὰ πραγματοποιήσει ὁ Τίμνερ ἀνίχνει στὴ δική μας σύγχρονή ἐποχὴ. Ἡ ἀνατομικὴ ἀκρίβεια, ἡ ἔντασιν τῶν μῶνῶν καὶ τῶν νεύρων, ἡ ἐκφραση τῶν προσώπων, ἡ προσοχὴ στὴν ὀρθότητα (καὶ φυσικότητα) τῶν κινήσεων, ἡ καταφάνερη τελειότητα, ἐκφράζουν ἕνα κόσμιν, ποὺ μᾶς ἀνίχνει, ἔτσι ὅπως ὑπάρχει καὶ ὑφίσταται, χωρὶς ἐξπρεσιονιστοὺς ἐκδισαμοὺς ἢ ἄλλους διανοουμενίστικους πειρασμοὺς.

Ἀπ' αὐτὸ ξεπηδᾷ, μὲ ὕψος διαυγὲς καὶ σταθερὸ, ἕνας ἀληθινὸς, ἄμεσος, κατανοητὸς σύνδεσμος ἀνάμεσα στὴν καλλιτέχνην καὶ σὲς εἰκόνες του. Οἱ περιπτώσεις ὅπου μιὰ φιγούρα ἐπα-

υπαλισθένται περισσότερες φορές με κάποια αλλαγή στην κίνηση, είναι δείγμα της εξαιρετικής ικανότητας του Τήνερ να δημιουργεί ένα πραγματικό συσχετισμό με το αντικείμενό του.

Η επανάληψη του πρότυπου δεν είναι χαρακτηριστικό ακαδημαϊκού τύπου, μάλλον, ανάγκη μιας πιο ραπτικής σύνδεσης με το ίδιο πρότυπο που πριν λίγο αντιμετώπισε.

Γι' αυτό του τη σαφάνεια, τη δικήγεια, την ευκολία κατανόησης και την απόλυτη αλήθεια, ο Τήνερ είναι, σε μια εποχή διανοημενιστικών και θεαματικών σοφιστισμών, όπως τη δική μας, ένας δύσκολος ζωγράφος.

Κι αυτό επίσης είναι σημάδι της αξίας του. Ο Τήνερ ζητά την αλήθεια, κι η αλήθεια είναι δύσκολη.

ΡΕΝΑΤΟ ΓΚΟΤΤΟΓΙΟ

Μετάφρ.: ΝΙΚΟΣ ΜΠΛΕΤΑΣ - ΔΟΥΚΑΡΗΣ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΤΑ ΚΡΑΤΙΚΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΟΥ 1981

Σύμφωνα με το πρακτικό της Έπιτροπής Άπονομής Κρατικών Λογοτεχνικών Βραβείων και Άγοράς Λογοτεχνικών Βιβλίων του Υπουργείου Πολιτισμού, τα βραβεία απονέμονται:

— Α' Βραβείο Διηγήματος στο Σωτήρη Πατατζή για το βιβλίο του «Στο Χάος». Β' βραβείο στην Έλένη Λαδιά για το «Χάλκινος Ύπνος».

— Β' βραβείο Μυθιστορήματος στο Φίλιππο Δρακονταειδή για το «Πρός Όφρυνον».

Α' βραβείο Ποίησης στον Δ. Π. Παπαδίτσα για το «Δυοειδής Λόγος», και Β' βραβείο στη Νανά Ήσαϊα για το βιβλίο της «Μορφή».

— Α' βραβείο Κριτικής Δοκιμίου στο Δημήτρη Μαρωνίτη για το «Όροι του Λυρισμού στον Όδυσσέα Έλύτη», και Β' βραβείο στο Θανάση Νιόρχο για το βιβλίο «Κατά Μέτωπο».

— Βραβείο Μυθιστορηματικής Βιογραφίας δόθηκε στον Μήτσο Άλεξανδρόπουλο για το βιβλίο «Το Ψωμί και το Βιβλίο. Γκόρκι».

— Βραβείο Ταξιδιωτικών Έντυπων στην Γ. Μανουσάκη για το βιβλίο «Όδοιπορικό των Σφακιών».

Η Κριτική Έπιτροπή απαρτίστηκε από τους: Α. Σαχίνη καθηγητή Πανεπιστημίου, πρόεδρο, και μέλη, Μιχ. Μερακλή καθηγητή Πανεπιστημίου, Γ. Βαλέτα φιλόλογο - συγγραφέα, Γαλάτεια Σαράντη λογοτέχνιδα, Γερ. Γρηγόρη λογοτέχνη και Γ. Θηβαίο διευθυντή Γραμμάτων του ΥΠΠΕ (χωρίς ψήφο).

ΧΡΥΣΟ ΜΕΤΑΛΛΙΟ ΣΤΟΝ ΑΧΙΛΛΕΑ ΚΑΡΑΝΑΣΙΟ

Ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Γραμμάτων και Τεχνών, στη σειρά των εκδηλώσεων που έχει για την πνευματική επαρχία, έφետος τίμησε τον Άχιλλέα Καρανάσιο, τον γνωστό λογοτέχνη και δραστήριο πνευματικό παράγοντα των Τρικάλων, που αναλώθηκε, επί δεκαετίες, για την ώραία αυτή θεσσαλική πόλη και, γενικώτερ, για την πνευματική ζωή της επαρχίας. Γι' αυτό, η πρωτοβουλία των ΠΣΓΤ, που ικανοποίησε ιδιαίτερα τον πνευματικό κόσμο και που έσπευαν έναν απ' αυτούς που δημιούργησαν έπαλξεις με πανελλήνια καταξίωση, πιστεύουμε πως παίρνει ένα ειδικό βάρος που ανταποκρίνεται, όχι μονάχα στους σκοπούς του, αλλά και στο γενικώτερο αίτημα της αναγνώρισης της προσφοράς των ανθρώπων που, μόνοι και σχεδόν άδοηθοι, έκαμαν υπόθεση ζωής τον εθνικό

μας πολιτισμό. Καί ὁ Ἀχιλλέας Καρανάσιος, τόσο μέ τόν Ἐκδρομικό καί Μορφωτικόν Ὅμιλο Τρικάλων, ὅσο καί μέ τήν εὐρύτερη διασύνδεσή του μέ τήν πανελλήνια πνευματική ζωή καί τίς προσωπικότητες τῶν Γραμμάτων καί τῆς Τέχνης, κατόρθωσε νά δώσει στά Τρίκαλα μιὰ ξεχωριστή θέση καί ἀκτινοβολία, καί νά εἶναι ἕνα πολύ σημαντικό κεφάλαιο στόν χώρο τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας. Ἔτσι, ἡ βράβευσή του, μέ χρυσό Μετάλλιο καί Δίπλωμα τιμῆς, γιά τίς μεγάλες ὄντως ὑπηρεσίες του στήν πνευματική καί στήν πολιτιστική σύγχρονη ζωή τῶν Τρικάλων, ἀποτελεῖ ἀναντίρρητα μιὰ δικαίωση πού τιμáει, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, τόν Πανελλήνιο Σύνδεσμο Γραμμάτων καί Τεχνῶν.

Ἡ τιμητική αὐτή ἐκδήλωση, πού ὀργανώθηκε στά Τρίκαλα στίς 27 τοῦ περασμένου Σεπτεμβρίου, πράγματι, ὑπῆρξεν ἕνα πνευματικό γεγονός πού ἔδωσε διαστάσεις καί ἀπηχήσεις καί πολύ πέρ' ἀπ' τήν πτρίδα τοῦ τιμώμενου. Τόν Ἀχιλλέα Καρανάσιο παρουσίασε, κατά τήν βράβευση, ὁ γνωστός λογοτέχνης Δημ. Χατζίδης, ἐνῶ ὁ πρόεδρος τοῦ ΠΣΓΤ, καθηγητής καί λογοτέχνης Γιώργος Καραβασίλης, τοῦ ἀπένειμε τὸ Χρυσό Μετάλλιο καί ἡ λαογράφος Ἐφη Γουγουλάκη, ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ ΕΜΟΤ, ἀνταπένειμε, στόν Γ. Καραβασίλη, Τιμητική Διάκριση, κλείοντας, ἔτσι, αὐτήν τήν τόσο ἐμπνευσμένη πνευματική γιορτή. Ἡ «Η.Ε.» συγχαίρει ἰδιαίτερα τόν Ἀχιλλέα Καρανάσιο καί, ἐκφράζοντας τήν ἱκανοποίησή της, τοῦ εὐχεται νά συνεχίσει τήν γόνιμη θητεία του στόν τόσο δύσκολο χώρο τῆς ἐπαρχίας.

Δ. ΚΓΟΚΚΙΝΟΣ

ΒΡΑΒΕΙΑ ΔΕΛΦΙΚΩΝ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΩΝ

Ὁ Σύλλογος Δελφικῶν Ἀμφικτυονίων, στίς 14 Νοεμβρίου, πραγματοποίησε στοὺς Δελφούς φιλολογικὸ μνημόσυνο στή μνήμη τοῦ Ἀγγέλου Σικελιανοῦ καί, στίς 15, ἀπένειμε τὰ βραβεῖα καί τοὺς ἐπαίνους τοῦ 9ου πανελλήνιου διαγωνισμοῦ, πού δόθηκαν σὲ εἰδικὴ ἐκδήλωση, πού ὀργάνωσε, γι' αὐτὸν τὸν σκοπό, μέ τήν συμμετοχὴ πολλῶν γνωστῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων καί κορυφαίων ἡθοποιῶν. Τὰ βραβεῖα δόθηκαν ὡς ἑξῆς: Ποίησης δύο δεῦτερα βραβεῖα (ἔπαθλο Ἀκαδημίας Λιόκη) στή Νανὰ Κοντοῦ καί τὸν Ζαφεῖρη Στάλιο. Στὸν Διαγωνισμό ποίησης γιά τήν Εὐὰ Σικελιανοῦ (ἔπαθλο Ἀθηνᾶς Κασσαβέτη) ἐπίσης δύο δεῦτερα στήν Πίτσα Ἀστέρη καί Βασ. Ἀλεξίου. Στὸν διαγωνισμό Διηγήματος, δύο δεῦτερα στὸν Δημοσθ. Κόκκινο καί στήν Καίτη Ἐξάρχου - Διαμάντη. Στὸν Διαγωνισμό Δοκιμίου, δύο δεῦτερα στή Νίκη Γιαννακίδου καί στὸν Χρήστο Παπαϊωάννου. Στὸν Διαγωνισμό Μουσικῆς Σύνθεσης (ἔπαθλο Μπουσμπουρέλη), ἕνα δεύτερο στήν Μαρίελλη Σφακιανάκη - Μανωλίδου.

Ο ΦΟΙΒΟΣ ΔΕΛΦΗΣ

Πρόσφατα ἡ ἐφημερίδα τῆς Μάλτας IL MOMENT ἀφιερώνει δύο σελίδες στόν ποιητὴ Φοῖβο Δέλφη, μέ ἑνδεκα ποιήματά του, μεταφρασμένα ἀπ' τὸν ποιητὴ καί καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μάλτας OLIVER FRIGGIERI. Στήν Ρώμη ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐκδοθεῖ τὸ τρίτο βιβλίο του πού παρουσιάζει ὁ κορυφαῖος ἰταλὸς ποιητὴς MARIO LUZI, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. Καί τέλος τοὺς προσεχεῖς μῆνες σὲ τρία παγκόσμια συνέδρια θ' ἀντιπροσωπεύσει τὴ χώρα μας, καλεσμένος ἀπὸ τοὺς ἰταλοὺς στή Ματζάρα ντὲ Βάλλο καί Τζενοβα καί ἀπ' τοὺς ἄγγλους στὸ Στράσβουργο.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

Τό βαρύ ἔργο πού μου ἀναθέτει κάθε χρόνο ὁ φίλος διευθυντῆς Δημοσθένης Κόκκινος, φέτος κόντευε νά μείνει ἀναπάντητο ἐξαιτίας ἀρρώστειες τοῦ ὑποφαινόμενου πού θά μὲ ἔκαμνε κι ἐμένα μιὰ μικρὴ προσθήκη στὸν ἤδη παραφουσκωμένο κατάλογο τῶν συναδέλφων πού δὲν θὰ γράφουν πιά, δὲν θὰ μᾶς μιλήσουν, δὲν θὰ μᾶς χαιρετήσουν στὸ δρόμο, ἀλλὰ γιὰ μᾶς πού μείναμε παραπίσω τὸ ἔργο τους καὶ ἡ προσωπικότητά τους θὰ μείνει αἰώνιος φάρος γιὰ νὰ φωτίζει τοὺς δρόμους πού θ' ἀκολουθήσει καὶ ἡ δική μας δημιουργία. Αὐτοὶ πού δὲν βρίσκονται πιά μαζί μας ἔγιναν ἡ παράδοση τῆς λογοτεχνίας μας καὶ τίποτα δὲν θὰ ὑπάρχει χωρὶς τὴν παράδοση. Μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι μόνο αὐτοὶ πού πέθαναν φέτος, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀκαταστάσι τῇ δικῇ μου δὲν μπόρεσα, ὅπως ἄλλοτε νὰ συγκεντρώσω περισσότερους, ἄλλωστε ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» κατὰ καιροὺς θυμῆθηκε καὶ ἀνέφερε στὰ τεύχη της πολλοὺς συναδέλφους πού ἄφησαν τὸν πρόσκαιρο βίο, ἔτσι ὁ δικός μας κατάλογος, ὅς θεωρηθεῖ συμπληρωματικὸς κι ὅς μᾶς συγχωρηθοῦν οἱ παραλείψεις.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ: Στις 23 Δεκεμβρίου τοῦ 1981 πέθανε ὁ συγγραφέας καὶ ἐκδότης τῆς Ἑλληνοβελγικῆς Ἐπιθεωρήσεως, ἐνὸς πολυσέλιδου περιοδικοῦ πού στίς σελίδες του συγκέντρωνε πάντοτε ὅλη ἐκλεκτὴ καὶ πολλὰς φορές δυσεύρετη. Ὁ Θεοδωρίδης ἦταν δραστήριος ἄνθρωπος, εὐγενικός καὶ πολυτάλαντος, γεννήθηκε στὸ Καζάν τῆς Ρωσίας τὸ 1912. Τὸ 1922 ἐγκαταστάθηκε στὴ Νέα Ζίχνη Σερρών. Τὸ 1940 ἐγκαταστάθηκε μόνιμα στὴν Ἀθήνα, σπούδασε Οἰκονομικὲς καὶ Ἐμπορικὲς ἐπιστήμες στὴν Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικόν, στὴν ἀνώτατὴ Εἰδικὴ Ἐμπορικὴ Σχολή, τὴν προσαρτημένη στὴ νομικὴ σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λιέγης - Βελγίου. Τὸ 1929 πρωτοφαινεται στὰ γράμματα μὲ τὸ φιλολογικὸ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὸ περιοδικὸ «Αὐγὴ» Νέας Ζίχνης πού διεύθυνε ὁ ἴδιος μαζί μὲ τὸν Ἀλκιβιάδη Ι. Τσιαντζή. Ἡ «Αὐγὴ» ἔδρασε ὅλα κιόλας δώδεκα τεύχη (Αὐγουστος 1929 — Ἰούλιος 1930). Στις σελίδες του συνεργάστηκαν συγγραφεῖς πού εἶναι γνωστοὶ καὶ σήμερα (Ρούλα Βαρέλλα = Παπαδημητρίου ἡ ἐκδότης τοῦ «Περιοδικοῦ Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος» καὶ συγγραφεὶς πολλῶν ἐξόχων βιβλίων), ὁ Ν. Ποιητῆς (πρῶτον ἀρχισυντάκτης τοῦ «Ἐθνους» καὶ πολλοὶ ἄλλοι). Ἐγγραψε γαλλόφωνα μελετήματα, ἀνάπτυκ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον: 1) «Ἡ ἱερὰ μητρόπολις Ζιχνῶν καὶ οἱ μιτροπολιταὶ αὐτῆς», 2) «Ἀθανάσιος Ἀργυρός» (λεὺκωμα, μὲ τὴ συνεργασία πενήντα διανοομένων καὶ πολιτικῶν), 3) «Ἡ γενικὴ ἐπιθεώρησις Ἀθανασίου Ἀργυροῦ», 4) «Τὸ χρονικὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Αὐγῆς Νέας Ζίχνης», 5) «Ἀντώνιος Κεραμόπουλος - ὁ σοφὸς Μακεδὼν ἀκαδημαϊκός», 6) «Ἀνα Τριανταφυλλίδου - ἡ Μεγάλῃ Μακεδόνισσα», 7) «Οἱ Σέρρες καὶ ἡ ποίησις», 8) «Συμβολὴ εἰς τὸ Ἀνατολικομακεδονικὸν Ἀρχοντολόγιον» κ.ἄ.π. Πρωτοπαρουσιάστηκε μὲ τὰ διηγήματα «Τὸ ὄνειρο καὶ ἡ πριγκίπισσα» καὶ «Δὲν εἶναι ἀργά». Μετάφρασε λογοτεχνήματα τοῦ Μορίς Μαίτερλινγκ καὶ ἄλλων σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες μὲ τίς ὁποῖες συνεργάστηκε.

ΑΝΤΗΣ ΠΕΡΝΑΡΗΣ: Ζωντανός, ἀεικίνητος ὁ ποιητής, πεζογράφος καὶ κριτικὸς Ἀντῆς Περνάρης = Ἀνδρέας Παυλίδης, γεννήθηκε στὴ Λευκωσία τὸ 1904, τελείωσε τὸ Παγκύπριο Διδασκαλεῖο καὶ δούλεψε ὡς δάσκαλος καὶ διευθυντῆς δημοτικῶν σχολείων καὶ καθηγητῆς τῶν ἐλληνικῶν σὲ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ σχολεῖα τῆς Μ. Παιδείας. Γιὰ πολλὰ χρόνια ἦταν πρόεδρος τῆς «Παγκοσμίου Διδασκαλικῆς Ὁργανώσεως» καὶ ὡς πρόεδρός της ἱδρύσε τὸ σχολικὸ θέατρο γράφοντας παιδικὰ σκηνικὰ ἔργα (1932). Ἡ κοινωνικὴ του προσφορὰ ὑπῆρξε μεγάλη. Τὸ 1933 ἱδρύσε τοὺς μαθητικὸς συλλόγους καὶ τίς μαθητικὰς βιβλιοθήκες. Κάτεχε ὕψηλές θέσεις καὶ κοντὰ σ' αὐτὲς πρόεδρος τῆς Ἑθνικῆς Ἑταιρίας τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν Κύπρου. Ἡ προσφορὰ του στὴν ἐλληνικὴ λογοτεχνία ἦταν μεγάλη γιατί στίς ἐφημερίδες πού δούλεψε παρακολούθησε καὶ πρόβαλε μὲ ἐπιτυχία τὴν ἐλλαδικὴ λογοτεχνία, βιβλία, περιοδικὰ καὶ δημιουργούς. Ἐγγραψε ποίηση, διήγημα, θέατρο καὶ κριτικὰ κι ἐνὸς ἄρχισε τὸ ἔργο του κάπως ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴ σχολὴ καὶ κυρίως ἀπὸ τὸν Παλαμά, κατὰ τὸ μέσο τῆς ἠγείας του, πού συμπίπτει μὲ τοὺς ἀπελευθερωτικὸς ἀγῶνες τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ (1955—1959) ἀναγεννῶναι τὸ λόγο του ἀκούοντάς τὰ μηνύματα τοῦ καιροῦ του γιὰ νὰ φτάσει στὰ τελευταῖα του

έργα άγνωστοί, πάντοτε όμως ακολουθώντας την παράδοση, σε κορυφαίο συγγραφέα των κυπριακών γραμμάτων. Έγραψε από το 1928—1980 τα ποιητικά: «Διπλό ξεφάντωμα» δύο εκδόσεις, «Άσμα Άσμάτων», «Ρυθμοί ζωής», «Καλλιπρόση», «Ώδεις και μπαλάντες στο Γρηγόρη Αύξεντιου», «Περιτελλόμενες Ώρες», «Τά Πάθη τὰ Σεπτά», «Έλεγχοι και Παιάνες», «Ίπποκρίνη», «Προσφυγικοί Ψαλμοί». Έγραψε όκτώ τόμους με μελέτηματα, μεταξύ των οποίων: «Η ποίηση στη ζωή μας», «Στοιχεία μελέτης και κριτικής της Λογοτεχνίας», «Στοιχεία αισθητικής του λόγου» (τρεις εκδόσεις), «Συνοπτική ιστορία της κυπριακής γραμματικής» κ.ά. Θεατρικά: «Σωκράτης», «Της Τρίχας το γεφύρι», «Στόν ίσιο της γέρινης έλλης», «Ο Κωνσταντάς». Έγραψε ακόμη σχολικά βιβλία: Γραμματικές, Ιστορίες, Άνθολογίες και εξέδωσε τα περιοδικά «Πάρος» (1935—1947) και το «Περιοδικό μου» παιδικό. Το τελευταίο διδύλιό του ήταν οι «Αναδρομές» — πρόσκαιρα και άποψεις. Ορισμένα από τα κείμενα αυτά είχαν δημοσιευτεί «σε πρώτη μορφή» στα περιοδικά «Καιροί της Κύπρου», «Άγών», «Πνευματική Κύπρος», και «Πάρος». Όλα τα κομμάτια των «Αναδρομών» ξανακοιταχμένα από το συγγραφέα αναφέρονται σε καθαρά λογοτεχνικά ζητήματα και είναι χωρισμένα σε τρία μέρη: Α'. Γενικά θέματα - Β'. Το Νησιό μας - Γ'. Το ευρύτερο έλληνικό χώρο. Τιμήθηκε με το χρυσό μετάλλιο της Κυπριακής Αδελφότητας Αιγύπτου, το Παράσημο του Άγίου Ιωάννου, και το 1970 με το βραβείο «Συνολικής προσφοράς εις την έν Κύπρω Νεοελληνικήν Λογοτεχνίαν» του Υπουργείου Παιδείας Κύπρου. Αυτή με δυο λόγια ήταν ή προσφορά του Άντη Παρνάρη στην πνευματική ζωή όχι μόνο του Νησιού του αλλά και στον πλατύτερο έλληνικό χώρο.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΑΞΕΛΟΣ: Γεννήθηκε στην Πάτμο το 1913. Σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και έγραψαίσε ανταποκριτής σε αθηναϊκές εφημερίδες με διάφορα ψευδώνυμα γιατί τα Δωδεκάνησα τα κρατούσαν οι Ιταλοί. Έπηρέτησε έθελοντής στο τάγμα των Δωδεκανησίων στον Β' παγκόσμιος πόλεμο και πήρε μέρος σε πολλές πολεμικές επιχειρήσεις. Για τις υπηρεσίες του τιμήθηκε με τον πολεμικό σταυρό και πολλές εύφημες μνείες. Τις χρονιές 1946—1948 εξέδωσε την εφημερίδα «Πάτμος» που την επανέκδωσε από το 1956—1958. Τύπωσε 3 βιβλία «Η τελετή του ιερού νηπιήρος στο νησί: Πάτμος», «Το Ίερό νησί: Πάτμου» και την ποιητική συλλογή «Όσα έζησα στο χρόνο». Όλο το έργο του Άξελος που έφυγε από κοντά μας τον Ιανουάριο του 1981 πάλλεται από πατριωτισμό. Μικρό δείγμα από το ποιητικό του έργο:

Νησί γεράνιο. Πάτμος μου στα ξαφειρένια πλάτη,
πελάγιο άφρογάλανο, που αιώνια ταξιδεύεις
καθώς γέρνει ο ούρανος άπάνω σου γαλάζιος,
χρόνια τή Μάνα σου άντικρυ με πόνω άγναντεύεις...

.....
Νάντα γρήγορα ξανά στο θυμάρισο άγέρι,
στις έκκλησιές σου τις παλιές τις άγιστορημένες
νύκκουα τις θυζαντινές γνώριμες μελωδιές,
που την ψυχή συνέπαιρναν σε σκέψεις λυτρωμένες.

ΣΤΑΘΗΣ ΑΛΗΜΙΣΗΣ: Για τον Στάθη Άλημισή τον πεζογράφο και εκπαιδευτικό ο Στέφανος Χατζημιχαήλης γράφει: «Πέθανε ξαφνικά τον Γενάρη, σε νοσοκομείο ο Στάθης Άλημισής, ο σωστός άνθρωπος, ο ζεστός φίλος, ο αγωνιστής και ο άγαπητός συνάδελφος στην Έταιρία Έλλήνων Λογοτεχνών». Ο Άλημισής σπούδασε μουσική και έδιδε χρόνια στη σχολή Μωραΐτη. Την εμφάνισή του στα γράμματα έκαμε το 1946 όταν τύπωσε την ποιητική συλλογή «Μικρές φωτιές στο στόχο». Το 1953 κυκλοφόρησε τα διηγήματα «Ο Γραμματικός και άλλα διηγήματα». Το 1957 το μυθιστόρημα «Καρτερώντας την Άνοιξη» και το 1976 τη συλλογή διηγημάτων «Άγρια Χρόνια». Μεταπολεμικά βασανίστηκε πολύ από την μισαλλοδοξία του κράτους, και ή έμπειρία του αυτή φαίνεται στο διήγημα «Μάχη» εικόνες, φωνή διαμαρτυρίας, και μαρτυρία για την ταλαιπωρία του λαού μας, που ο συγγραφέας πολύ τον αγάπησε. Ο Άλημισής, που δεν πρόλαβε να τελειώσει το έργο του είχε έμφυτο πεζογραφικό ταλέντο, παρατηρητικότητα και ο λόγος του άπλως και καθαρός δεν έκρυβε μυστικά ή άβεβαιότητες. Άσφαλώς ο έλληνικός πεζός

λόγος έρχοσε ένα μάστορη που αν το έργο του δεν είναι τόσο γνωστό γι' αυτό φταίνε τα χρόνια, τόσο κλειστά και μικρόψυχα. Πέθανε στις 24 Ιανουαρίου 1981.

ΤΑΚΗΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ: Ο κριτικός Τάκης Δημόπουλος έφυγε από κοντά μας στις 24 Δεκεμβρίου 1981, υπήρξε σοβαρή πνευματική προσωπικότητα. Γεννήθηκε στον Πύργο Ήλειας το 1898. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και δίδαξε σε γνωμνάσια. Τέλος πήρε σύνταξη Γυμνασιάρχης. Σοβαρός και υπεύθυνος μελετητής, πεζογράφος και ποιητής έγραψε το 1930 τὰ «Δωρικά», το 1933 «Η άγωγή», το 1933 «Τὸ Δελφικό Πνεύμα» και το 1934 τὸ μελέτημα «Ο δαθόραμβος τοῦ Ρόδου», το 1936 «Η Όλυμπία», το 1972 «Σικελιανός», το 1975 «Λόγος και Τέχνη». Φιλολογικά: Πλάτωνος Θεαίτητος (1945), Ἀρχαία κείμενα Α' (1955), Σύστημα ἐκθέσεων (1964). Λογισμικά: Δομικά, νομικά (1925), Μυστικό Φῶς (ἐλληνική φαντασία) (1950), τὶς διηγήσεις Σελίδες Φθινοπώρου (1970) και τὸ ποιητικό Νόστος (1979). Γνώριζε καλά τὴ γαλλική και τὴ γερμανική φιλολογία και έγραψε μελετήματα γιὰ Γάλλους και Γερμανούς φιλοσόφους. Πειθαίνοντας άφησε ανέκδοτη έργασιὰ με τὸν τίτλο «Στοιχεῖα Φιλοσοφικῆς Παιδείας» έργασιὰ μνημειώδης πού τὴ δοῦλεν ὡς τὶς τελευταῖες του ὥρες. Ἀπὸ τὸ δοκίμιο «Όλυμπιακή Όμιλία» ἀναδημοσιεύοιμε ἀπόσπασμα γιὰ νὰ δει ὁ ἀναγνώστης τὸ πλάτος τῆς σκέψης του:

«Τὸν Ἀνθρώπου, τὴν ἀτομικότητα τὴ δυνατὴ και ὠραία ὠραματιζόνταν οἱ Ἕλληνες ὡς τὸ ὕψιστο ἀγαθὸ και δόξαζαν μετὸ στεφάνι τῆς νίκης» τὴν ἀτομικότητα πού περιλαμβάνει μέσα τῆς τὶς διαχρύτες στὴ φύλῃ ἀρετὲς και ἀπ' ὅπου μονάχα ἐτούτῃ ἐμπνευσμένη μπορούσε νὰ καλλιεργῇ τὴν ὑπαρξὴ τῆς και νὰ κατορθώνει τὴν ὁλοένα πληρέστερη «ἐκ τῶν ἔνδον» συγκρότησή τῆς. Γιατὶ δὲν ὑπῆρχε γενικὰ τότε, γιὰ νὰ μεταχειριστῶ τὴ φρασεολογία τοῦ συμφοῦ, ἐκτίμηση στὸν ὄγκο» κατὰ τὰ δυὸ δὲν ἔπαιρναν νόημα παρὰ ἀπὸ τὸ ἄτομο, ἀπὸ τὴ μονάδα, πού τόσο ὁ πολλὰ πλάσιασμός τῆς ὅσο και ἡ ἀκτινοβολοῦσα ἐπίδρασή τῆς μπορούσε νὰ ἐξοισιάσει τὸ πλῆθος. Πραγματικά, τὸ ἄτομο εἶναι ἡ ἀνώτερη μορφή τῆς δημιουργίας. Εἶναι προορισμένο νὰ γίνει ὁ ἐπίτερος Θεός, τὸ καθρέφτισμα τῶν Όλυμπίων, μὴ και κρατῇ ὅλα τὰ στοιχεῖα πού ἔχει πλάσῃ ἕνας Θεός: Κορμί, πνεῦμα, ψυχὴ. Ἡ διαφορά μεταξὺ τους, ὅπως και μεταξὺ τοῦ νικητῆ και τῶν ἀντιπάλων του, ὁρίζεται μόνο στὸ βαθμὸ τῆς ἀσκησης και ἀνάπτυξης τῶν στοιχείων αὐτῶν». Μαθητὴς ἀρχικά τοῦ Γυμνασίου ἐξέδιδε ἀπὸ τὸ 1911—1914 χειρόγραφο λογοτεχνικὸ περιοδικὸ μετὶ τίτλου «Τὸ Βῆμα», παράλληλα ἦταν ὁ πυρήνας ὁμάδος νέων πού με διαλέξεις και ἄλλες πνευματικὲς παρουσίες συντηροῦσε μικρὴ ἀλλὰ ζωνερὴ πνευματικὴ κίνηση στὴν πόλιν του. Δι-δαξε 40 χρόνια σὲ Γυμνάσια τοῦ Κράτους και έγραψε πενήντα. Εἶναι, λοιπόν, δυσαναπλήρωτη μὴ τέτοια φυσιογνωμία.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ: Λογοτέχνης και ιστοριοδίφης. Γεννήθηκε στὰ Πλατάνια τῆς Τριφυλλίας. Τὶς ἐγκύκλιες σπουδὲς του τελείωσε στὴν Κέρκυρα και παρακολούθησε και μαθήματα μουσικῆς. Ἐργάστηκε στὴν Ἀγροτική Τράπεζα και ἔφτασε στὶς ἀνώτερες βαθμίδες τῆς ὑπαλληλικῆς ἱεραρχίας. Στὰ γράμματα ἐμφανίστηκε τὸ 1928 μετὶ τῆς συλλογῆς διηγημάτων μετὶ τίτλου «Διηγήματα». Ἀκολούθησαν οἱ «Συνομιλίες» (1932), «Νικητὴς ὁ θάνατος» (1937), «Ἡλιοτρόπι» (1938). Τὸ 1943 τὸ μελέτημα «Γιῶργος Δεντρινός» πού ἀνάλυσε με ἀγάπη τὸ έργο τοῦ πεζογράφου πού πέθανε τόσο γρήγορα αφήνοντας λίγο ἀλλὰ ἐκλεκτὸ έργο και ἕνα ἀνέκδοτο μυθιστόρημα «Θαῶροι». Τὸ μυθιστόρημα Πέτρος Ἀρχαδινός (1943), τὰ ποιήματα Ὁ λαὸς τῆς Ραχλὴ (1946), Ἐπιτάφιος Θρῆνος στὴν πρωτότοκῃ θυγατέρα τοῦ χάους (1950), Ἐπικός λόγος (1956), Ἐκ βαθέων ἐκκέραξα (λογικὰ κορυφολογήματα) (1962), «Φραγγίδα» (1970). Συνέχισε τὸ έργο του με δημιουργίες τοῦ ιστορικοῦ λόγου: Ἀμβρόσιος Φραντζῆς, πού ἐπανέθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τὸ 1937, Χριστιανισμὸς Γερμανός (1938), Πατριάρχες (1938), Κυριακοί (1939), Ὁ Μεθώνης Γρηγόριος (1939), Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1941), Ἱστορία τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως (1963 δυὸ τόμοι), Ἡ Τριφυλλία στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων και ἡ συμβολὴ τῆς στὴν Ἐπανάσταση τοῦ '21, Τὸ κάστρο τῆς Εἵρας (1966) πού νομίζοιμε πὼς εἶναι και τὸ τελευταῖο του διεθλίο. Ὁ Κаланτζῆς ἐπέκτεινε τὴ δημιουργία του και σὲ δυὸ ἀκόμη τομεῖς τοῦ λόγου: Νοελλογική Ἱστορία: Οἱ σφαγὲς τῶν Καλαβρύτων (1945 και 1962), Ὁ Ἀλέξανδρος Παπάγος (1953), Ἡ Δεκεμβριανὴ Ἐπανάσταση (Τὸ χρονικὸ μὲς τετραετίας 1941—1945 — Βραβεῖο Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν) (1954), Ἱταλομάχοι (1961). Θεατρικό: Κεραυνός στὰ Καλά-

δρυτα (τραγωδία, 1965). Τὸ Στένεμα τῆς Γῆς (κομωδία, 1966). Παθαίνοντας ἄφησε γιὰ ἐκδοσὴ τὰ ἔργα Ἑλληνο-ἑξονικῶς πόλεμος. Μεγάλες ὥρες τῆς θάλασσας. Σημειώσεις στὸ Βοτάνοι καὶ Ὀμηροί. Τὰ δύο τελευταῖα εἶναι θεατρικά. Πλήθωρικό ταλέντο καὶ ἀγόρευση ἰδιοσυγκρασία. μαχαλοτόμος καὶ ἡρωικός. πέρα ἀπὸ τὴν ιδέα τοῦ στάθηκε καλὸς φίλος.

ΝΙΚΟΣ Γ. ΦΡΑΓΚΙΝΕΑΣ: Ἱστορικός. Γεννήθηκε στὴ Λακωνία. Σπούδασε νομικά στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἐξάρχησε τὸ λειτουργημὰ ὡς τὸ τέλος ὅταν συνταξιοδοτήθηκε. Ἀσχολήθηκε μὲ τὴν πατρίδα του καὶ ἔγραψε πολυσέλιδα σχετικά βιβλία. 1) Μανιάντικα μυθολογία. ὅπου στίς σελίδες του πλήθος μυθολογία, σὲ πολλοὺς ἄγνωστα, συνθέτουν τὴν ψυχὴ τοῦ Λακωνικοῦ λαοῦ καὶ 2) Λακωνικὴ Γῆ. Στὸ βιβλίο Λακωνικὴ Γῆ, σ. 162, πού τὸ διακρίνει σὲ ἔξη μεγάλα κεφάλαια ἀρχίζει τὴν ἀνασκόπησή του ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια γιὰ νὰ φτάσει ὡς τὴς μέρες μας. Μὲ γλώσσα καθαρή, εἰκονογράφηση, ὁ συγγραφέας ἱστορεῖ τὰ γεγονότα πού συνθέσαν τὰ περιστατικά καὶ στὰ πρόσωπα πού συντέλεσαν στὴν ἱστορία τῆς Λακωνικῆς Γῆς, φτάνοντας ὡς τὰ σημερινά. Σημαντικὸ εἶναι τὸ ἔκτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του καὶ ἀναφέρεται στοὺς Λάκωνες Λογοτέχνες. Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ δείχνει καὶ τὴν κριτικὴ διαίθεση καὶ εὐαισθησία τοῦ Φραγκινέα. Κρίμα πὺλ ἡ ζωὴ δὲν τὸν ἄφησε νὰ συνεχίσει τὴν τόσο ὡραία ἱστορικὴ του ἐργασία. Ὁ συγγραφέας περιγράφει γλαφυρά: Ἐντοὶκὰ τοῦ Γόθαιου ἀπλώνεται ἡ ἀρχαῖος, ἄδεντρη, ἄγρονη καὶ ἄνδρη κυρίως. Μάνη, πὺλ τὴν προστατεύει ὁ ἀγέρωχος Ταῖγος. Ἐνας κεντρικὸς ἀσφαλτοστρωμένος δρόμος... συνδέει τὸ Γόθαιο μὲ τὴν Ἀρεόπολη καὶ τὰ σπήλαια Δυροῦ. Ἡ ἀγριότητα τοῦ τοπίου αὐτῆς τῆς περιοχῆς, μὲ τὸ ξερὸ κλίμα, αὶ ἀρχαῖος παραλίες αὐτῆς μὲ τὰ κάστρα καὶ τοὺς πύργους πὺλ στέκονται τραυματισμένοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων καὶ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, αὶ θυζαντινὲς ἐκκλησίαι καὶ τὰ σπήλαια τῶν χωριῶν πὺλ εἶναι χτισμένα σὲ ξερὸδραχες πλαγιὰς καὶ τὰ κορφοβούνια, ὑποβάλλουν τὸν ἐπισκέπτη καὶ τοῦ γεννοῦν καὶ σεδαομὸ καὶ θυμιασμὸ γιὰ τὴς ἀνέσυχες περιόδους πὺλ πέρασε ἡ Μάνη, μὰ καὶ συμπάθεια γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς, αὶ ὅποιοι παρόλο πὺλ ἡ φύση τοὺς στάθηκε τόσο φειδωλή καὶ δὲν ἔχουν οὐτε ἓνα κομμάτι καλλιεργήσιμης γῆς, παρὰ μόνο λίγες ἐλιές, φυτεμένες καὶ αὐτῆς λὰς πάνω στίς πέτρες, ἐν τούτοις παρέμειναν στὸ πάτριον ἔδαφός τους, τὸ ὑπεράσπισαν ὅταν τοὺς ἐπέβαλε ἡ ἐθνικὴ ἀνάγκη καὶ διατήρησαν τὸ χρῶμα τῶν ἐθνικῶν τους παραδόσεων...

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ = Πῶλ Νόρ: Δημοσιογράφος, ποιητής, εὐθυμογράφος, θεατρικός συγγραφέας καὶ μεταφραστὴς ἀγγλοφώνων ποιητῶν. Ἡ πνευματικὴ του δραστηριότητα μοιράζεται ἀνάμεσα στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Ἀμερικὴ. Ἐμφανίστηκε στίς ἑλληνικὲς ἐφημερίδες κυρίως στὴ «Βραδυνή», ὅπου γιὰ χρόνια ἔγραψε καὶ τὸν σκωπτικὸ - σατιρικὸ στίχο καὶ ἀμείσως ὕστερα ἀπὸ τὸν Β' Παγκόσμιο πόλεμο ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμερικὴ ὅπου συνεργάστηκε μὲ τὴς ἐκεῖ ἐφημερίδες γράφοντας σατιρικοὺς στίχους. Συνεργάστηκε μὲ τὸν μεγαλοεπιχειρηματία τοῦ ἀμερικανικοῦ κινηματογράφου Σπύρο Σκούρα στὴ Νέα Ἰόρκη καὶ ὕστερα στὰ στούντιο τῆς Ἑταιρείας του στὸ Χόλλυγουντ. Ἐργάστηκε ὡς ἀρχισυντάκτης στὴν καθημερινὴ ἐφημερίδα τῆς Νέας Ἰόρκης «Εθνικὸς Κήρυξ. Μαζὶ μὲ τὴ γυναίκα του ἡθοποιὸ Ἀλίκη Θεοδορίδην ἔδρυσαν ἀμερικανικὸ κύκλο καὶ ἀνέδραξαν κάθε καλοκαίρι στὸ ὑπαίθριο ἔργα ἀρχαίων Ἑλλήνων τραγικῶν. Δὲν παράτησε ὡστόσο τὸ ἐλαφρὸ θέατρο καὶ ἱξέδιδε γιὰ μικρὸ διάστημα τὴ σατιρικὴ ἐφημερίδα «Παπαρόνα». Παράμεινε παρόλη τὴ σατιρικὴ του διάθεση λυρικός:

«Ὅλα ἐδὼ εἶναι πράσινα, ὀλοπράσινα.

Τὰ δέντρα, τὰ θναιρα, ὁ αἶρας

τὰ νερά.

«Ὅλα εἶναι γύρω πράσινα ὀλοπράσινα

καὶ πλανερὰ.

Κι ἐγὼ θαρρῶ τὰ θναιρα, τὰ δέντρα

ὁ αἶρας, τὰ νερά,

τὸ φῶς, αὶ ἐλπίδες,

ἐγιναν ὅλα πράσινα, ὀλοπράσινα

και πλανερά,
 απ' τή στιγμή που τὰ είδες.

Ἡ εἰσφορὰ τοῦ Νικολαΐδου στὰ γράμματα εἶναι σημαντική πέρα ἀπὸ τὴ δημοσιογραφική καὶ τὰ βιβλία του πού ἐξέγαλε τελευταία στὴν Ἀθήνα. Τὸ πρῶτο του βιβλίο κυκλοφόρησε στὰ ἀγγλικά τὸ 1950 μὲ τίτλο «Σαλαμάνδρα», οἱ μεταφράσεις του καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ μεγάλου Ἀμερικανοῦ ποιητῆ Ρούλτ Ουόλμαν εἶναι ἀφορες. Εὐρηματικός, εὐθυμος καὶ σὰν πνευματικός ἄνθρωπος συγκινεῖται ἀπὸ τὴ γύρω του πραγματικότητα καὶ αὐτὴν ἐκφράζει στὴ λυρική του ποίηση, πού κι αὐτὴ θμως εἶναι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἐμφυτὴ σατιρική του διάθεση. Ἐλεγε πῶς θὰ ζήσει τόσο ὥστε ν' ἀγκαλιάσει δύο αἰῶνες, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ ἐπιθυμία του δὲν πραγματοποιήθηκε. Πέθανε 82 χρονῶν σὲ νοσοκομεῖο τῆς Ἀθήνας.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΟΥΚΑΣ: μυθιστοριογράφος. Γεννήθηκε στὸν Πειραιᾶ τὸ 1899. Δημοσιογράφος τὸ ἐπάγγελμα καὶ ὑπάλληλος στὸ Δῆμο Πειραιᾶ καὶ στὸ τμήμα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης. Γιά λίγο καιρὸ δούλεψε ὡς εἰδικὸς γραμματέας στὴν Ἑνωσὴ Μηχανικῶν Πειραιᾶ καὶ ἔνε, πῶς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἐπαγγελματική του θητεία ἀντλήσε πολλὲς θαλασσινὲς ἐμπειρίες πού κατόπιν τὴς χρησιμοποίησε στὴ λογοτεχνική του δημιουργία καὶ κυρίως στὰ θαλασσινὰ του κείμενα. Ἐπὶ ἄνθρωπος ἥσυχος καὶ χαρακτήρας προσιτὸς καὶ καλὸς φίλος. Στὸ τέλος τῆς ζωῆς του βασανίστηκε πολὺ χάνοντας ἀλλεπάλληλα πρόσωπα ἀγαπημένα, ὅσο πού ἔμεινε μόνος. Πρωτοπαρουσιάστηκε μὲ ποιήματα καὶ σύντομα διηγήματα, συνεργάστηκε μὲ μελετήματα, κριτικὲς καὶ πολιτικὰ ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες καὶ μὲ δοκίμια σὲ περιοδικὰ. Γιά μικρὸ διάστημα κράτησε τὴν ἀρχιμουσική τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Αἰῶνας μας». Συνεργάτης τῆς ἐφημερίδας «Ἡ Φωνὴ τοῦ Πειραιῶς» κρατοῦσε καθημερινὴ στήλη μὲ ἐπικάϊρα θέματα. Τὸ πρῶτο του μυθιστόρημα «Ἀποστόλης Καρλῶς» κυκλοφόρησε τὸ 1955 μὲ τὸ ψευδῶνυμο Κ. Χαλδαῖος καὶ σ' αὐτὸ τὸ πρωτόλειο διαφαίνεται ἡ ἐρευνητικὴ ψυχολογικὴ ἰδιοσυγκρασία, πού ἀργότερα θὰ μᾶς δώσει τὴ θαλασσινὴ νουβέλα «Θάλασσα» (δύο ἐκδόσεις 1913 καὶ 1958) μὲ τὸ βιβλίο αὐτὸ κέρδισε τὴν ἀναγνώριση τῆς κριτικῆς γιατί στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ Σούκας μπόρεσε νὰ περιγράψει τὴν ἀγωνία ὁμάδας ναυαγῶν καὶ σὲ πολλὰ σημεῖα νὰ φτάσει ὡς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς τους. Ὁ Στέλιος Γεράνης μὲ δυὸ λόγια δίνει τὸ περιεχόμενο τῆς «Θάλασσας». «Δεκατρεῖς ναυαγοὶ ἀπομονωμένοι μέσα σ' ἓνα «λαΐφιμποτ» στάθηκαν ἱκανοὶ νὰ δώσουν στὸν συγγραφέα τους τὴν εὐκαιρία νὰ μᾶς ἀποκαλύψει, μὲ συγκλονιστικὸ τρόπο, τοὺς φοβεροὺς κινδύνους πού ἀντιμετωπίζει ἡ ἀνθρωπιά μας, ὅταν βρεθεῖ ἀπομονωμένη στὴν ἀστρική ἐρημιὰ τοῦ χάους». Τὸ 1956 τυπώνει τὸ μυθιστόρημα «Ποινικὸ Μητρώο μὲς Ἐποχῆς» πού τιμῆθηκε μὲ κρατικὸ βραβεῖο. Στὸ μυθιστόρημα αὐτὸ τὰ πρόσωπά του ἀποτελοῦν μὴ μικρὴ ἐπαναστατικὴ ὁμάδα ναυτεργατῶν, ὁ ἐφοπλιστής, ἡ γυναίκα του κι ἓνας δημοσιογράφος πολιτικὸ μέλος τῆς ὁμάδας. Οἱ ἐσωτερικὲς παρορμήσεις κι οἱ ἐσωτερικὴ πάλη τῶν ἡρώων του: «Ἡ ζωὴ μονάχα γιὰ τὸ φῶς δὲν ἔχει νόημα», «νὰ κλείσει τὴ ζωὴ πού 'ναι κατὰ ζωντανό, μέσα σ' ἓνα πέτρινο μηχανισμό». Τὸ 1964 γράφει τὸ μυθιστόρημα «Καταδικάζεται ἡ ἑλπίδα», αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο του βιβλίο. Στὸ ἔργο τοῦ μυθιστοριογράφου ὁ ἐξωτερικὸς περίγυρος καὶ οἱ ἐσωτερικὲς φωνὲς καὶ παρορμήσεις συμπλέκονται γιὰ νὰ μᾶς δώσει τοὺς δλοκληρωμένους ἀνθρώπους κι αὐτοὺς παρακολουθοῦμε καὶ σήμερα διαβάζοντας τὰ βιβλία του ἐνῶ ἐκεῖνος δὲν ὑπάρχει πιά γιὰ νὰ μᾶς πεῖ τίς σκέψεις του καὶ τὰ θέσνά του πού τόσο κοπαδικὰ τὸν χτύπησαν τὰ τελευταῖα του χρόνια, τὰ χρόνια πού δὲν ζητοῦσε τίποτα ἄλλο ἀπὸ γαλήνη.

ΞΕΝΟΦΩΝ Γ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ: Νομικός, δημοσιογράφος καὶ μεταφραστής. Γεννήθηκε τὸ 1914 στὸ Κῆρο. Σπούδασε νομικά καὶ δίπλα στὴ δικηγορία καλλιέργησε καὶ τὰ γράμματα. Ἰδιαίτερα μὲ τὴν κριτική, τὸ δικήμιο καὶ τὴ μετάφραση ξένων λογοτεχνικῶν ἔργων, συγχρόνως τὸ περισσότερο Γάλλων πεζογράφων καὶ στοχαστῶν. Σὲ τόμους τυπώθηκαν τὰ ἔργα τῶν συγγραφέων: Κνὺτ Χάιμσον «Ὁ Ζαχαῖος», Ζᾶν Ζᾶν-Ρουσσώ: «Τὸ κοινωνικὸ Συμβόλαιο, Φρειδερίκου Νίτσε: «Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος», Ἠλία Ἑρεμπουργκ «Ὁ κόσμος τοῦ Τσέχωφ», Ἀλμπέρτ Καμύ: «Ἡ παρεξήγηση καὶ Ἡ ἐξορία καὶ τὸ βασίλειο» (διηγήματα), Ἀλμπέρτο Μοράβια: «Ὁ συζυγικὸς ἔρωτας». Ὁ Ξ. Γ. Καρακάλος στὰ τελευταῖα του βιβλία δὲν περιορίζεται μόνο στὴ μετά-

φραση αλλά παραθέτει έμπεριστατωμένες εισαγωγές από τις όποιες ο άναγνώστης θά σχηματίσει γνώμη όχι μόνο για τή ζωή αλλά και για τό έργο των συγγραφέων. Από πολύ παλιά ο μεταφραστής και δοκιμιογράφος Καράκαλος συνεργάστηκε στά περιορίδα «Νεοελληνικά Γράμματα» και ως τό τέλος τοϋ θίου του, πού τελευταία και αύτοϋ ήταν βασανιστικός, συνεργάστηκε με τό περιοδικό «Νέα Έστία» όπου κρατούσε τή στήλη της κριτικής και παράλληλα δημοσίευε κείμενα για τή σύγχρονη λογοτεχνία. Κάτοχος πολλών πραγμάτων, β.π. έγραφε ήταν καθαρό γιατί τό ύφος του ήταν λαμπερό. Για τόν Άλμπέρτο Μοράδια γράφει: «Η μελέτη τοϋ έργου ενός συγγραφέα προϋποθέτει, πάντα, μία προσπάθεια, εξακρίβωσης και άνάλυσης των βασικών χαρακτηριστικών πού τό διέπουν. Άν ο κανόνας αυτός ισχύει για κάθε συγγραφέα ισχύει πολύ περισσότερο για συγγραφείς σάν τό Μοράδια πού τά καλλιτεχνικά του έπιτεύγματα έχουν ξεπεράσει τά γεωγραφικά όρια της χώρας τους κι έχουν άποχτήσει μία σημασία παγκόσμια». Μ' αυτόν τόν άναλυτικό και κριτικό προσανατολισμό άπλωσε τό έργο του τό κριτικό ό αξίως αυτός δοκιμιογράφος.

ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ: Ό Σινόπουλος ήταν ποιητής από τους σημαντικότερους και άντιπροσωπευτικότερους της γενιάς του. Γεννήθηκε τό 1917 στόν Πύργο Ήλειας. Σπούδασε ιατρική στο πανεπιστήμιο της Άθήνας και άσκησε τό επάγγελμά του στήν Άθήνα. Πρωτοέγραψε στά χρόνια της κατοχής και δημοσίευε στά λογοτεχνικά περιοδικά της έποχής. Βιβλία τύπωσε τό 1951 με τίτλο «Μεταίχμιο» και συνέχισε με τή συλλογή «Άσματα» (1953), «Γνωριμία με τάν Μάξ (1956), «Ελένη» (1957), «Μεταίχμιο Β'» (1957), «Η νύχτα και ή Άντίσταση» (1959). Τό «Άσμα της Ιωάννας και τοϋ Κωνσταντίνου» (1961) πού τιμήθηκε με τό Κρατικό Βραβείο Ποιήσεως. Τύπωσε ακόμη τή μελέτη για τόν ποιητή Γ. Σεφέρη «Στροφή» 1931—1961 και τά μικρά δοκίμια «Η ποίηση της ποίησης» (1964). Δημοσίευσε και μεταφράσεις ξένων ποιητών καθώς και δοκιμιογράφων γύρω από τήν ποίηση. Παράλληλα στά περιοδικά «Σημερινά Γράμματα», «Κριτική» και «Εποχές» έγραφε κριτικές και δοκίμια. Ποιήματά του μεταφράστηκαν στά ιταλικά, γερμανικά, και άγγλικά. Η ποίησή του ήταν ελόγελα προσωπική και ό λόγος του άπλως είχε ειλικρίνεια και αισθητική άριότητα. Μερικοί στίχοι του ένδεικτικοί:

ΕΝΑ ΠΡΩΤ

Σπαταλημένο φώς τά χτίρια χτίρια ή σκόνη ό άνεμος

Πρωί λεηλατημένο από χιλιάδες πρόσωπα

Ένα πρωί πού πέρασε τά σύννεφα

Και γνώρισα τό θάνατο

Μιά μάτσια πράξη πού δέν ήταν θάνατος.

Η καθαρότητα των εικόνων τοϋ Σινόπουλου και των συναισθημάτων δείχνουν και τό όρόμο έλης της πορείας της ποίησής του, πού τόν έφερε στήν πρώτη σειρά των ποιητών της γενιάς του. Έξάλλου ό κριτικός του λόγος σύμφυτος με τήν ποιητική του διάθεση δείχνει και τήν ιδιοσυγκρασία, αλλά και τή βιοθεωρία τοϋ ποιητή πού χάσαμε τόσο πρόωρα εξηνταεσσάρων μόλις ίχρονών.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ: Τόν Μάιο τοϋ 1981 πέθανε και ό δημοσιογράφος και συγγραφέας Λάμπρος Κορομηλάς. Γεννήθηκε τό 1916. Συνεργάτης έφημερίδων έ χρημάτισε και δημοτικός σύμβουλος (1959) στο Δήμο Άθηναίων. Τό 1942 όρισκόταν στή Μέση Άνατολή επίσημος πολεμικός ανταποκριτής της έλληνικής κυβέρνησης. Διετέλεσε ακόμη διευθυντής δημοσίων σχέσεων πολλών οργανισμών δημοσίου Δικαίου και τό 1945 τοποθετήθηκε στή διεύθυνση Τύπου και Ραδιοφωνίας. Έργα του γνωστά: «Πολεμήσαμε και στήν έρημο» (1944), «Αιχμαλώτος» (1946) και στή «Δύση της Άνατολής» (1950).

ΣΤΡΑΤΗΣ ΚΑΡΙΠΗΣ: Τόν Μάιο τοϋ 1981 πέθανε και ό λογοτέχνης Στρατής Καρίπης. Έμενε έλα του τά χρόνια στή Λεπέτυμνο Λέσβου και ήταν μέλος της Έταιρίας Έλλήνων λογοτεχνών. Έγραψε βιβλία και συνεργάστηκε σε περιοδικά και έφημερίδες κυρίως της πατρίδας του.

Κ. Ι. ΔΕΔΟΠΟΥΛΟΣ: Δικαστικός και συγγραφέας. Γεννήθηκε το 1906 και σπούδασε στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Δικαστικός λειτουργός υπηρέτησε από το 1933 ως το τέλος της θητείας του. Ασχολήθηκε κυρίως με το λογοτεχνικό δοκίμιο και την κριτική. Κατά τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο «ο Κ. Ι. Δεδόπουλος ανέβασε το λογοτεχνικό δοκίμιο στο ύψος του γνήσιου φιλοσοφικού λογισμού» και αυτό ως ένα σημείο είναι αλλόθις, επειδή μερικοί ιδίως νεότεροι, δεν αναγνωρίζουν αυτή την προσφορά του εξαιτίας μιας σύμπτωσης θεωρήθηκε αντιγραφάκι. Έγρηψε συνεργάτης του περιοδικού «Σταθμοί» και στις σελίδες του δημοσιεύθηκαν κριτικές και δοκίμια αξιολογικά. Συνεργάστηκε ως επιφυλλιστογράφος σ' έφημερίδες και περιοδικά και θεωρείται ο εισηγητής της χριστιανικής υπαρξιακής σκέψης στην Ελλάδα. Ζητά σ' έργο του το έργο ν' απαλλάξει τα κριτήριά του από τον ρηχό υποκειμενισμό και την έντυπωσιογραφία, δίνοντας στο λόγο του μια φιλοσοφική θεμελίωση. Το 1961 στις εκδόσεις Φέξη εκδίδει τη συγκεντρωμένη του έργασία «Η ζωή και το πνεύμα» δοκίμια που πρωτοδημοσιεύτηκαν στην έφημερίδα «Καθημερινή» και στα περιοδικά «Νέα Έστια» και «Ελληνικά Χρονικά». Από τον πρόλογο του βιβλίου «Η ζωή και το πνεύμα» αντιγράφουμε μικρό μέρος για να λάβει ο αναγνώστης μας μια γεύση της ιδιομορφίας του συγγραφέα: «ΘΑ καταφέρουμε να μὴν πανικοβληθῇ το πνεύμα μας μπροστά στην πελώρια ἔκρηξη ἡφαιστειακῆς μορφῆς τῶν τελλούριων δυνάμεων», όπως τις ἔλεγε ὁ Νέρμιν Κάνζερλιγκ. τῶν χυτῶν δυνάμεων, πὺ θέλουμε τίς ἡμέρες μας, ἂν κατορθώσουμε νὰ κρατήσουμε στὰ χέρια μας, ἔως τὸ τέλος, ἀναμμένο τὸν πυρὸς τῆς Ἐλευθερίας κι οἱ πὺ τολμηρὰς ἐλπίδες γιὰ ἓνα ἀνθρωπινότερο αὐρὸ δικαιολογούναι. Εἴπαμε τὴ λέξη Ἐλευθερία, τὸ νόημα αὐτὸ, βασικά πολιτικό, διεκδικεῖ στὶς ἡμέρες μας ὁλοένα καὶ περισσότερο καὶ τὸν κοινωνικὸ καὶ τὸν οἰκονομικὸ τοῦ ἐμπλουτισμοῦ, ἐνὸς παράλληλα εὐλαβεῖται τὴν ἱερότητά τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, γιὰ νὰ ἀπαλλάξει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ φάσμα τοῦ φόβου καὶ τῆς πείνας. Ἡ ἀκτινοβολία καὶ μόνη τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἀστεριοῦ, στὸ σκοτεινὸ ὀρίζοντα τοῦ σημερινοῦ κόσμου, ὁμορφαίνει τοὺς ἀγῶνες τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ομάδων καὶ συντηρεῖ στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων τὸ θάρρος γιὰ τίς σκληρὰς καὶ μακροχρόνιες προσπάθειες πὺ προϋποθέτει ὁ δακαρισμὸς τῶν δυνάμεων τῆς βίλης τῶν «τελλούριων δυνάμεων» ἀπὸ τὸ πνεῦμα.

Ι. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ: Ὁ μεγάλος αὐτὸς δάσκαλος, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ ἀκαδημαϊκός, πέθανε στὶς 19 Φεβρουαρίου 1981. Στὶς περιπτώσεις σάν τοῦ Ἰωάννη Θεοδορακόπουλου ἀπορεῖς πῶς ἡ φύση ἢ τόσο δίκαιη ἀδικεῖ τὸν ἄνθρωπο παίρνοντας ἀπὸ κοντὰ τοῦ πνεύματος τέτοια. Εὐτυχῶς — καὶ τὸ εἶπε κάποτε ὁ ἀκαδημαϊκὸς Πέτρος Χάρης — ὁ συγγραφέας ζεῖ δυὸ ζωές. Τὴ μιὰ ὅσο ζεῖ καὶ τὴν ἄλλη ὅσο διαδάζουμε τὰ διελίκα του. Γεννήθηκε τὸ 1900 στὰ Βασσαρά τῆς Ἀκχεδαμονίας. Φοίτησε στὴ Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή καὶ παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας στὴ Βιέννη καὶ στὴν Ἀδελβέργη. Τὸ 1930 ἐκλέχθηκε ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης καὶ τὸ 1933 τακτικὸς καθηγητὴς. Τὸ 1939 διορίστηκε καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Διετέλεσε ὑπουργὸς Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων. Ἔργα του: «Ἡ περὶ ὄντος διαλεκτικὴ τοῦ Πλάτωνα» (γερμανικά 1927), «Θεωρία τοῦ Λόγου» (1928), «Αἱ θεμελιώδεις ἔννοιαι τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου» (1928), «Ἡ περὶ ὄντος μεταφυσικὴ τοῦ Πλωτίνου» (1928), «Αἱ ἀρχαὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας» (1928), «Ἡ γνωσιολογία τοῦ Ρίκερτ» (1929), «Ἡ φιλοσοφία τῆς τέχνης» (1929), «Τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ζωὴ του» (1933), «Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα» (1940), «Τὸ πνεῦμα τοῦ νεοελληνισμοῦ καὶ ἡ τροπὴ τῶν καιρῶν» (1945), «Σύστημα φιλοσοφικῆς ἠθικῆς (1947), «Φαῖδρος τοῦ Πλάτωνα» (1948) καὶ πολλὰ ἔργα. Ἀπὸ τὸ 1929 ὡς τὸ 1940 ἐξέδιδε μετ' τῆς συνεργασίας τῶν Κωνσταντίνου Τσάτσου καὶ Παναγιώτη Κανελλόπουλου τὸ «Ἀρχεῖον τῆς Φιλοσοφίας καὶ Θεωρίας τῶν Ἐπιστημῶν» στὸ ὁποῖο δημοσίευσε πολλὰς φιλοσοφικὰς μελέτες. Ὁ Θεοδωρόπουλος πὺ ἀρχικὰ ὑπῆρξε δημοτικιστὴς καὶ γοήτευσε τοὺς φοιτητὰς του μετ' τὴν ἀνάπτυξη τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων καὶ σὲ γλαφυρὴ δημοτικὴ, τελευταία στράφηκε πρὸς τὴν καθαρῆουσα. Ἀνάπτυξε ἀρκετὴ κοινωνικὴ δραστηριότητα.

ΑΓΑΘΗ ΝΟΤΙΔΟΥ — ΔΡΙΤΣΑ: Στὶς 2 Φεβρουαρίου 1981, πέθανε ἡ εὐγενέστατη Ἀγαθή. Λαογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφέας. Γεννήθηκε στὴν Ἠπειρο καὶ γιὰ τὸ θέατρό της καὶ τὰ

λαογραφικά της έργα θραβεύτηκε. Δυστυχώς θύον και αν κοιτάξαμε δεν μπορούσαμε να βρούμε στοιχεία για τη ζωή της και τη μόρφωσή της. Πάντως το Κράτος την τίμησε με ισόβιο σύνταξη.

ΛΗΜΗΡΑΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΕΤ'ΙΖΗΣ: Δοκιμογράφος. Γεννήθηκε το 1908 στο Βαθό Σάμου και εργάστηκε ως ανώτερος διπλωματικός υπάλληλος. Ο συγγραφέας τελείωσε το Πρωτάγιο Γυμνάσιο της Σάμου. Μαθητής ακόμη δημοσίευσε με ψευδώνυμο μεταφράσεις γαλλικών διηγημάτων σε έφημερίδες και περιοδικά της Σάμου. Σπούδασε νομικά και πολιτικές και οικονομικές επιστήμες στην Αθήνα και στη Φλωρεντία και ένα χρόνο ιστορία της τέχνης. Το 1936 μπήκε στον διπλωματικό κλάδο. Υποπρόξενος Αργυροκάστρου (1936—1940), πολιτικός σύμβουλος του στρατιωτικού Διοικητή Βορείου Ηπείρου και ύστερα διευθυντής διπλωματικού γραφείου του Προέδρου της Κυβέρνησης στο Λονδίνο και στο Κάιρο (1940—1944), πρόξενος στο Αμβούργο και επιτετραχμμένος στη Βόννη (1949—1952) και πολλά άλλα μέρη πρόξενος ή επιτετραχμμένος και μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στο γραφείο του Ο.Η.Ε. (1961). Στη λογοτεχνία εμφανίστηκε με δοκίμια και κριτικές σε περιοδικά και έφημερίδες. Η πρώτη του μελέτη με τίτλο «Σκέψεις για την κριτική», δημοσιεύθηκε στην «Αλεξανδρινή Τέχνη» το 1930. Από το 1935 μέλος της ομάδας του περ. «Νέα Γράμματα». Ο Νικολαετ'ιζης είναι από τους αντιπροσωπευτικότερους δημοσιογράφους της γενιάς του. Πνεύμα βαθύ, φιλοσοφικό, έρευνητικό με ευρωπαϊκές καταβολές χρησιμοποιεί μεθοδολογία διαισθητική. Ο ίδιος εξομολογείται σε μια συνέντευξη στα «Νεοελληνικά Γράμματα»: «Δεν είμαι ποιητής, μά για μένα ή έμπνευση είναι μερικές σπάνιες ώρες εξαιρετικής διαύγειας. Αισθανόμαστε να ανοίγουν μέσα στη μνήμη μας οι χρονοί των λέξεων. Οι ιδέες αποκοτούν μια φυσική ανάγκη. Τις αποζητάει κανείς τέτοιες ώρες, μά δεν τις έχει συχνά». Ο Νικολαετ'ιζης συνεργάστηκε και σε περιοδικά του εξωτερικού. Έργα του: Ούγος Φώσκολος και Ανδρέας Κάλβος (1961). Το 1963 συγκέντρωσε το σκόρπιο έδω κι έκαε έργο του και τύπωσε τον τόμο με τίτλο «Δοκίμια κριτικής». Το έργο τιμήθηκε με το Α' βραβείο κριτικής της Ομάδας των Δώδεκα. Δοκίμια στοχαστικά συγκεντρώθηκαν σ' αυτό το διελίο ανάμεσα στα όποια «Η παρουσία του Όμηρου στη νέα ελληνική ποίηση» και δύο άρθρα για τον Καβάφη («Ο ήζονισμός στην ποίηση του Καβάφη» και «Η διαμόρφωση του Καβαφικού λυρισμού»).

ΔΗΜ. ΧΑΤΖΗΣ: Στις 20.7.81 πέθανε ύστερα από αρρώστεια ο πεζογράφος Δημ. Χατζής. Γεννήθηκε στα Γιάννινα το 1910 κι ήταν γιός του Ήπειρώτη πεζογράφου Πελλερέν που έβγαζε την έφημερίδα «Ήπειρος». Πήρε μέρος στην Εθνική Αντίσταση, άσχολήθηκε με τη δημοσιογραφία κι έζησε 25 χρόνια στην Ανατολική Γερμανία και Ουγγαρία. Ήταν από τους αξιολογότερους πεζογράφους του μεταπόλεμου, έκαμε την πρώτη του εμφάνιση με το μυθιστόρημα «Η φωτιά» (1946). Ακολούθησαν τὰ διηγήματα «Το τέλος της μικρής μας πόλης» (1963), «Οι άνυπαρξιστοι» (1966), «Οι σπουδές» (1976), «Η θητεία» και τα μετέπειτα «Γλώσσα και πολιτική» (1976). Το 1976 τύπωσε το μυθιστόρημα «Το Διπλό Βελίο» που έκαμε μεγάλη έντύπωση. Διηγήματά του μεταφράστηκαν στο εξωτερικό και περιλαμβάνονται σε πολλές ελληνικές ανθολογίες. Τέλος το διήγημά του «Μαργαρίτα Παρδικάρη» διασκευάστηκε για το θέατρο από τον Γεράσιμο Σταύρου και παίχτηκε με μεγάλη επιτυχία από αθηναϊκό θέατρο. Τα τελευταία χρόνια διεύθυνε το λογοτεχνικό περιοδικό «Πρίσμα» (τρία τεύχη).

ΑΛΚΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ: Ο Γιαννόπουλος, ο πεζογράφος και αγαπητός φίλος πέθανε στις 2 Ιουλίου 1981. Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1896 και έζησε αρκετά χρόνια στο Μιλάνο όπου συμπλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του. Σπούδασε φυσικές και μαθηματικές επιστήμες. Το 1921 πήγε στη Θεσσαλονίκη και έμεινε εκεί ως το 1930 ύπηρετώντας τραπεζικός υπάλληλος. Στη γράμματα πρωτοπαρουσιάζεται από το περιοδικό «Μακεδονικές Ήμερες» στην αρχή ως ποιητής και κατόπιν με πεζογραφήματα. Από το 1938 ως το 1953 δούλεψε στην Εθνική Τράπεζα της Αθήνας και από το 1958 ως το 1968 στη Γενική Διεύθυνση Τύπου. Μετάφρασε κείμενα ιταλικής λογοτεχνίας. Θήτεψε και στο θεατρικό λόγο, αλλά παράμεινε κυρίως πεζογράφος. Πρώτη διάκριση του έγινε το 1933 από το λογοτεχνικό περιοδικό «Σελήνημα» του Πειραιά που το εξέδιδε ο Νίκος Ατβαλιώτης. Σε διαγωνισμό του περιοδικού ο Γιαννόπουλος πήρε το πρώτο βραβείο για το διήγημά του «Συμβολή στο Ναυτικό Δίκαιο». Ένα χρόνο πιο ύστερα παρουσίασε την πρώτη του συλλογή διηγημάτων «Κεφάλια στη σειρά» (1934). Ακολούθησαν τὰ διηγήματα «Ηρωική περιπέτεια» (1938), «Το δάρος με τους πιθήκους» (1944), «Ο πίκος των Δαναών»

(1950), το μυθιστόρημα «Σαλαμάντρα» (1957), τὰ διηγήματα «Η τυφλόμυγα» (1962), «Έγραψε ακόμη ένα θεατρικό έργο και μιὰ συλλογή ποιημάτων». Τὸ περιοδικὸ «Νέα Πορεία» διευθ. Χρήστος Ντάλιας νεκρολογώντας τὸν Γιαννόπουλο λέει: «Ὁ Γιαννόπουλος ποὺ ᾔθελε τὸν ἑαυτό του ἀναπόσπαστο κομμάτι τῆς λεγόμενης «λογοτεχνίας τῆς Θεσσαλονίκης», ποὺ ξεκίνησε τὴν ἐλληνικὴ τοὺ καριέρα ἀπ' αὐτὴν, ποὺ τὰ χαρτιά του τ' ᾄψρε στο Πανεπιστήμιό της. Τρεῖς μῆνες πρὶν τὸ θάνατό του ἀκόμη ἔκανε ὁ ἴδιος τὶς διορθώσεις τοῦ καμμένου του στὸ εἰδικὰ ἀφιερωμένο στὰ τελευταῖα εἰκοσιπέντε χρόνια τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας τεῦχος τῆς «Νέας Πορείας». "Ένα καίμενο ἐξήντα τόσες σελίδες ποὺ ἀνατυπώθηκε καὶ κυκλοφόρησε χωριστὰ σὲ διδύο ποὺ μόλις πρόλαβε νὰ χαρεῖ τὴν ἐκδόσή του καὶ ποὺ οὐσιαστικά ἀποτελεῖ ὅ,τι ἔγραψε προτοῦ πεθάνει, κι αὐτό, εἴταν ὁ λόγος του γιὰ τὴν ἐλληνικὴ γραμματεία». Ὁ Γιαννόπουλος ἦταν ζωντανὸς καὶ ἀεικίνητος ἄνθρωπος. Τὸ 1954—1955, ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸ «Σημερινὰ Γράμματα». Ἀφιέρωσε τὰ χρόνια του στὸ συνδικαλιστικὸ πεδίο γιὰ νὰ προωθήσει μαζὶ με τοὺς ἄλλους συναδέλφους τὰ ζητήματα τῶν λογοτεχνῶν, ὑπηρεσία ποὺ μ' ὅλο ποὺ τὸν κούραζε ἔδειχνε ταυτόχρονα καὶ τὸ πείσμα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἡ ἀγάπη του στοὺς ἀνθρώπους δὲν ἦταν μόνον λόγια. Τελευταῖα ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις τῆς «Ἑστίας» κυκλοφόρησε καὶ μιὰ σειρά διηγήματα με τίτλο «Ἡ συνάντησή».

ΜΙΧΑΛΗΣ ΧΑΝΟΥΣΗΣ: Ὀλογοτέχνης καὶ δημοσιογράφος Μιχάλης Χανούσης γεννίθηκε τὸ 1911 στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐκεῖ ἔκαμε τὶς πρῶτες του δημοσιογραφικὲς ἐμφανίσεις στὴν ἐφημερίδα «Ἀσπὶς». Οἱ πολλὲς δημοσιογραφικὲς του ἀσχολίες δὲν τοῦ στέρησαν τὴν εὐχαρίστηση καὶ τὸν πόθο γιὰ τὴ λογοτεχνία. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ διηγήματα ποὺ δημοσίευε τακτικὰ κάθε ἐβδομάδα στὸ περιοδικὸ «Ρομάντσο» ποὺ ἦταν καὶ ἀρχισυντάκτης του κυκλοφόρησε κι ἓνα διδύο με δοκίμια ποὺ ἔκαμν μεγάλη ἐντύπωση γιατί ὁ Χανούσης ᾔξερε τὰ σωστὰ ἐλληνικά. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου του παραμένει σκόρπιο. Τίποτα δὲν ἦταν ξένο γιὰ τὸν παλιό μας φίλο τὸν Μιχάλη Χανούση. Ἐγραψε ἀκόμη καὶ θεατρικὰ ἔργα, ἓνα μάλιστα ἀπὸ αὐτὰ ἀνέδθηκε με ἐπιτυχία ἀπὸ τὸ θίασο τῶν Νέων στὸ Παγκράτι. Ὁ Γενικὸς Γραμματέας τῆς Ἑνωσῆς Περιωδικοῦ Τύπου κ. Τάκης Φαράκης, μιλώντας στὴν κηδεῖα τοῦ Χανούση εἶπε ἀνάμεσα σὲ ἄλλα καὶ τοῦτο ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς πίστης καὶ τῆς ἀντοχῆς του: «Ἐνας ἄνθρωπος ποὺ οἱ δευτεράνοι. Στὴν περίπτωση ὡστόσο τοῦ Μιχάλη Χανούση ἡ ἀπώλειά του σημαδεύει καὶ μιὰ θητεία ἐπαγγελματικῆς ζωῆς ἀπὸ τὶς πρὶ ὑπεύθυνες καὶ συνεπεῖς. Ἰδρυτικὸ μέλος τῆς Ἑνωσῆς μας ἀπὸ τὸ 1935 ποτὲ του δὲν διανοήθηκε νὰ τὴν ἐγκαταλείψει». Ἦταν ἰδρυτικὸ μέλος τῆς Ὁμάδας ποὺ ἔδραζε στὸν Παιρεῖα τὸ περιοδικὸ «Ξεκίνημα» καὶ βασικὸ τοῦ ἔργου ἦταν τὸ μυθιστόρημά του «Ἡ κορὰ Βασιλική» τὸ ὁποῖο δημοσίεψε στὴν ἐφημερίδα «Ἀχρόπολις» σὲ συνέχειες καὶ ὕστερα τὸ ξανακοίταξε καὶ τὸ ἔδρασε σὲ διδύο ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Δραμεῖα. Πέθανε πέρου τὴν Ἀνοιξή. Κοντὰ σὲ ὅλα πρέπει νὰ σημειωθεῖ τὸ διδύο του «Ἔνα Μέτρο» μεταφράσεις Γάλλων ποιητῶν, τὸ «Ἀρχαῖοι Παράγραφοι» μελέτη γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνα, τὴν Ἠρώδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τὴ μυθιστορηματικὴ βιογραφία «Ἀμαλία, ἡ ἀνέραστη βασίλισσα» κ.ἄ.

ΠΑΥΛΟΣ ΦΛΩΡΟΣ: Ὁ πεζογράφος, ποιητῆς, δοκιμογράφος καὶ μεταφραστῆς Παῦλος Φλώρος πέθανε τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1981. Γεννίθηκε στὴ Σμύρνη τὸ 1898. Τὰ παιδικὰ του χρόνια τὰ ἔζησε στὰ Βουρλά τῆς Ἑρυθραίας χερσονήσου (Ιωνία). Φοίτησε στὴν Ἀναξάγειο Σχολὴ Βουρλῶν καὶ ὕστερα στὸ «Ἑλληνογαλλικὸ Λύκειο» Χρ. Ἀρώνη στὴ Σμύρνη. Συνέχισε τὶς σπουδὲς του στὴ γερμανικὴ σχολὴ Σμύρνης καὶ συνέχισε στὰ πανεπιστήμια Λωζάνης καὶ στὸ Ἀμβούργο πολιτικὲς ἐπιστῆμες, γλῶσσες καὶ φιλοσοφία, γύρισε στὴν πατρίδα του λίγο πρὶν τὴν Καταστροφὴ καὶ τὸ 1922 ἀναγκάστηκε καὶ πάλι νὰ ξενιτευτεῖ. Ἐμεινε ἐπτά χρόνια στὸ Ἀμβούργο καὶ γύρισε με τὴν οἰκογένειά του στὴν Ἑλλάδα. Ἀνέκει — καὶ τὸ ἔλεγε μόνος του — στὴ γενιά ποὺ τὴν ὀνόμασαν τοῦ '30. Πρωτοπαρουσιάστηκε τὸ 1919 στὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἐφημερίδες τῆς Σμύρνης, ἐλληνικὲς καὶ ξενόγλωσσες, ἀλλὰ καὶ ὅταν παρέμεινε στὸ ἐξωτερικὸ συνεργαζόταν με πολλὰς ἐφημερίδες. Ἐπῆρε υπέρμαχος τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης, θεωρώντας τὴν Εὐρώπη ὡς ἐστὶ πολιτισμοῦ καὶ ἐλευθερίας. Τὸ πρῶτο του διδύο τὸ τύπωσε πὸ 1927. Ποιητικὴ συλλογὴ με τίτλο «Τ' ἀνθρώπινα». Ἦταν σόνετα ποὺ τὰ ἔγραψε ἀπὸ τὸ 1919—1926. Δημοσίεψε κι ἄλλους στίχους ποὺ τὸ 1967 τοὺς περιέλαβε στὸ πρῶτο μέρος τοῦ

βιβλίο του «Εσπερινός». Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου περιέλαθε μεταφράσεις ποιημάτων Γάλλων, Άγγλων, Γερμανών, Ισπανών και Ιταλών ποιητών. Προτάσεις κριτικές και βιογραφικές μελέτες και έρμηνευτικά σχόλια, που τὰ έγραψε ειδικά για τόν τόμο αυτό. Ποιητές που κρήθηκαν και μεταφράστηκαν από τόν Φλώρο: Ρεμπώ, Μαλλαρμέ, Μπρούκ, Έλιοτ, Όουεν, Γήτς, Πλόιερ, Ρίλκε, Μπέν, Βάις, Μπρέχτ, Καρντούτσι και Μπέκερ. Πρίν από τούς «Εσπερινούς» μετάφρασε και τύπωσε τήν έμμετρη τραγωδία «Ο θάνατος του Έμπεδοκλή» (1943) του Φρειδερίκου Χέλντερλιν. Ο Παύλος Φλώρος όμως είναι κυρίως πεζογράφος και ταξιδιωτικός συγγραφέας. Τό πρώτο του βιβλίο «Αποικος» (1934) έδειξε και τή δύναμη του λόγου του. Λεπτολόγος, προσεκτικός και κυρίως με δικό του ύφος, τόν έκαμε γνωστό στους λογοτεχνικούς κύκλους. Τό 1938 τύπωσε συλλογή διηγημάτων με τίτλο «Αμαράντα». Στα διηγήματα αυτά παρουσιάζεται κόσμος διαφορετικός από εκείνον τών «Αποίκων». Άνθρωποι και χώροι που τούς γνώρισε ο συγγραφέας, συμπλέκονται με τή φαντασία και τήν ιστορική αλήθεια, συνθέτουν πινάκες πολύχρωμους και πολύχυμους. Άλλες συλλογές του «Νοσταλγοί» (1934) και «Βουδή Όρχήστρα». Τό 1939 τύπωσε τό μυθιστόρημα «Ο Άνθρωπος της έποχής» και τό 1963 τό μυθιστόρημα «Ο Άγγελος της άδύσου». Τό 1947 τυπώνει τό μυθιστόρημα «Ξένη» και συνεχίζει τό έργο του ως τό θάνατό του. Σημαντικό μυθιστόρημά του είναι τό «Σπορά δίχως θερισμό», που ιστορεί γεγονότα και περιστατικά, και τύπους τής πατρίδας του. Έγραψε άκόμη τό ιστορικό δράμα «Κυδερνήτης Καποδίστριας» (1939), που έπαινέθηκε στόν Καλοκαιρινό διαγωνισμό. Διδάχτηκε από τό ραδιόφωνο. Άσχολήθηκε, τέλος, με τήν ταξιδιωτική λογοτεχνία. Στα βιβλία αυτά γράφει τίς έντυπώσεις του από τὰ πολλά ταξίδια. Βιβλία: «Ευρωπαϊκή συμφωνία», «Τά σταυροδρόμια της Εύρώπης», «Οί έλληνικοί δρόμοι». Προχωρεί και στά Βαλκάνια ή ματιά του κι αυτό τό θέμα έχει ένα από τὰ τελευταία του ταξιδιωτικά. Παράλληλα, έγραψε κριτικές και ένα βιβλίο για τόν καθαρό λόγο, έπειδή νόμιζε και οί ιδέες του τόν αποξένωναν έπρεπε ή γλώσσα νά προσκολλάται στήν παράδοση. Έγρηψε αξιόλογος συγγραφέας με ευρωπαϊκή παιδεία και ιστορική μόρφωση. Τιμήθηκε με τό κρατικό βραβείο ταξιδιωτικής λογοτεχνίας.

ΗΕΛΟΣ ΚΑΤΣΕΛΗΣ: Σκηνοθέτης και συγγραφέας. Γεννήθηκε στό Ναύλι της Μικράς Ασίας τό 1907. Σπούδασε νομικά, δραματική τέχνη (μαθητής της Έπαγγελματικής Σχολής του Έθνικού Θεάτρου) και συνέχισε στήν Αυστρία και στή Γερμανία ύποκριτική και σκηνοθεσία. Πρωτοεμφανίστηκε ως ήθοποιός τό 1929 και έν δέν γελοιάστε με τό ρόλο του Έάγου στόν Όθέλλο του Σαίξπηρ, άσκησε τό έπαγγελματικό δημοσιογράφου. Σκηνοθέτης του Έθνικού Θεάτρου, της Αιρικής Σκηνης και του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, ίδρυσε και δική του Δραματική Σχολή. Πέρα από τίς συνεργασίες του στά περιοδικά και στις εφημερίδες, κυκλοφόρησε τὰ βιβλία: «Οθέλλος» (νόημα και χαρακτήρες) που έπαινέθηκε πολύ και ιδιαίτερα από τόν Φώτο Πολίτη που τό 1933 ήταν δάσκαλος στήν Έπαγγελματική Σχολή του Έθνικού Θεάτρου και ο Κατσέλης μαθητής του και άργότερα τό 1943 τὰ μελετήματα «Γύρω από τό θέατρο». Μετάφρασε Ίψεν, Σύνκ, Λόρκα κ.ά. Ήταν από πολλά χρόνια μέλος της Έταιρίας Έλλήνων Λογοτεχνών.

ΤΑΚΗΣ ΜΟΥΖΕΝΙΔΗΣ: Σκηνοθέτης και συγγραφέας. Γεννήθηκε τό 1909 στήν Τραπεζούντα του Πόντου. Από τό 1929 και ως τό 1931 διέφυγε τή Δραματική Σχολή του Ωδείου Θεσσαλονίκης. Ίδρυσε τό Έλεύθερο Θέατρο της Θεσσαλονίκης. Σπούδασε νομικά στήν Αθήνα και μαθήματα φιλοσοφίας, ιστορίας της τέχνης και του πολιτισμού στή Γερμανία. Όταν γύρισε στήν Ελλάδα, διορίστηκε σκηνοθέτης του Έθνικού Θεάτρου που παρέμεινε ως τό 1943. Σκηνοθέτης πολλά και μεγάλα έργα και έγραψε μελέτες για τό θέατρο και τόν κινηματογράφο σέ περιοδικά. Σέ βιβλίο εξέδωσε τή μελέτη «Απαγγελία και Τέχνη» (1931), βιβλίο χρήσιμο για όλους εκείνους που άπασχολούνται με τό θέμα, άκόμη και για όσους θέλουν νά μάθουν γύρω στήν Έπαγγελία, τήν ύποκριτική και νά διδαχθούν στοιχεία της τέχνης του λόγου. Πέθανε στήν Αθήνα στις 10 Αύγουστου 1981.

ΣΤΕΛΛΑ ΒΟΥΓΡΔΟΥΜΠΑ: Σέ ηλικία 81 χρονών πέθανε ή μεταφράστρια Στέλλα Βουρδουμ-

πά (τόν Ιούλιο τοῦ 1981). Γεννήθηκε στὴ Θήβα, ἔμαθε ξένες γλῶσσες καὶ ἐπιδόθηκε στὶς μεταφράσεις λογοτεχνικῶν ἔργων κυρίως ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ καὶ τὴ γαλλικὴ.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΡΩΜΑΣ: Στὸ τέλος τοῦ περασμένου χρόνου κηδεύτηκε ἀπὸ τὸ μητροπολιτικὸ νὰὸ τῆς Ζακύνθου ὁ συγγραφέας καὶ θεατρικὸς συγγραφέας Διονύσιος Ρώμας. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα τὸ 1906. Σπούδασε φιλολογία στὸ πανεπιστήμιον τῆς Χάλκης καὶ τὰ ἔτη 1938—1940 καὶ 1941—1952 διετέλεσε γραμματέας τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου. Τὰ χρόνια 1953—1958 ἦταν διευθυντὴς προγράμματος τοῦ Ε.Π.Ρ. καὶ ἔγραψε πολλὰ ἔργα γιὰ τὸ Ραδιόφωνο. Τὸ 1958 ἐξελέγη βουλευτὴς Ζακύνθου. Συνεργάσθηκε μὲ ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας (Καιροί, Ἐλευθερία κ.ἄ.). Ἐγραψε θεατρικὰ ἔργα: «Ζακυνθινὴ Σερενάτα» (1938), «Τρεῖς κόσμοι» (1951), «Τὸ Ζαμπελάκι» (1958) καὶ ἄλλα, ποὺ σημείωσαν ἐπιτυχία καὶ ἔφεραν τὸ συγγραφέα ἀνάμεσα στοὺς ἀξιόλογους δραματογράφους μας. Ἀσχολήθηκε καὶ μὲ τὴν πεζογραφία καὶ ἔγραψε: «Τὰ Ζακυνθινά», τὸν «Σαπροκόμιτο» ποὺ γυρίστηκε καὶ παίχθηκε στὴν τηλεόραση κ.ἄ. Ἀξιοποιεῖ στὴν πεζογραφία του τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ τὸν βοηθήσουν στὴν ἀναγλυφικότητα τῶν ἡρώων του. Ἀπὸ τὴν πρώτη ὥρα ὁ ἀναγνώστης ἑρίσκει στὴν κατάλληλη ἀτμόσφαιρα, ἐκεῖ ποὺ θέλει νὰ τὸν ὁδηγήσει ὁ συγγραφέας. Τὸ ὄφος του ποιητικὸ κυρίως στὶς περιγραφὰς καὶ στὶς ιδιομορφίες τῶν λαϊκῶν τύπων. Ὁ Ρώμας ὑπῆρξε πρόσωπο ἀγαπητό.

ΘΑΛΗΣ ΔΙΖΕΛΟΣ: Δημοσιογράφος καὶ συγγραφέας. Πέθανε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1981. Ἐργάστηκε σὲ πολλὰς ἐφημερίδας. Τελευταῖα ἐργαζόταν στὴν ἐφημερίδα «Ἐλευθεροτυπία». Ἦξε ἔξυπνος γλῶσσας καὶ μετάφρασε κατ' ἀρχὴν λογοτεχνικὰ ἔργα.

ΑΠΟΛΛΩΝ ΛΕΟΝΤΑΡΙΤΗΣ: Γεννήθηκε τὸ 1899 στὴ Μικρὰ Ἀσία. Ἀσχολήθηκε μὲ τὰ ἱστορικὰ καὶ κυρίως ὅτι ἀφοροῦσε τὶς τελευταῖες ἡμέρας τοῦ Μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ—χριστιανισμοῦ. Τὰ ἔθρα του, συνήθως πολυσέλιδα, δημοσιεύονταν τακτικὰ στὴν ἐφημερίδα «Προσφυγικὸς Κόσμος». Ἐγραψε πολλὰ θεατρικὰ ἔργα: «Ὁ πατέρας», «Ἡ γόνος», «Τὸ δαχτυλίδι τοῦ Πολυκράτη», «Ἡ θυσία», «Ἐνα κακὸ κορίτσι» καὶ ἄλλα. Ἐγραψε μὴ συλλογὴ ποιημάτων, παραδοσιακῶν καὶ μὴ συλλογὴ διηγημάτων. Σημαντικὸν τὸν ἱστορικὸν ἔργον: «Ὁ Περίκλης, ἡ ἐποχὴ του καὶ ἡ Ἀκρόπολις». Ἐχρημάτισε πολλὰ χρόνια πρόεδρος τῆς Ἑνωμένης Ἑλληνικῶν Λογοτεχνῶν. Δημοσίεψε καὶ μὲ τὰ ψευδώνυμα Φοῖβος Λέων καὶ Α. Λεὸ. Πέθανε στὶς 6 Δεκεμβρίου 1981.

ΦΩΤΟΣ ΓΙΟΦΓΓΛΗΣ: Πεζογράφος, ποιητὴς, θεατρικὸς καὶ δημοσιογράφος. Γεννήθηκε τὸ 1887 στὸ χωριὸ Ἁγιοὺ Δοῦλοι τῆς Κέρκυρας, ὅπου τότε ὁ πατέρας του ὑπηρετοῦσε ὡς εἰρηνοδίκης. Τελείωσε τὸ Γυμνάσιον τῆς Κέρκυρας καὶ ταυτόχρονα σπούδασε στὴν ἐκεῖ «Καλλιτεχνικὴ Σχολή» ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ καὶ συμπλήρωσε τὶς σπουδὰς του στὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖο, καθὼς καὶ στὴν Ἰταλία. Ἀπὸ τὸ 1907 ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἐργάστηκε στὴν ἀρχὴ στὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις» τοῦ Ἰαδριελίδου. Συνέχισε τὴ δημοσιογραφία ὅσο ποὺ πῆρε τὴ σύνταξί του. Τὸ 1909—1913 δούλεψε ὡς ἀρχισυντάκτης στὴν ἐφημερίδα «Τὸ Σέλας» στὴν Πάτρα καὶ τὸ 1918—1920 στὴν ἐφημερίδα «Φιλελεύθερος» στὴ Σύρα. Στὴν Ἀθήνα δούλεψε ὡς συντάκτης ἢ ἀρχισυντάκτης τῶν λογοτεχνικῶν συνεργατῶν σὲ πολλὰς ἐφημερίδας καὶ τὸ 1927 ὡς ἀρχισυντάκτης τοῦ ἑβδομαδιαίου περιοδικοῦ «Κυριακὴ τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος» καὶ ἀργότερα τοῦ περιοδικοῦ «Ἑβδομάς». Τὸ 1921 ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸ «Πολιτισμός» καὶ τὸ 1929—1931 τὸ περιοδικὸ «Πρωτοπορία». Ἰδρυτικὸ μέλος πολλῶν ἑταιριῶν καὶ πνευματικῶν ἰδρυμάτων, διετέλεσε ἀντιπρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν, γενικὸς γραμματέας τῆς ἑταιρίας Ἀρχαίου Δράματος «Εὐριπίδης» καὶ σὲ πολλὰς ἄλλες εἶχε ἀνάλογα ἀξιώματα. Τὸ 1925 πῆρε τὸ Α' βραβεῖο τῆς γλωσσικῆς ἑταιρίας. Τὰ πρῶτα του δημοσιεύματα ἄρχισαν τὸ 1906, τὰ δὲ ποιήματά του ἔκαμαν ἐξαιρετικὴ ἐντύπωση γιὰ τὸν πρωτοπορικὸν χαρακτῆρα τους. Πρῶτον τοῦ διδύλου ἢ ποιητικῆς συλλογῆς «Τ' ἄρχοντικά» (1913). Ἀναγνώρισε ἢ κριτικὴ τοῦ καιροῦ κατ' ἐπαγγελματικὸ καὶ ἰδιότυπο. Ἀνανέωσε τὴν ποιητὴν του στὰ κατοπινὰ του διδύλα καὶ ἔφτασε ὡς τὶς ἀκρότητες. Κανένας ὅμως δὲν θ' ἀρνηθεῖ τὸν πρωτοπορικὸν χαρακτῆρα τῆς ποιητικῆς του. Ἐβγαλε συνολικὰ 70 διδύλα, ἴσως καὶ πλεον. Ποιήματα, μυθιστορήματα, διηγήματα, μελέτες καὶ μετάφρασε ξένους ποιητὰς. Πάντως, τὰ ποιητικὰ του δεκατρεῖς συλλογὰς τὰ συγκέντρωσε τὸ 1964 σὲ ὀκτώδη τόμον μὲ τὸν τίτλον «Ποίηση μισοῦ αἵωνα». Συνεργάστη-

και στα περιοδικά Α.Ο.Δ.Ο. (ἀπ' ὅλα δι' ὅλους), Νοημάς, Πεντακοθήκη, Δάφνη, Ἑλλάς, Μηνιαῖος Ἑθνικός Κήρυξ τῆς Νέας Ἱερῆς, Ἑβδομάς, Πάνθεον. Τὰ σκόρπια τοῦ διηγήματα δὲν τὰ συγκέντρωσε ὅλα. Μικρὸς μόνον ἀριθμὸς ὁρίζεται: στίς δύο συλλογές τοῦ «Διηγήματα» (1922) καὶ «Τὸ ἄγιο παπούτσι» (1960). Ὅλα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ πραγματικότητα καὶ ἔχουν χαρακτηριστὰ ἡθογραφικὰ, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ ψυχολογικὰ. Μυθιστορήματα: «Τὸ ἄμισρο τὸ Λολάκι», δύο ἐκδόσεις καὶ «Στὸ λιμάνι τῆς ἀγάπης». Στὸ θέατρο παίχτηκαν πολλὰ ἔργα τοῦ, κυρίως μονόπρακτα. Τὸ ἕνα μάλιστα «Τὸ Φετίχ», ἐπαινέθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν Θεατρικῶν Συγγραφέων σὲ σχετικὸ διαγωνισμὸ μονόπρακτων. Παίχτηκε ἐπίσης τὸ τρίπρακτο δράμα τοῦ «Ἡ Φαρμακωμένη», ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο ποίημα τοῦ Σολωμοῦ. Ἐκτὸς τῶν ξένων ποιημάτων ποὺ τὰ τύπωσε στὸ βιβλίον τοῦ «Ξένα Λουλούδια», μετὰφρασε καὶ ἀρχαίους συγγραφεῖς: ἔργα τοῦ Λουκιανοῦ Ἠλιαδώρου, «Αἰθιοπικά» δύο τόμοι, καὶ ὅλες τίς κομωδίες τοῦ Ἀριστοφάνη. Ἔδωσε καὶ πολλὰ ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ κείμενα. Ἀναδημοσιεύουμε τὸ ποίημα «Ἡ ἀγωνία τοῦ Σταρέμπορα γιὰ τοὺς νεότερους:

Λοιπὸν: Τὸ Μανιτόμπα 7 καὶ 5 σέντες

καὶ τὸ Χαρβίντερ 6 καὶ 40.

(Τοῖς Πειραιᾶ τέλος μηνὸς παραδοτέα).

Ὡρὴ μὲ δένουν πάντα

τὰ μάτια καὶ τὰ νάξια σου, Μεντέα!

Ἔτσι μονάχα μὲ συμφέρει. Καὶ τὸ κέρδος,

Ἀσήμαντο! Καὶ γύρου μας κερδίζουνε γενναῖα.

Σὰν ἔχεις τοὺς Σμυρνιούς μὲς τὸν Περαιᾶ,

σὰν ἔχεις τοὺς Ὀθριούς στὴ Σαλονίκη,

ποὺ δίνουνε μικρὲς τιμὲς — τί φρίκη! —

Καὶ πῶς νὰ δώσω γὼ τιμὲς ἀνθρωπινές;

Μὰ καὶ σὲ τέτοιο κέρδος πῶς νὰ ψχαριστηθῶ;

(Εἶναι μικρὸς λογαριασμὸς 10.000 τόνοι.)

Πούχω καὶ τὴ Μεντέα — ματιὰ ποὺ μαχαίρωνε! —

καὶ τὴν ποθῶ καὶ τὴν ποθῶ!

Καὶ πῶς μπορῶ νὰ τὴ δυσχερεστήσω;

Καὶ πῶς νὰ μὴν τῆς πάρω τ' ἀκριθὰ γουναρικά;

Καὶ τὴν κομφὴ τὴν καντιλάκ γιὰ τὸν περίπατο;

Καὶ τὸ κολιὲ μὲ τὰ μαργαριτάρια;

(Τὸ βλέπω ἀπ' αὐτὴν ἀλλάδαστρα ν' ἀνθεῖ!)

Ἀπὸ τὰ κέρδη τάχω ὑποσχεθεῖ...

Νὰ δάλλω ἀπάνω 10 σέντες στὸ Μανιτόμπα ἀκόμα;

Μὰ ἔχεις καὶ τοὺς Σμυρνιούς μὲς στὸν Περαιᾶ,

μὰ ἔχεις καὶ τοὺς Ὀθριούς στὴ Σαλονίκη —

φρίκη!

Ὡ, τί μαρτύριο πούναι πάντα

τὰ μάτια καὶ τὰ νάξια τῆς Μεντέας

καὶ οἱ σμιλευτὲς γραμμὲς τοῦ ποδαριοῦ!

Ὡ τί ἀγωνία καὶ τὸ ἐμπόριο τοῦ σταριοῦ!

Θὰ εἶναι δυστυχῶς καὶ ἄλλοι συνάδελφοι στὸ δρόμο τοῦ αἰώνιου ταξιδιοῦ. Δὲν μπόρεσα νὰ τοὺς συγκεντρώσω σ' αὐτὸ τὸ ἀπλὸ σημεῖωμα γιὰ τὸ ὁποῖο μοῦ ἔδωσε ἐντολὴ ὁ Δημοσθένης Κόκκινος καὶ μὲ ὤρῃσε σὲ μιὰ ἀπὸ τίς δυσκολότερες ὥρες τῆς ζωῆς μου. Δὲ μὲ ἄφησε ἡ συνείδησή μου ὅμως νὰ ἀρνηθῶ τοῦτο τὸ μικρὸ καὶ οφειλόμενο χρέος σὲ συναδέλφους ποὺ ἀνάλωσαν τὴ ζωὴ τους γιὰ νὰ δημιουργήσουν τὸν πολιτισμὸ. Κι ἐδῶ θὰ ἐκφράσω καὶ ἕνα παράπονο: Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες μας, συνταξιοῦχοι τοῦ κράτους, δὲν εἶχαν οὔτε τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας τους. Τόσο δύσκολο, ἄραγε εἶναι νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ αὐτοί, δίπλα στὴν περιθαλψὴ καὶ στὰ ἔξοδα κηδείας;

Γ. Μ. ΠΟΛΙΤΑΡΧΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἐλένης Ἀργέστη: «ΣΤΟ ΡΑ-
ΓΙΣΜΕΝΟ ΚΑΘΡΕΦΤΗ», διηγήματα

Ἦτορ ἀπὸ 4 ποιητικὲς συλλογὲς ἡ Ἐλένη Ἀργέστη δοκιμάζει τὴ δύναμὴ τῆς στὸν πεζὸ λόγο. Κ' ἡ ἴδια ἡ συγγραφέας ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς: «Τὸ μικρὸ τοῦτο βιβλίον γράφτηκε χωρὶς καμμιὰ φιλοδοξία νὰ πιάσει μιὰ θέση στὴ νέα Ἑλληνικὴ πεζογραφία», γράφει στὸ εἰσαγωγικὸ τῆς σημείωμα. Γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει κ' ἡ ἴδια, πρόσφερε μιὰ σειρὰ ἀπὸ πετυχημένα διηγήματα, ποὺ εἶναι γιομάτα ἀνθρώπινο πόνο. Κεῖνα μάλιστα τοῦ πρώτου μέρους, μὲ τὶς ἄτυχες γριοῦλες στὸ Ἰδρυμα Εὐγερίας, εἶναι συγκλονιστικά. Τὰ διαβάσαμε μ' ἀνατριχιάσματα γιὰ τὲς τὶς ἄτυχες ζωοῦλες ποὺ σβήνουν ἐγκαταλειμμένες σ' ἓνα ὕψος, μouxλιασμένο ὑπόγειο - κελλὶ κάποιου ἀπ' τὰ τόσα Ἰδρύματα Εὐγερίας. Μὲ σφιγμένη καρδιὰ καὶ πολλὲς φορές μὲ πλημμυρισμένα μάτια ἀπὸ δάκρυα καὶ ψυχὴ γιομάτῃ οἶχτο, πληνηθήκαμε μέσα στὶς καλογραμμένες σελίδες τῆς, πιάνοντας τὸν ἑαυτὸ μας νὰ ἐπαναστατῇ μὲ τοῦτα τὰ φρικιαστικὰ κείμενα, ποὺ καθὼς εὐχόμαστε νὰ ἴναι κατασκευάσματα τῆς φαντασίας τῆς συγγραφέας, ξέραμε τὴν ἴδια στιγμὴ πὼς ὠχριοῦσανε μπροστὰ στὴ πραγματικότητα. Γιὰ τὶς ἄθλιες συνθήκες κάτω ἀπ' τὶς ὁποῖες ζοῦν οἱ γεραρμένοι συνάνθρωποι, εἴχαμε καὶ ζωντανὲς μαρτυρίες προφορικές. Ἔτσι, ποὺ νὰ τρέμουμε καθὼς σκεφτόμαστε τὴν τύχην τούτων τῶν ἀτυχῶν πλάσμάτων ποὺ ἡ ἄστρογία τῶν παιδιῶν τοὺς ρίχνει σ' αὐτὲς τὶς τρῶγλες μὲ τὶς μεσαιωνικὲς συνθέσεις ζωῆς.

Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου τῆς Ἀργέστη ἀναφέρεται καὶ πάλι σὲ γερασμένες καὶ γονατισμένες ἀπ' τὴν ἀρρώστια, τὸν παιδεμὸ καὶ τὴν πείνα, μὰ ἔξω ἀπ' τὰ Γεροκομεία. Πλαί τους, θὰ παρασταθεῖ, στοργικὰ κάποιον ἀπ' τὰ παιδιά τους, ποὺ θὰ γλυκάνει τὴν ἀγωνία τῆς στερνῆς τους ὥρας. Ἐδῶ πιά εἶν' ἀδυσώπητη ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, αἰσθάνεσαι τὴν ἀδυναμία σου νὰ βο-

ηθῆσεις τὸ πλάσμα ποὺ γονάτισε ἡ φθορά. Κάνεις ὅ,τι μπορεῖς, ἔχεις τὴ συνείδησή σου ἡσυχῇ. Μά, στὰ Ἰδρύματα Εὐγερίας ξενερίζουνε πιὸ συχνὰ τὰ θύματα τῆς ἀστρογίας μας. Δὲ λέμε πὼς εἶν' εὐκολὰ τὰ γερατιά. Πὼς μπορεῖ μιὰ νέα οἰκογένεια ποὺ βρίσκεται πνιγμένη ἀπ' τὶς φροντίδες τῆς ἀνθησῆς τῆς, νὰ σηκώνει καὶ τὸ βάρος κάποιου γέρου τῆς. Μά, ὁ κύκλος τῆς ζωῆς ἀνοίγει μὲ τὴ γέννηση καὶ κλείνει μὲ τὸ θάνατο. Οἱ Ἀθηναῖοι τιμοῦσανε τὰ γερατιά. Οἱ Σπαρτιάτες γκρεμίζανε στὸν Καῖαδα τοὺς παρῆλικες. Τί ἀπόμεινε ἀπ' τὴ μιλιταριστικὴ Σπάρτη;

Οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἀργέστη εἶν' ὁλοζώντανοι. Τοὺς βλέπουμε μπροστὰ μας, γίνονται δικοὶ μας — εἶν' οἱ μανάδες κ' οἱ πατεράδες μας. Περιγράφονται παραστατικὰ μὲ ψυχογραφικὴ δεινότητα. Καὶ κεῖ ποὺ ἡ συγγραφέας, δὲν εἶχε «φιλοδοξία» νὰ πλάσει μιὰ θέση ἀνάμεσα στοὺς πεζογράφους μας, ξαφνικὰ τὴν τοποθετοῦν τοῦτες οἱ ὁδρὰ ζωντανεμένες μορφές σὲ μιὰν ἀξιόλογη θέση. Δὲ χωράει ἀμφιβολία. Ἡ Ἐλ. Ἀργέστη, μὰς ἐντυπωσίασε. Καὶ τὴν προτιμοῦμε σὰν πεζογράφο, παρὰ σὰν ποιήτρια. Τὸ σπαρταριστὸ, σύντομο διήγημα, εἶναι πολὺ δύσκολο. Κ' ἡ Ἀργέστη μὰς προσφέρει μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἀνθρώπινους χαρακτήρες, ποὺ μαζὶ μὲ τὴ βαθιὰ μας συγκίνηση καὶ τὴν εὐσπλαχνία μας γιὰ τοὺς, κέρδισε καὶ τὴν ἀναγνώρισή μας σὰ μιὰ καλὴ διηγηματογράφος.

ΔΗΜΟΣΘ. ΖΑΔΕΣ

Ἀλέξη Φωκᾶ: «ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΝ
ΠΡΟΟΔῳ» (διηγήματα), Ἀθήνα 1981.

Ἕνας ἀδικαίωτος ἐρωτισμὸς ἀνιχνεύεται, ἐδῶ καὶ ἴσως χωρακτηρίζε τὸ στίγμα τῆς ἀφῆγησης. Αὐτὸ τὸ αἵμασσον πάθος, βουερὸ καὶ παλλόμενον μέσα στὴ μυστικὴ τὸν ἱστορία, φαίνεται νὰ αἰφωτίζεται σὲ ὅλο τὸ μῆκος καὶ ν' ἀποτελεῖ τὸν ἐσώστρεφο, ἀδιόρατο ἄξονα, ποὺ κινεῖ καὶ πυροακτώνει, τελικά, τὴν αὐτὴ ἀναπνοὴ τοῦ Ἀλέξη Φωκᾶ. Φωνὴ καὶ ἀσπάζουσα εἰκόνα τῆς φωνῆς — ὅ,τι ἤχει, ἤχει ὡς ἁρμόνιο καὶ ἀντηχεῖ ὡς κρύσταλλο. Τὸ τραῦμα ἰχνηλατεῖται συνε-

χώς· καὶ τὸ φασματοσκόπιο ἀναλύει τὴν ἀποδόσμενη φράση σὲ μιάν ἐξαΐσιν, χροματιστὴ κλίμακα.

»Ἀπέθαντοι πόνοι ἀκρωτήριαζαν τὴ φωνή μου, τὸ αἷμα ἄλικο καὶ ρευστὸ χάραζε τὴ γεωγραφία τοῦ χοροῦ μου. Ἡ ἡχώ τῆς ἀπεραντοσύνης τοῦ πατέρα διαυροῦσε τίς λέξεις, τίς πύκνωνε, μέχρη τὴν ἀνήκουστη πρόταση. Εἶδα σχήματα πολλὰ ποὺ δὲν μπορῶ νὰ περιγράψω, ἄρπυιες ἀλαβάστρινες νὰ μαρμαίρουν τοὺς ὀνυχες τῶν ποδῶν μου. Εἶδα τὸ σῶμα μου, στίλβον καὶ ἰγρό, ν' αὐξάνει τὸν ὄγκο του στὴν κορυφωση τῆς λατρείας. Ὑστερα ἦταν ἡ ἀνεπίληπτη νάρκη. Τοῦτο τὸ ἄραχθο ἀκρογνάτι, ποὺ διαχωρίζει ὄραση καὶ ἀσυνείδητο σκοτάδι».

»Ἡ γεύση της στὰ χεῖλιν του δὲν εἶναι διόλου φοινικιάς, ἡ γεύση του στ' ἀκροδάχτυλά της δὲν εἶναι φθόγγος μαρμάρου. Ἐνα κίτρινο χρῶμα, ἰρίδιον, ἡ τέφρα στὴν κάμψη του, σταθερὴ θερμότητα, τὰ μάτια τους νὰ πλησιάζουν πάλιν τὸ ἀνοιγμα. Λοιπὸν σ' ὅλον αὐτὸν τὸ χῶρο, ποὺ τὸν εἶπες καινὸ καὶ τὸν κατοίκησες, λοιπὸν σ' ὅλον αὐτὸν τὸ χῶρο εἶσαι μόνος. Ἀπλώσε τὰ χέρια του, τὰ θυζιά της ξεχειλίσαν, ἡ ἀρσενικὴ ὁρμή του μαράσθηκε, μὴν κλάψης. Γιατὶ εἶναι ἀζόμη αὐτὸ τὸ κίτρινο φῶς, αὐτὸς ὁ στιλπνὸς φαιὸς ἦχος, λοιπὸν εἶσαι μόνος, πλησίασε τὸ ἀνοιγμα, εἶσαι μόνος, μὴν κλάψης χρῶμα. Κάτω ἀπ' τὸ γκριζοτοιμεντένιο παντελόνι ὁ ἀρσενισμὸς εἶναι κάπως νεκρὸς, εἶναι πολὺ νεκρὸς, ἀνεπανόρθωτα νεκρὸς».

Ἡ προοπτικὴ ποὺ ἀνοίγεται, πιά, μπροστά μας, ὅταν ἐξαντλεῖται ὁ ψηλαφητὸς ἐρωτικὸς σπασμὸς καὶ τὸ ὕστατο ρίγος του ἡρεμεῖ, εἶναι τὸ ὄνειρικό, καταπόρφυρο τοπίο, ὅπου θάλλει τὸ δηλητηριώδες ἄνθος τοῦ χιμαίρικου νόστου καὶ ὁ ἄνεμος σιγῇ ναοικονομῶν.

«Ξαναζῶ καιροὺς ποὺ νομίζω πὼς ποτὲ δὲν ἔχω ζήσει.

Σέ σκοτεινὲς μαρὸν σάλες μὲ φιλντισένια ἀγάλματα.

Ἀνάμεσα σὲ πατρογονικά ψιμύθια καὶ ἀκρωτηριασμένα πιάνα.

Ἀνασταίνοντας μικροὺς ψιθύρους στὸ σκατεμένο μπουντουρά».

»Μιῶ γιὰ χρόρους σταματημένους σὲ μιὰ μνήμη ψυχρῇ.

Γιὰ νευρωσικὲς οἰκοδόσποινες μελαγχολικά κερὰ σὲ μουσικά

παρτέρια».

»Αὐτὸς ὁ γυρισμὸς δὲν ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος.

Ξετυλίγω τὰ χρόνια καὶ βοῖσκομαι ξανά ἐδῶ παρὰ ξένα παρών».

»Ἦταν σιμὰ τὸ δέλι, καὶ ἡ στεγνὴ πυρκαγιά κατὰ τὴ δύση χάριζε ὕσγινες ἀνταύγειες στὸ κορμί της, ἀρχέτυπο ἄγαλμα σὲ μαρμαροῦ ἀττικό τοῦ πάθους. Ἔτσι τὴ θυμοῦμαι, ἔτσι εὐμορφη, νὰ ταπεινώνει τίς μελίχρους θεές μὲ τὴ θύελλα τοῦ γαλαξία στὴν καρδιά της».

»Τὰ προινὰ σπέρναν τὸν κῆπο μὲ θαλερὴ πραγματικότητα. Ἀνέβαινα στὸ ὄρος καὶ κύτταζα τὸν παγομένο, ἀφιλόξενο κόσμο, τὸν ἄλλο κόσμον, ποτὲ δὲ ρώτησα γι' αὐτὸν ἀναρίθμητα χρόνια. Τὰ δειλινὰ φοροῦσε ὁ ἥλιος φουστανάκι τὰ βουνά, ἡ συνειδήση ἀνάβλυζε τὸν ἔρπον καὶ ἐμεῖς κοιμώμαστε μακριὰ ἀπ' τὴν κατὰ τοῦ ὄνειρου. Δὲν θυμᾶμαι ποτὲ νὰ μέτρησα τὸν καιρὸ καὶ ἔτσι δὲν ξέρω ἂν αὐτὴ ἡ πείρα κράτησε μιὰ στιγμὴ ἢ ἕναν αἰῶνα».

Ἐπάρουν, βέβαια, ἐπὶ ἵσους ποὺ ἴσως δὲν ἀφομοιώθηκαν ἐπαρκῶς ἀζόμα, κάποια ἐξεζητημένα σχήματα ποὺ λειτουργοῦν παρὰ φωνα, μέσα στὴν ἐνότητα τῶν κειμένων. Ὡστόσο ὁ Ἀλέξης Φωκάς τηρεῖ κάποτε τίς κατὰλληλες ἀποστάσεις καὶ ἀνέρχεται, τελικά, πρὸς τὸ ὕψος του, ποὺ θὰ τὸν προσδιορίσει καὶ θὰ τὸν διασώσει. Εἶναι μόνον τὸ ζήτημα; Ἀσφαλῶς, ὄχι. Εἶναι ἴσως τὸ πᾶν γιὰ ἕναν ποιητὴ, ποὺ ξεκινᾷ μοναχὸς του τὰ μεσάνυχτα, γιὰ νὰ συναντήσει ξαφνικά, κάπου ἐκεῖ ποὺ τὸ φῶς καίει τοὺς ἦχους καὶ τὰ χρώματα, τὸν ἄγνωστο καὶ τραυματισμένο ἑαυτὸ του.

ΓΙΩΡΓΟΣ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Γιάννη Ν. Νικολαΐδη: «ΑΝΑΔΡΟΜΕΣ» (διηγήματα), Γιάννινα 1981.

Μιὰ πεζογραφία, ποὺ δὲν ἔχασε τὴν

άνθρωπινη όραση καί πού, μέ τήν αίσθηση τής ποιητικής κλίμακας, κρατάει ένα βάθος πού κατάκτησε ή νεώτερη εκφραστική, είναι πάντα μιá προσφορά. Κι' αυτήν τήν αξία, ακριβώς, έχουν τά διηγήματα του Γιάννη Νικολαΐδη, πού έρχονται, μέ τήν καλοζυγισμένη αρχιτεκτονική, τò θερμό ύπóστρωμα τής βιωμένης συγκίνησης καί τόν αποκαθαρμένο λόγο, νά δώσουν μιάν ανανεωμένη διάσταση στην σύγχρονη αίσθηση. Γιατί, εκτός απ' τήν ασκητική ευαίσθησία καί τò παγιδευμένο όνειρο, ó συγγραφέας έχει ένα ευρύτερο πεδίο έποπτείας καί πασχίζει για τήν καλλιτεχνική ανάδειξη τής γλώσσας, χωρίς νά χάνει ούτε τις άφειττες ούτε τις διαθλάσεις καί τά καινούργια αισθητικά ρεύματα. "Ετσι, κρατεί τήν δύσκολη σύζευξη καί κατορθώνει νά ισορροπήσει, ανάμεσα στις άπομακρυσμένες όχθες, δίνοντας, μέ καθιερωμένα σκηνικά καί χρωτισμένη άτμόσφαιρα, τήν διαχεόμενην πορεία τών εικόνων από άληθινά είδωλα τής ζωής. Καί, δίχως πλασματικές κατασκευές, άγγίζει τόν άνθρωπο τών ήμερών μας, τρίν απ' τόν λωτό, άντιπαρεθέτοντας ένα εύσιστικό αντίκρυσμα, ενώπιον της λευκής άδύσσου πού τόν περιβάλλει. Καί ή άθέατη καθημερινότητα ή νύξη τής μονοξιδις καί ή ένατένιση, μέσ' απ' τò πρίσμα ενός συναισθηματικού αναχωρητή, στην πεζογραφία του Γ.Ν., παίρνουν ειδικό όόρος πού ένανθρωπίζει τόν χώρο. "Ακόμα, ή νηφαλιότητα τής γραφής του, στις νέες προσβάσεις, ενώ γίνεται μέ πλήρη έλεγχο τών μέτρων καί τής ρευστότητας πού εξαρτώνται απ' τήν ιδιοσυσχασία καί τόν άτομικό ψυχισμό, δέν χάνουν τήν λυρική διάθεση καί τήν ύγρασία τής συγκίνησης, πράγμα πού καταξιώνει τήν λογοτεχνική δημιουργία.

Γι' αυτό οί ήρωες, οί προσδοκίες καί οί συγκρούσεις τους, δέν ακυρώνονται απ' τήν τρέχουσα πραγματικότητα καί δέν παραμορφώνονται από παραινούς αναζητήσεις στην σκοτεινή πηγή τών ενστίκτων.

Στά διηγήματα τούτα, ή συμμετοχή είναι αυθόρμητη καί ή έσωτερική διακίνηση τής κοινωνικής συνείδησης συντε-

λείται χωρίς διαφυγές τής ποιητικής κράσης καί τής μουσικής ύποβολής τών λέξεων, πράγμα πού σηματοδοτεί καί τις προωθημένες θέσεις του Γ.Ν. στη γενικότερη τωρινή πεζογραφία μας.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

Φ ο ί β ο υ Δ έ λ φ η: «ΟΙ ΣΤΙΓΜΑΤΙΣΜΕΝΟΙ - ΠΑΝΣΕΛΗΝΟΣ - ΖΩΟΛΟΓΟΣ»

Κάθε φορά πού ό ακάματος Παρνασσικός μας Φοίβος Αέλης άστράφτει μέ τήν ποιητική του μεγαλοσύνη, δέν είναι μόνο ή εμπέδωση πού μās γίνεται ότι γράφει. Αποβαθεί έσωτερική άνάγκη, αλλά καί ξεσπελάζει όλο ένα καί χανούργιες λυρικές πτυχές τού ποιητικού του βίου. Στην αρχή τόν είχαμε σαν μιá ποιητική επωήνευση τής Δελφικότητας του "Αγγελου Σιζελιανού. Τίποτα απ' αυτά. "Ομως ό Φοίβος Αέλης «δελφίζει» όνόματι καί πράγματι.

Οί Δελφικές του αυτές καταβολές τόν εντείνουν άρτογα μέσα στην τωρινή άποποίηση καί τήν άνθηση τής μεγάλης Δελφικής Πατρίδας. Αιτή τον τήν παρνομιότητα τήν κατάλαβαν καί τήν αξιοποίησαν εύφορα πρώτοι οί "Ιταλοί. Δέν είναι έδω μιá τυπική άρχαιολατρία ή πολύ περιοσότερο μιá άφρόσση πανδαυτική δίνη εκσυγχρονισμένη στην ιδιοορθμία της. Έδω πρόκειται για τήν αέζονσα ποίηση τού άμικτρονιζού οίστρον στόν συγκερασμό του όμως μέ τά σημερινά λυρικά πλαίσια. Δέν μιλάμε για τήν έμπνευση τών έρειπίων, ούτε για τήν ανάπλαση τών πυθών στην τελετουργική τους άποθέωση.

"Ο Φοίβος Αέλης μεταποιεί σέ ποιητικούς χρυστάλλους τò Δελφικό του είναι, ποτισμένο απ' τò σήμερα. "Ο άρχαίος τόπος είναι ή άφειτρία. Δέν χοιιάζεται για τήν άπομυθοποίησή του ή για τόν εκσυγχρονισμό του άν θέλετε ή παρεμβολή. "Ο Φοίβος Αέλης δέν είναι ό παρεμβαλλόμενος ό συννομιστής διάμεσος ή ό συζευκτης τής συζυγίας, δέν είναι ό δραγομάνος «έν μη οίδωσιν». Οίτε προθυμοποιήθηκε ποτέ νά εύθυγομμίση τήν διάθροση ανάμεσα στο άρ-

χαίο καὶ τὸ νέο. Τοῦναντίον ἡ βιοματιζή συμβίωση αὐτῶν τῶν δυὸ μέσα στὰ ἄδιυτα τοῦ πνευματικοῦ του περιγρόμματος, τὸν ὀδηγοῦν στὴν ἀποθέωση τῶν χροαδιασμῶν του, ποὺ τοὺς λημιάνονται κυριολεκτικά οἱ στίχοι του. Εἶναι εὐθυτενεῖς αὐτοὶ οἱ στίχοι, ὅπως οἱ Δωρικὲς κολῶνες τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐδῶ ἀκριβῶς δημιουργήθηκε τὸ προσωπικὸ ἔφος του, ποὺ ἀνάγεται στὴν παγκόσμια ἀγάπη, στὴν Ἑλληνικότητα τῶν χαρακτηριστικῶν της καὶ στὴν καταγραφή τῶν χιλιάδων μνημάτων ποὺ ἀναθρώσκουν αὐτόβουλα ἀνθόπαρτα καὶ ἀπεριόριστα μέσ' ἀπ' τὴν ποιητικὴ του γραφή. Ἕνα ἀληθινὰ παγκόσμιο δελφικὸ ἀπόκτημα. Ἀμφικτυονικός στὴν συνοχή του ὁ Φοῖβος Δέλφης παραγνοῖζει τὰ τετριμμένα καὶ ὀδηγεῖται σὰν κατακόρυφο βέλος τὸ ἀπολλῶνιο ἔφος του. Ἔτσι αὐτὲς οἱ τρεῖς ποιητικὲς του συνλογές, τρία τελειῶς ξεχωριστὰ δοκιμασμένα σύνολα, προσέχουν μὲ τὰ πάρα πάνω γενικὰ χαρακτηριστικά ποὺ διαβλακώνουν ὅλο τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Φοῖβου Δέλφης. Ἐὰν τὰ βάφτιζε κανένας τρία χορικά στάσια τῆς Δελφικῆς συμφωνίας, δὲν θὰ ἔπεφτε ἔξω. Ὁ ἀρχὸς τους διευρύνει τὶς Δελφικὲς ρίζες μέσα ἀπὸ τὴν ἀπεραντοσύνη τῆς γεύσης τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Παγκοσμίας συνύπαρξης. Ὁδηγήτρα εἶναι ἡ σκέψη τῶν ἔμνων τοῦ Ξανθοῦ Ἀπόλλωνα, ἀλλὰ ποὺ καταναγάζεται ἀπὸ ἓνα ὑφάδι λυριζοῦ πλούτου μέσα στὶς σύγχρονες σκληρὲς ὥρες.

Αὐτὴ ἡ τελευταία προσφορά τοῦ Φοῖβου Δέλφης ἀλλάζει στὸ σύνολο, σὰν περίληψη, ὅλη τὴν τὴν ποιητικὴ πορεία.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΑΛΑΤΣΑΣ

Ἀποστολὸς Πάσχου: «ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΠΑΡΡΗΣΙΑΣ».

Ἀνθρώποι καλοπροαίρετοι κάνουν πάντα καλὸ ὅταν γράφουν γιὰ θέματα σχετικὰ μὲ τὴ δουλειά τους. Ἰδιαίτερα οἱ γιατροί. Καὶ εὐτυχῶς πολλοὶ γιατροὶ δὲν ἀμελοῦν αὐτὴν τὴν πάρεργη δέδαια, σημαντικὴ ὅμως ὑπηρεσία ποὺ μποροῦν νὰ προσφέρουν στὸν κόσμο, ποὺ μέσα του

ζοῦν καὶ ἐργάζονται. Καὶ ἔτσι πιθανὸν νὰ λείψουν ἀποκρουστικὰ θεάματα σὰν ἐκεῖνο ποὺ μοῦ χάρισε μιὰ μέρα λιακάδας, ἓνα τραπέζι κεντρικοῦ καφενεῖου μας: Μιὰ νέα μητέρα, καθισμένη σὲ μιὰ καρέκλα, μὲ τὸ ἓνα χέρι κρατοῦσε τὸ μωμὸ ποὺ θήλαζε καὶ μὲ τὸ ἄλλο τὸ τσιγάρο ποὺ κάπνιζε.

Ὁ γιατρός ὁ Ἀπόστολος Πάσχος, καλὸς παλαιὸς μαθητὴς μου στὴ Ζωσιμαία, μὲ τὸ τόσο χρήσιμο βιβλίο του «Προσφορά Παρρησίας», ἀκολουθεῖ τὸν δρόμο ποὺ ἄνοιξε ὁ παλαιὸς Ἱπποκράτης καὶ ποὺ ἀκολούθησαν ὡς τὶς μέρες μας χιλιάδες γιατροὶ μέσα στὴν ροὴ τῆς ἱστορίας. Καὶ γι' αὐτό, πέρα ἀπὸ τὶς ὥρες τὶς ἀφιερωμένες στὴν καθαρὰ ἐπαγγελματικὴ ζωὴ ἢ στὶς καθαρὰ ἐπαγγελματικὲς συγκεντρώσεις, κοιτάζει νὰ φανεῖ χρήσιμος στὸν κόσμο ποὺ μέσα του ζεῖ μὲ κατατοπιστικὰ κείμενα ποὺ θὰ βοηθήσουν αὐτὸν τὸν κόσμο στὸ νὰ προλαμβάνει τὶς ἀρρώστειες, ποὺ εἶναι καλύτερα ἀπὸ τὸ νὰ τὶς θεραπεύει. Γιατὶ πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὶς μάξες τῶν φαρμάκων ποὺ προσφέρουν στὸ ἄρρωστο ἀνθρώπινο πλᾶσμα ἡ χημεία καὶ τὰ ἐργαστᾶσια, στέκει ἡ οὐσιαστικὴ συμβολὴ τοῦ γιατροῦ μὲ τὴν γραφή ἢ τὸν λόγο στὴν πρόληψη τῆς κακῆς ταλαιπωρίας ποὺ λέγεται ἀρρώστεια.

Πιστεύω ὅτι τὸ μικρὸ βιβλίο τοῦ ἀγαπητοῦ μου παλαιοῦ μαθητὴ στὸν τομέα αὐτὸ θὰ εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμο στὶς νέες μητέρες, ποὺ ἀγωνίζονται μὲ ὅλη τὴν δύναμη τοῦ ἐνστίκτου γιὰ νὰ προστατεύσουν ἐναντίων τῶν πολλῶν κινδύνων ποὺ ἀπειλοῦν τὰ μικρὰ πλᾶσματα ποὺ ἔφεραν στὸν κόσμο. Γιατὶ ἡ ὀρθὴ πρόληψη ἀξίζει ἀσφαλῶς πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν πιὸ πετυχημένη θεραπεία.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Λ. Βρανούση: «ΘΟΥΡΙΑ ΤΟΥ ΡΗΓΑ (ΤΥΠΩΜΕΝΑ ΤΟ 1798) ΚΑΙ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΒΗΛΑΡΑ», Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμ. 66ος, 1981.

Τὸ Ἀνότατο Πνευματικὸ μας Ἰδρυμα, ποὺ εἶναι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, στὴ Συνε-

δρία της τῆς 4ης Ἰουνίου 1981, ὑπὸ τὴν Προεδρία τοῦ κ. Ἰωάν. Καρμίρη, στὰ πλαίσια τῶν ἀρμοδιοτήτων της γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ Φιλολογία, ἀσχολήθηκε μὲ μιὰ σπουδαία ἀναζήτησι καὶ ἀνακοίνωσι τοῦ ἐκλεκτοῦ Ἡπειρώτη Λογίου καὶ ἀκοῦραστοῦ ἱστοριοῦ ἐρευνητῆ κ. Λεόνδρου Βρανούση, ποὺ ἀναφέρεται σὲ Θούρια τοῦ Ρήγα (τυπωμένα τὸ 1798) καὶ σὲ παλιὰ χειρόγραφα τοῦ Βηλαρά τὰ ὁποῖα εἶχαν θεωρηθεῖ ὡς χαμένα.

Ὁ Ἀκαδημαῖκός κ. Λίνος Πολίτης, προλογίζοντας τὴν ἀνακοίνωσι εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπέχτησε πρόσφατα τρία πολύτιμα ἐντύπια, μὲ θούρια τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ συνεργάτη του Χριστόφορου Περιοβαῖου, καθὼς καὶ ἑννέα χειρόγραφα τετράδια, πολλὰ ἀντόγραφα, τοῦ Ἰωάννη Βηλαρά.

Τὸ ὕλικό αὐτό, ποὺ ἐλάμβανε ἀπὸ καιρό, εἶχε τὴν τύχη νὰ ἐντοπίσει πρόσφατα ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας κ. Λεόνδρος Βρανούσης, ὁ ὁποῖος ἔχει ἰδιαιτέρα ἀσχοληθεῖ καὶ μὲ τὸν Ρήγα καὶ μὲ τὸν Βηλαρά, καὶ τὸν περασμένο Φεβρουάριο ὑπέβαλε στὴν Ἀκαδημία ἀναλυτικὸ ὑπόμνημα (ἀριθ. πρ. 1553—20.2.81), μὲ τὸ ὁποῖο συνιστοῦσε νὰ ἀγορασθεῖ τὸ πολύτιμο ὕλικό ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία. Ἡ Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κέντρου (συνεδρία 98) 20.3.81) καὶ ἡ Σύγκλητος (24.3.81) ἐνέκριναν τὴν ἀγορά, καὶ τὰ ἐντύπια τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Περιοβαῖου καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ Βηλαρά ἀνήκουν ἤδη στὶς συλλογὲς τῆς Ἀκαδημίας, δίπλα στὸ χρυσόβουλο τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ τὰ ἀντόγραφα τοῦ Σολομοῦ καὶ τοῦ Κοραῖ.

Γιὰ νὰ ἐνημερωθεῖ ἡ ὁλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ γίνῃ ἐνδότερα γνωστὸ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ γεγονὸς, ἔκριναν ἀκόμη νὰ γίνῃ ἀπὸ τὸ δῆμα τοῦτο μιὰ ἀνακοίνωσι καὶ πρώτη παρουσίασι τῶν εὑρημάτων. Θὰ σὰς διαβάσω σελίδες ἀπὸ τὸ σχετικὸ ὑπόμνημα τοῦ κ. Βρανούση, ποὺ ὑποβλήθηκε ὡς ὑπερσεριακὸ ἔγγραφο, ἀλλὰ εἶναι συνάμα καὶ ἐπιστημονικὴ ἀνακοίνωσι».

Στὸ εἰδικὸ τεῦχος ποὺ ἔχει ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸ Γραφεῖο Δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας ἔχομε τὸ σχετικὸ ὑπόμνημα τοῦ κ.

Βρανούση, μὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες γιὰ τὴν μακροχρόνι καὶ δραματικὴ ἱστορία αὐτῶν τῶν πολιτῶν εὑρημάτων, ποὺ τώρα ἔχουν προστεθεῖ στὶς συλλογὲς τῆς Ἀκαδημίας, χάρις στὸ ἄγρυπνο ἐνδιαφέρον, τὶς ἔρευνες, τὶς μελέτες καὶ τὶς εἰδικὲς γνώσεις καὶ ἱκανότητες τοῦ ἐκλεκτοῦ Ἡπειρώτη Λογίου, ποὺ δίκαια ὁ Ἀκαδημαῖκός κ. Λίνος Πολίτης, στὸ τέλος τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ ὑπομνήματος - ἀνακοινώσεως τοῦ κ. Βρανούση, πρόσθεσε καὶ τὰ ἑξῆς:

«Καὶ θὰ τελειώσω, ἀπὸ μέρους μου, μὲ μιὰ ἐνχὴ: ὁ κ. Βρανούσης νὰ μᾶς δώσει τώρα πᾶ, καὶ σύντομα, καὶ ποὺ μᾶς χρωστᾷ ἀπὸ καιρό, τὴν κριτικὴ ἔκδοσι τῶν Ἀπάντων τοῦ Βηλαρά, τοῦ μεγάλου ἀναγεννητῆ καὶ εὐαίσθητου ποιητῆ, ποὺ σημαδεύει, μαζί μὲ τὸν Ἀθανάσιο Χριστόπουλο, τὴν εὐφρόσυνη αἰγὴ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ποίησης στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα καὶ στὶς παραμονὲς τῆς ἑλληνικῆς Ἐπανστασεως».

Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσι (τὴν ὁποία συνόδευαν καὶ φρενινὲς προβολὲς) ἔλαβε τὸ λόγο ὁ Ἀκαδημαῖκός κ. Π. Κανελλόπουλος, ὁ ὁποῖος μεταξὺ ἄλλων, εἶπε: «Χάρηκα ἰδιαιτέρα ὅσα μᾶς εἶπε ὁ συνάδελφος καὶ φίλος κ. Λίνος Πολίτης γιὰ τὰ πορίσματα μᾶς ἔρευνας τοῦ κ. Βρανούση. Ἐκφράζω τὴ βαθύτατη ἐκτίμησή μου γιὰ τὸ ἔργο ποὺ ἐπιτελεῖ ὁ κ. Βρανούσης ὅχι μόνον ὡς διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς λόγιος καὶ κριτικός ἐρευνητὴς σημαντικῶν φάσεων τῆς νεοελληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἰδίως τῆς προεπαναστατικῆς, καὶ εἴχομα νὰ εἶναι πάντοτε γόνιμοι οἱ ἔρευνές του».

Εἶναι φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο ἡμεῖς οἱ Ἡπειρώτες, τόσο τὸ ἐνδότερο κοινό, ὅσο καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τυχαίνει νὰ ἔχουν μεγαλύτερη οἰκειότητα καὶ συχνότερη ἐπαφὴ μὲ τὰ Γράμματα, νὰ εἴμαστε πολλὴ εὐαίσθητοι μπροστὰ σὲ ὅμοιες ἐκδηλώσεις, σὲ μιὰ τόσο πανηγορικὴ ἀναγνώρισι, ποὺ ἐξασφαλίζει στὸν κ. Βρανούση μιὰ ἐκλεκτὴ θέσι καὶ μάλιστα ἀπὸ τὶς πρῶτες — καὶ στὸν Ἡπειρωτικὸ χῶρο τὴν πρώτη, ὅπως πιστεύω —, ἀνάμεσα σὲ ὅσους ἔχουν ἀφιερωθεῖ μὲ βαθιὰ πίστι στὴν ἔρευνα κάθε στοιχείου ποὺ

θά μᾶς βοηθήσει νά γνωρίσουμε καλύτερα καί τίς πηγές τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς καί αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἐθνικὴ μας ταυτότητα.

Καί τὸ ἑαυριστὸ καί ὁμορφὸ Ζαγόρι ἔχει κι αὐτὸ τὸ μερίδιό του σ' αὐτὴ τὴ σπάνια χαρὰ καί ἱκανοποίηση ποὺ μᾶς χάρισε πάλι ὁ ἐκλεκτός μας κ. Λεάνδρος Βρανούσης. Τοῦ ἐκφράζουμε τὰ συγχαρητήρια καί τίς εὐχαριστίες μας εὐχαριστίες, μαζί μὲ τίς εὐχές μας γιὰ ὑγεία καί ὁλοζήρωση τοῦ πολῦτιμου ἔργου του.

Β α σ ί λ η Κ ρ α ψ ί τ η : «ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ» (ποιήματα), 1981.

Ὁ γνωστός Ἡπειρώτης Λόγιος κ. Βασίλης Κραψίτης, ξεκίνησε τὴ σταδιοδρομία του στὰ Γράμματα ἀπὸ τὴν ποίηση, ὅπως πάρα πολλοὶ ἄλλοι.

Φαίνεται ὅτι ὁ δρόμος αὐτός εἶναι ὁ πρὸ πρόσφορος ἢ καί ὁ πρὸ προσιτός γιὰ τὴν περιόδο τῆς μαθητείας, ποὺ μὲ τὸν καιρὸ ὁδηγεῖ στὸ μεγάλο σταυροδρόμι, ὅπου, μὲ τὴν κατάλληλη καλλιέργεια, γίνεται πρὸ ἐξολογῶν ὁ προσανατολισμός γιὰ τὴν ἐκλογή τοῦ καλοστροφόμενου δρόμου γιὰ μιὰ πλουσιότερη πνευματικὴ σύνθεση ἢ δημιουργία, σύμφωνη μὲ τὴν ἔφεση, τὴν ἐσωτερικὴ παρόρμηση, ποὺ ἐκδηλώνεται σάν ἰδιώτερο χάρισμα, σάν αἰσθητὴ ἀτομικὴ ιδιότητα, σάν ταλέντο. Ὁ κ. Κραψίτης προχώρησε σταθερὰ σ' αὐτὸν τὸν πλατὺ δρόμο καί μᾶς ἔδωκε πολλὰ δείγματα τῆς πνευματικῆς του προσφορᾶς στὰ ἑλληνικά Γράμματα. Ποίηση, μυθιστόρημα, δοκίμιο, ἱστορικὲς μελέτες, ταξιδιωτικὰ κ.ἄ. συνθέτουν τὸ πολὺ-πλεuro ἔργο του. Κατὰ καιροὺς ὅμως ξαναγυρίζει στὴν παλιὰ του ἀγάπη. Τὴν ποίηση. Ὑπάρχουν σκέψεις, αἰσθήματα, ψυχώσεις, θὰ ἔλεγα, δίνοντας στὸν ὅρο τὴν καλὴ ἔννοια, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐκφραστοῦν καλύτερα παρὰ μόνο μὲ τὸν ἐμπνευσμένο καί ὑποβλητικὸ στίχο, ποὺ μοιάζει πολλὲς φορές μὲ κάποιες ταπεινὲς ἰσως κορυστάλλινες πηγές, ποὺ ἀναβλύζουν ἀναπάντεχα καί μέσα ἀπὸ τὰ βράχια, σάν θεῖα εἴδηνα γιὰ τοὺς μοναχικοὺς καί κουρασμένους στρατοκόπους. Ὁ γνωστός παλιότερα Ἀγγλὸς ποιητὴς

Κίτς ἔλεγε: «Ἡ ποίηση ἂν δὲν γεννιέται αὐθόρμητα ὅπως τὰ φύλλα στὰ δέντρα, καλύτερα νὰ μὴ γεννηθεῖ». Λέ νομίζω ὅτι ὁ μακρὸς χρόνος ποὺ διέφρανε καί οἱ διαφοροποιήσεις στὸν τρόπο τῆς ποιητικῆς ἐκφράσεως ποὺ ἐμεσολάβησαν, ἀποδινάμωσαν τὸν ἁπλὸ ὅσο καί εὐγλωτο αὐτὸν ὁρισμό.

Ἡ μικρὴ αὐτὴ συλλογὴ τοῦ κ. Κραψίτη, περιλαμβάνει ἑπτὰ μόνον πολυστίχα ποιήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς παρουσιάζει τίς εἰκόνες ὁρισμένων φαινομένων τῆς ζωῆς σὲ σχέση μὲ τ' ἀνθρώπινα, ὅπως ὁ ἴδιος τίς ἀντίκρινε. Ἀρχίζει μὲ τὸ «Φῶς ἀπὸ τοὺς Τάφους», γιὰ νὰ μᾶς βεβαιώσει, χωρὶς ἴχνος ἀπαισιοδοξίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐγκαρτέρηση τοῦ εὐαίσθητου παρατηρητῆ: «Φῶς ἱλαρὸ ἀπὸ τοὺς Τάφους».

Ὁ αἰώνας τῶν ζωντανῶν χιτίζεται μὲ τὴ σοφία τοῦ τέλους.

Ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει στὴ ζωὴ, στὴν καθημερινότητα, ὅπως κι' ὁ ἴδιος τὸ ξέρει ἀπὸ τίς ἐμπειρίες του.

Ἡ συλλογὴ κλείνει μὲ τὸ ποίημα τὸ ἀφιερωμένο στὸν «Ἀχέροντα, τὸ ποτάμι τῆς Ζωῆς καί τοῦ Θανάτου», ὅπως τὸ χαρακτηρίζει, γιὰ νὰ καταλήξει, ἔστω ἀπὸ τὴ θλίψη καί τὰ κλάματα, στὸ στοῖχο ἀντίκρουσμα τῆς πραγματικότητος:

«Ἡμῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῆς Γῆς.

Ἡμῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῆς Ζωῆς.

Ἡμῶν ἐστὶν ἡ Γῆ καί ἡ Ζωή».

Μὲ τοῦτους τοὺς στίχους μας θυμίζει ὅτι ὁ Θάνατος, συστατικὸ τμήμα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς κι ἀναπόφευκτη κατάληξή της, δὲν ἐπηρεάζει τὸν φυσικὸν ροῦν της, ποὺ συνεχίζεται στὸ διηνεκές.

Ἀπὸ τὴ μικρὴ τοῦτῃ συλλογῇ φαίνεται ν' ἀπονιάζει ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνία ποὺ προσδίδει μιὰν ἄλλη διάσταση στ' ἀνθρώπινα, ἀνοίγοντας τὸ δρόμο γιὰ προβληματισμοὺς κι ἀμφιβολίες ἴσως. Τὴν ἀντικαθιστᾷ μὲ τὴν καθαρότητα τῆς σκέψεως ποὺ φωτίζει ἡ Πίστη, ἡ αἰσιοδοξία.

Μενέλαου Π. Λεβέντη: «ΕΝΔΟΣΚΟΠΙΣΗ» (Ποίηση), 1981

Οἰκογενειάρχης ὁ ποιητὴς ἀφιερώνει τὴ

σνλόγή του στὰ παιδιὰ του καὶ στὴ μνήμη τοῦ Πατέρα του. Δὲν ξέρομε τὴν ἡλικία τῶν παιδιῶν του, μὰ ὅποια καὶ ἂν εἶναι τὸ δῶρο εἶναι ὠραῖο, ὡς σκέψη, καὶ πάντα χρήσιμο ὡς πράξη. Γιατί, στὴν ταραγμένη ἐποχὴ μας, πὺν τὸ πατριζὸ Σπίτι, καὶ ἡ παραδοσιακὴ Οἰκογένεια φαίνεται νὰ ἔχουν χάσει καὶ ἀπὸ τὴν παλὴά τους ἱερότητα, τὸ φαινόμενο ἐνὸς στοργικοῦ πατέρα πὺν γράφει ποίηση καὶ τὴν ἀφιερώνει στὰ παιδιὰ του, σὰν φωτεινὸ δείχτη προσανατολισμοῦ τῶν γιὰ τὴ γνωριμία μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὸν κόσμο, δὲν εἶναι φαινόμενο συνηθισμένο. Πρόκειται γιὰ μιὰ πρωτοβουλία πὺν προδιαθέτει εὐχάριστα. Δείχνει ὅτι ὁ κ. Λεβέντης πιστεύει βαθειὰ στὴν ἐνθρονητικὴ ἐπίδραση τῶν προϊόντων τοῦ πνεύματος, στὴν καλλιέργεια καὶ στὴ δημιουργία εὐνοϊκῶν συνθηκῶν γιὰ τὴν ἐξασφάλιση μιᾶς ζωῆς, διαφορετικῆς σὲ ποιότητα ἀπὸ τὴ σημερινή. "Ὅσο καὶ ἂν ἡ πραγματικότητά μας κάμει δύσπιστους, θὰ ὁμολογήσουμε ὅτι μᾶς ἀφῆσε ἡ Πίστη του. Γεννήθηκε στὴν καρδιά τοῦ ποιητῆ. Καὶ ἐπόσχεται. Αὐτὸ μᾶς γτάνει.

Προλογίζει ὁ κ. Λέπος, πὺν, ἀπὸ τὴν σοφία του, εἶδε, πιστεύομε, σωστὰ τὸν ποιητὴ καὶ τὸ ἔργο του. "Ὁ κ. Λεβέντης χρησιμοποιεῖ μὲ τὴν ἴδιαν ἄνωση καὶ καθαρότητα τὸν παραδοσιακὸ καὶ τὸν ἐλεύθερο στίχο. Καὶ τὸν γράφει αὐθόρμητα, ὅπως ἐκφράζεται, χωρὶς ἰδιαίτερους συμβολισμοὺς καὶ «γοιφο-γοιφικὴ» διάθεση. Δὲ ζητορενεῖ ἀσυνγκράτητα καὶ δὲν κουράζει τὸν ἀναγνώστη, πὺν πολλὰς φορὲς τυχάνει νὰ μὴν εἶναι ὀλοκληρωμένη ἡ πνευματικὴ του καλλιέργεια. Τοῦ μιλάει μὲ τὴ γλῶσσα του. Τοῦ ἀνοίγει τὴν καρδιά του καὶ γίνονται φίλοι. Σημπορεῦνται μὲ τὴν ἴδια εὐχαρίστηση, σιγοτραγουδώντας.

Οἱ στίχοι του ἀπ' τὸ ποίημα «Ἐλπίδα» μᾶς τὸ βεβαιώνουν:

Κι ὅταν οἱ σάλπιγγες τῆς χαρᾶς
βουθάθουν

δὲ θὰ πάρω νὰ ἐλπίζω.

"Ὅταν τὰ δόγματα τὰ φεγγαλεῖα
ἀρχίσουν νὰ ξεθωριάζουν

ἐγὼ θὰ ἐλπίζω.

"Ὅταν οἱ ἀνεύλαβες καὶ ἀδιάνθρωποι
ἐπιζωογονήσουν

ἐγὼ θὰ ἐλπίζω.

Θὰ κρανιάξω μ' ἐλπίδα.

ΑΛΚΗΣ ΜΥΡΣΙΝΗΣ - ΜΑΝΘΟΣ

Φοίβου Δέλφης: «ΕΝΔΟΤΕΡΗ ΠΥΡΡΑ».

Μπαλλάντα στὸν ὑπαρξιακὸ ἐρωτισμὸ πὺν ξεκινᾷ καὶ καταλήγει στὴν Δελφικὴ ἰδέα εἶναι ἡ «Ἐνδοτέρη Πυρρά» τοῦ Φοίβου Δέλφης.

Ἐπάρχει ἡ ἐγγρήγορη τῆς προικισμένης ἀπὸ τὴν προσωπικὴ μοῖρα εὐαισθησίας πάνω σ' ἕνα ἐσώτερο ρυθμὸ.

— Στὴν ἐνδοχώρα τῶν ἀστερισμῶν καὶ τοῦ χάους γεννήθηκε τὸ καμὲ μου Σελ. 11, ἐνῶ ἡ ἀναφορά στὴν ἀνθρώπινη δοκιμασία παραμένει ἡ ἀπολογιστικὴ ὁδὸν.

— Εἶσαι ὁ θάνατος, ὁ ἀθάνατος, ἡ πύρρα πὺν ἔσπειρε πέτρες γιὰ τὴν ἀντοχή μας Σελίδα 24.

Ἐσὸς Δελφικὸς ἀνθρώπος ὁ Φ. Α. φαίνεται νὰ ἀναλογίζεται καὶ νὰ μετράει τὴν χτυπημένη αὐτὴ οἰκονομικότητα τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὰ φοβερά σημεῖα τῶν καιρῶν.

— Κι' ἐμεῖς πὺν εἴχαμε ἐδῶ τὸ ἴδιο ἀρχικὸ γράμμα; Τόχασαν κι' οἱ ἀλήθειες; Σελίδα 16.

Ποιητὴς τῆς σοφίας καὶ τῶν χρόνων ὁ Φοῖβος Δέλφης ξαναδίνει γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά τὸ δικὸ του ὑπαρξιακὸ μήνυμα τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῆς ἀναζητήσεως.

Γιώργου Παπαστάμου: «ΜΑΤΑΙΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ».

Ἐπάρχει στὴν κανούργια ποίηση τοῦ Γ.Π. μιὰ ἀναζήτηση καφκικῆς ἀναφορᾶς. ὑπάρχει μιὰ ἀπόπειρα προσέγγισης στὴν ὁποιαδήποτε ὑπαρξιακὴ ἀγωνία πὺν καταλήγει πάντα.

— Αὐριο θὰ μ' ἀνασυνθέτει
ἀπ' τὴ φθαρμένη σικιὰ
τὸ σῶμα μου. Σελὶς 9.

Πρόσθετα δρισκώμαστε στὴν ἐπιμαρτυ-

ρία ἑνὸς διακινούμενου κοινου ὅμως ἐπιφωνήματος τοῦ τετέλεσθαι

— Στὶς πλάκες τῶν στενῶν δρόμων μιᾶς πόλης

ὅλο ἀπώλεια. Σελὶς 15.

Βασικὰ ὁ Γ.Π. μᾶς παραθέτει τὴν ποίησιν μιᾶς καὶ κάποιας ἀρνήσεως γιὰ ὅτι λέγεται σοφία ζωῆς καὶ φθορὰ ζωῆς.

— "Ὅλες ἐκεῖνες τὶς σκιᾶς
ποὺ μπάζουν στάχτη
ἀπὸ τὴν πίσω πόρτα τοῦ ἐρημη-
τήριου. Σελ. 19.

Ὡστόσο αὐτὴ τὴ θεώρηση τῆς διεργασίας ὁ Γ.Π. τὴν μεταλλάζει στὸ δηλωτικό σχῆμα μιᾶς συνάνθρωπης σιωπῆς καὶ σκιάς ποὺ κατασκευάζει ἀνενα τώρα τὸ σκηνικὸ ἑνὸς παράλογου καὶ μιᾶς ὑπερευαισθησίας.

Ἡ παράσταση ἀρχίζει, χειροκροτεῖστε τὴν ἑναρξή, φορέστε τὴ φρίκη.

Μιά προτροπή, συμβουλὴ καὶ ὑπόδειξη τοῦ ποιητῆ στὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ ὑποδυθεῖ τὸν μόνο ρόλο τῆς ὑπαρξης ποὺ τοῦ ἀπόμενει.

Τάκη Ἀντωνίου: «Η ΣΥΝΤΕΛΕΙΑ».

Μιά τολμηρὴ ποιητικὴ δημιουργία ποὺ ἔχει καὶ τὴν δόνηση τῆς εὐασθησίας τοῦ ἀρχαίου τραγουδοῦ λόγου εἶναι ἡ ΣΥΝΤΕΛΕΙΑ τοῦ Τάκη Ἀντωνίου.

Ὁ ποιητὴς ἐδῶ προχωρεῖ πρωτοποριακὰ καὶ στήνει τὸ σκηνικὸ μιᾶς θεατρολογίας ἐνῶ ἡ διαλεκτικὴ, ἡ μεταφυσικὴ, τὸ ἔρεβος τῆς ὑπαρξης καὶ ἡ ματαιότητα δηλώνουν τὴν ποιότητα τῆς Συντέλειας — τῆς ὁποίας ὅμως Συντέλειας — Ἀὐτὰ τὰ πατρῶα σπλάχνα τοῦ Σαβῶθ ὁ Τ.Α. τὰ μπολιάζει χειρουργικὰ μὲ τὸν σοφὸ λόγο τῶν κοινῶν ἀλλὰ περικοπέντων ἀνθρώπων.

"Εἶσι ἔχομε τό:

— Νῦν ἡ ταπεινὴ τῶν θεῶν. (145)

Νῦν τὸ μηδέν.

— "Ὅλα τὰ θαύματα γεννιοῦνται ἀπ' τὸ θάνατο. (137)

— Ἀνὰ τελειώνει ὁ ἄνθρωπος ὅπως τελειώνει ὁ κόσμος. (133)

Ὡστόσο ἡ ποιητικὴ ἐγρήγορη τοῦ Τ.Α. ζινεῖται πάντα σὲ μιὰ εἰδικὴ σχέση θρησκευτικότητας λαϊκῆς βάσης καὶ ἐκφρασης, φτιαγμένα γιὰ ἕνα πιστεῖω καὶ σ' ἕνα πιστεῖω.

— Προσέχουμα

μὲ τὸ γεγάλι τοῦ "Ἀη Γιαννιού
στὴν ἀγκαλιά μου. (62)

Κι εἶναι αὐτὸ ἐξομολόγησι ἁμαρτίας.

Κι εἶναι αὐτὸ κοίταγμα στὸν ἀσήμαντο ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν αἰῶνα τὸν ἄπαντα.

Γιάννη Σπανόπουλου: «ΔΕΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ».

Καθαρὴ καὶ μοντέρνα γραφὴ εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ Γιάννη Σπανόπουλου «Δέκα ἐμπειρικὰ διηγήματα». Ὑπάρχει στὴν ἀπὸλυτὴ βάση ἡ ἐλλειπτικὴ γραφή. Ὑπάρχει μιὰ προσωπικὴ εὐασθησία πείσεως ἐνῶ ἡ ἀφαίρεσις εἶναι ἐδῶ ἕνα ἐπίγραμμα διαλογιζόμενης μοῖρας.

Ὁ συγγραφέας καταχωρεῖ στὴ νεοελληνικὴ γραμματεία μιὰ σύγχρονη καὶ γνήσια διηγηματικὴ φράση μακριὰ ἀπὸ τὶς ἀνεύθυνες ἐννοιολογικὲς γιὰ παραδοσιακὴ γραμμὴ τοῦ μόνο στὴ χώρα μας συντηροῦνται ἀπὸ τοὺς κριτικούς καὶ λαογράφους.

Πρόσθετα τόσο ὁ προβληματισμὸς ὅσο καὶ ὁ προσανατολισμὸς πάντο στὴν ἀναδρομὴ δὲν εἶναι κατηλιεία, ἀλλὰ ἐκτίμησις καὶ σεβασμὸς στὴν ἀλήθεια καὶ τὴν μνήμη.

Τὰ ζεῖμενα τοῦ Γ.Σ. μᾶς δείχνουν τὸν συγγραφέα ἱκανότατο νὰ γράφει καὶ μοντέρνο θέατρο. Τὸ περιμένουμε.

Ὡστόσο παρὰ τὰ ἀναμφισβήτητα προσόντα τοῦ καινούριου βιβλίου τοῦ Γ.Σ. βρῖσκουμε ὅτι λείπει κάποιος ρυθμὸς τῆς ἐσωτερικῆς διεργασίας γιατί ὁ διάλογος ἐδῶ φαίνεται νὰ στηρίζεται περισσότερο στὴ διαλεκτικὴ τῆς ἀναφορᾶς καὶ τῆς παράθεσης καὶ ὄχι στὸν ἐσωτερικὸ μονόλογο, τῆς ὑπαρξιακῆς ἐμπνευσης.

Σταύρου Ἀντωνίου: «ΤΟ ΚΡΕΑΣ».

Πιστεύουμε ὅτι ὁ Σταύρος Ἀντωνίου εἰ-

να μιὰ σημαντική παράθεση πεζογραφίας για την νεοελληνική λογοτεχνία. Τόσο ο προβληματισμός του όσο και η τεχνική του δίνουν όμοια την αίσθηση αλλά και την επιζωνοειδία της μοντέρνας γραφής.

Βασικά έδω, ύπάρχει η έλλειπτική γραφή, ή σύγκρουση των καταστάσεων και το διαφαινόμενο παράλογο που κινείται άρρηκτα. "Όμως μ' ένα ισχυρότατο μύθο και αυτοσχεδιάζει πάνω στο συμπληρωματικό και παραπλανητικό σχήμα με τη σμίξη αντίκειμένου και υποκειμένου.

Στην τεχνική του ο Σ.Α. δέν τοποθετεί πολλές φορές την κατάλληλη λέξη που ακολουθεί και αφήνει ένα κενό. Έτσι όμως ο αναγνώστης καλείται και επιστρατεύεται αυτός ο ίδιος, να συμπληρώσει με τις δικές του έννοιολογίες αυτή τη φορά, τη φράση. Κι' αυτό σημαίνει ένα είδος συμμετοχής μέσα στο δρώμενο κι' ένα τρόπο αποστασιοποίησης.

Το άλλο στοιχείο είναι ή καταχρηστική επανάληψη με την ίδια λέξη και φράση που μιάς θυμίζει χαλασμένο γραμμόφωνο και κάποια σύγχρονη τηλεοπτική διαφημιστική έκπομπή μικρού μήκους. Ίσως όμως και να έχουμε και μιὰ παραπλήσια και έξελισσόμενη γραφή από το αντιπαραθετικό. Το παράλογο για τον Σταύρο Άντωνίου είναι αίσθηση, ηχησμός, ένστικτο. Είναι μιὰ προικισμένη εὐαισθησία που δέχεται απόλυτα τα μηνύματα από τον καινούργιο και τον πρωτοποριακό κόσμο μιᾶς οικουμενικότητας που επελαίνει εναντίον του κάθε κατεστημένου και της κάθε παλαιώσεως.

Μ. ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Γ. Μ. Πολιτάρχης: «ΟΙ ΚΡΟΥΝΟΙ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ» — «Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ».

Η ποίηση του Γ. Μ. Πολιτάρχη είναι μιὰ καθαρή έμπειρία του ιερού. Ο ποιητής ζει τις έγκόσμιες συμπεριφορές, με αδιάκοπη αυτούπέρβαση. Είναι μιὰ άγρυπνη πονετική συνείδηση. Στην καρδιά του ανάβει και καίει μιὰ φλόγα. Στην παλά-

μη του καίει το δάκρυ μιᾶς σπαραγμένης καρδιάς.

Άλήθεια ο Γιώργος Πολιτάρχης έχει μιὰ άγνή καρδιά ποιητή που έλπίζει πάντα τη συγχώρηση. Έχει σε κάθε του έκδηλωση το ήθος της εντιμότητας και της φιλαλήθειας. Η δικαιοσύνη του διαισθάνεται τον πόνο και απομακρύνει το όντο-λογικό μηδέν, που πολιορκεί από πολλές προσβάσεις την ύπαρξή του. Μέσα του έχει πλέξει το τραγούδι του πονεμένου ανθρώπου. Συνομιλεί με τον Ουίτμαν. Τον παρακαλεί ν' ακούσει το τραγούδι του. Του πλένει τις έλπίδες με μιὰ κάρτα απ' το λιμάνι του Πειραιά του. Θυμάται και το γερο-Τολστόϊ, που μοιράζει άγάπη και χιλιάδες οί αποδέχτες. Καί, θαρρεί, δύσκολο να θυρματίσει την ψυχή του και να την μοιράσει, όπως έκαμε πάντα ο γερο-Τολστόϊ.

Άλλά, ο ποιητής, δέν παραδλέπει τα σύγχρονα δεδομένα της Ιστορίας, αποβλέποντας σε έπιτεύγματα πνευματικού ήθους και διασκεπτικής διείσδυσης. Οί μάρτυρες και οί ήρωες ζούν, γιατί δέν μπορούν οί καιροί να αλλάξουν το θάρρος, το πείσμα, το αίμα, που παρουσίασαν στους αγώνες τους. Άκούμε, λέει, ο ποιητής, τα βήματά τους και καταγράφουμε την ιστορία τους.

Ο ποιητής, κομίζει θαυότερες και ευρύτερες προοπτικές, για το μέλλον του ανθρώπου. Ψάχνει και ψάχνουμε μαζί του να βρούμε, τον μεγαλόπρεπο άνθρωπο, που ο πόνος του μεγαλώνει τον πόνο μας. Παντού πόνος και ή άπορία μας κεραυνοβολεί. Άλλά στο μεταξύ μένουμε μόνοι, γιατί: Ο Πάστερνακ πέθανε. Ο Ντοστογιέφσκι έχει τα δικά του και δέν εύκαιρεί να μᾶς συμβουλευθεί. Ο Γκόργκυ μᾶς συγχωρεί, αλλά ο Τσάρλυ Τσάπλιν κοιτάζει κατά τη Χιλή και δέν άπαντά.

Παράλληλα ο Γ. Μ. Πολιτάρχης, νοιάζεται για την έγχρονη και άνώλεθη πατρίδα του συγκαιρινού ανθρώπου. Ένός ανθρώπου που ή άγωνία του τόν ταξιθεύει όλοένα σε τόπους και πατρίδες που δέν είδε ποτέ.

Η λογική φαίνεται μέσα απ' την ποίηση του Πολιτάρχη, πώς γέννησε την έλ-

λογη τρομοκρατία. Ἡ τεχνική ἐγέννησε τὸν τεχνολογικὸν διασμὸν. Καὶ ἡ ὑπόσχεση τῆς ἔλλογης σωτηρίας ἐγέννησε παράλογη ἀπώλεια, μέσα στὸ ἐγκλημα.

Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται μαῦρο χάος νὰ σκεπάζει τὰ μάτια του τὸ μανιτάρι τῆς Χιροσίμα.

Τώρα κυρίαρχος τοῦ κόσμου ὁ Κάϊν, ποῦ «ἐπὶ καθέδρας ἀσεβῶν ἐκάθισε». Ὁ ποιητὴς διαβάζει παντοῦ τὴν ἀπελπισία κι ἂν μιλοῦσε ἡ ὁδὴν θὰ μαθαίναμε, πῶς ὁ πόνος εἶναι ἀνοιγμένη πληγὴ. Πρέπει νὰ φυλαγόμεσθε, γιατί ὅπου νὰ πάς, ὅπου νὰ σταθεῖς θὰ μάθεις, πῶς ὑπάρχουν χιλιάδες Πιλάτοι ἀπάνω στὸν πλανήτη.

Ἐσὺ, ὁ ποιητὴς, ὁ στοχαστής, εἶσαι μὲ τοὺς ἁγίους τῆς ζωῆς, τοὺς πένητες, τοὺς κουρασμένους, τοὺς ταλαιπωρημένους, τοὺς καταφρονεμένους. Αὐτοὺς πρέπει νὰ τοὺς βοηθήσεις, γιὰ νὰ φτάσουν ὡς τὸ τέρμα τῆς δικαίωσης.

Ἀλλὰ χρειάζεται μιὰ ἐπιστροφή στὴ φύση. Αὐτὸς ὁ ρουσσοῦισμός τοῦ Πολιτάρχη. Αὐτὸς ἴσως ἀποβεῖ μιὰ λύτρωση γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο.

Γιατί ὁ ἄνθρωπος ἄφησε τὴ θαλπωρὴ τοῦ ἡλίου, τὸν ἀγέρα, τὸ χωματένιο θυμιάται, ποῦ ὀπλίζονταν μὲ τὴν παμπλῖα τῆς ὑπομονῆς.

Καὶ καταλήγει ὁ ποιητὴς, γιὰ νὰ ἐπισφραγίσῃ αὐτό του τὸν ρουσσοῦισμό, μὲ τοῦτο τὸν ὠραῖο του στίχο: «Οἱ ἄνθρωποι ἂν ἄκουγαν τὸν ψίθυρο τοῦ ρυακιοῦ, δὲν θὰ ὑπῆρχαν δυστυχισμένοι».

Ὁ ποιητὴς Γιώργος Πολιτάρχης ἔρχεται κοντὰ καὶ στὶς θρησκευτικὰς ἐμβιώσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἐμβιώσεις γήινες, ποὺ κινοῦνται στὸ ἀποκαλυπτικὸ ἐπίπεδο τῆς ἱερότητας καὶ ὄχι στὶς ἐκπτώσεις ἐνέργειες τῆς μαγικῆς ψυχοτροπίας. Ἐρχεται σιμὰ σ' ἐκείνον ποῦ διαβάσει τὴ σκέψη, ποῦ ἀκούει τὴ φωνὴ τοῦ ληστή. Καὶ τὸν βάζει στὴ δεξιὰ του. Ἀγαπᾷ ἐκείνους, ποὺ ἀγωνίστηκαν γιὰ λευτερίαν καὶ δικαιοσύνη. Καὶ ψάχνει γιὰ τὴν ἀφθαρτὴ ὕλη νὰ τοὺς φιλοτεχνήσῃ τὸ ἄγαλμα.

Ὁ φόνος ἐνὸς ἀνθρώπου σὰν δὲν νοεῖται ὡς πρόσωπο μοναδικὸ καὶ ἀναντικατάστατο, δὲν θεωρεῖται ἐγκλημα. Ὁ

φόνος ὁλοένα καὶ πληθαίνει· ὁ φόνος ὁ ἠθικός, ὁ πνευματικός, ὁ ψυχικός - ὁ φυσικός... Γι' αὐτὸ βαδίζουμε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ πλανήτη, στ' ἀχνάρια τῶν θηρίων.

Ἀλλοτριωμένοι μένουμε μόνοι καὶ σιωπηλοὶ μέσα στὴν ἔρημο. Καὶ ποῦ νὰ βροῦμε τὴν πληγωμένη ψυχὴ μας. Ἀλλὰ, ἀπὸ τὸν ὠκεανὸ τῆς τρίτης χιλιετίας, πολλὲς νέες πραγματικότητες θὰ ἀναδυθοῦν καὶ πολλὲς παλαιὲς θὰ καταβυθιστοῦν. Μὰ ἡ συνείδηση, κατὰ τὸν ποιητὴ Γ. Πολιτάρχη, θὰ παραμείνῃ βάτος φλεγόμεν. Ὅμως ἡ πορεία εἶναι ἀπέραντη, μακρινὴ καὶ δύσκολη. Κι ἀλλοῖμονο! Τόσοι πόλεμοι, τόσο ἀπάνθρωπα γεγονότα, συνθέτουν βάρβαρο κόσμο, θρῆνο καὶ θάνατο.

Ὁ ἄνθρωπος κινδυνεύει. Ἀς ἀκούσουμε τὴν προσαγῆ, ποῦ μᾶς ὑπενθυμίζει ὁ ἐξάιρετος ποιητὴς. Δὲν ὑπάρχει φῶς στὸν κόσμο μας. Φωτίστε τον, ἀνοίγοντας χαραμάδες στοὺς ὑψωμένους τοίχους». Τὸ φῶς τὸ καλύπτουν οἱ μηχανές. Ἐχθές, λέει ὁ ποιητὴς, ποῦ ἔκαμνα τὸν ἀτέλειωτο λογαριασμό μὲ τὸν ἡλεκτρονικὸ ἐγκέφαλο. Κι ἔτσι ποῦ ἡ ταινία τῆς μηχανῆς σὰν κουβαριάζονταν στὰ πόδια του, καθὼς τὸ φίδι, τὸν ἔκανε νὰ τρομάξῃ μὲ τὰ ἑκατομύρια τῶν Σταυρῶν.

Ὁ ποιητὴς Γ. Πολιτάρχης στέκεται στοὺς χώρους τῆς διείσδυσης τοῦ πνεύματος στὸν εἰμαρμένο προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ποιητὴς τῶν μεταφυσικῶν ὑπερβάσεων. Ὁραματίζεται τὴ νέα αὐγὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποῦ θὰ εἶναι ἡ αὐγὴ τοῦ ποιητῆ. Γιατί ὁ καλὸς ἄνθρωπος εἶναι ποιητὴς κι ἂς μὴ γράφῃ ποιήματα. Ἡ φωνὴ εἶναι ἐσωτερικὴ ἀνάγκη. Καὶ δὲν πληρῶνεται μὲ τίποτα.

Ὁ ποιητὴς Γ. Πολιτάρχης ἔρχεται κοντὰ στὸν μοναξιασμένο ἄνθρωπο, τὸν τρέφει μὲ τὸ μᾶνα τῆς Ἐλπίδας. Λαμπρύνει τοὺς ἱστορικοὺς τόπους καὶ τοῦ ἀνοίγει προσβάσεις γιὰ τὴν κατανόηση τοῦ εὐρύτερου ρυθμοῦ τοῦ σύμπαντος. Ἀλλὰ καὶ τὴν καθημερινότητα σ' ὅλο τὸ τραγικὸ φάσμα τῆς προβάλλει ὁ ποιητὴς καὶ ρωτᾷ τὸν συνάνθρωπό του:

— Γιατί παραπονιέσαι; Ὅλα καθὼς

τὰ πρόβλεψες. Ψευτοπροφήτες μᾶς μι-
λοῦνε γιὰ τὰ μελλούμενα. «Αὔριο θὰ τα-
ξιθεύεις στὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας». Τὸ
παρὸν ἀνελέητο δὲν τὸ σκέφτεται κανέ-

νας. Στὸν πέτρινο κόσμο μας σπάνια
φυτρώνει λουλούδι.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΣΤΑΜΟΣ

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

I

ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ ΚΟΥΝ

N. "Ερτμαν: «ΤΟ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟ»

Πιστεύω ὅτι τὸ Πιστοποιητικὸ εἶναι διαφορετικότερο ἀν προβληματισμένη θεατρολογία ἀπὸ τὸν Αὐτόχειρα.

Στὸ Πιστοποιητικὸ ὑπάρχει μιὰ ἀναφορά στὴν ἀπροσάρμωστη ἀκόμα νοοτροπία τῆς ἀστικής τάξης καὶ τῆς κάποιος ἀριστοκρατικῆς μερίδας ποὺ ἀπόμεινε στὸν τόπο καὶ ποὺ περιμένει νὰ ξαναγυρίσει ὁ τσαρισμός, ἐφτὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση, ἐνῶ πίσω ἀπὸ τὴν κρα-
τική πιά ὅψη τοῦ Μαρξισμού γίνεται μιὰ χοντρή σάτυρα σχετικὰ μὲ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς κομ-
ματικῆς ταυτότητος ἀν θυμηματοργῶ πιστοποιητικὸ ποὺ ὀλοὶ τὴν περιφρονοῦν ἰδεολογικά γιὰ τὴν ὥρα, ἀλλὰ καὶ ὀλοὶ τὴν θέλουν ἀν πιστοποιητικὸ κοινωνικῆς ἐπιβίωσης.

Στὸν Αὐτόχειρα ὑπῆρχε μιὰ ρέουσα καὶ ἐπικαιρικὴ ἀντισυνθηματολογία στὶς μαρξιστικὲς ὁρολογίες, τὶς στατικὲς καὶ στοὺς ρωμουντικούς τῆς σοσιαλιστικῆς ἀλλαγῆς, δεδομένο σφοδρὸ κριτικὸ διαλογισμὸ καὶ μάλιστα δημόσια καὶ ἀπὸ σκηνῆς γιὰ ἐκεῖνα τὰ φοδερὰ μεταεπανα-
στατικά ἀσέως χρόνια.

Στὸ Πιστοποιητικὸ ὁ "Ερτμαν ἀναφέρει καὶ σατυρίζει τοὺς μικροπανικούς καὶ τὶς μικρο-
κατεργαριῆς ποὺ φαίνεται νὰ ἐπιτρέπει ἀκόμα καὶ δὲν τὰ ἔχει καλύψει ἡ σοσιαλιστικὴ ἐπιφάνεια τῶν σχεδιασμῶν καὶ τῆς πολιτικοοικονομικῆς σκοπιμότητας.

Ἀκόμα θέμα ὑπαρξιακοῦ προβληματισμοῦ στὸν Αὐτόχειρα εἶναι ἡ ἐπιζητούμενη αὐτοχειρία — Σ — ἐνῶ στὸ Πιστοποιητικὸ τὴν ὑπαρξιακὴ θέση κρατάει ὁ Πάβελ ποὺ δειχνεται πότε ἥρωας κομματικῶς καὶ πότε ἀνθρωπᾶκι φοβισμένο. Στὸ Πιστοποιητικὸ ξεχώρισα τὰ εὐρήματα.

Τὴν ἀφέλεια τῆς ὑπερέττας ποὺ στηρίζει τὴν ἀνέλιξη τοῦ ἔργου, τὴν ἀναζήτηση συγγεν-
κῶν θεσμῶν μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη, τὸν θόρυβο γιὰ τὸ διῶξιμο τοῦ συγκαταίον ποὺ πορεύεται παράλληλα (Σιρόνκιν) ἀν φορέας ἀντίλογου μέσα στὴν ὁμοία δράση μὲ τὴν παρουσία τῆς Νά-
σια, τὸν ψαλμὸ ἀπὸ τὸ γραμμώφωνο καὶ τὸ λάθος τοῦ δίσκου, τὰ ρούχα τῆς Τσαρίνας, τὸ πιστο-
ποιητικὸ ἀν ἐγγύηση χρησιμοποίησης μέσων, τὴν ὁμαδικὴ καὶ ταυτόχρονη ὑπόκληση τῶν τριῶν, τὸ μπαούλο καὶ τὸ χαλί.

Ἀναφέρω ἀκόμα καὶ τὸ δεύτερο μέρος κι' ὅπου ἐδῶ γίνεται μιὰ ἀνηλεῆς καὶ φαρσοειδῆς γελοιοποίηση τῶν ὑπολειμμάτων τῆς ἄλλοτε ἄρχουσας τάξης. Πρόσθετα στὸ ἴδιο αὐτὸ δεύτερο μέρος γίνεται καὶ μιὰ διακοιμώδηση ἐκ τῶν ἔσω, τῆς περίφημης ὑπόθεσης τῆς Ἀναστασίας, κόρης τοῦ τσάρου ποὺ πίστεψε ἡ τότε Εὐρώπη, ὅτι εἶχε κατορθώσει νὰ διασωθεῖ.

Στὸ Πιστοποιητικὸ ὑπάρχει μιὰ λεπτὴ τεχνικὴ ποὺ παρὰ τὴν χοντρή σατυρικὴ φράση συνθέει ἔξυπνα καὶ σκηνικὰ τὴν ἀλληλοσυμπλήρωση τῶν εὐρημάτων μὲ συνέπεια ἡ δράση νὰ κυλάει ὁμαλὰ καὶ δέχως νὰ ὑπάρχουν μακρηγορίες.

Ἀπὸ τοὺς ἡθοποιοὺς στόχομαι στὴν Κάτια Γέρου. Παίξει μὲ πολὺ γάργα καὶ δημιουργικὰ μέσα στὸ ἔργο — ὅμως ἔρχεται γιὰ τὸ ρόλο τῆς φῖνα κι' ὁμορφη — Ἡ Α. Κονιόρδου, ἡ Ρουμ. Βασιλακοπούλου, ἡ Μελ. Βαμβακᾶ, ὁ Γ. Δεγαῆτης, ὁ Γιάν. Ρήγγας κρατοῦν μιὰ ὑπεύθυνη θέση ὑποκριτικῆς ἐνῶ ὁ Τάκης Παπαματθαίου ἴσως εἶναι ὁ πιὸ σωστός.

Γιὰ τὸ Γιῶργο Ἀρμένη ὁρίσκει ὅτι μιμεῖται στὸν φωνητικὸ ὁμοίω ἴχιο καὶ στὸ τέλος τῆς φράσης τὸν Γιῶργο Λαζάνη. Ἀκόμα τὸν διακρίνει ἕνα παίξιμο ἐλίτ. Μήπως οἱ συγγραφικὲς ἐπιτυχίες του τὸν ἀποπροσανατολίζουν ἀπὸ τὴν βασικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἡθοποιῦ; Γιατί; Ὁ Γιῶρ-
γος Λαζάνης ὅρῃκα καὶ στὸ ἔργο αὐτὸ τὴν προσωπικὴ του ἐπιτυχία.

ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἄνρὺ ντὲ Μοντερλάν: «Ο ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ»

Ὁ «Καρδινάλιος» τοῦ Ἄνρὺ Μοντερλάν παρουσιάζει βασικά τὴν ὑπερβιακὴ ἐγγραφή τῆς ἀντιμετάθεσης σὺν δεδομένο πάνω σὲ μιὰ ἐποπτεία ποὺ ἐξετάζει: ἀλλὰ καὶ δέχεται μέσα στὶς διεργασίες τοῦ μεταφυσικοῦ προβληματισμοῦ, τὴν ἀντίστοιχὴ θέσῃ καὶ ἄρνησιν. Πρόσθετα διακινεῖται ἐδῶ μιὰ διαλεκτικὴ ἀμφισβήτησις καὶ κάποιου ἀντιηρωϊσμοῦ ὅχι ὅμως στὸ περίγραμμά τῆς ὁρολογίας γιὰ τὸ ποῖα εἶναι ἡ λογικὴ τῆς ζωῆς ἀλλὰ γιὰ τὸ ποῖο εἶναι τὸ παράλογο τῆς εὐκαιοθυσίας τῆς.

Κι' αὐτὸ σημαίνει: μιὰ ἀναζήτησις κοινῆς συμμετοχῆς ποὺ παρὰ τὴν λιτὴ καὶ τόσο κλασσικὴ θεατρικὴ ἀνέλιξη τοῦ ἔργου καὶ τῆς συμπεριφερόμενης μηχανικῆς θερησκολογίας, μᾶς προβάλλει στὴ μικρὴ ἢ μεγάλῃ ὀθόνη τοῦ κάποιου προσωπικοῦ, αὐτὴ τὴν φορὰ ὑποσυνειδήτου, τὸ μέγα καὶ συμπαντικὸ ἐπίγραμμα τοῦ ἐνώπιος ἐνωπίω.

Διηλαθῇ ἔχομεν στὸ σημεῖο αὐτό, τὴν παράθεσιν γιὰ μιὰ ἄρνητικὴ καὶ δεδαιωτικὴ σχέση ποὺ ἐξημολογεῖται: πάνω στὸ μηδέν, στὸ τίποτα, στὸ ὑπαρκτό, στὸ παράλογο, στὸ ἄπειρο. Μιὰ προσπάθεια εἰκονογράφησης πάνω στὸ κατ' ἐαυτὸ μέτρο τῆς ζωῆς ποὺ δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ τὸ ἀπολογούμενο καὶ δικαιολογούμενο προσωπικὸ τετέλεστα. (Καλιγούλας).

Ἔτσι ὅμως αὐτὸν τὸν θεατρικὸ λογισμό γιὰ νὰ τὸν ἰσχυροποιήσει ἀκόμα περισσότερο σκηνικά, ὁ Μοντερλάν χρησιμοποιοῖ μετὰ μιὰ φιλοσοφικὴ εὐρηματικότητα τὶς ὑπερνωτισθισθεῖς τῆς τρέλλας. Ἐπάρχει στὸ ἔργο μιὰ ἐπένδυσις ἀπὸ παράλογο καὶ εὐκαιοθυσίας καὶ ἀπὸ ἀναζητούμενο θάνατο ποὺ καλύπτουν τὴν σκληρότητα τῆς διαλεκτικῆς μετὰ συνέπεια νὰ ἐρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ ἀντιμετάθεσιν μετὰ δικαινούμενες ὑπερβιακές, αὐτὴ τῇ φορὰ, ἐνωσιολογίες ἀπὸ θέσῃ καὶ ἄρνησιν. Π.χ. στὴν Α πρᾶξιν ὁ Καρδινάλιος στὸ διάλογο μετὰ τὸν ἀνιψιὸ του εἶναι τὸ παράλογο καὶ ἡ ἄρνησις.

Στὴ Β πρᾶξιν στὸ διάλογο μετὰ τὴν Βασίλισσα Ἰωάννα εἶναι ἡ θέσῃ.

Στὴ Γ πρᾶξιν μετὰ σύνδρομο τὸν ἀναπόφευκτο θάνατό του, ἀναζητοῖ τὸ παράλογο τῆς ἐφαρμοσμένης ἀπ' αὐτόν, θερησκολογίας γύρω ἀπὸ τὴ σκοπιμότητα.

Στὴν Δ πρᾶξιν ὁ ἀνιψιὸς εἶναι ἡ θέσῃ ἐνῶ στὴν Γ εἶναι ἡ ἄρνησις.

Στὴ Β πρᾶξιν ὁ διάλογος μετὰ τὴν Ἰωάννα παρουσιάζει: μεγάλη ἐπίφασις ἀπὸ λογικὴ καὶ ἀλλήθειες ἐνῶ ὅλοι γνωρίζουν ὅτι εἶναι τρέλλῃ.

Ἔργο μετὰ καθαρὴ προέλευσιν ὑπερβιακοῦ προβληματισμοῦ, ὁ συγγραφεὺς τὸ ἀποπροσανατολίζει ἀπὸ τὰ γνωστά σημεῖα πλεύσεως ποὺ εἶναι ἡ ἀπογοήτευσιν, ἡ γελοιοποίηση, ἡ ματαιότητα καὶ ἡ συνείδησις ἀπελπίσεως. Προβληματίζει: τὸ ἔργο μετὰ τὸ ὑπαρκτό μένος καὶ φόβο καὶ τὶς διασυνδέσεις τοῦ γεροντιστικοῦ θάνατου. Ὅμως ἔτσι νομίζομε ὅτι ἀντοπεριορίζει: τὸ μέγιστο ἐρέθισμα τοῦ πεπερασμένου χρόνου.

Στὴν Α πρᾶξιν ἔχομεν τὸ εὐρημα τῆς ἀναφορᾶς ποὺ μᾶς γνωρίζει: τὸν χαρακτήρα τοῦ Καρδινάλιου.

Στὴ Β πρᾶξιν ἐρίσκουμε τὴν ἐπανάληψιν του γιὰ τὴν τρέλλῃ Βασίλισσα. Καταφυγὴ στὴν ποίησιν γίνεται ἀπὸ τὸν Καρδινάλιο — θνεῖρα στὸν ὕπνο, ραμφίσματα πουλιῶν — Ἰωάννα νεράκι.

Ἐπάρχουν ἀκόμα καὶ ἐπιγραμματικὲς φράσεις.

— Χτύπησε τὴν πληγὴ τῆς μοναξιάς.

— Θεὸς — τίποτα — γῆ, νύχτα μου.

Παραδέχομαι ἀκόμα ὅτι τὸν ρητορισμὸ τοῦ ἔργου τὸν ἐλαττώνει: σὲ μιὰ λογικὴ βάση ἀκρόασης ἢ πολυπρόσωπῃ παρουσίᾳ καὶ κίνησιν στὴ σκηνή, τῶν αὐλικῶν. Ἀπὸ τοὺς ἡθοιοποιοὺς ὁ Τρ. Καρκαζὰς εἶναι πειστικώτατος: Ὁ Τάκης Βουλαλὰς φωνητικὰ δὲν ταίριαζε: γιὰ τὸν ρόλο του. Ὁ Γ. Τσιτσόπουλος ὅπως πάντα εἶναι σωστός. Ὁ Χρ. Πάρλας εἶναι ἐντυπωσιακός. Μετὰ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴ γράφω ὅτι ἡ ΤV σχεδὸν τὸν ὑποδαμνίζει.

Ἡ Ν. Χατζηαργύρη μᾶς εἰδείξε τὴ γνωστὴ ὑποκριτικὴ τὸς τέχνην, ἐνῶ ὁ Ἀλέξης Μινωτῆς συνεχίζει: τὸ ρεσιτάλ τοῦ ταλέντου καὶ τῆς πνευματικότητος.

Ἀπαράδεχτη ἡ ἐνδυμασία τοῦ Χρήστου Πάρλα. Ἔτσι πού φούσκωνε ἐμοίσιζε σάν δικαστή-μάνθρωπος.

ΑΜΦΙ—ΘΕΑΤΡΟ (ΣΠ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΥ)

Στ. Στρατιέβ: «ΤΟ ΣΑΚΑΚΙ ΠΟΥ ΒΕΛΑΖΕΙ»

Ἔργο μὲ καθαρή μιὰ ἀπλή, ἴσως καὶ τυποποιημένη γεωγραφικά. Θεατρολογία χρησιμο-ποιεῖ τὸν λαϊκὸ σαρκασμὸ γιὰ ν' ἀναφερθεῖ στὸ γνωστὸ δεδομένο τῆς γραφειοκρατίας πού τόσο θαρσύνει τὰ ὀλοκληρωτικά, ἰδιαιτέρως καθεστῶτα, σ' ἀνατολὴ καὶ δύση. Ἡ προσφυγὴ στὸ παρά-λογο γίνεταί μὲ τὴν ἐκούσια δῆθεν παραδοχὴ ἀπὸ τὸ ζευγάρι: πιὰ, Ἀντόνιφ καὶ Ντερμιεντζέρα γιὰ τὸ Σακάκι-πρόβατο καὶ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τοῦ ἀνεγκυστήρα πού κρεμασμένος συμβολικά πιὸ ψηλά, κάνει καὶ μιὰ περισσότερο λογικὴ καὶ ἐπιτρεπόμενη θεώρηση στὴ γραφειοκρατία τοῦ κατεστημένου, ἐν οἷ συμβουλές του γιὰ τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸν 7 ὄροφο εἶναι ἴσως καὶ μετα-φυσικὴ παραλλαγή. Μέσα στὸ ἔργο θρῖσκουμε τὸ εὖρημα τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ καμινέτο πού παίρ-νει τὴν ἀξιολόγηση τῆς παρουσίας του ὅμως αἰφνιδιαστικά στὸ τέλος, τὸ ξέσπασμα τῆς γυναι-κάς-ὕπαλλήλου πού ἀρχίζει καὶ νοιώθει σάν ἄνθρωπος, τὴν ἐπίσημη κοιμητική θέση γιὰ τὰ καυτὰ προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ τὴν περιφρόνηση γιὰ τὶς ἀνθρώπινες περιπτώσεις, τὸν ὥραιο ἀγῶνα τοῦ διανοομένου καὶ τοὺς λόγους ἀρχῆς γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ἀκόμη γνωρίζουμε ἐδῶ καὶ μιὰ μεθό-δευση ἀναζήτησης, διαλόγου πού ἐπισημοποιεῖ καὶ τὴν ἀντίστοιχη διαλεκτική. Ἴσως ὅμως αὐτὸ τὸ Σακάκι πού βελάζει νὰ θέλει νὰ πλησιάσει καὶ τὸν βαθύτατο κοινωνικὸ-πολιτικὸ προβληματισμὸ τῆς Δίκης τοῦ Κάφκα.

Ἔτσι διαλέγει μὲ τὴν εὐκαιρικὴ λαιωθρία τὶς ὅμοιες περιπτώσεις τοῦ ἀσόμενου, ἀλλὰ στὸ τέλος ἡ διαπίστωση μὲ τὴν ὁδὸν καὶ τοὺς διαλογισμοὺς τῆς ἀνθρώπινης μοίρας θένει καὶ τὰ δύο κείμενα.

Στὴ Σταλινικὴ περίοδο εἴχαμε τὸν Αὐτόχειρα τοῦ Ἑρτιμαν πού σατύριζε τοὺς οικονομικοὺς καὶ κοινωνικοὺς προγραμματισμοὺς καὶ τὶς ὁρολογίες τῆς διαλεκτικῆς εὐτυχίας. Στὴ σύγχρονη Βουλγαρία ἔχουμε τὸ Σακάκι: πού βταν βελάζει γίνεται μιὰ ἄσπασμα πρόσκληση γιὰ ἕνα διά-λογο πάνω στὴ θέση καὶ στὴν ἄρνηση τοῦ πολιτικὸ κατεστημένου.

Ἀκόμα λέμε ὅτι: αὐτὸ τὸ Σακάκι πού βελάζει εἶναι ἕνα ἄνοιγμα γιὰ κάποιο Εὐρωκομμυ-νισμό.

Ἡ πληθωρικὴ φαντασία τοῦ Σπύρου Εὐαγγελάτου ἔντυσε τὸ ἔργο μὲ σωστοὺς τρόπους ἔκ-φρασης καὶ ἐπικοινωνίας, ἐνῶ ἡ τακτοποίησις στὶς λεπτομέρειες εἶχε ἕνα λειτουργικὸ χαρακτῆρα. Ἰδιαιτέρως ἐπισημαίνουμε τὶς συνεχεῖς μετακινήσεις στὴν σκηνή τῶν γραφείων πού ἔδιναν μιὰ σαφέστατη εἰκόνα ἀπὸ τὴν ἀνεύθυνη καὶ ἀναποφάσιστη καὶ ἀνακόλουθη γραφειοκρατία τοῦ κατω-τέρου καὶ ἀνωτέρου.

Ἔργο πού καθίζει ἀπλοϊκὰ στὴ γραμμὴ μιᾶς χονδροειδέστατης, γίνεται εὐκαιρικά, μιὰ τι-τλο-ἀντιστρατευόμενη θεατρικὴ σημασιολογία.

Ὁ Σπύρος Εὐαγγελάτος ἐκμεταλλεύεται: σκηνικὰ τὸν προσφερόμενο χρόνον καὶ χῶρον καὶ ἰσορροπεῖ στὰ δρώμενα, στὶς καφκικές ἀναζητήσεις καὶ τὶς συγκαλυπμένες διαμαρτυρίες.

Οἱ Μ. Μητρούσης, Στέφ. Κυριακίδης, Τάσ. Ὑφαντής, Ἡλίας Ἀσπροῦδης, Γ. Τσιμίδης καὶ Ἰλίας Λαμπρίδου, Ἀγγ. Χαραλαμποπούλου, Μελ. Μπονέλη ἔρχονται: στὴν πρώτη σειρὰ τῆς ἀξιο-λόγησής μας γιὰ τὸ παίξιμό τους.

Γενικώτερα ὅμως ὅλος ὁ θίασος θρῖσκεται ὑποδειγματικά ὀργανωμένος μέσα στὸ ἔργο. Ἡ ἐλεύθερη σκηνικὰ παρῆσιν μιᾶς διτριανιασμένης θέας τῶν ὑπαλλήλικῶν γραφείων ἴσως εἶναι καὶ μιὰ ἐπιχειρούμενη καὶ ἀποκαλυπτικὴ πράξη στὰ κρυπτά καὶ ἀπαράδεκτα τῆς κάθε γρα-φειοκρατίας.

II

ΕΚΘΕΣΗ ΕΓΧΡΩΜΗΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΩΝ

Πρωτότυπη και πολύ ενδιαφέρουσα, η έκθεση εγχρωμης φωτογραφίας απ' τις άγιογραφίες των εκκλησιών μας στα χωριά του Ζαγορίου, που οργάνωσε, στην αίθουσα του Μορφωτικού Κέντρου του Γαλλικού Ίνστιτούτου της πόλης μας, ο Σύλλογος Παλαιών Μαθητών και Φίλων του Γαλλικού Ίνστιτούτου Ιωαννίνων και ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ασπραγγέλων Ζαγορίου. Πρόκειται για μιὰ θαυμάσια έμπνευση, που υλοποίησε ο Δημ. Τζιόβας και που ξεπερνάει, ίσως, τις δυνατότητες μιὰς συνηθισμένης άτομικης προσπάθειας. Γιατί, εκτός απ' την αξιολογική επίλογη, την ευρύτερη αντίληψη και την καλλιεργημένη ευαισθησία, που χρειάστηκε για ένα τόσο υπεύθυνο και δύσκολο έργο, ο Δ. Τζιόβας κατόρθωσε να το αποτυπώσει, με την βοήθεια της φωτογραφικής μηχανής, να το ερμηνεύσει και να το κατανείμει κατά τρόπο πράγματι αντιπροσωπευτικό. Και, ακόμα, να το εμφανίσει, ο ίδιος, στον ίδιο χαμηλό χρωματικό τόνο που έχει η ασκητική ατμόσφαιρα και ο επικάθήμενος, στις τοιχογραφίες, χρόνος αιώνων, χωρίς να αλλοιώσει ή να εκπνέψει την γενικότερη ύφολογία μιὰς τέτοιας συλλογής. Έτσι, η έκθεση τούτη, που καλύπτει, όχο μονάχα τις προθέσεις αυτής της όντως σπουδαίας πρωτοβουλίας, αλλά και τις απαιτήσεις που ανακύπτουν απ' την ίδια την εικονογραφία σ' ένα ένιατο υπόστρωμα, αποτελεί πράγματι μιὰ σημαντική προσφορά, ένα πνευματικό και καλλιτεχνικό γεγονός, που δεν θα πρέπει να μείνει μόνο στα Γιάννινα. Γιατί, εκτός απ' την βαθύτερη συνάρτησή του με την συνείδηση του Γένους και την συνταρακτική μας ιστορία της βυζαντινής και της νεώτερης περιόδου, που διαστρωσαν την εθνική μας φυσιογνωμία, οι φωτογραφημένες εικόνες αντιπροσωπεύουν, στην καθολική ορθόδοξη άγιογραφία, μιάν αποταμίευση του πολυσήμαντου κορμού που έδωσε, για τον νεώτερο έλληνισμό, τις ζωντανές φλέβες του. Και, γι' αυτό, οι προεκτάσεις και οι δεδομένες άφετηρίες, που ξεκινούν απ' την βάση τούτη, δίνουν και μιὰ μεγαλύτερη διεύρυνση, που, κοντά στ' άλλα, δημιουργεί και τις καλύτερες δυνατές προσβάσεις για την ανανέωση της σύνδεσής μας με τις ρίζες και τό μητρικό γάλα του λαού μας. Γι' αυτό, νομίζουμε πώς, με κάθε θυσία, η έκθεση αυτή επιβάλλεται να παρουσιασθεί, διαδοχικά, τόσο στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη, όσο και στις άλλες πόλεις της χώρας μας. Μάλιστα, την υποχρέωση για μιὰ τέτοια αξιοποίηση, όφείλει να την αναλάβει η κρατική αντίληψη, φροντίζοντας να πάρει, όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακτινοβολία. Ο κ. Δ. Τζιόβας, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Ασπραγγέλων και το Μορφωτικό Κέντρο του Γαλλικού Ίνστιτούτου Ιωαννίνων, έκαμαν πάρα πολλά, (κυρίως ο Δ. Τζιόβας, που του ανήκει ο έπαινος) και πρέπει να αναγνωρίσουμε την αξία της προσφοράς τους. Και όζ ήταν κρίμα, αυτό τό έπίτευγμα, να παραμείνει μέχρις εδώ.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ ΛΑ' ΤΟΜΟΥ

Mar. Ant. Avezzano, Δημ. Κ. Ἀγραφιώτης, R. Acutacawa, Εὐη Μέλα - Ἀ-
 λεξιάδη, Ἑλπίδα Καρᾶ - Ἀμαράντου, Εὐάγγελος Ἀνδρέου, Ἀθ. Ι. Ἀντωνίου,
 De Argensola, Σταῦρος Βαβούρης, Δ. Κ. Βακάλης, Teodor Bals, Ἡλίας Βασι-
 λᾶς, Λ. Βασιλείου, Τάσος Δ. Βασιλείου, C. Baudelaire, Νατ. Βεζυρογιάννη, Ὁρ-
 χὰν Βελῆ, Ἀνθης Βέργης, Q. Villegas, Φιλάρετος Π. Βιτάλης, Ντίνος Βλαχο-
 γιάννης, Μ. Βουδούρης, Γιώργος Βρέλλης, Lin Vutang, Μιχ. Γάκης, Δημ. Γαλά-
 νης, Κώστας Γάλλος, Ἀρσένης Γεροντικός, Γεώργιος Γεωργάκης, Κ. Ν. Γκα-
 ραγκούνης, Πέτρος Γλέζος, Δημοσθ. Γραμματόπουλος, Mar. Guindacci, Μαρία
 Μιχαῖλ - Δέδε, Ε. Φ. Δελημῆτρος, Φοῖβος Δέλφης, Κων. Α. Διαμάντης, Μα-
 ρία Ε. Δικήτα, Ξ. Βεντούρα - Δοβλέτογλου, Ναπ. Στ. Δοκανάρης, Νίκος Μπλέ-
 τας - Δούκαρης, Δημ. Ἑμμ. Ἑρμανωλίδης, Espinosa, Ἀναστ. Εὐθυμίου, Βίκυ
 Ζαγκαβιέρου, Δημοσθ. Ζαδές, Χρυσάνθη Ζιτσαῖα, Λάμπρος Ζιώγας, Σωτήριος
 Ζοῦμπος, Ι. Γ. Θεοχάρης, Α. Μπουρατζῆ - Θώδα, Τάσος Κανάτσης, Νίκος Κα-
 ραβασίλης, Γιάννης Καραβίδας, Ion Caragiale, Γεώργιος Ν. Κάρτερ, Γιάννης
 Κατοίγαρης, Φωκίων Καψάλης, Κων. Ι. Κίτσος, Σπύρος Κοκκίνης, Δημοσθ.
 Κόκκινος, Κώστας Δ. Κόκκινος, Πανταζῆς Κοντομίχης, Μιχαῖλ Κορδώσης, Βασ.
 Κοτομανίδης, Χρήστος Κουλούρης, Γεώργιος Κουμάκης, Ἀδὰμ Κουνάβος, Τα-
 σία Κουτσογιαννοπούλου, Δημ. Χ. Κράνης, Βασ. Κραφίτης, De la Cruz, Παῦλος
 Κυριακίδης, Ἔρση Λάγκε, Βασ. Ι. Λαζανᾶς, Ἀλέξ. Λαζάνης, Κώστας Π. Λα-
 ζαρίδης, Χρήστος Λασκαρίδης, S. Laubber, Λαφονταίν, Κώστας Λιάπης, Ἀντρη
 Λοταρίδου, L. de Luca, Νικόλαος Β. Λώλης, Ἀλκης Μυρσίνης - Μάνθος, Δῆ-
 μος Ἀντ. Μαλακάσης, Βασ. Μάργαρης, Φλωρὶν Μαρινέσκου, Σπύρος Μαρκό-
 πουλος, Πην. Π. Μαρνέλη, Γρηγ. Μαρτίνης, Pr. Merimée, Διον. Μιτάκης, Πᾶ-
 νος Μισερλῆς, Σπύρος Μουσελίμης, Ντὸν Μουτάσκου, Ντίνος Μπαζιάνας,
 Δημ. Χρ. Μπισινάκης, Στέφανος Μπέτιης, R. Munteanu, Ἀλέξ. Μυριάλλης,
 Δημ. Θ. Νάτσιος, Κώστας Ν. Νικολαΐδης, Vasile Nicolescu, Γιάννης Ντόγιας, Ν.
 Ντράγκος, Y. W. Chong - Nyong, Γιώργος Μ. Οἰκονόμου, Κώστας Μ. Οἰκονόμου,
 Κων. Πακτίτης, Δημ. Β. Παναγόπουλος, Ι. Ρ. Πανέρης, Ι. Δ. Παπαδημητρίου,
 Θερ. Παπαθανασίου, Θανάσης Παπαθανασόπουλος, Γιώργος Παπαστάμιος,
 Σταῦρος Πάρζαλης, D. Parker, Γιώργος Πατσούρος, Δέσποινα Σαλτουρίδου -
 Πατσούρου, Σαράντος Παυλέας, Χρήστος Πέτρου, Μιχ. Κ. Πετρόχειλος, Χα-
 ράλαμπος Πέτοκος, Κώστας Πηγαδιώτης, Ἀλεξάνδρα Πλακωτάρη, Γ. Μ. Πο-
 λιτάρχης, Ντὲ Ρὲ Ποπέσκου, Μανώλης Πράτοσκας, Προπέρτιος, Ἀνδρέας Ρά-
 δος, Χοσὲ Ραμίρες, Θαλῆς Ρητορίδης, Μίλια Ροζίδη, V. Rossi, Γιάννης Σακελ-
 λίων, Σταμάτης Γ. Σακελλίων, Κώστας Σαρδελῆς, Εὐθύμιος Σκαλ-
 τοῦς, Χρήστος Σκανδάλης, Mar. Spaziani, Ἐταιρεία Κερκυραϊκῶν Σπου-
 δῶν, Κ. Δ. Στεργιόπουλος, Κ. Στούρτζου, Τζαχίτ Σιτκή Ταραντζῆ,
 J. de Tasis, Νίκος Α. Τέντας, Νίτσα Τζαλονίκου, Παν. Δημ. Τζιόβας, ΤΙΑ, Hans
 Ulrich Treicher, Μιχ. Τρίτος, Mar. Celis, Cernantes, R. Certa, Χρ. Τσέρης, Ξαν-
 θούλα Κ. Τοιάντα, Κώστας Τσιλιμαντός, Νίκος Τυπάλδος, Ντόρα Φάλαρη, Νί-
 κος Φορόπουλος, Α. Κ. Φουσακρίνης, Νικ. Ντὸν Φρουντεαλάτο, Κώστας Θ. Φω-
 τεινός, Κων. Φωτόπουλος, Δημ. Χαλατζᾶς, Γεώργιος Δρ. Χαραμαντᾶς, Χαρ. Χα-
 ρίτος, Γκρ. Χατζίου, Ι. Μ. Χατζηφώτης, S. Hedayt, Χρήστος Χειμῶνας, Γ. Δ.
 Χουρμουζιάδης, Γιώργος Χριστογιάννης, Κύπρος Χρυσάνθης, Μαρία Μαρινέ-
 σκου - Χύμου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΛΑ' ΤΟΜΟΥ

ΕΙΚΟΝΕΣ

Μοναστήρι «Ντουραχάν» (λάδι) — Κων. Πακτίτη	Σελ. 194
---	----------

ΑΡΘΡΑ

Αυτοάμυνα — Α. Γεροντικού	Σελ. 340
29η Μαΐου 1453 — Κ. Φωτόπουλου	» 524
Ἡ φυσιογνωμία τῶν Ἰωαννίνων — Δ. Κόκκινου	» 526
Ἕνα θλιβερό νέο — Α. Γεροντικού	» 1097

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γεώργιος Κίτσος — Διον. Μιτάκη	Σελ. 1, 207
Ὁ Κῶδις τῆς Θεοφανείου Σχολῆς Πρεβέζης — Φιλαρ. Π. Βιτάλη	Σελ. 8
Ἡ Ἑνιαία Δημογεροντία Ἰωαννίνων — Παν. Δ. Τζιόβα	Σελ. 13, 234, 385
Περὶ τῶν μεταβυζαντινῶν «ἐλληνιστικῶν» πριγκηπάτων τῆς Μολδοβλαχίας — Δημοσθ. Γραμματοπούλου	Σελ. 195, 404, 591, 807
Συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ τύπου — Δημ. Θ. Νάτσιου	Σελ. 218
Κονιτσιώτικα Χρονικά — Ἀναστ. Εὐθυμίου	» 399
Ἡπειρωτικά σύμμεικτα — Πάνου Δ. Τζιόβα	Σελ. 557, 798, 977
Ἕνας Ἀρτινὸς καλόγερος «θυμιογράφος» — Δημ. Κ. Ἀγραφιῶτη	Σελ. 587
Νικόλας Ζέρβας — Διον. Μιτάκη	Σελ. 769, 991
Ἐκθεση συνοπτικὴ «ἐντελῶν πονημάτων» τοῦ Ἀραβαντινοῦ κατὰ τὸ 1861 — Στ. Μπέττη	» 779
Ὁ Ἡπειρώτης στρατηγὸς Κων. Βλαχόπουλος — Ναπ. Σταμ. Δοκανάρη	Σελ. 787
Τὸ Ναυαρίνο καὶ ὁ φιλελληνισμὸς — Εὐθ. Σκαλτσά	» 961
Ὁ Ἰωαννίνων Σωφρόνιος Χρηστίδης — Γεωργίου Δρ. Χαραμαντᾶ	» 969
Τὸ μοναστήρι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Ἀνθοχωρίου Μετσόδου — Μιχ. Τρίτου	» 986

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Λεξιλόγιο τοῦ χωριοῦ Ροδαυγῆς Τζουμέρκων — Κων. Ἀθ. Διαμάντη	Σελ. 24, 258
Τοπωνύμια Ἀετορράχης (Κατσανοχωρίων) — Ἀλεξ. Λαζάνη	Σελ. 29
Ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ παλίου σπιτιοῦ Κρυφοβοῦ Ἡπείρου — Χρ. Σκανδάλη	Σελ. 34, 268, 431, 625, 827, 1020
Λαογραφικὰ Λάκκας Σουλίου — Σπ. Μαρκοπούλου	Σελ. 243, 438, 615, 834
Τιμαλὴ καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα στὴν Ἀγία Μαύρα τοῦ 19ου αἰῶνα — Δήμου Ἀντ. Μαλακάση	Σελ. 254
Κοινωνικὰ καὶ ἐθνολογικὰ στοιχεῖα στὶς παροιμίες τῆς περιοχῆς Κονίτσης Ἡπείρου — Π. Κυριακίδη - Α. Φούντα	» 414
Ἡ 25η Μαρτίου στὴ Λαογραφία μας — Ν. Β. Λῶλη	» 454
Ἡ Πασχαλιὰ — Τάσου Δ. Βασιλείου	» 457
Κάτω στὴ Μαύρη Θάλασσα — Ἀπόφε μάννα τοῦ γαμπροῦ - Δημοτικὰ	» 457
Σύντομα ἔμμετρα λαϊκὰ κείμενα Ροδαυγῆς Τζουμέρκων — Κ. Α. Διαμάντη	» 600
Ἕνα προικοσύμφωνο τοῦ 1521 — Φωκ. Καψάλη	» 606
Λαογραφικὰ Κατσανοχωρίων Ἡπείρου — Ἀλεξ. Λαζάνη	» 608
Ἡ Βαρβαρίτσα — Τάσου Βασιλείου	» 630

Δυὸ παραλλαγές τοῦ Νεκροῦ Ἀδερφοῦ σὲ ἀλβανικὲς διαλέκτους — Μαρίας Δέδε »	811
Δημοτικά (τρία ἀποσπάσματα) »	834
Ἡ παραλλαγή τῆς γυναίκας «Βοσκίνας» στὸν κύκλο τῶν τραγουδιῶν τοῦ Σκεντέρμπεη — Μαρίας Μιχαὴλ Δέδε »	1006
Λαογραφικὰ Ροδαυγῆς Τζουμέρκων — Κων. Ἀθ. Διαμάντη »	1011

Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Η

Ἡ ἐλληνοτουρκικὴ διένεξη ἀπὸ δημογραφικὴ ἄποψη — Γιώργου Πατσούρου Σελ. 633, 844	
Υδρογεωλογικὰ Καθασίλων Ἰωαννίνων — Κ. Ν. Γκαραγκούνη Σελ. 1026	

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Α

Ὁ σοφιστὴς Ἀντιφῶν — Ι. Ρ. Πανέρη Σελ. 47	
Ἑλληνόγλωσσα καὶ ξενόγλωσσα συγγραφικὰ ψευδώνυμα — Μ. Βουδούρη Σελ. 58, 306	
Ἀρχὴ καὶ γέννηση τῆς φιλοσοφίας — Γ. Κουμάκη Σελ. 64	
Ζητήματα ζωῆς καὶ ἀγωγῆς — Δημ. Κ. Βακάλη Σελ. 286	
Τὰ ἀρχαῖα μεταλλεῖα στὸ Λαύριο τῆς Ἀττικῆς — S. Lauffer (μετ. Ἀθαν. Ι. Ἀντωνίου) »	465
Οἱ μεταμορφώσεις τῆς σύγχρονης εὐρωπαϊκῆς κριτικῆς — Romul Munteanu (μετ. Γ. Δ. Χουρμουζιάδη) »	641
Βιβλιογραφικὴ τεκμηρίωσις (ἐπιλογὴ) - Τυπογραφικαὶ ἐκδόσεις - Βιβλιογραφικὴ συλλογὴ — Μ. Βουδούρη »	851
Ἡ τύχη ἐνὸ βυζαντινοῦ χειρογράφου — Χρ. Λασκαρίδη »	1039

Π Α Ι Δ Ε Ι Α

Τὸ κοινωνικὸ καὶ παιδαγωγικὸ μήνυμα τοῦ Πεσταλότσι — Κων. Ι. Κίτσου Σελ. 39, 275	
Ὁ προγραμματισμὸς τῆς ἐκπαίδευσης — Δεσπ. Σαλουρίδου - Πατσούρου Σελ. 458	

Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

α. Π ο ί η σ η

Ἀλάστορας — Γ. Παπαστάμου Σελ. 69	
Καθημερινὰ — Τ. Κανάτη »	80
Τσιγγάνοι σὲ ταξίδι — Ὁ ἀλβατρὸς — Ὁ ἐχθρὸς — C. Baudelair (μετ. Μ. Γάκη) »	81
Οὐρανὲ τῆς Ἀττικῆς — R. Certa (μετ. Φ. Δέλη) »	82
Ἡ μπαλάντα τοῦ πόνου — Σ. Στουμπὸς »	85
Στὸ Γιώργο Δέλιο — ΤΙΛ »	86
Πέντε ποιήματα (Εὐπιστία - Τὰ λάθη - Ἡ δόξα - Οἱ ἐπιθυμίες - Ἕνα ποίη- μα) — Κ. Πηγαδιώτη »	86
Ἀντικρύζοντας τὴ θλίψη — Νατ. Βεζυρογιάννη »	88
Ἡ γυφτοπούλα — Cernantes (μετ. Κ. Χρυσάνθη) »	89
Στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου — Espinosa (μετ. Κ. Χρυσάνθη) »	89
Ὁ ἀναχωρητὴς — Δημ. Ἑμμ. Ἑμμανωλίδης »	93
Ἑριννύες — Τασίας Κουτσογιαννοπούλου »	101
Τὸ αἶνιγμα - Ρεβάνς - Μὲ τοὺς καιροὺς νὰ περιμένεις - Ὑπάρχει ἓνα χα- ράκωμα — Νικ. Ντράγκος (μετ. Λ. Ζιώγα) »	102

Τὸ δωμάτιο με τοὺς καθρέφτες — Ντὸν Μουτάσκου (μετ. Μαρία Μαρινέ- σκου - Χύμου	»	104
Ἡ ἀφασία — Κώστα Γάλλου	»	105
Ἐπιμύθιο — Κ. Θ. Φωτεινοῦ	»	112
Ἀρτεμισία — Π. Δ. Τζιόδα	»	122
Τὰ μάτια — Πηνελ. Π. Μαρνέλη	»	123
Κάποιες ἀλήθειες — Μαρία Ε. Δικήτα	»	123
Ἐλεγεία εἰς πλάγιον ἄνεμον — Κώστα Μ. Οἰκονόμου	»	314
Ἀμείλικτο — Χρυσ. Ζιτσαίος	»	332
Ἡ Αὐλὴ τοῦ Λέοντα - Ὁ Γερογάτος καὶ τὸ Ποντικᾶκι — Λαφονταῖν (μετ. Α. Γεροντικοῦ)	»	333
Στὸν Ρολάνδο Τσέρτα «Γιὸ τῶν Δελφῶν» — Πάνου Μισερλῆ	»	334
Δυὸ παραλλαγές — Κώστα Φωτεινοῦ	»	338
Μοναξιά — Εὐῆς Μέλα - Ἀλεξιάδη	»	339
Νέα ἀπ' τὸν κόσμον — Τ. Κανάτση	»	339
Ὁ ἦχος καὶ ἡ ἀπόσταση - Καταπατημένη ζωὴ - Οἱ ὥρες καὶ ἡ ζωὴ — Χοσέ Ραμίρες (μετ. Ν Μπλέτα - Δούκαρη)	»	473
Στὴν ἐλπίδα — De la Cruz (μετ. Κύπρου Χρυσάνθη)	»	478
Σονέτο — De Argensola (μετ. Κύπρου Χρυσάνθη)	»	479
Οἱ δυὸ βαλανιδιές - Τὸ πορτραῖτο τοῦ καλλιτέχνη - Τὸ χάνι - Ἡ αὐλὴ — Vasile Nicolescu (μετ. Ἀνδρέα Ράδου)	»	480
Μόνο μιὰ φορὰ - Αἰθουσα ἀναμονῆς - Κάπου - Δικαστικὴ ἀπόφαση - Ὁνει- ρεύομαι πρασινάδα — Νικ. Ντὰν Φρουντεαλάτα (μετ. Α. Ζιώγα)	»	492
2 Αὐγούστου 1980 - Ζοῦμε στὸν παραλογισμό — Rol. Certa (μετ. Π. Μισερλῆ)	»	494
Ὅλα περνοῦν καὶ πάνε — Maria Antonietta Avezzano (μετ. Α. Κουνάβου)	»	495
Δι' ἐλέου καὶ φόβου — Γρηγ. Μαρτίνη	»	498
Καταθέσεις (Συμβιβασμός - Τὸ ἀγόρι με τὴν γαλάζια «Πόντιακ») — Κώ- στα Δ. Κόκκινου	»	499
Τὸν στείλανε πέρα ἐκεῖ... — Σταμάτη Γιάννη Σακελλίωνα	»	500
«Γῆ τῶν ἀνθρώπων» — Μαρίας Ε. Δικήτα	»	504
Σταυρωτές καὶ Σταυρωμένοι — Γ. Παπαστάμου	Σελ. 551,	666
Νοσταλγικὸ — Γιώργου Βρέλλη	Σελ.	511
Ἄς κυττάξουμε — Β. Μάργαρη	»	512
Μονώτατος — Ν. Β. Τυπάλδου	»	512
Ἱεροτελεστία — Πάνου Δημ. Τζιόδα	»	518
Ἐξὶ ποιήματα — Θ. Παπαθανασόπουλου	»	519
Κι' ὁ κόσμος μπαινοβγαίνει — Ντόρας Φάλαρη	»	519
Ποίημα σὲ γαλάζιο — Ξανθούλας Κ. Τσιάντα	»	523
Παραλλαγή σ' ἓναν μῦθο — Ἐλπίδας Καρὰ - Ἀμαράντου	»	654
Ἐσὺ ὁ Ἀχρωμος - Ἀποφρὰς ἡμέρα - Ὑποψήφιος — Κ. Μ. Οἰκονόμου	»	655
Ὡδὴ στὸ παρελθόν — Π. Δ. Τζιόδα	»	659
Ταινία μεγάλου μήκους — Τάσου Κανάτση	»	659
Στὴν ἐλπίδα — Νίκου Καραβασίλη	»	660
Ἀνθοσοφία — Θαλῆ Ρητορίδη	»	661
Ἐκ βαθέων — Χρήστου Πέτρου	»	661
Φιλία στὸ νησὶ τοῦ Πάσχα - Τὰ δάκρυα τῆς βροχῆς — Σταύρου Πάρζαλη	»	661
Ὀνειρο — Ι. Παπαδημητρίου	»	665
Ἡ παλιὰ Κασσάνδρα - Ἡ νύχτα τοῦ Ὀδυσσεά - Ἰστρία — Κ. Στούρζου (μετ. Ἀνδρέα Ράδου)	»	673
Τραγοῦδι ἀηδονῶν — Ὀρφείας - Βραδιές - Τὸ δάκρυ - Ξεχασμένο πορτραῖτο Γκρ. Χάτζιου (μετ. Α. Ράδου)	»	677

Σοννέτο — Quevedo Villegas (μετ. Κ. Χρυσάνθη)	»	681
Σὲ μιὰ κυρία ποὺ τραγουδοῦσε — Juan De Tasis (μετ. Κ. Χρυσάνθη)	»	681
Θέλει κλειστὰ τὰ κόγκελλα — Mar. Celi (μετ. Φ. Δέλφη)	»	682
Δέντρο — Mar. Guidacci (μετ. Φ. Δέλφη)	»	683
Ὁ τρελλὸς τοῦ χωριοῦ — Mar. Spaziani (μετ. Φ. Δέλφη)	»	683
Φραγκοστάφυλο — Liana De Luca (μετ. Φ. Δέλφη)	»	683
Σὲ μιὰ κρεολή - Ἀνύψωση — Charles Baudelaire (μετ. Μιχ. Γάκη)	»	684
Ἐμπιστοσύνη — Μαρίας Ε. Δικήτα	»	696
Ἡ ἁγία Φωτεινὴ - Νωπὸ — Δημ. Γαλάνη	»	699
Στὸ Γιώργο Κοτζιούλα — Γ. Ι. Χριστογιάννη	»	703
Κυρὰ Φροσύνη — Ἀλεξάνδρας Πλακωτάρη	»	704
Ἀναλογισμὸς — Ἀντρή Λοταρίδου	»	704
Καγκεμούσα — Κώστα Δ. Κόκκινου	»	866
Σύγχρονη Τουρκικὴ ποίηση (18 ποιήματα) — Ὁρχὰν Βελή (μετ. Κώ- στα Τσιλιμαντοῦ)	»	867
Δὲν σὲ ἀκολουθεῖ — Βίκυς Ζαγκαβιέρου	»	871
Προσδοκίες — Γιάννη Κατσιγάρη	»	876
Σύγχρονη γερμανικὴ ποίηση (11 ποιήματα) Hans - Ulrich Treichel (μετ. Ν. Μπλέτα - Δούκαρη)	»	879
Ἰθάκη - Θὰ ξαναγυρίσεις; — Ἄννας Μπουρατζή - Θῶδα	»	882
Τὸ ταξίδι - Ἐγκάθειρτος - Πορτραῖτο — Τάσου Κανάτση	»	885
Τὸ κακὸ καὶ τὸ ἄλλο δωμάτιο — Σαράντου Παυλέα	»	886
Παραφράζοντας τοὺς Δημόσιους Κώδικες - Τὸ λαλὸν αἷμα — Γ. Ν. Κάρτερ	»	889
Ἡ αὐτονόμηση — Γρηγόρη Μαρτίνη	»	899
Ὁ δρόμος πρὸς τὸ Βιζνάρ - Ἐννοια - Ἡ καρδιά - Ὁ θάνατος τοῦ ποιητῆ — Teodor Bals (μετ. Α. Ράδου)	»	906
Στὴν ἀγαπημένη μου πόλη - Στὴν Παμβώτιδα — Α. Μυρσίνη - Μάνθου	»	915
Δῶρια - Ὁ νεκρὸς τῶν μακρυνῶν καιρῶν — Γ. Παπαστάμου	»	1042
Maesta et Errabunda — Charles Baudelaire (μετ. Μιχ. Γάκη)	»	1042
«... Ἄν θυμηθεῖτε» — Σταύρου Βαβούρη	»	1043
Γιάννινα — Χρυσ. Ζιτσαίος	»	1048
Πορτραῖτα μιᾶς κυρίας — T. S. Eliot (μετ. Ἀντρέα Κ. Φουσκάρinh)	»	1049
Σύγχρονη Τουρκικὴ ποίηση (14 ποιήματα) — Τζαχὴτ Σιτκή Ταραντζή (μετ. Κ. Τσιλιμαντοῦ)	»	1059
«Οἱ φιλενάδες» — Ν. Μπλέτα - Δούκαρη	»	1070
Τῆς Πρεβατίνας τὸ νερὸ — Σπύρου Μουσελίμη	»	1086
«Λίνδος» — Ἀλ. Μυριάλλη	»	1096
Ἐλεγεῖο γιὰ τοὺς δυστυχισμένους — Γ. Μ. Πολιτάρχη	»	1091
Ἡ Πρώτῃ Ἐλεγεία τοῦ Δεύτερου Βιβλίου — Προπέρτιου (μετ. Β. Ι. Λαζανά)	»	1092

β. Π ε ζ ο γ ρ α φ ί α

Τὸ μεγάλο βῆμα — ΤΙΑ	Σελ.	76
Σφίγγα καὶ ἄδειο ἤχειο — Γ. Μ. Οἰκονόμου	»	83
Ὁ ἱσθὸς τῆς ἀράχνης — K. Acutacawa (μετ. Νικ. Β. Λώλη)	»	90
Τὸ πτωπὸρτι — Χρ. Πέτρου	»	98
Ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς — Μίλιας Ροζίδη	»	106
Ὁ ἄπλὸς — Δημ. Χρ. Μπουσινάκη	»	113
Ἦσους περίφημος — Dorothy Parker (μετ. Ν. Β. Λώλη)	»	322
Ἰσκιὸι στὸ μῶβ — Γ. Μ. Οἰκονόμου	»	335
Πασχαλινὴ λαμπάδα — Ἴων Α. Καρατζιάλε (μετ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	482

Στην κρίση τῆς κόμπρας - Sad. Hedayat (μετ. Ν. Β. Λώλη)	»	496
Τὸ μερίδιο — Ἀνθη Βέργη (Κώστα Δημητρίου)	»	501
Ἀπ' τὸ Λυκαβηττὸ στὴ Δραπετσώνα — Κώστα Σαρδελῆ	»	509
Ἕνας καημὸς — Χρ. Σκανδάλη	»	513
Συγκρίσεις — Πην. Π. Μαρνέλη	»	517
Ὁ φαλακρὸς συνήγορος — Μίλιας Ροζίδη	»	656
Ὁ ἰσορροπιστὴς — Δ. Κόκκινου	»	662
Ὅταν ἤμουν στρατιώτης — ΤΙΑ	»	685
Στὸν Ἀθῶνα — Μιχ. Κορδῶση	»	690
Κοριολὰν Δραγουνέσκου - Ion Caragiale (μετ. Μ. Μαρινέσκου - Χύμου)	»	697
Ἀγγίζοντας ἀκατοίχικτα πουλιὰ — Γ. Μ. Οἰκονόμου	»	883
Ὁ Ἀγνωστος Στρατιώτης — Ντὲ Ρὲ Ποπέσκου (μετ. Α. Ζιώγα)	»	900
Οἱ φιλήσυχοι πολῖτες — Vu - Wol Chang - Nyon (μετ. Ν. Β. Λώλη)	»	911
Θάλασσα πικροθάλασσα — Ἑρση Λάγκε	»	1044
Τὸ Μαργαριτάρι τοῦ Τολέδου — Prosper Merimée (μετ. Μιχ. Κ. Πετρόχειλου)	»	1072
Ὁ θάνατος τοῦ Στρατηγοῦ Κέρμα — Lin Yutang (μετ. Ν. Β. Λώλη)	»	1088

Φ Ι Λ Ο Λ Ο Γ Ι Κ Α — Δ Ο Κ Ι Μ Ι Α

Ἕνα δημοτικὸ τραγούδι (Μιὰ κόρη ἀπὸ τὰ Γιάννινα) — Χρ. Ζιτσαίας	Σελ.	95
Συνεντεύξεις στὴ Ρουμανία — Δ. Κόκκινου	Σελ. 124,	342
Ταξιδιώτες χωρὶς Ἰθάκη — Γ. Παπαστάμου	Σελ.	130
Φύση καὶ ἄνθρωπος — Γ. Ε. Γεωργάκη	»	132
Τὸ φέγγος τῆς «μυστικῆς» ὑπαρξης — Κώστα Γάλλου	»	323
Ναυαγοῦ Τάφος — Γ. Παπαστάμου	»	344
Jose Ramiréz — Νίκου Μπλέτα - Δούκαρη	»	472
Vasile Nicolescu — Α. Ράδου	»	479
Ἴον Λούκα Καρατζιάλε — Μαρίας Μαρινέσκου - Χύμου	»	481
Τ. Ἑλιοτ: «Δέκα χορικά ἀπ' τὸ Βράχο» — Κώστα Γάλλου	»	520
Ἀγγελοσ: Σικελιανὸς — Νίκου Μπαζιάνα	»	646
Ἀνάμεσα στὴν Εὐρωπαϊκὴ καὶ στὴν ἐλληνικὴ πεζογραφία — Μ. Πράτσικα	»	670
Κορνέλιου Στούρτζου — Α. Ράδου	»	675
Γκριγκόρε Χάτζιου — Α. Ράδου	»	676
Δυὸ κείμενα τοῦ Τάκη Οἰκονομάκη — Χρήστου Β. Χειμῶνα	»	700
Ψευδαίσθηση καὶ παρακμὴ — Α. Γερωντικῶ	»	705
Μιὰ πρώτη ἀπόπειρα αἰσθητικῆς καὶ ἰδεολογικῆς προσέγγισης στὸ ζωγραφικὸ ἔργο τοῦ Ἀγγέλου — Εὐαγγ. Ἀνδρέου	»	744
Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα — Ubaldo Bardi (μετ. Ν. Μπλέτα - Δούκαρη)	Σελ. 855,	1073
Ἑξομολόγηση — Ἀρσένη Γερωντικῶ	Σελ.	872
Σύγχρονη γερμανικὴ ποίηση (Hans - Ulrich Treichel) — Ν. Μπλέτα - Δούκαρη	»	877
Ἡ ταξιδιωτικὴ πεζογραφία τοῦ Πέτρου Χάρη — Θ. Παπαθανασόπουλου	»	890
Teodor Bals — Α. Ράδου	»	906
Φιλοσοφία καὶ ἀφορμὲς τοῦ φιλοσοφεῖν — Γεωργίου Γεωργάκη	»	917
Ἡ Λευκάδα στὴν ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ — Πανταζή Κοντομίχη	»	1052
Τὰ Γιάννινα στὴ λυρική ἔκφραση τοῦ Α. Σικελιανοῦ — Ν. Α. Φορόπουλου	»	1063
Φιλοσοφία καὶ Λογοτεχνία — Α. Ράδου	»	1083
Ἡ Πρῶτη Ἑλεγεία τοῦ Δεύτερου Βιβλίου τοῦ Προπέρτιου — Βασ. Ι. Λαζανά	»	1092
Ἕνας ἀρχαῖος μῦθος σὲ σύγχρονο Ἡπειρωτικὸ παραμῦθι — Χρ. Δ. Τσέρη	»	1095

Θ Ε Α Τ Ρ Ο

Ἡ ἀπολογία τοῦ Βέρθερου — Μανῶλη Πράτσικα	Σελ.	116
---	------	-----

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

Συνεντεύξεις στη Ρουμανία — Δ. Κόκκινου	Σελ.	124
Ένα ελληνικό βιβλίο στη Ρουμανική — Άλκη Μυρσίνη - Μάνθου	»	139
Τὰ ἑλληνικὰ βιβλία στὴν βιβλιοθήκη τοῦ Ρουμάνου Λογοθέτη Ἰωάννου Μάνου — Φλωρὶν Μαρινέσκου	»	530
Τὸ Δημοτικὸ Θέατρο Ἀγρινίου — Α. Γεροντικοῦ	»	706
Γεώργιος Χρ. Σούλης — Άλκη Μυρσίνη Μάνθου	»	711
Οὐμανιστικὲς τάσεις στὴ ρουμανικὴ λογοτεχνία — Μ. Μαρινέσκου - Χύμου	»	712
Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας — Φλωρὶν Μαρινέσκου	»	921
Ένα θλιβερό μήνυμα — Ἀρσένη Γεροντικοῦ	»	1097
Ὁδὸς Ρήγα Φερραίου — Γιάννη Σακελλιώνα	»	1099
Τὰ Γιάννινα στὴ Ρουμανία — «Η.Ε.»	»	1104
Κὰρλ Τίμνερ — Ν. Μπλέτα - Δούκαρη	»	1105

Ε Π Ι Σ Τ Ο Λ Ε Σ

Σαρακατσαναῖοι καὶ Βαλτσιόρα — Βαγγ. Φ. Δελημήτρου	Σελ.	143
«Ἀποκρίες στὸν Κάλαμο» — Ἡλία Βασιλά	»	539
Ὁ Γ. Σπυριδάκης — Πέτρου Γλέζου	»	541
Ἀναστάσιμες λαογραφικὲς ἐκδηλώσεις στὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα — Ν. Β. Λώλη	»	720
Βιβλιογραφικὸ (1942) στὸν Ἀντὼν Βουσβούνη (1918—1980) — Μ. Βουδούρη	»	951

Β Ι Β Λ Ι Ο Κ Ρ Ι Σ Ι Ε Σ

Ἀποστ. Μαγγανάρη: «Ἡ ἄλλη γραφή» — Γ. Παπαστάμου	Σελ.	144
Κώστα Φάλαρη: «Προσωπογραφίες συγγραφέων» — Γ. Παπαστάμου	»	145
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Ἰωάννης Κουκουζέλης» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	147
Δημοσθ. Κόκκινου: «Ἑσπερινὰ» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	148
Γ. Ο. Βαφόπουλου: «Τὰ ἐπιγενόμενα» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	149
Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Ὁδοιπορία» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	150
Γιάννη Κοφινί: «Πλίνθοι καὶ κέραμοι» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	151
Ἄννας Μπουρατζή - Θώδρα: «Ἡλιαυγὲς» — Βασ. Ι. Λαζανᾶ	»	152
Ἄννας Κραψίτη - Ντάβου: «Ὁ Σουλιώτικος οἰκισμὸς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων» — Βασ. Ι. Λαζανᾶ	»	154
Χαρ. Δ. Πέτσκου: «Ζητοῦνται ἄνθρωποι» — Ἀλέκου Βασιλείου	»	154
«Ἀνθολογία ποιημάτων Μεγαρέων φοιτητῶν» — Χρ. Ζιτσαίας	»	155
Κατίνας Βέικου - Σεραμέτη: «Ὅταν ἡ σιωπή...» - «Ἀκρο-τελεύτια» — Χρ. Ζιτσαίας	»	156
Πέτρου Στυλιανοῦ: «Ἄν» — Χρ. Ζιτσαίας	»	156
Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ: «Καλοκαίρι στὴ Μονεμβασία» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	157
Κώστα Ρωμαίου: «Κοντὰ στὶς ρίζες» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	158
Φρέντυ Γερμανοῦ: «Ένα γελαστό ἀπόγευμα» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	159
Λένας Παππά: «Σκοτεινὸς θάλαμος» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	160
Δημ. Λουκάτου: «Πασχαλινὰ καὶ τῆς ἄνοιξης» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	161
Δ. Π. Παπαδίτσα: «Δυοειδὴς λόγος» — Φ. Δέλφη	»	162
Κικῆς Δημουλᾶ: «Τὸ τελευταῖο σῶμα μου» — Φ. Δέλφη	»	162
Σωτ. Δ. Καρανικόλα: «Παροιμίες καὶ φράσεις ἀπὸ τῆ Σύμη» — Ι. Μ. Χατζηφώτη		164

Δ η μ ο σ θ. Κ ό κ κ ι ν ο υ: «Λυρικά» — Ν. Α. Φορόπουλου	» 165
Ρ ό ζ α ς Σ τ α μ ο ύ λ η: «Πρωτοφτερουγίσματα» — Ν. Α. Φορόπουλου	» 167
Μ η ν ᾶ Ἀ λ. Ἀ λ ε ξ ι ᾶ δ η: «Ἑπειρωτικά χειρόγραφα πανεπιστημίου Ἰωαννίνων» — Ν. Α. Φορόπουλου	» 167
Σ ω τ. Α. Κ α ρ α ν ι κ ὸ λ α: «Παροιμίες καὶ φράσεις ἀπὸ τῆ Σύμης» — Σπ. Κοκκίνη	» 169
Κ ώ σ τ α Δ. Κ ό κ κ ι ν ο υ: «Διαθλάσεις» — Δημ. Χ. Κράνη	» 169
Ν ί κ η ς Λ α δ ᾶ κ η - Φ ι λ ί π π ο υ: «Σφαγμένη ἄνοιξη» — Γιάννη Καραβίδα	» 170
Π ά ν ο υ Δ. Τ ζ ι ὸ δ α: «Ἀναδρομή» — Γιάννη Καραβίδα	» 171
«Ἡ Δρόπολις Βορείου Ἑπείρου» — Κ. Δ. Στεργιόπουλου	» 171
Π ά ν ο υ Δ. Τ ζ ι ὸ δ α: «Ἀναδρομή» — Κ. Ν. Νικολαΐδη	» 172
Κ ω ν. Κ ο ν ο φ ᾶ γ ο υ: «Τὸ ἀρχαῖο Λαύριο» — Ἠλία Βασιλᾶ	» 174
«Φ. Δέλφης καὶ Δ. Κόκκινος» — Vincenzo Rossi	» 175
«Κ ο ν τ ᾶ σ τ ο ῦ ς π ο ι η τ ῆ ς μ α ς» (Δ. Κόκκινος — Ἀπ. Νάνου - Σκοτεινιώτη — Κ. Παπαμαρινόπουλος — Μαρία Κουλόγλου) — Κώστα Λιάπη	» 177
«Τ ᾶ κ ε ῖ μ ε ν α τ ο ῦ π ρ ῶ τ ο υ κ υ β ε ρ ν ῆ τ η» — Ἑταιρία Κερκυραϊκῶν Σπουδῶν	» 177
Κ ω ν. Γ. Κ α τ σ α δ ῶ ρ ο υ: «Συμβολὴ εἰς τὴν ἀνωτέραν βαθμίδα Τοπικῆς Αυτοδιοικήσεως» — Ν. Α. Τέντα	» 346
Β α σ. Β ε ζ ῦ ρ ο γ λ ο υ: «Μῦθοι, Ἱστορίες, Πλάκες, Διαλογισμοὶ» Ν. Φοροπούλου	» 347
Π α ῦ λ ο υ Ε ὑ δ ο κ ῖ μ ω φ: «Ἡ τέχνη τῆς εἰκόνας» — Κ. Γάλλου (μετ. Κώστα Μιχαηλίδη)	» 349
Ν τ ῖ ν ο υ Τ ρ ι α ν τ α φ ῦ λ λ ο υ: «Μπαλάντες» — Β. Ι. Λαλανᾶ	» 353
Μ α ν ὠ λ η Π ρ ᾶ τ σ ι κ ᾶ: «Ἡ διαμαρτυρία» — Δ. Ζαδὲ	» 353
Ἰ ω ᾶ ν. Β α σ ι λ ε ῖ ο υ: «Ἀμάρτημα στὸν Ἄθω» — Δ. Ζαδὲ	» 355
Κ ώ σ τ α Θ ρ α κ ι ῶ τ η: «Φωτοσκιές» — Δ. Ζαδὲ	» 356
Κ ύ π ρ ο υ Χ ρ υ σ ᾶ ν θ η: «Πεζὸς Λόγος III» — Δ. Ζαδὲ	» 357
Π. Α. Σ ι ν ὸ π ο υ λ ο υ: «Κασσιανή» - «Μυκηναϊκὲς ἐπιγραφές καὶ μυκηναϊκὴ ραφωδία» — Γ. Παπαστάμου	» 358
Τ ᾶ σ ο υ Ἀ ν α γ ν ὴ σ τ ο υ: «Τ' ἀποτρόπαια» - «Πέτρινος Χρόνος» - «Υπέδαφος» — Γ. Παπαστάμου	» 360
Φ ο ῖ β ο υ Δ ἑ λ φ η: «Βιουρθμοὶ» — Μαν. Πράτσικα	» 363
Γ. Παπαγεωργίου: «Λόγος ἐνεδρεῦν» — Μαν. Πράτσικα	» 363
Γ ι ὡ ρ γ ο υ Ἀ ν ω β ο λ ι ῶ τ η: «Ἰχνογραφήματα» — Μαν. Πράτσικα	» 364
Δ η μ ο σ θ. Κ ό κ κ ι ν ο υ: «Λυρικά» — Δημ. Κράνη	» 364
Δ η μ. Ἀ ε τ ο υ δ ᾶ κ η: «Προσκύνημα στὴν Κρήτη» — Δημ. Κράνη	» 365
Σ τ ἑ λ ι ο υ Ν τ ὸ μ ᾶ λ η: «Ἀνθρωποκεντρισμός» — Δημ. Κράνη	» 366
Β α σ ί λ η Μ ᾶ ρ γ α ρ η: «Γιαννιώτικη ἀρχιτεκτονικὴ» — Κ. Π. Λαζαρίδη	» 366
Ι. Κ ο λ ι τ σ ᾶ ρ α: «Ὁ πνευματικὸς ἡγέτης» — Ι. Γ. Θεοχάρη	» 368
Ἀ π ο σ τ. Ι. Π ᾶ σ χ ο υ: «Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου» — Ι. Γ. Θεοχάρη	» 369
Κ ώ σ τ α Ε. Τ σ ι ρ ὸ π ο υ λ ο υ: «Ρομανικὴ ζωγραφικὴ - Βυζαντινὴ ζωγραφικὴ» — Ι. Γ. Θεοχάρη	» 370
Κ. Τ ζ ᾶ λ λ α: «Τὸ σκάκι» — Α. Γεροντικοῦ	» 545
Γ ι ᾶ ν ν η Ξ υ ν ο ῦ: «Ἡ Μπούλτση» — Α. Γεροντικοῦ	» 546

Βίκυς Ζαγκαθιέρου - Βούρβουλη: 'Η γκρίζα μεμδράνη — Χρ. Κουλούρη	»	547
Βασίλη Κραψίτη: «Τῆς Λευτεριάς» — Γιάννη Καραβίδα	»	547
Μήτσου Κατσίνη: «Τὸ κόκκινο ποτάμι» — Γιάννη Καραβίδα	»	548
Χρήστου Ε. Κατσιγιάννη: «'Αφωτες καὶ ἄφωνες στιγ- μές» — Κ. Σαρδελή	»	548
Ὁ λ γ α ς Βότση: «Οἱ σκάλες» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	549
Ἀντώνη Λάρδα: «'Η συλλογὴ τῆς θάλασσας» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	550
Νίκου Μούλια: «Στὴ σκιά σου» — Δημοσθ. Ζαδὲ	»	551
Κώστα Πηγαδιώτη: «'Αλλοθι» — Γ. Παπαστάμου	»	552
Πύλου Φλώρου: «Αἶμος - Σταυροδρόμι λαών» — Γ. Παπαστάμου	»	554
Γιωργῆ Χαλατσά: «'Η διαθήκη τοῦ Κων. Θαλασσινοῦ» — Γ. Παπαστάμου	»	556
Δημοσθ. Κόκκινου: «Λυρικά» — Θεμ. Παπαθανασίου	»	557
Δημ. Κ. Παπακωνσταντίνου: «Κριτικὴ διδλίου» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	559
Γ. Δ. Καχριμάνη: «Ποιήματα» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	560
Δημοσθ. Κόκκινου: «Ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	561
Λευτέρη Καραβέλλα: «Μετέωρη φλόγα» — Μ. Πράτσικα	»	562
Γιώργου Τίντου: «'Ερωτικά» — Μ. Πράτσικα	»	562
Μικρὸς κατάλογος ἀπ' τὴν πληθώρα τῶν διδλίων — Μ. Πράτσικα	»	562
Βασίλη Κραψίτη: «Λόγιοι τῆς Ἠπείρου» — Α. Μυρσίνη - Μάνθου	»	720
Κώστα Ντούλα: «Σπινθηρογραφήματα» — Α. Μυρσίνη - Μάνθου	»	722
Μ. Μαθιουδάκι - Β. Ἀνδρονόπουλου - Σ. Χατζηθεοδώρου: «Ἑρμηνεῖα Ὑπαλληλικοῦ Κώδικα» — Ν. Τέντα	»	723
Πέτρου Γλέζου: «Ταξίδια στὰ περασμένα» — Δ. Ζαδὲ	»	725
Ὀυράνας Διοματάρη: «Ὁ Πλάτων στὸ γεγονός καὶ στὸ θρύλο» — Δ. Ζαδὲ	»	726
Γιάννη Κοφίνη: «Ἀπλόφωνο» — Δ. Ζαδὲ	»	727
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Τὸ μυστικὸ τῆς νεκρῆς πολιτείας» — Δ. Ζαδὲ	»	728
Γιάννη Μαγκλή: «Κριματισμένοι κι' ἀκριμάτιστοι» — Δ. Ζαδὲ	»	728
Γιάννη Καραβίδα: «Τὰ παιδιά μου 1979 μ.Χ.» — Δ. Ζαδὲ	»	730
Σαράντου Παυλέα: «Ὑμνος στὸν ἥρωα Κων. Δαβάκη» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	731
Σπύρου Μουσελίμη: «Ἀρχαιότητες τῆς Θεσπρωτίας» — Χαρ. Πέτσκου	»	732
Θεμ. Β. Παπαθανασίου: «'Η ἐργασία κατὰ τὴν χριστια- νικὴν ἀντίληψιν» — Β. Κραψίτη	»	734
Γιάννη Σακελλίων: «Τὸ μυστικὸ τῆς νεκρῆς πολιτείας» — Χαράλ. Χαρίτου	»	734
Δημ. Ζαδέ: «Ἀριστος Σταθόπουλος» — Ντίνου Βλαχογιάννη	»	735
Δημ. Βακάλη: «Ζητήματα ἀγωγῆς καὶ ζωῆς» — Θ. Παπαθανασίου	»	736
Βασίλη Εὐαγγέλου - Γαζή: «Ὁ Δεσμώτης τοῦ Βράχου» — Δ. Χ. Κράνη	»	737
Ρωξάνης Παυλέα: «Γλυπτὴ σκιά» — Δ. Χ. Κράνη	»	738
Σαράντου Παυλέα: «Ἀλεκτροφωνία καὶ ἀρχαῖο μειδιάμα» — Δ. Χ. Κράνη	»	738
Ὁ λ γ α ς Κανελλοπούλου - Ντινοδήμου: «Στιγμι- αῖες εἰκόνες» — Δ. Χ. Κράνη	»	739

Φοίβου Δέλφη: «Ἡλιολόγος» — Μ. Pietro Bellacci (μετ. Φ. Δέλφη)	»	739
Ἑσθῆρ Μονακίνου: «Ὁ κατακόρυφος ὀρίζοντας» — Φ. Δέλφη	»	740
Δημ. Κόκκινου: «Ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» — Μ. Πράτσικα	»	741
Γιώργου Παππα: «Ὁραματικὸν» — Μ. Πράτσικα	»	742
Γιάννη Καραλή: «Ἀδεια ταφῆς» — Μ. Πράτσικα	»	742
Γιώργου Οἰκονόμου: «Θερμοκήπιο» — Μ. Πράτσικα	»	743
Βασ. Συκιώτη: «Οἱ τύψεις τοῦ λυκόφωτος καὶ οἱ προσωπίδες» — Β. Μάργαρη	»	743
Τζένης Παπαϊωάννου: «Μακρυνοὶ ἀντίλαλοι» — Β. Μάργαρη	»	744
Γιάννη Καραλή: «Ἀδεια ταφῆς» — Δ. Κόκκινου	»	744
Γερ. Χυτήρη: «Ἀγónatoi καιροὶ» — Δ. Κόκκινου	»	745
Γιάννη Σακελλίωνα: «Τὸ ναυάγιο» καὶ οἱ «Ἀφορμές» — Γιάννη Ντόγια	»	922
Δημοσθ. Κόκκινου: «Ἡ πεδιάδα μὲ τὴν τέφρα» — Γ. Παπαστάμου	»	924
Φρ. Τζιόβα: «Τὸ χρονικὸ τῆς Δοδρᾶς» — Α. Γεροντικοῦ	»	926
Παπα-Φιλόθεου Φάρου: «Τὸ πένθος» — Βασ. Κοτσανίδη	»	929
Δημοσθ. Κόκκινου: «Ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν» — Δ. Β. Παναγόπουλου	»	929
Μαρίας Ἀρκαδίου: «Σὰρλ Μπωντλαίρ, ἓνας μεγάλος τῆς τέχνης» — Δ. Ζαδὲ	»	931
Ἀνθη Βέργη: «Ἑρμιὰ» — Δ. Ζαδὲ	»	931
Γιάννη Σφακιανᾶκη: «Ταξιδιωτικά: Ἰσπανία - Πορτογαλία - Τουρκία» — Δ. Ζαδὲ	»	932
Τάσου Ζάππα: «Εὐδοικὰ Β'» — Δ. Ζαδὲ	»	933
Τάκη Ἀντωνίου: «Ἐξ Ἑρμανοὶ λυρικοὶ σὺν ἑνας» — Μ. Πράτσικα	»	934
Σοφίας Ἀντζακᾶ: «Ἱερὸς γάμος» — Μ. Πράτσικα	»	935
Χρήστου Κατσιγιάννη: «Μπουκάλια στὴ θάλασσα» — Μ. Πράτσικα	»	935
Ἀνδρέα Κερένη: «Γράμματα στὸν Ἰούλιο» — Μ. Πράτσικα	»	936
Τάκη Ἀντωνίου: «Ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ μῆδεν» — Κύκλοι θανάτου καὶ γένεσης» - «Ἡ ἐπανάσταση τῶν νεκρῶν» — Μ. Πράτσικα	»	936
Κώστα Οἰκονόμου: «Ἀναδυομένη σιωπὴ» — Μ. Πράτσικα	»	936
Μάχης Μουζάκη: «Νεφερίτι» - «Ἄλλες ἡμιπληγίες» — Μ. Πράτσικα	»	937
Γεωργίας Ταρσούλη: «Μιὰ φορὰ κι' ἓναν καιρὸ» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	938
Λότη Πέτροβιτς - Ἀνδρουτσόπουλου: «Στὸ τσιμεντένιο δάσος» — Ι. Γ. Θεοχάρη	»	938
Βασίλη Κραψίτη: «Λόγιοι τῆς Ἡπείρου» (τόμος Β') — Θ. Παπαθανασίου	»	939
Ἀναδρομὴ στὸ ποιητικὸ ἔργο τῆς Μάγας - Μαρίας Ρούσου — Ξ. Βεντούρα - Δοβλέτογλου	»	941
Βασίλη Μάκη: «Δημοτικὰ τραγούδια» — Δ. Κόκκινου	»	941
Ἡλία Λεφούση: «Διηγήματα» — Δ. Κόκκινου	»	942
Ρωξάνης Παυλέα: «Ἄνθη τῆς λήθης» - «Γλυπτὴ σκιὰ» — Δ. Κόκκινου	»	943
Κώστα Μιχαήλ: «Ἦλιε γιατί;» - «Σκιὲς στὸ φῶς» — Δ. Κόκκινου	»	943
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Μικρασία» - «Τὸ ἐλληνικὸ βιβλίο» — Δ. Κόκκινου	»	944
Ρωξάνης Παυλέα: «Ἄνθη τῆς λήθης» - «Γλυπτὴ σκιὰ» — Δ. Κόκκινου	»	945
Μάρως Οἰκονομίδου: «Κηδεῖα πολυτελείας» — Δ. Κόκκινου	»	945
Χρήστου Β. Χειμῶνα: «Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης» - «Σελίδες ἀπὸ τὴν Σκιαθίτικη πνευματικὴ παράδοση» - «Διαβάζοντας		

Τίτο Αινεία» - «Τρία κείμενα για τὸν Ι. Ν. Φραγκούλη» — Δ. Κόκκινου »	945
Τ. Κ. Βώρου: «Ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας γραμματείας» — Δ. Κόκκινου »	946
Ἀθαν. Δ. Δέμου: «Ὁ μπαρμπα - Χρήστος θυμᾶται» — Δ. Κόκκινου »	946
Ἐλένης Ἀργέστη: «Στὸ ραγισμένο καθρέφτη» — Δ. Ζαδὲ »	1120
Ἀλέξη Φωκᾶ: «Πρόοδοι ἐν προόδῳ» — Γ. Μ. Οἰκονόμου »	1121
Γιάννη Νικολαΐδη: «Ἀναδρομές» — Δ. Κόκκινου »	1121
Φοῖβου Δέλφη: «Οἱ στιγματισμένοι - Πανσέληνος - Ζωολόγος» — Δ. Χαλατσᾶ »	1122
Ἀποστ. Πάσχου: «Προσφορά παρρησίας» — Α. Γεροντικοῦ »	1123
Λ. Βρανούση: «Θούρια τοῦ Ρήγα» — Α. Μυρσίνη - Μάνθου »	1123
Βασίλη Κραψίτη: «Φῶς ἀπὸ τοὺς τάφους» — Α. Μυρσίνη - Μάνθου »	1125
Μενελά. Π. Λεβέντη: «Ἐνδοσκόπηση» — Α. Μυρσίνη - Μάνθου »	1125
Φοῖβου Δέλφη: «Ἐνδότερη πυρρὰ» — Μ. Πράτσικα »	1126
Γιώργου Παπαστάμου: «Μάταιο παιχνίδι» — Μ. Πράτσικα »	1126
Τάκη Ἀντωνίου: «Ἡ συντέλεια» — Μ. Πράτσικα »	1127
Γιάννη Σπανόπουλου: «Δέκα ἐμπιστευτικὰ διηγήματα» — Μ. Πράτσικα »	1127
Σταύρου Ἀντωνίου: «Τὸ κρέας» — Μ. Πράτσικα »	1127
Γ. Μ. Πολιτάρχη: «Οἱ κρουνοὶ τοῦ οὐρανοῦ» - «Ἡ παραβολὴ» — Γ. Παπαστάμου »	1128

ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Θεατρικὰ «Τὸ Γιουσουρούμ» - «30 τὸ χιλιάριο» — Μ. Πράτσικα	Σελ. 178
Ἐκθέσεις ζωγραφικῆς (Κατερίνας Γεωργαντᾶ - Τάσου Ζωγράφου) — Δ. Κόκκινου »	178
Vanda Romano (ζωγραφικὴ) — Ν. Τέντα »	180
«Ἡ παρεξήγηση» (θίασος «Θυμέλη» — Μ. Πράτσικα »	371
Ἡ ἔκθεση τοῦ Α. Ζησόπουλου — Δ. Κόκκινου »	373
«Προδοσία» (Θέατρο Τέχνης) — Μ. Πράτσικα »	564
«Ὁ βυσσινόκηπος» (Ἡμικρατικὸ θέατρο Πελοποννήσου) — Μ. Πράτσικα »	564
«Ἡ κυρία ἐκυκλοφόρησε» (Θέατρο Μετροπόλιταν) — Μ. Πράτσικα »	565
«Ὅλοι κουνιόμαστε» (Θέατρο Ἀθηναίον) — Μ. Πράτσικα »	565
ΙΖ' Δωδωναῖα 1981 - Σοφοκλέους Φιλοκτήτης — Δ. Κόκκινου »	748
Θεατρικὴ Ὁμάδα Ἡλιουπόλεως (Π. Σπύρου: «Ἐκλογὲς στὸ Μαυροχώρι») — Δ. Κόκκινου »	750
Ἡμικρατικὸ Θέατρο Πελοποννήσου — Μ. Πράτσικα »	946
«Ἡ κυρία χωρὶς καμέλιες» (Πειραματικὸ Θέατρο) — Μ. Πράτσικα »	947
«Δὲν θέλω οὐ οὐ οὐ» (Θέατρο «Ρέξ») — Μ. Πράτσικα »	948
«Ἐκκλησιάζουσιν» Ἀριστοφάνη (Ἐθνικὸ Θέατρο) — Μ. Πράτσικα »	948
Ἐκθεση ζωγραφικῆς τοῦ Alfred Mannu — Δ. Κόκκινου »	950
Ἐκθεση λιθογραφίας τοῦ Π. Μοσχίδη — Δ. Κόκκινου »	950
Ν. Ἑρτμαν: «Τ πιστοποιητικὸ» (Θέατρο Τέχνης) — Μ. Πράτσικα »	1130
Α. ντὲ Μοντράν: «Ὁ καρδινάλιος τῆς Ἰσπανίας» (Ἐθνικὸ Θέατρο) — Μ. Πράτσικα »	1131
Στ. Στρατιέβ: «Τὸ σακκάκι πὺ βελάζει» (Ἀμφιθέατρο) — Μ. Πράτσικα »	1132
Ἐκθεση ἐγχρωμῆς φωτογραφίας ἀγιογραφιῶν — Δ. Κόκκινου »	1133

Π Ε Ν Θ Η

Βασίλειος Κυρ. Σκαφιδᾶς — Δ. Κόκκινου	Σελ.	533
Βιογραφικά Βασιλείου Κυρ. Σκαφιδᾶ — Νίτσα Τζαλονίκου	»	534
Φρίξος Ι. Λαμπρίδης (Α. Τασολάμπρος) — Δ. Κόκκινου	»	535
Κώστας Κοντοσάκος — Π. Δ. Τζιόβα	»	537
Ίωάννης Φ. Δημάρατος — Ήλια Βασιλᾶ	»	538
Σωτ. Ζοῦμπος - Δημ. Χατζῆς — Δ. Κόκκινου	»	718
Πέτρος Ἀχιλ. Κόκκορος — Κ. Π. Λαζαρίδη	»	719
Πνευματικὸ μνημόσυνο — Γ. Μ. Πολιτάρχη	»	

Π Ν Ε Υ Μ Α Τ Ι Κ Α Γ Ε Γ Ο Ν Ο Τ Α

Τὰ βραβεῖα τῆς «Ἑπειρωτικῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν	Σελ.	139
Τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντα τοῦ Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ στὴν Ἄρτα	»	140
Τὸ χρυσὸ μετάλλιο τοῦ Δήμου Αἰτωλικοῦ στὸν Ι. Μ. Παναγιωτόπουλο	»	141
Τιμητικὲς διακρίσεις στὸν λογοτέχνη Χαράλαμπο Πέσκο	»	141
Ἡ Ν. Ἰωνία τίμησε τὸ λογοτέχνη Παν. Κατσιρέλο	»	142
Στὸν Δ. Κόκκινου ὁ Χρυσὸς Σταυρὸς τοῦ Φοίνικος	»	142
Τὰ βραβεῖα τοῦ διαγωνισμοῦ τῆς «Ἀποστολικῆς Διακονίας»	»	142
Τὸ Διεθνὲς Βραβεῖο «Herder» Λαογραφίας στὸν Δημ. Λουκάτο	»	541
Δυὸ διαλέξεις τοῦ Δημοσθ. Κόκκινου	»	542
Ἱστορικὸ Μουσεῖο στὴν Ἄρτα	»	542
«Ἡ Κύπρια Μάννα»	»	543
Μνημόσυνο γιὰ τὸν Ἀλ. Κουμουνοῦρο - Ἑμπειρικοὶ καὶ τὸν Τάκη Δόξα	»	543
Ἐκθεση τοῦ Γεωργίου Καρτέρη	»	543
Μήνυμα τοῦ Δημάρχου Ρηγίου στὸν ἐλληνικὸ λαὸ	»	544
Ἡ ΙΣΤ΄ Εὐρωπαϊάδα στὰ Γιάννινα — Δ. Κόκκινου	»	713
Τιμὴ στὸν Κώστα Ἀβραᾶμ — Δ. Κόκκινου	»	714
Διακρίσεις στοὺς Γ. Πολιτάρχη - Γ. Βαλέτα - Δ. Σιατόπουλο — Δ. Κόκκινου	»	715
Ἑπειρωτικὴ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν — Δ. Κόκκινου	»	715
Πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις — Δ. Κόκκινου	»	716
«Θύμησης Μεσογείων» — Δ. Κόκκινου	»	716
Ἡ σφραγίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁδείου — Δ. Κόκκινου	»	716
Τιμητικὲς διακρίσεις στὸν Φ. Δέφη — Δ. Κόκκινου	»	717
Ἱταλικά περιοδικὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα — Δ. Κόκκινου	»	717
Βανδαλισμοὶ — Δ. Κόκκινου	»	718
Διεθνὲς Συνάντηση Νέων Ποιητῶν στὴν Μπολῶνια — Ν. Μπλέτα - Δούκαρη	»	918
Δυὸ ἐλληνικὰ θέματα τὸ Συνέδριο Σλαβολόγων τοῦ Βελιγραδίου — Γ. Σακελλίωνα	»	919
Τὰ Κρατικὰ Λογοτεχνικὰ Βραβεῖα	»	1106
Χρυσὸ Μετάλλιο στὸν Ἀχ. Καρανάσιο — Δ. Κόκκινου	»	1106
Βραβεῖα τῶν Δελφικῶν Ἀμφικτυονιῶν	»	1107
Ὁ Φοῖβος Δέλφης	»	1107

Δ Ι Ο Ρ Θ Ω Σ Ε Ι Σ

Ἐνὰ Δημοτικὸ τραγούδι («Μιὰ κόρη ἀπὸ τὰ Γιάννινα»)	Σελ.	545
(Τακίρια κατὰ τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας)	»	952

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ε Ι Σ

Πρόσκληση (Ζ΄ Διεθνὲς Συμπόσιο Αἰγαίου)	Σελ.	566
---	------	-----

Δ Ι Α Φ Ο Ρ Α

Συμπόσιο Νεοελληνικής ποίησης	Σελ. 181
Προκήρυξη Λογοτεχνικού Διαγωνισμού Ε.Μ.Ο.Τ.	» 182
Ή έκθεση του Διοικητού της Τραπέζης Ελλάδος	» 375
Προσφορές στην «Ήπειρωτική Έστία»	» 544
Το πολιτιστικό κέντρο Λιγοψᾶς	» 544
Ή Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Έθνικής Τραπέζης	» 567
Έκκληση (Έλληνικής Κοινότητας Χαρούμ)	» 752
Έκθεση Διοικητού ΕΤΒΑ	» 758
Ο Φοίβος Δέλφης	» 951
Προκήρυξη ποιητικού διαγωνισμού	» 952

ΑΦΑΡΩΝΙΔΕ

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΓΑΛΑΚΤΟΣ ΉΠΕΙΡΟΥ

ΕΜΜΕΝΤΑΛ

ΓΡΑΒΙΕΡΑ

ΚΕΦΑΛΟΓΡΑΒΙΕΓΡΑ

ΦΕΤΑ

ΦΟΝΤΙΝΑ

ΝΟΠΟΙ ΤΥΡΟΙ

Η Τράπεζα Κρήτης μεγαλώνει σταθερά

	1979	1978	
ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ	9,5 δισεκ.	7,1 δισεκ.	+33%
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ	3,6 δισεκ.	2,7 δισεκ.	+34%
ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	2,7 δισεκ.	2,1 δισεκ.	+29%
ΚΑΘΑΡΑ ΚΕΡΔΗ	127,3 εκ.	106,3 εκ.	+20%
ΜΕΡΙΣΜΑ (ανά μετοχή)	86 δρχ.	70,40 δρχ.	+22%

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΡΗΤΗΣ

Ταχύτητα και σύνεπεια.

• ΙΩΑΝΝΙΝΑ: 29ης Οκτωβρίου 27β. Τηλ. 0651 29146
• ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΣ: Τηλ. 0656 41300